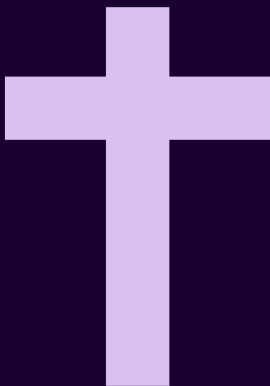

Akabuu Titõi Idei
Ilaao

Monkole New Testament

Akabuu Titõi Idei Ilaa

Monkole New Testament

copyright © 2006 SIM International

Language: Monkole (Mokole)

Translation by: SIM International

Monkole, Akabuu Titõi Idei Ilaa

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 2006.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

596bf1bc-1348-53da-8787-98c1d2a18282

Contents

Matie	1
Maaku	52
Luku	84
Zāa	136
Woo Be Nja	174
Romu	223
Kōrenti I	245
Kōrenti II	266
Galati	280
Efēezu	288
Filipi	295
Kolosee	301
Tēsalonika 1	306
Tēsalonika 2	311
Timotee I	314
Timotee II	320
Titee	325
Filemōō	328
Ebēē	330
Zaaki	346
Piēē 1	352
Piēē 2	358
Zāa 1	362
Zāa 2	367
Zāa 3	368
Zudu	369
Kuyei Zāa	371

Laabaau jida iyi Matie í kə

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi
 ɲa

(Cə Luku 3:23-28)

¹ Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ɲa wee. Jesu Kirisi í je təkui Davidi, nə Davidi mə wa je təkui Aburahamu.

² Aburahamui í bí Izaaki, Izaaki məi í bí Zakəbu. Zakəbu məi í bí Zuda do igbāe do ifəe ɲa. ³ Zuda do Tamaa aboe aɲa məi à bí Faresi do Zara. Faresi mə í bí Esiromu. Esiromu mə í bí Aramu. ⁴ Aramu mə í bí Aminadabu. Aminadabu mə í bí Nasə. Nasə mə í bí Salamə. ⁵ Salamə do Rahabu aboei à bí Boazi. Boazi mə do Rutu aboei à bí Obedi. Obedi mə í bí Izai. ⁶ Izai mə í bí Davidi iyi í na í je ilaaluu.

Davidiu mə í bí Salomə. Iyei Saloməui í je aboi Urii iyi Davidi í sou. ⁷ Salomə mə í bí Roboamu. Roboamu mə í bí Abia. Abia mə í bí Azafu. ⁸ Azafu mə í bí Zozafati. Zozafati mə í bí Zoram. Zoram mə í bí Oziasi. ⁹ Oziasi mə í bí Zoatamu. Zoatamu mə í bí Akazi. Akazi mə í bí Ezekia. ¹⁰ Ezekia mə í bí Manasee. Manasee mə í bí Amə. Amə mə í bí Zoziasi. ¹¹ Zoziasi mə í bí Zekonia do ifəe ɲa si waati iyi ilaalui Babiloni, ilu nlau, í je inei Izireli ɲa igū í nəd ɲa si iləe.

¹² Si anyii iyi à nəd ɲa ikpa Babiloni ɲai Zekonia í bí Salateli, nə Salateli mə í bí Zorobabeli. ¹³ Nə Zorobabeli mə í bí Abiudu. Abiudu mə í bí Eliakimu. Eliakimu mə í bí

Azə. ¹⁴ Azə mə í bí Sadəku. Sadəku mə í bí Akimu. Akimu mə í bí Eliudu. ¹⁵ Eliudu mə í bí Eleazaa. Eleazaa mə í bí Matani. Matani mə í bí Zakəbu. ¹⁶ Nə Zakəbu mə í bí Zozefu məkəi Maari, nə Maari məi í je iyei Jesu iyi à ya kpe Kirisi.

¹⁷ Bəbeɪ si dimi ɲau hai waatii Aburahamu wa hee ku naa si waatii Davidi, təku ikā ikā maatēei í wee. Hai bi Davidi má ku naa si waati iyi à bəd ɲa Babiloni təku ikā ikā maatēei í wee. Si anyie, hai waati iyi à bəd ɲa Babiloni ku naa si waati iyi à bí Jesu iyi à ya kpe Kirisi təku ikā ikā maatēei í wee má.

Kubú Jesu Kirisi

(Cə Luku 2:1-7)

¹⁸ Yaase bei à bío Jesu Kirisi wee. Hai waati iyi Maari í wee mudēei à mua Zozefu. Amma hee a maa tətə sēe Maari í ne así do gbugbāi Hundi ilaə. ¹⁹ Zozefu məkəu wee inə dee dee. Kū bi ɲu ku dasi Maari anyə si bantuma. Na ɲai í ce í dasi idə ɲu ku kəsie si asii. ²⁰ Si bei wa lasabu bəbe ɲai amalekai Aə Lafēe í naa í sə si ala í ni, Zozefu, awə təkui Davidi ilaaluu, maà ce ɲoi í so Maari, mudēe iyi à muə. Dasie kpasē. Así iyi í neu be, do gbugbāi Hundi ilaə. ²¹ Á bí ama ineməkə nə i sə Jesu. ɲui á faaba inee ɲa hai si dulum du ɲa.

²² Mii ɲau ihē fei í cei ku ba ide iyi Aə Lafēe í tako í sə walii Ezai ku sisia inə ɲau ku kə, ²³ iyi í ni, Mudēe gə iyi kù mà məkə á na ku ne así.

Á bí ama ineməkə,

Nɔ a kpoo Emanueli.

Yaasei iriui í je Ilaaḍ í wεε do aWa.

²⁴ Iyi Zozefu í j̄i n̄oi í ce bei amalekau í sḍo, í dasi Maari kpasεε. ²⁵ Amma aḅaḍ a kù tḍtḍo sεε hee í koo í bíḍ ama inεmḁkḁε. Nɔ Zozefu í sḍo Jesu.

2

Woo mà ḅa à naa Jesu ku cḁ hai nunui daakḁ

¹ À bí Jesui Betelehemu si ilei Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubíε woo mà yaasei andaiya gḁ ḅa à naa Zeruzalem̄u hai nunui daakḁ, ² nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ḅa iyi à bí n̄seiui í wa. Hai nunui daakḁi à ye andaiyaε í fita, ḅoi à naa ku tḍḍε.

³ Iyi amanlu Herodu í gbḁ ideu, ḅoi inḁε í fḁ, beεbe mḁi inei Zeruzalem̄u ḅau fei inḁ ḅa í fḁ. ⁴ N̄oi í tḍtḍo inε ngboi woo weei Ilaaḍ ḅa do woo kḁ inε ḅa si wooda ḅa fei nḁ í bee ḅa tengi bii à ni aa bí Inε iyi Ilaaḍ í cicau. ⁵ N̄oi à jeaa à ni, Betelehemui si ilei Zudee domi beεbeí walii Misee í tako í kḁḁ wo, ⁶ í ni,

Ilaaḍ í ni,
Inε inei Betelehemu ḅa, si ilei
Zudee,

Ntḁ ntḁ, ilu n̄ḅε kù kere si ilu
nlai Zudee ḅa fei,

Si na iyi í jḁ hai si ilu n̄ḅei
ilaaluu á fita

Inε iyi á gbā inei Izireli, inεm
ḅa.

⁷ N̄oi Herodu í jḁ à kpe woo mà ḅau do asii, í bee ḅa si waatii iyi andaiyau í fita dee dee. Nɔ à sḍo. ⁸ Iyi í gbḁ beεbe nḁ í sḍ ḅa í ni a bḁ Betelehemu a koo a bee yaasei amau wa

sāa sāa. Bii à yḁḁ nḁ a nyi wa a naa a sḍ n̄ḅu ku ba n̄ḅu mḁ n̄ḅu koo gulεa.

⁹ Iyi à gbḁ ideu à tā, ḅoi à dasi kpāa. Nɔ andaiya iyi à tako à ye hai nunui daakḁu í nyi í cua ḅa má hee tengi bii amau í wa, í bei í leekī lele be cau. ¹⁰ Iyi à ye andaiyau í leekī beεbe, ḅoi idḁ ḅa í dḍ hee í caa. ¹¹ Nɔ à lḁ ile be ḅoi à ye amau do Maari iyee. Nɔ à gulε à tḍḍε. Nɔ à fū bḁgḁi amani ḅa à nya wura à muaa, do tulare iyi à ya jo do ikpo ku dḍ inunu iyi à ya kpe miru.

¹² Si anyie Ilaaḍ í sḍ ḅa si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. Nɔ à too kpāa mmu à neḍ ilei ide ḅa.

Zozefu ḅa à sa à ne ilei Ezibiti

¹³ Iyi woo mà ḅau à to anyi à ne, nḁ amalekai Aḍ Lafεε í naa bi Zozefu si ala í ni, dede í so amau do iyee í sa í neḍ ḅa ilei Ezibiti, domi Herodu á de amau ku kpa. I koo í buba be titā hee ajḁ iyi an na n ni í nyi wa má ḅa.

¹⁴ Na ḅoi í jḁ Zozefu í dede idū í so amau do iyee í neḍ ḅa Ezibiti. ¹⁵ Bei à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi be í cei ku ba ide iyi Aḍ Lafεε í sḍ waliie ku sisia inε ḅau ku kḁ, si bei í ni, hai Ezibitii ñ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ḅa

¹⁶ N̄oi amanlu Herodu í ye iyi woo mà andaiya ḅau à lele n̄ḅui, ḅoi idḁε í kḁ jiida jiida. N̄oi í ce dooi waatii iyi woo mà ḅau à ye andaiyau í fita, ḅoi í jḁ à koo à kpa ama inεmḁkḁ kpḁtḍo ḅa hee ku koo si do

amai adō minji ŋa fei si ilui
 Betelehemu do ilεεkoe ŋa fei.
 17 Bεεbei ide iyi walii Zeremi í
 fɔu í ce. Í ni,
 18 À gbɔ anu ku dō si ilui Rama.
 À gbɔ inε ŋa à kpata,
 À waa cā buubuu.
 Asee, Raselii wa kpata na irii
 amaε ŋa.
 Nɔ à bɔ ku leleε,
 Amma í kɔ ku gbɔ kuleleu
 Si na iyi í jò amaε ŋa a kù wεε
 má.

*Zozefu ŋa à baa hai ilei Ez-
 ibiti*

19 Si anyie Herodu í naa í ku,
 ŋɔi amalekai Aō Lafēε í naa bi
 Zozefu si ala ilei Ezibiti bε, 20 í
 ni, dede i so amau do iyee i
 nyiò ŋa ilei Izireli. Inε ŋa iyi à
 waa de amau ku kpa à ku.

21 Nɔ Zozefu í dede í so
 amau do iyee à nyi ilei Izireli
 má. 22 Amma í gbɔ iyi
 Aakelausii í je bommai baaε
 Herodu si ilei Zudeeu, ŋɔi wa
 ce ŋɔi ku bɔ ku buba bε. Nɔ
 Ilaaō í sōɔ si ala má í ni ku
 bɔ ilei Galilee. Ŋɔi í teki í bɔ
 Galilee si bei Ilaaō í sōɔ. 23 Nɔ
 í koo í buba Nazareti. Bεεbei
 idei walii ŋau í kō, si bei à ni
 aa kpoo inei Nazareti.

3

*WaaZOi Zāa woo dasi inyi
 (Cɔ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-
 18; Zāa 1:19-28)*

1 Waati bεεbei, Zāa woo dasi
 inyi í naa wa ce waaZO si
 ghabuai Zudee. 2 Í ni, i kpaasi
 idɔ nŋe ŋa domi waati í maai
 iyi Ilaaō á na ku je bommaε.
 3 Idei Zāaui walii Ezai í fɔ wo,
 si waati iyi í ni,

À gbɔ imui inε gɔ wa dō anu si
 ghabua wa ni,
 I teese kpāai Lafēε ku te ŋa.

4 Zāa wa dasi ibɔi ntoi
 kpookpo, nɔ wa dī santikii
 bata. Ketengbo do nyikōi sakoi
 í je ijεε. 5 Nɔ inε ŋa à naa bi
 tεε hai Zeruzalemu do hai ilei
 Zudee fei do hai ilu ŋa iyi à
 wa cingaai idoi Zuudēeu fei.
 6 À ce tuubai dulum du ŋa nɔ
 à jò Zāa í dasi ŋa inyi si idoi
 Zuudēeu.

7 Farisi do Sadusi ŋa mɔ à
 waa naa bi tεε aŋa nkɔ nkɔ
 ku ba ku dasi ŋa inyi. Iyi Zāa í
 ye ŋa ŋɔi í sō ŋa í ni, inε inε buu
 ŋa bei njo wukuku, yooi í sō ŋe
 í ni i saa idɔkōi Ilaaō iyi í maai
 wa. 8 Na nŋu, i ce kookoosu
 jiida i nyisiò iyi i kpaasi idɔ ŋa.
 9 I maà tamaa mà aa ba faaba
 ŋa si na iyi í jò í ya maa ni i
 je tɔkui Aburhamu ŋa. An sō
 ŋe, Ilaaō á yɔkɔ ku so kuta ŋau
 ihē ku ce ŋa tɔkui Aburhamu
 ŋa. 10 Wee dagba wa kāsī tā
 mɔm a daò icui jli. Na nŋu, jli
 iyi kù waa so iso jiida fei aa
 daa a dasi ina. 11 Amu inyii n
 wa n dasi ŋe ku ba ku je sɛda
 idɔ ku kpaasi nŋe, amma inε gɔ
 á na ku naa si anyim. Í rem
 do gbugbā ntɔ ntɔ, n kù to baa
 n bɔ baataε. Nŋui á da nŋe si
 Hundei Ilaaō do ina. 12 Wa
 mu mii ku fε bileeε si awɔ, nɔ
 ku kpā bileeu bii à kpokpoe,
 nɔ ku ko yɔyɔɔu ku dasi aka,
 sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya
 ku.

*Inyi ku dasii Jesu
 (Cɔ Maaku 1:9-11; Luku
 3:21-22)*

13 Waati bεεbe Jesu í naa hai
 ilei Galilee nɔ í bɔ idoi Zuudēε

ku ba Zāa ku dasie inyi. ¹⁴ Iyi í to wa í ni Zāa ku dasi n̄ju inyi, n̄ju Zāa wa bi ku k̄o, í ni, aw̄oi ì ne kp̄aa i dasim inyi, n̄o beirei í ce ì waa naa bi tom. ¹⁵ N̄ju Jesu í j̄eaa í ni, j̄ò ku ce beεbe titā, domi beεbei à ne ka ce ka ceò mii iyi Ilaaḍ í bi fei. N̄o Zāa í je. ¹⁶ Iyi í dasi Jesu inyi í tā, be gbakā Jesu í fita wa hai si in̄o inyi. N̄ju lelei Aḍ í c̄i n̄o Zāa í ye Hundei Ilaaḍ wa de sie wa bei ankasiidi. ¹⁷ N̄o à gb̄o ide ku f̄o ḡo wa hai lele í ni, in̄e ih̄xi í je Amam. Ñ buu jiida jiida, siei in̄o did̄m fei í ya wa.

4

Seetam í lele Jesu

(C̄o Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

¹ Si anyii n̄ju, n̄ju Hundei Ilaaḍ í b̄ò Jesu si gbabua ku ba Seetam ku leleε. ² N̄ju Jesu í ce anu ku d̄i das̄a ciiji do id̄u ciiji, si anyie n̄o ari wa kpaa. ³ N̄ju Seetam woo leleu, í naa sie í ni, bii aw̄ou Amai Ilaaḍi do nt̄o, j̄ò kuta n̄ju ih̄e a kp̄òð p̄ε. ⁴ N̄ju Jesu í j̄eaa í ni, kuk̄oi idei Ilaaḍ í ni, aman̄e ci ya weε na ije n̄ju akā, amma á maa weεi na ide iyi Ilaaḍ wa f̄o fei.

⁵ N̄o Seetam í b̄òε Zeruzalemu, ilu kumá, n̄o í ḡùde hee si antai ile lelei kpas̄xi Ilaaḍu. ⁶ N̄ju í ni má, bii aw̄ou Amai Ilaaḍi, fo i dingaa ile, domi kuk̄oi idei Ilaaḍ í ni, Ilaaḍ á na amalekaε n̄a wooda na irie a maa degbeε,

N̄o a maa muε si aw̄o
Ku ba i maà ti i koose si kuta.

⁷ N̄o Jesu í j̄eaa í ni, amma kuk̄oi idei Ilaaḍ í ni má, maà ti i sii Aḍ Laf̄εεε.

⁸ Si anyii n̄ju, Seetam í b̄ò Jesu hee antai iri kuta nla ḡo má n̄o í nyisie bommai andunya fei do amboe n̄ja. ⁹ N̄o í ni, bii ì gule ì t̄òm, mii n̄ju ih̄e fei an muεε.

¹⁰ N̄o Jesu í j̄eaa í ni, sekeε be Seetam. Kuk̄oi idei Ilaaḍ í ni, Aḍ Laf̄εεεi aa t̄ò, n̄o i weε na irii n̄ju akā.

¹¹ N̄ju Seetam í bei í sekeε hai bi t̄εε, n̄o amaleka n̄a à naa à sobie.

Jesu í sinti iceε Galilee

(C̄o Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

¹² N̄ju Jesu í gb̄o à ni à mu Zāa à dasie piis̄ò. N̄o í sinda í nyi ilei Galilee. ¹³ Amma iyi í to Nazareti, k̄u buba be, Kaperanumui í koo í buba, ilu iyi í wa k̄ok̄oi tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilei Zabal̄ò do Neḗitali. ¹⁴ Iyi be í cei ku ba ide iyi walii Ezai í tako í f̄ou ku k̄ò waati iyi í ni,

¹⁵ Inei Zabal̄ò do inei Neḗitali n̄a,

An̄a iyi à wa k̄ok̄oi kp̄aa iyi wa b̄o Tenku,

An̄a iyi à wa ikpa icei idoi Zuud̄εεu,

An̄a iyi à wa ilei Galilee bii dimi mmu n̄a à wa,

¹⁶ An̄a iyi à wa si ilu kuku wo, An̄ai à ye inya kumá nla nla.

An̄a iyi à wa si ile bii iku do ilu kuku í wa,

An̄ai inya kumá í naa si.

¹⁷ Hai waati beεbei Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi id̄o n̄je si na iyi í j̄ò waati í maai wa iyi Ilaaḍ á je bommaε.

Jesu í kpe s̄òk̄o m̄εε ḡo n̄a

(C̄o Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

18 Ajɔ nɔɔ ɔɔ Jesu wa ne si itii tenku iyi à ya kpe Galilee, nɔi í ye sɔkɔ minji ɔɔ nɔ, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛ do ifɔɛ Anderee, à waa le taaɔ si inɔ tenkuu. 19 Nɔ í sɔ nɔ í ni, i toom wa nɔ, nɔ an ce nɔ woo dɛdɛ inɔ nɔ iyi aa je ti Ilaaɔ. 20 Be gbakã à jò taaɔ nɔ nɔ à tooɛ.

21 Iyi í to waju nɔ í ye inɔ minji ɔɔ nɔ má, Zaaki do Zãa ifɔɛ, amaí Zebedee nɔ. Inɔ nɔ à wa si akɔi inyi ɔɔ do baa nɔ, à waa teese taaɔ nɔ nɔ. Nɔ Jesu í kpe nɔ. 22 Be gbakã nɔ mɔ à jò akɔu do baa nɔ à waa tooɛ.

23 Nɔ Jesu í dabii si ilei Galilee fei wa kɔ inɔ nɔ si cio ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔɔ nɔ nɔ, wa sisi nɔ laabaau jiiɔa si bei Ilaaɔ wa ce sɔlu ku na ku je bommaɛ, nɔ í jò inɔ nɔ à waa ba iri si bɔɔ dimi ikã ikã nɔ nɔ fei. 24 Nɔ baauɛ í fangaa bii fei si ilei Siri fei, hee inɔ nɔ à wasi ku naaɔ bɔɔ nɔ nɔ wa bi tɛɛ. Inɔ nɔ iyi à ne dimii bɔɔ ikã ikã fei do inɔ nɔ iyi à ne wahalai ara kuro nkɔ do inɔ nɔ iyi inɔ inɔ nɔ nɔ à mu, do inɔ nɔ iyi à waa ce bɔɔi cukuuna do wɛɛɛ nɔ, à naaɔ nɔ fei wa bi tɛɛ, nɔ í jò nɔ fei à ba iri. 25 Nɔ zamaa nkɔ ɔɔ í too fitie wa hai ilei Galilee do hai ilui Zeruzalemu do ilei Zudee hee do icei idoi Zuudɛɛu bii Ilu Mɛɛwa nɔ à wa fei.

5

*Inɔ didɔ nɔ nɔ
(Cɔ Luku 6:20-23)*

1 Iyi Jesu í ye zamaa nɔi í koo í gũ iri kuta ɔɔ í buba. Nɔ

mɔcɔɛ nɔ à naa à tɔtɔ siɛ. 2 Nɔ í lɔsi cio ku kɔ nɔ si.

Si cioɛu í ni,

3 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à waa tɔ Ilaaɔ do ara kukaye,

Domi nɔi à je inɔi bommai Ilaaɔ nɔ.

4 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à waa kpata,

Domi Ilaaɔi á tũ idɔ nɔ.

5 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi daa nɔ í dɔ,

Domi nɔi aa ne ileu fei.

6 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à waa gbɔ ari do agbei mii iyi Ilaaɔ wa bee,

Domi Ilaaɔ á jò a yɔ.

7 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à ya ne araarei inɔ nɔ,

Domi Ilaaɔ mɔ á ne araare nɔ.

8 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi idɔ nɔ í má,

Domi aa ye Ilaaɔ.

9 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à waa ce icei laakai ku sũ,

Domi Ilaaɔ á kpe nɔ amaɛ nɔ.

10 Ilu inɔ didɔ nɔi inɔ nɔ iyi à kpã nɔ iju si na iyi í jò à waa ce mii iyi Ilaaɔ í bee nɔ,

Domi nɔi à je inɔi bommai Ilaaɔ nɔ.

11 Inɔ ilu inɔ didɔ nɔi, bii à waa bu nɔ à waa kpã nɔ iju nɔ à waa má nɔ laalɔ baa yooma fei na irim. 12 I jò i nyaanyi i wɛɛɔ inɔ didɔ nla nla nɔ si na iyi í jò riba iyi à jile nɔ leleaɔ í la. Nɔ nɔ beɛɛi à kpã walii nɔ iyi à cua nɔ nɔ nɔ mɔ iju.

*Mɔndai imu do ti inya kumá
(Cɔ Maaku 9:50; Luku 14:34-35)*

13 Nɔi Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ɲɛi ì je imu si inɔi inɛi andunya ɲa. Bii didɔi imu í ku, mii aa dasi ku jò ku dɔ̄ má. Í gbe de a nikãe, nɔ inɛ ɲa a tɛsɛɛ.

14 Nɔ ɲɛi ì je inya kumái andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji. 15 A ci ya má fitila a biiɛ do caka. Amma à ya kɔaɛi tengi bii á má inya, inɛi kpasɛ fei ku yɛ̀ò ilu. 16 Bɛɛbe moi i jò inya kumá nɲɛ ku má si wajui inɛ ɲa ku ba a yɛ kookoosu jiida nɲɛ ɲa nɔ irii Ilaaɔ̄ Baa nɲɛ iyi í wa lele ku ne amboe.

Idei wooda

17 Jesu í ni má, i maà tamaa bei ñ naa woodai Moizi do cioi walii ɲau ku kpaí. Aawo, ñ naa ku kɔ̄ɔi. 18 Ntɔ ntɔ, hee lele do ile koo tã̀ò, baa wasalii wooda keeke akã kaa gaizia, í gbe fei ndɛɛ ku kɔ̄i. 19 Na nɲu, inɛ iyi í kua wooda, baa bii í je icu akã keeke gɔi, nɔ í sɔ̄ inɛ gɔ ɲa mɔ í ni a ce bɛɛbe, aa kpe lafɛɛ inɛ iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ̄. Amma inɛ iyi wa jirimae nɔ wa kɔ inɛ gɔ ɲa mɔ si, aa kpe lafɛɛ inɛ nla si bommai Ilaaɔ̄. 20 Ñ wa n sɔ̄ ɲɛi, í kaa je inɛi bommai Ilaaɔ̄ ɲa bii kù je ì ce mii iyi Ilaaɔ̄ í bee ɲɛ ɲa í re woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲau.

Idei idɔ̀kɔ̄

21 Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ì gbɔ ɲa iyi Moizi í sɔ̄ bala nɲɛ ɲa í ni, i maà kpa inɛ, nɔ inɛ iyi í kpa inɛ fei aa bɔ̀ðɛ si wajui woo kiiti ɲa a nyisɛ bɔ̀nɛ. 22 Amma amu, an sɔ̄ ɲɛ, inɛ iyi wa ce idɔ̀kɔ̄ do kpaasɛ aa bɔ̀ðɛ si

wajui woo kiiti ɲa a kpãa iju, nɔ inɛ iyi wa cɔ kpaasɛ nfe aa kiitie si wajui inɛ ngbo ɲau, inɛ mɔ iyi wa cɔ kpaasɛ nnyei á lɔ si ina iyi ci ya kuu. 23 Na nɲu, bii ì naaò amuai Ilaaɔ̄ wa bi kuwee nɔ bei ì ye gigi iyi kpaasɛ gɔ wa mu taaleɛ, 24 jò amuaɛu bi kuweeu be titã, i koo i teese ideu gbakã, awɔ do kpaasɛ. Si anyie, i bei i nyi wa i cea Ilaaɔ̄ amuaɛ.

25 Bii í je inɛ gɔ wa bɔ̀ðɛ ile kiiti na ideɛ gbese gɔ, ce kookaai hai kpãa awɔ do lafɛɛ i gbɔsi nɲɛ ku ba ku maà dasie awɔi woo kiiti. Bii kù je bɛɛbe, woo kiitiu á dasie si awɔi zandaamu, nɔ zandaamu mɔ ku dasie ile piisɔ̄. 26 Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ̄ɛi, bii à dasie piisɔ̄, bii i kù sã gbeseu fei í kaa fita. Nkãma kaa gaizia si.

Idei sakara

27 Jesu í ni má, ì gbɔ ɲa iyi Moizi í ni, i maà ce sakara. 28 Amma amu, an sɔ̄ ɲɛ, awɔ inɛmãkɔ iyi í cɔ inaabo hee binɛɛ í dede, ì ce sakara mbe tã si idɔ̀ɛ. 29 Na nɲu, bii iju nɲɛi wa dasie dulum, nyaa i nyɔ̀ò ku jlie. Á tiaɛ i nyɔ̀ò ikɔ̀ akãi araɛ gɔ do iyi aa sɔ̄si araɛ fei si ina iyi ci ya ku. 30 Bii í je awɔ nɲɛi wa dasie dulum, buu i nyɔ̀ò ku jlie. Á tiaɛ i nyɔ̀ò ikɔ̀ akãi araɛ gɔ do iyi aa sɔ̄si araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku kɔ̄si

(Cɔ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

31 Nɔ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, Moizi í ni, inɛ iyi wa kɔ̄si aboɛ á náa tiaɛ nɲɛ kukɔ̄sii. 32 Amma amu, ñ wa n sɔ̄ ɲɛ, inɛ iyi í kɔ̄si

aboe nò kù je na sakara, məkəu í dasie sakarai. Nò məkə mə iyi í so abo iyi à kəsiu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngəgə

³³ Jesu í sǝ ɲa má í ni, ì nǝ ì gbǝ iyi Moizi í sǝ bala nɲe ɲau í ni, ide iyi ì gbasi si wajui Aǝ Lafɛɛ ì ni aa ce, jǝ í coo. ³⁴ Amma amu, ɲ wa n sǝ ɲei, i maà ya ce kugbasi ɲa pai. I maà ya gbasi do lele ɲa domi batai bommai Ilaaǝi. ³⁵ Nǝ ì maà ya gbasi do ile ɲa, domi bi ku lesi ísɛɛi. Nǝ ì maà ya gbasi do Zeruzalɛmu ɲa domi ilui Ilaaǝ amanlu ɲlaui. ³⁶ Nǝ ì maà ya gbasi do iri nɲe ɲa si na iyi í jǝ í kaa yǝkǝ í fúuta baa ntoi iri akǝ nɲe hee ma je í jǝ ku dǝ ɲa. ³⁷ I jǝ ide ku fǝ nɲe ku je ntǝ. Bii ì ni ooi ku je oo do ntǝ, bii aawo məi, ku je aawo. Iyi aa lesi antaɛ bebei fei ɲa, hai bi Seetam ine laalɔui wa naa.

*Idei laalɔ ku sǝ
(Cǝ Luku 6:29-30)*

³⁸ Jesu í sǝ ɲa má í ni, ì gbǝ ɲa iyi Moizi í fǝ wo í ni, ine iyi í nya ijui ine gǝ, aa nya ti nɲu mə. Ine mə iyi í ce inyii ine gǝ, aa ce ti nɲu məi. ³⁹ Amma amu, ɲ wa n sǝ ɲei, i maà ya sǝa ine laalɔ iyi í ce nɲe. Bii ine í sambalae si nje, toa cangau má. ⁴⁰ Bii ine gǝ í bǝðe kiiti ku ba ku gba danzigie, naa kumboe mə má. ⁴¹ Bii ine gǝ í tilasie í soa nɲu aso í neð zakai kilo akǝ, so í nɛaa ku to kilo minji gbakǝ. * ⁴² Bii ine gǝ í tǝe mii gǝ, muaa. Bii ine gǝ í

nàa mii gǝ ku kǝaye bi tɛɛ, maà kǝ.

Idei mbɛɛ ɲa ku bi

(Cǝ Luku 6:27-28, 32-36)

⁴³ Jesu í ni má, ì gbǝ ɲa iyi Moizi í fǝ wo í ni, bi kpaasie, nǝ ì cé mbɛɛɛ. ⁴⁴ Amma amu, ɲ wa n sǝ ɲei, i ya bi mbɛɛ nɲe ɲa, nǝ ì ya cea ine ɲa iyi à waa kpǝ ɲe iju kutǝɔ ɲa. ⁴⁵ Bii ì waa ce beɛbe ɲa ì waa nyisi ine ɲa iyi ì je amai Ilaaǝ Baa nɲe iyi í wa lelei, domi Ilaaǝ í jǝ inunue wa má inya si ine jiida do si ine laalɔ ɲa. Nǝ ì jǝ íjǝ wa rǝa ine ɲa iyi à waa ce idǝɔbie hee do bi ine ɲa iyi a kù waa coo fei. ⁴⁶ Bii ine ɲa iyi à bi ɲe aɲa akǝi ɲe mə ì bi ɲa, to, riba yoomai aa ba ɲa. Baa woo gba fia lempoo ɲa mə à ya ce dimie. ⁴⁷ Bii kpaasi nɲe ɲa aɲa akǝi ì ya ce fǝɔ ɲa, to, ɲe mə yooi ì tia ɲa. Baa hai dasi Ilaaǝ naane ɲa mə à ya ce beɛbe. ⁴⁸ Na nɲu, ì jǝ jiida nɲe ku kǝ bei ti Ilaaǝ Baa nɲe iyi í wa lele í kǝ.

6

Idei amua ku cea ilu are ɲa

¹ Jesu í fǝ má í ni, bii ì waa ce mii iyi Ilaaǝ í jile nɲe, ì ya ce laakai ɲa ì maà coo si bantuma. Bii ì waa coo si bantuma ku ba ine ɲa a yǝɔ, ì kaa ba riba kǝma hai bi Baa nɲe iyi í wa lele.

² Na nɲu, bii ì waa mua ilu are ɲa ngǝgǝ ɲa, ì maà ti ì cǝ kɛsɛɛde bei ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya ce amua nɲa ɲai si ile bii à ya ce kutǝtǝɔ ɲa do si kpǝa ɲa ku ba ine ɲa a saabu ɲa. Ntǝ

* **5:41** Bii ine gǝ í tilasie í soa nɲu aso Waati beɛbe, inei Romu ɲai à waa je ine ngboi ileu. Nǝ akawe nɲa ɲa do sooge nɲa ɲa à nɛ kpǝa a tilasið ine gǝ ku so nɲa aso.

ntɔ, inɛ nɲu ɲa à ba riba ɲa fei tã. ³ Amma inɛ, waati iyi ì waa mua ilu are ɲa ngɔɔ ɲa, i maà jò awɔ canga nɲɛ ku mà mii iyi awɔ nɲɛu wa ce, ⁴ ku ba amua iyi ì waa ce ɲa i coo si afei inɛ minji. Nɔ Ilaaɔ Baa nɲɛ iyi wa ye mii fei á sã nɲɛ ribaɛ.

Idei kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:2-4)

⁵ Jesu í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ɲa i maà ya ce bei ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya bi anja a leeki a ce kutɔɔ ile bii à ya ce kutɔɔ ɲa do bi tafa ɲa ku ba inɛ fei ku ye ɲa. Ntɔ ntɔ, inɛ nɲu ɲa à ba riba ɲa fei tã. ⁶ Amma inɛ, bii ì waa ce kutɔɔ ɲa, i lɔ hee ilaawa i cɔmbo ɲa, i tɔɔ Ilaaɔ Baa nɲɛ be tengi bii inɛ gɔ kù waa ye nɲɛ, nɔ Baa nɲɛ iyi wa ye mii iyi wa manji fei á sã nɲɛ.

⁷ Bii ì waa ce kutɔɔ ɲa i maà ya fɔ ide akã i maa sisi ɲa béi hai mà Ilaaɔ ɲa à ya ce. À waa tamaa na ide nkpɔ ku fɔi anjai Ilaaɔ á gbɔ̀ kutɔɔi anja. ⁸ I maà ya jɔ ɲa ɲa, domi hee i maà tɔɔ ɲa, Baa nɲɛ í mà bukaatai mii iyi ì nɛ tã ɲa. ⁹ Bei í sɔa i ya ce kutɔɔ ɲa wee.

Ilaaɔ Baa nwa iyi í wa lele,
Jò inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ kumá.

¹⁰ Naa jɛ bommaɛ.

Jò inɛ fei ku ce idɔɔbiɛ si ileu ihɛ bei à waa ce lele.

¹¹ Mu nwa ijei ajɔ fei nwa.

¹² Kpa idei dulum du wa bei awa mɔ à ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ɲa à ce nwa.

¹³ Maà ti i jò ka dasi kulele,
Amma nya wa hai si awɔi Seetam.

[Domi awɔi ì nɛ bomma do gbugbã do amboe hee do ajɔ fei. Ami.]

¹⁴ Nɔ í nyi í ni má, bii ì ya kpa idei kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲɛ, Ilaaɔ Baa nɲɛ mɔ á kpa idei kurara nɲɛ. ¹⁵ Amma bii inɛ mɔ i ci ya kpa idei kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲɛ, Baa nɲɛ mɔ kaa kpa idei kurara nɲɛ.

Idei anu ku dɔ

¹⁶ Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dɔ ɲa, i maà ya jò waju nɲɛ ku nyisi wahala nɲɛ béi ilu muafiti ɲa à ya ce. À ya kpaasi waju ɲa ku ba inɛ fei ku yɔɔ iyi à waa dɔ anu. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ nɲɛ, inɛ nɲu ɲa à ba riba ɲa fei tã. ¹⁷ Amma inɛ, bii ì waa dɔ anu, i wɛɛju sãa sãa ɲa nɔ i jɔsi waju nɲɛ ikpo ¹⁸ ku ba inɛ ɲa a maà mà iyi ì waa dɔ anu ɲa, í gbe Ilaaɔ Baa nɲɛ iyi í wa bii a kù waa yɔɔ. Nɔ Baa nɲɛ iyi wa ye mii iyi wa manji fei, á sã nɲɛ.

Amanii lele ku dɛ
(Cɔ Luku 12:33-34)

¹⁹ Í sɔ ɲa má í ni, i maà ti i dɛdɛ amani si andunyau ihɛ, bii tütü ɲa aa jɔɔ, do bii á mu atɛ, do bii ile ɲa aa lɔ do gbugbã a koo a ce ileɛ. ²⁰ Amma i dɛdɛ amanii lele bii kaa mu atɛ nɔ tütü ɲa a kaa yɔkɔ a bejɛɛ, nɔ ile ɲa mɔ a kaa yɔkɔ a lɔ a ce ileɛ. ²¹ Ntɔ ntɔ, í sɔa i dɛdɛ amanii lele ɲa domi bii amanii inɛ í wa, be mɔi laakaɛ í ya wa.

Inya kumáí ara
(Cɔ Luku 11:34-36)

²² Í ni má, ijui í jɛ fitilai ara. Bii ijue wa nɛ baani, araɛ fei ì wa si inya kumáí. ²³ Amma bii

ijue kù waa ne baani, arae mō fei í wa si ilu kukui. Na nñu, mii iyi í ne ku ce inya kumá, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaađ ku dasi naane
(Cō Luku 16:13; 12:22-31)

²⁴ Jesu í sō ña má í ni, inē gō kaa yōkō ku cea lafēē minji ice ajō. Ntō ntō, á cé inē akā nō ku bi inē akā, walakō á jirima inē akā nō ku donda inē akā. I kaa yōkō i too Ilaađ do fia ajō ña.

²⁵ Na nñu ñ wa n sō ñei, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa wēēð ña, walakō do jñe iyi aa dasi ña. Kuwēēi amanē í re ije, ara mō í re jñe. ²⁶ I cō yei ña iyi à waa fo lele. A kù waa gbē hee a da ngōgō a dasi suu. Do nñu fei, Baa nñe iyi í wa lele wa wo ña. I kù mà ña iyi bēere nñe í re ti yei ñau bē? ²⁷ Yooi si inō nñe na kuweewae á yōkō ku kōōsi kusōi adōē baa keeke.

²⁸ To, na mii í ce ì ya maa weewea do ideí jñe ña. I cō bei wua ña à ya da koko si inō sako mēē. A kù waa ce ice a ci ya nō a wō acō. ²⁹ Amma ñ wa n sō ñe, baa Salomōō ilaalu nla, do amboe nla nlaē fei kù ne jñe iyi boodaē í to kokoi jñi ñau bē baa akā. ³⁰ Fōfō í wēēi nnyi do kuslaē amma ala aa dasiē inai. To, bii Ilaađ í mua fōfō ña iyi aa na a dasi ina booda ku sīa bēēē, kaa yōkō ku mu nñe nyau ku re fōfō ñau bē de. I kù ye naane ñei kù la?

³¹ Na nñu, i maà ya weewea i ni ña, mii aa ka je, mii aa ka

mō, walakō mii aa ka biið ara nwa. ³² Hai mà ideí Ilaađ ñai à ya maa kpataa mii ñau bē fei, amma Baa nñe iyi í wa lele í mà iyi ì ne bukaatai mii ñau bē fei ña. ³³ Na nñu, i hanya titā ña i ce idōbii Ilaađ do bei aa ce i jō bommaē ku bō waju. Iyi í gbe bei fei Ilaađi á kōō nñe si. ³⁴ Ajō fei wahalae í ya tooi. Na nñu, i maà kpatað ala ña, domi ala mōi á mà tēē.

7

Ideí kiiti
(Cō Luku 6:37-38, 41-42)

¹ Jesu wa fō má í ni, i maà ya kiiti inē ña ku ba Ilaađ mō ku maà kiiti nñe. ² Ntō ntō, ñ wa n sō ñei, do yaase bei ì ya maa kiiti inē ña, bēēē mōi Ilaađ mō á naa ku kiiti nñe. Nō si gūa bii ì wāað inē ña, si bē mōi aa wāa iñe mō. ³ Na mii í ce ì waa ye fōfō keeke iyi í wa si ijui kpaasie nō i kù ye jñi ite iyi í wa si titeē. ⁴ Beirei aa ce i sō kpaasie i ni, jō n nyae fōfō si ijue, awō iyi jñi ite í wa si tēē. ⁵ Awō ilu muafitii, jō i tako i nya jñi ite iyi í wa si ijue titā ku ba i ye ilu sāa sāa, i bei i nya fōfō iyi í wa si ijui kpaasie.

⁶ I maà nyō lege jiida nñe ña si wajui kuusō ña ku ba a maà tēēēē. Nō i maà ti i na aja ña mii kumá ña ku ba a maà na a sinda a ñō ñe*.

Ideí kutōō
(Cō Luku 11:9-13)

⁷ Jesu í ni má, i ya tōō ña, aa mu nñe. I ya dēdē ña, aa ba

* **7:6** Yaasei ideui í je, kuwēē jiida nñe iyi ì ne hai bi Ilaađ, i maà ti i fō ideē bi inē ña iyi à ye bei kuusō ña iyi a kù bi bēērei ideu ku mà, ku ba a maà tēēēē. Nō i maà ti i fō ideē bi inē ña mō iyi à ye bei aja ña iyi aa naa a sinda a ñō ñe.

ɲa. I ya cã gambo ɲa, aa cɪ nɲɛ.
 8 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í ya tɔɔ fei, aa
 mua. Inɛ mɔ iyi wa dede fei,
 á ba. Inɛ mɔ iyi wa cã gambo
 fei, aa cɪa lafɛɛ. 9 Yooi í wa si
 inɔ nɲɛ ihɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ
 pɛɛ á so kuta ku naa. 10 Bɛɛbɛ
 mɔi inɛ kãma kù wɛɛ iyi bii
 amaɛ í tɔɔɛ cɛɛ á so njo ku naa.
 11 Debei, bii inɛ iyi ì ya ce laalɔ
 ɲa ì mà mii jiida ku na ama
 nɲɛ ɲa, ì waa tamaa mà Baa
 nɲɛ iyi í wa lele kaa yɔkɔ ku
 mua inɛ ɲa iyi à waa tɔɔɛ mii
 jiida ku re bɛɛbɛ ɲa?

12 Na nɲu, mii iyi ì bi inɛ
 ɲa a ya ce nɲɛ fei, inɛ mɔ i ce
 nɲa bɛɛbɛ ɲa, domi iyi bei í jɛ
 icui idei kukɔsii walii ɲau do
 ti woodai Moizi.

Andɛ iyi kù cɪ
(Cɔ Luku 13:24)

13 Í sɔ ɲa má í ni, koofa
 nla do kpãa ku cɪ ɔ í wɛɛ,
 do minjisia ku mongolo ɔ iyi
 wa bɔ ala nwa. Í lɔ do koofa
 ku mongolou ɲa, domi koofa
 nlau do kpãa ku cɪu, bi ikui
 wa bɔ, nɔ inɛ nkpɔi wa too do
 bɛ. 14 Amma kpãa iyi wa bɔ bi
 kuwɛɛ hai tã í mante, andɛɛ kù
 cɪ. Nɔ inɛ ɲa iyi à ye kpãau à
 waa tooɛ a kù kpɔ.

Idei jɪi do isoɛ
(Cɔ Luku 6:43-44)

15 Jesu í ni má, i ya ce laakai
 ɲa do walii ilu ibo ɲa. À ya
 naa bi tu ɲei do daa didɔ bei
 angudã ɲa, amma idɔ ɲa í yei
 bei idɔi mbo ɲa. 16 Aa yɔkɔ i
 mà ɲa ɲai si kookoosu nɲa ɲa
 bei à ya mà jɪi hai si isoɛ. A
 ci ya ka isoi rezɛɛ si agũ. Nɔ a
 ci ya ka figi si agũ fufũ. 17 Jɪi
 jiida fei iso jiidai í ya so, nɔ jɪi

laalɔ mɔ ku so iso laalɔ. 18 Jɪi
 jiida kaa yɔkɔ ku so iso laalɔ,
 bɛɛbɛ mɔi jɪi laalɔ kaa yɔkɔ ku
 so iso jiida. 19 Nɔ jɪi iyi kù waa
 so iso jiida fei à ya daai a dasi
 ina. 20 Si bei à ya mà jɪi hai si
 isoɛ, bɛɛbɛ mɔi aa mà walii ilu
 ibo ɲa hai si kookoosu ɲa.

N kù mà ɲɛ ajɔ kãma
(Cɔ Luku 13:25-27)

21 Jesu í ni má, kù jɛ inɛ iyi
 wa kpem Lafɛɛ Lafɛɛ feii á na
 ku lɔ si bommai Ilaaɔ, bii kù
 jɛ inɛ ɲa iyi à waa ce idɔɔbii
 Baam iyi í wa lele. 22 Ajɔ nɲu
 bɛ, inɛ nkpɔi á maa ni, Lafɛɛ
 Lafɛɛ, a kù ce walii do iriɛ? A
 kù lele inɛi inɔɔko ɲa do iriɛ?
 A kù ce maamaake nkpɔ do
 iriɛ? 23 Amma an sɔ ɲa si wajui
 inɛ fei n ni, n kù mà ɲɛ ajɔ
 kãma. I sekeɛ hai bi tom, inɛ
 iyi i kù ce idɔɔbim ɲa.

Idei woo ma ile minji ɔ ɲa
(Cɔ Luku 6:47-48)

24 Jesu í kpa nɲa mɔnda má í
 ni, na nɲu, inɛ iyi í gbɔ ide iyi ñ
 wa n fɔu ihɛ fei nɔ wa jirimae,
 á yei bei mɔkɔ ilu bisi iyi í ma
 ileɛ si kuta. 25 Ijɪ í rɔ, ido í kɔ í
 nikã, nɔ fufu nla nla í dede si
 ileu, amma kù cuku, domi si
 kutai à maa. 26 Amma awɔ iyi
 ì gbɔ ide iyi ñ wa n fɔu ihɛ fei
 nɔ i kù saaluɛ, aa yei bei mɔkɔ
 nnyei iyi í koo í ma ileɛ si sãai
 ido. 27 Ijɪ í rɔ, ido í kɔ í nikã, nɔ
 fufu nla nla í dede si ileu, nɔ í
 cuku í legɛ fei.

28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ɲoi
 zamaau í bitɪ do si bei wa kɔ
 ɲa si cio. 29 À bitii si na iyi í
 jɔ do yiikoi wa kɔ ɲa si, kù jɛ
 bei woo kɔ inɛ ɲa si wooda nɲa
 ɲau.

8

Jesu í jò dinte gə í ba iri

(Cə Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

¹ Jesu í sō ŋa ide ŋau ihē feii í bei wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í kita wa ŋəi zamaa nla gə wa tooe. ² Nə dinte gə í naa í seebata si wajue í ni, Lafēe, bii ì bi, aa yəkə í jò n ba iri n je inē iyi í má. ³ Ŋəi Jesu í yə awəe í luu nə í ni, ñ bi. Ba iri nə i je inē kumá. Be gbakā í ba iri hai si bōəeu. ⁴ Nə Jesu í sōə í ni, gbə, maə sō inē gə ideu ihē, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaəu, nə i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi ŋa iyi ì je inē iyi í má bebei.

Jesu í jò amaacei inē ngboi sooge gə ŋa í ba iri

(Cə Luku 7:1-10; Zāa 4:43-54)

⁵ Ŋəi Jesu í bə Kaperanumu. Waati iyi í lə inə iluu ŋəi inē ngboi sooge cɔə gə í koo í təəe ku faaba ŋŋu, ⁶ í ni, Lafēe, amaacem wa ce bōə kpasē, ci ya yəkə ku wu baa awə, wa kpāa iju ntə ntə. ⁷ Ŋəi Jesu í ni, í sɔa, an koo n faabaə. ⁸ Amma inē ngboi sooge ŋau í jeaə í ni, Lafēe, n kù to i lə kpasēm. Baa hai ihē fə ide, amaacem nəu á ba iri. ⁹ Amu takam, ñ ne inē ngbo ŋa iyi ñ wa n jirima, nə ñ ne sooge gə ŋa mə iyi ñ wa n gbā. Inē akā ŋŋa iyi ñ be á kooi, inē iyi ñ kpe mə á naai, nə ice iyi ñ ni amaacem ku ce ŋŋui í ya ce.

¹⁰ Iyi Jesu í gbə ideu í biti nə í sō inē ŋa iyi à waa tooeu í ni, ntə ntə, baa si inəi inēi Izireli ŋa fei n kù ye inē iyi

í yəkə í dasim naane nla bei inēeu ihē. ¹¹ An sō ŋe, hai je Zuifu nkpə á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaə. Ŋŋai aa je do Aburahamu do Izaaki do Zakəbu bala ŋŋe ŋa ajə. ¹² Amma ŋŋe, təkə ŋŋa ŋa iyi í jə inəə ŋa i wa be aa nyə ŋŋe angule si ilu kuku. Tengi bei aa lesi awə si iri i maa kpataə ŋa. ¹³ Nə Jesu í sō inē ngboi sooge ŋau í ni, bə kpasēe. Fei ndeə á ce si bei ì dasi naaneu. Be gbakā amaaceu í ba iri.

Jesu í jò bōə nkpə í ba iri

(Cə Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

¹⁴ Si anyie, Jesu í bə kpasēi Piee, í koo í ba iyei aboi Piee kù waa ne baani, wa sūə ara gbāa. ¹⁵ Ŋəi Jesu í lu awəe nə ara gbāau í nya. Nə abou í dede í yaae.

¹⁶ Iyi alē í le, à naa Jesu inē ŋa iyi à ne inēi inəəko ŋa wa nkpə nkpə. Nə í lele inēi inəəko ŋau do ide ku fə, nə inē ŋa iyi à waa ce bōə fei í jə à ba iri. ¹⁷ Í ce ŋŋu ŋau bei ku ba ide iyi walii Ezai í fəu ku kə iyi í ni, ŋŋu takae í so gbugbā hai ne nwa nə í nya bōə nwa ŋa.

Ine ŋa iyi à bi Jesu ku too

(Cə Luku 9:57-62)

¹⁸ Ajə ŋŋu gə, zamaa nkpə gə í kaako Jesu. Iyi Jesu í ye ŋa ŋəi í sō məcəe ŋau í ni a bə icei tenkuu do ikpa ihə. ¹⁹ Hee a maa ne ŋəi woo kə inē ŋa si wooda gə í naa bi tēe nə í ni, Məetu, an tooe bii ì waa bə fei. ²⁰ Nə Jesu í sōə í ni, inə ŋa à ne kolo ŋa nə baa yei ŋa mə à ne bi ku sū. Amma amu Amaí Amane n kù ne bii an koo n

sū n sīmi. ²¹ Nɔ inɛ akāi mɔcɔi Jesu gɔ mɔ í ni, Lafɛɛ, jò n koo n si baam wa titā. ²² Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ de toom wa, nɔ í jò iku ŋa a si iku ŋa ŋa.

Jesu í leeki fufu si tenku

(Cɔ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

²³ Si anyii ŋɔ, Jesu í lɔ akɔi inyi nɔ mɔcɔɛ ŋa mɔ à lɔ à tooɛ. ²⁴ Iyi à waa nɛ ŋɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu hee kutāngām ndii inyiu wa bii akɔu. Amma Jesu wa sɪ njoo. ²⁵ Ŋɔi mɔcɔ ŋau à koo à jūu à ni, Lafɛɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.

²⁶ Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, naanɛ ku dasi ŋɛ kù la. Na mii í ce ì jò njo wa mu ŋɛ ŋa.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í dede í la si inyiu do fufuu nɔ à coko sɔm sɔm. ²⁷ Nɔ mɔcɔ ŋau fei à biti à waa ni, inɛ dimi yoomai ihɛ. Baa inyi do fufu ŋa fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inɛi inɔko ŋa hai si inɛ minji gɔ ŋa

(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

²⁸ Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihɔ si ilei Gadara, ŋɔi amanɛ minji gɔ ŋa à fita wa hai bi ku si iku ŋa à kɔo wa. Inɛ ŋau à nɛ inɛi inɔko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í jò inɛ gɔ ci ya jɛ ku too kpāau. ²⁹ Nɔ à dɔ anu à ni, mii í wa si gāmei awaɛ ŋa, awɔ Amai Ilaaɔ. Í naa ku kpā wa iju hai waatiu kù toi? ³⁰ Nɔ à hɔnne kuusɔo gaa gɔ ŋa waju à waa jɛ. ³¹ Nɔ inɛi inɔko ŋau à tɔo Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jò kaa mu kuusɔo gaa ŋau ihɔ.

³² Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni a koo. Nɔ à fita hai si inɛ ŋau à koo à mu kuusɔo ŋau. Nɔ kuusɔo gaa ŋau fei à sei wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í jɛ ŋa.

³³ Woo degbe kuusɔo ŋau à sa à nɛ inɔ ilu à koo à sisia inɛ ŋa ideu fei do bei à cea inɛ minji ŋau. ³⁴ Nɔ inɛi inɔ ilu ŋau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔo ŋɔi à tɔoɛ ku fita hai ilei ide ŋa.

9

Jesu í jò wɛɛge gɔ í ba iri

(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

¹ Iyi inɛ ŋau à tɔoɛ ku fita hai ilei ide ŋa ŋɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í nɛ ilui ŋɔ takae *. ² Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naa wɛɛge gɔ wa, wa sū si makeɛ. Iyi Jesu í yɛ naanɛ ku dasi ŋɔau, nɔ í sɔ wɛɛgeu í ni, baakɔom, maà mɔngɔ temua, n kpa idei dulum dɛɛ. ³ Wee woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à wa bɛ. Iyi à gbɔ wa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à waa lasabu si idɔ ŋa à waa ni, inɛɛu ihɛ wa bu Ilaaɔi. ⁴ Jesu í bei í mà ide iyi à waa lasabu ŋɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ bɛɛbɛ ŋa. ⁵ Si ide minji ŋau ihɛ, yoomai kufɔɛ í faala í re, inɛ ku sɔ inɛ gɔ ku ni n kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku nɛ. ⁶ Amma n bi i mà ŋa iyi amu Amai Amanɛ n nɛ gbugbã n kpa idei dulum dii inɛ ŋa si andunya.

* 9:1 ilui ŋɔ takae kù jɛ Betelehemu bii à buu. Kù nɔ kù jɛ Nazareti bii à biie. Amma Kaperanumui wa fāa, ilu bii í buba wa ceò iceɛ.

Iyi í fə bεεβε í tā ηῶι í sō wεεγευ í ni, dede i so makεεε i bə kpasē.

⁷ Nῶι wεεγευ í dede í ne idee.
⁸ Wee ine nkpə nkpəi í wa be. Iyi à yəə bεεβε ηῶι njo í mu ηa à waa saabu Ilaaš do iyi í na amanε dimii yiikou be.

Jesu í kpe Matie

(Cə Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

⁹ Nῶι Jesu í dede hai be í bə inə iluu. Iyi wa ne ηῶι í ye məkə gə iyi à ya kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiαι lempoo. Nῶι í sōó í ni, toom wa. Nə Matie í dede í tooε.

¹⁰ Si anyie Jesu wa je kpasēi məkəu, ηῶι woo gba fiαι lempoo do ine nkpə gə ηa má iyi kuwεε nηa kù sīa à naa à buba bi Jesu do məcəε ηau.
¹¹ Wee Farisi gə ηa à ye ηa, nə à bee məcəε ηau à ni, na mii í ce Mεetu nηε wa je do woo gba fiαι lempoo do ine laalə ηa.
¹² Iyi Jesu í gbə ide nηau ηῶι í ni, ilu baani ηa a kù ne bukaatai ilu iwə bii kù je bōō ηa.
¹³ N̄ wa n sō ηei, n kù naa ku kpe ine dee dee ηa, amma dulum ηai n̄ naa ku kpe. I koo i bee yaasei kukəu iyi í ni, Ilaaš í ni, n̄ bi i ce araarei nje ηa ku re i ceem kuwee.

Idei anu ku dī

(Cə Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

¹⁴ Wee Zāa woo dasi inyiu mə í ne məcə ηa. Məcəε ηau à naa bi Jesu nə à beεε à ni, na mii í ce awa do Farisi ηau à ya ka dī anu amma awə, məcəε ηa a ci ya dī anu.
¹⁵ Nə Jesu í je nηa í ni, kpaasii məkə

titō ηa aa ne inə kufə gə waati iyi məkə titōu í wa inə nηai? Aawo, amma ajə gə wa naa iyi aa nya məkə titōu hai si inə nηa. Waati bεεβε aa dī anu.

¹⁶ Nῶι í kpa nηa mənda í ni, ine gə kaa sə jaε ngbo do titōε ku tətəε. Bii í ce bεεβε, titōu á ga jaε ngbou ku kōsi.
¹⁷ Bεεβε məi a ci ya dasi v̄εε titō iyi wa gba si bəgə bata ngbo ηa. Bii i ce bεεβε, bəgə bata ngbo ηau aa gai, nə v̄εεu ku nikā, bəgə ηau mə á ce nfe. À ya dasi v̄εε titōi si bəgə titō ηa. Baa bii wa gba, bəgəu kaa ga.

Idei ama inaaboι Zairusi do inaabo iyi í lu ibəi Jesu

(Cə Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

¹⁸ Si waati iyi Jesu wa sō ηa ideu ihē ηῶι ine ngbo gə í naa í sεεbata si wajue í ni, ama inaabom wee í ku nsei nsei, amma naa le sie awə ku jī má.
¹⁹ Nə Jesu í dede do məcəε ηa à too məkəu.

²⁰ Waati iyi à dasi kpāa à waa ne, inaabo gə wa too ηa. Abou wa ce bōōi awə ku mu hai adō maateeji wa. Nῶι í bə do anyii Jesu í koo í lu ifti ibəε.
²¹ Í ce bεεbei si na iyi í jə í fə si idəε í ni, baa bii jaεi n̄ ba n̄ lu an ba iri.
²² Nῶι Jesu í sinda í cəə nə í ni, abooyi, maà məngə temua, naan̄εi í faabaε. Bε gbakā abou í ba iri.

²³ Nῶι Jesu í məsi isεεnεε í to kpasēi ine ngbou í ye woo fā gaasiai iku ηa do zamaa nla nla gə wa dō anu.
²⁴ Nə í ni, i fita hai ihē. Ama inaabou kù ku, wa sī njooi, nə à waa yaakoε.
²⁵ Nῶι Jesu í jə ine ηau à fita nə í lo í mu awəi mud̄εu

nɔ́ í dede. ²⁶ Nɔ́ laabaauí ideu í fangaa sí iléu fei.

Jesu í jò fɛɛju minji gɔ́ ɲa à yɛ ilu

²⁷ Nɔ́ Jesu í nɛ hai bɛ. Sí isɛɛnɛɛu fɛɛju minji gɔ́ ɲa à tooɛ à waa dɔ́ siɛ anu, à waa ni, tɔ́kui ilaalu Davidi, ce araare nwa í jò ka yɛ ilu. ²⁸ Nɔ́i Jesu í nɛ hee í to kpasɛ̃. Nɔ́ fɛɛju ɲau à naa bí tɛɛ nɔ́ í bee ɲa í ni, ì dasi naanɛ ɲa iyi an yɔ́kɔ́ n coo? Nɔ́ aɲa mɔ́ à ni, oo, Lafɛ̃ɛ. ²⁹ Nɔ́ Jesu í lu iju ɲau í ni, ku ce nɲɛ sí bei ì dasi naanɛu ɲa. ³⁰ Nɔ́ à yɛ ilu. Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í kɔ́nkɔ́n du ɲa í ni, í gbɔ́ ɲa, í maà sɔ́ inɛ gɔ́ ideu ihɛ̃. ³¹ Amma iyi à sɛkɛɛ gbakā à lɔ́si laabaauí Jesuu ku sisi sí iléu fei.

Jesu í jò dektí gɔ́ í gbɔ́ ide

³² Nɔ́ Jesu do mɔ́cɔ́ɛ ɲa à nɛ hai bɛ, ɲɔ́i à naa Jesu inɛ gɔ́ wa. Inɛɛu inɛi inɔ́kɔ́ dektí gɔ́ í muu. ³³ Nɔ́ Jesu í lele inɛi inɔ́kɔ́u. Iyi í leleɛ gbakā nɔ́ mɔ́kɔ́u í lɔ́si ide ku fɔ́. Inɛ ɲa à bití à wasí ku ní, a kù yɛ dimiɛ sí ilei Izireli aɲɔ́ kāma. ³⁴ Amma Farisi ɲau à ní, Seetam ilaalui inɛi inɔ́kɔ́ ɲauí í muaa gbɔ́gbā ku leleð ɲa.

Jesu í ce araarei inɛ ɲa

³⁵ Jesu wa dabii dabii sí ilu nla ɲa do sí ilɛɛkɔ́ ɲa, wa kɔ́ inɛ ɲa sí cio ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ́tɔ́ɔ́ nɲa ɲa, nɔ́ wa sisi laabaauí jiidai bommai Ilaaɔ́ nɔ́ í jò bɔ́ɔ́ ɲa do kɔ́ɔ́ ɲa fei à ba iri. ³⁶ Iyi í yɛ zamaau, araare fei í muu, domi à wɛɛ do bití,

inɔ́ nɲa fei í fɔ́, à wɛɛ nɲa bei angudā ɲa iyi a kù nɛ woo degbe. ³⁷ Nɔ́i í sɔ́ mɔ́cɔ́ɛ ɲa í ni, amaaɲɛ iyi í jla í to ku da í kpɔ́, amma woo da ɲau a kù kpɔ́. ³⁸ Na nɲu, í tɔ́ɔ́ ilu ikou ku bɛ woo da ɲa wa má.

10

Irii mɔ́cɔ́ maateejí ɲau

(Cɔ́ Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

¹ Sí anyii nɲu, Jesu í kpe mɔ́cɔ́ maateejie ɲau í tɔ́tɔ́ ɲa bí tɛɛ. Nɔ́ í mu nɲa yiiko a leleð inɛi inɔ́kɔ́ ɲa nɔ́ a jò kɔ́ɔ́ ɲa a ba iri do inɛ ɲa iyi à waa ce bɔ́ɔ́ dimi ikā ikā fei. ² Irii woo bɛ maateejí ɲau wee. Sínte, Sí mɔ́ɔ́ iyi à ya kpe Piɛɛu do ifɔ́ɛ Anderee, do ama minjii Zebedee ɲa Zaaki do ifɔ́ɛ Zāa, ³ do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í je woo gba fiaí lɛmpoo, do Zaaki amai Alifee do Tadee, ⁴ do Sí mɔ́ɔ́ inɛi igbei Zelɔ́tu *, do Zudasi Isikarioti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Jesu í bɛ mɔ́cɔ́ maateejí ɲau

(Cɔ́ Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

⁵ Jesu í bɛ amanɛ maateejí ɲau nɔ́ í sɔ́ ɲa bei nɲu í bí a ce. Í ni, í maà bɔ́ bí dimi mmu ɲa, nɔ́ í maà lɔ́ sí ilui inɛi Samari kāma ɲa. ⁶ Amma í bɔ́ bí inɛi Izireli ɲa, aɲa iyi à nɲɔ́ bei ama angudā ɲa. ⁷ I koo í waaɔ́ ɲa í ni, Ilaaɔ́ í maai ku je bommaɛ. ⁸ Nɔ́ í jò bɔ́ɔ́ ɲa a ba iri nɔ́ í jla iku ɲa, í jò dinte ɲa a ba iri a je inɛ kumá, nɔ́ í lele inɛi inɔ́kɔ́ ɲa iyi à wa sí inɛ ɲa. Sí bei ì ba hai

* **10:4** igbei Zelɔ́tu inɛi igbei Zelɔ́tu ɲaí à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a nɛ ara ɲa hai sí awɔ́i inɛi Romu ɲa.

ne kusã ña, inɛ mɔ i na hai ne kusã. ⁹ I maà ti i so fia ña. ¹⁰ I maà ti i so bɔgɔ, i maà ti i so ibɔ minjisia, wala baata, wala golo. I maà so mii ñau be kãma ña si na iyi í jò woo ce ice í ne kpãai a náa bukaatai mii iyi í ne ku maa wɛɛð.

¹¹ Bii ì to ilu nla walakɔ si ilɛko gɔ, i dɛdɛ inɛ iyi í jɛsi ku gba ñɛ, nɔ i buba kpasɛɛ be ña hee ku to ajɔ iyi ì waa ne hai si iluu. ¹² Bii ì lɔ kpasɛ gɔ i ya ce inɛ ñau fɔɔ i ni ña, laakai ku sũ ku wɛɛ do inɛ. ¹³ Bii à gba ñɛ, laakai ku sũu á wɛɛ do anai, amma bii a kù gba ñɛ, á baa si ñɛi. ¹⁴ Si ilu gɔ wala si kpasɛ gɔ, bii inɛ ñau à kɔ ku gba ñɛ, hee má je a gbɔ ide ñɛ, i ne hai be nɔ i gbugbã ña irurui baata ñɛ ña ku ba ku je ña sɛɛda iyi kiitii Ilaaɔ á naa si ña. ¹⁵ Ntɔ ntɔ, an sɔ ñɛ, si ajɔi kiituu, Ilaaɔ á ce araarei inɛi Sodomu do Gɔmɔɔ † ña ku re inɛi ilu dimi beɛbe ñau be

Ijuukpã iyi á naa

(Cɔ Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

¹⁶ Jesu í sɔ ña má í ni, wee ñ wa n be ñɛ nɔ aa ye ñai bei angudã ña si inɔi mbo ña. Na ñɛ, i jò i ne bisi bei njo ña, †, nɔ i je hai ce laalɔ bei ankasiidi ña. ¹⁷ Nɔ i ce laakai ña si na iyi í jò inɛ gɔ ña aa na a mu ñɛ a bɔð ñɛ bi ku ce kiiti, aa nɔ a cã ñɛ ile bi ku ce kutɔtɔɔ ña ña. ¹⁸ Aa bɔð ñɛ si wajui ilu ile ña do bi amanlu ña na irim, ku ba i je sɛɛdam si wajui ña ña do

bi dimi mmu ña. ¹⁹ Amma bii à bɔð ñɛ bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ ña wala do yaase bei aa fɔð ña. Bii waatiu í to, Ilaaɔ á mu ñɛ ide iyi aa fɔ ña. ²⁰ Nɔ ide iyi aa fɔ ña kaa je ide ñɛ, á naai hai bi Hundei Ilaaɔ Baa ñɛ iyi í wa si ñɛ.

²¹ Inɛ gɔ ña aa zamba ifɔ ña ña walakɔ igbã ña ña ku ba a kpa ña. Beɛbe mɔi baa ña aa maa cea ama ña ña. Amu ña mɔ aa dede si baa ña ña ku ba a kpa ña. ²² Inɛ fei á cé ñɛi na irim, amma inɛ iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba. ²³ Bii à waa kpã ñɛ iju si ilu gɔ i sa i bɔ ilu mmu. Ntɔ ntɔ, an sɔ ñɛ, i kaa dabii si ilei Izireliu i kpa iriɛ ña amu Amai Amanɛ n to wa.

²⁴ Ama cio ci ya re woo kɔsiɛ, amaace mɔ ci ya re lafɛɛɛ. ²⁵ Na ñɛ, í sɛa ama cio ku jɛsi a cea ñɛ bei à cea woo kɔsiɛ. Beɛbe mɔi, í sɛa amaace mɔ ku jɛsi a cea ñɛ bei à cea lafɛɛɛ. Bii à waa kpe amu ilu kpasɛu Seetam, aa sɔ inɛ inɛi kpasɛɛ ñau iri laalɔ iyi í re beɛbe.

Njoi inɛ iyi í jò i ce ña

(Cɔ Luku 12:2-7)

²⁶ Nɔ Jesu í ni má, do ñɛ fei i maà ce njo ña ña, domi ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a kàa na a mà. ²⁷ Iyi ñ wa n sɔ ñɛ si ilu kuku, i fɔɔ si inya kumá ña. Iyi ì gbɔ si asii ña i cã kɛsɛɛdɛɛ. ²⁸ I maà ce njoi inɛ ña iyi aa kpa ara ñɛ akã, nɔ a kaa yɔkɔ a kpa hunde. Amma i ce njoi inɛ iyi á yɔkɔ

† **10:15** Sodomu do Gɔmɔɔ Ilu minji ñau, Ilaaɔ í tako í lege ña à kpað bomma si na iyi í jò dulum dii inɛ ña ña í caa. † **10:16** i jò i ne bisi bei njo ña I cɔ K.A. 3:1. Í ni njo í ne bisi í re inai sako iyi Ilaaɔ í taka fei.

ku kpa ara do hunde ajɔ si ina iyi ci ya ku. ²⁹ A ci ya ta ama yei minji sùù akā ba. Do nɔɔ fei, Ilaaɔ wa mà baani nɔɔ. Baa akā nɔɔ ci ya nɔ ku ku iyi kù je do kumásiɛ. ³⁰ Inɛ mɔ, hee do ntoi iri nɔɔ nɔ fei Ilaaɔ í mà j̄ia nɔɔ. ³¹ Na nɔɔ, i maà ce njo nɔ, bɛɛɛ nɔɔ í re yei nɔ hee bii í j̄i.

³² Na nɔɔ, inɛ iyi í fɔ si wajui amanɛ nɔ í ni nɔɔ í gbam, amu mɔ an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele. ³³ Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amanɛ nɔ, amu mɔ an kɔsiɛ si wajui Baam iyi í wa lele.

Kù je laakai ku sù, ijai

(Cɔ Luku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Í s̄s̄ nɔ má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sùì n̄ naa nɔɔ wa si andunya. Aawo, ijai n̄ naaò wa. ³⁵ N̄ naa ku kosi ama inɛm̄kɔ do baai, ama inaabo mɔ do iyee, aso m̄kɔ mɔ do iyei m̄kɔɛ. ³⁶ Inɛi kpas̄ɛ nɔɔ n̄ai aa je mbɛɛ nɔɔ nɔ.

³⁷ Inɛ iyi í bi baai walakɔ iyee í rem, laf̄ɛ kù to ku je inɛm. Bɛɛɛ m̄ai inɛ iyi í bi ama inɛm̄kɔɛ walakɔ ama inaaboɛ í rem, laf̄ɛ kù to ku je inɛm. ³⁸ Inɛ iyi kù jesi nɔɔ ku so j̄i ku gaauɛ ku toom do wa, kù to ku je inɛm. ³⁹ Inɛ iyi í bi ku je kuwɛɛ do idɔb̄iɛ á na ku kuai. Amma inɛ iyi í kɔsi kuwɛɛ na irim, laf̄ɛ á na ku báa ntɔ ntɔ.

Idei riba

(Cɔ Maaku 9:41)

⁴⁰ Jesu í ni má, inɛ iyi í gba nɔɔ í gbam nii, nɔ inɛ iyi í gbam í gba inɛ iyi í bɛm wai. ⁴¹ Inɛ

iyi í gba walii si na iyi í j̄ò Ilaaɔ í bɔɔ wa, Ilaaɔ á na nɔɔ mɔ ribai walii, nɔ inɛ iyi í gba amanɛ iyi wa ce idɔb̄ii Ilaaɔ si na iyi í j̄ò í je dee dee, Ilaaɔ á na nɔɔ mɔ ribai inɛ dee dee. ⁴² Inɛ mɔ iyi í mua taaka gɔ baa inyi t̄t̄t̄ si na iyi í j̄ò í je m̄ɔɔm, n̄ wa n̄ s̄s̄ n̄ei, laf̄ɛ kaa kua ribaɛ pai.

11

Woo bei Zaa nɔ

(Cɔ Luku 7:18-35)

¹ Waati iyi Jesu í s̄s̄ m̄ɔɔ maateɛj̄iɛ n̄au ide n̄au fei í t̄a, n̄oi í nɛ hai bɛ í koo í dabii si ilui Galilee n̄au í kɔ inɛ nɔ si cio nɔ í ce nɔɔ waazo. ² Wee waati bɛɛɛ Zaa woo dasi in-yiu í wa piis̄ɔ. N̄ hai ile piis̄ɔ bɛ í gbɔ baau iɛi Jesu iyi á ya kpe Kirisi. N̄oi í bɛ siɛ m̄ɔɔɛ gɔ nɔ ³ a koo a bɛɛ a ni, aw̄oi ì je inɛ iyi Ilaaɔ á na ku bɛ wau? Mà ka degbe inɛ mmu gɔ. ⁴ N̄ Jesu í je nɔɔ í ni, i koo i sisia Zaa mii iyi ì ye do iyi í gbɔ nɔ. ⁵ Fɛɛju nɔ à waa ye ilu, woo sukute nɔ à waa nɛ dee dee, dinte nɔ à ba iri à je inɛ kumá, deki nɔ à waa gbɔ ide, iku nɔ à j̄i, nɔ a waa sisia ilu are nɔ laabaau j̄iida. ⁶ Ilu inɔ did̄i inɛ iyi kaa nyiò anyi si naane ku dasi na irim.

⁷ Iyi m̄ɔɔi Zaa n̄au à gbɔ bei Jesu í fɔ, n̄oi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ, n̄oi Jesu í l̄si ku sisia zamaau idei Zaa í ni, mii ì bɔ ku cɔ si gbabuau nɔ. Fɔfɔ iyi fufu wa yaya? Aawo. ⁸ To, mii ì bɔ ku cɔ nɔ. Mà m̄kɔ iyi wa dasi ibɔ ku slau. Aawo, inɛ nɔ iyi à waa dasi ibɔi fia nkpɔ, an̄ai à ya wa kabai ilaalu nɔ. ⁹ To, mii ì bɔ ku cɔ nɔ. Mà

walii i bə ku cə ɲa. Oo, ntə ntə an sɔ ɲe, inεeu be i re baa walii. ¹⁰ Zāai kukəi ideɪ Ilaaɔ wa fāa tengi bii i ni, Ilaaɔ i ni, wee n bε woo sisi idem wa si wajuε iyi á teeseε kpāaε. ¹¹ Ntə ntə an sɔ ɲe, si inəi inε ɲa iyi inaabo ɲa à bí fei, kāma ɲa kù wεε iyi i re Zāa woo dasi inyi. Amma do ɲɲu fei, baa inε iyi i kere i re si bommai Ilaaɔ i roo. ¹² Hai waati iyi Zāa i sinti ku waaZO hee do nsei fei bommai Ilaaɔ wa bə wajui do gbugbā, nə ilu gbugbā ɲai à ya baa *. ¹³ Moizi i fə ideɪ bommau si woodaε. Nə walii ɲau mə, aɲa fei à fə ideε hee i koo i to wa si waatii Zāa woo dasi inyi. ¹⁴ I gbə ɲa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii i jesi i gbə idem ɲa, Zāai i je Eliiu. ¹⁵ Inε iyi i ne itfi iyi á gbəò ide, ku gbə.

¹⁶ Yooi an wāò inei nsei ɲau ihε. Á yei bei amu ɲa iyi à waa buba bantuma à sɔ nje à waa ni, ¹⁷ à fā nje yee nə i kù jojo ɲa, nə à kɔ nje irii iku ɲa nə i kù kpata ɲa. ¹⁸ Nə ni beεbei si na iyi i jə waati iyi Zāa woo dasi inyi i naa i ya dī anu nə ci ya mə vεε, nə à ni i ne inei inəkoi. ¹⁹ Nə iyi amu Amaɪ Amanε nə naa, nə ya n je nə n maa n mə, nə inε ɲa à ni n bi ije nə n je woo mə atε, nə n je kpaasii woo gba fiaɪ lɛmpoo ɲa do ilu dulum ɲa. Do ɲɲu fei, à ye iyi bisii Ilaaɔ i je dee dee na icε ɲa iyi wa ce.

Ilu ɲa bii inε ɲa à kə ku dasi

* **11:12** bommai Ilaaɔ...à ya baa Do yaase mmu gə iyi inε á yəkə ku gbəòò má wee, inε ɲa à wasi ku ce kookaai a ba a je inei bommai Ilaaɔu. Nə inε ɲa iyi à waa jabu ntə ntə, aɲai aa lə si. † **11:21** Tii do Sidəɔ Ilaaɔ i kpa inei ilu ɲau si na iyi i jə kuce ɲa ɲa kù sla.

Jesu naane

(Cə Luku 10:13-15)

²⁰ Nə Jesu i ləsi ku gbagba si inei ilu ɲa bii i ce maamaake nkpə nkpə ɲau si na iyi i jə a kù kpaasi idə. ²¹ I ni, inə kufə nla nlaɪ á je tu ɲe, inε inei Kərazεε ɲa. Inε mə inei Besaida ɲa, inə kufə nla nlaɪ á je tu ɲe. Maamaake ɲa iyi à ce si ilu nje ɲau ihε, bii i je Tii do Sidəɔi †. à coo wo, inei ilu ɲau aa dī saaki a kpataò na irii dulum du ɲa nə a kpaasi idə hai ku kpε. ²² Na ɲəi i jə nə wa n sɔ ɲe iyi si aɲəi kiituu ijuukpāi inei Tii do Sidəɔ ɲa á tia tu ɲe. ²³ Inε mə, inei Kapεranumu ɲa, i waa tamaa ɲa aa so ɲe hee lelei? Aawo, aa keke ɲei hee bi ku wai iku ɲa. Ntə ntə, maamaake nkpə nkpə iyi n ce si ilu nje, bii i je Sodomui n coo wo, iluu á wεε baa nnyi. ²⁴ Na ɲəi i jə nə wa n sɔ ɲe iyi si aɲəi kiituu ijuukpāi inei Sodomu ɲa á tia tu ɲe.

I naa wa bi tom i naa i gba kusɪmi

(Cə Luku 10:21-22)

²⁵ Waati beεbe ɲəi Jesu i ni, Baaba, awə iyi i je Lafεei lele do ilε, nə wa n saabue do iyi i singaa ilu bisi do woo mə ɲa mii ɲau ihε nə i nyisi amu ɲa. ²⁶ I sla Baaba, si na iyi i jə beεbei i bi.

²⁷ Nə i sɔ inε ɲa i ni, Baam nii i daam mii fei si awə. Inε kāma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nə inε kāma kù mà

Baau bii kù je amu Amau do ine ña iyi ñ bi n nyisi ña.

²⁸ Ine iyi ñ gbɛɛji nɔ aso wa wɔ ñe fei ñ naa wa bi tom an mu ñɛ kusimi. ²⁹ I jesi n lesi ñe zuugum nɔ ñ gba ide ciom ña, si na iyi í jò amuu amanɛ kurɔ do woo kaye arai. Bii ñ waa ce bɛɛɛɛ ña, aa ba kusimii hunde ñɛ ña. ³⁰ Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã ñɛ kù wo.

12

Jesu do ajɔi kusimi

(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

¹ Si anyii ajɔ minji, ajɔi kusimi gɔ, Jesu do mɔcɔɛ ña à waa too kɔɔi ilɛ gɔ. Nɔ wee ari wa kpa mɔcɔɛ ñau ñɔi à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ si ilɛu à nunu ijue si awɔ à waa ñɔ. ² Wee Farisi gɔ ña à wa bɛ. Iyi à yɔɔ ñɔi à sɔ Jesu à ni, cɔ, mɔcɔɛ ña à waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusimi. ³ Amma Jesu í je ñña í ni, ñ kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa ñɔu do inɛɛ ña? ⁴ Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ í so pɛɛ iyi à jilɛa Ilaaɔ í je, ñɔu do inɛɛ ña. Nɔ wee a kù nɛ kpãai pɛɛu ku je, í gbe woo weei Ilaaɔ ña aña akã. ⁵ Mà ñ kù cioɛ si tiai woodai Moizi ña iyi si ajɔi kusimi woo wee ña iyi à ya nɛ icɛ si kpasɛi Ilaaɔ a kù waa jirima ajɔi kusimi? Do ñɔu fei, a kù je ilu taale ña. ⁶ Amma an sɔ ñe iyi inɛ gɔ í wa ihɛ iyi í nɛ bɛɛɛɛ í re kpasɛi Ilaaɔ. ⁷ Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ í ni, ñ bi ñ ce araarei ñɛ ña ku re ñ ceem kuwee. Bii í je ñ mà

yaasei ideu bɛ ña wo ñ kaa maa ye taalei hai nɛ taale ña. ⁸ Nɔ aa mà ña iyi amu Amai Amanɛi ñ je ine ngboi ajɔi kusimi.

Ine iyi awɔ akãe í ku

(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

⁹ Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í koo í lɔ ile bii Zuifu ña à ya ce kutɔtɔɔu. ¹⁰ Wee mɔkɔ gɔ í wa bɛ, awɔ akãe í ku í gbɛ. Nɔ ine ña iyi à wa bɛu à bee Jesu à ni, wooda í na ine kpãa ku jò ine ku ba iri si ajɔi kusimi? À waa fɔ bɛɛɛɛi ku ba a ye taaleɛ. ¹¹ Nɔ Jesu í je ñña í ni, bii inɛ gɔ ñɛ ñe í nɛ angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa baa bii ajɔi kusimii, lafɛɛ kaa nyaa? ¹² Amanɛ í bei í re angudã hee bii í jì. Na ñɔu, inɛ í nɛ kpãa ku ce mii jiida si ajɔi kusimi. ¹³ Nɔ Jesu í sɔ mɔkɔu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ í baa dee dee bei awɔ akãu má. ¹⁴ Nɔi Farisi ñau à fita à koo à waa busi ñɛ bei aa ce a kpaɔ Jesu. ¹⁵ Amma Jesu í mà si ña nɔ í nɛ hai bɛ.

Jesui í je woo ce icɛ iyi Ilaaɔ í cica

Waati iyi Jesu wa nɛ, zamaa nla nla gɔ í tooɛ. Nɔ í jò ine ña iyi à je bɔɔ ña fei à ba iri. ¹⁶ Amma í sɔ ña í kɔnkɔn du ña í ni a mà sɔ ine gɔ ine iyi ñɔu í je. ¹⁷ Í jò à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ, iyi í ni, ¹⁸ Ilaaɔ í ni, Woo ce icɛm iyi ñ cica wee. Nɔu ñ bi jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa.

An daa si Hundem,
Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jem.

19 Kaa ce kakɔɔ do inɛ ɔɔ hee ku la siɛ.
 Bɛɛbɛ mɔi kaa kosi inɛ ɔɔ ija si inɔ ilu pai.
 20 Kaa tambɔ ama j̄i iyi í kɔmba wa bi ku ce,
 Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáɛ kù la *,
 Hee waati koo to si bii á j̄ɔ dee dee ku jem ku kámia inɛ fei,
 21 nɔ kp̄aa ku cɔi dimi fei kú wa siɛ.

Jesu wa kɔɔ araɛ

(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

22 Si anyii n̄ɔ, à naa Jesu mɔkɔ ɔɔ wa iyi inɛi inɔɔko í j̄ɔ í fɛɛju nɔ í deki. Nɔ Jesu í faaba inɛɛu, í j̄ɔ wa yɛ ilu nɔ wa fɔ ide. 23 Nɔ zamaau fei í bití à waa ni, debɛi, á jɛ tɔkui Davidiu mbɛ. 24 Amma iyi Farisi ɔɔ à gbɔ ideu, ɔɔi à ni, mɔkɔu ihɛ wa lele inɛi inɔɔko ɔɔi do gbugb̄ai Bɛɛlizebuu †. ilaalu n̄ɔ. 25 Si bei Jesu í mà lasabu n̄ɔ, ɔɔi í sɔ ɔɔ í ni, bomma iyi inɛɛ ɔɔ à waa ja aɔa duusɔɔ á na ku gbe ngbɛ. Bɛɛbɛ mɔi ilu walakɔ kpasɛ ɔɔ iyi inɛɛ ɔɔ à waa ja aɔa duusɔɔ kaa na ku kpɛ. 26 Na n̄ɔ, bii Seetam wa lele araɛ, wa ce igũ do araɛi, bommaɛ kaa kpɛ. 27 Bii í jɛ do gbugb̄ai Bɛɛlizebuu n̄ wa n leleɔ inɛi inɔɔko ɔɔ, to, do gbugb̄ai yooi mɔcɔ n̄ɛ ɔɔ mɔ à waa leleɔ ɔɔ. Debɛi aɔa taka n̄ɔ aa yɛ taale n̄ɛ. 28 Amma bii do gbugb̄ai Hundiɛi Ilaaɔi n̄ wa n leleɔ inɛi inɔɔko ɔɔ, n̄ɔ bɛ wa nyisi iyi

Ilaaɔ í sinti ku jɛ bommaɛ si anini n̄ɛ.

29 Bɛirei inɛ á ce ku lɔ kpasɛi inɛ iyi í nɛ gbugb̄a ku coo ile bii kù jɛ í tako í d̄i ilu gbugb̄au. Amma bii í d̄uu á yɔkɔ ku coo ile.

30 Inɛ iyi kù jɛ tom, mbɛɛm nii. Inɛ iyi kù waa bam ku tɔtɔɔ, wa fangaɛɛi. 31 Na ɔɔi í ce n̄ wa n sɔ n̄ɛ, Ilaaɔ á yɔkɔ ku kpa ideɛi dulum do arabu fei. Amma inɛ iyi wa bu Hundiɛi Ilaaɔ, kaa ba a kpa ideɛi dulum dɛɛ pai. 32 Bii amanɛ wa fɔ laalɔi Amaɛ Amanɛ Ilaaɔ á yɔkɔ ku kpa ideɛi dulum dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ taaleɛi Hundiɛi Ilaaɔ kaa ba a kpa ideɛi dulum ndɛɛ hai nnyii hee do ala fei.

J̄i do isoɛ

(Cɔ Luku 6:43-45)

33 Jesu í sɔ n̄ɔ má í ni, à ya mà j̄iɛi hai si isoɛ. J̄i j̄iɛi iso j̄iɛi í ya so, amma j̄i laalɔ, iso laalɔi í ya so. 34 Inɛ inɛ buu ɔɔi bei n̄ɔ wukuku. Inɛ inɛ laalɔ ɔɔ, bɛirei aa ce í fɔ ide j̄iɛi ɔɔ. Mii iyi wa kɔ si idɔɛ n̄ɔi geɛɛ í ya fɔ. 35 Inɛ j̄iɛi ide j̄iɛi í ya fɔ. Nɔ ide j̄iɛi í ya naai hai si ide j̄iɛi iyi wa singa si idɔɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ laalɔ ide laalɔi í ya fɔ. Nɔ ide laalɔu mɔ í ya naai hai si ide laalɔ iyi wa singa si idɔɛ. 36 An sɔ n̄ɛ, ide nfe iyi inɛ ɔɔ à waa fɔ fei, Ilaaɔ á na ku bee ɔɔ si aɔi kiitiu, 37 domi hai si ideɛi Ilaaɔ á kiitiɛ, nɔ ku kpɛɛ hai nɛ taale walakɔ ilu taale.

* 12:20 ama j̄i... fitila iyi inya kumáɛ kù la ama j̄i do fitilau inɛ ɔɔ iyi gbugb̄a n̄ɔ kù lai wa f̄aa. † 12:24 Bɛɛlizebuu iri iyi à sɔ Seetam nii.

Ine ŋa à ni Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

³⁸ Nɔi woo kɔ ine ŋa si wooda do Farisi gɔ ŋa à sɔ Jesu à ni, Mɛɛtu, à bi i ce maamaake gɔ iyi á nyisi wa iyi Ilaaɔi í bɛɛ wa. ³⁹ Amma Jesu í je nŋa í ni, ine laaloí nsei ŋa iyi a kù waa leeki do Ilaaɔ nŋu akã, maamaakei à ya maa bi, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ŋa má bii kù je ti walii Zonasi, ⁴⁰ domi si bei Zonasi í ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si inoi cɛɛ nlau, bɛɛbɛ mɔi Amaí Amanɛ á ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si bale. ⁴¹ Si aɔi kiituu, inei Ninivu ŋa aa dede si inei nnyi ŋa a ye taale nŋa, si na iyi í jò à kpaasi idɔ nŋa na waazoi Zonasi. Wee nsei ine iyi wa sɔ ŋe ideu ihɛ í re Zonasi. ⁴² Si aɔi kiituu, ilaalu inaabo iyi í naa hai awɔ cangai kpãai inunu á dede si inei nnyi ŋa ku ye taale nŋa, si na iyi í jò hai jiji í dede í naa ku gbɔ ideí bisii Salomɔ, ilaalu nlau. Nɔ wee nsei ine iyi wa sɔ ŋe ideu ihɛ í re Salomɔ.

Kunyii inei inɔko wa ma
(Cɔ Luku 11:24-26)

⁴³ Nɔi Jesu í kpa nŋa mɔnda ihɛ í ni, bii inei inɔko í fita si ine, í ya maa dabii si gbaa ŋai ku maa de bi ku sími. Bii í kua, ⁴⁴ ŋoi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. Waati iyi í nyi wa nɔ í ba inɛɛu í ye bei ile ngbe iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa, ⁴⁵ á koo ku dede kpaasi laalo ŋa iyi à roo wa má bei aŋa mɛɛje, a na a lɔ si inɛɛu a maa wa bɛ. Waati bɛɛbɛ kuwɛɛi takoi inɛɛu á tia

baa ti ankãanyie má. Mii iyi á ba ine laaloí nsei ŋa mbe.

Idei iyei Jesu do ifɔe ŋa

(Cɔ Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

⁴⁶ Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fɔ, ŋoi iyee do ifɔe ŋa à naa à leeki waduude, à waa bi a baa ide ku fɔ. ⁴⁷ Nɔ ine gɔ í naa í sɔ Jesu í ni, iyee do ifɔe ŋa wee, à wa waduude à waa bi a baɛ ide ku fɔ. ⁴⁸ Amma Jesu í jea inɛɛu í ni, yooi í je iyem, nɔ yoo ŋai à je ifɔm ŋa. ⁴⁹ Nɔ í tosi mɔcɔɛ ŋau awɔ í ni, inɛi ñ je iyem do ifɔm ŋa. ⁵⁰ Ntɔ ntɔ ine iyi wa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele, lafɛɛi í je ifɔm wala weɔm wala iyem.

13

Mɔndaí woo gbɛ

(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

¹ Si aɔ akãu be má, Jesu í fita hai kpasɛ í koo í buba itfi tenku. ² Nɔ zamaa nla nla gɔ í tɔtɔ sie. Nɔi í lɔ akɔi inyi gɔ í buba ku ba ku kɔ ŋa si cio. Nɔ zamaau fei wa leeki itfi tenkuu bɛ.

³ Nɔ í sɔ ŋa mii nkpɔ do mɔnda. Í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi. ⁴ Si bei wa fã dimiu, ŋoi gɔgɔ ŋa à cuku si kpãa nɔ yei ŋa à naa à jɔɔ. ⁵ Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ile iyi í ne kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔ í fita be gbakã si na iyi í jò sãa kù la be. ⁶ Amma iyi inunu wa ce, ŋoi í joo nɔ í gbɛ, domi icãɛ kù mi lele. ⁷ Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Nɔi agũ ŋau à dede sie à biiɛ à kpaa. ⁸ Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ile jiida nɔ à bí. Gɔgɔ

ɲa à ne iju cɔ, gɔgɔ ɲa mɔ kita, gɔgɔ ɲa mɔ kuntaa. ⁹ Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ɲɔi í ni, inɛ iyi í ne itɪ iyi á gbɔ̀ò ide, ku gbɔ.

Na mii í jò Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

¹⁰ ɲɔi mɔcɔɛ ɲa à naa à beɛɛ à ni, na mii í ce ò ya maa sɔ inɛ ɲa ide do mɔnda. ¹¹ Nɔ́ í sɔ ɲa í ni, inɛi Ilaaɔ́ í jò ò mà asiii bommaɛ ɲa. Amma kù jò inɛ ɲa iyi à gbe ɲau a màa. ¹² Inɛ iyi í ne, nɲui à ya kɔ̀ɔa si, nɔ́ kuneu ku la. Amma inɛ iyi kù ne, baa keeke iyi í ne u à ya gbaai má. ¹³ Inɛ ɲau, à ya maa cɔ ilu amma a kù waa ye, nɔ́ à waa sɔ ɲa ide amma a kù waa gbɔ yaaseɛ. Na ɲɔi í jò ò ya n maa n sɔ ɲa ide do mɔnda. ¹⁴ Mii iyi í ba ɲau bɛ Ezai í tako í ce waliie í ni, Aa ya desi ide itɪ amma ò kaa gbɔ yaaseɛ ɲa, Nɔ́ aa maa cɔ ilu amma ò kaa ye ngɔgɔ ɲa.

¹⁵ Idɔ́ nɲa í baa í le.

À dɪ itɪ ɲɲa ku ba a maà gbɔ̀ ide gɔ,

Nɔ́ à bii iju ɲɲa ku ba a maà ye ngɔgɔ,

Nɔ́ idɔ́ ɲɲa mɔ ku maà mà ngɔgɔ.

Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa naa a sinda wa bi Ilaaɔ́ nɔ́ ku jò a ba iri.

¹⁶ Amma Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲau í ni, inɛ ilu inɔ́ didɔ́ ɲai, si na iyi í jò iju nɲɛ wa ye ilu, nɔ́ itɪ nɲɛ wa gbɔ̀ ide má. ¹⁷ Ntɔ́ ntɔ́ ò wa n sɔ ɲɛi, walii do inɛ nkɔ́ iyi wa jirima idei Ilaaɔ́, à bi aɲa à ye mii iyi ò waa yeu ihɛ ɲa,

amma a kù yɔ̀. Nɔ́ à bi aɲa a gbɔ̀ mii iyi ò waa gbɔ̀u ihɛ ɲa, a kù nɔ́ a kù gbɔ̀.

Yaasei mɔndai woo gbɛ̀u
(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

¹⁸ Jesu í sɔ ɲa má í ni, i de itɪ i gbɔ̀ yaasei mɔndai woo gbɛ̀u ɲa. ¹⁹ Inɛ iyi wa gbɔ̀ idei bommai Ilaaɔ́ nɔ́ kù gbɔ̀ yaaseɛ, í yei bei kpãa bii dimiu í cuku. Seetam inɛ laalɔ̀ui, i ya naa ku nya ide iyi à gbɛ̀ si idɔ̀ɛ. ²⁰ Inɛ mɔ́ iyi í ye bei ilɛ kuta bii dimiu í cukuu, bii wa gbɔ̀ ideu gbakã í ya gbaai do inɔ́ didɔ́. ²¹ Amma ci ya jò ideu ku ce icã jiiida si idɔ̀ɛ, nɔ́ kaa yɔ̀kɔ́ ku leekí ku kpɛ. Bii wahala gɔ́ í dede, walakɔ́ ijuukpã gɔ́ na irii ideu, í ya fũsi awɔ̀i gbakã. ²² Inɛ mɔ́ iyi í gba ideu bei si ilɛ ku ne agũ ɲau, wa gbɔ̀ ideu amma lasabu bututui mii ɲa iyi wa bitandie do fia ku bi iyi wa dɪ ijue, aɲai à waa ganji ideu ku ce icɛ si inɛɛu. ²³ Inɛ mɔ́ iyi í gba ideu bei si ilɛ jiiida, nɲui í jɛ inɛ iyi wa gbɔ̀ ideu nɔ́ í gbɔ̀ɔ́ do yaaseɛ, nɔ́ í so iso. Bi inɛ gɔ́ ɲa, dimiu í so iso cɔ̀, inɛ gɔ́ ɲa kita, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ kuntaa.

Mɔndai fɔ̀fɔ̀ laalo

²⁴ Nɔ́ Jesu í kpa ɲɲa mɔnda má í ni, faaji iyi wa fɔ̀ idei bommai Ilaaɔ́ wee. Mɔ̀kɔ́ goi í koo í gbɛ̀ dimi jiiida si ilɛɛ. ²⁵ Amma idũ si waati iyi inɛ fei wa sɪ njoo, ɲɔi mbɛɛi mɔ̀kɔ̀u í naa í gbɛ̀a fɔ̀fɔ̀ laalo * si inɔ́ ilɛɛ nɔ́ í neɛ. ²⁶ Nɔ́ dimi jiidau í fita, wa la, nɔ́ í bí. Fɔ̀fɔ̀ laalɔ̀u mɔ́ í fita, nɔ́ aɲa fei à la ajɔ́. ²⁷ ɲɔi

* **13:25** fɔ̀fɔ̀ laalo Fɔ̀fɔ̀u í jɔ́ dimi jiidai mam mam. Amma a ci ya jɛ ijui fɔ̀fɔ̀u, domi bii inɛ í jɔ̀, á bía bɔ̀.

amaacee ηau à naa à sɔɔ à ni, lafɛɛ, í jɔ dimi jiidai í gbɛ si ilɛɛ ya. To, nɔ hai iwoi fɔfɔ laalɔu ihɛ í fita wa má. ²⁸ Nɔi í sɔ ηa í ni, mbɛɛ gɔi í coo. Nɔ amaacee ηau à beɛɛ à ni, ì bi kaa logoo fɔfɔ laalɔu? ²⁹ Nɔ í ni, aawo. Bii ì waa bi ì logoo fɔfɔ laalɔu bii ì kù laakai ηa aa na ì tɔtɔ ì logooð dimi jiidau ηa. ³⁰ I jɔ aηa fei a dede nηa hee bii kumuɛ í to. Waati bɛɛbɛ an sɔ woo mu ηau a kpa fɔfɔ laalɔu titã a dũu a dasi ina, a bei a tɔtɔ dimi jiidau a dasi suum.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

³¹ Nɔ Jesu í kpa nηa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ si ilɛɛ. ³² Ngbou í kere í re ngbo ηa iyi à gbe fei, amma bii à gbɔɔ, nηui í ya fita ku lá ku re ama jii fei, hee yei ηa à ya maa ce ante si amaa wɛɛ ηa.

Mɔndai lefee

(Cɔ Luku 13:20-21)

³³ Nɔ Jesu í kpa nηa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafũi pɛɛ gũa mɛɛta, nɔ fei í dede í kpante.

Idei mɔnda ηau

(Cɔ Maaku 4:33-34)

³⁴ Ide ηau bɛ fei sãa sãa do mɔndai Jesu í sɔ zamaau, ci ya fɔ ide iyi kù je do mɔnda. ³⁵ Bɛɛbei ide inɛ akãi walii ηau í ce iyi í ni, Ilaaɔ í ni, Do mɔndai an ya n sɔ ηa ide,

Nɔ si bantumai an fɔ mii iyi wa manji hai waati iyi ñ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu

³⁶ Jesu í jɔ zamaau nɔ í koo í lɔ kpasɛ. Nɔ mɔcɔɛ ηau à bɔ bi tɛɛ à ni, sisi nwa yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu. ³⁷ Nɔ í je nηa í ni, inɛ iyi í gbɛ dimi jiidau amu Amai Amanɛi. ³⁸ Iɛui í je andunya. Dimi jiidau mɔ, nηui í je inɛi bommai Ilaaɔ ηa. Fɔfɔ laalɔu nηui í je inɛi Seetam ηa. ³⁹ Mbɛɛ iyi í gbɔɔ nηui í je Seetam. Ajɔi kumuu mɔi í je ajɔ iyi andunya á kpa iri, nɔ woo mu ηau mɔ aηai à je amaleka ηau. ⁴⁰ Nɔ si bei à ya kpa fɔfɔ laalɔu a dasi inau, bɛɛbɛ mɔi á je si ajɔ iyi andunya á kpa iri. ⁴¹ Amu Amai Amanɛ, an bɛ amalekam ηa wa a na a nya inɛ ηa iyi à waa dasi inɛ ηa kurara do woo ce laalɔ ηau a teklɔ ηa hai tengi bii an na n je bommam, ⁴² nɔ a dasi ηa ina iyi ci ya ku. Tengi bei aa lesi awɔ si iri a kpatað. ⁴³ Nɔ waati bɛɛbɛ inɛ ηa iyi à waa de idɔɔbii Ilaaɔ ku ce aa maa má inyai bei inunu si bommai Ilaaɔ Baa nηa. Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.

Mɔndai amani iyi wa singa

⁴⁴ Nɔ Jesu í ni má, mɔnda gɔ iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ wee. Ajɔ nηu gɔ inɛ gɔ í koo í kãsi amani iyi wa singa si inɔ ilɛ. Iyi í yɔɔ nɔ í teese í singaɛ ma. Nɔ í nɛ do inɔ didɔ í koo í ta mii iyi í nɛ fei, nɔ í naa í ra ikou.

Mɔndai lege

⁴⁵ Jesu í ni, bommai Ilaaḏ í yei má bei lɛgɛ jiida ɲa iyi woo nya sɪa gɔ wa de. ⁴⁶ Iyi í ye akā iyi í jɛ jiida ti fia nkpɔ gɔ, nɔ í koo í ta mii iyi í nɛ fei í naa í raa.

Mɔndai taao

⁴⁷ Jesu í ni má, bommai Ilaaḏ í yei má bei taao iyi à sɔsi inɔ inyi ku mu cɛɛ dimi ikā ikā fei. ⁴⁸ Bii í mu cɛɛ ɲau í tā, sɔkɔ ɲau à ya faa wa icei. Nɔ a buba a cica cɛɛ jiida ɲau a dasi kɔlɔ, cɛɛ ɲa iyi a kù ce nɛɛɛu mɔ nɔ a nikā ɲa. ⁴⁹ Nɔ bɛɛbe mɔi á ye si iri ku kpai andunya. Amaleka ɲa aa na a nya inɛ ɲa iyi à waa ce laalɔ hai si inɔi inɛ ɲa iyi à waa ce idɔbii Ilaaḏ, ⁵⁰ a dasi ɲa ina iyi ci ya ku. Bei aa lesi a wɔ si iri a kpaata.

Amani titɔ do nwo

⁵¹ Jesu í bee ɲa í ni, ì gbɔ yaasei ideu fei ɲa? Nɔ à jɛ à ni, oo. ⁵² Nɔ í sɔ ɲa í ni, bɛɛbe mɔi, woo kɔ inɛ ɲa si wooda baa yooma fei iyi í baa í jɛ inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaḏ, í yei bei ilu kpasɛ gɔ iyi wa nya mii titɔ ɲa do mii nwo ɲa hai si amanɛ.

Inei Nazareti ɲa a kù dasi Jesu naane

(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

⁵³ Iyi Jesu í kpa nɲa mɔnda ɲau be í tā, nɔ í nɛ hai be. ⁵⁴ Í bɔ ilu bii í jɛ ama. Iyi í to be í lɔsi ku kɔ inɛ ɲa si cio ile bii à ya maa ce kutɔtɔ hee inɛ ɲa iyi à waa gbɔ ideɛ ɲau à na à biti. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛɛu ihɛ í ba dimii bisiu ihɛ wa. Bɛirei í ce wa ceɔ maamaake

ɲau ihɛ. ⁵⁵ Í jɔ amai woo gbe jli nɔu mbe ya. Kù jɛ iyeei à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozɛfu do Simɔɔ do Zudu ɲa si à jɛ ifɔɛ ɲa? ⁵⁶ Awaɔ wecɛɛ ɲa fei si à wa ihɛ ba. Bii bɛɛbei nɔ hai iwoi í ba gbugbāu ihɛ fei wa. ⁵⁷ To, lasabu nɲu ɲau bei í ganji ɲa a dasiɛ naane. Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, kù nɛ bii walii ci ya nɛ bɛɛɛ bii kù jɛ si ilei ideɛ do si kpasɛɛ. ⁵⁸ Kù nɔ kù ce maamaake nkpɔ be si na iyi í jɔ a kù dasiɛ naane.

14

Idei ikui Zāa woo dasi inyiui
(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

¹ Si waati bɛɛbei Herodu, ilaalui Galileeu í gbɔ laabaaui Jesu. ² Nɔ í sɔ amaacɛɛ ɲa í ni, inɛɛu be Zāa woo dasi inyiui í jɪ wa hai si bale. Na ɲɔi í jɔ í nɛ gbugbā wa ceɔ maamaake ɲau be.

³⁻⁴ Mii iyi í jɔ Herodu í fɔ bɛɛbe wee. Herodu í tako í so Herodiasi aboi Filipu, ifɔɛ. ɲɔi Zāa í sɔɔ í ni, kù sɪa i gba aboi ifɔɛ i dasi kpasɛɛ. Ide iyi Zāa í fɔ na irii Herodiasiu í jɔ Herodu í ni a muu a dūu a dasiɛ piisɔɔ. ⁵ Nɔ Herodu wa bi ku kpa, amma wa ce nɔjoi inɛ ɲa si na iyi í jɔ aɲa fei à ni Zāa waliii.

⁶ ɲɔi aɲɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeɔ gigii aɲɔi kubie. Nɔ ama inaaboi Herodiasi wa jojo si wajui inɛ ɲa iyi à kpe ku jɛu. ɲɔi í dɔa Herodu si jiida jiida ⁷ hee í ceaa kuwā nɔ í gbasi í ni nɲu á muu mii iyi í bi fei. ⁸ ɲɔi ama inaabou í koo í bee iyee,

nɔ́ í nyi wa í naa í sɔ́o í ni, ñ bi i muum irii Zāa woo dasi inyiu wa si pɛrenti. ⁹ Nɔ́i inɔ́i ilaaluu í fɔ́. Do nɔ́u fei í jesi nɔ́ í ni a koo a bu irii Zāau wa a naa a náa. Í jesi si na iyi í jò í gbasi tā do mii fei si wajui inɛ njooɛ ɔ́au. ¹⁰ Nɔ́ í bɛ inɛ ɔ́a ile piisɔ́o bɛ a koo a bu irii Zāa wa. ¹¹ Nɔ́i inɛ ɔ́au à koo à buu nɔ́ à lesi pɛrenti wa à naa à na ama inaabou nɔ́ nɔ́u mɔ́ í koo í na iyeɛ. ¹² Nɔ́i mɔ́cɔ́i Zāa ɔ́au à gbɔ́ ideu. Nɔ́ à naa à so ikuɛu à koo à suu. Nɔ́ à koo à sɔ́ Jesu.

Jesu í wò amane dubu miu (5.000)

(Cɔ́ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zāa 6:1-14)

¹³ Iyi Jesu í gbɔ́ ideu ɔ́i í nɛ hai bɛ. Í lɔ́ akɔ́i inyi do mɔ́cɔ́e ɔ́a nɔ́ à bɔ́ gbabua gɔ́. Iyi inɛ ɔ́a à gbɔ́, ɔ́i à fita hai inɔ́ ilu nɔ́a ɔ́a à da hāmɛɛ nɔ́a wa do isɛ. ¹⁴ Iyi à fita hai si akɔ́i inyiu ɔ́i Jesu í ye zamaau. Nɔ́ í ce araare nɔ́a nɔ́ í jò bɔ́o nɔ́a ɔ́a à ba iri.

¹⁵ Iyi aɛ wa le ɔ́i mɔ́cɔ́e ɔ́au à naa bi tɛɛ à ni, si gbabuai à wa ihɛ nɔ́ wee idū wa dū. Na nɔ́u, jò inɛ ɔ́au a nɛ ilɛko ɔ́a a koo a ra mii iyi aa jɛ. ¹⁶ Amma Jesu í sɔ́ ɔ́a í ni, a kù nɛ bukaatai a nɛ. Inɛ taka nɔ́e, i na ɔ́a ije a jɛ. ¹⁷ Nɔ́i à ni, pɛɛ iyi à nɛ ihɛ kù re ara miu do cɛɛ minji. ¹⁸ Nɔ́ Jesu í ni, i naam wa ihɛ. ¹⁹ Nɔ́ í ni zamaau ku buba si fɔ́ɔ́u, nɔ́ í so pɛɛ ara miu do cɛɛ minjiu, í wu iju lele í saabu Ilaaɔ́. Nɔ́ í bububu pɛɛ ɔ́au í na mɔ́cɔ́e ɔ́au nɔ́ aɔ́a mɔ́ à kpɛa zamaau. ²⁰ Nɔ́ aɔ́a fei à jɛ à yo hee mbɔ́e í gbe. Nɔ́i mɔ́cɔ́e ɔ́au à ko iyi í gbɛu hee kɔ́o

maateegi í kɔ́. ²¹ Inɛmɔ́kɔ́ ɔ́a iyi à jɛu à weɛi zakai amane dubu miu (5.000), baai inaabo do amu ɔ́a baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku

(Cɔ́ Maaku 6:45-52; Zāa 6:15-21)

²² Iyi à tā ɔ́i Jesu í ni mɔ́cɔ́e ɔ́au à lɔ́ akɔ́i inyiu ku ba a takoe a kua ice ihɔ́. Iyi à waa nɛ nɔ́ í ni zamaau ku nɛ. ²³ Waati iyi í jò à nɛ nɔ́ í koo í gū iri kuta gɔ́ ku ba ku ce kutɔ́o. Nɔ́ idū í dū í báa bɛ nɔ́u akāe. ²⁴ Wee waati bɛɛbɛ akɔ́i inyiu í wa si aninii tenkuu tā. Nɔ́ kutāngām dii inyiu í wasi ku taleɛ si na iyi í jò fufu wa ko ɔ́a ikpó. ²⁵ Zakai amɛejuma ɔ́i Jesu wa nɛ si antai inyiu, wa bɔ́ bi mɔ́cɔ́e ɔ́a. ²⁶ Waati iyi à yɔ́o wa nɛ si antai tenkuu wa ɔ́i zigi nɔ́a í da, nɔ́o wa mu ɔ́a, à waa ni, zlii. Nɔ́ nɔ́u í jò à wasi ku dɔ́ anu. ²⁷ Bɛ gbakā Jesu í ba ɔ́a ide ku fɔ́ í sɔ́ ɔ́a í ni, i sū laakai nɔ́e ɔ́a. Amui Jesu, i maà ce nɔ́o ɔ́a. ²⁸ Nɔ́i Píɛɛ í sɔ́o í ni, Lafɛɛ, bii awɔ́i, jò amu mɔ́ n nɛ n naa bi tɛɛ si antai inyiu. ²⁹ Nɔ́ Jesu í jɛaa í ni, naa wa.

Nɔ́ Píɛɛ í kita hai si akɔ́i inyiu nɔ́ í nɛ si antai inyiu wa bɔ́ bi Jesu. ³⁰ Amma iyi laakae í bɔ́ si fufu iyi wa ce do gbɛgbāu, ɔ́i nɔ́o í muu. Nɔ́ í sinti ku mile. Nɔ́i í dɔ́ anu í ni, Lafɛɛ, faabam. ³¹ Nɔ́ gbakā Jesu í yɔ́o awɔ́i muu nɔ́ í ni, na mii í ce ì waa sika sika má. Naanɛ kù la.

³² Nɔ́i aɔ́a minji fei à gū akɔ́i inyiu nɔ́ fufuu í leeki. ³³ Nɔ́ inɛ ɔ́a iyi à wa si inɔ́i akɔ́u à gule si wajui Jesu à ni, ntɔ́ ntɔ́, awɔ́u Amai Ilaaɔ́i.

Jesu í jò bḡo ḡa à ba iri si ilei Genesareti

(Cḡ Maaku 6:53-56)

³⁴ Iyi à kua, nḡ à to ilei Genesareti. ³⁵ Si bei inḡi bε ḡau à mà Jesu, ḡoi à fḡ laabaauε bii fei à ni í to wa. Nḡ à naa bḡo fei wa. ³⁶ Nḡ à tḡε à ni ku jḡ aḡa a lu baa itfi kumbooε, nḡ inε iyi í luu fei í ya ba irii.

15

Dedembai bala ḡa

(Cḡ Maaku 7:1-13)

¹ Nḡoi Farisi ḡo ḡa do woo kḡ inε ḡa si wooda ḡo ḡa à naa hai Zeruzalemu à bḡ bi Jesu à beεε à ni, ² na mii í ce mḡcḡε ḡa a kù waa too dedembai bala nwa ḡa. Na mii í ce a ci ya wḡḡ a bei a jε. ³ Nḡ Jesu í jε ḡḡa do ide ku bee í ni, na mii í ce inḡe mḡ dedemba ḡḡe ḡa ku too í jḡ i kù waa jirima woodai Ilaaḡ ḡa. ⁴ Ì mà sāa sāa ḡa iyi Ilaaḡ í ni, i ḡbḡa iyeḡ baa ḡḡe ḡa i jirima ḡa ḡa. Nḡ í ni má, inε iyi wa fḡ laalḡi iyeḡ baaε ḡa a kpa lafḡε. ⁵ Amma inḡe ì waa fḡ ide mmu. Ì waa ni inε á yḡkḡ ku sḡ iyeḡ baaε ku ni, fia iyi an yḡkḡ n sobiε do, ñ jileaa Ilaaḡ. ⁶ Nḡ inε iyi í fḡ beεbe kaa sobi iyeḡ baaε má hee ku jirima ḡa. Beεbei ì waa kpa idei Ilaaḡ ḡa ku ba i too dedemba iyi à jḡ ḡḡe. ⁷ Inḡeu ilu muafiti ḡai. Hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri ḡḡe waati iyi í kḡ si tiaε í ni, Ilaaḡ í ni, ⁸ Inε ḡau ihḡ à waa jirimam nii Do geḡe ḡḡu akā. Amma idḡ ḡḡa í jlim. ⁹ À waa tḡḡm nii si ḡbε.

Woodai amane ḡai à waa kḡ inε ḡa si

Nḡ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi inε riisi

(Cḡ Maaku 7:14-23)

¹⁰ Nḡoi Jesu í kpe zamaau nḡ í ni, i de itfi i ḡbḡ yaasei ideu. ¹¹ Kù jε mii iyi wa lḡ hai do geḡei amaneí í ya dasiε riisi. Amma mii iyi í ya fita hai si geḡei amaneí á dasiε riisi.

¹² Nḡ mḡcḡε ḡau à na à sḡḡ à ni, i kù mà ide iyi ì fḡu bε í jεa Farisi ḡau taale? ¹³ Nḡ Jesu í jε ḡḡa í ni, jli baa yooma iyi Baam iyi í wa lele kù lḡ fei, aa tuui. ¹⁴ I jḡ ḡa bε. Woo mu golo fεεju ḡai. Nḡ bii fεεju wa mua fεεju golo aḡa minji fei à ya koo a dasi gooi. ¹⁵ Nḡoi Pieε í ni, sisi nwa yaasei mḡndau bε. ¹⁶ Nḡ Jesu í ni, inḡe mḡ, i kù ne bisi ḡai? ¹⁷ I kù mà ḡa, mii iyi wa lḡ hai do geḡei amane fei, si inḡei wa bḡ? Si anyiε nḡ ku fita hai si ara. ¹⁸ Amma ide iyi í ya fita hai si geḡe, hai si idḡi wa naa. Nḡu bei wa dasi amane riisi, ¹⁹ domi hai si idḡi amaneí lasabu laalḡ wa naa. Inε ku kpa, do sakara, do sḡε ku tḡtḡḡ do mudḡε hai ce abḡḡḡ, do ile, do ibo, do inε ku beje, mii ḡau bε fei hai si idḡi wa naa, ²⁰ nḡ ḡḡu ḡau bei í ya dasi amane riisi. Amma kù jε kujε hai wḡḡi á dasi inε riisi.

Abo dimi mmu ḡo í dasi Jesu naane

(Cḡ Maaku 7:24-30)

²¹ Si anyii ḡḡu, Jesu í ne hai bε í bḡ ikpa Tii do Sidḡḡ. ²² Inaaboi ilei Kanaḡ ḡo iyi í wa bε í naa bi tεε nḡ í dḡ anu í ni, Lafḡε, tḡkui Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama

inaabom í ne inei inooko, nɔ wa kpāa iju ntɔ ntɔ. ²³ Amma Jesu kù jɛaa ide kāma. Nɔ mɔcɔɛ ɲa à naa à tɔɛ à ni, abou ihē wa dɔ anu wa too anyi nwa. I kaa lelee? ²⁴ Nɔ í jɛ í ni, bi inei Izireli ɲa aɲa akāi à bɛm wa, ine ɲa iyi à yɛ bei angudā ɲa iyi à nyɔ. ²⁵ Amma abou í naa í gule si wajue í ni, Lafēɛ, sobiim. ²⁶ Nɔ Jesu í ni, kù sīa a gba ijɛi amu ɲa a na aja keeke ɲa. ²⁷ Nɔi abou í ni, ntɔi Lafēɛ. Amma do nɲu fei, aja keeke ɲau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijɛ iyi wa cuku wa hai si taabui lafēɛ nɲa ɲa. ²⁸ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, abooyi, naane ku dasiɛ í la. Béi ì bi fei á cɛ. Nɔ gbakā ama inaaboɛu í ba iri.

Jesu í jò bɔɔ nkpɔ í ba iri

²⁹ Nɔ Jesu í ne hai bɛ í too itii tenkui Galilee, í koo í gū antai kuta gɔ í buba. ³⁰ Nɔ zamaa nla gɔ í naa bi tɛɛ. À naaɔ ilu kute akā ɲa wa, do fɛɛju ɲa, do wɛɛge ɲa, do deki ɲa, do bɔɔ nkpɔ má nɔ à jile ɲa si wajui Jesu, nɔ í jò à ba iri. ³¹ Nɔi ine ɲau à biti iyi à yɛ deki ɲau à waa fɔ ide, wɛɛge ɲau à ba iri, ilu kute akā ɲau à waa ne, fɛɛju ɲa à waa ye ilu, nɔ à waa saabu Ilaaɔ Lafēi inei Izireli ɲa.

Jesu í wò amane dubu mɛɛ (4.000)

(Cɔ Maaku 8:1-10)

³² Jesu í kpe mɔcɔɛ ɲa í ni, araarei ine ɲau ihē wa mum, domi ajo mɛeta nɲai ihē iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kāma kù gbe nɲa má. Nɔ n kù bi n jò à nɛɔ ariu ku ba a maà na a koo a cuku kpāa. ³³ Nɔ mɔcɔɛ ɲau

mɔ à beɛ à ni, to, iwoi aa ka ba ijɛ si gbabuau ihē iyi á yo zamaa nla nlaui ihē. ³⁴ Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, pɛɛ feloi ì ne ɲa. Nɔi à ni, pɛɛ ara mɛɛjei do cɛɛ wɛwɛɛ gɔ ɲa. ³⁵ Nɔ Jesu í ni ine ɲau a buba ilɛ. ³⁶ Nɔ í so pɛɛ ara mɛɛjeu do cɛɛ ɲau, í saabu Ilaaɔ titā í bei í bububuɛ í na mɔcɔɛ ɲa a kpɛ nɲa. Nɔi à kpɛa ine ɲau. ³⁷ Nɔ aɲa fei à jɛ à yo hee pɛɛu í gbe. Nɔi à ko pɛɛ iyi í gbeu nɔ í ce kɔlɔ mɛɛje. ³⁸ Ine ɲa iyi à jɛu à wɛɛi zakai amane dubu mɛɛ (4.000), baai inaabo do ama keeke ɲa baasi. ³⁹ Nɔi Jesu í jò ine ɲau à ne í bei í lɔ akɔi inyi í ne ikpa ilei Magadāa.

16

Farisi do Sadusi ɲa à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

¹ Si anyii nɲu, Farisi do Sadusi ɲa à naa bi Jesu a cɔ laakae. À tɔɛ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbāɛ hai bi Ilaaɔi wa naa. ² Nɔi Jesu í je nɲa í ni, bii inunu wa bɔ ku lɔ nɔ lele í kpā ì ya ni ɲa, iju iyi á má ala á dɔ. ³ Bii daakɔi í ya ni ɲa, iji á rɔ domi iji í dū í we mango. Ì waa mà yaasei lele ɲa amma i kù waa mà yaasei waati iyi à wa si nsei ɲa. ⁴ Ine laalɔi nsei ɲa iyi a kù leekiò Ilaaɔ nɲu akā, nyindai à ya maa bi ku ye. Amma nyinda gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ɲa má bii kù jɛ ide iyi í ba walii Zonasiu.

Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛɛ í tā ɲoi í jò ɲa í ne.

Lefeei Farisi do Sadusi ɲa (Cɔ Maaku 8:14-21)

⁵ Si anyii n̄ɲu, Jesu do m̄ɔc̄ɔe ɲau à koo à l̄o ak̄ɔi inyi à waa b̄o ikpa icei tenkuu ikpa ih̄ɔ. N̄o wee m̄ɔc̄ɔe ɲau à gbeje ku so p̄ɛe kos̄ɩa. ⁶ N̄ɔi Jesu í s̄ɔ ɲa í ni, to, i ce laakai do lefeeí Farisi do Sadusi ɲau. ⁷ N̄ɔi m̄ɔc̄ɔ ɲau à waa lasabu si id̄o ɲɲa à waa ni, na iyi í j̄ò a kù so p̄ɛe kos̄ɩaí í j̄ò wa f̄o beɛbe. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu ɲɲa iyi à waa ce n̄o í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa ni ɲa, na iyi í j̄ò in̄e i kù so p̄ɛe kos̄ɩaí í j̄ò n̄ wa n̄ f̄o beɛbe. Naane n̄ɲe kù la. ⁹ I kù gb̄o yaasee hee n̄sei ɲa? I kù waa ye gigii p̄ɛe ara miu iyi n̄ bu n̄ kp̄ɛa aman̄e dubu miu do jiai p̄ɛe k̄ol̄o iyi í gbe má ɲa? ¹⁰ Mà ì kù waa ye gigii p̄ɛe ara m̄ɛeje iyi n̄ bububu n̄ na aman̄e dubu m̄ɛe ɲau do jiai p̄ɛe k̄ol̄o iyi í gbe má ɲa? ¹¹ Na mii í ce ì kù mà ɲa iyi p̄ɛe si n̄ wa n̄ f̄aa. I ce laakai do lefeeí Farisi ɲa do Sadusi ɲau.

¹² Beɛbeí m̄ɔc̄ɔ ɲau à mà iyi kù je lefee iyi í ya j̄ò p̄ɛe ku wui wa f̄aa, amma à mà iyi cioi Farisi do ti Sadusi ɲauí wa f̄aa.

Piɛe í ni Jesu í je in̄e iyi Ilaaɔ́ í cica

(C̄o Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

¹³ N̄o Jesu í to Sezaree si il̄ei Filipee. N̄o í bee m̄ɔc̄ɔe ɲa í ni, yooi in̄e ɲa à ya ni amu Am̄aí Aman̄e n̄ je. ¹⁴ N̄ɔi à j̄ɛaa à ni, in̄e ḡo ɲa à ya ni aw̄ɔu Z̄aa woo dasi inyiui. In̄e ḡo ɲa m̄o à ya ni aw̄ɔu Elii walii nlai takoui. In̄e ḡo ɲa m̄o à ya ni aw̄ɔu Zeremiii, walak̄o walii

mmu ḡo má. ¹⁵ N̄o Jesu í bee ɲa í ni, in̄e m̄o ni, yooi ì ni n̄ je ɲa. ¹⁶ N̄o Sim̄ɔo Piɛe í j̄ɛaa í ni, aw̄ɔu Am̄aí Ilaaɔ́ n̄ɲu iyi í je irii kuw̄ɛɛui. Aw̄ɔi ì je in̄e iyi í cicau. ¹⁷ N̄ɔi Jesu í ni, Sim̄ɔo, am̄aí Z̄aa, aw̄ɔu ilu in̄o did̄ɔi. Kù je aman̄eí í s̄ɔe, bií ku je Baam iyi í wa lele. ¹⁸ Amui n̄ wa n̄ s̄ɔe iyi aw̄ɔu Piɛeí, waato kuta. Si antai kutauí an jile igbem, n̄o baa iku takae kaa ȳok̄o ku ganji igbeu *. ¹⁹ Aw̄ɔi an na yiiko si kp̄aaí bommai Ilaaɔ́. Mii iyi ì k̄osi si andunya, lele m̄o à k̄osii. N̄o mii iyi ì jesi si andunya, lele m̄o á jesii.

²⁰ N̄ɔi Jesu í s̄ɔ m̄ɔc̄ɔe ɲau do kugaabu í ni a maà na a s̄ɔ in̄e ḡo iyi n̄ɲu í je in̄e iyi Ilaaɔ́ í cicau.

*Jesu wa f̄o ideí ikue do kuj̄te
(C̄o Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)*

²¹ Hai waati beɛbeí Jesu í sinti ku s̄ɔ m̄ɔc̄ɔe ɲa í ni tilasii n̄ɲu ku b̄o Zeruzalemu. Tengí beí in̄e ngbo ɲa do in̄e ngboi woo weeí Ilaaɔ́ ɲa do woo k̄o in̄e ɲa si wooda ɲa aa kp̄a n̄ɲu iju. Aa kpa n̄ɲu, amma si aj̄o m̄ɛetasia n̄ɲu á j̄l̄ má hai si bale. ²² N̄ɔi Piɛe í gb̄aa í b̄òde k̄ok̄ale í s̄ɔo í ni, Ilaaɔ́ ku waasu ideu, Laf̄ɛe. Ide dimi beɛbe kaa bae pai. ²³ Amma Jesu í sinda í s̄ɔ Piɛe í ni, sekee hai bi tom Seetam. Í waa bi í j̄ɛem bi ku koose, domi í kù waa ce lasabui Ilaaɔ́, í gbe ti aman̄e ɲa. ²⁴ Si anyii n̄ɲu Jesu í s̄ɔ m̄ɔc̄ɔe ɲa í ni, in̄e iyi wa bi ku toom, ku j̄ò id̄ɔɔbie n̄o

* **16:18** baa iku takae kaa ȳok̄o ku ganji igbeu Yaasee í sēēdeu ih̄ɛ kù má s̄aa s̄aa. Yaase beí in̄e ḡo ɲa à gb̄oo wee. Nk̄ama kaa ȳok̄o ku ceaa nḡoḡo, baa gbugb̄ai iku takae.

ku so j̄i ku gaauε ku toom wa. ²⁵ Nɔ inε iyi wa bi ku ba kuwεε do idɔɔbiε, kaa baa. Amma inε iyi í nyɔ kuwεεε na irim, laf̄ε á baa do ntɔ. ²⁶ Aranf̄aani yoomai amanε í nε bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwεεε. Mà mii í wεε iyi amanε á kpaasiò kuwεεε. ²⁷ Amu Amai Amanε an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do amalekam ηa ajɔ. Si waati beεbei an s̄aa inε fei si yaase bei í j̄εò kuwεεε. ²⁸ Ntɔ ntɔ ñ wa n s̄ɔ ηei, inε ηa iyi à wa ih̄ε, gɔgɔ ηηa ηa aa ye amu Amai Amanε n na n je bommam hee aηa fei a maa ku.

17

Arai Jesu í daana

(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

¹ Si anyii ajɔ mεεfa Jesu í kpe Piεε do Zaaki do Z̄aa if̄εé í nya ηa ik̄a nɔ à koo à ḡũ iri kuta nla gɔ aηa ηηa. ² N̄ɔi à ba wee arae í kpaasi. Wajue wa daana jiida jiida, nɔ jaε ηa í f̄ũta pai pai bei inya kumá. ³ Si anyiε n̄ɔi Moizi do Elii à faata wa anu ak̄a à waa baa ide ku fɔ. ⁴ N̄ɔi Piεε í s̄ɔ Jesu í ni, Laf̄εε, í s̄la ka maa wa ih̄ε. Bii ñ bi, j̄ò ka ce ilei aɔɔ mεεta, ak̄a titεε, ak̄a mɔ ti Moizi, ak̄a mɔ ti Elii. ⁵ Wa fɔ ideu kù tā mɔm nɔ inya kumá gɔ í naa si ηa bei bukɔɔ. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si inɔε í ni, inε ih̄εi í je amam. Ñ buu jiida jiida, siεi inɔ didɔm fei í ya wa. I ya gbɔ ideε ηa. ⁶ Iyi mɔcɔ ηau à gbɔ ide ku fɔu n̄ɔi n̄ɔi í mu ηa hee à sεebata ilε. ⁷ Amma Jesu í naa bi tu ηa í lu ηa í ni, i dede

ηa i maà j̄ò n̄ɔi ku mu ηε. ⁸ Nɔ à wu iju lele, amma a kù ye inε gɔ bii kù je Jesu n̄ɔi ak̄a.

⁹ N̄ɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í s̄ɔ ηa í ni, i maà s̄ɔ inε gɔ mii iyi í yeu be ηa hee amu Amai Amanε n koo n ku nɔ n j̄i hai si bale má. ¹⁰ N̄ɔi mɔcɔ ηau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ inε ηa si wooda ηau à ya ni Eliii á tako inε iyi Ilaaɔ́ í cicau ku naa. ¹¹ Nɔ í je ηηa í ni, ntɔi Eliii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei s̄aa s̄aa. ¹² Amma an s̄ɔ ηε iyi Elii í naa tā, inε ηa a kù màa, nɔ à ceaa bei à bi. Beεbe m̄ɔi amu Amai Amanε an ba ijuukp̄a si awɔ ηηa.

¹³ N̄ɔi mɔcɔ ηau à mà bebei iyi Z̄aa woo dasi inyii wa f̄aa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nε inεi inɔko

(Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Iyi à to wa bii zamaa í wau, n̄ɔi mɔkɔ gɔ í naa í gule si wajui Jesu ¹⁵ í ni, Laf̄εε, ce araarei ama inε mɔkɔm n̄ɔu ih̄ε. Inεi inɔko gɔ í s̄ɔsiε b̄ɔɔi cukuuna, wa wahalae m̄ɔi jiida jiida. Ajɔ gɔ ηa í ya dasiε inɔ ina walakɔ inɔ inyi. ¹⁶ Ñ s̄oo ñ naaε wa bi mɔcɔε ηau ih̄ε amma à m̄ɔngɔ ku faabae. ¹⁷ Jesu í ni, inε inε laalɔ hai dasi naane ηa, hee waati yoomai an maa ñ wa inɔ n̄ɔi. Mà hee waati yoomai an maa n temuad̄o ηε. I naam amau wa ih̄ε ηa. ¹⁸ Nɔ à naa Jesu amau wa, n̄ɔi í la si inεi inɔk̄ou nɔ í fita siε nɔ amau í ba iri tengi beu be.

¹⁹ N̄ɔi m̄ɔcɔi Jesu ηau à bɔ bi tεε aηa duus̄ɔɔ à beεε à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele

inei inɔ̀kou. ²⁰Nɔ Jesu í je nɔ́a í ni, si na iyi í jò naane nɔ́e kù lai. Ntɔ ntɔ̀ ñ wa n sã ñei, bii naane nɔ́e í la í to baa dimii mii ku gbẽ iyi í kere í re, aa yɔ̀kɔ́ í sã iri kutau ihẽ ña í ni ku dede hai be ku bɔ ihɔ́, nɔ beɛbe mɔ́i á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔ̀ngɔ́ ku ce ña. [²¹ Amma dimii inei inɔ̀ko beɛbe ci ya fita bii kù je do kutɔ́ do anu ku dɪ.]

Jesu í nyi wa fɔ́ ideí ikue do kujɛ má

(Cɔ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

²² Ajɔ́ nɔ́u gɔ́ si bei mɔ̀cɔ́ ñau à tɔ̀tɔ́ Galilee be ñɔ́i Jesu í sã ña í ni, aa mu amu Amaí Amanɛ a daa ine ña si awɔ́. ²³ Aa kpam, amma si ajɔ́ mɛɛtasia an jɪ hai si bale má.

Ñɔ́i inɔ́i mɔ̀cɔ́ ñau í fɔ́ ntɔ́ ntɔ́.

Fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛí Ilaaɔ́

²⁴ Si anyii nɔ́u Jesu do mɔ̀cɔ́e ña à bɔ Kaperanumu, ñɔ́i woo gba fia iyi à ne ku sã na icei kpasɛí Ilaaɔ́ ñau à naa bi Píɛɛ à beɛɛ à ni, Mɛɛtu nɔ́e ci ya sã fiai kpasɛí Ilaaɔ́? ²⁵ Nɔ́ Píɛɛ í ni, áá, í ya sã. Ñɔ́i Píɛɛ í ne kpasɛ́. Iyi í lɔ́ ile nɔ́ Jesu í tako í beɛɛ í ni, Simɔ́, beirei í waa lasabu. Ilaalui andunya ñau ihẽ, hai bi yooi à ya gba fiai lempoo. Hai bi amaalu ña de, mà hai bi ine njoo ña. ²⁶ Nɔ́ Píɛɛ í je í ni, hai bi ine njoo ñai. Ñɔ́i Jesu í ni, na nɔ́u, amaalu ña a kaa sã *. ²⁷ Amma do nɔ́u fei, kù sɪa ka je ñɔ́a bi ku koose. Na nɔ́u, bɔ

tenku be í koo í le kootia, cɛɛ iyi í tako í muu, la geɛɛ. Aa ye kpekele be iyi á to fia ku sãi awaɛ fei. Nyaa í koo í sã ñɔ́a.

18

Yooi í je ine ngbo

(Cɔ Maaku 9:33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

¹ Waati nɔ́u, mɔ̀cɔ́i Jesu ñau à naa bi tɛɛ à beɛɛ à ni, si bommai Ilaaɔ́ yooi í je ine ngbo. ² Ñɔ́i Jesu í kpe ama keeke gɔ́ í leekɛ si anini ñɔ́a. ³ Nɔ́ í ni, ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n sã ñei, bii í kù kpaasi idɔ́ nɔ́e nɔ́ í kù ye bei ama keeke ña, í kaa lɔ́ tengi bii Ilaaɔ́ í je bommae. ⁴ Ine iyi á je ine ngbo si bommai Ilaaɔ́ ñɔ́i í je ine iyi í kaye araɛ í baa í ye bei amau ihẽ. ⁵ Ine iyi í nɔ́ í gba ama keeke bei ine ihẽ na irim, amui í gba.

⁶ Ine iyi í dasi ine akãi ama keeke ña iyi à dasim naaneu ihẽ dulum, á tia a dɪa lafɛɛu alɔ́ si kɔ́ a tale sie inɔ́ tenku inyi ku jɔ́. ⁷ Ijuukpã nla nɪai inei andunya ña aa ye si na iyi í jò à ya maa dasi kpaasi ñɔ́a ña dulum. Kù nɔ́ kù ne bei á ce iyi ine gɔ́ ña a kù dasi kpaasi ñɔ́a ña dulum, amma ine iyi í ce beɛbe á ye ijuukpã ntɔ́ ntɔ́.

⁸ Bii í je awɔ́e walakɔ́ isɛɛ wa dasie dulum, buu í nyɔ́ ku jɪɔ́. Á tiaɛ í lɔ́ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ́ akã walakɔ́ kute akã do iyi aa ne awɔ́ minji do kute minjiu fei nɔ́ a dasie ina iyi ci ya ku. ⁹ Bii í nɔ́ í je ijuei wa dasie dulum, nyaa í nyɔ́

* **17:26** na nɔ́u, amaalu ña a kaa sã Si fee ñɔ́a à ni, amai aɔ́a taka ñɔ́a ña a kù ne ku sã. Nɔ́ do yaase beɛbe ine ña aa mà iyi Jesu nɔ́u iyi í je Amaí Ilaaɔ́ kù ne ku sã.

ku jìdè. Á tiaε i lɔ si kuwεε iyi ci ya tã do iju akã do iyi aa ne iju minji fei nɔ a dasiεò ina iyi ci ya ku.

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiεu

(Cɔ Luku 15:3-7)

¹⁰ Jesu í sɔ ɲa má í ni, i ce laakai i maà donda baa inε akãi amu ɲau ɲa. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲei, amaleka woo degbe ɲɲa ɲa à ya maa leeki ajɔ fei si wajui Baam iyi í wa lele. [¹¹ Amu Amaí Amanε ñ naa ku faaba inε ɲa iyi à nyɔi.]

¹² Beirei ì waa lasabu ɲa. Bii inε gɔ í nε angudã cɔɔ nɔ akãε í nyɔ, kaa jò cɔɔ fakã kù wa siu titã si geete bii à wau koo dedε akã iyi í nyɔu wa? ¹³ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲei, bii í yɔɔ, á ne inɔ didɔ nla nla na iriε ku re baa cɔɔ fakã kù wa si iyi kù nyɔu. ¹⁴ Bεεbe mɔi, Baa nɲε iyi í wa lele kù bi baa inε akãi ama keeke ɲau ku nyɔ.

Bei aa ce bii woo dasi naane gɔ í rara

¹⁵ Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce dulum, bɔ bi tεε awɔ akã nɔ í jò ku mà yaasei dulum nɔu. Bii í gbɔ ideε, ì baaε wa má si kpãa jiidai. ¹⁶ Amma bii í kɔ ku gbɔ ideε, dedε inε akã wala minji si bei kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ. I bɔ bi tεε ɲa, nɔ inε ɲau aa je sεɛdai ideu fei. ¹⁷ Bii í kɔ ku gbɔ ide ɲɲa, sɔ inεi igbe ɲau. Bii í nɔ í kɔ ku gbɔ baa idei inεi igbe ɲau, i dooε bei hai dasi naane walakɔ bei woo gba fiaí lempoo.

¹⁸ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲei, mii iyi í kɔsi si andunya fei ɲa, lele mɔ á kɔsi. Nɔ mii iyi ì jesi si andunya fei ɲa lele mɔ á jesi.

¹⁹ Ñ wa n sɔ ɲε má iyi bii amanε minji í ce anu akã si andunya ihε a tɔɔ ngɔgɔ, Baam iyi í wa lele á mu ɲɲa, ²⁰ domi tengi bii amanε minji wala mεeta í tɔtɔɔ à waa ce kutɔɔ do irim, ñ wa si anini ɲɲa.

Amaace iyi í kɔ ku cea kpaasiε suuru

²¹ Nɔi Piεε í bɔ bi Jesu í beεε í ni, Lafεε, bii kpaasim í ceem kurara isε feloi an ceaa suuru. Hee isε gbεεje? ²² Nɔi Jesu í jεaa í ni, aawo. N kaa n sɔε iyi andi isε gbεεjei, amma aa ceaa suuru isε kitað fεεwa tuuba mεεje. ²³ Sotí ì gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi bei bommai Ilaaɔ í yε. Ilaalu gɔ wa bi ku ce dooi gbeseε iyi amaaceε ɲa à waa mu. ²⁴ Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, ɲɔi à naað inε gɔ wa be, iyi wa mu gbeseε í to baa fɔɔtɔ ciwa nkpɔ nkpɔ *. ²⁵ Si bei inεeu kù nε mü iyi á sãð gbeseu, ɲɔi lafεεε í ni a taa bei aru, ɲɲu do aboε do amaε ɲa do mü iyi í nε fei a sãð gbeseu. ²⁶ Nɔi amaaceu í gule si wajui lafεεeu wa tɔε suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an sãε mbe fei. ²⁷ Nɔ lafεεeu í ce araareε í kpa gbeseu nɔ í jɔε í nε.

²⁸ Iyi amaaceu í fita hai be gbakã, nɔ í ko amaaceε kpaasiε gɔ iyi wa mu gbeseε zakai kpekεle cɔɔ. Nɔi í bataε í tε kɔɔε í ni, sãam gbesem iyi ì waa muu. ²⁹ Nɔi kpaasiεu í gule si

* **18:24** dubu ciwa nkpɔ nkpɔ Si fee ɲɲa à ni talã dubu mεεwa. Talã akã fei fiaí icei adɔ maatú iyi à ya sãa inε akã.

wajuε í tɔɔε suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an sãε gbeseε. ³⁰ Amma kù je, nɔ́ í jò ò dasi kpaasiεu piisɔ̀o hee koo sã̀o gbeseu fei ku tā. ³¹ Nɔ́i amaace iyi à gbe ηau à ye bei í ce nɔ́ inɔ́ nηa fei í fɔ́, ηɔ́i à koo à sisia lafɛε nηa yaasei ideu fei. ³² Nɔ́i lafɛεu í kpoó í ni, awɔ́ amaace laalɔ́, í jò iyi ò tɔɔm suuru ò kpa gbeseεu feii mεε. ³³ Awɔ́ mɔ́ ò ne i ce araarei amaace kpaasiei wo si bei ò ceε. ³⁴ Nɔ́ idɔ́i lafɛεu í kɔ́, ηɔ́i í jò ò dasie piisɔ̀o si awɔ́i woo kpā inε ηa iju hee koo sã̀o gbeseu fei ku tāu.

³⁵ Nɔ́i Jesu í ni, beεbe mɔ́i Baam iyi í wa lele á ce nηε, inε iyi i ci ya cea kpaasi nηε ηa suuru do inɔ́ akā.

19

Jesu wa fɔ́ idei nje ku kɔ́i abo do mɔ́kɔ́

(Cɔ́ Maaku 10;1-12)

¹ Iyi Jesu í fɔ́ ideu í tā nɔ́ í ne hai ilei Galilee í bɔ́ ikpa ilei Zudee iyi í wa icei idoi Zuudɛεu. ² Nɔ́i zamaa nla gɔ́ wa tooε nɔ́ í jò bɔ̀o ηa à ba iri.

³ Nɔ́i Farisi gɔ́ ηa à naa bi tεε ku ba a cɔ́ laakae. Nɔ́ à beεε à ni, amanε í ne kpāa ku kɔ́si aboε si ide baa yooma fei?

⁴ Nɔ́ í je nηa í ni, i kù cio iyi kukɔ́i idei Ilaaɔ́ wa fɔ́ ηa? Í ni, hai sinte, Woo taka í ce ηai inεmɔ́kɔ́ do inaaabo. ⁵ Nɔ́ í ni má, na nηu, mɔ́kɔ́ á jò iyeò baas nɔ́ nηu do aboε a maá weε nɔ́ aηa minji fei a baa a je ara akā.

⁶ Si beεbe a kù je aηa minji má, ara akā dei à je. Na nηu, amanε kù ne ku fεεfe mii iyi Ilaaɔ́ í tɔ̀tɔ̀. ⁷ Nɔ́ Farisi ηau à beεε à ni, bii beεbei, na mii í ce Moizi

í na wooda í ni inε iyi wa bi ku kɔ́si aboε ku cea tiai nje ku kɔ́ ku bei ku kɔ́siε. ⁸ Nɔ́ Jesu í je nηa í ni, Moizi í jò ò waa lele abo nηε ηai na idɔ́ kulele nηε. Amma waati iyi Ilaaɔ́ í taka amanε kù je beεbe. ⁹ An sɔ́ ηε, inε iyi í kɔ́si aboε nɔ́ kù je na sakara, nɔ́ í so mmue, nηu takae í ce sakarai.

¹⁰ Nɔ́i mɔ́cɔε ηau à sɔ̀o à ni, bii beεbei si gāmei aboò mɔ́kɔ́ í tia a maá ya so nje. ¹¹ Nɔ́ Jesu í ni, ide iyi ò wa n fɔ́ nsei, kù je inε feii á yɔkɔ́ ku gbɔ́ yaaseε, bii kù je inε ηa iyi Ilaaɔ́ í mu nηa gbugbāε. ¹² Mii ikā ikā iyi wa ganji inε ηa nje ku so í kpɔ́. Inε gɔ́ ηa beεbei à bí ηa do, a kaa yɔkɔ́ dei. Inε gɔ́ ηa mɔ́ amanε ηai à ce nηa beεbe. Inε gɔ́ ηa mɔ́ a kù bi abo ku so ku ba a ce icei bommai Ilaaɔ́ jiida jiida. Inε iyi á yɔkɔ́ ku gba ideu ku gbaa.

Jesu í weea ama keeke ηa

(Cɔ́ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

¹³ Si anyii nηu, inε ηa à gbā ama keeke ηa à naa Jesu wa ku le si ηa awɔ́ nɔ́ ku ce nηa kutɔ̀. Amma mɔ́cɔε ηa à waa gbagba si ηa. ¹⁴ Nɔ́i Jesu í sɔ́ ηa í ni, i jò amu ηau a naa bi tom, i maá ganji ηa, domi bommai Ilaaɔ́ í je ti inε ηa iyi à jɔ́ ηa. ¹⁵ Nɔ́i í le nηa awɔ́ si iri nɔ́ í ce nηa kutɔ̀ í bei í ne hai be.

Idei awaasū ilu fia gɔ́

(Cɔ́ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

¹⁶ Ajɔ́ nηu gɔ́ mɔ́kɔ́ gɔ́ í naa bi Jesu nɔ́ í beεε í ni, Mεεtu, mii jiida yoomai an ce n baò kuwεε hai tā. ¹⁷ Nɔ́ Jesu í beεε í

ni, na mii í ce ì waa beem ideí jiiida ku ce. Ilaaḅ nḅu akāi í je jiiida. Bii ì bi i ba kuwεε iyi ci ya tā, jirima woodai Ilaaḅ ḅau.

¹⁸ Nḅ í bee Jesu í ni, wooda yooma ḅai. Nḅ í sḅḅ í ni, maà kpa inε, maà ce sakara, maà ce ile, nḅ í maà jea inε gḅ sεeda ibo. ¹⁹ Jirima iyeḅ baae, nḅ í bi kpaasie bei ì bi arae. ²⁰ Nḅ awaasūu í ni, ñ wa n jirima iyi be fei tā, mii í gbe n ce má.

²¹ Nḅai Jesu í sḅḅ í ni, bii ì bi i kḅ dee dee, koo ta mii iyi ì ne fei, nḅ í kpḗa ilu are ḅa fiau. Bii ì ce beεbe aa ba amani jiiida lelei Aḅ. Si anyie nḅ í naa i toom.

²² Iyi awaasūu í gḅḅ beεbe ḅai í sinda í ne do inḅ kufḅ domi ilu amani nla nlai.

²³ Nḅai Jesu í sḅ mḅcḅe ḅa í ni, ntḅ ntḅ ñ wa n sḅ ḅei, á gaabua ilu fia ku lḅ tengi bii Ilaaḅ í je bommae. ²⁴ Nḅ an sḅ ḅe má iyi á faalaa kpookpo ku lḅ si iwoi abεε do iyi ilu amani á lḅḅ tengi bii Ilaaḅ í je bommae. ²⁵ Iyi mḅcḅ ḅau à gḅḅ ideu ḅai à bití kaa kaa, nḅ à ni, bii beεbei, to, yooi á ba faaba. ²⁶ Nḅai Jesu í cḅ ḅa nḅ í ni, bi amanε ḅai kaa ce, amma Ilaaḅ á yḅkḅ ku ce fei ndεε.

²⁷ Nḅai Pieε í sḅḅ í ni, wee à jḅ mii fei tā à waa tooe. To, yoomai á na ku je tu wa.

²⁸ Nḅ Jesu í sḅ ḅa í ni, ntḅ ntḅ ñ wa n sḅ ḅei, waati iyi Ilaaḅ á ce mii fei titḅ nḅ amu Amai Amanε n maa n buba si batai bomma ilu amboem, inḅ amanε maateeji iyi ì waa toom ḅau ihḗ, inḅ mḅ aa buba si batai bommau i kiitiḅ dimi maateeji inei Izireli ḅau. ²⁹ Nḅ inε baa yooma iyi í jḅ kpasḗe

wa, walakḅ igbā do ifḅe ḅa, walakḅ wecīe ḅa, walakḅ baae, walakḅ iyeε, walakḅ amaε ḅa, walakḅ ikoe ḅa na irim, á ba ribae ikḅ cīḅ, nḅ ku ba kuwεε hai tā má. ³⁰ Amma inε ḅa iyi à je inei waju ḅa si nsei, nkpḅ nḅa á na ku je inei anyi, nḅ inei anyi ḅa mḅ, nkpḅ nḅa á na ku je inei waju.

20

Mḅndai ilu kpasḗ do gaanḅḅmae ḅa

¹ Jesu í kpa nḅa mḅndau ihḗ í ni, ideí bommai Ilaaḅ í jḅ ideí ilu kpasḗ gḅ iyi í fita daadaako wa dede amaace ku bḅḅ ḅa ikoe. ² Waati iyi í ba amaace ḅau aḅaḅ ḅa à fḅ à gḅḅa nḅe ku sḅ nḅa si bei à ya sḅa woo ce ice si ajḅ akā, nḅ í ni a bḅ ikoi nḅu a koo a ce ice. Nḅ à koo. ³ Nḅ zakai isḅ mεsā í fita má í koo í ba inε gḅ ḅa à waa buba si tafa a kù waa ce nkāma. ⁴ Nḅ í sḅ ḅa í ni, inḅ mḅ, i bḅ ikom i koo i ce ice ḅa. An sḅ nḅe si bei í jḅ. ⁵ Nḅai à koo. Nḅai ilu kpasḗu í fita má zakai dasā, do ale zakai inunu ku sinda ma, nḅ ide dimi akāui í ya fḅ. ⁶ Ale zakai isḅ miu ḅai í fita nḅ í ye inε gḅ ḅa má à waa buba. Nḅai í bee ḅa í ni, na mii í ce ì waa buba ihḗ ngbe ngbe hai daako ḅa. ⁷ Nḅai à jeaa à ni, si na iyi í jḅ inε kāma kù dasi wa icei. Nḅai í ni, to, inḅ mḅ i bḅ ikom i koo i ce ice ḅa. ⁸ Iyi í to ale zakai kulḅi inunu ḅai ilu kpasḗu í kpe inε ngboi amaaceε ḅau í sḅḅ í ni, kpe gaanḅḅma ḅau wa, sḅ nḅa fia nḅa, sinti hai bi inei ankāanyi ḅau hee ku koo si inε sinte ḅau. ⁹ Inε ḅa iyi à

sinti ice ale zakai iso miu nau à naa à gba fiati icei ajo akã. 10 Amma iyi à to si ine sinte nau à tamaa bei ti aña á re beebéi. Amma fiati icei ajo akã à sãa aña mō. 11 Iyi à ye fiaw beebe nōi à wasi ku gbagba si ilu kpasēu. 12 À waa ni, ine na iyi à naa ankãanyiu iso akã à ce ice nō ì sã nña bei awa iyi à ce ice si inya gbãa hai daakō hee à gbēji. 13 Nōi ilu kpasēu í sō ine akã nña í ni, kpaasim, n kù takie, domi ì jesi i gba fiati icei ajo akã, mà kù je beebe. 14 To, gba fiaa i nē. Ñ bi n sãa inei ankãanyiu ihē bei awō mō. 15 Kù je bei ñ bii an ceò fiam? Mà ì waa ce igu si na iyi í jò ñ ce jiidai.

16 Nōi Jesu í ni, beebe mōi inei anyi na aa na á je inei waju, nō inei waju na mō a na á je inei anyi na.

Jesu wa fō ideí ikue do kujte íse gbētasia

(Cō Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

17 Nōi Jesu í dasi kpãa wa bō Zeruzalemu. Nō í nya mōcō maateji nau ikã, nōi í sō na si kpãa í ni, 18 wee à waa bō Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amaí Amanē a dasim awōi ine ngboi woo weei Ilaaḥ na do woo kō ine na si wooda na. Aa ye taalem a ni a kpam. 19 Si anyie nō a dasim sí awōi dimi mmu na, aa yaakom, nō a teem kpōtō, nō a kpakpam si jji ku gaau. Nō si ajo meetasia an jji má hai si bale.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í tō Jesu

(Cō Maaku 10:35-45)

20 Si anyii nñu nōi iyei amai Zebedee na í naa bi Jesu do amae na nō í gule si wajue ku tōe ngōgō. 21 Nō Jesu í beee í ni, mii í bi. Nōi í ni, si waati iyi aa naa i je bomma, jò ama minjim nau ihē, ine akã ku buba awō nje, ine akã mō awō cangae. 22 Nōi Jesu í sō mōcō minji nau í ni, í kù mà mii iyi ì waa tōm na mōm. Aa yōkō í temuaò ijuukpã iyi an ye na? Nō à ni aña aa yōkō. 23 Nō í sō na má í ni, ntōi, aa ye ijuukpã iyi an ye na. Amma kù je amui an cica ine na iyi aa buba si canga do njem. Bi ku bubau be, ine na iyi Ilaaḥ Baam í cea sōlue nai aa buba si.

24 Nōi mōcō mēewa iyi à gbe nau à gbō ideu nō idō nña í kōò minji nau. 25 Nōi Jesu í kpe aña fei í sō na í ni, inje mō ì mà na si andunyau ihē ilaalu nau à ya maa taa ine nña na gbugbãi. Nō ine ngbo nña na mō a maa nyisi yiiko nña. 26 Amma bi tu nje kaa ce beebe. Ine nñe iyi wa bi nñu ku je ine ngbo, nñui á je woo ce nñe ice. 27 Beebe mōi ine iyi wa bi nñu ku je woo cua nñe, á je aru nñe. 28 Beebe mōi amu Amaí Amanē n kù naa ine na a ceem ice, amma amui an ce nña ice, nō n na kuwēem n yaò ine nkpō hai si dulum.

Jesu í jò fēju minji gō na à ye ilu

(Cō Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)

29 Si isēneū Jesu do mōcōe na à to Zeriko nō à waa fita hai be. Waati iyi a waa fitau, zamaa nla gō wa too na. 30 Wee fēju minji gō na à waa buba ití

kpãa bε, nɔ à gbɔ iyi Jesu wa lɔ. Nɔi à dɔ anu à maa ni, Lafɛɛ, tɔkui ilaalu Davidi, ce araare nwa. ³¹ Nɔ zamaau wa la si ηa wa ni a coko. Amma hɛi à waa ni a cokou, bεεbε mɔi à ya dɔ anu hee lele à maa ni, Lafɛɛ, tɔkui Davidi, ce araare nwa. ³² Nɔi Jesu í leekí í kpe ηa í bee ηa í ni, mii ì bi n ce nηε. ³³ Nɔi à jεaa à ni, Lafɛɛ, à bi ka yε ilui. ³⁴ Nɔ Jesu í ce araare nηa í lu iju nηau. Nɔ gbakã ine ηau à yε ilu nɔ à waa tooε.

21

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

¹ Nɔi Jesu do mɔcɔε ηa à mɔsi isεεnε nηa nɔ à maai Zeruzalemu wa. À to Betifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nɔ Jesu í bε mɔcɔ minji gɔ ηa ² í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nηeu bε, aa yε bii gbankεle gɔ wa so do amaε. I fũ ηa i naam wa ηa. ³ Bii ine gɔ wa bee ηε ide gɔ, i jεaa i ni, Lafɛɛi í nε bukaata nηa. Inεeu á jò ì naaɔ ηa wa ηa.

⁴ Nηu ηau bε í cei ku ba idei waliu ku kɔ iyi í ni,

⁵ I sɔ inei Siɔɔ ηa, i ni,
I cɔ ilaalu nηε wa naa bi tu ηε.
Amanε kurɔi.

Si gbankεlui í gũ,

Si amaε.

Mεεmu ku so asoi.

⁶ Nɔ mɔcɔ ηau à koo à ce bei í sɔ ηau. ⁷ À naaɔ gbankεleu do amaε wa, à te acɔ nηa si antaε nɔ Jesu í gũu. ⁸ Nɔ si zamaau ine nkpɔ í te ibɔε si kpãau. Inε gɔ ηa mɔ à da amaawɔi jli ηa à

tɔɔ si kpãau. ⁹ Inε ηa iyi à waa cua Jesu do ine ηa iyi à waa tooε fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, tɔkui Davidi, à waa saabue. Aɔ Lafɛɛ ku weε, awɔ iyi ì waa naa do irie. Ka saabu Ilaaɔ hee lele*.

¹⁰ Iyi Jesu í lɔ inɔ ilu Zeruzalemu, inei iluu fei í biti. Nɔ à wasi ku ni, yooi ihɛ. ¹¹ Nɔi zamaau í jε í ni, Jesu waliuui, inei Nazareti si ilei Galilee.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Maaku 11:15-19; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

¹² Nɔi Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Iyi í to bε í lele woo ta iwɔ ηa do woo ra ηa iyi à wa bε. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ηa, do kitãi woo ta ankasiidi ηa. ¹³ Nɔ í sɔ ηa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei nηu ile bi ku tɔɔi á jε. Amma inε weε ì coo bi ku tɔtɔɔi ile ηa.

¹⁴ Nɔi fεεju do ilu kute akã gɔ ηa à naa bi Jesu kpasɛi Ilaaɔ bε nɔ í jò à ba iri. ¹⁵ Amma ine ngboi woo weei Ilaaɔ ηa do woo kɔ ine ηa si wooda ηau, idɔ nηa í kɔ iyi à yε maamaake ηa iyi í ce, nɔ à gbɔ amu ηa à wasi ku dɔ anu à waa ni, tɔkui ilaalu Davidi, à waa saabue. ¹⁶ Nɔ à bee Jesu à ni, ì bei ì gbɔ iyi à waa fɔ mbε? Nɔ í jε nηa í ni, oo. Mii iyi wa ceu ihɛ, i kù cio idee ηa tengi bii à ni, Ilaaɔ í jò à gbɔ saabue hai si gelei amu ηa do si gelei ama kpɔtɔɔ ηa. ¹⁷ Si anyii nηu, í jò ηa í nε hai ilu bε í koo í sũ Betani.

Jesu í ceekpe jli ndii figi

(Cɔ Maaku 11:12-14, 20-24)

* 21:9 à waa saabue Do feei gereki hozanai à ya ni.

18 Iju kumáε daadaako Jesu í ne hai Betani wa nyi Zeruzalemu, nɔ ari wa kpaá. 19 Nɔi í ye jli ndii figi gɔ ití kpáa be, nɔ í yaa siε. Amma iyi í to kɔkɔε í ba wee wua ηai í ne. Nɔi í sɔ jli nɔu í ni, awɔ i kaa so má ajɔ káma. Nɔ gbaká jli nɔu í gbε. 20 Iyi mɔcɔ ηau à yɔɔ, ηɔi à bití. À bee Jesu à ni, beirei í ce jli ndii figiu ihē í gbε anu aká beεbe. 21 Nɔi Jesu í je nηa í ni, ntɔ ntɔ n̄ wa n sɔ ηei, bii í dasi naane nɔ i kù waa sika ηa, aa yɔkɔ í ce bei n̄ cea jli nɔu ihē ηa. Nɔ kaa je baa iyi be nηu aká, aa yɔkɔ í sɔ iri kutau ihē ηa í ni ku dede hai be koo dásí tenku, á nɔ ku koo. 22 Bii ì dasi naane ηa, mii iyi ì tɔɔ Ilaaɔ fei, aa ba ηa.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa
(Cɔ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

23 Nɔi Jesu í to Zeruzalemu nɔ í bɔ bantumai kpasēi Ilaaɔ má wa kɔ inε ηa si cio. Nɔi inε ngboi woo weei Ilaaɔ ηa do inε ngbo ηa à naa bi tεε, à beε à ni, mii ηa iyi ì waa ceu ihē, yooi í naε kpáa iyi ì waa cooð. Do yiiko iyi ì waa cooð. 24 Nɔi Jesu í je nηa í ni, amu mɔ an bee ηe ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jεem ηa, amu mɔ an sɔ ηe inε iyi í nam yiiko n̄ wa n ceð mii ηau ihē. 25 Hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasið inε ηa inyi. Hai bi Ilaaɔ de, mà hai bi amane ηa. Nɔi à busi nje à waa ni, beirei aa ka jεaa. Nsei nɔɔ, bii à jεaa à ni Ilaaɔi, á bee wa na mii í ce a kù dasi Zāa naane. 26 Nɔ wee njo kaa jò ka ni hai bi amane ηai. Bii à ni hai bi amane ηai,

zamaau á ye taale nwa si na iyi í jò inε fei í jesi iyi Zāa waliiii kam kam. 27 Nɔi à jεa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ ηa í ni, debēi, amu mɔ n kaa n sɔ ηe yiiko inε iyi n̄ wa n ceð mii ηau ihē.

Mɔndai ama minji

28 Jesu í kpa nηa mɔndau ihē í ni, beirei ì waa lasabu ηa. Mɔkɔ gɔ í ne ama inemɔkɔ minji. Nɔ í sɔ inε sinteu í ni, amaayi, bɔ ikom i koo i ce ice nnyi. 29 Nɔ í ni, n kaa n koo. Amma do ankāanyi í ce lasabu mmu nɔ í koo. 30 Nɔ mɔkɔu í koo í sɔ ama minjisiaεu mɔ beεbe, nɔ amau í jεaa í ni, to, an koo, baaba. Amma kù koo. 31 Si ama minji ηau yoo nηai í ce idɔbii baεε. Nɔi à ni, inε sinteui. Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, ntɔ ntɔ n̄ wa n sɔ ηei, woo gba fiái lempoo do inaabo woo ta icu ηa aa tako ηe a lɔ si tenji bii Ilaaɔ í je bomma. 32 N̄ wa n fɔ beεbei si na iyi í jò Zāa í naa ku nyisi ηe kpáa jiida, nɔ i kù dasiε naane ηa. Woo gba fiái lempoo do woo ta icu ηai à dasiε naane. Amma inε, do iyi ì ye idɔ ku kpaasi nηa ηa fei í kù kpaasi idɔ nηe i dasiε naane ηa.

Mɔndai gaanɔɔma laalo ηa
(Cɔ Maaku 12:1-12; Luku 20:9-19)

33 Nɔi Jesu í sɔ ηa má í ni, i gbɔ mɔnda gɔ má ηa. Ilu kpasē gɔ í ce ikoε, nɔ í lɔ si jli ndii rezēε ηa nɔ í ce kaa í kaakooεð. Nɔ í ce bi ku fɔ inyii isoε. Nɔ í cā tafa bii ku degbe ikou. Nɔi í so gaanɔɔma ηa í dasi ηa si ikou a maa logooε, í bei í bɔ

ilu koo kpe be. ³⁴ Waati iyi isoi jli n̄ou í j̄la í to ku ka, n̄oi í be amaace n̄a wa bi woo logoo n̄au a koo a gba iyi í je ti n̄ju wa. ³⁵ Amma gaan̄ɔma n̄au à dede à wo si n̄a, à c̄a ine ak̄a, n̄o à kpa ine ak̄a má, n̄o à ta ine meetasiau m̄o kuta à kpa. ³⁶ N̄o ilu ileu í be si n̄a amaace ḡo n̄a wa má. Ine n̄ju n̄a à kpe à re baa inei tako n̄au. Do n̄ju fei, à ce n̄ja bei à cea inei tako n̄au. ³⁷ Si anyii ān̄ja fei í be si n̄a ama abíe wa, í ni, aa jirima amam. ³⁸ Amma iyi gaan̄ɔma n̄au à ye amau à f̄o ān̄ja duus̄ɔ à waa ni, i c̄o ine iyi á na ku je tubuu. I naa wa ka kpa n̄o ileu ku baa ku je tu wa. ³⁹ N̄oi à muu à fitae hai in̄o kaau à koo à kpa.

⁴⁰ To, waati iyi ilu ileu á naa, beirei á cea gaan̄ɔma n̄au. ⁴¹ N̄oi à j̄eaa à ni, á kpa ine laal̄o n̄au kaa ce araare n̄ja n̄o ku de gaan̄ɔma mmu n̄a ku dasi n̄a si ileu, ine n̄a iyi bii isoi j̄li n̄ou í j̄la aa ya náa iyi í je tee. ⁴² N̄oi Jesu í bee n̄a í ni, i kù cio iyi ih̄e si kuk̄oi ideí Ilaā n̄a ba. Í ni, Kuta iyi woo ma n̄a à k̄asiu N̄juí í baa í je kuta sintei icui ileu.

Ās Laf̄ei í coo, n̄o í mu wa biti. ⁴³ N̄o Jesu í ni má, n̄ wa n̄ s̄o n̄ei, Ilaā á gba bommae hai bi tu n̄e ku na dimi mmu n̄a iyi à waa ce id̄oabi. [⁴⁴ Ine iyi í cuku si kutau ih̄e, kutau á leḡei. Ine iyi í n̄o í bata m̄o á l̄o l̄o laf̄ei nek̄o nek̄o.]

⁴⁵ Iyi ine ngboi woo weei Ilaā n̄au do Farisi n̄au à gb̄o m̄ondai Jesu n̄au, à mà iyi ān̄jai wa f̄aa. ⁴⁶ N̄oi à waa de kp̄aa bei

aa ce a muu. Amma à waa ce n̄joi zamaau si na iyi í j̄ɔ à dasi naane iyi waliíi nt̄o nt̄o.

22

M̄ondai ijei ab̄ōd̄ɔ (C̄o Luku 14:15-25)

¹ N̄oi Jesu í s̄o n̄a ide do m̄onda n̄a má í ni, ² i gb̄o faaji ḡo iyi wa nyisi n̄e bei bommai Ilaā í ye. Ilaalu ḡo wa cea amae ab̄ōd̄ɔ, ³ n̄o í be amaace n̄a í ni a koo a kpe ine n̄a iyi à kpe ab̄ōd̄ɔu wa. Amma ine n̄au a kù waa bi ku naa. ⁴ N̄o í be amaace mmu ḡo n̄a má í ni, i koo i s̄o ine n̄a iyi n̄ kpe n̄au i ni n̄ t̄a s̄oalu. Kete kombo n̄a do meemu ku ne ikpo ḡo n̄ai n̄ kpa n̄o à ce ic̄ei fei nd̄ee à t̄a, a naa wa bi ku ce ab̄ōd̄ɔu. ⁵ Amma ine n̄a iyi à kpe n̄au a kù saalu m̄om, ine fei í ne w̄uae. Ine ḡo n̄a à ne iko n̄ja, ine ḡo n̄a m̄o à ne s̄ia n̄ja. ⁶ Ḡoḡo n̄a à mu amaace n̄au à c̄a n̄a à kpa n̄a. ⁷ N̄oi id̄oi ilaalu í k̄s̄ n̄o í be soogee n̄a à koo à kpa woo kpa ine n̄au n̄o à dasi ilu n̄ja ina. ⁸ N̄oi í s̄o amaace n̄au má í ni, to, ijei ab̄ōd̄ɔu í j̄la, amma ine n̄a iyi n̄ tako n̄ kpe n̄au a kù j̄ɔ̄d̄ ijeu be má. ⁹ Na n̄ju, i b̄o si tafa n̄a i kpe ine n̄a iyi à wa be fei wa n̄a. ¹⁰ N̄o amaace n̄au à b̄o si tafa n̄au à t̄ōt̄ō ine n̄a iyi à wa be fei wa, hai ine j̄ida do ine laal̄o n̄a, n̄o ab̄ōd̄ɔu í k̄s̄ do aman̄e.

¹¹ Iyi ilaalu í l̄o ile bi ku ce ab̄ōd̄ɔu, í c̄o ine n̄a iyi à naa ku j̄eu, n̄o i ba wee, ine ak̄a kù waa dasi j̄ineí ab̄ōd̄ɔu iyi í na n̄a. ¹² N̄oi í beee í ni, kpaasi, beirei í ce ì l̄o wa ih̄e í kù waa dasi j̄ineí ab̄ōd̄ɔ. N̄o ineu kù

ni ide kãma. ¹³ Njoi ilaaluu í s̄ amaacεε ηα í ni, i dī awœ do isεε ηα n̄o i soo i nyœ angule si ilu kuku, tengi bii inε ηα aa lesi awœ si iri a kpata. ¹⁴ N̄o Jesu í ni má, do iyi Ilaā í kpe inε nkp̄o fei, inε iyi í cica kù kp̄o.

Fiai lempoo ku s̄a

(C̄o Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

¹⁵ Waati bεεβε Farisi ηα à koo à t̄t̄œ à waa busi nje a ba a lea Jesu taai ide. ¹⁶ Njoi à bε m̄c̄o n̄ηa ḡo ηα do inεi Herodu ḡo ηα bi tεε. Iyi à to η̄oi à ni, Mεetu, à mà iyi ì ya f̄o nt̄o, n̄o ì waa k̄o inε ηα si idei Ilaā do nt̄o. Bεεβε m̄oi i kù waa ce n̄joi inε ḡo, domi í ci ya c̄o ijui amanε ηα. ¹⁷ Na n̄ηu, s̄o wa bei ì yε. Í s̄ia ka s̄aa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Ma ka maà s̄aa. ¹⁸ Wee Jesu í mà lasabu n̄ηa iyi à waa ce t̄a, η̄oi í s̄o ηα í ni, inε ilu muafiti ηα, na mii í ce ì waa leem taai ide ηα. ¹⁹ I nyisim kpekele iyi ì ya s̄oð lempoou wa ηα. N̄o à nyisie kpekele ḡo. ²⁰ N̄o Jesu í bee ηα í ni, fotooi yooi í wa si kpekeleu ih̄e n̄o irii yooi à k̄o si. ²¹ N̄o à ni, ti Sezaai. Njoi Jesu í s̄o ηα í ni, to, deb̄ei i s̄aa Sezaa iyi í je tεε ηα, n̄o i s̄aa Ilaā m̄o iyi í je tεε ηα.

²² Iyi à gb̄o ideu bεεβε, η̄oi à biti à j̄oð à nε.

Idei kuj̄ti iku ηα

(C̄o Maaku 12:18-27; Luku 20:27-40)

²³ Si aj̄o ak̄au Sadusi ḡo ηα m̄o à naa bi Jesu má. An̄ai à ya maa ni iku ηα a kaa j̄i. Iyi à to wa bi Jesu η̄oi à beεε à ni, ²⁴ Mεetu, Moizi í ni bii inε ḡo

í ku í j̄o aboε n̄o kù bío ama, if̄œ ku so jaāu ku ba ku bía igb̄œ ama. ²⁵ Wee si in̄o nwa inε mεεje ḡo ηα à wεε iyi à je amai baa ak̄a. Igb̄a n̄ηa í so abo n̄o kù bío ama n̄o í ku í j̄o if̄œ jaāu. ²⁶ Bεεbei inε minjisiau m̄o í ce, do mεetasiau, hee í koo í k̄asiò amanε mεεjesiau. ²⁷ Si anyii an̄a fei n̄o abou m̄o í na í ku. ²⁸ To, aj̄o iyi iku ηα aa na a j̄i, aboi yoo n̄ηai á je, si bei an̄a fei à soo aboi.

²⁹ Amma Jesu í je n̄ηa í ni, ì waa rara η̄ai si na iyi í j̄o ì kù mà gbugb̄ai Ilaā ηα hee má je mii iyi kuk̄oi ideε wa f̄o. ³⁰ Nt̄o nt̄o, si waati iyi iku ηα aa naa a j̄i, waati bεεβε inεm̄k̄o ηα do inaabo ηα a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ηα. ³¹⁻³² Iyi í je ti idei kuj̄ti iku ηα, à k̄o wo à ni, Ilaā í ni n̄ηu Ilaā, Laf̄ei Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zak̄abu. I kù cio ideu be ηα iyi Ilaā í s̄o η̄ei? Ilaā kù je Laf̄ei iku ηα, Laf̄ei inε ηα iyi à wεei.

³³ N̄o zamaa iyi í wa bε fei í gb̄o cioi ideε n̄o ideu í tosi ηα.

Wooda iyi í re

(C̄o Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

³⁴ Njoi Farisi ηau à gb̄o iyi Jesu í k̄amia Sadusi ηau si ideu n̄o à t̄t̄œ má. ³⁵ Inε ak̄a n̄ηa iyi wa je woo k̄o inε ηα si woodau wa bi ku c̄o laakai Jesu n̄o í beεε í ni, ³⁶ Mεetu, si wooda ηau fei, yoomai í re. ³⁷ Njoi Jesu í jeaa í ni, bi Āo Laf̄εε do id̄œ fei do lasabue fei. ³⁸ N̄ηu bei í je wooda sinte, n̄ηui í n̄o í re ηα. ³⁹ Minjisia iyi í too wee. Bi inε mmu ηα bei ì bi arae. ⁴⁰ Wooda minji ηau

bei à je icui idei woodai Moizi do ti idei walii ña fei.

Davidi do ine iyi Ilaaḍ í cica
(Cḵ Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

⁴¹ Si bei Farisi ñau à tḵtḵ, ñḵi Jesu í bee ña ideu ihḗ ⁴² í ni, beirei ì waa lasabu si idei ine iyi Ilaaḍ í cica ña. Tḵkui yooi í je. Ñḵi à jeaa à ni, tḵkui ilaalu Davidii. ⁴³ Nḵ Jesu í bee ña í ni, bii beebeyi, beirei í ce Davidi wa kpoo Lafḗe waati iyi í fḵ do gbugbāi Hundei Ilaaḍ í ni, ⁴⁴ Aḵ Lafḗe í sḵ Lafḗem í ni, Buba si awḵ ñjem ihḗ Hee n ce mbḗee ña bi ku lesi isḗe.

⁴⁵ Nḵ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo Lafḗee, beirei á ce ku je tḵkue má.

⁴⁶ Nḵ baa ine akā ñḵa kù yḵkḵ ku jeaa ide kāma. Nḵ hai waati beebeyu ine gḵ kù beee ide gḵ má.

23

Muafitii Farisi do woo kḵ ine
ña si wooda ña

(Cḵ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

¹ Ñḵi Jesu í sḵ zamaau do mḵcḵe ñau, ² í ni, woo kḵ ine ña si wooda ñau do Farisi ñau, aḵai à sāsi agbei Moizi à waa sisi woodaḗ. ³ Na ñḵu, i ya gbḵ ide ñḵa nḵ i ce mii iyi à waa sḵ ñe fei. Amma i maà ya ce kookoosu bei à waa ce, domi ide iyi à ya fḵ a ci ya ceḵ ice.

⁴ À ya dḵi aso ku wo a maa kāa ine ña, amma aḵa taka ñḵa a ci ya jeḵi a luu baa do amaawḵ akā. ⁵ Kookoosu ñḵa iyi à waa

ce fei à waa cooi ku ba a ye ñaḵ. Beebeyi à ya dḵi ama tia iyi í la í re ti kpaasi ña nḵ a dasi jaba ñḵa ikḵ sisḵ iyi í re ti kpaasi ña si itḵi do ile *. ⁶ Nḵ a ci ya bi kaa inya sinte bi ku je jingau ña do kitāi ine ngbo ña ile bii à ya ce kutḵtḵ ña. ⁷ À ya bi ine ña a maa ce aḵa fḵḵ si bantuma do beere nḵ a maa kpe ña lafḗe. ⁸ Amma inḗ, i maà ya jḵ a kpe ñe lafḗe, domi inḗ fei saa ñai, nḵ Lafḗe akā lege legei ì ne ña. ⁹ Nḵ i maà kpe ine kāma Baaba si ile ihḗ ña, domi ine akāi í je Baa ñḵe. Ñḵui í wa lele. ¹⁰ Nḵ i maà ya jḵ a kpe ñe ilaalu ña domi ilaalu akā lege legei ì ne ña, ñḵui í je ine iyi Ilaaḍ í cica. ¹¹ Inḗ iyi í je ine ngbo ñḵe ñḵui í ne ku je woo ce ice ñḵe. ¹² Inḗ iyi í so araḗ lele, aa kayeyi, ine mḵ iyi í kaye araḗ aa soo lelei.

Jesu í ye taalei Farisi ña do
woo kḵ ine ña si wooda ña na
muafiti ñḵa

(Cḵ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

¹³ Jesu í ni, inḗ woo kḵ ine ña si wooda ña do Farisi ña, inḗ ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jḵ ì waa cḵmboa ine ña kpāai bommai Ilaaḍ ña. Inḗ taka ñḵe, i kù jeḵi i lḵ ña, nḵ ine ña iyi à bi ku lḵ, ì waa ganji ña ña. [¹⁴ Inḗ woo kḵ ine ña si wooda ña do Farisi ña, inḗ ilu muafiti ñai. Aa ye ijuukpā ña, si na iyi í jḵ ì ya maa ce kutḵ sisḵ ña ku ba ine ña a ni inḗu ine jḵida ñai. Nḵ wee mii iyi jaḵ ña à ne fei ì ya gbaa ñai. Na ñḵi í jḵ ijuukpā ñḵe á la ku re.]

* **23:5** ama tia ama tia iyi à ya dḵu isḗede ña iyi à wa si tiai idei Ilaaḍi à ya kḵ si, nḵ a dḵu si ikpo ñḵa walako si awḵ.

15 Inε woo kɔ inε ηa si wooda ηa do Farisi ηa, inε ilu muafiti ηai. Aa ye ijuukpā ηa, si na iyi í jò ì waa dabii bii fei ηa, ì waa ne si tenku do si ile fei ì waa dede baa inε ηa iyi aa ba i kpaasi idɔ nηa ηa. Nɔ bii ì ba ηa ì ya sinda lafεε ηai ku je inε iyi à ne a dasie ina iyi ci ya ku ku re baa inε taka nηe ise gbeeji.

16 Inε fεεju ηai iyi ì waa mu goloji fεεju ηa, aa ye ijuukpā ηa. Ì ya maa ni ηa, bii inε í ceekpe do kpasēi Ilaaḅ kù je taale baa bii kù kḅɔ. Amma bii í ceekpe do wurai kpasēu, tilasii ku kḅ ideu. 17 Inε fεεju nnyei ηai. Yoomai í la í re. Wurau? Mā kpasē iyi í jò wurau í je ti Ilaaḅ. 18 Nɔ ì waa ni má ηa, bii inε í ceekpe do bi kuwee kù je taale baa bii kù kḅɔ, amma bii í ceekpe do inai kuweeu, tilasii ku kḅ ideu. 19 Inε fεεju ηai. Yoomai í la í re. Inai kuweeu? Mā bi kuwee iyi í jò inai kuweeu í je ti Ilaaḅ. 20 Na nηu, inε iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi wa lesi feii í ceekpeḅ. 21 Inε mɔ iyi í ceekpe do kpasēi Ilaaḅ, hee do Ilaaḅ iyi í wa be feii í ceekpeḅ. 22 Inε mɔ iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee do batai bommai Ilaaḅ do Ilaaḅ takæ iyi wa buba bei í ceekpeḅ.

23 Inε woo kɔ inε ηa si wooda ηa do Farisi ηa, inε ilu muafiti ηai. Aa ye ijuukpā ηa, si na iyi í jò ì waa na Ilaaḅ hee do zakaai nyauí ayε ηa, amma ì waa gbeje mii iyi í la í re si wooda ηa. Mii ηauí í je idɔɔbii Ilaaḅ ku ce do araare ku nyisi

do ilu naane ku je. Nηu ηau bei í jɔ ì ce ηa, nɔ ì maà gbeje iyi í gbe ηau. 24 Inε fεεju ηai iyi ì waa mu goloji fεεju ηa. Ì waa coo inyi nηe na kokoo ηa nɔ ì bei ì waa miò kpoockpo ηa.

25 Inε woo kɔ inε ηa si wooda ηa do Farisi ηa, inε ilu muafiti ηai. Aa ye ijuukpā ηa si na iyi í jò anyii kɔɔfu do ti jεε ηai ì ya wíε ηa, amma hai si bine laalɔ do ilei ì baḅ mii ndii inɔε ηa. 26 Awɔ Farisi fεεju, wíε inɔi jεε titā, anyiu mɔ ku bei ku má.

27 Inε woo kɔ inε ηa si wooda ηa do Farisi ηa, inε ilu muafiti ηai. Aa ye ijuukpā ηa, si na iyi í jò ì ye ηai bei bale iyi à josi mii fufu ku ba anyie ku sía, amma inɔε kúkúí amanε do konkombi wa kḅ si. 28 Beεbe mɔi inε taka nηe, bii inε ηa à waa ye ηe, inε inε jiida ηai, amma si idɔ nηe muafiti do laalɔi wa kḅ.

29 Inε woo kɔ inε ηa si wooda ηa do Farisi ηa, inε ilu muafiti ηai. Aa ye ijuukpā ηa, si na iyi í jò ì waa teese balei walii ηau, nɔ ì waa ce booda si ti inε dee dee ηau mɔ má ηa. 30 Nɔ ì waa ni ηa, bii í je si waatii bala nwa ηai à dede wo a kaa ka dasi baa nwa si walii ηau ku kpa. 31 Inε taka nηe ì waa nyisi iyi inε tɔkui inε ηa iyi à kpa walii ηauí. 32 To, ì hanya ì tambɔ laalɔ iyi bala nηe ηa à sintiu. 33 Inε inε buu ηa bei njo wukuku. I kù ne bei aa ce ì saa ina iyi ci ya kuu ηa. 34 Na nηu, ì de ití ì gbɔ, an be nηe walii ηa wa do ilu bisi ηa do woo mà tia ηa. Si inɔ nηa aa kpa gɔgɔ ηa, nɔ ì kpakpa gɔgɔ

ɲa mɔ si ʒii ku gaau, gɔgɔ ɲa mɔ nɔ i tɛ ɲɲa kpɔtɔɔ ile bii i ya ce kutɔtɔɔ ɲɲɛ ɲa, nɔ i lele ɲa si ilu ɲa fei. ³⁵ Na ɲɲu, ijuukpɔi woo kpa inɛ dee dee ɲau fei á je si iri ɲɲɛi. Abɛlii í je inɛ dee dee sinte iyi i kpa ɲa. Zakari amai Baraki iyi i kpa si afei kpasɛi Ilaaɔ do bi kuweeu ɲa, ɲɲui í je inɛ ankãanyi iyi i kpa ɲa. Ikui inɛ dee dee ɲau bɛ fei, hai Abɛli hee ku koo si Zakari, inɛi aa ye ijuukpɔɛ ɲa. ³⁶ Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ɲɛi, ijuukpɔi mii ɲau bɛ fei si inɛi nnyi ɲau ihɛi á baa ku je si.

Jesu do Zeruzalɛmu (Cɔ Luku 13:34-35)

³⁷ Jesu í ni, inɛ inɛi Zeruzalɛmu ɲa, inɛ iyi i ya kpa walii ɲa nɔ i ta ama abɛi Ilaaɔ ɲa mɔ kuta i kpa ɲa ɲa. Ise fɛloi ñ ya n bi n tɔtɔɔ ɲɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya tɔtɔɔ amaɛ ɲa si ikpɔɛ, amma i kù je ɲa. ³⁸ Wee nɛi Ilaaɔ á fũ ɲɲɛ kpasɛ ɲɲɛ si awɔ. ³⁹ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲɛi, hai nɛi i kaa yɛm má ɲa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ɲa, Ilaaɔ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafɛɛ.

24

Jesu wa fɔ idei kpasɛi Ilaaɔ
ku lɛge
(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

¹ Nɔi Jesu í fita hai kpasɛi Ilaaɔ. Iyi wa ne ɲɔi mɔcɔɛ ɲa à koo à baa à nyisie bɛi à ma kpasɛi Ilaaɔu do ileɛ ɲa sãa sãa. ² Nɔi í sɔ ɲa í ni, i waa ye mii ɲau bɛ fei ɲa ya. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲɛi, kuta baa akã kaa naa

ku maa lesi nje bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi

(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

³ Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. Nɔi mɔcɔɛ ɲa à bɔ bi tɛɛ aɲa duusɔɔ à beɛɛ à ni, sɔ wa waatii iyi mii nɔu bɛ á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyie wa do waatii ankãanyi.

⁴ Nɔ Jesu í je ɲɲa í ni, i ce laakai ɲa inɛ gɔ ku maà naa ku dɛ iju ɲɲɛ, ⁵ domi inɛ ɲa iyi aa ɲa a maa ɲaa akã akã a maa ni aɲai á je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau aa kpɔ. Aa dɛ iju inɛ nkpɔ. ⁶ Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ do ʒiiɲi ɲa. I maà ʒɔ ku da zigi ɲɲɛ, domi í gbe mii ɲau bɛ fei ku ce. Amma kù je waatii ankãanyiu bɛ titã. ⁷ Dimi gɔ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa. Ilaalu gɔ ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ɲa, nɔ ari á ce. ⁸ Inɛ ɲɲu bɛ fei á yei bɛi ara kuro sinte bãasi ku bɛi ku bí.

⁹ Si waatii ɲɲu, aa dasi ɲɛ si awɔi inɛ ɲa a kpã ɲɛ iju, aa kpa ɲɛ mɔm. Dimi fei á cé ɲɛi na irim. ¹⁰ Waatii bɛɛbɛ, inɛ nkpɔ á nyið anyi, aa maa zamba ɲɲɛ nɔ a cé ɲɲɛ. ¹¹ Walii ibo nkpɔ ɲai aa na a naa a maa wa inyii itɛi inɛ nkpɔ. ¹² Laalɔ ku ce á kɔɔsi hee ku ʒɔ inɛ nkpɔ kaa ne kubii kpaasi ɲa má. ¹³ Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔɛ á ba faaba. ¹⁴ Aa waaɔo laabaau ʒiidai bommai Ilaaɔu si andunya fei ku ba dimi fei ku gbɔɔ, andunya ku bɛi ku kpa iri.

Faajii mii laalo iyi wa riisi kpasēi Ilaaḏ

(Cḵ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

¹⁵ Jesu í ni, walii Danieli í fḵ idei mii laalo gḵ wo iyi á riisi kpasēi Ilaaḏ. Nḵui aa ye ḵa í wa si inya iyi í je ti Ilaaḏ. Ine iyi wa cio idei mii laalḵu, ku ce laakai ku gbḵḵ sḵa sḵa. ¹⁶ Waati beḵbe ine ḵa iyi à wa ilei Zudee a sa a bḵ iri kuta ḵa. ¹⁷ Nḵ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bḵ ngḵḵ ku so inḵ ile. ¹⁸ Nḵ ine mḵ iyi í wa iko ku maà nyi kpasēi koo so kumboḵe má. ¹⁹ Waati beḵbe wahalai bḵaḵi ḵa do ayawo ḵa á caa mḵm. ²⁰ I ce kutḵḵ ḵa ku ba waatii kusau ku maà na ku je sukui tḵtḵ walakḵ ajḵi kusimi *. ²¹ Nḵ ntḵ, waati beḵbe wahala nla nlai á naa iyi a kḵ ye dimiḵ hai sintei andunya hee do nnyi, nḵ a kaa ka ye dimiḵ má hee do ajḵ fei. ²² Bii Ilaaḏ kḵ jile si nḵu ku kaye kukpḵi ajḵu wo ine gḵ kaa wḵḵ. Amma í kayeei na irii ine ḵa iyi í cicau.

²³ Waati beḵbe, bii ine gḵ í sḵ ḵe í ni, i cḵ ine iyi Ilaaḏ í cicau í wa ihḵ, walakḵ ine mmu gḵ ku ni, í wa ihḵ, i maà dasi lafḵḵ naane ḵa. ²⁴ Ine gḵ ḵa aa na a naa akḵ akḵ a maa ni aḵai à je ine iyi Ilaaḏ í cicau walakḵ a ni aḵai à je walii ḵa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ḵa ku ba a dī hee do ijuu ine ḵa iyi Ilaaḏ í cicau bii aa yḵkḵ. ²⁵ Na ḵḵi í jḵ nḵ wa n sḵ ḵe fei ndḵḵ do njuma.

²⁶ Na nḵu, bii à na à sḵ ḵe

à ni, ine iyi Ilaaḏ í cicau í wa gḵabu, i maà koo. Walakḵ bii à sḵ ḵe à ni, wa manji ilaawa, i maà dasi naane. ²⁷ Si bei kuḵḵi iḵi í ya má inya hai nunui daakḵ hee ku bḵ nunui ale anu akḵ, beḵbe mḵi kunaai amu Amai Amanḵ á je. ²⁸ Tengi bii iku í wa, bei yembeeku ḵa à ya tḵtḵ.

Kunaai Amai Amanḵ
(Cḵ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

²⁹ Jesu í ni, si anyii wahalau gbakḵ, nunu á kuku inyai, nḵ cukpa mḵ kaa má inya má, andaiya ḵa aa cuku wa hai lele nḵ gḵugbḵi lele ḵa a yaya. ³⁰ Waati beḵbe nyindai Amai Amanḵ á fita lelei Aḵ. Nḵ dimii andunya ḵa fei aa le awḵ si iri a maa kpata. Aa ye amu Amai Amanḵ nḵ wa n naa si kudḵi iḵi do gḵugbḵi nla nla do amboe. ³¹ Kḵakḵakḵi nla nla á dḵ anu nḵ n be amalekam ḵa wa si andunya gonta mḵḵu. Aḵai aa tḵtḵ ine ḵa iyi nḵ cica si andunyau fei.

Mii iyi jḵi ndii figi wa kḵ wa si
(Cḵ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

³² Jesu í ni, i cḵ mii iyi jḵi ndii figi wa kḵ ḵe si ḵa. Bii ì na ì ye amaawḵḵ ḵa à sinti ku wu wua kpḵtḵḵ, ì ya mà iyi ate í maai wa mbe. ³³ Beḵbe mḵi, bii ì ye mii ḵau be fei wa ce, i mà ḵa iyi kubai amu Amai Amanḵ kaa kpe má, ajḵu í maai wa mḵm. ³⁴ Nḵ ntḵ nḵ wa n sḵ ḵei, kḵ je inei nsei ḵa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³⁵ Lele do ile fei á na ku tā, amma idem ḵa a kaa tā pai.

* 24:20 sukui tḵtḵ sukui tḵtḵ nḵa sukui ate, nḵ bii gḵ ku bḵ í ya gaabu.

Ilaaḍ nḡu akāi í mà ajḡu
(Cḡ Maaku 13;32-37; Luku
17:26-30, 34-36)

³⁶ Jesu í sḡ ḡa má í ni, inḡ kām̄a kù mà waatiu hee má je ajḡ iyi mii ḡau á ce, baa amaleka ḡa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaḍ Baaba nḡu akā. ³⁷ Si bei í ce si waatii Noweeu, beebe mḡi á ce si waati iyi amu Amai Amanḡ an nyi wa. ³⁸ Hee kukḡi inyi nlau ku maa naa, inḡ ḡa à waa je, à waa mḡ, à waa ce abḡḡḡ ḡa, à waa mua ama ḡḡa ḡa mḡkḡ hee í koo í to si ajḡ iyi Nowee í koo í lḡ akḡi inyi. ³⁹ A kù waa lasabu do wahala dimi beebe hee í to kukḡi inyi nlau í je ḡa fei. Beebe mḡi á je si waati iyi amu Amai Amanḡ an nyi wa. ⁴⁰ Si waati nḡu, amanḡ minji á wa iko nḡ aa so inḡ akā a jḡ inḡ akā. ⁴¹ Inaabo minji á maa lḡb, aa so inḡ akā a jḡ inḡ akā. ⁴² Na nḡu, i weḡḡ sḡlu ḡa, domi i kù mà ajḡ iyi Lafḡḡ nḡḡ á nyi wa. ⁴³ I gbḡ iyi ihḡ má ḡa. Bii ilu kpasḡ í mà idḡ zaka iyi ile á naa, á wḡ njoo nḡ ku ganjiḡ ku lḡ kpasḡḡ. ⁴⁴ Na nḡu, inḡ mḡ, i weḡḡ sḡlu ḡa, domi amu Amai Amanḡ an nyi wa si waati iyi i kù waa tamaa ḡa.

Amaace jiiida do amaace laab
(Cḡ Luku 12:41-48)

⁴⁵ Í sḡ ḡa má í ni, yooi í je amaace ilu naanḡ iyi í ne laakai. Lafḡḡi í je inḡ iyi ilu kpasḡ ḡḡ í kpe í so amaace kpaasie ḡa í daa si awo ku maa cḡ ḡa ku na ḡa ije si bei í jḡ. ⁴⁶ Inḡ didḡi á je ti amaaceu bii lafḡḡḡ í bàa í naa í báa wa ce beebe. ⁴⁷ Ntḡ ntḡ, lafḡḡḡ á daa amaaceu mii ndḡḡ fei si awo.

⁴⁸ Amma bii í je amaace laabḡ, á lasabui ku ni, lafḡḡḡm kaa baa ḡya má, ⁴⁹ nḡ ku dede ku maa cā amaace kpaasie ḡa nḡ ku maa je ku maa mḡ do woo mḡ atḡ ḡa ajḡ. ⁵⁰ Beebe, lafḡḡḡ á na ku baa si ajḡ iyi kù waa cḡ kpāae, do si waati iyi kù waa tamaa, ⁵¹ nḡ á kpāa iju jiida jiida, nḡ nḡu do ilu muafiti ḡau fei wahala ḡḡa á je inya akā. Tengḡ bei á le awo si iri ku maa kpataḡ.

25

Mḡndai mudḡḡḡ ḡḡ ḡa

¹ Jesu í ni, ajḡ iyi an naa n je bommam á yei bei faajii mudḡḡḡ mḡḡḡa ḡḡ ḡa iyi à so fitila ḡḡa ḡa à bḡ mḡkḡ titḡ ku ko. ² Si inḡ ḡḡa amanḡ miu í je ilu laakai, amanḡ miu mḡ kù ne laakai. ³ Mudḡḡḡ miu hai ne laakai ḡau à so fitila ḡḡa ḡa nḡ a kù so ikpo kosḡa. ⁴ Amma ilu laakai ḡau à so fitila ḡḡa ḡa do ikpo kosḡa. ⁵ Wee mḡkḡ titḡḡ kù to wa ḡya. Si bei wa kpe, ḡḡi mudḡḡḡ mḡḡḡa ḡau à siiko à waa sḡ njoo.

⁶ Hee zakai laja ḡḡi à gbḡ anu ku dḡi inḡ ḡa. À waa ni, mḡkḡ titḡḡḡ wee wa to wa, i dede ka kḡo. ⁷ Nḡi mudḡḡḡ mḡḡḡa ḡau à jḡ à waa teese fitila ḡḡa ḡa. ⁸ Hai ne laakai ḡau à tḡḡ inḡ ihḡ ḡau à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ḡa à waa ku. ⁹ Nḡi ilu laakai ḡau à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu ḡḡ gbakā. ¹⁰ Iyi à bḡ ikpou ku ra ḡḡi mḡkḡ titḡḡḡ í to wa. Inḡ ngu ḡa iyi à ce sḡlu jiida ḡau à tooḡ à lḡ bi ku ce abḡḡḡḡ nḡ à cḡmbo gambou. ¹¹ Si anyie ḡḡi woo bḡ ikpo ku

ra n̄au m̄o à to wa, à wasi ku d̄õ anu à waa ni, laf̄ẽe, laf̄ẽe, c̄i nwa gambo. ¹² Amma m̄ok̄o tit̄õu í ni, nt̄õ nt̄õ, n kù mà n̄e.

¹³ N̄õ Jesu í ni má, to, na n̄ju, í maa c̄õ kp̄ãa n̄a domi í kù mà aj̄õ iyi an nyi wa n̄a hee má je waatiu.

*M̄õndai amaace m̄eta ḡõ n̄a
(C̄õ Luku 19:11-27)*

¹⁴ Jesu í s̄õ n̄a má, í ni, bommai l̄laaã í yei má bei faajii m̄ok̄õ ḡõ iyi wa bi ku b̄õ ilu koo kpe b̄e. N̄õ í kpe amaace n̄a í so amaniẽ fei í da n̄ja si aw̄õ. ¹⁵ Í na in̄e ak̄ã fiaí wura kpekele n̄la miu, in̄e ak̄ã m̄õ minji, in̄e m̄etasiau m̄õ ak̄ã, í na ān̄a feii si bei gbugb̄ai in̄e fei í to, í bei í n̄e. ¹⁶ N̄õ gbak̄ã amaace iyi à na fia kpekele miuu í so fiau wa ceò s̄la, n̄õ í ba riba miu má. ¹⁷ B̄e b̄e m̄õ in̄e iyi à na minjiu m̄õ, í ba riba minji má. ¹⁸ Amma in̄e iyi à na ak̄ãu í koo í tu isai í singa fiaí laf̄ẽu.

¹⁹ Si b̄e b̄e aj̄õ í koo wa baa n̄õ laf̄ẽi in̄e n̄au í baa n̄õ í kpe n̄a a na a sisia n̄ju bei à cea fiau. ²⁰ Amaace iyi í na fia kpekele miuu í naaò miu mmue wa má, n̄õ í s̄õ í ni, laf̄ẽe, fia kpekele miu iyi ì nam n̄õu n ceò s̄la hee ñ ba riba miu má. ²¹ N̄õ laf̄ẽe í s̄õ í ni, í s̄la, aw̄õ amaace jiida ilu naaneí. Si mii keekeu ih̄ẽ ñ ye iyi ì je ilu naane, na n̄ju, an daae mii n̄la si aw̄õ. Naa wa ka je jingau. ²² In̄e iyi í na kpekele minjiu m̄õ í naa í ni, laf̄ẽe, fia kpekele minji iyi ì nam n̄õu, ñ ba riba minji ma. ²³ N̄õ laf̄ẽe í ni, í s̄la, aw̄õ amaace jiida ilu naaneí. Si mii keekeu ih̄ẽ

ñ ye iyi ì je ilu naane, na n̄ju, an daae mii n̄la si aw̄õ. Naa wa ka je jingau. ²⁴ Si anyii n̄ju n̄õ amaace iyi í na kpekele ak̄ãu m̄õ í naa í ni, laf̄ẽe, ñ mà iyi aw̄õu in̄e ku gaabui. Bii í kù gb̄ẽ bei ì ya da, n̄õ tengi bii í kù f̄ã dimi, bei ì ya mu. ²⁵ N̄õ n̄ju dei í mum b̄e, n̄õ ñ koo ñ si fiaeu ile. To, fiae wee. ²⁶ N̄õ laf̄ẽeu í s̄õ í ni, aw̄õ amaace yaam̄õ ilu ikai, aw̄õ ì mà iyi ñ ya n da baa bii n kù gb̄ẽ, n̄õ bei n kù f̄ã dimi ñ ya n mui. ²⁷ To, iyi ì mà b̄e b̄e wo, aa na in̄e ḡõ fiam n̄õu, n̄õ í daa si inyi. Bii ì ce b̄e b̄e wo an ye ndom do ribae fei waati iyi ñ baa. ²⁸ Si anyie n̄õ í s̄õ amaace kpaasi n̄au í ni, í gba fia kpekele ak̄ãu í na in̄e iyi í n̄e m̄eewau, ²⁹ domi in̄e iyi í n̄e, n̄ju ì ya k̄õa si ku ba iyi í n̄eu ku k̄õsi má. Amma in̄e iyi kù n̄e, baa keeke iyi í n̄eu má à ya gbaai. ³⁰ Amaace n̄feu m̄õ, í soo í nȳõ angule si ilu kuku tengi bii in̄e n̄a aa lesi aw̄õ si iri a kpata.

Kiitii ank̄ãanyi

³¹ N̄õ Jesu í ni má, si waati iyi amu Am̄ai Aman̄e an naa do amboem do amaleka n̄au fei, an buba si batai bomma ilu amboem. ³² Dimii andunya fei á t̄õt̄õ si wajum, n̄õ an f̄e f̄e in̄e n̄a bei woo degbe í ya f̄e f̄e angud̄ã do iwo n̄a. ³³ An jile in̄e dee dee n̄au ikpa aw̄õ njem, in̄e laal̄õ n̄au m̄õ ikpa aw̄õ cangam. ³⁴ Waati b̄e b̄e amu ilaalu an s̄õ in̄e n̄a iyi à wa aw̄õ njem n ni, í naa wa n̄a, in̄e iyi í ba kuweei Baam. I naa í buba si bomma iyi à ce n̄je s̄õlue hai waatii

kusintii andunya. ³⁵ Bommau tu ηei si na iyi í jò si waati iyi ari wa kpam, ì muum ije ñ je ηa. Nò si waati iyi agbe wa kpam má, ì muum inyi ñ mò ηa. Nò si waati iyi ñ je inε njoo ì gbam si kpasε nηe ηa. ³⁶ Nò si waati iyi ñ wεε baší ì bii anyim ηa. Nò iyi ñ wa n ce bõõ ì gbõõm ηa. Nò si waati iyi ñ wa ile piisõõ ì ya naa ku cõm ηa. ³⁷ Waati nηu, inε dee dee ηau aa jεem a ni, Lafεε, waati yoomai à ye ari wa kpaε nò à naε ije ì je wala agbe wa kpaε à naε inyi ì mò. ³⁸ Waati yoomai à ye ì je inε njoo à gbaε si kpāse nwa, walakò à yeε baší nò à bii anyie. ³⁹ Mà waati yoomai à ye ì waa ce bõõ walakò ì wa ile piisõõ nò à naa ku cõε. ⁴⁰ Amu ìlaaluu an je nηa n ni, ntò ntò, bii ì cea inε akāi inεm ηa iyi à kere à re ηau ihē beεbe ηa, amui ì cea ηa.

⁴¹ Si anyii nηu, n bei n sõ inεi awõ cangam ηau mò n ni, i fa ara nηe hai kòkõm, inε iyi Ìlaaõ í ceekpe. I bõ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaε ηa. ⁴² Aa lò si ina ηai si na iyi í jò waati iyi ari wa kpam wo ì kù muum ije n je ηa. Nò waati iyi agbe wa kpam ì kù muum inyi n mò ηa. ⁴³ Waati iyi ñ je inε njoo ì kù gbam si kpasε nηe ηa. Nò si waati iyi ñ wεε baší ì kù bii anyim ηa. Iyi ñ wa n ce bõõ nò ñ wa ile piisõõ, ì ci ya naa ku cõm ηa mòm. ⁴⁴ Anja mò aa jεem a ni, Lafεε, waati yoomai à ye ari wa kpaε, walakò agbe, walakò ì je inε njoo, walakò baší, walakò si bõõ, walakò ile piisõõ nò a kù

sobie. ⁴⁵ An je nηa n ni, ntò ntò ñ wa n sõ ηei, si bei ì kù cea inε akāi inε ηa iyi à kere à re ηau ihē beεbe, amui ì kù cea ηa. ⁴⁶ Na nηu, aa ye ijuukpā ηai si ina iyi ci ya ku. Amma inε dee dee ηau aa lò si kuwεε iyi ci ya tā.

26

Inε ngbo ηau à waa busi nje a kpa Jesu

(Cò Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zāa 11:45-53)

¹ Iyi Jesu í fò ide ηau fei í tā, ηõ ì sõ mòcõε ηa í ni, ² ì mà ηa iyi ajò minjii í gbe ka jeò jingauì Iku ku kua. Nò waati beεbei aa dasi amu Amaì Amanε si awõ ì inε ηa a kpam si jli ku gaau.

³ Waati iyi Jesu wa sõ mòcõε ηa ideu, inε ngboi woo weei Ìlaaõ ηau do inε ngbo ηau à tõtò kabai Kaifu woo wee nlau. ⁴ Bei à waa busi nje béi aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpaa. ⁵ Amma à waa ni, kù sía ku je si ajò jingauu ku ba hoya hoyu ku maà dede si zamaau.

Abo gò í fāsi irii Jesu tulare
(Cò Maaku 14:3-9; Zāa 12:1-8)

⁶ Jesu í wa Betani kpasēì Simõõ iyi í tako í ce bõõ ì dintεu, ⁷ ηõ ì abo gò í naa bi tεε waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sía gò iyi í nε tulare ku nε fia gò, nò ì fāsi tulareu si irii Jesu. ⁸ Iyi mòcõ ηau à yõõ, ηõ ì idõ nηa í kõ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asõ ì tulareu ihē. ⁹ Aa ka taai wo fia nkpò nkpò ka kpēa ilu are ηa fia. ¹⁰ Iyi Jesu í gbò à waa fò beεbe ηõ ì bee ηa í ni, na mii

í ce ì waa ye taalei abou ña. Mii jiidai í ceem bæ. ¹¹ Ntò ntò, ilu are ña aa maa wεε do inje waati kãma fei, amma amu n kaa n maa n wεε do inje hee do ajò fei. ¹² Abou í fãsi aram tulare do njuma ku ceò sòlulii kusim. ¹³ Ntò ntò, tengi bii inε ña aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihē í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cò Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

¹⁴ Njoi Zudasi Isikarioti, inε akãi məcò maateji ñau, í bò bi inε ngboi woo weei Ilaađ ñau, ¹⁵ í bee ña í ni, mii aa muum ña bii ñ da nje Jesu si awò. Nò à ka fia isò fufù ara kuntaa à ñaa. ¹⁶ Hai waati bæbeï, Zudasi wa de kpãa bëi á ce ku zambað Jesu ku na inε ñau.

Jesu wa je ijei jingau Iku ku kua do məcəe ña

(Cò Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

¹⁷ Si ajò sintei jingau Pēε hai ne lefeeu məcòï Jesu ñau à naa à beε à ni, iwoi ì bi kaa ceε sòlulii jingau Iku ku kuau. ¹⁸ Njoi í je ñja í ni, i bò inò ilu bi wãane kasa i sòo í ni, amu Mεetu ñ ni, waatim í to. Bi tēi an je jingau Iku ku kua do məcəm ña. ¹⁹ Nò məcò ñau à ce bei Jesu í sō ña, à ce sòlulii jingauu.

²⁰ Iyi ale í le Jesu do məcò maateji ñau à waa je. ²¹ Waati iyi à waa je njoi Jesu í ni, ntò ntò, inε akã nje á zambam. ²² Njoi inòï məcò ñau í fò ntò ntò, à wasi ku beε akã akã à

waa ni, isa kù je amu ya Lafēε. ²³ Njoi Jesu í je ñja í ni, inε iyi í gūsi pēε si inò jεε awaò ajò, lafēei á zambam. ²⁴ Amu Amai Amanε an ku si bei kukoi idei Ilaađ wa fò. Amma inε iyi á zambam á ye ijuukpã nla nla. Á tiaa inεeu bii í je a kù buu məm wo. ²⁵ Zudasi iyi á zambaεu mò í so ide í ni, isa kù nò kù je amu ya Mεetu. Nò Jesu í jεaa í ni, oo, awòï aa coo.

Ije iyi aa kayeò gigii ikui Jesu

(Cò Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kòr. 1, 11:23-35)

²⁶ Waati iyi à waa je, njoi Jesu í so pēε nò í saabu Ilaađ titã í bei í bububue í na məcəε ñau, í ni, iyi ihēi í je aram, i gba i je ña. ²⁷⁻²⁸ Si anyii nju, nò í so kòofu si bii à dasi vēε í saabu Ilaađ nò í na ña í ni, iyi ihēi í je njem. Njui í je nyindai akabuu iyi Ilaađ í ði do amane ña. An nikãe na irii inε nkpò ku ba n kpa idei dulum du ña. Inε fei, i mò ña. ²⁹ An sō ñe, hai nnyi n kaa n mò atē vēε má í gbe hee ajò iyi awae ña fei aa ka mò vēε titō si bommai Baam. ³⁰ Si anyie à kō iri ña nò à fita à bò iri kutai Olivieu.

Piεε á jã ku ni nju ku mà Jesu

(Cò Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

³¹ Njoi Jesu í sō məcəε ña í ni, idūuyi məm, inε fei aa nyiò anyi na irim. Bēi Ilaađ í fò si kukoi ideε, bæbeï á ce. I ni, á kpa woo degbeu nò angudã ñau a fangaa bii fei. ³² Amma an jì hai si bale nò n cua nje n bò ilei Galilee. ³³ Njoi Piεε í sōo í ni, baa bii inε fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai. ³⁴ Njoi Jesu í sōo í ni,

ntɔ ntɔ, idūuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ, aa jã ise gbɛɛta i ni i kù màm. ³⁵ Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, n kaa n kɔsiɛ pai, baa bii í jɛ an ku do awɔ ajɔi. Nɔ mɔcɔ ɲau mɔ fei à fɔ bɛɛbɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ Gɛsɛmanee
(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

³⁶ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɛsɛmanee. Iyi à to bɛ nɔ í sɔ ɲa í ni, i buba ihɛ titã ɲa n koo n ce kutɔɔ wa. ³⁷ Nɔi í gbã Piɛɛ do ama minjii Zebɛdeɛ ɲau à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í naa siɛ hee arɛ fei í rɔ. ³⁸ Nɔi í sɔ ɲa í ni, inɔ kufɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihɛ, i bam njoɔ ku wɔ ɲa. ³⁹ Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ɲɔi í bɔ waju keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutɔɔ í ni, Baam, bii á ce, jɔ wahalau ihɛ ku jlim. Amma do ɲɲu fei, ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jɔ idɔɔbiɛ ku ce.

⁴⁰ Si anyiɛ ɲɔi í nyi wa bi mɔcɔ mɛɛta ɲau í ba ɲa à waa sɪ njoo. Nɔi í bee Piɛɛ í ni, debɛi, i kù yɔkɔ i kù bam njoo ku wɔ baa lɛɛu akã ɲa? ⁴¹ I wɔ njoo nɔ i maa ce kutɔɔ ɲa ku ba i maà dasi kulelei inɛ ɲa. Idɔi amanɛ í bi, amma arɛ í kua gbugbãɛ.

⁴² Nɔ í jɪɔ ɲa ise gbeejisia má í koo í ce kutɔɔ í ni, Baam, bii í jɛ wahalau ihɛ kaa jlim, bii í jɛ kù nɛ bei á ce iyi n kù yɔɔi, jɔ idɔɔbiɛ ku ce. ⁴³ Iyi í ce kutɔɔ í tã ɲɔi í nyi wa bi tu ɲa má nɔ í ba ɲa à waa sɪ njoo má, domi njoo wa kpa ɲa. ⁴⁴ Jesu í jɔ ɲa má, í koo í ce kutɔɔ ise gbɛɛtasiaɛ si ide akãu. ⁴⁵ Nɔ í nyi wa bi tu ɲa má í sɔ ɲa í ni,

í sū ì waa sɪmi ɲai hee nsei? I cɔ, waati í gbe keeke iyi aa mu amu Amaí Amanɛ a daa ilu dulum ɲa si awɔ. ⁴⁶ Inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede kaa koo ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ gbakã, ɲɔi Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateɛji ɲau í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do inɛ ngbo ɲau à bɛ ɲa wa. ⁴⁸ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ ɲɲu ku zamba Jesuu, í sɔ inɛ ɲau nyinda gɔ iyi ɲɲu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabɛ, Lafɛɛ mɛɛ, i muu. ⁴⁹ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛi si Jesu í ni, irei ì caale, Mɛɛtu. Nɔ í baabɛ. ⁵⁰ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, kpaasim, iyi ì naa ku ceu, coo.

Nɔ inɛ ɲau à to Jesu awɔ gbakã à muu. ⁵¹ Nɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ɲau í yɔ taakubaɛ í café itli amaacei woo wee nlaí Ilaaɔu í buu. ⁵² Amma Jesu í sɔɔ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔɔɛ. Inɛ iyi wa kpa inɛ do taakuba fei, taakubai á na ku kpa lafɛɛ mɔ. ⁵³ I kù mà iyi bii ñ bi an yɔkɔ n tɔɔ Baam, nɔ gbakã ku sambaam amaleka dubu nkpɔ nkpɔ wa a naa a so-bim? ⁵⁴ Amma bii ñ ce bɛɛbɛ, kukɔi ideí Ilaaɔ iyi í ni mii ɲau ihɛ fei á bam nii kaa kɔ.

⁵⁵ Nɔi Jesu í bee zamaau í ni, amui ì naa ku mu bɛ ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? Ñ ya n wa si inɔ ɲɲɛ ajɔ fei n maa n kɔ inɛ ɲa si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ i kù mum ɲa.

56 Amma n̄ɲu ɲau be fei í cei ku ba ide iyi walii ɲau à fɔ si tiai idei Ilaaḥ ku kḥ.

Ɗɔi mɔcɔ ɲau fei à ʒò à sa.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zāa 18:13-14, 19-24)

57 Ine ɲa iyi à mu Jesuu à bɔðe bi Kaifu woo wee n̄lai Ilaaḥ. Tengɪ bei woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau do ine ngbo ɲau à tɔtɔ. 58 Nɔ Piɛɛ í wa hee ʒiʒi wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛi woo wee n̄lau. Ɗɔi í buba be do woo degbe ande koofa ɲau na ku yeð bei ideu á kpað iri.

59 Waati n̄ɲu ine ngboi woo weei Ilaaḥ ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa ðe a má Jesu ide iyi aa yeð taaleɛ ku ba a kpaḥ. 60 Amma a kù ba ide iyi aa yeð taaleɛ baa do iyi ilu seeda ibo nkpɔ́ í naa í máa ide fei. Si anyii n̄ɲu, amanɛ minji gɔ ɲa à naa. 61 À ni, mɔkɔu ihɛ́ í ni n̄ɲu á yɔkɔ ku lege kpasɛi Ilaaḥ nɔ si afei ajɔ mɛeta n̄ɲu ku ma mmue má.

62 Ɗɔi woo wee n̄lai Ilaaḥu í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii ine ɲau ihɛ́ à waa yeð taaleɛ. 63 Amma Jesu wa cokɔe. Ɗɔi woo wee n̄lau í sɔ́ í ni, do irii Ilaaḥ, fɔ bii awɔu Amaí Ilaaḥ ine iyi Ilaaḥ í cicauí *. 64 Ɗɔi Jesu í ʒea í ni, oo, amui, si bei ì fɔ. Nɔ ñ wa n sɔ́ ɲei, aa ye amu Amaí Amanɛ ñ wa n buba awɔ ɲei Ilaaḥ ilu gbugbā fei. Beɛbe mɔi aa na í yeɪ ɲa ajɔ akā n naa si kudūi

ijí má. 65 Ɗɔi woo wee n̄lau í ga ibɔe ku nyisið idɔɔkḥe. Ɗɔi í ni, wa bu Ilaaḥ. A kù waa ðe ilu seeda kāma má. I gbɔ bei wa bu Ilaaḥ ɲa. 66 Beirei ì ye a cea mɔkɔu ɲa. Ɗɔi aɲa fei à ye taaleɛ à ni í to a kpaḥ.

67 Ɗɔi à wasi ku tu si wajui Jesu antɔ nɔ à waa daa kutu, ine gɔ ɲa mɔ à waa sambalae. 68 Nɔ à ni, awɔ iyi ì waa kpe arae ine iyi Ilaaḥ í cicau, sɔ́ wa ine iyi í cāe.

Piɛɛ í ʒā í ni n̄ɲu kù mà Jesu

(Cɔ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zāa 18:15-18, 25-27)

69 Waati beɛbe Piɛɛ wa buba bantumai kpasɛu. Ɗɔi mudɛɛ woo ce ice gɔ í sekee sie wa í ni, awɔ mɔ ì tako ì weɛ do Jesu inei Galileeu. 70 Amma í ʒā si wajui aɲa fei í ni, n kù mà iyi ì waa fɔ. 71 Si anyie, nɔ í dede í bɔ ikpa ande kabau. Ɗɔi mudɛɛ amaace mmu gɔ í yɔ́ má, nɔ í sɔ́ ine ɲa iyi à wa beu í ni, ineɛu ihɛ́ í tako í weɛ do Jesu inei Nazaretuu. 72 Ɗɔi Piɛɛ í ʒā má nɔ í ceekpe í ni, n kù mà ineɛu be. 73 Iyi í kḥɔsi má, ɲɔi ine ɲa iyi à wa beu à sekee si Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ awɔu ine akā ɲɲai. Ide ku fɔe wa nyisi iyi awɔu inei Galileei. 74 Ɗɔi í teese í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔu. Be gbakā ajɛ wa kɔ. 75 Nɔ Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔ́ɔu wo í ni, hee ajɛ ku maa kɔ aa ʒā ise gbɛeta í ni í kù mà. Ɗɔi í fita í koo wa kpata ntɔ ntɔ.

27

* 26:63 do irii Ilaaḥ Do Gerɛki à ni, do irii Ilaaḥ iyi í weɛ.

À bɔ̀d Jesu wajui Pilati

(Cɔ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zāa 18:28-32)

¹ Nɔ̀i daadaakɔ̀ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ ɲa do inɛ ngbo ɲa fei à jilɔ̀ si aɲa a kpa Jesu. ² Nɔ̀ à dɔ̀u à koo à daa Pilati ilu ilɛu si awo.

Ikui Zudasi

(Cɔ IWB 1:18-19)

³ Zudasi, nɲu iyi í zamba Jesu, í yɛ bei à yɛ taalee a kpa, ɲɔ̀i inɛ í fɔ̀. Nɔ̀ í nyiɔ̀ fiaí isɔ̀ fufu kuntaau bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ ɲa do inɛ ngbo ɲau. ⁴ Í sɔ̀ ɲa í ni, n̄ ce dulum si bei n̄ zamba inɛ dee deeu ih̄e a kpa. Amma à jɛaa à ni, yoomai í yɛ wa. Í jɛ ideí iriɛ. ⁵ Nɔ̀i Zudasi í nyɔ̀ fiaú si kpas̄ɛi Ilaaɔ̀ be í nɛɛ. Nɔ̀ í koo í dasi kɔ̀ɛ ikũ lele í kpa araɛ.

⁶ Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ ɲau à tasi fiaú à ni, beirei aa ka ceɔ̀ fiaú ih̄e. A kù nɛ kpāa ka dasi kpakoi kpas̄ɛi Ilaaɔ̀ si na iyi í jò fia iyi à sã na a nikā̀ɔ̀ njei inɛ gɔ̀i. ⁷ Iyi à busi nje à tã, nɔ̀ à so fiaú à raɔ̀ ikoi woo ma caka gɔ̀, à ce bi ku si inɛ njoo ɲa. ⁸ Na ɲɔ̀i í jò à ya kpe ikou ikoi nje baa nnyi. ⁹ Bɛɛbei ideí Zeremii waliu í ce si bei í ni, à so fiaí isɔ̀ fufu kuntaau, fia iyi inɛi Izireli ɲa à jesi aɲa a sã na iriɛu, ¹⁰ nɔ̀ à raɔ̀ ikoi woo ma cakau, si bei Aɔ̀ Laf̄ɛɛ í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ɲa

(Cɔ Maaku 15:2-5; Luku 23:3-5; Zāa 18:33-38)

¹¹ Nɔ̀i à koo à leekí Jesu si wajui Pilati ilu ilɛu, nɔ̀ í beɛɛ í ni, awoi ì je ilaaluí Zuifu ɲa? Nɔ̀ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ̀. ¹² Si anyii nɲu, inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ ɲa do inɛ ngbo

ɲau à waa máa ide, nɔ̀ kù ni nɲa ide kãma. ¹³ Nɔ̀i Pilati í beɛɛ í ni, i kù waa gbɔ̀ ide ɲa iyi inɛ ɲa à fɔ̀ à waa yeɔ̀ taalee ba. ¹⁴ Amma Jesu kù jɛaa baa gbakã hee biti í muu.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpa

(Cɔ Maaku 15:6-15; Luku 23:13-25; Zāa 18:39-19:16)

¹⁵ Wee si jingauí lku ku kua fei ilu ilɛu í ya jò inɛi piisɔ̀ akã iyi zamaa í bii. ¹⁶ Wee, waati bɛɛɛ inɛ gɔ̀ í wa ile piisɔ̀ be, à ya kpoo Barabaa, nɔ̀ inɛ fei í màa. ¹⁷ Nɔ̀i í jò iyi zamaau í tɔ̀tɔ̀, Pilati í bee ɲa í ni, yooi ì bi n̄ jò nɲɛ, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. ¹⁸ Í fɔ̀ bɛɛbei si na iyi í jò wa mà sãa sãa iyi na igui í jò à daa nɲu Jesu si awo.

¹⁹ Waati iyi Pilati wa bubabi ku ce kiitiu, ɲɔ̀i aboɛ í be sie inɛ gɔ̀ wa í ni, màdasi ideí inɛ dee deeu be baa, domi idũ, iyi ñ wa n sũ, ñ ye wahala jiida jiida si ala na iriɛ.

²⁰ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ ɲa do inɛ ngbo ɲau à wasi ku mante zamaau à waa ni à sɔ̀ Pilati ku nyaa aɲa Barabaa nɔ̀ ku jò a kpa Jesu. ²¹ Nɔ̀ Pilati í bee ɲa í ni, si amane minji ɲau be, yoo nɲai ì bi n̄ jò nɲɛ. Nɔ̀ à ni, Barabaa. ²² Nɔ̀ Pilati í ni, to, beirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Nɔ̀i aɲa fei à ni, kpakpaɛ si jli ku gaau. ²³ Nɔ̀i Pilati í bee ɲa í ni, laalɔ̀ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fɔ̀ fei, bɛɛɛ mɔ̀i inɛ ɲau à ya d̄s̄ anu hee lele a ni, kpakpaɛ si jli ku gaau. ²⁴ Iyi Pilati í yɛ mii iyi nɲu wa ce fei ngbei, wakatau

wa k̄ōsi m̄m nii, η̄oi í bu inyi í w̄ō si wajui zamaau í nyisi iyi baai n̄ju k̄u wa si ideu, í ni, η̄ei m̄k̄ō dee deeu ih̄ē ku nik̄āē k̄u yem, í j̄e idei irii n̄je. ²⁵ N̄oi in̄e η̄au fei à j̄e à ni, kunik̄āi n̄j̄eēu ku j̄e idei irii awa do ama nwa η̄a. ²⁶ N̄oi Pilati í j̄ō n̄ja Barabaa, n̄ō í j̄ō à t̄ea Jesu kp̄ōt̄ō. Si anyii n̄ju, n̄ō í da n̄ja si aw̄ō a koo a kpakpae si j̄i.

Sooge η̄a à waa yaako Jesu

(C̄o Maaku 15:16-20; Z̄aa 19:2-3)

²⁷ Si anyii n̄ju η̄oi sooge η̄a à gb̄ā Jesu à l̄ōē kabai ilu il̄eu, n̄ō à t̄ōt̄ō sooge η̄a iyi à gbe η̄au fei b̄e. ²⁸ Ā b̄ō nyauē η̄a n̄ō à daa si ib̄ō nkpa sis̄ō ḡō. ²⁹ N̄ō à ba fulai aḡū à lea si iri, n̄ō à naa kpokpoo si aw̄ō n̄j̄eē, à b̄ei à gule si wajue à waa yaakoē à waa ni, f̄ō ilaalui Zuifu η̄a. ³⁰ N̄oi à tu siē ant̄ō n̄ō à gba kpokpoo à c̄āa si iriē. ³¹ Iyi à yaakoē à t̄ā, η̄oi à b̄ōaa ib̄ō nkpa à b̄ei à daa si ib̄ōē à gb̄āa à waa b̄ō ku kpakpae si j̄i ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau

(C̄o Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43; Z̄aa 19:17-27)

³² Waati iyi à waa fita hai in̄ō iluu η̄oi à ko in̄ei Sir̄eni ḡō à ya kpoo Sim̄ō. N̄oi sooge η̄au à tilasiē à k̄āa j̄i ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ³³ N̄ō à waa b̄ō inya ḡō iyi à ya kpe Ḡōḡōta, waat̄ō inya iyi í j̄ō kokoí iri. Waati iyi à to b̄e, ³⁴ à na Jesu at̄ē v̄ēē iyi à ȳōḡē do alolo. Amma iyi í tiēē k̄u bi n̄ju ku m̄ō.

³⁵ N̄oi à kpakpae si j̄i ku gaau n̄ō à ta kpasa si j̄in̄ē η̄au à ce ikp̄ē. ³⁶ N̄ō à buba à waa degb̄e. ³⁷ Si antai iriē do lele, à k̄ō ide iyi wa f̄ō taale iyi í ce à ni, in̄e ih̄ēi í j̄e Jesu, Ilaalui Zuifu η̄a. ³⁸ N̄oi à kpakpa ile minji ḡō η̄a b̄e má, in̄e ak̄ā ikpa aw̄ō n̄j̄eē, in̄e ak̄ā m̄ō ikpa aw̄ō cangae.

³⁹ In̄e η̄a iyi à waa too do b̄e à ya gbugb̄ā irii a maa buu, ⁴⁰ a maa ni, k̄u j̄e aw̄ōi ì ni aa leḡe kpas̄ēi Ilaāō n̄ō i maa má si afeí aj̄ō m̄ēeta? To, bii aw̄ōu Am̄ai Ilaāōi, faaba ar̄ae b̄e, kita wa hai si antai j̄i ku gaau. ⁴¹ B̄eēb̄ei in̄e ngb̄oi woo weei Ilaāō η̄a do woo k̄ō in̄e η̄a si wooda η̄a do in̄e ngb̄o η̄au à ya maa yaakoē a maa ni, ⁴² í faaba in̄e ḡō η̄a amma í m̄ōnḡō ku faaba ar̄ae. K̄u j̄e í ni n̄ju ilaalui in̄ei Izireli η̄ai? To, ku kita wa hai si antai j̄i n̄ōu ku ba ka dasiē naan̄ē. ⁴³ Í dasi Ilaāō naan̄ē n̄ō í ni n̄ju Am̄ai Ilaāōi. Deb̄ei, bii Ilaāō í n̄e kub̄iē nt̄ō nt̄ōi ku faabae. ⁴⁴ B̄eēb̄e m̄ōi ile η̄a iyi à kpakpa do Jesu aj̄ōu à ya maa yaakoē.

Waati iyi Jesu í ku

(C̄o Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Z̄aa 19:28-30)

⁴⁵ N̄oi das̄ā nkpa ilu í kuku si il̄e fei hee í koo í to is̄ō m̄ēetai al̄e. ⁴⁶ N̄ō si is̄ō m̄ēetau Jesu í d̄ō anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waat̄ō Ilaāō, Ilaāō, na mii í ce ì f̄ūsim aw̄ō. ⁴⁷ N̄oi in̄e ḡō η̄a iyi à wa b̄eu à gb̄ō ideu. N̄ō à ni, wa kpe Elii. ⁴⁸ N̄oi gbak̄ā in̄e ak̄ā n̄ja í sei í koo í d̄i kanya si golo ḡō í s̄ōsi inyiik̄ā í b̄ei í naa í toa Jesu ku c̄ōc̄ōē. ⁴⁹ Amma in̄e η̄a iyi à gbe η̄au à

ni, jòò titā, ka cə bii Elii á na ku faabaε. ⁵⁰ Nə Jesu í dō anu má hee lele í bei í ku.

⁵¹ Asee, waati beεbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasēi Ilaađu í ga í kpē minji hai lele hee ku bə ilε, nə ilε í yaya hee kuta ŋa à la. ⁵²⁻⁵³ Bale ŋa à cī, nə woo dasi Ilaađ naane nkpə ŋa iyi à tako à ku wo à jī má, à fita hai inə bale. Si anyii kujji Jesu nə à bə Zeruzalemu ilu kumáú à tuse ara ŋa bi inε nkpə.

⁵⁴ Nəi inε ngboi sooge ŋa do inε ŋa iyi à wa bi tεε à waa degbe Jesuu à ye kuyayai ilεu do mii ŋa iyi í ce fei ŋəi njo nla nla í mu ŋa à waa ni, ntə ntə, inεεu ihē Amai Ilaađi. ⁵⁵ Inaabo nkpə gə ŋa à wa be, à waa cə Jesu wa hai jīijī. À too Jesu wai hai Galilee a naa a gbəa. ⁵⁶ Si inə ŋa Maari inei Madalau do Maari iyei Zaaki do Zozεfu, do iyei amai Zebedee ŋa, aŋa fei à wa be.

À dasi ikui Jesu bale

(Cə Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42)

⁵⁷ Iyi ale í le, ŋəi məkə ilu fia gə í naa be. À ya kpoo Zozεfu, inei Arimateei. Wee ŋu məkəi Jesui wa je. ⁵⁸ Nəi í bə bi Pilati í təε ikui Jesu. Nə Pilati í yəədaa í ni a naa. ⁵⁹ Zozεfu í so ikuu í woo do aco fūfū titō gə. ⁶⁰ Nə í koo í suu si isai kuta gə iyi í jə à gbea ŋu takε wo, amma a kù dasi inε gə titā. Si anyie nə í bimbili kuta nla gə í dīò andei baleu í bei í nε. ⁶¹ Maari inei Madalau

do Maari iyi ihōu à wa be à waa buba kəkəi baleu.

Bale ku degbe

⁶² Iyi ajoj səəlui kusimiu í kpa iri, ŋəi inε ngboi woo weei Ilaađ ŋa do Farisi ŋau à bə bi Pilati ajo *. ⁶³ À ni, lafēε, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fə si waati iyi í weε si andunya í ni si ajo mεetasia ŋu á jī hai si bale má. ⁶⁴ Na ŋu, jə a maa degbe baleu hee ku to zakai ajo mεeta, ku ba məkəε ŋa a maà na a nya ikuu, a bei a koo a sō inε ŋa a ni, í jī hai si bale. Waati beεbe iboi ankāanyiu ihē á na ku re baa ti takou má. ⁶⁵ Nəi Pilati í sō ŋa í ni, i gbā sooge ŋau a koo a degbeε bei í bi ŋa. ⁶⁶ Nə aŋaò ŋa fei à bə bi baleu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba inε gə ku maà cūu. Nə à jile sooge ŋa be à waa degbeε.

28

Kujji Jesu hai si bale

(Cə Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10)

¹ Iyi ajoj kusimiu í lə, ajo amaazuma daadaakə Maari inei Madalau do Maari iyi ihō à bə baleu ku cə. ² Nəi gbakā ilε kuyaya nla gə í dede nə amalekai Ađ Lafēε gə í kita wa hai lele í naa í tale kutau wa buba si. ³ Wajue wa daana bei kuŋəi ijī nə nyauε ŋa mə wa fūuta bei iwu tafa. ⁴ Nəi njo í mu woo degbe ŋau hee à waa yaya nə à cuku ilε bei iku ŋa.

* **27:62** iyi ajoj səəlui kusimiu í kpa iri Bi Zuifu ŋa ajo mmu í ya sintii hai isə mεefai ale.

⁵ Nɔi amalekau í sɔ inaabo ηau í ni, inɛ, i maà jò njo ku mu ηɛ. N̄ mà iyi Jesu inɛ iyi à kpakpa si j̄i ku gaauui ì waa ðe ηa. ⁶ Kù wa ihē má, í j̄i hai si bale si bei í tako í f̄ou. I naa i cò bii í tako wa sũ wo, ⁷ nò i koo r̄ya r̄ya i koo i sɔ m̄cɔɛ ηa i ni, í j̄i hai si bale. Á cua n̄ηe ikpa Galilee. Bei aa yɔɔ ηa. Iyi ñ ne an sɔ ηe mbɛ.

⁸ Nɔi à sinda r̄ya r̄ya hai bi baleu do njo. Nò baa do iyi à waa ce njo fei à ne inò didɔ̄ nla nla má. Nɔi à sei à koo à sɔ m̄cɔɛ ηa laabaauu. ⁹ Nɔi Jesu í kò ηa í ni, i f̄ou. Nɔi à sekɛɛ sie wa à naa à mu kutɛɛ à seɛbata si wajuɛ. ¹⁰ Nò Jesu í sɔ ηa í ni, i maà jò njo ku mu ηɛ. I koo i sɔ kpaasim ηa a bɔ Galilee, bei aa yɛm.

Idei woo degbe ηa

¹¹ Waati iyi à wa si kp̄aa à waa neu, inɛ gɔ ηa si woo degbe ηau à bɔ inò ilu à koo à sisia inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ηa mii iyi í ceu fei. ¹² Nò inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̄ ηau à ce kutɔtɔ̄ do inɛ ngbo ηau à busi n̄ηe nò à mua sooge ηau fia nkpɔ̄ gɔ, ¹³ à sɔ ηa à ni, i sɔ inɛ ηa í ni m̄cɔɛ ηa à naa idũ laja à naa à ce ilei ikuu waati iyi ì waa sí njoo ηa. ¹⁴ Bii ilu ileu í gbɔ ideu, à mà bei aa ka ce ku ba ku maà kp̄a ηe iju. ¹⁵ Sooge ηau à gba fia u nò à ce bei à tɔ̄ ηau. Nɔi í jò ideu í fangaa si inò Zuifu ηa hee do nnyi fei.

Icɛ iyi Jesu í j̄a m̄cɔɛ ηa

(Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Z̄aa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁶ Jesu í bɔ Galilee. Si anyii n̄ηu nò m̄cɔ̄ maatak̄a ηau à koo à baa be si iri kuta bii í tako í sɔ ηa wou. ¹⁷ Iyi à yɔɔ, ηɔi à waa guleaa. Amma gɔgɔ ηa à waa sika sika. ¹⁸ Nɔi Jesu í sekɛɛ si ηa wa í ni, yiikoil lele do ti ilɛ fei à nam nii. ¹⁹ Na n̄ηu, i koo si dimi fei, i ce ηa m̄cɔm̄ ηa. Nò i dasi ηa inyi do irii Baaba do ti Ama do ti Hundeil Ilaaɔ̄. ²⁰ Nò ide ηa iyi ñ sɔ ηe fei, i kò ηa si ide ηau ku jirima ηa. Nò an maa n wɛɛ do inɛ a j̄o fei hee kɔ̄i andunya

Laabaau jiiida iyi Maaku í kɔ si tiaɛ

WaaZOi Zāa woo dasi inyi

(Cɔ Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zāa 1:19-28)

¹ Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaɔ wee. ² Í sinti si bei Ezai walii í tako í kɔ si tiaɛ í ni,

Ilaaɔ í ni, cɔ, an be woo sisi idem wa si wajue, iyi á teeseɛ kpāae.

³ Nɣui á dɔ anu si ghabuau ku ni,

I teese kpāai Lafēɛ ku te ɣa.

⁴ Beɛbei Zāa í naa si ghabua wa dasi ine ɣa iyi á koo bi tɛɛ inyi. Wa waazoa ine ɣa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaɔ ku kpa ideí kurara nɣe nɔ a dasi ɣe inyi. ⁵ Nɔ ine ɣa á naa bi tɛɛ hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei. Á ce tuubai dulum du ɣa nɔ á jɔ Zāa í dasi ɣa inyi idoi Zuudɛɛu.

⁶ Zāa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ wa dɪ santikii bata. Ketengbo do nyikɔi sakoi í je ijɛɛ. ⁷ Wa waazoa zamaa wa ni, ine ɣɔ á naa si anyim iyi í ne gbugbā í rem. N kù to baa n bate n fū ikūi baataɛ si kutɛɛ. ⁸ Amu n̄ dasi ɣe inyi, amma nje Hundei Ilaaɔi á da nɣe si.

Á dasi Jesu inyi nɔ Seetam í lɛɛɛ

(Cɔ Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Waati beɛbe Jesu í dede wa hai Nazarɛti si ilei Galilee í naa bi Zāa. Iyi í to wa nɔ Zāa í dasiɛ inyi si idoi Zuudɛɛ. ¹⁰ Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyiu

gbakā ɣɔi í ba lelei Aɔ í cɪ. Nɔ Hundei Ilaaɔ í de sie wa bei ankasiidi. ¹¹ Nɔ á gbɔ ide ku fɔ wa hai lele í ni, awou amam nii, n̄ bie jiiida jiiida. Siei inɔ didɔm fei í ya wa.

¹² Nɔi gbakā, Hundeu í tale sie ghabua. ¹³ Bei í ce ajɔ ciiji nɔ Seetam wa lɛɛɛ ku ce laalɔ. Í wa be do inɣai sako ɣa nɔ amaleka ɣa á sobie.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ ɣɔ ɣa a tooɛ

(Cɔ Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Si anyie ɣɔi á dasi Zāa piisɔɔ. Nɔ waati beɛbe Jesu í bɔ ilei Galilee wa waazo laabaau jiiida iyi wa naa hai bi Ilaaɔ. ¹⁵ Í ni, awaati í to iyi Ilaaɔ á na ku je bommaɛ. I kpaasi idɔ nɣe nɔ i dasi laabaau jiidau naane ɣa.

¹⁶ Ajɔ nɣu ɣɔ Jesu wa too tenku sisɔi Galileeu. Nɔi í ye Simɔɔ do ifɔɛ Anderee, sɔɔkɔ ɣa, á waa le taao si inɔ tenkuu. ¹⁷ Nɔi Jesu í sɔ ɣa í ni, i toom wa ɣa nɔ n ce ɣe woo dɛdɛ ine ɣa iyi aa je ti Ilaaɔ. ¹⁸ Nɔi gbakā á jɔ taao nɣa ɣa á waa tooɛ.

¹⁹ Nɔi Jesu í ne í jɪ keeke nɔ í ye Zaaki do ifɔɛ Zāa, amai Zebedee ɣa. Anɣa mɔ á wa si inɔ akɔi inyi nɣa, á waa teese taao nɣa ɣa. ²⁰ Nɔi gbakā í kpe ɣa. Nɔ á jɔ Zebedee baa nɣa si inɔi akɔi inyiu be do woo ce iceɛ ɣa, nɔ á waa tooɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔko hai si ine ɣɔ

(Cɔ Luku 4:31-37)

²¹ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ ɣa á bɔ Kaperanumu. Nɔ ajɔi kusimi Jesu í bɔ ile bii Zuifu ɣa á ya ce kutɔtɔu, wa kɔ ine ɣa si cɔi

idei Ilaaḏ. ²² Wa kə nḡa si cio do yiiko. Kù waa kə nḡa si bei woo kə inε nḡa si wooda nḡa. Nḡui í jḏ à bití.

²³ Wee inε gə í wa ile be, í nε inεi inəko. Nə í dḥ anu hee lele í ni, ²⁴ mii í wa si gāmei awae nḡa, Jesu, awə inεi Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà inε iyi ì je. Awəi ì je Inε kumá iyi Ilaaḏ í be wa. ²⁵ Nḡi Jesu í la sie í ni, coko, fita hai si inεeu be. ²⁶ Nḡi inεi inəkou í dḥ anu nla nla, í yayae do gbugbā nə í fita sie. ²⁷ Nə aḡa fei à bití ntə ntə hee à waa bee nḡe ide à waa ni, dimii mii iyi ihε. Inεeu wa kə wa si cio titḥ do yiiko. Wa jileə hee do inεi inəko nḡa fei ide nə à waa jirimae. ²⁸ Nḡi gbakā í nya iri si ilei Galilee fei.

Jesu í jḏ bḥə nkpə í ba iri

(Cə Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

²⁹ Nḡi Jesu í fita hai ile bii Zuifu nḡa à ya ce kutətəu, nḡu do Zaaki do Zāa nə à bə kpasēi Simə do Anderee. ³⁰ Wee iyei aboi Simə wa sū domi wa ce ara gbāa. Iyi à to wa gbakā nḡi à koo à sḥ Jesu à ni abou kù waa nε baani. ³¹ Nḡi í sekεε sie wa í mu awəε í dedeε. Be gbakā ara gbāu í nya nə abou í yayae nḡa.

³² Alε ajḏ nḡu iyi inunu í lə nḡi inε nḡa à naaa Jesu bḥə nḡa wa do inε nḡa iyi à nε inεi inəko nḡa fei. ³³ Nə inεi ilu nḡu fei à naa à tətə si andε koofau. ³⁴ Í jḏ inε nkpə í ba iri si bḥə ikā ikā nḡa, nə í lele inεi inəko nkpə nkpə. Amma ci ya je inεi inəko nḡu a fə ide domi à màa.

Jesu í dabii si ilei Galilee

³⁵ Daadaakəu, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita hai kpasēu í bə si gbabua gə, í koo í ce kutəə be. ³⁶ Nḡi Simə do kpaasie nḡa à wasi ku dedeε. ³⁷ Iyi à na à yəə, nḡi à sḥə à ni, inε fei wa dedeε. ³⁸ Nḡi í je nḡa í ni, ka bə waju si ilu mmu nḡa ku ba n waaZO idei Ilaaḏ be, domi na nḡi í jḏ n naa. ³⁹ Nə à koo à dabii si ilei Galilee fei. Í ya maa waaZO ile bii Zuifu nḡa à ya ce kutətəə nḡu, nə í ya maa lele inεi inəko nḡa.

Jesu í jḏ dintε gə í ba iri

(Cə Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

⁴⁰ Nḡi dintε gə í naa bi Jesu í naa í gule si wajuε, wa təε wa ni, bii ì bi, aa yəkə í jḏ n ba iri nə n je inε iyi í má. ⁴¹ Nḡi Jesu í ce araareε. Í yə awəε í luu nə í ni, n bi. Ba iri nə í je inε kumá. ⁴² Be gbakā bḥəi dintεu í nya sie nə í je inε iyi í má. ⁴³⁻⁴⁴ Nḡi Jesu í sḥə ide do gbugbā í ni, gbə. Maà sḥ inε gə ideu ihε, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaḏu. Nə i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi nḡa iyi ì je inε iyi í má bebei. Iyi í sḥə beεbe í tā nə í ni ku nε. ⁴⁵ Do nḡu fei inεeu, iyi í nε, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, nḡui í jḏ Jesu kù yəkə ku lə si inə ilu do gaaze má. I ya maa mu araεi angule si gbabua nḡa. Nə inε nḡa a ya maa koo bi tεε be hai bii fei.

Jesu í jò wεεγε gò í ba iri

(Cò Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

¹ Iyi í ce ajò minji má Jesu í nyi wa Kapεranumu. Nòi inε ηα à gbò iyi í wa kpasε gò be. ² Nò à tətòò be bututu hee andei ileu kaa yòkò ku gba ηα. Nòi wa sò ηα ideí Ilaaò. ³ Nò inε mee gò ηα mò à naa bi tεε à waa so wεεγε gò wa. ⁴ Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaau. Nòi à gũ antai ileu à lu antai sikifai tenji bii Jesu í wau. Nòi à to wεεγεu do makeε si bii wa sũ siu hai do ikpa andε bii à luò sikifau. ⁵ Iyi Jesu í ye naanei inε ηau ηòi í sò wεεγεu í ni, baakòòm, ñ kpa ideí dulum dεε. ⁶ Wee woo kò inε ηα si wooda gò ηα à waa buba be à waa lasabu si idò ηηa à waa ni, ⁷ beirei inεeu í ce wa fò beεbe. Wa bu Ilaaò. Yooi á yòkò ku kpa ideí dulum dii inε gò bii kù je Ilaaò ηηu akā. ⁸ Jesu í mà gbakā si idòe mii iyi à waa lasabu, ηòi í sò ηα í ni, na mii í ce ì waa ce dimii lasabuu be si idò ηηε ηα. ⁹ Yoomai í faala í re, inε ku sò wεεγε ku ni ñ kpa ideí dulum dεε, walakò ku ni ku dede ku so makeεε ku ne. ¹⁰ Amma ñ bi i mà ηα iyi amu Amai Amanε ñ ne gbugbā n kpa ideí dulum dii inε ηα si andunya.

Iyi í fò beεbe í tā ηòi í sò wεεγεu í ni, ¹¹ dede i so makeεε i bò kpasεε.

¹² Nòi gbakā wεεγεu í dede í so makeεε í ne wa fita hai inò kpasεu. Fei ndεε í cei si wajui inε ηα hee í mu aηa fei bití. Nò à saabu Ilaaò à waa ni aηa a kù ye dimie ajò kāma.

Jesu í kpe Levi

(Cò Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

¹³ Nòi Jesu í nyi itfi tenkuu má. Nòi zamaa fei í naa bi tεε. Wa cio ηηa ideí Ilaaò. ¹⁴ Nòi í gbe wa lò kòkòí ile bi ku gba fiai lempoo nò í ye Levi, amai Alifee wa buba be. Nòi í sòò í ni, toom wa. Nò Levi í dede í tooε.

¹⁵ Si anyie Jesu wa je kpasεi Levi. Nò wee, woo gba fiai lempoo do inε laalò nkpo wa je do ηηu do məcəε ηa ajò, si na iyi í jò aηa nkpo nkpoi à waa tooε. ¹⁶ To, wee Farisi gò ηa à wa be iyi à je woo kò inε ηa si wooda. Iyi à yòò wa je do woo gba fiai lempoo ηa do inε laalò ηau nò à bee məcəε ηau à ni, beirei í ce wa je nò wa mò do woo gba fiai lempoo ηa do inε laalò ηau. ¹⁷ Iyi Jesu í gbò beεbe, ηòi í sò ηα í ni, ilu baani ηa a kù ne bukaatai ilu iwò bii kù je bõò ηa. Beεbe mòi n kù naa ku kpe inε dee dee ηa, amma ilu dulum ηai ñ naa ku kpe.

Jesu wa fò ideí anu ku dī

(Cò Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

¹⁸ Ajò ηηu gò məcəi Zāa ηa do ti Farisi ηa à waa dī anu ηòi inε gò ηηa ηa à naa à bee Jesu à ni, beirei í ce məcəi Zāa do ti Farisi ηa à ya dī anu, nò wee məcəε ηa a ci ya dī anu. ¹⁹ Nòi Jesu í je ηηa í ni, kpaasii məkò titò ηa aa yòkò a dī anu waati iyi məkò titòu í wa inò ηηa? Ntò ntò, waati iyi məkò titòu í wa inò ηηa fei, a kaa yòkò a dī anu. ²⁰ Amma ajò wa naa iyi aa

nya mākō titōu hai si inō n̄ja. Waati bēēbēi aa dī anu.

²¹ Ntō ntō, inē gō kaa sō jaāe ngbo do titōē ku tōtōē. Bii í ce bēēbē, titōu á ga jaāe ngbou ku kōōsii. ²² Bēēbē mōi a ci ya dasi vēē titō iyi wa gba si bōgō bata ngbo ŋa. Bii ì ce bēēbē, bōgō bata ngbo ŋau aa gai, nō vēēu ku nikā. Nō bōgō ŋau do vēēu fei ku ce nfe. Amma à ya dasi vēē titōi si bōgō titō ŋa.

Jesu wa fō ideí ajōi kusími

(Cō Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

²³ Si ajōi kusími gō Jesu do mōcōē ŋa à waa too kōōi ilē gō. Si isēēnē n̄jau ŋōi mōcōē ŋau à wō amaaje iyi à gbē si ilēu à nunu ijuē si awō à waa ŋō. ²⁴ Ŋōi Farisi ŋau à bee Jesu à ni, i kù waa yōōi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a kù nē kpāai ku ce si ajōi kusími. ²⁵ Nō í jē ŋja í ni, i kù cio ajō kāma ŋa mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si wahala nō ari wa kpa n̄ju do inēē ŋa? ²⁶ Í lō kpasēi Ilaaō nō í jē pēē iyi à jilēa Ilaaō iyi à ganji inē fei ku jē bii kù jē woo weei Ilaaō ŋa aŋa akā. Amma Davidi í so pēēu nō í na do inēē ŋa fei à jē. Waati bēēbē Abiatai wa jē woo wee n̄lau. ²⁷ Nō Jesu í sō ŋa má í ni, Ilaaō í jilē ajōi kusímii na aranfāanii amanē ŋa. Kù jē amanē ŋai aa na a jē arui ajōi kusími. ²⁸ Na n̄ju, i mà ŋa iyi amu Amai Amanē ñ jē inē ngboi ajōi kusími.

3

Ideí inē iyi awō akāē í ku

(Cō Matie 12:9-14; Luku 6:6-11)

¹ Si anyii n̄ju ŋōi Jesu í bō ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutōtōu má. Wee inē gō í wa bē, awō akāē í ku í gbē. ² Nō inē ŋa iyi à wa bē à kāsí Jesu iju, à waa cō mà á jō inēēu ku ba iri si ajōi kusími. À waa cōō domi à waa bí a yē taaleēi. ³ Ŋōi Jesu í sō inē iyi awōē í kuu í ni, dede i leekī si anini n̄ja bē. ⁴ Nō í bee inē ŋau í ni, si ajōi kusími, í sīa amanē ku ce jiida de mà laalō, ku faaba inē de, mà ku kpaa. Ŋōi aŋa fei à coko. ⁵ Ŋōi Jesu wa cō aŋa fei do idōakō, nō inōē í fō ntō ntō domi í yē idō n̄ja í le. Ŋōi í sō inēēu í ni, tē awōē. Iyi í tōō nō awōu í baa dee dee. ⁶ Na n̄ju, Farisi ŋau à fita hai ileu bē. Nō à tōtō do inēi Herodu ŋa. À waa busi n̄jē bēi aa ce a kpaō Jesu.

Zamaa nla gō wa naa bi Jesu

⁷ Ŋōi Jesu do mōcōē ŋa à fa ara n̄ja à bō ikpa tenkui Galilee, nō zamaa nla gō wa tooē wa hai ilēi Galilee. ⁸ Nō inēi Zeruzalēmu ŋa do inēi ilu mmu gō ŋa iyi à wa si ilēi Zudee má, do inēi ilēi Idumee ŋa, do inēi icei idoi Zuudēē ŋa, do inēi ilēekoi Tii do Sidō ŋa à gbō mii iyi wa ce nō à naa bi tēē aŋa nkpō nkpō. ⁹ Ŋōi í ni mōcō ŋau a jilēa n̄ju akōi inyi na bii zamaaú í na wa mantēē wa. ¹⁰ Ntōi, si bēi í jō inē nkpō í ba iri, n̄jui í jō bōō ŋa fei à ya maa naa bi tēē a maa tale n̄jē a ba a luu ku ba a ba iri. ¹¹ Nō bii inē ŋa iyi à nē inēi inōōko ŋa à yōō à ya na a gule si wajuei a dō anu a maa ni, awōi ñ jē Amai Ilaaō. ¹² Amma Jesu í ya sō inēi inōōko ŋau ide do kugaabu ku

ba a maà sɔ̄ inɛ ɲa inɛ iyi ɲɲu í jɛ.

Jesu í cica woo bɛ maateoji ɲa

(Cɔ̄ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

¹³ Si anyii ɲɲu, Jesu í gū iri kuta gɔ̄, ɲɔ̄i í kpe inɛ ɲa iyi í bi. Nɔ̄ à naa bi tɛɛ. ¹⁴ ɲɔ̄i í cica amanɛ maateoji ku ba a ya maa wa bi tɛɛ, nɔ̄ ku bɛ ɲa a koo a waazoa inɛ ɲa. Nɔ̄ í sɔ̄ ɲa woo bɛ ɲa. ¹⁵ Nɔ̄ í mu ɲɲa gbugbã a leleð inɛi inɔ̄ko ɲa. ¹⁶ Amanɛ maateoji ɲa iyi í cica wee. Sinte titã í cica Simɔ̄ nɔ̄ í sɔ̄ Piɛɛ, waatɔ̄ kuta. ¹⁷ Si anyii ɲɲu, ɲɔ̄i í cica Zaaki, do Zãa ifɔ̄ɛ, amai Zebedee ɲa, nɔ̄ í sɔ̄ ɲa Boanɛzɛɛ, waatɔ̄ inɛ ɲa iyi à jɔ̄ ibai ijɪ. ¹⁸ Si anyii ɲɲu í bei í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do Tomaa, do Zaaki amai Alifee, do Tadee, do Simɔ̄ inɛi igbei Zelotu *, ¹⁹ do Zudasi Isikarioti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ɲa à waa bi a neðɛ

²⁰ ɲɔ̄i Jesu do mɔ̄cɔ̄ɛ ɲa à bɔ̄ kpasɛ̄. Nɔ̄ zamaa í tɔ̄tɔ̄ bɛ hee a kù ba baa fayai ku jɛ. ²¹ ɲɔ̄i nyaanzei Jesu ɲa à gbɔ̄ mii iyi wa ce, nɔ̄ à waa naa ku muu, domi à ni kù wɛɛ dee dee mai.

Jesu í jɛa inɛ ɲa iyi à máa ide
(Cɔ̄ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

²² Wee, woo kɔ̄ inɛ ɲa si wooda gɔ̄ ɲa à wa bɛ iyi à naa hai Zeruzalemu. Á ni, Bɛɛlizebu, waatɔ̄ Seetam inɛ ngboi inɛi inɔ̄ko ɲai í wa sie.

ɲɲui í mua gbugbã wa leleð inɛi inɔ̄ko ɲa. ²³ ɲɔ̄i Jesu í kpe ɲa í bee ɲa ide do mɔ̄nda í ni, beirei Seetam á ce ku lele araɛ. ²⁴ Bii inɛi bomma akã ɲa à waa jað nje, bommau bɛ kaa yɔ̄kɔ̄ ku bɔ̄ waju má. ²⁵ Bii inɛi kpasɛ̄ akã ɲa à waa jað nje, kpasɛ̄u bɛ kaa yɔ̄kɔ̄ ku bɔ̄ waju má. ²⁶ Bɛɛbɛ mɔ̄i bii Seetam wa ja do araɛ, bommaɛ á kpɛ̄i nɔ̄ kaa bɔ̄ waju má, á tai.

²⁷ Inɛ gɔ̄ kaa yɔ̄kɔ̄ ku lɔ̄ kpasɛ̄i inɛ iyi í ne gbugbã ku coo ile, bii kù jɛ í tako í ði lafɛɛ. Amma bii í dūu á yɔ̄kɔ̄ ku coo ile.

²⁸ Ntɔ̄ ntɔ̄ an sɔ̄ ɲɛ, alabu do dulum ɲa iyi amanɛ í ce fei, Ilaað á yɔ̄kɔ̄ ku cea suuru ku kpa ideu. ²⁹ Amma inɛ iyi á bu Hundei Ilaað, Ilaað kaa kpa idei dulum dii lafɛɛ ajɔ̄ kãma. Dulum dɛɛu á maa wɛɛai hee do ajɔ̄ fei. ³⁰ Jesu í sɔ̄ ɲa bɛɛbei si na iyi í jɔ̄ inɛ ɲa à waa ni í ne inɛi inɔ̄ko.

Idei iyeyi Jesu do ifɔ̄ɛ ɲa

(Cɔ̄ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

³¹ ɲɔ̄i iyeyi Jesu do ifɔ̄ɛ ɲa à to wa à waa leeki waduude. Nɔ̄ à bɛ inɛ gɔ̄ koo kpoo wa. ³² Wee zamaa í buba í kaakoɛ. ɲɔ̄i à sɔ̄ à ni, cɔ̄, iyɛɛ do ifɔ̄ɛ ɲa à wa waduude, à waa kpeɛ. ³³ ɲɔ̄i Jesu í jɛ ɲɲa í ni, yooi í jɛ iyem, nɔ̄ yoo ɲai à jɛ ifɔ̄m ɲa. ³⁴ Nɔ̄ í cɔ̄ inɛ ɲa iyi à buba à kaakoɛu nɔ̄ í ni, inɛi ì jɛ iyem do ifɔ̄m ɲa. ³⁵ Nɔ̄ í ni má, inɛ iyi wa ce idɔ̄bii Ilaað fei, lafɛɛi í jɛ ifɔ̄m, wala weɕim wala iyem.

* **3:18** igbei Zelotu inɛi igbei Zelotu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a ne ara ɲɲa hai si awɔ̄i inɛi Romu ɲa.

4

Məndai woo gbē

(Cə Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

¹ Njoi Jesu í ləsi ku cioa ine ɲa idei Ilaaḏ má kəkəi tenkuu. Nə zamaa nla gə í naa í tətəə siə í kaakoə ɲəi í jə́ í gū akəi inyiu í buba. Akəi inyiu í wa si tenkuu nə zamaau fei wa leekí itii tenkuu. ² Wa kə ɲa si mii nkpə do mənda. Si bei wa kə ɲa si ciou í sḥ ɲa í ni, ³ i sofi i gbə mənda gə ɲa. Məkə gə í fita wa fā dimi. ⁴ Si bei wa fā dimiu, ɲəi gəgə ɲa à cuku si kpāa, nə yei ɲa à naa à jəə. ⁵ Nə gəgə ɲa mə à cuku si ile iyi í ne kuta, tenji bii sāa kù kpə. Nə í fita be gbakā, amma si bei sāa kù la be, ɲəi í jə́ icāe kù ba ku mi lele. ⁶ Iyi inunu wa ce, ɲəi í joo nə í gbə, domi icāe kù mi lele. ⁷ Gəgə ɲa mə à cuku si inə agū ɲa. Njoi agū ɲau à dede siə à biie, nə à ganjie ku bí. ⁸ Nə gəgə ɲa mə à cuku si ile jiida. Njoi à fita à la, à bí jiida. Dimi gə ɲa à so kuntaa, gəgə ɲa mə kita, gəgə ɲa mə cío. ⁹ Iyi Jesu í kpa məndaui í tā ɲəi í ni, ine iyi í ne itfi iyi á gbəð ide, ku gbə.

Mii iyi í jə́ Jesu í ya maa kpa mənda

(Cə Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

¹⁰ Waati iyi Jesu í kpa zamaau mənda nkpə í tā ɲəi í jə́ ine ɲau à ne. Nə ine ɲa iyi à gbe bi tee do məcə maateejji ɲau à waa beee yaasei mənda ɲau. ¹¹ Njoi í je ɲɲa í ni, injei Ilaaḏ í jə́ ì mà asiii bommae ɲa. Amma ine ɲa iyi à gbe fei à waa gbə ideu do məndai. ¹² N

ya n fə ɲɲa ide do məndai ku ba

“Baa bii à cə ilu a maà ye.

Nə baa bii à gbə ide a kaa mà yaasee.

Bii kù je beebe aa na a sinda wa bi Ilaaḏ, nə Ilaaḏ ku kpa idei dulum du ɲa.”

Yaasei məndai woo gbē

(Cə Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

¹³ Njoi Jesu í bee ɲa má í ni, debei i kù gbə yaasei məndaui be ɲa? Nə beirei aa ce i gbə yaasei mənda ɲa iyi à gbe fei. ¹⁴ Yaasee wee. Məkəu, idei Ilaaḏi wa fā. ¹⁵ Ine gə ɲa à yei bei inya ɲa bii ideu i cuku si kpāau. Iyi à gbə ideu gbakā Seetam í naa í nyaai hai si idə ɲa. ¹⁶ Beebe məi ine gə ɲa à yei bei inya ɲa bii ideu í cuku si ile iyi í ne kuta. Iyi à gbə ideu gbakā à gbaai do inə didə. ¹⁷ Amma a kù jə́ kù ce icā si idə ɲa. Ine dimi beebe ɲa a ci ya leekí ku kpə. Waati iyi ijuukpā do wahala gə í naa si ɲa na irii idei Ilaaḏ gbakā, à ya fūsi awəi. ¹⁸ Ine gə ɲa mə à yei bei dimi ɲa iyi à cuku si inə agū ɲa. Anjai à je ine ɲa iyi à gbə idei Ilaaḏ, ¹⁹ amma lasabu bututui mii ɲa wa bitandi ɲa. Fia ku bi wa dī iju ɲɲa nə à ne kədeei mii nkpə. Mii ɲau bei wa ganji ideu ku ce ice si ɲa. ²⁰ Ine gə ɲa mə à yei bei dimi ɲa iyi à cuku si ile nce. Iyi à gbə idei Ilaaḏ à gbaa nə wa so. Si inə ɲɲa ine gə ɲa à so kuntaa, ine gə ɲa mə kita, ine gə ɲa mə cío.

Məndai fitila

(Cə Luku 8:16-18)

21 Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, a ci ya má fitila a biie do caka walakɔ a dasi abe daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù je beɛbe. 22 Mii iyi wa manji fei á fita gbugbãa nɔ asiii ide gɔ mɔ kù weɛ iyi a kàa fɔɔ. 23 Inɛ iyi í nɛ ití iyi á gbɔð ide, ku gbɔ.

24 Nɔi í sɔ ɲa má í ni, i ce laakai ɲa do ide iyi ì gbɔ ɲa. Si gũa iyi ì wãað kpaasi nɲe ɲa, si bei Ilaað á wãað inɛ mɔ nɔ ku kɔɔsi má ku re beɛbe. 25 Ñ wa n sɔ ɲei, inɛ iyi í nɛ, nɲui à ya na má, amma inɛ iyi kù nɛ, baa andi iyi í nɛu má à ya gbaai.

Mɔndai kugbɛ iyi wa fita do arae

26 Nɔi Jesu í fɔ má í ni, ide iyi aa ka wãð bommai Ilaað wee. Inɛ gɔ í fã dimi si ikoɛ. 27 Si anyiɛ, baa bii wa sũ walakɔ wa cɔ ilu, alɛð daakɔ, waati kãma fei dimiu i fita wa la. Kù mà baa bei wa ce. 28 Iɛ í ya jð amaaje ku fitai do arae. Í ya ce wuai titã, ku bei ku ce así nɔ ku bí. 29 Bii amaajeu í jla nɔ a muu do kɔɔma, domi waatii kumui í to.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

30 Nɔi Jesu í fɔ má í ni, mii aa ka wãð bommai Ilaað. Do mɔnda yoomai aa ka sisið yaaseɛ. 31 Í yei bei ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbɔð, nɲui í kere í re ngboi mii ku gbɛ fei si ilɛ. 32 Amma waati iyi à gbɔð à tã, nɲui í ya dede ku la ku re ama jji fei. Nɔ í ya

ce amaawɔ nla nla hee yei ɲa a maa ce antɛ si amaawɛ ɲa, nɔ a wa si jjiɛ.

33 Do mɔnda nkpɔ beɛbei Jesu í kɔ inɛ ɲa si cio, zaka bei à yɔkɔ à gbɔɔ. 34 Ci ya sɔ ɲa ide hai nɛ mɔnda, amma bii í gbe nɲu do mɔcɛ ɲa í ya tuse nɲai fei.

Jesu í leekí fufu si tenku

(Cɔ Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

35 Alɛ ajɔ nɲu, Jesu í sɔ mɔcɛ ɲa í ni, ka bɔ ice ihɔ. 36 Iyi à jð zamaau í nɛ ɲoi à lɔ akai inyi bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice ajɔ. Nɔ akɔ mmu gɔ ɲa mɔ à waa too ɲa má. 37 Nɔi fufu nla gɔ í dede, í jð inyi wa lɔ inɔ akɔu hee í maai ku kɔ. 38 Amma Jesu wa sí nɲoo si anyii akɔu, í lesi iriɛ si lɛɛu gɔ. Nɔi à jũu à beɛɛ à ni, Mɛɛtu, kù jɛɛ ide kãma bii à waa bi ka ce nfe? 39 Iyi Jesu í jì, ɲoi í la si fufuu, nɔ í sɔ tenkuu í ni, í to beɛbe, i coko. Nɔ fufuu í leekí nɔ inyau í coko cau. 40 Nɔi Jesu í bee mɔcɛ ɲa í ni, na mii í ce ì jð nɲo wa mu ɲe ɲa. Mii í ce ì kù dasim naane ɲa. 41 Nɔi nɲo nla nla wa mu ɲa nɔ à sɔ nɲe à waa ni, inɛ dimi yoomai ihɛ, iyi fufu do inyi fei wa jirimae.

5

Jesu í jð inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔko í ba iri

(Cɔ Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

1 Nɔi à to icei tenkuu do ikpa ihɔ si ilɛi ilui Zerazee. 2 Nɔ Jesu í kita wa hai si antai akoi inyiu. Nɔ gbakã inɛ gɔ iyi í nɛ

* 5:2 bi ku si iku ɲa Si waati nɲa, si isai kuta ɲai à ya si iku ɲa.

inei inooko í fita wa hai ikpa bi ku si iku na wa koo wa *.
 3 Bi ku si iku nai í je ideε. Nɔ wee í ne gbugbā hee í jò inε gɔ kaa yɔkɔ ku dūu, baa do seseε.
 4 À ya daa si kpemkpem, nɔ a dī isεε do seseε amma í ya da seseui nɔ ku ce kpemkpem nɔu. Wee, inε gɔ kù ne gbugbā iyi á yɔkɔ ku nɔɔ. 5 Waati kama fei, dasā do idū, si aninii iri kuta na do bi ku si iku nai í ya wa ku maa dō anu, nɔ ku maa mεε araε do kuta na. 6 Iyi í ye Jesu wa hai jiji nai í sei, í koo í gule si wajue. 7 Nai í dō anu hee lele í ni, mii í wa aninii awaε, Jesu, awɔ Amai Ilaaō. Ilaaō í re fei, nɔ n̄ wa n̄ tɔɔε do iriε, maà wahalam. 8 Í fɔ bεεbe si na iyi í jò Jesu í ni inei inookou kú fita siε. 9 Nɔ Jesu í beεε í ni, irei iriε. Nai í jεaa í ni, irim nii Zamaa, domi à kpɔ. 10 Nai í tɔɔ Jesu suuru ku maà nyɔ anja ikpa angule.

11 Wee à ye kusɔɔ gaa na à waa je ikpa iri kutau bε. 12 Nai inei inooko nau à tɔɔ Jesu à ni, jò kaa mu kusɔɔ nau ihɔ, ku ba ka maa wa bε. 13 Nɔ Jesu í yɔɔda nna. Nai à fita hai si inεεu à koo à mu kusɔɔ nau à tale si na hai antai iri kutau à dasi inyi nɔ inyi í je na. Kukpɔ nna í to dubu minji (2.000).

14 Woo degbe kusɔɔ nau à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nlau do si ilεko na. Nɔ inε na à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. 15 Iyi à naa bi Jesu, à ye inε iyi í tako í ne inei inooko bututuu í baa si laakae í dasi jine na wa buba. Nai à biti, njo í mu na jiiida. 16 Inε na iyi ideu

í ce iju nna à waa sisia inε na. 17 Nɔ inε nau à tɔɔ Jesu ku fita hai ilei ilu nna.

18 Waati iyi Jesu wa lɔ akɔi inyi, nai inε iyi í tako í ne inei inooko nau waa tɔɔε í ni ku jò nnu ku tooε. 19 Amma Jesu í kɔ. Nɔ í sɔɔ í ni, bɔ kpasεε bi inεε na koo sɔ na mii iyi Lafεε í ceε, do yaase bei í ce araareε. 20 Nai inεεu í ne, í wasi ku sisia inei ile iyi à ya kpe Ilu Mεewa nau mii iyi Jesu í cea nnu fei. Nai anja fei à biti jiiida jiiida. Nɔ Jesu mɔ í dede wa hai bε.

Idei ama inaabo Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

21 Jesu í baa hai ice ikpa ihɔ do akɔi inyi. Í wa itfi tenkuu bε nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔtɔ bi tεε. 22 Nai inε gɔ í naa bi tεε. À ya kpoo Zairusi. Inε ngboi ile bii Zuifu na à ya ce kutɔtɔi. Iyi í ye Jesu, nai í sεεbata si wajue. 23 Nai í tɔɔε ku sobi nnu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. N̄ wa n̄ tɔɔε, i naa i lesiε awɔ, nɔ ku ba iri ku maa wεε baani. 24 Nai anjɔ Jesu à waa ne. Nɔ zamaa nla gɔ wa tooε hee à waa mantεε.

25 Wee si inɔi inε nau inaabo gɔ í wa bε iyi wa ce bɔɔi awɔ ku mu hai adɔ maateeji wa. 26 Í wahala jiiida si awɔi lokotoro nkpɔ hee andi fia iyi í ne fei í jɔɔ, kù nɔ kù ce baa daama, amma bɔɔεu í teese wa kɔɔsi. 27 Abou í gbɔ laabaau Jesu wo, nai í jò í naa do anyiε si inɔi zamaau í lu jaεε. 28 Í ce bεεbei domi í fɔ si idɔε í ni, baa bii jaεεi n̄ lu an ba iri. 29 Nai gbakā

bɔɔi awɔ ku muɛu í leeki. Nɔi í gbɔ fufui baani si arae. ³⁰ Nɔi Jesu í mà gbakā iyi gbugbā gɔ í fita hai si arai nɔu nɔ í sinda wa cɔ zamaau nɔ í ni, yooi í lu jaaem. ³¹ Nɔi mɔcɔe ɔa à sɔɔ à ni, debɛi i kù waa ye zamaa iyi wa manteei, nɔ ì waa ni yooi í lue?

³² Nɔi Jesu í sinda í cɔ ine ɔau ku ba ku ye ine iyi í ce beɛɛɛu. ³³ Nɔi abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi nɔu í ce. Nɔi í naa í gule si wajuɛ í sɔɔ ntɔ si mii iyi í ba nɔu fei. ³⁴ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, abooyi, naaneɛi í faabaɛ. Koo wɛɛ si laakaɛ, ì ba iri si bɔɔɛu mbe.

³⁵ Si bei Jesu wa fɔ ideu, ine gɔ ɔa à naa hai kpasɛi Zairusi ine ngbou, à sɔɔ à ni, ama inaaboɛu í ku. Maà wahala Mɛɛtu má. ³⁶ Amma Jesu kù dasi ide nɔu. Nɔ í sɔ Zairusi í ni, maà jɔ zigie ku da, awɔ de dasi naane. ³⁷ Nɔi í ni ine gɔ ku maà si nɔu kpasɛi Zairusi wa bii kù je Piɛɛ do Zaaki, do Zāa ifɔi Zaaki. ³⁸ Iyi à to nɔ Jesu í ye zamaa nla gɔ be à waa cā kpokpoo, à waa kpata à waa dɔ anu nla nla. ³⁹ Nɔi í lɔ kpasɛu í bee ɔa í ni, na mii í ce ì waa dɔ anu beɛbe ɔa. Na mii í jɔ ì waa kpata ɔa. Amau kù ku mɛɛ, wa sí njooi. ⁴⁰ Nɔ à waa yaakoɛ. Nɔi Jesu í jɔ aɔa fei à fita, í gbe baau do iyei amau do mɔcɔ mɛɛta ɔa iyi à suu wau, ɔoi à lɔ bii amau í wa. ⁴¹ Nɔi Jesu í mu awɔi amau í fɔ do feeɛ í ni, talita kumi, waatɔ ama inaabo, dede. Amui, ñ sɔɛ. ⁴² Nɔi gbakā ama inaabou í dede nɔ wa nɛ. Í nɛ zakai adɔ maateeji. Iyi ine ɔau à yɔɔ ɔoi

à biti ntɔ ntɔ. ⁴³ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni a náa ije ku je. Nɔ í sɔ ɔa má do kugaabu í ni a maà jɔ ine gɔ ku gbɔ ideu.

6

Inei Nazareti ɔa a kù dasi Jesu naane

(Cɔ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)

¹ Nɔi Jesu í nɛ hai kpasɛi Zairusi be í bɔ ilu bii í je ama. Nɔ mɔcɔe ɔa à suu. ² Iyi aɔoi kusimi í naa ɔoi í lɔsi ku sisia ine ɔa ide ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔtɔɔu. Nɔi ine nkɔɔ nkɔɔ í gbɔ ideu nɔ à bitì à waa ni, hai iwoi nɔu í ba dimii lasabu jiidau be. Dimii bisi yoomai à mua nɔu. Beirei í ce wa ce dimii maamaakeu ihɛ. ³ Kù je woo gbe jii nɔu mbe ya, amai Maariu mɛɛ. Mà kù je igbāi Zaaki do Zozee, do Zudu do Simɔɔ mbe ba. Nɔ wecɛɛ ɔa a kù wa inɔ nwa ihɛ? To, lasabu nɔu ɔau bei wa ganji ɔa a dasiɛɔ naane. ⁴ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, kù nɛ bii walii ci ya nɛ beere bii kù je si ilei idee do si inɔi ineɛ ɔa do kpasɛɛ. ⁵⁻⁶ Nɔi Jesu í bitì domi a kù dasiɛ naane. Beɛbei kù yɔkɔ kù ce maamaake be, bii kù je bɔɔ gɔ ɔa iyi í lesi awɔ nɔ à ba iri.

Jesu í be mɔcɔ maateeji ɔau minji minji

(Cɔ Matie 10:5-15; Luku 9:1-6)

Si anyie, Jesu í ya maa dabii dabii si ilɛko ɔau ku maa sisia ine ɔa idei llaaɔ. ⁷ Nɔi í kpe woo be maateeje ɔau nɔ í be ɔa minji minji, í mu nɔa gbugbā a leleɔ inei inɔko ɔa. ⁸ Í sɔ ɔa í ni, i maà so nkāma

si isεεne nηeu. I maà so ije hee má je bəgə, hee má je fia, í gbe golo. ⁹I dasi baata nηe amma í maà kpele ibə minji. ¹⁰Nəi í s̄ə ηa má í ni, bii í to ilu bii í waa bə ηa, i wa kpasē bii à dasi ηe hee i koo i neò hai ilu be ηa. ¹¹Bii í je bii gə ηa ine ηa a kù gba ηe hee má je a gbə ide nηe, í fita hai be ηa, nò i gbugbā nηa irurui baata nηe ηa ku ba ku je nηa s̄eda iyi kiitii Ilaaš á naa si ηa. ¹²Nə m̄əcə ηau à ne nò à waa waazoa ine ηa à waa ni a kpaasi idə. ¹³Nə à lele inei inəko nkpə nkpə, nò à ya tontooa b̄ə nkpə nkpə ikpo si iri. Nə à ba iri.

Idei ikui Zāa woo dasi inyiui
(Cə Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)

¹⁴Ilaalu Herodu í gbə baauí Jesu, si na iyi í j̄ə iriē í fangaa bii fei. Nə ine gə ηa à nia Jesu, Zāa woo dasi inyiui í j̄i hai si bale. Na ηəi í j̄ə í ne gbugbā wa ceò maamaake. ¹⁵Ine gə ηa m̄ə à waa nia Jesu, Elii walii nlai takoui. Nə ine gə ηa m̄ə à waa niaa, nηu m̄ə waliii bei ti tako ηauí.

¹⁶Amma iyi Herodu í gbə ideu ηəi í ni, Zāa woo dasi inyiui. N̄ j̄ə à bu iriē wo. Debei nηui í j̄i hai si bale. ¹⁷Mii iyi í j̄ə Herodu wa fə bεεbe wee. Hai tako Herodu takæ í ni a mu Zāa a dūu a dasiē piis̄ə na ku tūò idəi Herodiasí. Wee Herodu í tako í so Herodiasí aboi Filipu, ifəe. ¹⁸Nəi Zāa í s̄ə í ni, kù s̄ia í gba aboi ifəe í dasi kpasēe. ¹⁹Na ηəi í j̄ə Herodiasí wa mu Zāa do idəək̄. Wa bi ku kpaá amma kù ba kpāá ²⁰si na iyi í j̄ə Herodu í mà bεεrei

Zāa. Bii wa gbə ideε idəε í ya dedei, amma do nηu fei í ya bi nηu ku gbəə. Í mà iyi amanε dee deeí nò kuwεεε kù ne taale kāma. Na ηəi í j̄ə í bii anyiē.

²¹Do nηu fei, ajə nηu gə Herodiasí í ba kpāae. Ajə nηu Herodu í nya jingau nla nla ku yeò gigii ajəi kubíe. Nəi í kpe akawe nlae ηa do ine ngboi soogee ηa, do ine ngboi ilei Galilee ηa fei. ²²Nəi ama inaaboi Herodiasí í lə ileu wa jojo, ηəi í d̄əa Herodu si do ine ηa iyi í kpe wa ηau fei. Nəi Herodu í s̄ə mudēu í ni, t̄əm mii iyi í bi fei, an muue. ²³Nə í gbasi do mii fei í ni, mii iyi í t̄əm fei, an muue, baa bii í je bubui bommam nii. ²⁴Nəi ama inaabou í koo í bee iyeε í ni, mii í jə n t̄əe. Nəi iyeε í je í ni, t̄əe irii Zāa woo dasi inyiui. ²⁵Nəi gbakā ama inaabou í naa bi ilaalu í s̄ə í ni, n̄ bi í muum irii Zāa woo dasi inyiui nsei nsei si p̄erenti. ²⁶Baa do iyi inəi ilaalu í fə ntə ntə fei kù bi ku k̄ə, si na iyi í j̄ə í gbasi do mii fei si wajui ine njooe ηau. ²⁷Nəi gbakā í be sooge gə koo bù irii Zāa woo dasi inyiui wa. Nəi soogeu í koo í bu irii Zāa wa hai ile piis̄ə. ²⁸Nə í naaò wa si p̄erentiú í naa í na ama inaabou. Nə ama inaabou m̄ə í koo í na iyeε. ²⁹Iyi m̄əc̄əi Zāa ηa à gbə iyi í ku, ηəi à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wò amanε dubu miu
(5.000)

(Cə Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zāa 6:1-14)

³⁰Nə woo be maateeji ηa iyi Jesu í tako í be ηau à baa bi t̄eε à waa sisiaa mii ηa iyi aηa à

ce fei do cio iyi à kò inε n̄a si fei. ³¹ Nò inε n̄a à wasi ku naa ku nε hee Jesu do m̄ac̄c̄e n̄a a kù ba fayai ku jε. Na n̄oi í j̄ò í s̄õ n̄a í ni, i j̄ò ka n̄ya ara n̄wa ka b̄o ikpa ḡbabua ku ba í s̄im̄i keeke n̄a. ³² N̄oi à j̄ò inε n̄au bε, n̄o à koo à l̄o ak̄oi in̄yiu à b̄o ikpa ḡbabuau. ³³ Amma inε n̄kp̄o í yε n̄a waati iyi à waa nε, n̄o à mà n̄a. N̄oi à mà tengi bii à waa b̄ou. Nò inε n̄a à sei wa do isε hai ilu n̄a fei à cua n̄n̄a tengi bii à waa b̄ou.

³⁴ Iyi Jesu í to wa n̄oi í fita hai in̄o ak̄ou. Nò í yε zamaa n̄kp̄ou. N̄oi í ce araare n̄n̄a, domi à yei bei angud̄a n̄a iyi a kù nε woo degbe. N̄oi í l̄osi ku k̄o n̄n̄a si cio n̄kp̄o. ³⁵ Si bei ale wa le, n̄oi m̄ac̄c̄e n̄a à naa bi t̄eε à ni, in̄yau wee ḡbabuai, n̄o id̄u wa d̄u. ³⁶ Na n̄n̄u, da inε n̄au a b̄o ilεko n̄a do in̄o ilu n̄a iyi à wa am̄eε, ku ba a koo a ra mii iyi aa jε. ³⁷ Amma í s̄õ n̄a í ni, in̄e taka n̄n̄e i na n̄a ije a jε. N̄oi à j̄eaa à ni, i kù mà baa bii à so fiaí iceí cukpa m̄eεj̄o, kaa to ka ra n̄n̄a p̄εε ka na n̄a a jε. ³⁸ N̄oi Jesu í bee n̄a í ni, p̄εε feloi í nε n̄a. I koo í c̄o wa. Iyi à koo à c̄o, n̄oi à ni, p̄εε miui à nε do c̄εε min̄ji.

³⁹ Nò Jesu í s̄õ m̄ac̄c̄e n̄au í ni a j̄ò inε n̄au a buba sí f̄of̄o t̄ut̄u bε ik̄a ik̄a. ⁴⁰ N̄oi à buba ik̄a ik̄a, tuuba ḡo n̄a amanε c̄īo, tuuba ḡo n̄a m̄o amanε ciitaa. ⁴¹ N̄oi Jesu í so p̄εε miuu do c̄εε min̄jiu, n̄o í wu iju lele í saabu Ilaāõ. N̄oi í bububu p̄εeu n̄o í na m̄ac̄c̄o n̄au a kp̄εa zamaau. Nò í kp̄ε n̄n̄a c̄εε min̄jiu m̄o inε fei í ba. ⁴² An̄a fei à jε à yo.

⁴³ N̄oi à ko p̄εε do c̄εε bubu iyi í ḡbeu k̄ol̄o maateeji í k̄õ. ⁴⁴ Inεm̄ak̄o n̄a iyi à jε p̄εeu à wεei amanε dubu miu (5.000) b̄ak̄a inaabo do amu n̄a baasi.

Jesu wa nε si antai tenku
(C̄o Matie 14:22-33; Z̄aa 6:15-21)

⁴⁵ Iyi à t̄a ḡbak̄a n̄oi Jesu í j̄ò m̄ac̄c̄e n̄au à l̄o ak̄oi in̄yiu ku ba a tak̄oe a kua ice ih̄õ, ikpa Besaida. Iyi à waa nε n̄o í ni zamaau ku nε. ⁴⁶ Waati iyi í j̄ò à nε n̄oi í koo í ḡu iri kuta ḡo ku ba ku ce kut̄o. ⁴⁷ Nò í wa bε hee id̄u í koo í d̄u, n̄o ak̄oi in̄yiu í wa si aninii tenkuu do m̄ac̄c̄o n̄au n̄o Jesu m̄o í wa ile n̄n̄u ak̄a. ⁴⁸ Í yε m̄ac̄c̄e n̄au à wa sí wahalai ku wai ak̄oi in̄yiu, domi fufuu wa k̄o n̄a. Zakai am̄eεjum̄a n̄oi í maai si n̄a, wa nε sí antai in̄yiu wa bi ku cua n̄n̄a. ⁴⁹ Amma waati iyi à ȳo wa nε sí antai tenkuu n̄oi à tamaa bei z̄īi, n̄oi à waa d̄õ anu. ⁵⁰ An̄a fei à ȳo n̄oi n̄jo wa mu n̄a. N̄oi ḡbak̄a Jesu í ba n̄a ide ku f̄o í s̄õ n̄a í ni, i s̄u laakai n̄n̄e n̄a. Amui Jesu, i maà ce n̄jo n̄a.

⁵¹ N̄oi í l̄o in̄o ak̄ou í ba n̄a bε, n̄o fufuu í leek̄i. N̄oi zigi n̄n̄a fei í da à biti hee, ⁵² domi a kù ḡb̄o yaasei maamaakei p̄εeu sí na iyi í j̄ò id̄o n̄n̄a í le.

Jesu í j̄ò b̄õ n̄a à ba iri sí ilei Genesareti
(C̄o Matie 14:34-36)

⁵³ Iyi à kua tenkuu à t̄a n̄oi à to ilei Genesareti à koo à d̄i ak̄o n̄n̄a bi ku leek̄iu. ⁵⁴ Wee inε ḡo n̄a à wa bε. Iyi Jesu do m̄ac̄c̄e n̄a à fita hai sí ak̄ou ḡbak̄a n̄oi inε n̄au à mà Jesu. ⁵⁵ N̄oi an̄a fei à sei à waa naāo b̄õ n̄a wa

hai ino ilu na. A ya so na wai si se na a naad na wa tengi bii a gbo i wau. ⁵⁶ Bii Jesu i to fei, hai ileko na do ilu nla na do iko bii in na a waa su fei, a ya maa naad bo na wai si bantuma bii i wau. Nni a ya tae ku jo ana a lu baa itii kumbooe. No in na iya a luu fei a ya ba irii.

7

Dedembai bala na (Co Matie 15:1-9)

¹ Nni Farisi na do woo ko in na si wooda gogo na a naa hai Zeruzalemu no a toto kaka Jesu. ² Nni a ye mace go na a waa je do awo riisi, waato a ku wo si bei a ya ce si dedemba na.

³ Wee Farisi na do Zuifu na iya a gbe fei, a waa too dedembai bala na na. Bii ku je a wo saa saa a ci ya je ngogo.

⁴ Bebe mai, bii a baa hai aja no a ku wo a ci ya je. Mii nkpoko nkpoko a ya ce ma iya i je dedemba na. Mii nau gogo na wee, kofu ku wie do boonyi do kakai iso nkpoko na.

⁵ To, si bei Farisi na do woo ko in na si wooda nau a ye mace nau a waa jeo awo riisi nni i jo a bee Jesu a ni, na mii i ce mace na a ku waa too dedembai bala nwa na. Na mii i jo a ya je do awo riisi. ⁶ No Jesu i je nni i ni, in na ilu muafiti na, hai tako Ezai i ce waliiee dee dee na iri nne waati iya i ko si tia i ni,

“Ilaad i ni,
In na nau ih e a waa ceem beere
do gele nnu aka.

Amma ido na a jlim.

⁷ Kutoo iya a waa ceem ngbei, Domi woodai aman na i a waa ko in na si no a waa ni woodam nii.”

⁸ Nni Jesu i so na ma i ni, i waa jo woodai Ilaad na no i waa too dedembai aman na.

⁹ Do nto i waa kpa woodai Ilaad nai ku ba i saisi dedemba nne na. ¹⁰ Moizi i ni, “i jirima iyeo baa nne na”. No i ni ma, “in na iya wa fo laalo iyeo baa na, a kpa lafe.” ¹¹ Amma in na, i waa fo ide mmu. I waa ni in na a yoko ku so iyeo baa ku ni fia iya nnu a sobi na do, ti Ilaadi. Fiau i waa kpe kobaa na. ¹² No bii in na i do bebe, i kaa naa kpa ku sobio iyeo baa ma na. ¹³ Bebe, i waa kpa ide Ilaad na no i waa too dedemba iya a jo nne na. No i waa ce mii laalo nkpoko ma iya i jo dimi bebe na.

Mii iya i ya dasi in na riisi (Co Matie 15:10-20)

¹⁴ Nni Jesu i kpe zamaau ma bi te nni i so na i ni, in na fei i sotl i gbo yaasei idem na. ¹⁵ Nkama ku wee iya a lo do gelei aman na ku dasie riisi. Amma iya a fita hai si ido aman na, nni a dasie riisi. [¹⁶ In na iya i ne itl iya a gboo ide, ku gbo.]

¹⁷ Nni Jesu i nya arae hai bi zamaau i koo i lo kpas. Waati iya i lo kpasu nni mace nau a bee yaasei mandau. ¹⁸ Nni i bee na i ni, i ku ne bisi nai? I ku ma na mii iya a lo ino aman na hai waduude kaa dasie riisi? ¹⁹ Kaa dasie riisi, domi ije kaa lo si ido in na bii ku je si in na, no ku yo ku bei ku fita.

Jesu í fə bεεbei ku ba ku sō ηa iyi ije kāmā kù je ìwò. ²⁰ Nə í ni má, mii iyi wa fita hai si idəi amanéi í ya dasie riisi, ²¹ domi hai si idəi amanéi lasabu laalə do icu ku ko, do ile ku ce, do ine ku kpa, ²² do sakara, do kədəe, do inə ku kā, do takii, do daa iyi í lə zaka, do igu, do funei ine ku nya, do faao, do idə ku le í ya fita. ²³ Mii laalə ηau be fei hai si idəi amanéi wa fita nə aηai à ya dasi ine riisi.

Abo dimi mmu gə í dasi Jesu naane

(Cə Matie 15:21-28)

²⁴ Iyi Jesu í fə bεεbe í tā ηəi í dasi kpāa í bə iləkoi Tii, ηəi í lə kpasē gə. Wee kù waa bi ine gə ku mà, amma kaa yəkə ku manji. ²⁵ Abo gə í wa be, ama inaaboε í ne inei inəko. Iyi í gbə Jesu í to wa be gbakā, ηəi í naa í gule si wajue. ²⁶ Abou í bei í je dimi mmu. À buui Fenisi si ilei Siri. Nəi wa tə Jesu ku lelea nηu inei inəkou hai si amaεu. ²⁷ Amma Jesu í sōó í ni, jə amu ηa a je a yo titā, domi kù sīa a gba ijei amu ηa a na aja keeke ηa. ²⁸ Nəi abou í ni, ntəi Lafēε. Amma baa do nηu fei, aja keeke ηau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijei amu ηa iyi wa cuku wa. ²⁹ Nəi Jesu í sōó í ni, na ide iyi í fəu bε, nε. Inei inəkou í fita sie mbe. ³⁰ Iyi í nyi kpasēε ηəi í koo í ba amau wa sū si daayi, inei inə ikou í fita sie tā.

Jesu í jə dekl gə í ba iri

³¹ Nəi Jesu í dede hai iləkoi Tii í too do Sidō, í bei í bə tenkui Galilee si ile iyi à ya

kpe Ilu Mεεwa ηau. ³² Iyi í to, ηəi ine gə ηa à naaò dekl gə wa, iyi ci ya yəkə ku fə ide sāa sāa, ηəi à tə Jesu ku lesie awə. ³³ Nəi Jesu í bəðe hee bii í jīò zamaau. Nəi í dasi amaawəε si itii dekl, nə í tu antə, í jəa si amεε. ³⁴ Nə í wu iju lele í jile idə í fə do fee nηa í ni, efata, waatə, cí. ³⁵ Nəi gbakā itii məkəu í cí nə amεε í tε, nə í sinti ku fə ide dee dee. ³⁶ Jesu í sō ηa í ni a maà sō ine gə, amma si bei wa sō ηau, bεεbe məi aηa mə à wasi ku sō ine ηa. ³⁷ Nəi ine ηau à biti hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í sīai. Í jə baa dekl ηa à waa gbə ide, ine ηa iyi a ci ya yəkə a fə ide wo à waa fə bεbei.

8

Jesu í wò amanε dubu mεε (4.000)

(Cə Matie 15:32-39)

¹ Iyi í ce ajə minji ηəi zamaa nla gə í tətə bi tεe má. Nə wee a kù ne mii iyi aa je. Nəi Jesu í kpe məcəε ηau í sō ηa í ni, ² araareí zamaau ihε wa mum domi ajə mεeta nηai ihε iyi à wa bi tom, nə sonda kāmā kù gbe nηa má. ³ Bii n jə à nəd ari aa koo a cuku kpāa, si bei idei ine gə ηa í jī. ⁴ Nəi məcəε ηau à beε à ni, iwoi aa ka ba pēε si gbabuau ihε iyi aa je a yoð. ⁵ Nəi Jesu í bee ηa í ni, pēε feloi í ne ηa. Nəi à ni, ara mεεjei.

⁶ Nəi Jesu í ni zamaau fei ku buba ile. Nə í so pēε ara mεεjeu í bei í saabu Ilaađ, nə í bububue í na məcəε ηau a kpē nηa. Nəi à kpēa zamaau. ⁷ Wee à ne cēε keeke gə ηa be má. Nəi Jesu í saabu Ilaađ má, í bei í

ni a kpɛ nɲa, nɔ à kpɛ nɲa cɛɛ nɲau má. ⁸ Nɔ aɲa fei à je à yo. Nɔi à naa à ko bubui pɛɛ nɲa iyi í gbeu kɔlɔ mɛɛje. ⁹ Jiai inɛ nɲau í to zakai aɲa dubu mɛɛ (4.000). Nɔi Jesu í bei í jò inɛ nɲau à nɛ. ¹⁰ Nɔi gbakã í koo í lɔ akɔi inyiu do mɔcɔɛ nɲa à bɔ ikpa Daamanuta.

Farisi nɲa à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Matie 16:1-4)

¹¹ Nɔi Farisi gɔ nɲa à naa bi Jesu à wasi ku baa kakɔɔ ku ce. À cɔ laakaɛ, à tɔɔɛ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ hai bi Ilaaɔi wa naa. ¹² Nɔi Jesu í jilɛ idɔɛ í ni, na mii í ce inɛi nsei nɲau ihɛ à waa tɔɔm n ce maamaake. Ntɔ ntɔ, n kaa n nyisi nɛ maamaake kãma gɔ. ¹³ Nɔi í jò nɲa í koo í lɔ akɔu do mɔcɔɛ nɲa a kua do ice ihɔ.

Lefeei Farisi nɲa do ti inɛi Herodu nɲa

(Cɔ Matie 16:5-12)

¹⁴ Wee mɔcɔɛ nɲau à gbeje ije ku so, pɛɛ akãi à nɛ si akɔu bɛ. ¹⁵ Nɔi Jesu í sɔ nɲa í ni, i ce laakai i nya ara nɲɛ hai bi lefееi Farisi nɲa do ti inɛi Herodu nɲa. ¹⁶ Nɔi mɔcɔ nɲau à waa sɔ nɲɛ ide à waa ni, si na iyi í jò a kù nɛ ijɛi í jò wa dɔ bɛɛbɛ. ¹⁷ Wee Jesu í mà iyi à waa fɔ nɔi í ni, na mii í ce ì fɔ ì waa ni nɲa, si na iyi í jò a kù nɛ pɛɛi. Inɛ mɔ i kù mà nɲa hee nsei? I kù gbɔ yaasei ideu nɲai? I kù nɛ bisi nɲai? Idɔ nɲɛ mɔ í lei? ¹⁸ Í jò ì nɛ iju nɲa mɛɛ, i ci ya ye ilu nɲai? I kù nɛ itɪ nɲa ba. I ci ya gbɔ ide nɲai? I ci ya ye gigi nɲai? ¹⁹ Waati iyi ñ

kpɛa amanɛ dubu miu pɛɛ ara miuu, pɛɛ kɔlɔ feloi búbù iyi í gbeu í ce. Nɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ maateejii. ²⁰ Nɔi Jesu í bee nɲa má í ni, si waati iyi ñ bu pɛɛ ara mɛɛjeu ñ na amanɛ dubu mɛɛ nɲau, pɛɛ bubu iyi í gbeu kɔlɔ feloi í kóo nɲa. Nɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ mɛɛjei. ²¹ Nɔi Jesu í sɔ nɲa í ni, i kù gbɔ hee nsei nɲa?

Jesu í jò fɛɛju gɔ í ba iri Besaida

²² Nɔi à to ilu gɔ iyi à ya kpe Besaida, nɔ inɛ gɔ nɲa à náaa Jesu fɛɛju gɔ wa, à tɔɔɛ ku luu. ²³ Nɔi í mu awɔi fɛɛjuu í bɔɔɛ alalai iluu. Nɔi í daa antɔ si ijue í lesie awɔ í ni, ì waa ye ngɔgɔ? ²⁴ Nɔi fɛɛjuu í cɔ ilu í ni, ñ wa n ye amanɛ nɲa à waa nɛ, amma à yei bei jli nɲa. ²⁵ Nɔi Jesu í lea awɔ si iju má. Iyi inɛɛu í cɔ ilu má nɔ í ba wee nɲu í ba iri, wa ye ilu wau wau. ²⁶ Nɔi Jesu í ni ku nɛ kpasɛɛ, amma ku maà too do inɔ ilu má.

Piɛɛ í ni Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔ í cica

(Cɔ Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

²⁷ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ nɲa à nɛ ikpa ilu nɲa iyi à wa kɔkɔi Sezaree, si ilei Filipi. Nɔi si kpãau í bee mɔcɔɛ nɲa í ni, yooi inɛ nɲa à ya ni ñ je. ²⁸ Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ nɲa à ya ni awɔu Zãa woo dasi inyii. Inɛ gɔ nɲa mɔ à ya ni awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ nɲa mɔ à ya ni awɔu inɛ akãi walii nɲau. ²⁹ Nɔi Jesu í bee nɲa í ni, inɛ mɔ ni, yooi ì ni ñ je nɲa. Nɔi Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu Kirisii, inɛ iyi Ilaaɔ í cica. ³⁰ Nɔi Jesu í sɔ nɲa do kugaabu í ni a maà sɔ inɛ gɔ.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujɛ
(Cɔ Matie 16:21-28; Luku
9:22-27)

³¹ Nɔi Jesu í sinti ku sɔ mɔcɔɛ
ɲau í ni nɲu Amai Amanɛ, í
gbe nɲu ku ce wahala jiiɗa.
Inɛ ngbo ɲa do inɛ ngboi woo
weei Ilaaɗ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa
si wooda ɲa aa kɔsi nɲu a kpa
nɲu, amma nɲu á jɪ hai si bale
si ajɔ mɛɛtasia. ³² Í fɔ ideui sãa
sãa, kù singaɛ. Nɔi Piɛɛ í gbãa
í bɔðɛ kɔkɔlɛ nɔ í ni ku maà fɔ
bɛɛbɛ. ³³ Amma Jesu í sinda
í cɔ mɔcɔɛ ɲa, nɔ í la si Piɛɛ í
ni, sɛkɛɛ hai bi tom, Seetam,
domi i kù waa ce lasabui Ilaaɗ,
í gbe ti amanɛ ɲa.

³⁴ Si anyiɛ, í kpe zamaau do
mɔcɔɛ ɲa, í sɔ ɲa í ni, inɛ iyi
wa bi ku toom, ku jɔ idɔɔbiɛ nɔ
ku so jɪi ku gaauɛ ku toom wa.
³⁵ Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ
do idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ
iyi í nyɔ kuwɛɛɛ na irim do
na laabaau jiidau, lafɛɛ á baa
do ntɔ. ³⁶ Aranfãani yoomai
amanɛ í nɛ bii í ba amani
andunya fei nɔ í kua kuwɛɛɛ.
³⁷ Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á
kpaasiò kuwɛɛɛ. ³⁸ Nɔ Jesu í ni
má, inɛi nsei ɲa ilu dulum ɲai
iyi a kù leekiò Ilaaɗ nɲu akã.
Na nɲu, inɛ iyi wa ce anyɔi
amu Amai Amanɛ, walakɔ wa
ce anyɔi idem si waju ɲja,
amu mɔ an ce anyɔi lafɛɛ waati
iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an
nyi wa an nyi wai do amboei
Baam do amalekaɛ ɲa ajɔ.

9

¹ Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ntɔ
ntɔ, inɛ ɲa iyi à wa ihɛ si nsei,
gɔgɔ ɲja ɲa aa yɛ bommai

Ilaaɗ wa naa do gbugbã a bei a
ku.

Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-13; Luku
9:28-36)

² Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe
Piɛɛ do Zaaki do Zãa í nya ɲa
ikã nɔ à koo à gũ iri kuta nla
gɔ aɲa duusɔɔ. Si bei à waa cɔɔ
ɲɔi à ba araɛ í kpaasi. ³ Nɔi
jaaɛ ɲa wa daana jiiɗa í fãuta
pai pai hee inɛ gɔ kù wɛɛ si
andunya ihɛ iyi á yɔkɔ ku fɔ
acɔɛ ku fãuta bɛɛbɛ má. ⁴ Si
anyie ɲɔi Elii do Moizi à faata
wa à waa baa ide ku fɔ. ⁵ Nɔ
Piɛɛ í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, á sɪa
ka maa wa ihɛ. Jɔ ka ce ilei
acɔ mɛɛta, akã titeɛ, akã mɔ ti
Moizi, akã mɔ ti Elii. ⁶ Wa fɔ
bɛɛbei si na iyi í jɔ njo í mu ɲa
hee í jɔ kù mà baa bei á ni. ⁷ Nɔi
bukɔɔ gɔ í naa í bii ɲa, nɔ hai si
bukɔɔu à gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni,
inɛ ihɛi í je amam, n̄ buu jiiɗa
jiiɗa. I ya gbɔ ideɛ ɲa. ⁸ Nɔi
gbakã mɔcɔɛ ɲau à cɔ bii fei, nɔ
a kù yɛ inɛ gɔ bii kù je Jesu nɲu
akã do aɲa taka ɲja.

⁹ Nɔi à waa kita wa hai iri
kutau nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni a maà
sɔ inɛ gɔ mii iyi à yɛ hee nɲu
Amai Amanɛ koo ku nɔ ku jɪ
hai si bale má. ¹⁰ Nɔ à jirima
ide iyi í sɔ ɲau amma à waa
bee nje ide à waa ni, yoomai í
je inɛ ku ku nɔ ku jɪ má. ¹¹ Nɔ
à bee Jesu à ni, na mii í ce
woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau
à ni Elii á tako Kirisi ku naa.
¹² Nɔi í je ɲja í ni, ntɔi Eliiii á
tako ku naa ku teese mii fei
sãa sãa. Amma kukɔi idei Ilaaɗ
í ni má, inɛ ɲa aa kpã Amai
Amanɛ iju jiiɗa nɔ a dondaɛ,
mà iboi. ¹³ Amma n̄ wa n sɔ

ηε iyi Elii í naa tã, nò ine ηα à wahalae bei à bi, si bei kukai idei Ilaaã wa fò.

Jesu í faaba amago iyi í ne inei inoãko

(Cò Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Waati iyi Jesu do mɔcɔ mɛeta ηau à waa to wa kəkai mɔcɔ bubu ηau, ηoi à ye zamaa nla nla gɔ í kaako ηa, do woo kɔ ine ηa si wooda gɔ ηa iyi à waa ba ηa kakoo ku ce. ¹⁵ Iyi ine ηau à ye Jesu gbakã à biti nɔ à sei à koo à coo fɔɔ. ¹⁶ Nɔi Jesu í bee mɔcɛ ηa í ni, kakooi mii ì waa ce inɛò ηa. ¹⁷ Nɔi si inoi zamaau ine akã í jɛaa í ni, Mɛetu, ñ naae ama inemakam wa si na iyi í jò í ne inei inoãko iyi í jò ci ya fò ide. ¹⁸ Waati iyi í dede sie fei í ya kekeɛ ilei nɔ gelee ku ce antɔ foko ku maa ηɔ inyi nɔ ku kasãm. Wee ñ tɔɔ mɔcɛ ηa a leleaa, amma a kù yɔkɔ. ¹⁹ Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, inɛ hai dasi naane ηa, hee waati yoomai an maa n wa inɔ nɛɛ. Ma hee waati yoomai an maa n temuadò ηe. I naam amau wa ihɛ ηa. ²⁰ Nɔ à naae wa. Iyi amau í ye Jesu gbakã, ηoi inei inoãkou í yayae do gbugbã, nɔ amau í cuku ile wa bimbili í ce antɔ foko si gelee. ²¹ Nɔ Jesu í bee baae í ni, hai waati yoomai inei inoãkou ihɛ í muu. Nɔi baau í jɛaa í ni, hai waati iyi í wee keekei. ²² Nɔ inei inoãkou í ne dɔɔnɛɛi kù dasie inɔ inai walakò inɔ inyi ku ba ku kpaɔ. Amma, bii aa yɔkɔ í ce ngɔgɔ, ce araare nwa, i sobi wa. ²³ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ì ni bii an yɔkɔ wó. Ine iyi í dasi naane á yɔkɔ ku ce fei ndeɛ. ²⁴ Nɔi gbakã

baai amau í dɔ anu nla gɔ í ni, ñ dasi naane. Sobim ku ba n maà n sika si naane ku dasim.

²⁵ Iyi Jesu í ye akpɔi ine ηau wa kɔɔsi à sei à waa naa bi ti nɛ ηoi í lasi inei inoãkou í ni, awɔ iyi ì ya dasi ine deki ku mɔngɔ ide ku fò, amui ñ ni, fita si amau nɔ í maà nyi wa sie má. ²⁶ Nɔi inei inoãkou í dɔ anu nɔ í yaya amau do gbugbã í bei í fita. Nɔi amau í kasãm hee ine nkpɔ í ni í kui. ²⁷ Amma Jesu í mu awɔe í dedeɛ nɔ amau í leeki.

²⁸ Si anyie Jesu í lɔ kpasɛ gɔ, nɛ ηu do mɔcɛ ηa aηa duusɔɔ. Nɔi mɔcɛ ηau à beee à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inei inoãkou. ²⁹ Nɔi Jesu í jɛ nɛ ηa í ni, do kutɔɔ nɛ ηu akãi aa yɔkɔ í nyaò dimii inei inoãkou be ηa.

Jesu í nyi wa fò idei ikue do kujie má

(Cò Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

³⁰ Si anyie, Jesu do mɔcɛ ηa à ne hai be nɔ à koo à dabii dabii si ilei Galilee. Wee Jesu kù bi ine ηa a mà bii nɛ ηu í wa, ³¹ domi wa kɔ mɔcɛ ηau si cio nɔ í sɔ ηa í ni, aa mu amu Amai Amane a daa ine ηa si awɔ. Aa kpaɔ, amma si ajɔ mɛetasia an jì hai si bale má. ³² Amma mɔcɛ ηau a kù gbɔ yaasei ideu, nɔ à waa ce njoì ku beee.

Yooi í je ine ngbo

(Cò Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

³³ Nɔi à to wa Kaperanumu. Waati iyi à to kpasɛ ηoi Jesu í bee mɔcɛ ηa í ni, kakooi mii ì waa ce wa si kpãu be ηa.

³⁴ Nɔi à coko, domi hai kpãa à waa ce kakɔ wai aŋa duusɔ a ba a mà ine iyi í je ine ngbo. ³⁵ Nɔi Jesu í buba, nɔ í kpe amanɛ maateeki ŋau í sɔ ŋa í ni, ine iyi wa bi nɔu ku je ine sinte, lafɛi á je inei ankãanyii ine fei nɔ ku je woo ce icei ine fei. ³⁶ Nɔi í so ama keeke gɔ í leeki si anini nɔa, nɔ í so amau si ikpae, í bei í sɔ ŋa í ni, ³⁷ ine iyi í gba ama keeke bei ine ihɛ na irim, amui í gba. Ine mɔ iyi í gbam, kù je amu akãi í gba, ine iyi í bɛm wai í gba.

Ine iyi kù je mbɛɛ nwa ine nwai

(Cɔ Luku 9:49-50)

³⁸ Nɔi Zãa í sɔɔ í ni, Mɛɛtu, à ye ine gɔ iyi í ya maa lele inei inɔko ŋa do irie, nɔ à kɔa domi kù waa tooɛ kù je ine nwa. ³⁹ Amma Jesu í jɛaa í ni, i maà kɔa ŋa. Ine gɔ kaa yɔkɔ ku ce maamaake do irim nɔ bii í tekɛɛ gbakã ku fɔ laalɔm má. ⁴⁰ Do ntɔ, ine iyi kù je mbɛɛ nwa ine nwai. ⁴¹ Ntɔ ntɔ, ine iyi í mu nɔe inyi ku mɔ na irim, si na iyi í jɔ ì je titom ŋa, lafɛɛ kaa kua ribae pai.

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

⁴² Nɔi Jesu í sɔ ŋa má í ni, ine iyi í dasi ine akãi ama keeke ŋa iyi à dasim naaneu ihɛ kurara, í tia a ðia lafɛɛ alɔ gɔ si kɔɔɛ, nɔ a sɔsie si tenku. ⁴³ Bii í je awɔ akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ akã do iyi aa ne awɔ minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [⁴⁴ Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku

nɔ inau mɔ kaa ku.] ⁴⁵ Bii í je kute akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do kute akã do iyi aa ne kute minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. [⁴⁶ Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.] ⁴⁷ Nɔ bii í je iju akãei wa dasie kurara, nyaa. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ do iju akã do iyi aa ne iju minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. ⁴⁸ Tengi be kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.

⁴⁹ Ntɔ ntɔ si bei à ya fãsi inɔ fei imu, beɛbe mɔi ine fei à ye ijuukpã iyi í ye bei ina ku cɔ laakae.

⁵⁰ Imu mii nɛɛi, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi i jɔ ku dɔ má ŋa. ⁵¹ Inɛ fei í sɔa i ye bei imu ŋa, i maa gbɔ si nɔe ŋa.

10

Jesu wa fɔ ide i nɛ ku kɔi abo do mɔkɔ

(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

¹ Nɔi Jesu í ne hai be í bɔ ilei Zudee. Si anyie nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoi Zuudɛɛ. Nɔi zamaa gɔ í tɔtɔ kɔkɔɛ má, ŋɔi í lɔsi ku kɔ ŋa si cioi ide i Ilaaɔ si bei í ne dɔɔnɛi ku ce.

² Nɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakae, nɔ à beɛɛ bii í je amanɛ í ne kpãa ku kɔsi aboɛ. ³ Nɔi Jesu í je ŋa í ni, si ideu be, wooda yoomai Moizi í kɔ nɔe wo. ⁴ Nɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kɔsi aboɛ aa ceaa tia i nɔe ku kɔ i bei i kɔsie. ⁵ Nɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, na idɔ ku le nɔe i jɔ Moizi í kɔ nɔe beɛbe. ⁶ Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ í taka andunya, í ce

ine məkəi do inaabo. ⁷ Na n̄ɲu, məkə á jò iyeò baæ n̄ɲu do aboe a maa wɛɛ ⁸ n̄ɲa minji fei a baa a je ara akā. Si bɛɛbɛ a kù je āɲa minji má, ara akā dei à je. ⁹ Na n̄ɲu, amanɛ ku nɛ ku fɛfɛ mii iyi Ilaađ í tətə.

¹⁰ Iyi í fə bɛɛbɛ í tā ɲəi à bə kpasɛ n̄ɲ m̄ɔɔɛ ɲau à waa beɛɛ ide si ide akāu má. ¹¹ N̄ɲi Jesu í s̄ɔ ɲa í ni, ine iyi í k̄ɔsi aboe n̄ɲ í so mmue dulum nii í ce bi abo sinteu si na iyi í j̄ò í ce sakara. ¹² Bɛɛbɛ m̄ɔi bii inaabo í k̄ɔ m̄ɔk̄ɔɛ n̄ɲ í so m̄ɔk̄ɔ tit̄ò í ce sakaraí.

Jesu í weea ama keeke ɲa

(C̄ɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

¹³ N̄ɲi ine ɲa à gb̄ã ama keeke ɲa à naaa Jesu wa ku lu ɲa. Amma m̄ɔɔɛ ɲau à waa lasi ine ɲa iyi à naaò ɲa wa. ¹⁴ Iyi Jesu í ye mii iyi à waa ceu, ɲəi id̄ɔɛ í k̄ɔ, í s̄ɔ ɲa í ni, í j̄ò amu ɲau a naa bi tom, í maà ganji ɲa. Domi Ilaađ í je ilaalui ine ɲa iyi à j̄ò ɲa. ¹⁵ Nt̄o nt̄o, ine iyi kù waa s̄ũa Ilaađ iri ile bei ama keeke, Ilaađ kaa je ilaalui laf̄ɛɛ pai. ¹⁶ N̄ɲi í so amu ɲau si ikpæ í lesi āɲa fei aw̄ə, n̄ɲ í wee n̄ɲa.

Idei ilu fia ḡo

(C̄ɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

¹⁷ N̄ɲi Jesu í dasi kp̄ãa. Iyi wa nɛ, ɲəi ine ḡo í sei wa í naa í gule si wajue í ni, M̄ɛtu, aw̄ə ine n̄ɛɛ, mii an ce n baò kuwɛɛ hai tā. ¹⁸ N̄ɲi Jesu í beɛɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem ine n̄ɛɛ. Ine ḡo kù wɛɛ iyi í je n̄ɛɛ bii kù je Ilaađ n̄ɲu akā. ¹⁹ Ì mà s̄ãa s̄ãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa

ine, maà ce sakara, maà ce ile, maà jea ine ḡo sɛɛda ibo, maà takii ine ḡo, jirima iyeò baæ. ²⁰ N̄ɲ ineɛu í ni, M̄ɛtu, ñ wa n jirima iyi be fei tā hai keekem. ²¹ N̄ɲi Jesu í c̄ɔ ineɛu do kubi n̄ɲ í ni, í gbɛɛ mii akā. Koo í ta mii iyi ì nɛ fei n̄ɲ í kp̄ɛa ilu are ɲa fiaɹ. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Ađ. Si anyiɛ n̄ɲ í naa í toom. ²² Ide iyi Jesu í f̄au kù d̄ɔa ineɛu si. N̄ɲ si bei í je ilu amani nla nla ɲəi í sinda wa nɛ do in̄ə ku f̄ə.

²³ N̄ɲi Jesu í c̄ɔ ine ɲa iyi à kaakoɛu n̄ɲ í s̄ɔ m̄ɔɔɛ ɲa í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaađ ku je ilaalue. ²⁴ N̄ɲi m̄ɔɔ ɲau à biti do ide iyi Jesu í f̄au. N̄ɲ Jesu í ni má, kpaasim ɲa, á gaabu hee ku caa ine ku jesi Ilaađ ku je ilaalue. ²⁵ Í faalaa kpookpo ku l̄ə si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jesi Ilaađ ku je ilaalue. ²⁶ N̄ɲi m̄ɔɔɛ ɲau à biti hee í caa n̄ɲ à bee n̄je à waa ni, bii bɛɛbei n̄ɲ yooi á ba faaba. ²⁷ N̄ɲi Jesu í c̄ɔ ɲa tii, n̄ɲ í ni, bi amanɛ ɲai kaa ce, amma bi Ilaađ á ce, domi Ilaađ ci ya m̄ənḡo nḡəḡo.

²⁸ N̄ɲi Piɛɛ í s̄ɔɔ í ni, wee, à j̄ò mii fei tā à waa tooɛ. ²⁹ N̄ɲi Jesu í ni, nt̄o nt̄o, ine iyi í j̄ò kpasɛɛ wa, walak̄ə igb̄ãɛ ɲa walak̄ə if̄ɔɛ ɲa walak̄ə wec̄ɛɛ ɲa, walak̄ə iyeò baæ, walak̄ə amaɛ ɲa, walak̄ə ik̄oɛ ɲa na irim do na laabaau jiidaɹ, ³⁰ baa hai si andunyau ih̄ɛ á ba mii ɲau be fei ik̄ə c̄ɹə. Á ba kpasɛɛ ɲa, do igb̄ã do if̄ɔ ɲa do wec̄ɹ ɲa, do iye ɲa, do amu ɲa, do iko ɲa, n̄ɲ si antaɛ á ba wahala m̄ə má. N̄ɲ ala á ba kuwɛɛ iyi ci ya tā. ³¹ Amma ine

ɲa iyi à je inɛi waju ɲa si nsei, nkpɔ ɲɲa á na ku je inɛi anyi ɲa nɔ inɛi anyi ɲa mɔ aa na a je inɛi waju ɲa.

Jesu wa fɔ ideɪ ikuɛ do kujɛ ise gbɛɛtasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

³² Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à dasi kpāa má, ɲɲu takae wa cua ɲɲa. À waa bɔ Zeruzalemu. Nɔi njo í mu mɔcɔɛ ɲau nɔ inɛ mmu ɲa iyi à waa too anyi ɲɲau, zigi ɲɲa í da. Nɔi Jesu í nya mɔcɔ maateɛji ɲau ikā í lɔsi ku sɔ ɲa mii iyi á na ku ba ɲɲu. ³³ Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amai Amanɛ a dasim awoi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa. Aa ye taalem a ni a kpam. Si anyie nɔ a dasim si awoi dimi mmu ɲa, ³⁴ aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tɛem kpɔtɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si ajɔ mɛɛtasia an jí má hai si bale.

Kutɔɔi Zaaki do Zāa
(Cɔ Matie 20:20-28)

³⁵ Nɔi Zaaki do Zāa, amai Zebedee ɲa, à bɔ bi Jesu à sɔɔ à ni, Mɛɛtu, à waa bi i ce nwa mii iyi à waa tɔɔɛ. ³⁶ Nɔ í bee ɲa í ni, mii i bi n ce ɲɲe ɲa. ³⁷ Nɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na í je bomma do amboe, jɔ ka buba inɛ akā awo ɲɲɛ, inɛ akā mɔ awo cangaɛ. ³⁸ Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi i waa tɔɔm ɲa mɔm. Aa yɔkɔ i temuad ijuukpā iyi an ye ɲa? Zaka bei inɛ ɲa aa kpām iju á caa. Aa jesi aa ce ɲɲe dimiɛ ɲa? ³⁹ Nɔ à ni aɲa aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ ɲa má í ni, ntɔi, aa ye ijuukpā iyi

an ye ɲa. Zaka bei inɛ ɲa aa kpām iju, bɛɛbei aa cea inɛ mɔ. ⁴⁰ Amma kù je amui an cica inɛ ɲa iyi aa buba canga do ɲɲem. Bi ku bubau bɛ, inɛ ɲa iyi à cea sɔɔluɛ, aɲai aa buba si.

⁴¹ Nɔi mɔcɔ mɛɛwa ɲau à gbɔ ideu nɔ idɔ ɲɲa í kɔɔ Zaaki do Zāa. ⁴² Nɔi Jesu í kpe ɲa í ni, inɛ mɔ i mà ɲa si andunyau ihɛ ilaalu ɲa à ya maa taa inɛ ɲɲa ɲa gbugbāi. Nɔ inɛ ngbo ɲa mɔ a maa nyisi yiiko ɲɲa. ⁴³ Amma bi tu ɲɲe kaa ce bɛɛbɛ. Inɛ ɲɲe iyi wa bi ɲɲu ku je inɛ ngbo, ɲɲui á je woo ce ɲɲe icɛ. ⁴⁴ Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa bi ɲɲu ku je woo cua ɲɲe, ɲɲui á je arui inɛ fei. ⁴⁵ Bɛɛbɛ mɔi baɔ amu Amai Amanɛ n kù naa inɛ ɲa a ceem icɛ, amma amui an ce ɲɲa icɛ, nɔ n na kuwɛem n yaɔ inɛ nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ fɛɛju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

⁴⁶ Si isɛɛnɛu Jesu do mɔcɔɛ ɲa à to Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati iyi à waa fitau zamaa nla gɔ wa too ɲa. Wee fɛɛju woo bara gɔ iyi à ya kpe Baatimee, amai Timee, wa buba ití kpāa wa bara. ⁴⁷ Iyi í gbɔ à ni Jesu inɛi Nazaretiui wa lɔ, ɲɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁸ Nɔ inɛ nkpɔ wa la sie à waa ni ku coko. Amma béi à waa ni ku cokou, bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁹ Nɔi Jesu í leekí í ni a kpoo wa. Nɔ à kpe fɛɛjuu wa à sɔɔ à ni, maà jɔ inɔɛ ku fɔ, dede wa. Jesu

wa kpee. ⁵⁰ Nɔi fɛɛjuu í nyɔ kumbooɛ í dede gbakã í koo bi Jesu. ⁵¹ Nɔ Jesu í beɛɛ í ni, mii ì bi n ceeɛ. Nɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ñ bi n yɛ ilui. ⁵² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, koo. Naanɛɛ í faabaɛ.

Nɔi gbakã í yɔkɔ í yɛ ilu, nɔ í too Jesu si isɛɛnɛɛu.

11

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu

(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

¹ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à maai Zeruzalemu wa. À wa tengii Bɛtifaze do Betani, nɔ à to Geetei Olivie ɲau. Nɔi Jesu í bɛ mɔcɔ minjie gɔ ɲa, ² í sɔ ɲa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nɲeu bɛ. Bii ì lɔ iluu gbakã ɲa aa yɛ ama gbankɛɛ gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũu titã. I fũu nɔ i naam wa ihɛ ɲa. ³ Bii inɛ gɔ í bee ɲɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ɲa, i ni Lafɛi í nɛ bukaataɛ nɔ á sindo wa ihɛ nsei.

⁴ Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ɲɔi inɛ ɲau à koo. Nɔ à ba ama gbankɛɛu wa so si andei ile gɔ itĩ kpãa, ɲɔi à fũu wa. ⁵ Nɔ si inɔi inɛ ɲa iyi à wa bɛu inɛ gɔ ɲa à bee ɲa à ni, mii ì waa ce bɛ ɲa. Bɛirei í ce ì waa fũ ama gbankɛɛu ɲa. ⁶ Nɔi à jɛ ɲɲa si bɛi Jesu í fɔu wo. Nɔ inɛ ɲau à jɔ à nɛð. ⁷ Nɔi à naaa Jesu ama gbankɛɛu wa. Nɔ à tɛ si ibɔ ɲɲa ɲa Jesu í bɛi í gũ antaɛ í buba si. ⁸ Nɔi inɛ nkɔɔ gɔ ɲa à tɛ jaɛ ɲɲa ɲa si kpãa, inɛ gɔ ɲa mɔ à da wua ɲa wa hai iko ɲa à waa tɔɔ si kpãau. ⁹ Inɛ ɲa iyi à waa cua Jesu do inɛ ɲa

iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, à waa saabuɛ. Aɔ Lafɛɛ ku weɛɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ *. ¹⁰ Ilaaɔ ku weea bomma iyi wa naa. Ku weea bommai Davidi, bala nwa. Ka saabu Ilaaɔ hee lele.

¹¹ Nɔi Jesu í to Zeruzalemu, í koo í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔi í cɔ mii fei í kaakoɛ. Iyi í yɛ idũ wa dũ ɲɔi í bɔ Betani do mɔcɔ maateaji ɲau.

Jesu í ceekpe jii ndii figi

(Cɔ Matie 21:18-19)

¹² Iju kumãɛ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à waa nɛ hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalemu má. Nɔi ari wa kpa Jesu. ¹³ Nɔ í hɔnnɛ jii ndii figi gɔ do wuaɛ ɲa. Nɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba sie iso. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee wua ɲai fei domi kù jɛ waatii kusoi figi. ¹⁴ Nɔi í sɔ jii nɔu í ni, inɛ gɔ kaa je isoɛ má ajɔ kãma.

Nɔ mɔcɔɛ ɲau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

¹⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwɔ ɲa do woo ra iwo ɲa iyi à wa bɛ. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɲa do kitãi woo ta ankasiidi ɲa. ¹⁶ Kù jɛ inɛ kãma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ bɛ. ¹⁷ Nɔi í sinti ku kɔ inɛ ɲau si cio í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei ɲɲu ile bi ku tɔɔi inɛ feii á jɛ. Amma inɛ wee ì coo bi ku tɔtɔɔi ile ɲa.

¹⁸ Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si

* 11:9 à waa saabuɛ do feei gɛɛki hozanai à ya ni.

wooda ηαυ à gbə ideu be, ηοι à waa de kpāa iyi aa kpəð Jesu, domi à waa ce njoε si na iyi í jò zamaau fei í biti do saabui cioε.

¹⁹ Iyi aε í λε ηοι Jesu do məcə ηα à fita hai inə iluu.

Idei Jesu do jii ngbe

(Cə Matie 21:20-22)

²⁰ Nəi à waa lə daakə, nə à ye jii ndii figiu í gbε hee do icāε ηα fei. ²¹ Wee Pieε wa ye gigii mii ηα iyi í tako í ceu, ηοι í sə Jesu í ni, Mεεtu, cə jii iyi í ceekpeu í gbε. ²² Nəi Jesu í sə məcə ηα í ni, i dasi Ilaađ naane ηα. ²³ Ntə ntə, bii ine gə í sə iri kutau ihε í ni, dede hai be i koo i dasi tenku nə kù waa sika sika si idəε, bii í dasi naane, beεbe mɔi á ce. ²⁴ Na iyi ihεi n wa n sə ηε, mii iyi ì waa tə si kutə nηε fei, i dasi naane iyi ì baa tā ηα nə beεbe mɔi á ce nηε. ²⁵ Waati iyi ì dede ì leekí ì waa bi i ce kutə ηα, bii ì ne ide gə do ine gə ηα i kpa idei kurara iyi í wa si gāmei inəð ηα titā ku ba Baa nηε mə iyi í wa lele ku kpa idei dulum du ηε. [²⁶ Amma bii inηε taka nηε i kù waa kpa idei kurara iyi ine ηα à ce nηε, Baa nηε mə iyi í wa lele kaa kpe idei kurara nηε.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cə Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

²⁷ Nəi à nyi à bə Zeruzalemu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasēi Ilaađ ηοι ine ngboi woo weei Ilaađ ηαυ do woo kə ine ηα si wooda ηαυ do ine ngbo ηαυ à naa bi tee, ²⁸ à beεε à ni, mii ηα iyi ì waa ceu ihε, yooi í naε kpāa iyi ì

waa cooð. Do yiikoi yooi ì waa cooð. ²⁹ Nəi Jesu í jε nηα í ni, amu mə an bee ηε ide gə. Bii ì yəkə ì jεem ηα, an sə ηε ine iyi í nam yiiko n wa n ceð mii ηαυ ihε. ³⁰ Hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasið ine ηα inyi. Hai bi Ilaađ de, ma hai bi amanε ηα. I jεem ηα. ³¹ Nə à busi nηε à waa ni, beirei aa ka jεaa. Nsei nəə, bii à jεaa à ni hai bi Ilaađi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zāa naane. ³² Bii à nə à ni hai bi amanε ηai, to. Wee à fə beεbei si na iyi í jə à waa ce njoi zamaau, domi zamaau fei í jesi iyi Zāa waliik kam kam. ³³ Nəi í jə à jεa Jesu à ni, a kù mà. Nə Jesu mə í sə ηα í ni, to, debei amu mə, n kaa n sə ηε yiikoi ine iyi n wa n ceð mii ηαυ ihε.

12

Məndai gaanəəma laalo ηα

(Cə Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

¹ Si anyii nηu, Jesu í ləsi ku sə ηα ide do mənda. Í ni, ine gə í ce ikoε, í lə si jii ndii rezεε ηα nə í ce kaa í kaakoεð. Nə í ce bi ku fə inyii isoε. Nə í cā tafa bii ku degbe ikou. Nəi í so gaanəəma ηα í dasi ηα si ikou a maa logooε, í bei í bə ilu koo kpe be. ² Waati iyi jii nəu í so í to ku ka ηοi í be woo ce ice gə bi gaanəəma ηαυ koo gba iyi í je ti nηu wa. ³ Nəi à muu à cāa nə à leleε í ne awə ngbe. ⁴ Nə ilu ikou í be woo ce ice mmu má bi tu ηα. Nəi à bu nηu mə nə à cāa si irie. ⁵ Nə í be amanε mεetasia nə à cāa à kpaa. Beεbei à cea ine nkpe má. À cā ine gə ηα nə à kpa ine gə ηα mə. ⁶ Nsei í gbe

ama abíi ilu iléu iyi í bi jiida jiida. Nḡui í be do ankāanyi í ni, aa jirima amam. ⁷ Amma waati iyi amæu wa to, woo ce ice ḡau à fə aḡa duusɔɔ à waa ni, i cə iné iyi á na ku je tubuu. Ka kḡaa nɔ tubuu ku baa ku je tu wa. ⁸ Nḡi à muu à kḡaa nɔ à soo à koo à nyɔɔ do alalai kaau.

⁹ Nḡi Jesu í ni, to, bebei beirei ilu ikou takæ á ce nḡa. Á koo ku kḡa ḡai nɔ ku de iné mmu ḡa ku dasi ḡa ikou. ¹⁰ To, i kù cio kukɔi idei Ilaaɔu ḡa tengi bii í ni,

Kuta iyi woo ma ḡa à kəsiu
Nḡui í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹¹ Aɔ Lafēi í coo, nɔ í mu wa biti.

¹² Iyi Jesu í fə bebe í tā ḡai iné ngboi Zuifu ḡau à waa de Jesu ku mu, domi à mà na irii aḡai í kḡa mɔndau. Amma si bei à waa ce nḡoi zamaau, ḡai í jò à jò à ne.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

¹³ Nḡi iné ngboi Zuifu ḡau à be Farisi ḡɔ ḡa do inéi Herodu ḡɔ ḡa bi Jesu a koo a lea taai ide. ¹⁴ Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔɔ à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fə ntɔ. Bebe mɔi i kù waa ce nḡoi iné ḡɔ, domi i ci ya cə ijui amane ḡa, amma ì waa kə iné ḡa si idei Ilaaɔ do ntɔ. Í sɔa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa. ¹⁵ Amma Jesu í mà muafiti nḡa, nɔ í ni, beirei í ce ì waa leem taai ide ḡa. I naam kḡekɛle akā wa n cə ḡa. ¹⁶ Nḡi à naa akā wa. Nɔ Jesu í bee ḡa í ni, fotooi yooi í wa si kḡekɛleu

ihē nɔ irii yooi à kə si. Nḡi à jeaa à ni, ti Sezaai. ¹⁷ Nḡi Jesu í sɔ ḡa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ḡa. Nɔ i sãa Ilaaɔ mɔ iyi í je tɛɛ ḡa. Nḡi iné ḡa à biti ntɔ ntɔ do yaase bei í fòɔ ide.

Idei kujti iku ḡa

(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

¹⁸ Nḡi Sadusi ḡɔ ḡa à naa bi Jesu. Aḡai à ya maa ni iku ḡa a kaa jɔ. Iyi à to wa bi Jesu ḡai à beee à ni, ¹⁹ Mɛɛtu, tako wo Moizi í kə nwa í ni, bii iné ḡɔ í ku í jò aboe, nɔ nḡu do aboeu a kù ne ama, ifəe ku so jaaɔu ku ba ku bía igbāe ama. ²⁰ Wee, iné mɛɛje ḡɔ ḡa à wee iyi à je amai baa akā. Igbā nḡa í so abo nɔ í ku, nḡu do aboe a kù ne ama. ²¹ Nḡi iné minjisiau í so jaaɔu nɔ nḡu mɔ í ku, kù ba ama. Nḡi iné mɛɛtasiau mɔ í ce bebe má. ²² Nɔ aḡa mɛɛje iyi à so abou fei à kù, baa iné akā nḡa kù ba ama. Si anyi nḡa, ḡai abou mɔ í na í ku. ²³ To, aḡɔ iyi iku ḡa aa na a jɔ, aboi yoo nḡai á je, si bei aḡa mɛɛjeu fei à soo aboi. ²⁴ Nḡi Jesu í je nḡa í ni, ì waa rara ḡai si na iyi í jò i kù mà gbugbāi Ilaaɔ ḡa hee ma je mii iyi kukɔi idee wa fə. ²⁵ Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ḡa aa na a jɔ, waati bebe ineməko do inaabo ḡa a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ḡa. ²⁶ Iyi í je ti idei kujti iku ḡa, Moizi í kə si tiaɛ tengi bii wa fə idei ama jɔi nɔu. Tengɔi bei Ilaaɔ í sɔɔ ide ḡɔ. Í ni nḡu Aɔ Lafēi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakəbu. I kù cio ideu be ḡa? ²⁷ Bii Ilaaɔ í ni nḡu í je Lafēi iné ḡɔ ḡa iyi à kù, iyi

be wa nyisi iyi ine ηau à weε baa bii à ku. Ntò ntò, Ilaaḍ kù je Lafēi iku ηa, Lafēi ine ηa iyi à weεi. Debei i kù ye iyi i wa si kurara nla nla ηa?

Wooda iyi í re

(Cò Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

²⁸ Njoi ine akāi woo kò ine ηa si wooda ηau í gbò à waa ce kakòu. Í ye iyi Jesu í jea Sadusi ηau í ce nceε. Njoi í bò bi Jesu í beε í ni, si wooda ηau fei yoomai í re. ²⁹ Njoi Jesu í jeaa í ni, wooda iyi í reu wee. I de ití i gbò, inε inei Izireli ηa. Ilaaḍ Lafēε nwa, nηu akāi í je Lafēε. ³⁰ Bi Aḍ Lafēεε do idəε fei, do lasabuε fei, do gbugbāε fei. ³¹ Minjisiau wee. Bi ine mmu ηa bei i bi araε. Wooda gò kù weε iyi í re beεbe má. ³² Njoi woo kò ine ηa si woodau í sḥ Jesu í ni, í sḥa Mεetu. Ide iyi i fəu ntəi. Ilaaḍ akāi í weε, nò Lafēε gò kù weε má bii kù je nηu akāu. ³³ Amanε ku bi Ilaaḍ do idəε fei, do lasabuε fei, do gbugbāε fei, nò ku bi ine ηa bei í bi araε, ine nηu bei í sḥa í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sāa sāa do kuwee ηa iyi à gbe fei. ³⁴ Iyi Jesu í ye í je do lasabu jūida, ηjoi í sḥò í ni, í gbe keeke i jesi Ilaaḍ ku je ilaaluε.

Si anyii nηu, ine kāma kù je ku bee Jesu ide gò má.

Davidi do ine iyi Ilaaḍ í cica

(Cò Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

³⁵ Si anyii nηu, Jesu í wasi ku kəa ine ηa si cio inò bantumai kpasēi Ilaaḍ nò í bee ηa í ni, beirei í ce woo kò ine ηa si wooda ηau à ni ine iyi Ilaaḍ

í cicau təkui ilaalu Davidii. ³⁶ Davidi takae í fə do gbugbāi Hundei Ilaaḍ í ni, Aḍ Lafēε í sḥ Lafēεm í ni, Buba si awə njem,

Hee n ce mbεεε ηa bi ku lesi

³⁷ Nò Jesu í ni má, to, bii Davidi takae wa kpoo Lafēε, beirei á ce ku je təkue má.

I mu ara nηε do woo kò ine ηa si wooda ηa

(Cò Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nò zamaa nkpə gə wa gbò idei Jesu do inə didə. ³⁸ Wa sḥ ηa si cioeu wa ni, i mu ara nηε do woo kò ine ηa si wooda ηau, aηa iyi à ya bi a maa dabii do jaba ηau nò à bi ine ηa a ya ce aηa fəə do jirima si bantuma. ³⁹ À ci ya bi kaa kitāi ine ngbo ηa ile bi ku ce kutətəə, do inya sinte bi ku ce jingau ηa. ⁴⁰ À ya takii jaaḍ ηa a gbə mii ndu ηa ηa fei, nò à ya maa ce kutəə sisə ku ba a ye ηa nηu akā. Na ηjoi í jḥ ijuukpā nηa á la ku caa.

Idei fia iyi abo jaaḍ gə í dasi

(Cò Luku 21:1-4)

⁴¹ Njoi Jesu í koo í buba kəkəi kpakoi kəletiu wa cə bei ine ηa à waa dasi fia. Ilu fia gə ηa à dasi fia nkpə. ⁴² Njoi jaaḍ ilu are gə mə í naa, ηjoi í dasi kpekele keeke minji gə ηa iyi kù re baa dala. ⁴³ Njoi Jesu í kpe məcəε ηau í sḥ ηa í ni, ntə ntə, jaaḍ ilu areu í dasi fia si kpakoi kəletiu ihē í re ine fei, ⁴⁴ domi aηa fei, iyi í lesi antai fia nηa ηai à dasi, amma abou baa do iyi í je ilu are, í dasii andi iyi í ne fei,

nkāma kù gbea iyi á maa wεεò má.

13

Jesu wa fò idei kpasēi Ilaaḥ ku lεge

(Cò Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)

¹ Nḵi Jesu wa fita wa hai bantumai kpasēi Ilaaḥ nḵ mḵcḵ akāε gḵ í ni, Mεεtu, cḵ bei kpasēi Ilaaḵu ihē í la nḵ à maa do kuta kusīa ḵa. ² Nḵi Jesu í ni, ì waa ye ile nla ḵau ihē? Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nḵε be má, aa kεkεε mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi

(Cò Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)

³ Nḵi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cḵ ikpa kpasēi Ilaaḥ. Nḵi Pieε do Zaaki do Zāa do Anderee à wa bi Jesu aḵa nḵa. Nḵi à beεε à ni, ⁴ sḵ wa waatii iyi mii nḵu be á ce. Nyinda yoomai aa ka ye ka ba ka mà iyi waatiu í to.

⁵ Nḵi Jesu í je nḵa í ni, i ce laakai ḵa inε gḵ ku maà na ku dī iju nḵε, ⁶ domi inε ḵa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aḵai à je inε iyi Ilaaḥ í cicau aa kpḵ. Aa dī iju inε nkpḵ. ⁷ Bii ì gbḵ ibai igū amεε amεε ḵa do baau i igū ḵa hee jīijī i maà jḵ idḵ nḵε ku dede, domi í gbe mii ḵau be fei ku cei. Amma kù nḵ kù je waatii ankāanyiu be titā. ⁸ Dimi gḵ ḵa aa ya na a maa ja do dimi mmu ḵa, nḵ ilaalu gḵ ḵa mḵ aa maa ja do ilaalu mmu ḵa. Nḵ ile á yaya si ilu gḵ ḵa, nḵ ari á ce. Nḵu be á yei bei ara kuro sintei bāasī ku bei ku bí.

⁹ Amma inε taka nḵε i ce laakai. Aa na a mu nḵε a koo a na woo kiiti ḵa, nḵ a te nḵε kpḵtḵḵ ile bi kutḵtḵḵ ḵa. Nḵ aa bḵḵ nḵε bi ilaalu ḵa do bi ilu ile ḵa na irim ku ba i je nḵa sεeda ḵa. ¹⁰ Amma í gbe a waazḵa inε ḵa laabaau jiidai Ilaaḥ si dimi fei waatii ankāanyiu ku bei ku to wa. ¹¹ Waatii iyi à mu nḵε à waa bḵ ku na woo ce kiiti ḵau, i maà ti i biti do ide iyi aa fḵ ḵa, amma bii awaatiu í to i fḵ ide iyi í naa nḵε si idḵ. Nḵ ide ḵa iyi aa fḵ ḵa kaa je ide nḵε, Hundei Ilaaḥi á fḵḵ. ¹² Inε gḵ ḵa aa zamba ifḵ nḵa ḵa walakḵ igbā nḵa ḵa ku ba a kpa ḵa. Beεbe mḵi baa ḵa aa maa cea ama nḵa ḵa. Amu ḵa mḵ aa dede si baa nḵa ḵa ku ba a kpa ḵa. ¹³ Inε fei á cé nḵi na irim. Amma inε iyi í temua hee kḵḵ á ba faaba.

Faajii ide laalo iyi í ya beje mii ḵa

(Cò Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)

¹⁴ Nḵ Jesu í ni má, aa ye mii laalo iyi wa beje mii ḵa tengi bii kù jḵ ku wa ḵa. Inε iyi wa cio idei mii laalḵu ku ce laakai ku gbḵḵ sāa sāa. Waatii beεbe inε ḵa iyi à wa ilei Zudee a sa a bḵ iri kuta ḵau. ¹⁵ Nḵ inε iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bḵ ngḵgḵ ku so inḵ ileε. ¹⁶ Nḵ inε mḵ iyi í wa iko ku maà nyi kpasē koo so kumbooε má. ¹⁷ Waatii beεbe wahalai bāasī ḵa do ayawo ḵa á caa mḵm. ¹⁸ I ce kutḵḵ ḵa ku ba ide sāmiu be ku maà je si sukui tūtū. ¹⁹ Ntḵ ntḵ, aḵḵ nḵu wahala nla nlai á naa iyi a kù ye dimie hai sinte

waati iyi Ilaaḍ í taka andunya hee ku baa nsei. Nɔ a kaa ka ye dimiε má hee do ajo fei. ²⁰ Nɔ bii Aḍ Lafēε kù jile si nḡu ku kaye kukpɔi ajo wo ine gɔ kaa wεε má. Amma í kayeε na irii ine ḡa iyi í cicau.

²¹ Waati beεbe bii ine gɔ í sɔ ḡe í ni, i cɔ, ine iyi Ilaaḍ í cicau í wa ihē, walakɔ ine mmu gɔ ku ni í wa ihō, i maà dasi lafēε naane. ²² Ine gɔ ḡa aa na a naa akā akā a maa ni aḡai à je ine iyi Ilaaḍ í cicau walakɔ a ni aḡai à je walii ḡa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ḡa ku ba a dī hee do ijuí ine ḡa iyi Ilaaḍ í cicau bii aa yɔkɔ. ²³ To, inε, i máa ce laakai ḡa. Na ḡoi í ce ñ wa n sɔ ḡe fei ndεε do njuma.

Kunaai Amai Amanε
(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)

²⁴ Amma si ajo nḡu si anyii wahalau, inunu á kuku inya, cukpa mɔ kaa má inya má, ²⁵ andaiya ḡa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbāi lele ḡa a yaya. ²⁶ Waati beεbe ine ḡa aa ye amu Amai Amanε, ñ wa n naa si kudūi ijī do gbugbā nla gɔ do amboe. ²⁷ Si anyii nḡu, an be amaleka ḡa wa si andunya gonta mεεu. Aḡai aa bɔ bii fei a tɔtɔ ine ḡa iyi ñ cicau. Aa tɔtɔ ḡa si andunyau fei.

Yaase iyi jli ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

²⁸ Jesu í ni, i cɔ mii iyi jli ndii figi wa kɔ ḡe si ḡa. Bii í na ì ye amaawεε ḡa à sinti ku wu wua kpɔtɔ ì ya mà iyi ate í maai wa mbε. ²⁹ Beεbe mɔi, bii ì ye mii

ḡau be fei wa ce, i mà ḡa iyi kubaai amu Amai Amanε kaa kpe má, ajoú í maai wa mɔm. ³⁰ Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ḡei, kù je inei nsei ḡa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³¹ Lele do ilε fei á na ku tā, amma idem ḡa kaa tā pai.

Ilaaḍ nḡu akāi í mà ajo iyi mii ḡau á ce

(Cɔ Matie 24:36-44)

³² Jesu í sɔ ḡa má í ni, ine kāmā kù mà waatiu hee ma je ajo iyi mii ḡau á ce, baa amaleka ḡa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaḍ Baaba nḡu akā. ³³ I ce laakai ḡa, i ya maa cɔ kpāa nɔ i ya ce kutɔḡ ḡa si na iyi í jò i kù mà waati iyi ajoú á to wa ḡa. ³⁴ Á yei bei ine iyi wa bɔ ilu nɔ í jà woo ce iceε ḡa kpasēε í na ine fei iceε, nɔ í sɔ woo degbe andε koofau ku maa cɔ kpasēu. ³⁵ Si na iyi í jò i kù mà ḡa ma alei ilu kpasēu á na ku to wa walakɔ idū laja, walakɔ waatii kukɔi jeε, walakɔ daadaakɔ, na nḡu, i máa cɔ kpāa ḡa, ³⁶ ku ba ku maà naa ku ba ḡe ì waa sī njoo ḡa, nɔ ku maà naa ku boe ḡe. ³⁷ Ide iyi ñ wa n sɔ ḡeu ihē, nḡu mɔi ñ wa n sɔ ine fei. I máa cɔ kpāa ḡa.

14

Ine ngbo ḡa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zāa 11:45-53)

¹ Si afei ajo minji jingauí Iku ku kua do ti Pēε hai ne lefee á to wa. Nḡoi ine ngboi woo weei Ilaaḍ ḡa do woo kɔ ine ḡa si wooda ḡau à waa de kpāa bei aa ce a mu Jesu do bisi a kpa.

² Amma à waa ni, kù s̄la ku je si aj̄oi jingauu ku ba hoya hoya ku maà dede si zamaau.

Abo ḡo í f̄asi irii Jesu tulare
(C̄o Matie 26:6-13; Z̄aa 12:1-8)

³ Jesu í wa Betani kpas̄ei Sim̄ooyi í tako í ce b̄ooyi dint̄eu, n̄oi abo ḡo í l̄o wa bi t̄ee waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku s̄la ḡo iyi à ce do abatii, iyi í ne tulare ku ne fia iyi à ce do ikpoi naadi. Tulareu í bei í caada. N̄oi í leḡe ama cakau n̄o í f̄asi tulareu si irii Jesu.

⁴ N̄o in̄e ḡo n̄a à wa be. À s̄o n̄je do id̄oak̄ō à waa ni, na mii í ce abou ih̄e í koo í ce as̄ooyi tulareu ih̄e. ⁵ Aa ka taai wo zakai fia icei ad̄ō ak̄a n̄o ka mua ilu are n̄a. N̄oi à waa la si abou do kugaabu. ⁶ Amma Jesu í ni, i j̄o abou. Na mii í ce í waa ye taalee n̄a. Mii j̄iidai í ceem be. ⁷ Nt̄o nt̄o, ilu are n̄a aa maa w̄ee do in̄e waati k̄ama fei, n̄o waati iyi ì bi fei aa ȳok̄o i ce n̄n̄a j̄iida n̄a, amma amu n kaa n na n w̄ee do in̄e hee do aj̄o fei. ⁸ Abou í ce andi gbugb̄ae iyi á ȳok̄o mbe, í f̄asi aram tulare do njuuma b̄ei à ya f̄asi arai iku n̄a a bei a si n̄a. ⁹ Nt̄o nt̄o, tengi bii in̄e n̄a aa koo a maa waazo laabaau j̄iidau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ih̄e í ce a maa yeo gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(C̄o Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

¹⁰ N̄oi Zudasi Isikarioti, in̄e ak̄ai m̄ooyi maateeeji n̄a, í b̄o bi in̄e ngboi woo weei Ilaāō n̄a í ni n̄n̄u á da n̄n̄a Jesu si aw̄o. ¹¹ Iyi à gb̄o ideu, n̄oi in̄o n̄n̄a í

d̄ō n̄o à ni n̄n̄a aa muaa fia. N̄oi Zudasi wa de kp̄aa b̄ei á ce ku zambaò Jesu ku na in̄e n̄n̄a.

Jesu wa je jingauu Iku ku kua do m̄ooyi n̄a

(C̄o Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Z̄aa 13:21-30)

¹² Si aj̄o sintei jingauu P̄̄e hai ne lefeeu, si waati iyi in̄e n̄a à ya saka angud̄ai jingauu Iku ku kua a ceò kuwee, n̄oi m̄ooyi Jesu n̄a à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceee ij̄ei jingauu. ¹³ N̄oi í be aman̄e minji si in̄oi m̄ooyi n̄a í s̄ō n̄a í ni, i b̄o in̄o ilu, aa ye m̄ok̄o ḡo wa so inyi j̄ol̄o. I tooe. ¹⁴ M̄ok̄ou á koo ku l̄o kpas̄e ḡo. Kpas̄e bii á l̄ou, i koo í s̄ō ilu kpas̄eu i ni n̄a, M̄eetu í ni ka beee ile bii n̄n̄u á je jingauu Iku ku kua do m̄ooyi n̄n̄u n̄a. ¹⁵ M̄ok̄ou á b̄oò n̄e si antai ile ku kpeke ḡo n̄o á nyisi n̄e ilaawa nla ḡo iyi à ce s̄oolui fei nd̄ee t̄a. Bei aa ce nwa s̄oolui jingauu n̄a. ¹⁶ N̄oi m̄ooyi n̄a à dasi kp̄aa à ne. Iyi à to in̄o iluu n̄o à ye ideu í ce bei Jesu í s̄ō n̄a, n̄oi à ce ij̄ei jingauu be.

¹⁷ Iyi ale í le, n̄oi Jesu í to wa do m̄ooyi maateeeji n̄a. ¹⁸ Waati iyi à waa je n̄oi Jesu í ni, nt̄o nt̄o, in̄e ak̄a n̄n̄e iyi aw̄oò à waa je, n̄n̄ui á zambam. ¹⁹ N̄oi in̄oi n̄n̄a fei í f̄o, n̄o à wasi ku beee ak̄a ak̄a à waa ni, isa kù je amu ya. ²⁰ N̄oi Jesu í je n̄n̄a í ni, si in̄oi in̄e maateeeji, in̄e ak̄a n̄n̄e á ḡusi p̄ee si in̄o je aw̄oò aj̄o. Laf̄̄ei á zambam. ²¹ Do nt̄o amu Am̄ai Aman̄e an ku si bei kuk̄oi idei Ilaāō wa f̄o. Amma in̄e iyi á zambam à ye ijuukp̄a nla nla. Á tiaa in̄e eu bii í je a kù búu m̄am wo.

Ije iyi aa kayeò gigii ikui Jesu
(Cò Matie 26:26-30; Luku
22:14-20; Kòr. 1, 11:23-25)

²² Waati iyi à waa je, n̄oi Jesu í so p̄e í saabu Ilaaḥ titā í bei í bububue í na m̄oc̄e n̄au í ni, i gba n̄a. Iyi ih̄ei í je aram. ²³ N̄oi í so k̄oḥfu má si bii à dasi v̄ēe í saabu Ilaaḥ n̄o í na n̄a aḥa fei à m̄o. ²⁴ N̄oi í s̄o n̄a í ni, iyi ih̄ei í je n̄jem. N̄hui í je nyindai akabuu iyi Ilaaḥ í d̄i do aman̄e n̄a. An nik̄ae na irii dulum dii ine nkp̄o. ²⁵ Nt̄o nt̄o, n kaa n m̄o at̄e v̄ēe má í gbe hee aḥo iyi an m̄o v̄ēe tit̄s si andunya tit̄i Ilaaḥ. ²⁶ Si anyie à k̄s iri n̄a n̄o à fita à b̄o iri kutai Olivie n̄a.

Jesu wa f̄o iyi Piee á j̄a ku ni kù mà n̄ju

(Cò Matie 26:31-35; Luku
22:31-34; Z̄aa 13:36-38)

²⁷ N̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄e n̄a í ni, iḥe fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaḥ í f̄o si kuk̄oi idee, bēebēe á ce. Í ni n̄ju á kpa woo degbeu n̄o angud̄a n̄au a fangaa bii fei. ²⁸ Amma an j̄i hai si bale n̄o n cua n̄je n b̄o ilei Galilee. ²⁹ N̄oi Piee í s̄o í ni, baa bii ine fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai. ³⁰ N̄oi Jesu í s̄o í ni, nt̄o nt̄o, nnyi, id̄uuyi m̄om, hee aḥe ku maa k̄o ise gbēeji, aa j̄a ise gb̄eeta i ni i kù mà̄m. ³¹ Amma béi Jesu wa f̄o, bēebēe m̄oi Piee í ya f̄o hee lele ku ni, n kaa n k̄osie pai, baa bii í je an ku do aḥo aḥoi. N̄oi aḥa fei à f̄o bēebēe.

Jesu wa ce kut̄o Gēsemanee
(Cò Matie 26:36-46; Luku
22:39-46)

³² N̄oi Jesu do m̄oc̄e n̄a à b̄o inya ḡo iyi à ya kpe Gēsemanee. Iyi à to be n̄o í s̄o n̄a í ni, i buba ih̄e tit̄a n̄a n koo n ce kut̄o wa. ³³ N̄oi í gb̄a Piee do Zaaki do Z̄aa à b̄o waju. N̄o n̄jo í muu hee arae fei í r̄o. ³⁴ N̄oi í s̄o n̄a í ni, in̄o ku f̄o í naa sim nla nla hee wa bi ku kpm̄. I wa ih̄e, i w̄o n̄joo n̄a. ³⁵ Iyi í f̄o bēebēe í t̄a n̄oi í b̄o waju keeke í koo í sēebata ile wa ce kut̄o, bii á ce, wahalau ku j̄iò n̄ju. ³⁶ Wa ni, Baam, aa ȳok̄o í ce mii fei. J̄o wahalau ih̄e ku j̄im. Amma do n̄ju fei, ku maà ti ku je ti id̄ōobim, j̄o id̄ōobie ku ce.

³⁷ Si anyie n̄oi í nyi wa bi m̄oc̄o m̄eeta n̄au í ba n̄a à waa s̄i n̄joo. N̄oi í bee Piee í ni, Sim̄o, i waa s̄i n̄jooi? Debēi, i kù ȳok̄o i kù w̄o n̄joo baa lēeu ak̄a? ³⁸ I w̄o n̄joo n̄o i maa ce kut̄o n̄a ku ba i maà dasi kulelei ine n̄a. Id̄oi aman̄e í bi, amma arae í kua gbugb̄ae. ³⁹ N̄oi í nyi má í koo í ce kut̄o si ide ak̄u. ⁴⁰ Iyi í nyi wa bi tu n̄a má, n̄o í ba n̄a à waa s̄i n̄joo má, domi n̄joo wa kpa n̄a. Iyi í j̄i n̄a n̄o a kù mà bei aa s̄o má.

⁴¹ N̄oi í nyi í koo í ce kut̄o má n̄o í baa bi tu n̄a ise gb̄eetasiae í bee n̄a í ni, i s̄u i waa s̄imi n̄ai hee nsei? Í to bēebēe. Wee, awaatiu í to t̄a, iyi aa mu amu Am̄ai Aman̄e, á daa ilu dulum n̄a si aḥo. ⁴² Wee, ine iyi á zambam wa to wa. I dede ka k̄o n̄a.

À mu Jesu
(Cò Matie 26:47-56; Luku
22:47-53; Z̄aa 18:3-12)

43 Iyi Jesu wa fɔ bεεβε, gbakã ɲɔi Zudasi, ine akãi mɔcɔ maateji ɲau, í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooε wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. Ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa do ine ngbo ɲauí à be ɲa wa. 44 Waati iyi Zudasi í dasi idɔ ɲɲu ku zamba Jesuu, í sɔ ine ɲau nyinda gɔ iyi ɲɲu á ce. Í ni, ine iyi an koo n ya n baabae, lafɛε mbe. I muu dim dim i nεε ɲa. 45 Hai Zudasi í to wa gbakã, í sekεε si Jesu í ni, Mεεtu. ɲɔi í baabae. 46 ɲɔi ine ɲau à to Jesu awɔ à muu. 47 ɲɔi ine akãi mɔcɔ ɲau í yɔ taakubae í cafe itii amaacei woo wee nlai Ilaaɔu í buu. 48 ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, amui ì naa ku mu ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? 49 Ñ ya n wa si inɔ nɲε ajɔ fei n maa n kɔ ine ɲa si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ i kù mum ɲa. Amma ɲɲu ɲau be fei í ce ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ. 50 ɲɔi mɔcɔ ɲau fei à jɔ̀ɔ à sa.

51 ɲɔi ama awaasũ gɔ mɔ wa too Jesu, wa kpaka acɔ. ɲɔi ine gɔ wa dε ku muu, 52 amma í sa basí í jɔ̀ɔ acɔu.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Matie 26:57-68; Luku 22:54-44, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

53 ɲɔi à bɔ̀ɔ Jesu bi woo wee nlai Ilaaɔu. Tengi bei ine ngboi woo wee ɲau do ine ngbo ɲau do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à tɔtɔ. 54 Nɔ Pιεε í wa hee jiji wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ̀ inɔ bantumai kpasɛi woo wee nlau. ɲɔi í buba be

do woo degbe andε koofa ɲau, wa nyia kɔkɔi ina.

55 Waati ɲɲu ine ngboi woo wee ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa dε ide gɔ iyi aa yèɔ taalei Jesu a ba a kpa. Amma a kù ba. 56 Ine nkɔ́ í wasi ku máa ide, amma ide ɲɲa kù waa so nje. 57 ɲɔi ine gɔ ɲa à dede à máa ide à ni, 58 à gbɔ iyi í ni ɲɲu á legε kpasɛi Ilaaɔu nɔ si afei ajɔ mεeta ɲɲu á be ku ma mmue iyi kaa je do awɔi amanε. 59 Amma baa si be, ide ɲɲa kù so nje. 60 ɲɔi woo wee nlau í dede í leekí si wajui aɲa fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii ine ɲau ihɛ à waa yèɔ taaleε. 61 Amma Jesu wa cokoe, kù fɔ ide gɔ. ɲɔi woo wee nlau í beε má í ni, awɔi ì je ine iyi Ilaaɔ í cica, Amai Ilaaɔ? 62 ɲɔi Jesu í jεaa í ni, oo, amui. Nɔ aa ye ɲa amu Amai Amanε ñ wa n buba si awɔ njei Ilaaɔ ilu gbugbã fei. Nɔ ajɔ akã aa na i yem ɲa ñ wa n naa si kudũi iji má. 63 ɲɔi woo wee nlau í ga ibɔε ku nyisið idɔ̀ɔkɔε. Nɔ í ni, a kù waa dε siε ilu sεeda kãma má. 64 Ì gbɔ bei wa bu Ilaaɔ ɲa. Beirei ì ye a cea mɔkɔu ɲa. ɲɔi aɲa fei à ye taaleε à ni a kpa.

65 ɲɔi ine gɔ ɲa à wasi ku tusi Jesu antɔ gbakã nɔ à bii ijue à bei à waa daa kutu à beεε à waa ni, awɔ walii, sɔ wa ine iyi í cãε. ɲɔi sooge ɲau à mu Jesu à wasi ku sambalae.

Pιεε í jã í ni ɲɲu kù mà Jesu
(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

66 Waati iyi Pιεε í wa bantumai kpasɛu, ɲɔi ine akãi ama inaabo woo ce icei woo

wee nlai Ilaaḏu í naa be. ⁶⁷ Iyi í ye Piεε wa nyia, ηḗi í cḗḗ sēε í ni, awḗ mḗ, ì tako ì wεε do Jesu inei Nazaretiu. ⁶⁸ Amma í jã í ni, n kù màà fḗ, n kù gbḗ ide iyi ì waa fḗ. Nḗi í fita í bḗ ikpa andε kabau. Waati beεbei jεε wa kḗ. ⁶⁹ Nḗi ama inaabo woo ce icεu í yḗḗ be má, ηḗi í wasi ku sḗ ine ηa iyi à wa beu wa ni, inεεu ihē ine akã nḗai. ⁷⁰ Nḗi Piεε í jã má. Iyi í kpe keeke, ηḗi ine ηa iyi à wa beu à sḗ Piεε à ni, ntḗ ntḗ, awḗu ine akã nḗai, domi awḗ mḗ inei Galileei. ⁷¹ Nḗi Piεε í ceekpe í ni, n kù mà màkḗ iyi ì waa fãau be ηa. ⁷² Be gbakã ajεε í kḗ ise gbeejisiaε. Nḗi Piεε í ye gigii ide iyi Jesu í sḗḗu wo í ni, hee ajεε ku maa kḗ ise gbeeji aa jã ise gbεeta i ni í kù mààm. Nḗi Piεε í lḗsi ku kpata.

15

À bḗḗ Jesu si wajui Pilati

(Cḗ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zãa 18:28-38)

¹ Nḗi daadaakḗ ine ngboi woo weei Ilaaḗ ηau do ine ngbo ηau do woo kḗ ine ηa si wooda ηau do ine ηa iyi à gbe si igbei woo kiiti ηau fei à tḗtḗḗ à wũa ideu ajḗ. Nḗ à dī Jesu à koo à daa Pilati si awḗ. ² Nḗi Pilati í beεε í ni, awḗi ì jε ilaalui Zuifu ηa? Nḗ Jesu í jεaa í ni, oo, si bei ì fḗ. ³ Nḗi ine ngboi woo wee ηau à má Jesu ide ikã ikã fei. ⁴ Nḗi Pilati í beεε má í ni, i kù waa fḗ ide gḗ? I kù gbḗ bei à waa niε? ⁵ Amma Jesu kù jε ide kãma má hee biti í mu Pilati.

À ye taalei Jesu a ba a kpa
(Cḗ Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

⁶ Wee si jingauu Iku ku kua fei Pilati í ya jḗ inei piisḗḗ akã iyi zamaa í bii. ⁷ Wee ine gḗ í wa ile piisḗḗ be do kpaasie ηa si na iyi í jḗ à kpa ine gḗ si waatii ide ku kḗ nḗa. Iriεi Barabasi. ⁸ Nḗi zamaau í bḗ bi Pilati à waa tḗḗε ku cea aḗa bei í ya ce nḗa adḗ fei si jingauu. ⁹ Nḗi Pilati í bee ηa í ni, ì bi n jḗ nḗε ilaalui Zuifu ηau ηa? ¹⁰ Í fḗ beεbei si na iyi í jḗ wa mà sãa sãa iyi na igui í jḗ ine ngboi woo weei Ilaaḗ ηau à daa nḗu Jesu si awḗ. ¹¹ Amma ine ngboi woo weei Ilaaḗ ηau à wasi ku mante zamaau à ni a sḗ Pilati ku nya nḗa Barabasi. ¹² Nḗ Pilati í bee ηa má í ni, to, beirei ì bi n cea ine iyi ì ya maa kpe ilaalui Zuifu ηau. ¹³ Nḗi à dḗ anu à ni, kpakpae si jīi ku gaau. ¹⁴ Nḗ Pilati í bee ηa í ni, laalḗ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fḗ fei, beεbe mḗi ine ηau à ya dḗ anu hee lele a ni, kpakpae si jīi ku gaau. ¹⁵ Si na iyi í jḗ Pilati í bi ku ce iyi á dḗa zamaau si, nḗui í jḗ í nya nḗa Barabasi nḗ í mu Jesu í jḗ à tεaa kpḗtḗḗ. Si anyie, nḗ í daa sooge ηa si awḗ a koo a kpakpae si jīi ku gaau.

Sooge ηa à waa yaako Jesu
(Cḗ Matie 27:27-31; Zãa 19:2-3)

¹⁶ Nḗi sooge ηau à gbã Jesu à bḗḗε kabai ilaalui, nḗ à tḗtḗḗ sooge ηa iyi à gbe ηau fei be. ¹⁷ Nḗi à daa Jesu si ibḗ nkpa sisḗ gḗ, nḗ à ba fulai agũ à daa si iriε. ¹⁸ Nḗi à yaakoε à

waa ni, fəɔ ilaalui Zuifu ŋa.
 19 Nɔi à ya maa cāa kpokpoo si
 iriɛ, a maa tusiɛ antɔ, nɔ à waa
 gulea à waa sɛebata si wajue.
 20 Iyi à yaakoɛ à tā, ŋɔi à nyaa
 ibɔ nkpau à bei à daa si ibɔɛ,
 nɔ à bɔðɛ waduude à koo à
 kpakpae si j̄i ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau
 (Cɔ Matie 27:32-44; Luku
 23:26-43; Zāa 19:17-27)

21 Wee inɛi Sirɛni gɔ iyi à ya
 kpe Simɔɔ wa baa hai iko, nɔ
 í to wa bɛ. Baai Alesandu do
 Rufusui. Iyi í to wa nɔ sooge
 ŋau à muu do gbugbā à kāa j̄i
 ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.
 22 Nɔi à bɔð nɔ do Jesu si inya
 gɔ iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waato
 inya iyi í jɔ kokoi iri. 23 Nɔ à
 ná Jesu atɛ vɛɛ iyi à yɔgɛɛ do
 iwɔ iyi à ya kpe miru, amma
 í kɔ ku mɔɔ. 24 Nɔi à kpakpae
 si j̄i nɔu. Si anyiɛ sooge ŋau
 à ta kpasa si j̄inɛɛ ŋa a ba a ye
 iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbei à ce
 ikpɛi jaɛɛ ŋau. 25 Daakɔ zakai
 bei isɔ mɛɛsāi à kpakpae si j̄i
 nɔu. 26 Nɔi à kɔ kuraraɛ si j̄i
 gɔ à masi j̄i bii à kpakpaeu,
 à ni ilaalui Zuifu ŋa. 27 Nɔi à
 kpakpa ile minji gɔ ŋa bɛ má,
 inɛ akā ikpa awɔ nɛɛ, inɛ akā
 mɔ ikpa awɔ cangae. [28 Bɛɛbei
 kukɔi idei Ilaaɔ í kɔ iyi í ni, à
 dooae si inɛ laabɔ ŋa.]

29 Woo lɔ ŋa à ya maa gugbā
 iri a buu a maa ni, ahā, kù jɛ
 awɔi ì ni aa lɛgɛ kpasɛi Ilaaɔu
 nɔ i maa ma si afei ajɔ mɛɛta?
 30 To, faaba araɛ bɛ, kita hai si
 antai j̄i ku gaau. 31 Bɛɛbe mɔi
 inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau
 do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau
 à waa yaakoɛ. À sɔ nɛɛ à waa

ni, í faaba inɛ gɔ ŋa amma kaa
 yɔkɔ ku faaba araɛ. 32 Bɛɛbei,
 nɔ Kirisi ilaalui Izireliu ku
 kita wa hai si j̄i nɔu ku ba ka
 yɔɔ, nɔ ka dasiɛ naanɛ. Bɛɛbe
 mɔi, inɛ ŋa iyi à kpakpa do
 Jesu ajɔu à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku
 (Cɔ Matie 27:45-56; Luku
 23:44-49; Zāa 19:28-30)

33 Nɔi dasā nkpau ilu í kuku
 si ilɛ fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai
 alɛ. 34 Nɔi si isɔ mɛɛtau Jesu í
 dɔ anu hee lele í ni, Eloi, Eloi,
 lama sabatani, waato Ilaaɔ,
 Ilaaɔ, na mii í ce ì fūsɔm awɔ.
 35 Nɔi inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛu à
 gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe
 Elii. 36 Nɔi inɛ akā nɔa í sei í
 koo í d̄i kanya si golo gɔ í sɔsi
 inyiikā í bei í naa í toa Jesu ku
 cɔɔcɔɔɛ, nɔ í ni, ka leekɔ, ka cɔ
 ma Elii á naa ku kitaɛ hai si j̄i
 ku gaau. 37 Nɔi Jesu í dɔ anu
 hee lele í bei í ku.

38 Asee, waati bɛɛbe si ilui
 Zeruzalɛmu, ridoo iyi í wa
 kpasɛi Ilaaɔu í ga í kpɛ minji
 hai lele hee ku bɔ ilɛ. 39 Inɛ
 ngboi sooge ŋa iyi í wa wajui
 Jesu í ye yaase bei í ce í bei í ku,
 nɔ í ni, ntɔ ntɔ, inɛɛu ihɛ Amai
 Ilaaɔi.

40 Nɔi inaabo gɔ ŋa mɔ à wa
 bɛ à waa cɔ ilu wa hai j̄ij̄i. Si
 inɔ nɔa Maari inɛi Madalau í
 wa bɛ do Salomee do Maari,
 iyei Zozee do Zaaki iyi í jɛ ama
 awaasuu. 41 Wee hai tako,
 waati iyi Jesu í wa ilei Galilee,
 aɔai à tooɛ à ya maa cea icɛ. Nɔ
 inaabo nkpɔ gɔ ŋa mɔ à wa bɛ,
 iyi aɔað ŋa à si Jesu wa iyi wa
 naa Zeruzalɛmu.

À dasi ikui Jesu bale

(*Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42*)

⁴²⁻⁴³ Iyi ale í ε, ηοi Zozefu inei Arimateeu í naa be. Í bei í je ilu beere si inoi Zuifu woo kiiti ηau, nɔ wa cɔ kpāa iyi Ilaaḥ á na ku je bomma. Wee ajoi sɔɔlui jingau. Iju kumáe ajoi kusimii á je. Na ηοi í jò Zozefu í bɔ bi Pilati do wɔɔkɔ ku tɔɔe ikui Jesu. ⁴⁴ ηοi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tā. ηοi í kpe inε ngboi sooge ηau í beee ma Jesu í kú í kpε. ⁴⁵ Iyi inε ngboi sooge ηau í sisiaa yaase bei Jesu í kuò, ηοi í jesi Zozefu koo so ikuu. ⁴⁶ ηοi Zozefu í koo í ra acɔ fufu, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jii ku gaauu, í woo do acɔu. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyie í bimbili kuta nla gɔ í dɔ̀ò andei baleu. ⁴⁷ ηοi Maari inei Madalau do Maari iyei Zozee à ye bii à waa dasi ikui Jesuu.

16

Kujii Jesu hai si bale

(*Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10*)

¹ Iyi ajoi kusimi í lɔ, ηοi Maari inei Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tulare iyi aa koo a fāsi ikui Jesu. ² ηοi ajɔ amaazuma daadaakɔu abo ηau à bɔ bi baleu, ³ ηοi à waa bee nje si kpāau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andei baleu ya. ⁴ À waa fɔ beebeyi si na iyi í jò kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ waju à ye kutau í bimbili. ⁵ ηοi à lɔ inɔ baleu nɔ à ye awaasũ gɔ wa buba do awɔ nje be, wa dasi jaba fufu, nɔ njo í

mu ηa jiiida jiiida. ⁶ ηοi í sɔ ηa í ni, i maà jò njo ku mu ηε. Nè mà iyi Jesu, inei Nazaretiui í waa dede ηa, iyi à kpakpa si jii ku gaauu. Í jii hai si bale, kù wa ihē má. I cɔ tengi bii à dasieu wo. ⁷ Amma i koo bebei i koo i sɔ mɔcɔe ηau do Piee takae í ni, á cua nηe ku bɔ ilei Galilee. Bei aa koo í yɔɔ ηa si bei í sɔ ηe wo.

⁸ ηοi à fita wa à sa hai bi baleu do kuyaya domi njo í mu ηa ntɔ ntɔ. A kù nɔ a kù sɔ inε gɔ ideu na irii njo iyi í mu ηau.

Jesu í tusea Maari inei Madalau arae

(*Cɔ Matie 28:9-10; Zāa 20:11-18*)

[⁹ Iyi Jesu í jii hai si bale ajɔ amaazuma daadaakɔu, bi Maari inei Madalau í tako í nyisi arae. Maariui Jesu í tako í lelea inei inɔ̀ko meeje wo. ¹⁰ ηοi abou í koo í sɔ kpaasi ηa laabaauu. Anjai à waa too Jesu wo nɔ à wεὲò inɔ kufɔ à wasi ku kpata. ¹¹ Iyi í ni Jesu í jii má, nηu í yɔɔ, a kù dasie naane.

Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ ηa arae

(*Cɔ Luku 24:13-35*)

¹² Si anyii nηu, ηοi Jesu í tuse arae bi mɔcɔ minjie gɔ ηa iyi à waa ne si kpāa, à waa bɔ ilεko. Amma í kpaasi arae si kuyε nηa. ¹³ ηοi inε ηau à baa inɔ ilu nɔ à koo à sɔ inε bubu ηau, amma kpaasi ηau a kù dasi anηa mɔ naane má.

Jesu í tusea mɔcɔ maatakā ηau arae

(*Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zāa 20:19-23; IWB 1:6-8*)

14 Si anyiε Jesu í koo í tuse arae bi mɔcɔ maatakã ηau bii à waa jε. Nɔi í gbagba si ηa na naane hai dasi nηa do idɔ kule nηa, si na iyi í jò a kù jesi idei inε ηa iyi à yɔɔ í jɪ hai si balεu. 15 Nɔi í sɔ ηa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waazoa inε baa yooma fei laabaau jiidau ηa. 16 Inε iyi í dasi naane nɔ í jò à dasiε inyi á ba faaba, amma inε iyi kù dasi naane, Ilaaɔ á ye taaleε ku kpãa iju. 17 I cɔ maamaake gɔ ηa iyi woo dasim naane ηa aa ce. Aa lele inei inɔko ηa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ηa iyi i kù waa gbɔ ηa. 18 Aa mu njo ηa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔtɛ gɔ kaa ce nηa ide kãma. Aa lesi bɔɔ ηa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaɔ má

(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

19 Iyi Lafɛε Jesu í sɔ ηa ideu í tã, ηɔi à soo lele í koo í buba si awɔ njei Ilaaɔ. 20 Nɔi mɔcɔ ηau à koo à waa waazoa inε ηa bii fei. Nɔ Lafɛε wa sobi ηa si icεu, í jò à ya maa ce maamaake ηa ku ba inε ηa a mà iyi ide nηa í jε ntɔ.]

Laabaau jiidai iyi Luku í kò

Ide Sinté

¹⁻⁴ Baakòom Teofilu, ilu bεεε nla, ñ wa n ceε fò.

Í s̄laam si n kòe tiauh ihē wa n s̄ōe dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Ine ña iyi à yòò hai sinte, nò à baa à je woo ce icēi ideu, aṅai à s̄ō wa. Iyi ine ña à gbòò, ine nkpò nkpòí í ce kookaai ku ba a kòò dee dee. Nò í s̄laam si amu mò n kòe wa ku ba i mà kam kam iyi ide ña iyi à kòe siu ntòí, domi ñ w̄ua ideu fei hai sinteε.

*Amaleka gò wa fò ideí kubíi
Z̄aa woo dasi iyi*

⁵ Si waati iyi Herodu í je ilaalui Zudee, woo weei Ilaaṣ gò í wa be à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaṣ ña iyi í je ti Abiai í wa. Aboei à ya kpe Elizabeti. Si dimii Ar̄ō iyi í je woo wee nla sintei Ilaaṣui í wa. ⁶ Aṅa minji fei à je dee dee si wajui Ilaaṣ nò à waa jirima woodai Lafēε do ideε fei mam mam. ⁷ Amma a kù ne ama domi Elizabeti gbendai, nò aṅa minji fei à gbo tā.

⁸ Ajò ñṅu gò, Zakari wa ce icēi kuweeε si wajui Ilaaṣ domi si wuaei kuweeu í to si. ⁹ Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà ine iyi á lò si kpasēi Ilaaṣ koo jo tularé. N̄oi ajò ñṅu be, kpasau í so Zakari, ñoi í jò í lò inò ileu koo jo tularéu. ¹⁰ Nò zamaqu fei wa ce kutòò waduude si waati iyi wa jo tularéu. ¹¹ N̄oi amalekai Ilaaṣ gò í naa siε, wa leekí si awo

ñjei bi ku jo tularéu. ¹² Iyi Zakari í yòò ñoi zigie í da, nò njo í muu hee í caa. ¹³ Amma amalekau í s̄ōó í ni, mà ñ jò njo ku muε, Zakari. Ilaaṣ í gbò kutòòε. Elizabeti aboe á bíε ama inεmòkò nò í s̄ōò Z̄aa. ¹⁴ Aa ne inò did̄ō nla nla nò ine nkpò á weε do inò did̄ō na kubie, ¹⁵ si na iyi í jò ine nlai á je si wajui Aṣ Lafēε. Kaa mò v̄ēε, hee má je atē kulele mmu gò. Nò á k̄òò Hundei Ilaaṣ hai inòí iyeε. ¹⁶ Á jò inei Izireli nkpò ku kpaasi idò nò a nyi wa bi Aṣ Lafēε ñṅa. ¹⁷ N̄ṅui á cuaa Ilaaṣ nò ku ye bei Elii walii nlai takou. Gbugb̄ae mò á yei bei ti Elii. Á jò baa do ama ñṅa ña a gbòsi nje, nò á jò hai gbò ide ña mò a ce lasabu bei ine dee dee ña.

¹⁸ Amma Zakari í s̄ō amalekau í ni, amu wee ñ gbo tā nò abom mò í ce ine ngbo. To, beirei an ce n mà iyi ideu á ce. ¹⁹ N̄oi amalekau í jeaa í ni, amui Gabieli. Amui ñ ya n wa bi Ilaaṣ n maa n ceaa icε. N̄ṅui í b̄em wa n na n baε ide ku fò nò n sisie laabaau jiidau ihē. ²⁰ Amma i kù dasi idem n̄ou naane baa do iyi á na ku ce bii waatiε í to. Na ñṅu, aa dekl, i kaa yòkò i fò ide má í gbe ajò iyi ideu í cei.

²¹ Wee ine ña à waa degbe Zakari, nò à biti do iyi wa kpe inò kpasēi Ilaaṣ be. ²² Iyi í fita wa, kù yòkò ku ba ña ide ku fò má, ñoi à mà iyi í ce kuye gòí si inò ileu be. Wa ba ña ide ku fò do awo ku nyisi iyi ntòí, amma kù yòkò ku fò ide do gele.

²³ Si anyii kuyeu, Zakari í m̄osi icεε má hee í koo í to ajò iyi icεε í kpa iri inò kpasē

be. Nɔi í nyi ideε. ²⁴ Si anyie, Elizabethi aboe í ba así, nɔ wa singa arae zakai cukpa miu, í ni ^{*}, ²⁵ cɔ mii iyi Ilaaɔ́ í ceem. Í cɔm do iju jiida nɔ í nyaam anyɔ si wajui amanε ηa.

Amaleka wa fɔ idei kubí Jesu

²⁶ Iyi así Elizabethi í ba cukpa mεefa, ηɔi Ilaaɔ́ í be amaleka Gabiɛli Nazareti si ilei Galilee. ²⁷ Í bɔɔi bi mudɛε gɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaasũ gɔ iyi à ya kpe Zozefu, si dimii ilaalu Davidi. Irii mudɛεui í je Maari. ²⁸ Amalekau í lɔ bi tεε í sɔɔ́ í ni, n̄ wa n̄ ceε fɔɔ, awɔ iyi Ilaaɔ́ í cea didɔ. Aɔ Lafɛε í wεε do awɔ.

²⁹ Nɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee arae ide wa ni, yoomai í je yaasei fɔɔu ihɛ. ³⁰ Nɔi amalekau í sɔɔ́ í ni, mà jɔ̀ njo ku muε Maari. Ilaaɔ́ í ceε didɔ. ³¹ Aa ba así í bí ama inemɔkɔ nɔ i sɔɔ́ Jesu. ³² Á na ku je inε nla. Amai Ilaaɔ́i aa ya kpoo, ηηu iyi kù ne saa. Aɔ Lafɛε á coo ilaalu, á náa bommai Davidi balae. ³³ Nηui á je bomma si dimii Zakɔbu do ajɔ fei. Bommaε kaa ne kɔɔ́ †. ³⁴ Nɔi Maari í bee amalekau í ni, beirei á ce ku ce, si bei n̄ kù mà mɔkɔ.

³⁵ Nɔi amalekau í jeaa í ni, Hundei Ilaaɔ́i á naa sie, nɔ gbugbãε ku biie bei jji. Nηui í jɔ̀ aa kpe ama kumá iyi aa na i biu Amai Ilaaɔ́. ³⁶ Elizabethi nyaanzeu mɔ iyi à ya maa kpe gbendau, do si agboεu

fei, í ne asíi ama inemɔkɔ. Í wεε si cukpa mεefasiaε nsei. ³⁷ Maari, jɔ̀ í mà iyi nkãma kù wεε iyi Ilaaɔ́ í mɔngɔ.

³⁸ Nɔi Maari í ni, amu woo ce icei Aɔ Lafɛεi. Fei ndεε ku ceem bei í sɔm nɔu. Nɔi amalekau í ne.

Maari í bɔ Elizabethi ku cɔ

³⁹ Si anyii ηηu, ηɔi Maari í dede do saasa í dasi kpãa wa ne ikpa geete ηa, í bɔ ilu gɔ si ilei Zudee. ⁴⁰ Iyi í to be ηɔi í lɔ kpasɛi Zakari nɔ í ce Elizabethi fɔɔ. ⁴¹ Waati iyi Elizabethi í gbɔ fɔɔi Maariu, ηɔi amau í yaga si inɔε, nɔ Elizabethi í kɔɔ́ Hundei Ilaaɔ́. ⁴² Nɔ́ í dɔ́ anu hee lele í ni, Ilaaɔ́ í weεε í se inaabo fei, nɔ kuweeu á sɔ si ama iyi aa na i bíu. ⁴³ Yooi n̄ je hee iyei Lafɛεm í naa bi tom. ⁴⁴ Waati iyi n̄ gbɔ fɔɔεu be, ama iyi í wa inɔm í yaga do inɔ didɔ. ⁴⁵ Ilu inɔ didɔi awɔ iyi ì dasi naane iyi mii iyi Ilaaɔ́ í sɔε á na ku ce.

Iri ku kɔi Maari

⁴⁶ Nɔ Maari í ni, Idɔm wa saabu Aɔ Lafɛε. ⁴⁷ Nɔ́ n̄ wεεɔ inɔ didɔ na irii Ilaaɔ́ Woo faabam, ⁴⁸ Si na iyi í jɔ̀ í kásim iju jiidaε, amu woo ce iceε iyi n̄ kù je ngɔgɔ.

Nɔ hai nsei inei andunya ηa fei aa maa ni amuu ilu inɔ didɔi,

⁴⁹ Domi Ilaaɔ́, ilu gbugbã fei í ceem mii nla nla.

Iriε í má.

⁵⁰ Í ya ce araarei inε ηa iyi à waa jirimae hee do ajɔ fei.

* **1:24** wa singa arae Ara ku singaeu kù je na anyɔ. Á yɔkɔ ku je wa bi ku maa wεε ηηu aká ku ba ku saabu Ilaaɔ́. † **1:33** Zakɔbu Zakɔbui á ya kpe Izireli má. Bii à ni á je bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inei Izireli ηa feii à waa fãa.

51 Í ce ice gbugbã ña do
gbugbãí awɔɛ
Nɔ í fangaa inɛ ña iyi lasabui
idɔ ñña í nɛ faao.

52 Í kɛkɛ ilaalu ña si batai
bomma ñña ña,
Nɔ í so ilu are ña lele.

53 Í jò inɛ ña iyi ari wa kpa à jɛ
mii jiida ña à yo,
Amma í lele ilu fia ña awɔ
ngbɛ.

54-55 Í sobi inɛi Izireli woo ce
icɛɛ ña,

Í ce araare ñña hee do ajɔ fei
Bei í tako í sɔ Aburhamu do
tɔkuɛ ña

Aña iyi à jɛ bala nwa ña.

56 Iri iyi Maari í kɔu mbɛ. Si
anyie nɔ í buba bi Elizabeti bɛ
zakai cukpa mɛɛta, í bei í nyi
ideɛ.

Kubí Zāa woo dasi inyiu

57 Awaati í tɔ bii Elizabeti á
bí amaɛ, nɔ í bí ama inɛmɔkɔ.

58 Kpaasie ña do nyaanzeɛ ña
à gbɔ iyi Aɔ Lafɛɛ í ce araareɛ
ntɔ ntɔ, nɔ añaɔ ña à wɛɛɔ inɔ
didɔ ajɔ. 59 Si ajɔ mɛɛjɔsia à
naa ku dasi amau bango, nɔ
à waa bi à kpoo Zakari, irii
baaɛu. 60 Amma iyee í so ide í
ni, aawo, Zāai aa kpoo. 61 Nɔi à
sɔɔ à ni, si nyaanzeɛ inɛ kama
kù nɛ dimii iriu bɛ.

62 Nɔ à bee baaɛ do awɔ ku
ba a mà bei í bi a kpe amau.
63 Nɔi Zakari í tɔɔ mii gɔ si bii
á kɔ si, nɔ í kɔ í ni, Zāai í jɛ iriɛ.
Nɔ aña fei à biti. 64 Nɔi gbakā
Zakari í yɔkɔ í fɔ ide do geɛɛ,
nɔ í lɔsi ide ku fɔ wa saabuɔ
Ilaaɔ. 65 Nɔi njo í mu hee do
inɛ ña iyi à wa amɛɛ amɛɛ fei.
Nɔ si ilɛkoi geetei Zudee ña
fei inɛ ña à wasi ku ce faajii

ideu. 66 Inɛ ña iyi à gbɔ ideu fei
à ya maa muui si idɔ ñña nɔ a
maa ni, debɛi, beirei amau ihɛ
á na ku jɛ.

Mii ña iyi í ceu ihɛ fei wa
nyisi iyi gbugbãi Ilaaɔ í wɛɛ do
nɔu.

Iri ku kōi Zakari

67 Nɔi Zakari baai amau í kɔɔ
Hundei Ilaaɔ, nɔ í ce walii í ni,

68 Saabui í jɛ ti Ilaaɔ Lafɛɛi inɛi
Izireli ña

Si na iyi í jò í naa bi inɛɛ ña í na
í ya ña.

69 Nɔ í naa nwa Woo faaba ilu
gbugbã wa si nyaanzei
ilaalu Davidi amaacɛɛu,

70 Si bei í jò walii kumáɛ ñau à
fɔ wo hai ku kpe.

71 Nɔu á faaba wa hai si awɔi
mbɛɛ nwa ña,

Do hai bi inɛ ña iyi à cé wa fei.

72 Bɛɛbei í nyisi bala nwa ña
araareɛ,

Nɔ wa yeɔ gigii akabuu
kumáɛ.

73 Akabuuui í jɛ kuwā iyi í cea
Aburhamu bala nwa,

74 Í ni nɔu á nya wa hai si awɔi
mbɛɛ nwa ña,

Nɔ nɔu ku jò ka cea nɔu ice do
wɔkɔ.

75 Nɔ icɛ iyi aa ka ceau ku jɛ do
idɔ kumá nɔ ka jɛ dee
dee si wajuɛ do ajɔ fei si
kuwɛɛ nwa.

76 Nɔ awɔ amam, aa kpeɛ waliii
Ilaaɔ, nɔu iyi kù nɛ saa,

Domi aa cuaa Lafɛɛ i maa
teesea kpāa,

77 Nɔ aa jò inɛɛ ña a mà iyi
aña aa ba faaba waati
iyi Ilaaɔ á nya dulum du
ña.

78 Ntɔ ntɔ, araarei Ilaaɔ Lafɛɛ
nwa í lá si wa.

Na saabui araareui í jò inya kumá í naa si wa hai lele bei nunui daakò,

79 Ku ba ku má inya si iné ña iyi à waa buba si ilu kuku do si jjií iku

Ku maa neò awa fei si kpāai laakai akā.

80 Iri iyi Zakari í kōu mbe.

Si anyii ññu amau wa la, nò bisie wa kōsi nò í koo í wa ghabua hee í koo í tóò ajò iyi í nyisi arae bantuma si wajui iné Izireli ña.

2

Kubí Jesu

(Cò Matie 1:18-25)

1 Waati beebe, ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce iné ña kuka si ilé fei. 2 Kuka sinteu ihē à cooi si waati iyi Kiriniusi wa je ilu ilé si ilei Siri. 3 Nò iné fei í ne si ilu koo na irie a kò si tia.

4 Nò Zozefu mō í ne hai Nazareti si ilei Galilee, í bō ilei Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehemu, domi ññu mō nyaanzei Davidii wa je. 5 Í bō ku na irie, ññu do Maari aboe iyi í ne así *. 6 Si waati iyi à wa be, ajò í na í to bii á bí amaé. 7 Nò í bí ama sinteé, ama inemakò. Í biié do acò nò í tòò si bi ku jei angudā ña, si na iyi í jò inya kù wée bii iné njoo ña aa so.

Amaleka gò ña à naa bi woo degbe ña

8 Woo degbe gò ña à wa inò sako be, à waa degbe angudā ña idū. 9 Nò amalekai Aō Lafēe gò í faata si ña wa, nò inya

kumá nla gò í kaako ña. Inya kumáu amboei Lafēeui. Nò njo í mu ña jiiida. 10 Amma amalekau í sō ña í ni, i maà jò njo ku mu ñe. Laabaau jiidai ñ naa ku sisi ññe, iyi á jea iné fei inò didō nla nla. 11 Laabaau wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí ññe Woo faaba. Nñui í je Lafēe, iné iyi Ilaaō í cicau. 12 Yaase bei aa mōau ña wee. Aa ye ama kpòtòò gò be à biié do acò, wa sū si bi ku jei angudā ña.

13 Iyi í fò beebe í tā ññi gbakā amaleka mmu gò ña à naa bi tee aña nkpò nkpò nò à saabu Ilaaō à waa ni, 14 ka jò irii Ilaaō ku ne amboe hee lele. Nò laakai ku sū ku wa si ile si iné ña iyi Ilaaō í bi.

Woo degbe ñau à bō Betelehemu

15 Nò amaleka ñau à jò ña à nyi lele. Si anyii ññu, woo degbe ñau à sabuu ññe à waa ni, debei, ka bō Betelehemu, kaa cò mii iyi í ce, iyi Aō Lafēe í jò à mà.

16 Nò à ce saasa à sei à koo. Nò à to nò à ye Maari do Zozefu, do ama kpòtòò bii wa sū si bi ku jei angudā ña. 17 Iyi à yòò, à waa sisi mii iyi amalekau í sō ña si gāmei amau. 18 Nò iné ña iyi à gbò ideí woo degbe ñau fei ideu í ya mu ña bitii. 19 Amma Maari ññe wa mu fei ndeé si idòé, nò wa lasabu si do laakai. 20 Nò woo degbe ñau à sinda à waa ne. Nò à waa nyisi amboei Ilaaō, à waa saabue na irii mii iyi à gbò do iyi à ye fei, domi

* 2:5 Maari aboe à ni Maari í je aboe si na iyi í jò añaò à wée, amma añaò à kù totòò sēe hee í koo í bíò Jesu.

fei ndεε í cei si bei amalekau í sisi nηa.

À bɔ̀ò Jesu kpasèi Ilaã

²¹ Si ajɔ mæejɔsia ηɔi à sɔɔ Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyeε kù ne as̃i. Ajɔ nηu be mɔi aa dasie bangɔ.

²²⁻²³ Mii iyi Moizi í kɔ si woodæ wee. Í ni, ama inemakɔ iyi à bí sinte fei aa nyaa ikãi ku je ti Ã Laf̃ε. Na ηɔi í j̀ɔ iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku bei ku má si ayawo iyi í ceu Zozefu do Maari à so amau à bɔ̀ò Zeruzalemu ku ba a nyisi Ã Laf̃ε ²⁴ nɔ a ce kuwee. Kuweeu do kufe minji wala do ankasiidi minjii à ya cooɔ si bei à kɔɔ si woodai Ã Laf̃ε.

²⁵ Wee makɔ gɔ í wa Zeruzalemu be à ya kpoo Simẽ. Mɔkɔu í je inε dee dee nɔ í mà bεerei Ilaã. Wa degbe inε iyi á na ku tũ idɔi inei Izireli ηa nɔ Hundei Ilaã í wεε do nηu. ²⁶ Hundei Ilaãu í sɔɔ wo í ni á ye inε iyi Ã Laf̃ε í cicau ku bei ku ku. ²⁷ Nɔi Hundeu í tale siε kpasèi Ilaã ku bɔ. Iyi iyeɔ baai Jesu ηa à lɔ̀ɔε be ku ba a cea bei wooda í fɔ, ²⁸ ηɔi Simẽ í gbaa í muu si awɔε í saabu Ilaã wa ni,

²⁹ Laf̃ε, nsei j̀ɔ amu woo ce icεε n j̀ɔ andunya do laakai ku sũ si bei ì s̃m wo,

³⁰ Domi ijum í ye faabaε,

³¹ Iyi ì ce sɔ̀luε si wajui dimi fei.

³² Nηui í je inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ηa kpãæ.

Nɔ nηui í je amboei inεε ηa, inei Izireli ηa.

Walii iyi Simẽ í ce

³³ Ide iyi Simẽ wa fɔ si gãmei amau í mu iyeɔ baæ fei biti. ³⁴ Simẽ í wee nηa nɔ í sɔ Maari iyei Jesuu í ni, Ilaã í cica amau ih̃ei ku kεkε inε nkpɔ nɔ ku dede inε nkpɔ mɔ si inɔi inei Izireli ηa. Nηui Ilaã í be wa ku je bei nyinda, amma inε ηa aa kɔ siε. ³⁵ Nɔ lasabui idɔi inε nkpɔ kú fita gbugbãa. Awɔ takæ, inɔ ku fɔ á gũε ajɔ akã si idɔε bei taakuba.

Ana walii inaabo

³⁶ Inaabo walii gɔ mɔ í wa be à ya kpoo Ana, amai Fanueli si dimii Azεε ηa. Abou í gbo ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai ad̃ mæje mɔkɔε kù bei kù na kù wεε, ³⁷ nɔ í buba jaã ad̃ nkpɔ nkpɔ. Nsei abou í ne ad̃ cine do mεε, nɔ ci ya fita hai bantumai kpasèi Ilaã. Dasã do idũ fei, í ya maa cea Ilaã icei do anu kudĩ do kutɔɔ. ³⁸ Waati beεbe nηu mɔ í sekeε si ηa wa, wa saabu Ilaã, nɔ í lɔsi idei amau ku sisia inε ηa iyi à waa degbe inε iyi á na ku faaba inei Zeruzalemu ηa fei.

³⁹ Waati iyi iyeɔ baai Jesu ηa à tã mii ηa iyi woodai Ã Laf̃ε í ni a ceu fei, ηɔi à nyi Nazareti ilu nηa si ilei Galilee. ⁴⁰ Nɔ amau wa la, gbugbãε wa k̃ɔsi nɔ í k̃ɔ bisi. Nɔ did̃i Ilaã í wεεa.

Jesu í bɔ kpasèi Ilaã si waati iyi í ne ad̃ maateejɔ

⁴¹ Ad̃ fei iyeɔ baai Jesu ηa à ya bɔ jingauu Iku ku kuai Zeruzalemu. ⁴² Si waati iyi Jesu í ne ad̃ maateejɔ ηɔi à bɔ jingauu si bei à ne d̃ɔnεε. ⁴³ Iyi jingauu í tã à waa ne,

ηοι Jesu í gbe Zeruzalemu be, amma baaε ηα a kù mà. ⁴⁴ A waa tamaa bei í wa si ino ηηai. Wee à nei zakai ajo akã, ηοι à dedee si inoi nyaanze ηηα ηα do kpaasi ηηα ηα. ⁴⁵ Amma a kù yoo, no à sinda à nyi ikpa Zeruzalemu à waa dedee. ⁴⁶ Si ajo metasia ηοι à yoo bantumai kpasēi Ilaaō. Wa buba si aninii woo ko inε ηα si wooda ηα, wa gbō ide ηηα no wa bee ηα ide. ⁴⁷ Inε ηα iyi à waa gbō ideε fei à bitio bisie do si bei wa je ηηα ide. ⁴⁸ Iyi baaε ηau à yoo be, ηοι aηa mo à bito, no iyeε í ni, amam, na mii í ce ì ce nwa beεbe. Amu do baaε wee, à wasi ku dedee do ino ku fo nla nla. ⁴⁹ Nηoi í bee ηα í ni, na mii í ce ì waa dedee ηα. I kù mà ηα iyi wūai Baam nii n ne n ce? ⁵⁰ Amma ide iyi wa sō ηau a kù gbō yaaseε.

⁵¹ Nηoi í too ηα à ne Nazareti no wa gbō ide ηηα. Wee iyeu wa mu ide ηau ihē fei si idōε. ⁵² Jesu í lá wa koo no bisie mo wa kōosi no wa dōa Ilaaō si hee do amanε ηα fei.

3

*WaaZOI Zāa woo dasi inyi
(Cō Matie 3:1-12; Maaku
1:1-8; Zāa 1:19-28)*

¹ Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibεε í ce adō maatū si bommaε, waati beεbe Ponsu Pilatii wa je ilu ilei Zudee, no Herodu mo wa je inε ngbo si ilei Galilee, no Filipu ifōeu mo wa je inε ngbo si ilei Iture do Takoniti, no Lisania mo wa je inε ngbo si ilei Abileni. ² Ani do Kaifu ηα mo à waa je woo wee nlai Ilaaō. Waati beεbei

Ilaaō í sō Zāa amai Zakari ide si gbabua. ³ No Zāa í bō si ilu ηα iyi à wa kōkōi idoi Zuudεε fei wa waazo ηηα wa ni, i kpaasi idō ku ba Ilaaō ku kpa idei dulum du ηε no a dasi ηε inyi. ⁴ Beεbei ide iyi walii Ezai í kō si tiaeu í ce. Í ni,

Imui inε gō wa dō anu si gbabua wa ni,

I teese kpāai Lafēε ku te ηα.

⁵ No aa dī lōoma ηau fei.

No geete do iri kuta fei á munga anu,

No kpāa ku ka ηα fei aa te,

Kpāa iyi í sāmī fei á sīa.

⁶ Inε fei á ye bēi Ilaaō wa faaba wa.

⁷ Zamaa nkpō nkpōi wa koo bi Zāa ku dasi ηα inyi. No í sō ηα í ni, inε inε buu ηα bei njo wukuku, yooi í sō ηε í ni í saa idōkōi kiitii Ilaaō iyi á na ku naau. ⁸ Na ηηu, i ce kookoosu jiida i nyisiō iyi i kpaasi idō ηα, no i maā tamaa mà aa ba faaba ηα si na iyi í jō ì ya maa ni inε ì je dimii Aburhamu ηα. N wa n sō ηε, Ilaaō á yōkō ku so kuta ηau ihē ku ce ηα dimii Aburhamu ηα. ⁹ Wee dagba wa kā si jīi tā mōm a daō icue. Na ηηu, jīi iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.

¹⁰ Nηoi zamaau í beε wa ni, debei, beirei aa ka ce. ¹¹ No í je ηηα í ni, inε iyi í ne ibō minji ku so akã ku mua kpaasie iyi kù ne, no inε mo iyi í ne ije ku kpōō do kpaasie. ¹² Woo gba fai lempoo gō ηα mo à naa a dasi aηa mo inyi, ηοι à beε à ni, Mεetu, beirei aa ka ce. ¹³ Nηoi í sō ηα í ni, i maā gba ku lō zaka bei à da ηηε. ¹⁴ Nηoi sooge gō ηα mo à beε à ni, awa

mə ni, beirei aa ka ce. Nə í sǝ
 ɲa í ni, i maà ya gba fiái inε gǝ
 do gbugbǎ ɲa, nə i maà ya má
 inε gǝ ide, nə i maà ya donda
 iyi à waa sǎ nɲε.

15 Inε ɲau à waa cǝ kpāai inε
 iyi Ilaaǝ í cicau nə à waa lasabu
 si idǝ nɲa mà Zāai í jε inεεu.
 16 Nə Zāa í sǝ aɲa fei í ni, inyii
 amu n̄ wa n dasi ɲε, amma inε
 gǝ wa naa iyi í rem do gbugbǎ.
 N kù to n fū baa ikūi baataε.
 Nɲui á da nɲε si Hundei Ilaaǝ
 do ina. 17 Wa mu kaale ku fε
 bileεε si awǝ, nə ku kpā bileeu
 bii à kpokpoe, nə ku ko yǝyǝu
 ku dasi aka, sakou mə ku dasi
 ina iyi ci ya ku.

18 Do faaji nkpǝ gǝ ɲa məi
 Zāa wa ceaǝ inε ɲa waazoi
 laabaau jiidau.

19 Amma hai tako ilaalu
 Herodu í so Heriodiasi, aboi
 ifǝε, í jε aboe, ɲoi Zāa í gbagba
 siε ɲa ideu do na daa laalǝ
 ɲa iyi í ce fei wo. 20 Si antai
 laalǝ ɲa iyi Herodu wa ce, do
 ankāanyi í na í jǝ à mu Zāa à
 dasiε piisǝó má.

Inyi ku dasii Jesu

(Cǝ Matie 3:13-17; Maaku
 1:9-11)

21 Zāa í wasi inε nkpǝ nkpǝ
 ku dasi inyi si waati iyi a kù
 dasiε piisǝó, ɲoi Jesu mə í naa
 bi tεε, nə í dasi Jesu mə inyi.
 ɲoi Jesu wa ce kutǝó nə lelei
 Aǝ í cǝi, 22 nə Hundei Ilaaǝ í de
 siε wa hai lele do ara gǝ bei
 ankasiidi. Nə à gbǝ ide ku fǝ
 gǝ wa hai lele í ni, awǝu amam
 nii, n̄ biε jiidá jiidá. Siεi inǝ
 didǝm fei í ya wa.

Balai Jesu ɲa

(Cǝ Matie 1:1-17)

23 Jesu í to adǝ kuntaa í bei
 í sinti icεε. Inε ɲa à ya maa
 cǝoi bei amai Zozefu *. Balai
 Zozefu † ɲa wee 24 Heli do
 Matati do Levi do Meliki do
 Zanai Zozefu, 25 do Matatia do
 Amǝsu do Naumu do Esili do
 Nagai, 26 do Maatu do Matatia
 do Semeni do Zozeki do Zoda,
 27 do Zoanani do Reza do
 Zorobabeli do Salateli do Neri,
 28 do Meliki do Adi do Kosamu
 do Elimadamu do εε, 29 do
 Zozue do Eliezeε do Zorimu
 do Matati do Levi, 30 do
 Simeǝ do Zuda do Zozefu do
 Zonamui do Eliakimu, 31 do
 Melea do Mena do Matata do
 Natāa do Davidi, 32 do Izai do
 Obedi do Boazi do Salumǝ do
 Nasǝó, 33 do Aminadabu do
 Adimi do Aani do Esiromu do
 Perεzi do Zuda, 34 do Zakǝbu
 do Izaaki do Aburahamu do
 Tera do Nakǝó, 35 do Seruku
 do Ragau do Falεki do Ebεε
 do Sala, 36 do Kainamu do
 Aafasadi do Semu do Nowee
 do Lamεki, 37 do Matusala do
 Enǝku do Zeredi do Maleleli
 do Kainamu, 38 do Enǝsi do
 Seti do Adamu do Ilaaǝ.

4

Seetam í lele Jesu

(Cǝ Matie 4:1-11; Maaku
 1:12-13)

1 Jesu í kǝǝ Hundei Ilaaǝ nə í
 baa hai idoi Zuudεε. Nə Hun-
 deu í bǝǝε si gbabua. 2 Nə
 Seetam í leleε be zakai ajǝ ciiji.
 Nə si ajǝu be fei kù jε nkāma.
 Iyi baai nɲu í lǝ, ɲoi ari wa
 kpaa. 3 Nə Seetam í sǝó í ni,

* **3:23** à ya maa cǝoi bei amai Zozefu Nto nto Zozefu kù tǝtǝó sεε do Maari à bei à bí
 Jesu. Ilaaǝi í jε baaε. † **3:23** balai Zozefu Tengi ihε idei balai Maarii à waa fǝ. Bii à
 ni balai Zozefu, na iyi aɲaǝ Maari à so njei.

bii awɔu Amai Ilaaɔi do ntɔ, jɔ kutau ihɛ ku kpɔɔ pɛɛ. ⁴ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ije nɔu akã.

⁵ Nɔ Seetam í bɔðɛ hee antai iri kuta gɔ, í nyisiɛ bommai andunya fei si iju kãmɛɛ. ⁶ Nɔ í sɔɔ í ni, amboei bomma ɔau fei an muuɛ nɔ an jɔ i ne yiiko si ɔa. Inɛ iyi ñ bi, lafɛɛi an mua, si na iyi í jɔ à nam nii. ⁷ Na nɔu, bii ì naa ì gule si wajum, fei ndɛɛ á je tɛɛ. ⁸ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ í ni, Aɔ Lafɛɛi aa gulea, nɔ nɔu akãi aa tɔɔ.

⁹ Nɔ Seetam í gbãa í bɔðɛ Zeruzalemu nɔ í gũðɛ hee si antai ile lelei kpasɛi Ilaaɔ nɔ í sɔɔ í ni, bii awɔu amai Ilaaɔi, fo i dinga ile, ¹⁰ domi kukɔi idei Ilaaɔ í ni, Ilaaɔ á na amalekaɛ ɔa wooda na iriɛ a maa degbeɛ, ¹¹ nɔ a maa muɛ si awɔ ku ba i maà ti i koosɛ si kuta. ¹² Nɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ í ni, maà ti i sii Aɔ Lafɛɛɛ. ¹³ Iyi Seetam í leleɛ si bisie ɔau be fei í tã, ɔi í jɔɔ titã í ne hee waati mmu gɔ má.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee

(Cɔ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

¹⁴ Nɔ Jesu í nyi ikpa ilei Galilee do gbugbãi Hundei Ilaaɔ, nɔ iriɛ í fangaa si ileu fei. ¹⁵ Wa kɔ ɔa si cioi idei Ilaaɔ ile bii Zuifu ɔa à ya ce kutɔtɔɔ ɔa ɔa, nɔ inɛ fei wa saabue.

À kɔsi Jesu Nazareti be

(Cɔ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

¹⁶ Nɔ Jesu í bɔ Nazareti ilu bii í je amau. Nɔi si aɔi kusimi í bɔ ile bii Zuifu ɔa à ya ce

kutɔtɔɔu si bei í ne dɔɔnɛɛ. Nɔi í dede ku cio tia. ¹⁷ Nɔi à náa tia iyi Ezai waliu í kɔ. Si bei wa fũu ɔi í kã si kukɔ gɔ iyi wa ni,

¹⁸ Hundei Aɔ Lafɛɛ í wa sim.

Í cicaam n sisiaò ilu are ɔa laabaau jiidau.

Í bɛm n koo n sɔ inɛi piisɔɔ ɔa n ni aa jɔ ɔa a ne

Nɔ n sɔ fɛɛju ɔa n ni aa ye ilu má,

Nɔ n jɔ inɛ ɔa iyi inɛ ɔa à waa taa gbugbã a ne ara ɔa.

¹⁹ Nɔ n sisia inɛ ɔa n ni awaatii didɔi Lafɛɛ í to wa.

²⁰ Nɔi Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce icɛu nɔ í buba. Nɔi inɛ ɔa iyi à tɔtɔɔ be fei à kãsie iju. ²¹ Nɔi í sinti ideɛ ku sɔ ɔa í ni, nnyii kukɔi idei Ilaaɔ iyi ì gbɔ nseiɔu ɔa í kɔ.

²² Nɔi ɔa fei à waa jɛaa sɛɛda jüida, nɔ biti í mu ɔa do ide didɔ iyi wa fita hai si geleɛu. À ni, kù je amai Zozefuu mbe ya. ²³ Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, kù ne sika aa kpaam mɔndau ihɛ í ni ɔa, awɔ lokotoro, faaba araɛ. Ce ilue ihɛ mii ɔa iyi à gbɔ ì ce Kaperanumu fei. ²⁴ Amma an sɔ ɔe, walii kãma kù wɛɛ iyi í ya ne beɛɛ si ilui nɔu takae. ²⁵ Ì mà sãa sãa ɔa iyi ari nla gɔ í ce si ileu fei si waatii Elii walii nla. Iji kù rɔ si afei adɔ mɛeta do cukpa mɛɛfa, ma irei. Waati beɛbe inaabo jaaɔ nkpɔi í wa si ilei Izireli. ²⁶ Do nɔu fei, Ilaaɔ kù be Elii walii nla bi kãma ɔa bii kù je bi jãaɔ gɔ í wa Sareputa si ilei

Sidṣo *. 27 Nṓ dintε nkpṓ mṓi í wεε wo si ilei Izireli si waatii Elizee waliuu. Do nṓu fei, kù jḡ gṓgṓ nṓa gṓ ku ba iri, bii kù jε Naama inei ilei Siriu.

28 Iyi Jesu í fṓ bεεβε í tā ṓi idoi inε ṓa iyi à wa ile bii à ya ce kutṓtṓu bε fei í kṓ. 29 ṓi à dede à lelee hai inṓ iluu à bṓḃε hee si antai iri kuta si bii à ma ilu nṓa ku ba a taleε wa ile. 30 Amma í lṓ anini nṓa bε í nεε.

*Jesu í lele inei inṓkoi inε gṓ
(Cṓ Maaku 1:21-18)*

31 Nṓ Jesu í bṓ Kaperanumu, ilui Galilee gṓ nṓ wa kṓ inε ṓa si cioi idei Ilaaḡ si ajṓi kusími.

32 Wa kṓ ṓa si cio do yiiko. Nṓui í jḡ ideu í tosi ṓa. 33 Wee mṓkṓ gṓ í wa ile bii Zuifu ṓa à ya ce kutṓtṓu bε í nε inei inṓko, ṓi í dṣ anu hee lele í ni, 34 mii í wa si gāmei awae ṓa awṓ Jesu inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà inε iyi í jε. Awṓi ì jε inε kumá iyi Ilaaḡ í bε wa. 35 ṓi Jesu í la siε í ni, coko, fita hai si mṓkṓu. ṓi inei inṓkou í ta mṓkṓu ile si anini nṓa, nṓ í fita siε, kù mεε.

36 ṓi aṓa fei à biti, à bee nje aṓa duusṓṓ à waa ni, ide dimi yoomai ihě. Mṓkṓu wee wa sṓ inei inṓko ṓa ide do yiiko do gbugbā nṓ à waa fita. 37 ṓi iriε í fangaa si ilεkoi iluu fei.

*Jesu í jḡ bṓṓ nkpṓ í ba iri
(Cṓ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)*

38 ṓi Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutṓtṓu, nṓ í bṓ kpasēi Simṓṓ. Wee iyei aboi Simṓṓu

wa ce bṓṓi ara gbāa ntṓ ntṓ. ṓi à tṓε ku jḡ ku ba iri. 39 ṓi í kṓmba si abou í la si ara gbāau nṓ í nya. Nṓ abou í dede gbakā í yaaε ṓa.

40 Alei ajṓ nṓu iyi inunu í lṓ, ṓi inε ṓa iyi inε nṓa ṓa à waa ce bṓṓ dimi ikā ikā fei à wasi ku naaḡ ṓa wa bi tεε. Nṓ í lesi aṓa fei awṓ í jḡ à ba iri. 41 Inei inṓko ṓa mṓ à fita hai si inε nkpṓ, à dṓḃ anu à waa ni, awṓi ì jε Amai Ilaaḡ. Amma Jesu í la si ṓa nṓ wa ganji ṓa ide ku fṓ domi à mà iyi nṓuu inε iyi Ilaaḡ í cicai.

*Jesu wa waazo ilei Zudee
(Cṓ Maaku 1:35-39)*

42 Iyi iju í má ṓi Jesu í fita hai inṓ ilu í bṓ gbabua. ṓi zamaa nkpṓ nkpṓ gṓ wa dεdεε. Iyi à to bi tεε ṓi à tṓε suuru ku maà nε ku jḡ aṓa. 43 Amma í sṓ ṓa í ni, kù nε bei an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaḡ si ilu mmu ṓa má, domi na nṓui à bεm wa. 44 Iyi í fṓ bεεβε í tā nṓ í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu ṓa à ya ce kutṓtṓ ṓa ilei Zudee.

5

*Jesu wa kpe mṓcṓ sintε ṓa
(Cṓ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)*

1 Ajṓ nṓu gṓ Jesu wa leeki kṓkṓi tenku iyi à ya kpe Genesareti, nṓ zamaa nla gṓ wa mantee ku ba a gbṓ idei Ilaaḡ. 2 Nṓ í ye akṓi inyi minji itii tenkuu bε. Amma sṓṓkṓ ṓau à fita à waa wiε taaḡ nṓa ṓa. 3 Nṓ Jesu í lṓ inṓ akṓi inyi

* 4:26 Sareputa si ilei Sidṣo Sareputa do Sidṣo fei irii ilu ṓai, amma bii à waa fṓ idei ilu ṓa iyi à wa kṓkṓi Sidṣo, si ilei Sidṣo à ya ni à wa.

akā. Akāi inyi iyi í ló siu ine n̄ɲu ti Simōai. Nō í kpe Simōai í tōae í ni ku na ku sekeēð akōu hai it̄i inyiu keeke. N̄ɲi í buba si inōi akōu, wa kō zamaau si cio.

⁴ Iyi í fō idee í tā nō í sō Simōai í ni, bōð akōu si bua, nō í le taao n̄ɲe n̄ɲa si inyiu i mu cēe n̄ɲa. ⁵ N̄ɲi Simōai í sō í ni, M̄eetu, à ce ice do idū fei a kù mu ngōgō. Amma si bei awōi ì fō, an dasi taao n̄ɲau inō inyi.

⁶ N̄ɲi à dasi taao n̄ɲa n̄ɲau inō inyi. Iyi à dasi n̄ɲi à mu cēe bututu hee taao n̄ɲa n̄ɲau à waa bi a ga. ⁷ Nō à kpe kpaasi n̄ɲa n̄ɲa iyi à wa si akō minjisiau do awō a naa a sobi n̄ɲa. Iyi ān̄a mō à naa nō akō minjiu fei í kō do cēe hee wa bi ku mi. ⁸ Iyi Simōai Piēe í ye mii nōu í ce bebe n̄ɲi í koo í gule si wajui Jesu í ni, Lafēe, tekēe hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii. ⁹ Í fō bebei si na iyi í j̄ð n̄ɲo í muu, n̄ɲu do kpaasie n̄ɲau fei na cēe nkpō nkpō iyi à muu. ¹⁰ Bebe mōi n̄ɲo í mu kpaasi minjie n̄ɲa, Zaaki do Zāa amai Zebedee n̄ɲau. Amma Jesu í sō Simōai í ni, maà j̄ð n̄ɲo ku muē. Bebei ine n̄ɲa iyi aa toom n̄ɲai aa ya maa dede. ¹¹ N̄ɲi à bōð akōi inyiu ice nō à j̄ð fei ndee à waa too Jesu.

Jesu í j̄ð dinte gō í ba iri

(Cō Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹² Si anyii n̄ɲu Jesu í wa si ilu gō be, nō mōkō gō í naa bi tee. Mōkōu wa ce bōai dinte j̄ida. Iyi í ye Jesu n̄ɲi í naa í seebata si wajuē í tōae suuru í ni, Lafēe, bii ì bi, aa yōkō i j̄ð n ba iri n je ine iyi í má. ¹³ N̄ɲi Jesu í

yō awōe í luu nō í ni, ñ bi. Ba iri nō i je ine kumá. Be gbakā bōai dinteu í nya. ¹⁴ N̄ɲi Jesu í sō í ni ku maà sō ine kāmā ideu be, amma koo nyisi arae bi woo weei Ilaaōu. Nō í ni ku ce kuwee iyi Moizi í j̄ileu. Kuweeu bei á nyisi ine n̄ɲa iyi ì je ine iyi í má bebei. ¹⁵ Do n̄ɲu fei, irie í fangaa wa kōsi, nō zamaa nkpō nkpō í ya maa tōtō bi tee ku ba a gbō idee nō ku ba a ba iri si bōo n̄ɲa n̄ɲa. ¹⁶ Amma Jesu í ya bō gbabuai n̄ɲu akā koo ce kutō.

Jesu í j̄ð weege gō í ba iri

(Cō Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷ Ajo n̄ɲu gō Jesu wa kō ine n̄ɲa si cio. Wee Farisi do woo kō ine n̄ɲa si wooda gō n̄ɲa à waa buba be. À naai hai Zeruzalemu do hai ilu n̄ɲa iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee fei. Nō ine n̄ɲa à waa ye gbugbāi Lafēe Jesu waati iyi í j̄ð bōo n̄ɲa à waa ba iriu. ¹⁸ N̄ɲi ine gō n̄ɲa mō à naa be à waa so weege gō wa si makee. Nō à waa dede bei aa ce a lōde ile a koo a j̄lōo si wajui Jesu. ¹⁹ Amma a kù ba do bii aa lōde na irii zamaau, n̄ɲi à koo à gū antai ileu, à luu nō à kitaae do makeeu si aninii zamaau si wajui Jesu. ²⁰ Iyi Jesu í ye naane n̄ɲa n̄ɲi í sō weegeu í ni, mōkōyi, ñ kpa ideu dulum dee. ²¹ Woo kō ine n̄ɲa si wooda do Farisi n̄ɲa à wasi ku bee ara n̄ɲa ide à waa ni, yooi ineeu ihē í je iyi wa bu Ilaaō. Yooi á yōkō ku kpa ideu dulum dii ine gō bii kù je Ilaaō n̄ɲu akā. ²² Amma Jesu í mà lasabui idō n̄ɲa, n̄ɲi í bee n̄ɲa í ni, na mii í j̄ð ì waa ce

dimii lasabu beɛbe si idɔ nɛɛ
 ɲa. ²³ Yoomai í faala í re, inɛ
 ku sɔ inɛ gɔ ku ni ñ kpa ide
 dulum deɛ, walakɔ ku ni ku
 dede ku nɛ. ²⁴ Amma ñ bi í mà
 ɲa iyi amu Amai Amanɛ ñ nɛ
 gbugbã n kpa ide dulum dii
 inɛ ɲa si andunya.

Iyi í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í sɔ
 wɛɛɛɛ í ni, dede í so makɛɛɛ í
 bɔ kpasɛ. ²⁵ ɲɔi gbakã wɛɛɛɛ
 í dede si waju ɲɲa, í so makɛɛ
 iyi wa sũ siu, nɔ wa nɛ kpasɛ
 wa saabuò Ilaaɔ. ²⁶ ɲɔi aɲa fei
 à bití à waa saabuò Ilaaɔ. Njɔ í
 bei wa mu ɲa à waa ni, à yɛ mii
 maamaake nnyí.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku
 2:13-17)

²⁷ Si anyii nɲu, Jesu í fita wa
 nɛ si inɔ ilu. Nɔ í yɛ woo gba
 fiaí lɛmpoo gɔ à ya kpoo Levi,
 wa buba ile bi ku ce icɛɛ, nɔ
 Jesu í sɔɔ í ni, toom wa. ²⁸ ɲɔi
 Levi í dede, í jò mii ndɛɛ fei í
 tooɛ.

²⁹ Si anyiɛ, í cea Jesu jingau
 nla gɔ si kpasɛɛ. Woo gba fiaí
 lɛmpoo bututu do inɛ gɔ ɲa
 mɔ à waa ba ɲa ku jɛ. ³⁰ Wee
 Farisi gɔ ɲa à wa be do Farisi
 mmu gɔ ɲa iyi à jɛ woo kɔ inɛ
 ɲa si wooda ɲa. Aɲai à waa
 gbagba si mɔcɔi Jesu ɲau à waa
 ni, na mii í ce ì jɛ ì waa mɔ ɲa
 do woo gba fiaí lɛmpoo do inɛ
 laalɔ ɲa. ³¹ Iyi Jesu í gbɔ beɛbe
 ɲɔi í jɛ ɲɲa í ni, ilu baani ɲa a
 kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù jɛ
 bɔɔ ɲa. ³² Beɛbe mɔi n kù naa
 ku kpe inɛ dee dee ɲa, amma
 ilu dulum ɲai ñ naa ku kpe a
 kpaasi idɔ ɲa.

Jesu wa fɔ ideí anu ku dɔ
 (Cɔ Matie 9:14-17; Maaku
 2:18-22)

³³ ɲɔi inɛ ɲau à bee Jesu má
 à ni, beirei í ce mɔcɔi Zãa woo
 dasi inyiu do ti Farisi ɲa à ya
 dɔ anu a maa ceò kutɔɔ, nɔ wee
 mɔcɔɛ ɲa a ci ya dɔ anu. À ya
 maa jei nɔ a maa mɔ. ³⁴ ɲɔi
 Jesu í bee ɲa í ni, aa yɔkɔ í jò
 kpaasii mɔkɔ titɔ ɲa à dɔ anu
 si waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ
 ɲɲa? ³⁵ Amma ajɔ wa naa iyi
 aa nya mɔkɔ titɔu hai si inɔ
 ɲɲa. Waati beɛbei aa dɔ anu.
³⁶ ɲɔi í kpa ɲɲa mɔnda gɔ í ni,
 a ci ya ga ibɔ titɔ a sɔò ibɔ ngbo.
 Bii ì ce beɛbe, ì beje ibɔ titɔu
 mbe nɔ jaɛ titɔu á weɛi ikã kaa
 ce si ibɔ ngbou. ³⁷ Inɛ gɔ ci ya
 nɔ kù dasi vɛɛ titɔ iyi wa gba
 si bɔgɔ bata ngbo ɲa. Bii í ce
 beɛbe, vɛɛu á jò bɔgɔ ɲau ku ga,
 vɛɛu ku nikã nɔ bɔgɔ ɲau ku
 beje. ³⁸ Amma à ya dasi vɛɛ
 titɔi si bɔgɔ titɔ ɲa. ³⁹ Nɔ inɛ gɔ
 kù weɛ iyi á mɔ vɛɛ nwo nɔ ku
 bi vɛɛ titɔ má, domi á ni nwou
 í cea ɲɲu.

6

Jesu wa fɔ ideí ajɔi kusɔmi
 (Cɔ Matie 12:1-8; Maaku
 2:23-28)

¹ Si ajɔi kusɔmi gɔ Jesu wa
 too kɔɔi ile gɔ, ɲɔi mɔcɔɛ ɲa
 à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ si ilɛu
 à nunu ijue sí awɔ à waa ɲɔ.
² ɲɔi Farisi gɔ ɲa à bee ɲa à ni,
 na mii í jò ì waa ce mii iyi a kù
 nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusɔmi.
³ ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, ì kù cio
 mii iyi Davidi í ce, nɲu do inɛɛ
 ɲa, si waati iyi ari wa kpa ɲau?
⁴ Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ í so pɛɛ iyi

à jilea Ilaaḏ í je, nḡu do inee ḡa. Wee à ganji ine fei ku je p̄ēu be bii kù je woo weei Ilaaḏ ḡa aḡa akā. ⁵ Nḡ Jesu í s̄ḡ ḡa má í ni, amu Amaí Amane, amui ñ je ine ngboi ajoi kusími.

Ine iyi awḡ akāe í ku

(Cḡ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

⁶ Si ajoi kusími mmu gḡ, Jesu í lḡ ile bii Zuifu ḡa à ya ce kutḡḡḡu nḡ í wasi ku cea ine ḡa cioi ideí Ilaaḏ. Wee mḡkḡ gḡ í wa be, awḡ nḡee í ku í gbē. ⁷ Woo kḡ ine ḡa si wooda do Farisi ḡa à kāsí Jesu iju, à waa cḡ mà á jḡ ineeu ku ba iri si ajoi kusími. À waa cḡḡ domi à waa bi a ye taaleei. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu nḡa, ḡoi í s̄ḡ mḡkḡ iyi awḡe í kuu í ni, dede i leekí si anini nḡa be. Nḡ í dede í leekí. ⁹ Nḡ Jesu í ni, ñ wa n bee ḡei, si ajoi kusími, í s̄ḡa amanē ku ce jiida de mà laalḡ, ku faaba amanē de, mà ku kpaá. ¹⁰ Nḡoi í cḡ aḡa fei í kaako ḡa, nḡ í s̄ḡ mḡkḡu í ni, te awḡe. Iyi í te awḡu ḡoi í baa dee dee. ¹¹ Nḡoi idḡ nḡa í kḡ, nḡ à waa busi nḡe bei aa cea Jesu.

Jesu í cica woo be maateejí ḡau

(Cḡ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

¹² Waati beēbe Jesu í koo í gū iri kuta gḡ ku ce kutḡḡ. Nḡ idūu fei í wasi ku ce kutḡḡ. ¹³ Iyi iju í má í tḡḡḡ mḡcḡe ḡa nḡ í cica amanē maateejí si inḡ nḡa, í sḡ ḡa woo be ḡa. ¹⁴ Iri nḡa wee, Simḡḡ iyi í sḡ Piēe, do Anderee ifḡe, do Zaaki do Zāa do Filipu do Baatelemi ¹⁵ do

Matie do Tomaa do Zaaki amai Alifee, do Simḡḡ inei igbei Zelḡtu *, ¹⁶ do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikariḡti iyi á na ku zambaeu.

Didḡ do ijuukpā

(Cḡ Matie 4:23-25; 5:1-12)

¹⁷ Waati iyi Jesu í cica woo be maateejí ḡau í tā ḡoi aḡaḡ ḡa à kita wa à waa leekí si ile ku munga anu gḡ. Tengi bei mḡcḡ nkpḡe ḡau à wa do zamaa nla gḡ. Ine ḡau à naai hai ilei Zudee fei do Zeruzalemu ilu nlae, do hai Tii do Sidḡḡ, ilu ḡa iyi à wa ikpa bi inyí dūdū. ¹⁸ À naa bi tēei ku ba a gbḡ idee nḡ a ba iri si bḡḡ nḡa. Ine ḡa iyi inei inḡoko ḡa à sinda iri nḡa à ba iri. ¹⁹ Nḡoi ine ḡau fei à waa de ku luu, domi gbugbā nla nla í ya fita sie nḡ ku jḡ aḡa fei a ba iri.

²⁰ Nḡoi Jesu í cḡ mḡcḡe ḡau í ni, Ilu inḡ didḡ ḡai inḡe ilu are ḡa, domi inḡei ì je inei bommai Ilaaḏ ḡa.

²¹ Ilu inḡ didḡ ḡai inḡe iyi ari wa kpa si nsei domi Ilaaḏ á jḡ ì yo ḡa.

Ilu inḡ didḡ ḡai inḡe iyi ì waa kpata si nsei, domi aa na ñ nyaanyi ḡa.

²² Inḡe ilu inḡ didḡ ḡai bii ine ḡa à cé ḡe, nḡ à lele ḡe hai inḡ nḡa, nḡ à waa bu ḡe, nḡ à waa sḡ ḡe iri laalḡ na irii amu Amaí Amane. ²³ Ajḡ nḡu, ñ jḡ inḡ nḡe ku dḡ, ñ fo ñ dingaa do inḡ didḡ, domi riba iyi à jile nḡe lelei Aḡ í la. Ine ḡau be, beēbei mḡi bala nḡa ḡa à cea walii ḡau wo.

* **6:15** igbei Zelḡtu inei igbei Zelḡtu ḡai à waa jabu ku ba Zuifu ḡa a ne ara nḡa hai si awḡi inei Romu ḡa.

24 Amma ino kufɔi á je ti inɛ ilu fia ɲa, domi ì ba ino nɲe í tũ tã ɲa.

25 Ino kufɔi á je ti inɛ iyi ì wa si ayo si nsei, domi ari á na ku kpa ɲe.

Ino kufɔi á je ti inɛ iyi ì waa nyaanyi si nsei, domi aa na i kpata i maa cã kpokpo ɲa.

26 Inɛ ilu ino kufɔ ɲai bii inɛ fei wa saabu ɲe domi beɛbei bala nɲe ɲa à cea walii ilu ibo ɲau wo.

I bi mbeɛ nɲe ɲa

(Cɔ Matie 5:38-48; 7:12a)

27 Amma inɛ iyi ì sotì ì waa gbɔ idem ɲa, ñ wa n sɔ ɲei, i ya bi mbeɛ nɲe ɲa, nɔ inɛ ɲa iyi à cé ɲe i ya ce nɲa jiiida ɲa. 28 I weea inɛ ɲa iyi à waa ce ikpe ɲe, nɔ i ya cea inɛ ɲa iyi à waa ce nɲe laalɔ kutɔɔ ɲa. 29 Bii inɛ gɔ í sambalɛ, toa kekele akãe má. Inɛ iyi í gba ibo kumbooɛ, maà ti i kɔ ku so danzigie má.

30 Bii inɛ gɔ í tɔɔe mii gɔ, muaa. Bii inɛ gɔ í so mii ndee gɔi, maà ti i beee má. 31 Dimi iyi ì bi inɛ ɲa a ce nɲe, inɛ mɔ i ce nɲa dimi nɲu.

32 Bii inɛ ɲa iyi à bi ɲe aɲa akãi inɛ mɔ ì bi ɲa, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ ɲa taka nɲa à ya bi kpaasi nɲa ɲa. 33 Bii inɛ ɲa iyi à waa ce nɲe jiiida, aɲai inɛ mɔ ì waa sãa gbese, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ ɲa taka nɲa à ya ce beɛbe. 34 Bii ì waa wẽa inɛ ɲa ngɔgɔ na iyi í jò ì waa tamaa aa na a sã nɲe, to, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalɔ ɲa taka nɲa à ya wẽa nɲe nɔ a sã. 35 Amma i bi mbeɛ

nɲe ɲa, i ce nɲa jiiida ɲa, i ya wẽ nɲa i maà cɔ kpãai ku sã ɲa. Bii ì waa ce beɛbe ɲa, riba nɲe á la nɔ aa je amai llaaɔ ɲa, nɲu iyi kù ne saa, domi nɲu takae wa nyisi amanɛ gudulu ɲa do amanɛ laalɔ ɲa didɔɛ. 36 I jò ì ne araarei inɛ ɲa bei Baa nɲe mɔ í ne.

Maà kiiti kpaasie

(Cɔ Matie 7:1-5)

37 Jesu í sɔ ɲa má í ni, i maà ya kiiti inɛ ɲa, nɔ llaaɔ mɔ kaa kiiti ɲe. I maà ya ye taalei inɛ ɲa nɔ llaaɔ mɔ kaa ye taale nɲe. I ya kpa idei kurarai nɲe ɲa nɔ llaaɔ mɔ á kpa idei kurarai inɛ mɔ. 38 I ya mua nɲe ɲa nɔ llaaɔ mɔ á mu nɲe. Si gũa nla nlaí á ce nɲe amua. Á yagae ku kitigbae ku kɔ hee andee, nɔ ku cuu nɲe si bɔgɔ. Ntɔ ntɔ gũa iyi ì wãaɔ kpaasi ɲa, nɲui llaaɔ mɔ á wã nɲe do.

39 Nɔ í kpa nɲa mɔnda gɔ í ni, feɛju á yɔkɔ ku mua feɛju akpa? Bii feɛju ɲa à waa mua nɲe akpa aɲa minji fei a kaa dasi isa? 40 Woo kɔkɔ ice ci ya re inɛ ngboe. Amma inɛ fei, waati iyi í mà mii iyi inɛ ngboe í nyisie, nɲu mɔ í ya yei bei inɛ ngbou.

41 Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ i kù ye jli ite iyi í wa si titee. 42 Beirei aa ce i ni, kpaasi, jò n nyae fɔfɔ si ijue, nɔ awɔ i kù waa ye jli ite iyi í wa si titee. Awɔ ilu muafitii, jò i tako i nya jli ite iyi í wa si ijueu titã ku ba i ye ilu sãa sãa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

À ya mà j̄tii hai si isoε
(Cɔ Matie 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ N̄ɔi Jesu í s̄ɔ ɲa má í ni, j̄ti jiida kaa so iso laalɔ. Bεεbε m̄ɔi j̄ti laalɔ kaa so iso jiida. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ j̄ti fei hai si isoεi à ya màa. A ci ya ka figi si agũ, bεεbε m̄ɔi a ci ya ka rez̄εε si agũ f̄uf̄u, mà irei. ⁴⁵ Amanε jiida í ya nya jiida wai hai si mii jiida iyi wa singa si id̄ε. Amanε laalɔ m̄ɔ í ya nya laalɔ wai hai si mii laalɔ iyi wa singa si id̄ε, domi mii iyi wa k̄ɔ si id̄ɔi amanε, n̄ɲui gεlεε í ya f̄ɔ.

Woo ma ile minji gɔ ɲa
(Cɔ Matie 7:24-27)

⁴⁶ Nɔ Jesu í s̄ɔ ɲa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Laf̄εε, Laf̄εε, nɔ í ci ya ceɔ ide iyi ñ s̄ɔ ɲε icε ɲa. ⁴⁷ Inε iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimaε, an nyisi ɲε inε iyi laf̄εε í jɔ. ⁴⁸ Í jɔ m̄ɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. M̄ɔkɔu í tu isa tit̄a í j̄l hee í koo í k̄asi kuta í bei í nyɔ icui ileu. Si anyiε ɲɔi ij̄l í na í rɔ nɔ ido í k̄ɔ wa nik̄a, wa c̄a ileu, amma kù yɔkɔ ku kεkεε domi kumae í s̄ia. ⁴⁹ Amma inε iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimaε, í yei bei m̄ɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ kù nyɔ icue do kuta. N̄ɔi ido í na í k̄ɔ í nik̄a wa c̄a ileu nɔ gbak̄a í cuku í lεge fei.

7

Jesu í j̄ɔ amaacei sooge inε
ngbo gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:5-13)

¹ Iyi Jesu í s̄ɔ ɲa ideu fei í t̄a, ɲɔi í bɔ Kapεranumu. ² Wee inε ngboi sooge gɔ í wa bε. Sooge í nε amaaceε, nɔ í buui

jiida jiida. Amaaceui wa ce b̄ɔ hee wa bi ku ku. ³ N̄ɔi soogeu í gbɔ baauí Jesu, nɔ í bε inε ngboi Zuifu gɔ ɲa bi t̄εε a koo a t̄ɔε ku na ku faaba amaacei n̄ɲu. ⁴ N̄ɔi inε ɲau à koo. Iyi à to bi Jesu, ɲɔi à t̄ɔε suuru ntɔ ntɔ à ni m̄ɔkɔu í to í sobiε ⁵ domi í bi dimi nwa. N̄ɲui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔtɔu bε.

⁶ Nɔ aɲaɔ Jesu ɲa à dasi kp̄aa à waa nε. Iyi à maai kpas̄εu ɲɔi soogeu í bε kpaasie gɔ ɲa a koo a s̄ɔ a ni, Laf̄εε, soogeu n̄ɲε í ni í maà taabi araε, domi n̄ɲu kù to í lɔ wa kpas̄εi n̄ɲu. ⁷ Na n̄ɲui í ce m̄ɔm í yɔɔ iyi n̄ɲu kù to n̄ɲu ku naa bi t̄εε do araε. Amma í ni í f̄ɔ ide n̄ɲu ak̄a wa, amaacei n̄ɲu á ba iri. ⁸ Nɔ í ni baa n̄ɲu takai n̄ɲu, ideí inε ngboi n̄ɲu ɲai n̄ɲu wa gbɔ, nɔ n̄ɲu m̄ɔ í nε sooge ɲa iyi wa gb̄a. Bii n̄ɲu í s̄ɔ inε ak̄a n̄ɲu í ni ku bɔ ih̄ɔ, í ya kooi. Bii n̄ɲu í nɔ í kpe inε gɔ n̄ɲa í ya naai. Nɔ bii n̄ɲu í s̄ɔ amaacei n̄ɲu gɔ n̄ɲu í ni ku ce iyi ih̄ε í ya cooi.

⁹ Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti, nɔ í sinda í s̄ɔ zamaa iyi wa tooεu í ni, ñ wa n s̄ɔ ɲε, baa si in̄ɔi in̄ei Izireli ɲa fei n kù ye inε iyi í yɔkɔ í dasim naane nla nla bei inεεu ih̄ε. ¹⁰ Iyi Jesu í f̄ɔ bεεbε í t̄a ɲɔi ama abε ɲau à nyi kpas̄ε, nɔ à ba amaaceu í ba baani.

Jesu í j̄l amai jaaɔ gɔ iyi í ku

¹¹ Si anyiε ɲɔi Jesu í bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Nayini. M̄ɔc̄ε ɲa do zamaa nla gɔ wa tooε. ¹² Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í ye à so ikui ama awaas̄u gɔ à waa bɔ ku suu. Ama awaas̄uu n̄ɲu ak̄ai iyεε í

bí nò iyeyu jaaði. Inei inò ilu nkpò nkpòí wa too fitii abou.

¹³ Iyi Lafèé í yé abou n̄ai araare í muu, nò í s̄ò í ni, maà kpata.

¹⁴ N̄ai í s̄ek̄ee si n̄a í lu kpakoi ikuu nò in̄e n̄a iyi à waa souu à leekí. Nò Jesu í ni, awò awaasū, n̄ wa n̄ s̄è, dede. ¹⁵ Nò awaasū iyi í kúu í dede í buba wa fò ide. Nò Jesu í sindoa iyee. ¹⁶ N̄ai n̄jo í mu aṅa fei, nò à saabu Ilaaḍ à waa ni, walii ilu gbugbāi í naa si wa. Nò à wa ni má, Ilaaḍ í naa bi in̄ee n̄a ku ba ku sobi n̄a.

¹⁷ N̄ai ideu í fangaa si ilei Zudee do si ileekōe n̄a fei.

Ine n̄a iyi Zāa woo dasi inyi í be

(Cò Matie 11:2-19)

¹⁸ N̄ai m̄oc̄ai Zāa n̄a à koo à baa ile piis̄ò be à sisiaa mii n̄au be fei. Nò í kpe aman̄e minji si in̄o n̄na, ¹⁹ í be n̄a bi Lafèé a beee a ni, aw̄ai ì j̄e in̄e iyi Ilaaḍ á na ku be wau? Mà ka degbe in̄e mmu gò. ²⁰ Iyi à to wa bi Jesu, n̄ai à s̄ò à ni, Zāa woo dasi inyiui í be wa ka naa ka beee ka ni, aw̄ai ì j̄e in̄e iyi Ilaaḍ á na ku be wau? Mà ka degbe in̄e mmu gò.

²¹ Wee si waati n̄nu bei, Jesu í j̄ò b̄ò nkpò do k̄ò n̄a à waa ba iri, nò wa lele in̄e in̄ōko n̄a hai si in̄e gò n̄a, nò í j̄ò f̄eju nkpò í yé ilu má. ²² Nò í j̄ea ama abe n̄au í ni, i koo i sisia Zāa mii iyi ì yé do iyi ì gbò n̄a. F̄eju n̄a à waa yé ilu, woo sukute n̄a à waa n̄e dee dee, dinte n̄a à ba iri à j̄e in̄e kumá, deki n̄a à waa gbò ide, iku n̄a à j̄i, nò à waa waazoa ilu are n̄a laabaau j̄iidau. ²³ Ilu in̄o did̄i in̄e iyi

kaa nyiò anyi si naane ku dasie na irim.

²⁴ Iyi ama abei Zāa n̄au à gbò bei Jesu í fò, n̄ai à sinda à n̄e. Waati iyi à waa n̄e, n̄ai Jesu í l̄si ku sisia zamaau idei Zāa í ni, mii ì b̄o ku cò gbabuau n̄a. F̄ofò iyi fufu wa yaya? Aawo.

²⁵ To, mii ì b̄o ku cò n̄a. Mà m̄k̄o iyi wa dasi j̄aae j̄iidau? Aawo, in̄e n̄a iyi à waa dasi j̄aae fia nkpò nò à wa si in̄o amani nla nla, aṅai à ya wa kabai ilaalu n̄a. ²⁶ To, mii ì b̄o ku cò n̄a. Mà waliiii ì b̄o ku cò n̄a. Oo, nt̄o nt̄o an s̄ò n̄e, in̄eeu be í re baa walii. ²⁷ Zāai kukīi idei Ilaaḍ wa f̄aa tengi bii í ni, Ilaaḍ í ni,

Wee, n̄ be woo sisi idem wa si wajūe iyi á teesēe kp̄aae.

²⁸ An s̄ò n̄e, si in̄o in̄e n̄a iyi inaabo n̄a à bí fei, k̄ama n̄na kù w̄ee iyi í re Zāa. Amma do n̄nu fei, baa in̄e iyi í kere í re si bommai Ilaaḍ í roo.

²⁹ Nò Jesu í ni má, in̄e n̄a iyi à gbò idei Zāa fei hee do woo gba fīai l̄empoo n̄a fei à j̄ò Zāa í dasi n̄a inyi nò n̄nu be wa nyisi iyi à mà iyi Ilaaḍ í j̄e dee dee.

³⁰ Amma Farisi n̄a do woo kò in̄e n̄a si wooda n̄a a kù j̄e Zāa ku dasi n̄a inyi. Bēebe m̄ai à k̄asi mii iyi Ilaaḍ í dasi id̄o ku ce n̄na.

³¹ N̄ai Jesu í ni, yooi an w̄ò in̄e n̄sei n̄au ih̄e. Yooi à j̄o.

³² À j̄o amu n̄a iyi à waa buba bantuma, à s̄ò n̄je à waa ni, à f̄a n̄je yee nò i kù jojo n̄a, nò à k̄ò n̄je irii iku n̄a nò i kù kpata n̄a. ³³ N̄ ni bēebe si na iyi í j̄ò waati iyi Zāa woo dasi inyi í naa, í ya d̄i anu, ci ya m̄o v̄ēe,

nò ì ni í nē inēi inòoko ña. ³⁴ Nò iyi amu Amai Amanē ñ naa, ñ ya n jē nò n maa n mō, nò ì ni ña ñ bi ije nò ñ jē woo mō atē nò ñ jē kpaasii woo gba fi ai lēmpoo ña do ilu dulum ña. ³⁵ Do ññu fei, à yē iyi bisii Ilaaḍ í jē dee dee na ice ña iyi wa ce.

Jesu wa jē kpaṣēi Farisi gō

³⁶ Farisi gō í kpe Jesu ku jē bi tēē ajō ññu gō. Nò Jesu í lō ileē í buba wa jē. ³⁷ Wee, abo à ta icu gō í wa si iluu bē. Iyi í gbō à ni Jesu wa jē kpaṣēi Farisiu, ññi í naaḍ tularē wa si ama caka ku sīa gō iyi à ce do abatii. ³⁸ Abou í naa í wai do anyii Jesu bi isēē ña. Wa kpata nò cikāajue ña wa tontoo si isēē hee í cōō, nò wa gbāa do ntoi iriē ña, wa cōōcōōē, í fā siē tularēu. ³⁹ Farisi iyi í kpe Jesu ku jēu, iyi í yōō, ññi í fō si idōē í ni, mākōu ihē, bii waliiii, á mà dimii inaabo iyi wa luu ihē domi woo ta icui. ⁴⁰ Nò Jesu í ni, Simōō, ñ nē ide gō iyi an sōē. Nò í ni, fō, Mēētū.

⁴¹ Ññi Jesu í ni, mākō gō í wēē iyi amanē minji wa mu gbeseē. Inē akā wa mu kpekele cō miu, inē akā mō ciitaa. ⁴² Nò wee a kù nē mii iyi aa sāaḍ, nò í cea aña minji fei suuru. To, si aña minjiu, yoo ññai á bi mākōu ku re. ⁴³ Nò Simōō í jēaa í ni, ñ tamaa inē iyi gbeseē í reui. Ññi Jesu í sōō í ni, ntoi ì fō.

⁴⁴ Iyi í ni bēēbē í tā, ññi í sinda si inaabou nò í sō Simōō í ni, ì yē abou ihē? Iyi ñ lō wa kpaṣēē i kù muum inyi n wiē kutēm, amma abou ihē í cō kutēm do cikāajue ña, nò í gbāa do ntoi iriē ña. ⁴⁵ I

kù cem fōō do kucḍōcḍō amma abou ihē, hai waati iyi ñ lō wa, kù jō kutēm ku cōōcōō. ⁴⁶ Nò í kù jōsi irim ikpo, amma abou ihē, í fāsi isēm tularē. ⁴⁷ Na ññi í jō ñ wa n sōē kubi nlai abou ihē wa nyisi iyi Ilaaḍ í kpa idei dulum dēē, baa do iyi í kpō fei. Amma inē iyi à cea suuru keeke, kubie mō keekei. ⁴⁸ Ññi í sō abou í ni, à kpa idei dulum dēē. ⁴⁹ Inē ña iyi à waa jē añaḍ ñau, à bee nje ide à waa ni, dimii amanē yoomai ihē iyi á yōkō ku kpa idei dulum dii amanē ña. ⁵⁰ Nò Jesu í sō abou í ni, naanēēi í faabae. Koo nē do laakai ku sū.

8

Inaabo ña iyi à waa too Jesu

¹ Si anyii ññu, Jesu í dabii dabii si wangaa ña do si ilēeko ña, wa waazo wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaḍ. Nò mōcō maateeji ñau à suu ² do inaabo nkpō gō ña. Si inōi inaabo ñau, gōgō ña à waa ce bōō wo, gōgō ña mō à nē inēi inòoko ña wo, nò Jesu í jō aña fei à ba iri. Inaabo ñau wee. Maari iyi à ya kpe inēi Madala, ññui Jesu í lelea inēi inòoko mēēje ñau, ³ do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo nkpō gō ña ma. Abo ñau à waa sobi ña do amani ñña.

Mōndai woo gbē

(Cō Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴ Hai ilu fei inē ña à wasi ku naa bi Jesu. Si bei zamaa í tōtō ññi í kpa ñña mōnda.

⁵ Si mōndau í ni, mākō gō í fita wa fā dimi. Si bei wa fā

dimiu, ηῶi ɔɔɔ ηα à cuku si kpāa, nṵ inε ηα à nè si nṵ yei ηα à jṵṵ. ⁶ Nṵ ɔɔɔ ηα mṵ à cuku si ilε iyi í nε kuta. Iyi í fita gbakā, í gbεi, domi mandi kù wa si. ⁷ ɔɔɔ ηα mṵ à cuku si inṵ agū ηα. Nṵi agū ηau do dimi jiidau à fita ajṵ, ηῶi agū ηau à dede à la à bii dimi jiidau. ⁸ ɔɔɔ ηα mṵ à cuku si ilε jiidau, nṵ à fita à la à so iso cṵṵ cṵṵ.

Iyi Jesu í fṵ bεεβε í tā, nṵ í la hee lele í ni, inε iyi í nε itṵ iyi á gbṵṵ ide, ku gbṵ.

Mii í jṵ Jesu í ya maa kpa mṵnda
(Cṵ Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

⁹ Nṵ mṵcṵε ηα à beεε yaasei mṵndau. ¹⁰ Nṵi í je nηa í ni, inṵi Ilaaṵ í jṵ ì mṵ asiii bommaε, amma inε ηα iyi à gbε à waa sṵ ηai do mṵnda ηα ku ba Baa bii à waa cṵ a maà yṵṵ. Nṵ bii à waa gbṵ a kaa mṵ yaaseε.

Yaasei mṵndai woo gbṵ
(Cṵ Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

¹¹ Yaasei mṵndau wee. Dimiu, idei Ilaaṵi. ¹² Inε ɔɔ ηα à yei bei kpāa tengi bii dimiu í cuku. Anṵai à gbṵ ideu, amma Seetam í naa í nyaa hai si idṵ nηa ku ba a maà dasi naane a ba faaba. ¹³ Inε ɔɔ ηα mṵ à yei bei ilε kuta. Anṵai à gbṵ ideu nṵ à gbaa do inṵ didṵ. Amma a kù jṵ kù ce icā si idṵ nηa. Naane ku dasi nηa í kpε keeke amma iyi wahala í naa, à nyiṵ anyi. ¹⁴ Inε ɔɔ ηα mṵ à yei bei inya iyi í nε agū ηau. Anṵai à gbṵ ideu, amma si bei à waa nε, inṵ ku fṵ do amani do didṵi

andunya ηai à bii ideu à kpaa, nṵ iso nηa ηα kù jṵa. ¹⁵ Inε ɔɔ ηα mṵ à yei bei ilε jiidau. Anṵai à gbṵ ideu nṵ à jilṵṵ si idṵ jiidau hai nε muafiti, nṵ à waa temua hee wa so iso.

Mṵndai fitila
(Cṵ Maaku 4:21-25)

¹⁶ Nṵi Jesu í sṵ ηα ma í ni, inε ɔɔ ci ya ma fitila ku biie do caka, walakṵ ku dasi abe daai. Amma à ya kṵaεi lele ku ba inε ηα iyi à waa lṵ wa fei a ye inya kumá. ¹⁷ Si bεεβε mii iyi wa manji fei á boli, nṵ mii iyi à ce si asii fei á na ku fita gbugbāa.

¹⁸ Na nηu, i ce laakai ηα do yaase bei ì waa gbṵṵ ide ηα, domi inε iyi í nε, nηui à ya kṵṵa si. Inε mṵ iyi kù nε, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do ifṵε ηα
(Cṵ Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Iyei Jesu do ifṵε ηα à naa bi tεε, amma a kù ba a kù to sie na zamaau. ²⁰ Nṵ inε ηα à sṵṵ à ni, iyeε do ifṵε ηα à waa leekṵ waduude à waa bi ku yeε. ²¹ Amma í je nηa í ni, inε ηα iyi à waa gbṵ idei Ilaaṵ nṵ à waa jirimae, anṵai à je iyem walakṵ ifṵm ηα.

Jesu í leekṵ fufu si tenku
(Cṵ Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

²² Ajṵ nηu ɔɔ Jesu í lṵ akṵi inyi nηu do mṵcṵε ηα, nṵ í sṵ ηa í ni, ka kua tenkuu ka bṵ ice ikpa ihṵ. Nṵ à nε. ²³ Si bei à waa nεu, Jesu í sṵ njoo. Nṵi fufu nla ɔɔ í dede si tenkuu, nṵ inyi wa kṵ akṵu. À wa si mbirisi. ²⁴ Nṵi à sεkεε si Jesu à jṵu à ni, Mεεtu, Mεεtu, à waa bṵ nfe ku ce.

Nɔi Jesu í jì nɔ í la si fufuu do kucāi inyi. Nɔ à dè à coko sōm sōm. ²⁵ Nɔ í bee mɔcɔe ɲa í ni, hee iwoi naane iyi ì dasim í wa.

Nɔ njo í mu ɲa à bitì, à bee nje à waa ni, dimii amane yoomai ihē, iyi wa ba fufu do inyi ide ku fɔ nɔ à waa gbɔ ide.

Jesu í jò ine gɔ iyi í ne inei inɔko í ba iri

(Cɔ Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

²⁶ Nɔ Jesu do mɔcɔe ɲau à to ice ikpa ihō, si ilei inei Zerazee ɲa iyi í wa do wajui ilei Galilee. ²⁷⁻²⁹ Nɔi à fita hai inɔi akɔi inyi. Iyi à kita ile ɲɔi Jesu í ye mɔkɔ gɔ wa naa ku kɔo. Mɔkɔu inei ilu bei. Wee í bei í ne inei inɔko ɲa. Waati kāma fei à ya maa dede siei. Nɔi ine ɲa à ya dūu do sesee nɔ à dī isɛɛu do isɔ ku ba a nɔ. Amma í ya da kudī ɲau fei nɔ inei inɔkɔe ɲau à bɔðe hee si gɔabua ɲa. Hai kukpe basī í ya maa wee, ci ya buba kpasē. Bi ku si iku ɲai í ya wa.

Iyi mɔkɔu í ye Jesu ɲɔi í koo í cuku si wajue í dō anu hee lele wa ni, mii í wa aninii awae, Jesu awɔ Amai Ilaaō. Ilaaō í re fei nɔ ñ wa n tɔɔei, maà wahalam. Wa dō beɛbei si na iyi í jò Jesu í ni inei inɔko ɲau a fita sie. ³⁰ Nɔ Jesu í beee í ni, irei iriɛ. Nɔ í jɛaa í ni, Zamaa. Í ni beɛbei si na iyi í jò inei inɔko nkpɔ nkpɔi í ne. ³¹ Nɔ inei inɔkɔe ɲau à waa tɔɔ Jesu suuru ntɔ ntɔ ku maà dasi ɲa si isa nla hai ne kɔu.

³² Wee, kuusɔ gaa nla gɔ ɲa à wa be à waa je si iri kuta gɔ.

Nɔ inei inɔko ɲau à tɔɔ Jesu ku jò ɲa a koo a mu kuusɔ ɲau ku ba ɲa a maa wa be. Nɔ í yɔɔda ɲa. ³³ Nɔ inei inɔko ɲau à fita hai si mɔkɔu, à koo à mu kuusɔ ɲau. Nɔ kuusɔ gaa ɲau à sei hai antai iri kutau à dasi tenku nɔ inyi í je ɲa.

³⁴ Nɔi woo degbe kuusɔ ɲau à ye mii iyi í ce, nɔ à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nla do si ileɛko ɲa. ³⁵ Nɔ ine ɲa à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, ɲɔi à ye mɔkɔ iyi inei inɔko ɲa à fita sieu. Mɔkɔu í baa si laakae má, nɔ wa buba kɔkɔi Jesu í dasi jīne ɲa. Nɔi njo í mu ɲa. ³⁶ Ine ɲa iyi ideu í ce iju ɲa à waa sisia ine ɲa bei inɛɛu í ce í ba iri. ³⁷ Nɔi inei ilei Zerazee ɲa fei à tɔɔ Jesu suuru à ni ku ne hai be, domi njo í mu ɲa ntɔ ntɔ. Nɔ Jesu í lɔ akɔi inyi wa bi ku ne. ³⁸ Nɔi mɔkɔ iyi inei inɔko ɲa à fita sieu wa tɔɔ Jesu ku jò nɲu ku tɔɔe. Amma Jesu í ni ku sinda ku ³⁹ nyi ide, koo sisi mii iyi Ilaaō í cea fei. Nɔ inɛɛu í ne í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í cea nɲu fei si iluu fei.

Ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

⁴⁰ Iyi Jesu í baa hai ilei Zerazee nɔ zamaa í wasi ku coo fɔɔ, domi ɲa fei à waa degbeɛi. ⁴¹ Nɔi ine gɔ í naa bi tee. Lafēi à ya kpe Zairusi. Ine ngboi ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔi. Iyi í ye Jesu, ɲɔi í sɛɛbata si wajue nɔ í tɔɔe ku naa kpasēi nɲu. ⁴² Wa tɔɔ Jesu ku naa kpasēi si na iyi í jò ama

inaabo akã lege lege yi í ne adõ maateeji, wa bi ku ku. Nõi Jesu wa koo.

Iyi wa koo, nõ zamaa nla nla wa mante. ⁴³ Wee abo gõ mõ í wa be iyi wa ce bõõi awõ ku mu hai adõ maateeji. Nõ í je fiae fei bi lokotoro ña, nõ kãma ñña kù yõkõ kù faaba. ⁴⁴ Nõi í sekẽe si Jesu do anyi í koo í lu itfi ibõ. Be gbakã bõõu í tã. ⁴⁵ Nõ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Nõi aña fei à waa jã, ñõi Piẽe í ni, Mẽetu, zamaaui í kaakoẽ wa mante. ⁴⁶ Amma Jesu í ni, ñ mà iyi inẽ gõ í lum kam kam si na iyi í jõ gbugbãm í ce ice. ⁴⁷ Iyi abou í ye iyi Jesu í mà iyi inẽ gõ í luu, ñõ í koo í gule si wajue do kuyaya. Nõ í fõ si wajui zamaaui mii iyi í ce í jõ ññu í lu Jesu, do bei ññu í ba iri anu akã. ⁴⁸ Nõ Jesu í sõõ í ni, abooyi, naanẽi í faaba, koo ne do laakai ku sũ.

⁴⁹ Si bei Jesu wa fõ ideu ñõi inẽ gõ í naa hai kpasẽi Zairusi inẽ ngbou í sõõ í ni, ama inaaboẽu kù wee, maà bitandi Mẽetu má. ⁵⁰ Iyi Jesu í gbõ ideu nõ í sõ Zairusi í ni, maà jõ zigie ku da, awõ de dasi naane, á ba iri. ⁵¹⁻⁵³ Nõi à dasi kpãa má à waa koo. Iyi í to kpasẽ be, í ba wee, inẽ fei í wasi ku kpata à waa cã kpokpo na irii amau. Nõ Jesu í ni, i maà kpata ña, kù ku, wa sfi njooi. Nõi à waa yaakoẽ domi à mà iyi í kui. Nõi Jesu kù je inẽ gõ ku lõ kpasẽu do ññu ajõ bii kù je Piẽe do Zãa do Zaaki do iyeõ baai amau. ⁵⁴ Iyi í to bi ama inaabou ñõi í mu awõ nõ í fõ ide hee lele í ni, ama

mudẽe, dede. ⁵⁵ Nõ hundee í baa má, nõ í dede tengi be gbakã. Nõ Jesu í sõ ña í ni a na amau ije. ⁵⁶ Nõ nyaanze ñau à bitu ntõ ntõ, amma Jesu í sõ ña í ni a maà sõ inẽ gõ mii iyi í ce.

9

Jesu í be maccõ maateeji ñau
(Cõ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

¹ Jesu í kpe maccõ maateeji ñau í tõtõ ña í mu ñña gbugbã do yiiko a leleð inei inõõko ña fei nõ a jõ bõõ ña a ba iri. ² Nõi í be ña a koo a waazo ide i bommai Ilaaõ nõ a jõ bõõ ña a ba iri. ³ Nõ í sõ ña í ni, i maà so nkãma si iseeñe ññeu, baa golo hee má je bõgõ, wala ije, wala fia, nõ i maà so baa ibõ minjisia. ⁴ Kpasẽ bii í sõ ña, i ya wa be hee i koo i fita hai ilu be ña. ⁵ Ilu bii à kõ ku gba ñe, i fita hai ilu be ña nõ i gbugbã ñña irurui baata ññe ña ku je ñña seeda iyi kiitii Ilaaõ á naa si ña. ⁶ Maccõ ñau à dede à dabii si ilẽeko ñau, à waa sisið laabaau jiidau nõ à wasi ku jõ bõõ ña à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede
(Cõ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

⁷ Wee Herodu ilu ileu, í gbõ mii iyi Jesu wa ce fei, nõ laakaiẽ í dede. Kù mà baa bei á lasabu má si na iyi í jõ inẽ gõ ña à waa ni Zãai í jfi hai si bale, ⁸ inẽ gõ ña mõ à ni Elii walii nlau í naa má, nõ inẽ gõ ña mõ à ni inẽ akãii waliii tako ñau í jfi hai si bale má. ⁹ Nõ Herodu í ni, ñ jõ à bu irii Zãa. Debei, inẽ ihẽ iyi ñ ya maa n gbõ baauẽ iyi

wa ce dimii mii ηau be, yooi. N̄oi wa de ku ȳo.

Jesu í wò amanε dubu miu (5.000)

(C̄o Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Z̄aa 6:1-14)

¹⁰ N̄o m̄oc̄o maateeki ηa iyi Jesu í tako í be ηau à baa bi t̄εε à waa sisiaa mii ηa iyi aηa à ce fei. N̄o Jesu í gb̄a ηa ik̄a í b̄oð ηa ikpa k̄ok̄oi ilu ḡo iyi à ya kpe Besaída. ¹¹ N̄oi ine ηa à gb̄o ikpa bii à wa n̄o zamaa nk̄p̄o ḡo í h̄am̄εε ηa be. N̄o Jesu í gba ηa wa s̄o ηa ideí bommai Ilaađ, n̄o í j̄o ine ηa iyi a k̄u waa ne baani à ba iri.

¹² Iyi inunu wa l̄o ηoi woo be maateeki ηau à sekeε sie à s̄o à ni, j̄o ine ηau à ne in̄o ilu walak̄o il̄εko ηa à de bii aa s̄u do mii iyi aa je, domi si gbaui à wa ih̄. ¹³ N̄oi Jesu í s̄o ηa í ni, iηe taka n̄ηe i na ηa ije a je m̄εε. Amma à ni, p̄εε iyi à ne k̄u re ara miu do c̄εε minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ije iyi ine fei á jei. ¹⁴ Wee si in̄oi ine ηau in̄em̄ak̄o ηa à to zakai amanε dubu miu (5.000). N̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄ε ηau í ni, i j̄o a buba wua ik̄a ik̄a amanε ciitaa ciitaa. ¹⁵ N̄o à ce bebe à j̄o aηa fei à buba. ¹⁶ N̄oi Jesu í so p̄εε miu do c̄εε minjiu n̄o í wu iju lele í saabu Ilaađ n̄o í bububue í na m̄oc̄ε ηau a kp̄εa zamaau. ¹⁷ N̄o aηa fei à je à yo. N̄o à ko iyi à je í gbeu, n̄o í k̄s̄ k̄o l̄o maateeki.

Pieε í ni Jesu í je ine iyi Ilaađ í cica

(C̄o Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)

¹⁸ Aj̄o n̄ηu ḡo Jesu do m̄oc̄ε ηa à nya ara n̄ηa ik̄a n̄o wa ce

kut̄o. N̄o í bee ηa í ni, yooi ine ηa à ya ni ñ je. ¹⁹ N̄o à jeaa à ni, ine ḡo ηa à ya ni aw̄ou Z̄aa woo dasi inyii. Ine ḡo ηa m̄o à ya ni aw̄ou Elii walii n̄lai takoui. Ine ḡo ηa m̄o à ya ni aw̄ou ine ak̄ai waliii tako ηau í j̄i wa hai si bale. ²⁰ N̄oi í bee ηa í ni, iηe m̄o ni, yooi ì ni ñ je ηa. N̄oi Pieε í ni, aw̄oi ì je ine iyi Ilaađ í cicaui.

Jesu wa f̄o ideí ikue do kuj̄te (C̄o Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9E1)

²¹ N̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄o ηau do kugaabu í ni a mađ na a s̄o ine ḡo. ²² Í s̄o ηa má í ni, amu Amai Amanε, k̄u ne bei á ce iyi n k̄u ye ijuukp̄a nt̄o nt̄o. Ine ngbo ηa do ine ngboi woo weei Ilaađ ηa do woo k̄o ine ηa si wooda ηa aa k̄osim a k̄pam, amma an j̄i hai si bale si aj̄o m̄εetasia. ²³ N̄o í s̄o aηa fei í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku j̄o id̄oobie n̄o ku so j̄i ku gaauε ku toom wa. ²⁴ N̄o ine iyi wa bi ku ba kuw̄εεε do id̄oobie kaa baa. Amma ine iyi í nȳo kuw̄εεε na irim, laf̄ēi á baa do nt̄o. ²⁵ Aranf̄aani yoomai amanε í ne bii í ba amanii andunya fei, n̄o í kua kuw̄εεε. ²⁶ N̄o í ni má, ine iyi wa ce anȳoi amu Amai Amanε, walak̄o wa ce anȳoi idem, amu m̄o an ce anȳoi laf̄ēε waati iyi an nyi wa. N̄o waati iyi an nyi wa, an nyi wai do amboei Baam do amalekaε ηa aj̄o. ²⁷ Nt̄o nt̄o, ine ηa iyi à wa ih̄ si n̄sei, ḡoḡo n̄ηa ηa aa ye bommai Ilaađ wa naa a bei a ku.

Arai Jesu í daana (C̄o Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)

28 Iyi Jesu í fə ideu í tā, iyi í ce zakai ajə mɛɛjə ɲəi í kpe Piɛɛ do Zāa do Zaaki à koo à gū antai iri kuta nla gə ku ba ku ce kutə. 29 Iyi wa ce kutə ɲəi wajue í kpaasi dimi ikā, nɔ jaɛɛ í fūuta pai pai. 30-31 Ɗəi gbakā Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fə. À waa fə idei ikue iyi á kú Zeruzalemu ku jò andunyau ihɛ. 32 Wee Piɛɛ do kpaasie ɲa à waa siiko ntə ntə, amma iyi iju ɲɲa í má à yɛ amboei Jesu nɔ à yɛ amanɛ minji ɲa iyi à waa leeki bi tɛɛu. 33 Waati iyi inɛ ɲau à waa jò Jesu, Piɛɛ í sɔɔ í ni, Mɛɛtu, á sɪa ka maa wa ihɛ. Jò ka ce ilei aco mɛɛta, akā titeɛ, akā mɔ ti Moizi, akā mɔ ti Elii. Í ni bɛɛbei si na iyi í jò kù mà mii iyi wa fə.

34 Si bei wa fə ideu, bukəɔ í naa í bii ɲa. Iyi mɔcɔ ɲau à yɛ bukəɔu wa bii ɲa ɲəi njo í mu ɲa. 35 Nɔ à gbə ide ku fə gə hai si bukəɔu í ni, inɛ ihɛi í jɛ Amam. Ɗɲui n̄ cica. I ya gbə ideɛ ɲa. 36 Si anyii ide ku fəu, Jesu ɲɲu akāi à yɛ bɛ. Ɗəi si waatiu bɛ mɔcɔ ɲau a coko a kù sɔ inɛ kāma mii iyi à yɛ.

Jesu í faaba ama gə iyi í nɛ inɛi inəko

(Cɔ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

37 Iju kumáɛ iyi à kita wa hai antai iri kutau, zamaa nla gə í naa í ko Jesu. 38 Ɗəi si inəi zamaau məkə gə í dɔ anu hee lele í ni, Mɛɛtu, cə ama inɛməkə akāu ihɛi n̄ nɛ. Ɗ wa n̄ tɔɛ i faabaɛ 39 domi inɛi inəko gə í ya dede siɛi. Nɔ waati iyi í dede fei, anu akā amau í ya dɔ anui. Nɔ inɛi

inəkou í ya gbugbāɛ jiida, nɔ amau í ya maa ce antə foko ku maa mɛɛ araɛ, nɔ kufitaɛ í ya gaabu. 40 Ɗ tɔɔ mɔcɔɛ ɲa a lelea, amma à mɔngə. 41 Ɗəi Jesu í ni, inɛ inɛ laalə hai dasi naanɛ ɲa, hee waati yoomai an wa inə nɲɛ. Mà hee waati yoomai an maa temuad ɲɛ. Ɗəi í sɔ məkəu í ni, naad amaɛu wa ihɛ. 42 Nɔ wa naaɛ wa, Iyi í toɛ wa kəkəi Jesu ɲəi inɛi inəkou í kɛkɛɛ ilɛ í gbugbāɛ jiida. Amma Jesu í fə si inɛi inəkou ide do gbugbā ɲəi í fita nɔ amau í ba iri. Nɔ Jesu í sindoa baaɛ. 43 Inɛ ɲa iyi à wa bɛ fei à biti do bei gbugbāi Ɗaaɔ í la í to.

Jesu í nyi wa fə idei ikue do kujɛ má

(Cɔ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bei aɲa fei à wɛɛɔ bitiu bɛɛbɛ do mii iyi Jesu wa ce fei, ɲəi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, 44 inɛ, i de iti i gbə ide iyi n̄ wa n̄ sɔ ɲɛu ihɛ sāa sāa ɲa. Aa mu amu Amai Amanɛ a daa inɛ ɲa si awo. 45 Amma mɔcɔɛ ɲau a kù gbə yaasei ideu, domi ideu kù má ɲɲa titā, ɲɲui í jò a kù gbə yaaseɛ. Nɔ wee à waa ce ɲjoi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í jɛ inɛ ngbo

(Cɔ Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

46 Ajə ɲɲu gə mɔcɔ ɲau à waa ce kakəɔ ku ba a mà inɛ iyi í re si inə ɲɲa. 47 Wee Jesu í mà lasabui idə ɲɲa, ɲəi í so ama keeke gə í leeki kəkəɛ, 48 nɔ í sɔ ɲa í ni, inɛ iyi í gba amau ihɛ na irim, amu takam nii í gba.

Ine mɔ iyi í nɔ í gbam, ine iyi í bɛm wai í gba. Ine iyi í kere í re si inɔ nɲɛ, nɲui í re inɛ fei.

*Ine iyi kù jɛ mbɛɛ nɲɛ ine nɲɛi
(Cɔ Maaku 9:38-40)*

⁴⁹ Nɔi Zãa í ni, Mɛetu, à yɛ ine gɔ í ya maa lele inɛi inɔko ɲa do iriɛ, nɔ à ganjiɛ, domi kù wa inɔ nwa, kù waa tooɛ. ⁵⁰ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, i maà ganjia ɲa, domi ine iyi kù jɛ mbɛɛ nɲɛ, ine nɲɛi.

*Ine ɲa à kɔ ku gba Jesu si ilui
Samarì gɔ*

⁵¹ Wee waati í maai wa si bii Jesu á jò andunya ku nyi lele má, ɲɔi í dasi idɔ mam mam nɲu ku bɔ Zeruzalem. ⁵² Nɔ í bɛ ine gɔ ɲa a cuaa ku ba a koo a ceaa sɔɔlui bi ku sũ. Nɔi ine ɲa iyi í bɛ ɲau à to ilui Samarì gɔ, ⁵³ amma inɛi ilu bɛ ɲa a kù jɛ ku gbaa si na iyi í jò Zeruzalemui wa bɔ. ⁵⁴ Iyi Zaaki do Zãa à gbɔ bɛɛbɛ, ɲɔi à beɛ à ni, Lafɛɛ, ì bi ka jò ina ku kita si ɲa wa hai lele ku kpa ɲa? ⁵⁵ Amma Jesu í sinda í la si ɲa do gbugbã. [Í ni, i kù mà iyi í waa fɔ ɲa mɔm. ⁵⁶ Amu Amaí Amanɛ n kù naa ku kpa amanɛ ɲa, bii kù jɛ n faaba ɲa.]

Nɔ à bɔ ilu mmu gɔ má.

*Ine ɲa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Matie 8:19-22)*

⁵⁷ Si bei à waa nɛ ɲɔi ine gɔ í naa í sɔ Jesu í ni, an tooɛ bii ì waa bɔ fei. ⁵⁸ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, inɲa ɲa à nɛ kolo ɲa, nɔ baa yɛi ɲa mɔ à nɛ bi ku sũ. Amma amu Amaí Amanɛ n kù nɛ bii an koo n sũ n sími. ⁵⁹ Nɔ í sɔ ine mmu gɔ í ni, toom wa. Amma inɛɛu í ni, jò n koo n

si baam wa titã. ⁶⁰ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, jò iku ɲa a si iku nɲa ɲa, amma awɔ, koo sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ bii fei. ⁶¹ Nɔ ine gɔ í sɔɔ má í ni, an tooɛ Lafɛɛ, amma jò n koo n tɔɔ inɛm ɲa sukudɔ titã. ⁶² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, ine iyi í lesi awɔɛ si kaakoi ketɛ nɔ í sinda í cɔ anyi, kù jòɔ bommai Ilaaɔ.

10

Jesu í bɛ amanɛ kitað fɛɛwa

¹ Si anyii nɲu, Lafɛɛ í cica amanɛ kitað fɛɛwa mmu má, í bɛ ɲa minji minji a cuaa si ilu ɲa fei do bii nɲu takae á nɛ ku bɔ fei. ² Nɔ í sɔ ɲa í ni, amaaɲɛ iyi í to ku da í kpɔ, amma woo da ɲau a kù kpɔ. Na nɲu, i tɔɔ ilu ikou ku bɛ ine ɲa iyi aa ce iceu wa. ³ I dasi kpãa ɲa, ñ wa n bɛ ɲɛi bei ama angudã ɲa si inɔi mɛɛmu kugaabu ɲa. ⁴ I maà so taalili hee má je bɔgɔ, walakɔ baata, nɔ i maà ya leekí kpãa i maà ce ine gɔ fɔɔ ɲa. ⁵ Kpasɛ bii ì lɔ ɲa i tako i sɔ ɲa ɲa í ni, Ilaaɔ ku mu nɲɛ laakai ku sũ. ⁶ Bii ilu laakai ku sũ gɔ í wa bɛ, laakai ku sũ nɲɛ á to siɛ. Bii kù wɛɛ mɔi á nyi wa si ɲɛi. ⁷ Kpasɛ bii à gba ɲɛu, kpasɛ bei aa maa wa ɲa, sɔnda do inyi iyi à na ɲɛ fei i ya gba i je ɲa, domi ine kaa máa ce ice iyi kù waa je. I maà ya lɔ kpasɛ do kpasɛ ɲa. ⁸ Ilu iyi ì lɔ fei ɲa bii à gba ɲɛ, ije iyi à na ɲɛ i ya je ɲa. ⁹ I sɔ inɛi ilu ɲau i ni, bommai Ilaaɔ í maai si ɲɛ. Nɔ bɔɔ ɲa iyi à wa bɛ i jò a ba iri ɲa. ¹⁰ Amma ilu bii ì lɔ nɔ a kù gba ɲɛ, i bɔ bantumai iluu nɔ í ni, ¹¹ wee à waa gbugbã

nɛ hee do irùrù ilu nɛ iyi í wa si kutɛ nwa. Do nɛ fei, í mà nɛ iyi bommai Ilaađ í maai wa. ¹² Nɔ Jesu í ni má, an sɔ nɛ iyi si aɔi kiitiu, ijuukpái inɛi Sodomu nɛ ilu nlaɪ takou, á tia do ti inɛi ilu nɛau.

Inɛi ilu nɛ iyi à kɔ ku dasi Jesu naanɛ

(Cɔ Matie 11:20-24)

¹³ Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nla nlaɪ á jɛ tu nɛ, inɛ inɛi Kɔrazɛɛ nɛ. Inɛ mɔ inɛi Besaida nɛ inɔ kufɔ nla nlaɪ á jɛ tu nɛ. Maamaake nɛ iyi à ce si ilu nɛ nɛau ihɛ, bii í jɛ si ilui Tii do Sidɔɔi à coo wo, bii í wa inɛi ilu nɛau aa dɪ saaki a kpataɔ na iriɪ dulum du nɛ nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpɛ. ¹⁴ Na nɔi í jɔ n wa n sɔ nɛ iyi si aɔi kiitiu ijuukpái inɛi Tii do Sidɔɔ nɛ á tia tu nɛ. ¹⁵ Inɛ mɔ, inɛi Kaperanumu nɛ, í waa tamaa nɛ aa so nɛ hee lelei? Aawo, aa kɛkɛ nɛi hee bi ku wai iku nɛ.

¹⁶ Nɔ í sɔ mɔcɔɛ nɛ í ni, inɛ iyi í gbɔ ide nɛ, idem nii í gbɔ. Inɛ mɔ iyi í kɔsi nɛ, amui í kɔsi. Inɛ mɔ iyi í nɔ í kɔsim, inɛ iyi í bɛm wai í kɔsi.

Kubaai mɔcɔ kitaɔ fɛɛwa nɛau

¹⁷ Mɔcɔ kitaɔ fɛɛwa nɛ iyi Jesu í bɛ nɛau à baa do inɔ didɔ nɔ à ni, Lafɛɛ, hee do inɛi inɔko nɛ fei à ya jirima wa na iriɛu. ¹⁸ Nɔ Jesu í sɔ nɛ í ni, n yɛ Seetam wa cuku wa hai lele bei kuɔi iɔi. ¹⁹ Ntɔ ntɔ n mu nɛ yiiko i tɛsɛɔ nɔ nɛ do cenceɛ nɛ hee do gbugbá iyi Seetam mbɛɛu í nɛ fei, nɔ nkáma kaa yɔkɔ ku mɛɛ nɛ. ²⁰ Do nɛ fei, í maà jɔ inɔ nɛ

ku dɔ na iyi í jɔ inɛi inɔko nɛau à waa jirima nɛ, amma í jɔ inɔ nɛ ku dɔ si na iyi í jɔ à kɔ iri nɛ lelei Aɔ.

Inɔi Jesu í dɔ

(Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Si waati akáu, inɔi Jesu í dɔ jiiida jiiida do gbugbái Hundi Ilaađ nɔ í ni, Baaba, awɔ iyi í jɛ Lafɛɛi lele do ilɛ, n wa n saabuɛ do iyi í singaa ilu bisɪ do woo mà nɛ mii nɛau ihɛ nɔ í nyisi amu nɛ. Í sɪa Baaba, si na iyi í jɔ bɛɛɛi í bi.

²² Baam nii í daam mii fei si awɔ. Inɛ káma kù mà amu Amau bii kù jɛ Baau. Nɔ inɛ káma kù mà Baau bii kù jɛ amu Amau do inɛ nɛ iyi n bi n nyisi nɛ.

²³ Nɔi Jesu í sinda si mɔcɔɛ nɛau í sɔ nɛ í ni, ilu inɔ didɔi inɛ iyi ijue wa ye mii iyi í waa ye nɛ. ²⁴ Ntɔ ntɔ an sɔ nɛ, walii do amanlu nkɔ à bi anɛ a ye mii nɛ iyi í waa ye nɛ, a kù nɔ a kù yɔɔ. À bi anɛ a gbɔ iyi í waa gbɔ nɛ, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai inɛ jiiidai Samari gɔ

²⁵ Ajɔ nɛ gɔ woo kɔ inɛ nɛ si wooda gɔ í dede ku cã idai Jesu nɔ í ni, Mɛɛtu, beirei an ce n baɔ kuwɛɛ hai tá. ²⁶ Nɔi Jesu í beɛ í ni, mii à kɔ si woodau. Ide mii í ya cio si. ²⁷ Nɔi í jɛ í ni, bi Aɔ Lafɛɛ do idɔɛ fei, do gbugbáɛ fei, do lasabuɛ fei, nɔ í bi inɛ mmu nɛ bei í bi araɛ. ²⁸ Nɔi Jesu í ni, ide iyi í jɛ í sɪa. Ce bɛɛɛ, aa ba kuwɛɛ.

²⁹ Amma mɔkɔu wa bi ku nɛ araɛ ntɔ, nɔ í beɛ í ni, yooi í jɛ inɛ mmu. ³⁰ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, mɔkɔ gɔ í kita wa hai

Zeruzalemu wa bɔ Zeriko, nɔi í koo í dasi awɔi ile ɲa. Ile ɲau à coo ile à cãa, nɔ à nɛ à jɔɔ bɛ wa kasãm. ³¹ Wee, woo weei Ilaaɔ gɔ wa too kpãau wa. Iyi í yɛ mɔkɔu, nɔi í gbe í lɔ. ³² Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ si dimii Levi í to inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ. ³³ Amma inɛi Samari gɔ mɔ wa bɔ ilu. Iyi í to bɛ nɔi í yɛ mɔkɔu nɔ araare í muu. ³⁴ Nɔ í sekɛɛ siɛ í jɔaa ikpo do atɛ vɛɛ si agbɛi kumɛɛ ɲau nɔ í dũu. Si anyiɛ nɔ í lesiɛ si gbankɛlɛi nɲu takɛɛ í bɔɔɛ bi ku soi inɛ njoo ɲa nɔ í gbɔaa. ³⁵ Iju kumáɛ, nɔ í so fiái icɛi ajɔ minji, í na inɛ ngboi bi ku soi inɛ njoo ɲau, nɔ í ni, gbɔa inɛɛu ihɛ. Iyi ì jɛ í lesi na iriɛ, an sãaɛ waati iyi an baa. ³⁶ Nɔi Jesu í ni, si amanɛ mɛɛta ɲau bɛ, yoo nɲai ì tamaa í jɛ kpaasii inɛ iyi í dasi awɔi ile ɲau. ³⁷ Nɔi inɛɛu í ni, inɛ iyi í ce araareɛu. Nɔi Jesu í ni, debɛi, awɔ mɔ, koo ce bɛɛbɛ.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

³⁸ Ajɔ nɲu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ɲau à waa nɛ nɔ à to ilu gɔ. Wee inaabo gɔ í wa ilu bɛ, à ya kpoo Maata. Nɲui í gba ɲa si kpasɛɛ. ³⁹ Abou í nɛ ifɔɛ gɔ iyi à ya kpe Maari. Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafɛɛ wa gbɔ ideɛ. ⁴⁰ Amma Maata nɲu í wasi ku manta araɛ do caka ku tɛkɛ. Nɔi í naa í ni, Lafɛɛ, kù jɛɛ si ide kãma iyi ifɔm í jɔɔm icɛu amu akã? I kaa jɔ ku naa ku sobim? ⁴¹ Nɔi Lafɛɛ í jɛaa í ni, Maata, Maata, ì waa mante araɛ ì waa weewea na mii nkpɔ. ⁴² Amma bukaatai mii akãi amanɛ í nɛ. Nɲui

Maari nɲɛ í cica bɛ, nɔ inɛ kãma kaa gbɔa siɛ má.

11

Idei kutɔɔ

(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ajɔ nɲu gɔ Jesu wa ce kutɔɔ bii gɔ. Iyi í tã nɔi mɔcɔ akãɛ í ni, Lafɛɛ, kɔ wa si bei aa ka ya ce kutɔɔ, bei Zãa í kɔ mɔcɔɛ ɲa si. ² Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ɲa i ya ni, Baaba, jɔ inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ kumá.

Naa jɛ bommaɛ.

³ Mu nwa ijɛi ajɔ fei nwa.

⁴ Kpa idei dulum du wa, domi awa mɔ à ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ɲa à ce nwa.

Maà ti ì jɔ ka dasi kulelɛ.

⁵ Nɔ í sɔ ɲa má í ni, á yɔkɔ ku jɛ nsei inɛ gɔ nɲɛ í ba inɛ njoo idũ laja. Bii kù nɛ ijɛ iyi á naa, á bɔ bi kpaasiei ku ni, wɛɛm pɛɛ mɛɛta wa, ⁶ domi kpaasim gɔ í naa bi tom hai ilu gɔ. Nɔ wee, n kù nɛ ngɔgɔ iyi an naa. ⁷ Kpaasieu á yɔkɔ ku jɛaa hai inɔ ile ku ni, maà mantem, amu ñ sɔkɔ tã, amu do amam ɲa fei à waa sũ. N kaa n yɔkɔ n dede n naɛ pɛɛ. ⁸ Ñ wa n sɔ ɲɛi, baa bii kù bi ku dede ku náa si na iyi í jɔ ì jɛ kpaasie, á yɔkɔ ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í jɔ wa mantɛɛ. ⁹ Na nɲu, ñ wa n sɔ ɲɛi, i ya tɔɔ ɲa, aa mu nɲɛ. I ya dɛdɛ ɲa aa ba ɲa. I ya cã gambo ɲa, aa cɪ nɲɛ. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa tɔɔ fei, Ilaaɔ á muua. Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ, Ilaaɔ á jɔ ku ba. Inɛ mɔ iyi í nɔ wa cã gambo, Ilaaɔ á cɪaa. ¹¹ Yooi í wa si inɔ nɲɛ ihɛ iyi [bii amaɛ í tɔɔɛ pɛɛ á so kuta ku

naa. Walakɔ] bii í tɔɔe cɛɛ ku so njo ku naa. ¹² Walakɔ bii í tɔɔe njei ajee á naa cencee? Aawo, kaa ce. ¹³ Ine iyi ì ya ce laalo ña ì mà mii jiida ku na ama nje ña, mà irei. To, Ilaaɔ Baa nje iyi í wa lele kaa ce ku re zaka beɛbe? Kaa so Hundee ku na ine ña iyi à waa tɔɔe?

Jesu í jɛa ine ña iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

¹⁴ Si anyii nñu, à naa Jesu məkɔ gɔ wa. Məkɔu í ne inei inɔko gɔ iyi í jɔ́ í deki. Nɔ Jesu í lele inei inɔkou. Iyi í fita ñai məkɔu í lɔsi ide ku fɔ, nɔ zamaa fei í biti. ¹⁵ Amma ine gɔ ña à ni, ine ngboi inei inɔko ña iyi à ya kpe Beelizebui í mua Jesu gbugbã wa leleò inei inɔko ña. ¹⁶ Nɔ ine gɔ ña mɔ à waa bi a cã idɔe a cɔ. Nɔ à sɔɔ à ni ku ce maamaake ku nyisi iyi yiikoɛ wa naai hai lele. ¹⁷ Si bei Jesu í mà lasabu ña ñai í ni, bomma iyi ineɛ ña à waa ja aña duusɔɔ, bommau á na ku kraò bomma nɔ kpasɛɛ ña ku cuku. ¹⁸ Beɛbe mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, beirei bommae á ce ku bɔ waju. Ñ ni beɛbei si na iyi í jɔ́ ì waa ni do gbugbãi Beelizebui ñ wa n leleò inei inɔko ña. ¹⁹ Bii do gbugbãi Beelizebuui ñ wa n leleò inei inɔko ña, to, do gbugbãi yooi mɔcɔ nje ña mɔ à waa leleò ña. Na ñai í ce aña taka ña aa nyisi iyi ì rara ña. ²⁰ Amma bii do gbugbãi Ilaaɔi ñ wa n leleò inei inɔko ñau, nñu be wa nyisi iyi Ilaaɔ í sinti ku je bommae si anini nje.

²¹ Bii ilu gbugbã jiida gɔ í ne jñei igũ nɔ wa degbe

kpasɛɛ, amaniɛ á wɛɛi si laakai. ²² Amma bii ilu gbugbã gɔ mɔ iyi í roo í naa í jɔɔ igũ, nje á ko jñei igũ iyi wa naaneui fei nɔ ku ce ikpɛi amaniu mɔ.

²³ Ine iyi kù je tom, mbeem nii. Ine iyi kù waa bam ku tɔtɔ, wa fangaai.

Kunyii inei inɔko wa má
(Cɔ Matie 12:43-45)

²⁴ Njai Jesu í kpa ña mɔndau ihɛ́ í ni, bii inei inɔko í fita si ine, í ya maa dabii si gbaa ñai ku maa de bi ku sími. Bii í kua, ñai í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. ²⁵ Waati iyi í nyi nɔ í ba ineɛu í ye bei ile ngbe iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa, ²⁶ á koo ku dede kpaasi laalo ña iyi à roo wa má bei aña meeje, a na a lɔ si ineɛu a maa wa be. Waati beɛbe kuwɛɛi takoi ineɛu á tia baa ti ankãanyie má.

Inɔ didɔ́ ntɔ

²⁷ Waati iyi Jesu wa fɔ beɛbe, abo gɔ í dɔ́ anu hai inɔ zamaau í ni, ilu inɔ didɔ́i ine iyi í so asɛ, nɔ ì mɔmɔ amɔe. ²⁸ Njai Jesu í jɛaa í ni, í tia í ni ilu inɔ didɔ́ ñai ine ña iyi à waa gbɔ idei Ilaaɔ, nɔ à waa ceò ice.

Ine ña à bi maamaake
(Cɔ Matie 12:38-42)

²⁹ Si bei zamaau wa kɔɔsi ñai Jesu í ni, inei nsei ña ine laalo ñai. À waa tɔɔ maamaake, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ña, bii kù je ti faajii walii Zonasi. ³⁰ Si bei Zonasi í je nyinda bi inei Ninivu ña, beɛbe mɔi amu Amai Amane an je nyinda bi inei nsei ña. ³¹ Si ajɔi kiitiu inaabo ilaalui ilei Seba á dede si inei nsei ña

ku ye taale n̄ja, si na iyi í j̄ò hai j̄ij̄i í dede í naa ku gb̄o idei bisii Salom̄o ilaalu n̄lau. N̄o wee n̄sei, amu iyi ñ wa n s̄õ ñe ideu ih̄e ñ re Salom̄o. ³² Si āj̄oi kiitiu inei Ninivu ña aa dede si inei n̄sei ña a ye taale n̄ja, si na iyi í j̄ò à kpaasi id̄o ñja na waazoi Zonasi. N̄o wee n̄sei, amu iyi ñ wa n s̄õ ñe ideu ih̄e ñ re Zonasi.

Inya kumái ara

(C̄o Matie 5:15; 6:22-23)

³³ Ine ḡo ci ya má fitila ku singae, [walak̄o ku biie do caka,] amma à ya jil̄oi bi ku lesi fitila ku ba ine ña iyi à waa l̄o wa a maa ye inya kumá. ³⁴ Ijuei í j̄e fitilai arae. Bii ijue wa ne baani, arae fei í wa si inya kumái. Amma bii kù waa ne baani, arae m̄o fei í wa si ilu kukui. ³⁵ Na ñju, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si araeu ku maà ce ilu kuku. ³⁶ Bii arae fei wa ne inya kumá, n̄o baa ik̄õ ak̄ae ḡo kù wa si ilu kuku, fei ndee á maa mái bei waati iyi fitila í má sie inya.

Jesu í ye taalei Farisi ña do woo k̄o ine ña si wooda ña

(C̄o Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

³⁷ Iyi Jesu í f̄o ideu í t̄a, ñoi Farisi ḡo í kpoo ku j̄e kpas̄e. N̄o í koo í buba kpas̄ei Farisiu, ājaò à waa j̄e. ³⁸ Ñoi Farisiu í c̄õ í biti do iyi kù w̄õ í bei wa j̄e. ³⁹ Amma Laf̄e í s̄õ í ni, in̄e Farisi ña, í ye ñai bei ine ña iyi à ya wīe anyii k̄õfu do j̄e ña n̄o a j̄ò in̄e riisi. In̄o hai s̄la do takiii wa k̄õ ñe. ⁴⁰ In̄e hai

ne yaase ña, in̄e iyi í taka anyii ara, laf̄e si í ce in̄e m̄o? ⁴¹ Í s̄la í na ilu are ña mii iyi í wa si in̄o j̄e do k̄õfu, n̄o mii fei á má ñe.

⁴² Amma ijuukp̄ai á j̄e tu ñe, in̄e Farisi ña, si na iyi í j̄ò ì ya na Ilaās hee do zakaai aȳe ña fei. Do ñju fei, i kù waa ce jiida n̄o i kù waa nyisi kubii Ilaās ña. Iyi bei í j̄o ì ya ce n̄o i maà gbeje iyi í gbe ña.

⁴³ Ijuukp̄ai á j̄e tu ñe, in̄e Farisi ña, si na iyi í j̄ò si ile bi ku ce kut̄ot̄o ña kit̄ai in̄e ngbo ñai ì ya bi ña, n̄o ì ya bi a ce ñe f̄õ do beere n̄la n̄la si bantum̄a ña. ⁴⁴ Aa ye ijuukp̄a ña domi ì yei bei bale ña iyi in̄e ḡo kù waa ye. Si antai ñjai à waa ne a kù n̄o a kù mà *.

⁴⁵ Ñoi woo k̄o in̄e ña si wooda ḡo í s̄õ í ni, Meetu, bii ì waa f̄õ beebe, awa m̄oi ì waa bu.

⁴⁶ Ñoi Jesu í j̄eaa í ni, ijuukp̄ai á j̄e tu ñe, in̄e woo k̄o in̄e ña si wooda ña m̄o, domi ì waa k̄aa in̄e ña aso ku gaabu ku so ña, n̄o in̄e taka ñe i ci ya lesi baa amaaw̄o ñe. ⁴⁷ Aa ye ijuukp̄a ña, si na iyi í j̄ò walii ña iyi bala ñe ña à kpa wo, in̄e ì waa teese bale ñja ña. ⁴⁸ Ì waa nyisi ña iyi ì jesi mii iyi bala ñe ñau à ce, si na iyi í j̄ò ājai à kpa walii ñau, n̄o in̄e ì waa teese bale ñja ña. ⁴⁹ Ñoi í j̄ò Ilaās í f̄o si bisie í ni, an be walii ña do woo be ña si anini ñja. Aa kpa in̄e ḡo ña n̄o a kp̄a in̄e ḡo ña m̄o iju. ⁵⁰ Na ñju, ijuukp̄ai woo kpa walii ñau

* **11:44** si antai ñjai à waa ne a kù mà Bi Zuifu ña, bale ku n̄e si taale n̄la n̄lai domi bii ì ne si bale í ye bei ì so riisi mbe.

fei hai sintei andunya si iri nɲei á jɛ. ⁵¹ Inɛi aa ye ijuukpāi kukpai Abeli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi ku weeu do kpasɛi Ilaaɔ. Ntɔ ntɔ, n wa n sɔ nɛ, ijuukpāi mii ɲau be fei si inɛi nsei ɲau ihɛi á baa ku jɛ si.

⁵² Ijuukpāi á jɛ tu nɛ, inɛ woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau, domi i kù bi ntɔi idei Ilaaɔ ku mà ɲa, nɔ inɛ ɲa iyi à bi ku màɛ inɛi ì waa ganji ɲa.

⁵³ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í fita hai be. Nɔi idoi woo kɔ inɛ ɲa si wooda do Farisi ɲau í kɔ nɔ à wasi ku mantɛɛ do ide ku bee si gāmei ide nkɔɔ, ⁵⁴ à waa leaɔ taai ide ku ba a muu si ide gɔ.

12

I ce laakaii ara nɲɛ ɲa do ilu muafiti ɲa

(Cɔ Matie 10:26-27)

¹ Waati iyi Jesu wa fɔ beɛbe zamaa í tɔtɔɔ dubu nkɔɔ nkɔɔ hee à waa tɛɛɛɛ nɛ. Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa si wajui zamaau í ni, i ce laakaii ara nɲɛ ɲa do lefeei Farisi ɲa iyi í jɛ muafiti. ² Ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbāa, nɔ asii kāma kù wɛɛ iyi a kaa na a mà. ³ Nɔi í ce ide iyi ì fɔ si ilu kuku fei ɲa aa na a gbɔɔ si inya kumá, gundu iyi ì nɔ ì nya inɔ ile ɲa aa cā kɛɛɛdɛɛ si antai ile lele ɲa.

Inɛ iyi í jɔ i ce nɔjɔ

(Cɔ Matie 10:28-31)

⁴ Inɛ iyi ì jɛ kpaasim ɲa, inɛi n wa n sɔ, i màɛ ce nɔjɔ inɛ ɲa iyi aa kpa ara nɲɛ, nɔ si anyii nɲu a kaa yɔkɔ a ce ngɔgɔ má. ⁵ An sɔ nɛ inɛ iyi í jɔ i ya ce nɔjɔ

ɲa. I ce nɔjɔ inɛ iyi í nɛ yiiko ku kpa inɛ nɔ ku dasiɛ si ina iyi ci ya ku má. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ nɛ, lafɛɛi í jɔ i ce nɔjɔɛ ɲa.

⁶ A ci ya ta ama yei ara miu súu minji ba. Do nɲu fei, Ilaaɔ ci ya gbɛjɛ baa akā nɲa. ⁷ Inɛ mɔ, hee do ntoi iri nɲɛ ɲa fei Ilaaɔ í mà jia nɲa. Na nɲu, i màɛ ce nɔjɔ ngɔgɔ, domi beɛɛɛ nɲɛ í re yei hee bii iyi.

Inɛ iyi í gba Jesu walakɔ í kɔsiɛ

(Cɔ Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ N wa n sɔ nɛi, inɛ iyi í fɔ si wajui amanɛ ɲa í ni nɲu í gbam, amu mɔ Amai Amanɛ an gba lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa. ⁹ Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amanɛ ɲa, amu mɔ an kɔsi lafɛɛ si wajui amalekai Ilaaɔ ɲa.

¹⁰ Inɛ iyi wa fɔ laalɔi amu Amai Amanɛ, Ilaaɔ á yɔkɔ ku kpa idei dulum dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ laalɔi Hundei Ilaaɔ kaa ba a kpa idei dulum ndɛɛ pai.

¹¹ Bii à bɔɔ nɛ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ɲa ku ba inɛ ngbo ɲa do ilu yiiko ɲa a kiiti nɛ, i màɛ ti i ce nɔjɔ do bei aa ce i kɔɔ ara nɲɛ do ide iyi aa fɔ ɲa. ¹² I màɛ ce nɔjɔ ɲa domi waati beɛbe Hundei Ilaaɔi á sɔ nɛ iyi í jɔ i fɔ ɲa.

Mɔndai ilu fia hai nɛ yaase

¹³ Si inɔ zamaau ɲɔi inɛ gɔ í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, sɔ igbām ku jɔ ka kpɛ tubu nwa. ¹⁴ Nɔi Jesu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, yooi í cem woo kiiti nɲɛ wala woo kpɛ tubu nɲɛ. ¹⁵ Nɔ í sɔ ɲa í ni, i ya ce laakai ɲa ntɔ ntɔ do kɔdɛɛ

fei, domi amanii amane si í je icui kuwεεε, baa bii beirei amaníu í la í to.

¹⁶ Nɔ́ í kpa n̄a m̄anda gɔ́ í ni, ikoi m̄akɔ́ ilu fia gɔ́ í ce ije j̄iida j̄iida. ¹⁷ N̄ɔ́i m̄akɔ́u í lasabu í ni, beirei an ce. Wee n kù ne bii an dasi ijeu. ¹⁸ N̄ɔ́i í ni, ò mà bei an ce. An lege akam n̄auí, nɔ́ n ma mmue n̄a iyi à la à re. Nɔ́ n kosi bileem fei be do ijem n̄a iyi à gbe. ¹⁹ Nɔ́ n fɔ́ si id̄m n ni, ò ne amani nla nla iyi ò wa n singa ti ad̄s̄ nk̄pɔ́ nk̄pɔ́. An s̄imii nɔ́ n maa n je n maa n m̄ɔ́ nɔ́ n maa n weε̄ò inɔ́ did̄s̄. ²⁰ Amma Ilaās̄ í s̄ɔ́ í ni, aw̄ou nnyei, id̄uuyi m̄am aa n̄ya hundee. S̄ɔ́lui mii n̄a iyi ò ceu be, ti yooi á je.

²¹ N̄ɔ́i Jesu í ni, beεbe m̄ɔ́i á je bi inε iyi wa koa arae amani nɔ́ bi Ilaās̄ kù ne nk̄ama.

*Dasi Ilaās̄ naane
(Cɔ́ Matie 6:24-34)*

²² Iyi Jesu í fɔ́ beεbe í t̄a n̄ɔ́i í s̄ɔ́ m̄ɔ́c̄e n̄a í ni, na n̄ɔ́i í j̄ò ò wa n s̄ɔ́ n̄e ò ni, i maà ya maa wewea do mii iyi aa je i maa weε̄ò n̄a, walakɔ́ do j̄ine iyi aa dasi n̄a. ²³ Kuwε̄ei amane í re ije, ara m̄ɔ́ í re j̄ine. ²⁴ I ce laakai kungb̄a n̄a í cɔ́. A kù waa gb̄e hee a da ngɔ́gɔ́, a kù nɔ́ a kù ne suu. Ilaās̄ í nɔ́ wa wo n̄a. Beere n̄e kù re yei n̄a hee bii í j̄í? ²⁵ Yooi si inɔ́ n̄e na kuweweae á yɔ́kɔ́ ku k̄ɔ́si kus̄i ad̄s̄e baa keeke. ²⁶ To, bii i kaa yɔ́kɔ́ i ce mii keekeu be n̄a, na mii í ce ò waa wewea do iyi í gbe n̄a. ²⁷ I cɔ́ bei wua n̄a à ya da koko mee. A kù waa ce ice a ci ya nɔ́ a w̄ɔ́ acɔ́. Do n̄ju fei, ò wa n s̄ɔ́ n̄ei, baa Salom̄ɔ́ ilaalu nlau, do amboe nla nlae fei kù

ne j̄ine iyi boodae í to kokoi j̄i n̄au be baa ak̄a. ²⁸ Fɔ́fɔ́ í wēei nnyí do kus̄iae amma ala aa dasie ina. To, bii Ilaās̄ í mua fɔ́fɔ́ n̄a iyi aa na a dasi ina booda ku s̄ia beεbe, kaa yɔ́kɔ́ ku mu n̄e nyau ku re fɔ́fɔ́ n̄au be de. I kù ye naane n̄ei kù la? ²⁹ I maà ya de mii iyi aa je n̄a walakɔ́ mii iyi aa m̄ɔ́ i maà weweāò n̄a. ³⁰ Hai mà ideí Ilaās̄ n̄ai à ya maa kpataa mii n̄au be fei, amma Baa n̄e i mà iyi ò ne bukaatai mii n̄au be fei n̄a. ³¹ Na n̄ju, i hanya i de bei aa ce i j̄ò bommai Ilaās̄ ku bɔ́ waju tit̄a n̄a. Iyi í gbe bei fei Ilaās̄i á k̄ɔ́ n̄e si.

*Amanii lele
(Cɔ́ Matie 6:19-21)*

³² Nɔ́ Jesu wa ba m̄ɔ́c̄e n̄au ide ku fɔ́ má í ni, in̄e gaa keekem, i maà ti i ce n̄jo n̄a, domi á d̄s̄a Baa n̄e si ku j̄ò i je amaalu n̄a si andunya tit̄s̄e. ³³ I ta mii iyi ò ne n̄a nɔ́ i mua ilu are n̄a fia. I cea ara n̄e taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani n̄e iyi kaa t̄a. Tengi be ile kaa to si, nɔ́ t̄ut̄u n̄a m̄ɔ́ a kaa bejeε. ³⁴ Nt̄ɔ́ nt̄ɔ́, bii amani n̄e í wa, bei laakai n̄e m̄ɔ́ í ya wa.

*Woo ce ice n̄a iyi à waa cɔ́
kp̄aa*

³⁵ I ce s̄ɔ́lu i d̄í kpaka nɔ́ i j̄ò fitila n̄e ku maa má n̄a. ³⁶ I j̄ò i ye bei inε n̄a iyi à waa degbe kubaai laf̄e n̄a wa hai bi ku ce ab̄d̄s̄, ku ba bii í to wa í c̄a gambo gbak̄a a c̄laa. ³⁷ Woo ce ice ilu inɔ́ did̄s̄ n̄ai, inε n̄a iyi laf̄e á na ku ba à cɔ́ kp̄aa à waa degbe ku toε wa. Nt̄ɔ́ nt̄ɔ́ n wa n s̄ɔ́ n̄e, n̄ju takae á d̄í gbankili

nɔ ku jò a buba nɔ ku na ku kpɛ nɔ ije. ³⁸ Ilu inɔ didɔ ɔɔi bii í baa í na í ba ɔa si beɛbe, baa bii í to wa lajai, wala kukɔ sintei ajeɛ. ³⁹ I jò í mà sãa sãa ɔa iyi bii ilu kpasɛ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ njoo, kaa jò ile ku leɛe gamboe. ⁴⁰ Ine mɔ, i ce sɔlu ɔa domi amu Amai Amane, an naai si waati iyi i kù waa lasabu ɔa.

Amaace jiida do amaace laalo
(Cɔ Matie 24:45-51)

⁴¹ Nɔi Pieɛ í ni, Lafɛɛ, awai í kpaamɔndau ihɛ? Mà ine fei. ⁴² Nɔi Lafɛɛ í je í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛɛi í je ine iyi ilu kpasɛ ɔɔ í kpe nɔ í so amaace kpaasie ɔa í daa si awɔ ku maa cɔ ɔa ku na ɔa ije si bei í jɔ. ⁴³ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafɛɛe í bàa í na í baa wa ce beɛbe. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ, lafɛɛu á daa amaaceu mii ndee fei si awɔ. ⁴⁵ Amma bii í je amaace laalo, á lasabui ku ni, lafɛɛm kaa baa nɔya má, nɔ ku dede ku maa cã inaabo do inemɔkɔ woo ce ice ɔa iyi à gbeu, nɔ ku maa je ku maa mɔ atɛ ku maa kpaam. ⁴⁶ Beɛbei lafɛɛu á na ku baa si aɔo iyi kù waa cɔ kpãae, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpãa iju jiida jiida bei à ya cea amaace laalo ɔa.

⁴⁷ Woo ce ice iyi í mà mii iyi lafɛɛe í bi, nɔ kù coo, goloɛ á la. ⁴⁸ Amma ine iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cãa, goloɛ kaa la. Ine iyi à na mii nkpɔ, aa beɛe mii nkpɔ. Ine mɔ iyi

à daa mii nkpɔ si awɔ, nɔi aa bee ku re.

Jesu í naaò nje ku fɛɛfe wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

⁴⁹ Nɔ Jesu í sɔ ɔa má í ni, inai n naa ku fã si andunya, nɔ n bei n bi ku je í jo tã. ⁵⁰ Nɔ inyi ku dasi ɔɔ í weɛ kù ne bei á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasiu nɔi í je wahala iyi an ye n bei n ku. Nɔ laakaim kaa je akã í gbe hee bii í ce. ⁵¹ Ì tamaa bei laakai ku sũi n naa nɔe wa si andunya ɔa? Aawo, n wa n sɔ ɔei, nje ku fɛɛfei n naaò wa. ⁵² Ntɔ ntɔ, hai nsei bii amane miu í wa kpasɛ akã aa kpɛ ikã ikã. Tɔosi akã kaa weɛ nɔa, amane meeta ɔau a kaa gbɔ si nje do ine minji ɔau. ⁵³ Baa do ama a kaa gbɔ si nje. Iye do ama inaaboɛ a kaa gbɔ si nje. Anau do abou a kaa gbɔ si nje.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

⁵⁴ Nɔi í sɔ zamaau má í ni, bii ì ye kudũi iji wa dede hai nunui ale ɔa ì ya fɔ ɔai gbakã í ni, iji á naa. Beɛbe mɔi í ya nɔ ku ce. ⁵⁵ Bii ì nɔ ì ye fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu ɔa, ì ya ni, inya gbãa á ce. Nɔ beɛbe mɔi í ya nɔ ku ce*. ⁵⁶ Ine ilu muafiti ɔa, ì mà yaasei nyindai lele do ile ɔa. Beirei í ce i kù mà yaasei waatiu ihɛ ɔa.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

⁵⁷ Beirei í ce i ci ya lasabu si ara nɔe i mà iyi í je dee dee ɔa. ⁵⁸ Bii ine ɔɔ wa bɔde bi

* **12:55** Si ilei Izireli, hai do ikpa nunui alei iji í ya naa, domi do ikpa bei tenku nlau í wa. Beɛbe mɔi inya gbãa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu.

ku ce kiiti na idei gbese gɔ, ce kookai hai kpāa awɔ do lafēe i gbɔ si nje ŋa ku ba ku maà dasie si awɔi woo kiiti. Bii kù je beɛbe, woo kiitiu á dasie si awɔi woo degbe piisɔɔ, nɔ woo degbe piisɔɔu mɔ ku dasie ile piisɔɔ. ⁵⁹ Ñ wa n sɔ ŋei, bii à dasie piisɔɔ, bii i kù sã gbeseɛ fei, i kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

13

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

¹ Waati beɛbe, ine gɔ ŋa iyi à wa be à waa sisia Jesu mii iyi í ba inei Galilee gɔ ŋa, ine ŋa iyi Pilati í jɔ à kpa nɔ nje nŋa í yɔgeɛ do njei mɛemu ŋa iyi à waa ceàð Ilaaɔ kuwee. ² Amma Jesu í sɔ ŋa í ni, inje ì waa tamaa dulum dii inei Galilee ŋau be í re ti inei Galilee ŋa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ŋai í jɔ à kpa ŋa beɛbe ŋa? ³ Aawo. Beɛbe mɔi ñ wa n sɔ ŋe, inje taka nŋe, bii i kù sinda idɔ ŋa, inje fei aa kui bei aŋa mɔ. ⁴ Ì waa ye gigii amanɛ maatũ do mɛeta ŋa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau ŋa? Debei, ì waa tamaa kurara nŋai í re ti inei Zeruzalemu ŋa iyi à gbe fei ŋa? ⁵ Aawo, ñ wa n sɔ ŋei, inje taka nŋe, bii i kù kpaasi idɔ ŋa, inje fei aa kui bei aŋa mɔ.

Mɔndai jli iyi ci ya so

⁶ Ñɔi í kpa nŋa mɔndau ihē má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ jli ndii figi si kaaɛ. Waati iyi jli nɔu í la ŋɔi mɔkɔu í bɔ isoe ku ka, nɔ kù ba. ⁷ Ñɔi í sɔ woo ce iceɛ í ni, adɔ mɛeta wai ihē bebei iyi

bii ñ naa isoi jli nɔu ihē ku ka n ci ya n ba. Daa í nyɔɔi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbe. ⁸ Ñɔi woo ce iceu í sɔɔ í ni, lafēe, jɔɔ adɔɔyi titã ka cɔ. An tu fitie n kaakoɛ, nɔ n daa si taasi. ⁹ Á yɔkɔ ku je adɔ gɔ á so. Bii kù so i bei i daa.

Jesu í jɔ abo gɔ í ba iri si ajɔi kusimi

¹⁰ Si ajɔi kusimi gɔ, Jesu wa kɔ ine ŋa si cioi idei Ilaaɔ ile gɔ bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ. ¹¹ Wee abo gɔ mɔ í wa be iyi inei inɔko í jɔ í ce bɔɔ bei zakai adɔ maatũ do mɛeta. Í ya maa batei, ci ya yɔkɔ ku te arae baa keeke. ¹² Iyi Jesu í yɔɔ ŋɔi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mbe. ¹³ Nɔ í le sie awɔ. Ñɔi gbakã í te arae nɔ í lɔsi Ilaaɔ ku saabu. ¹⁴ Amma idɔi ine ngboi ile bii à ya ce kutɔtɔɔu í kɔ si na iyi í jɔ Jesu í jɔ ine gɔ í ba iri si ajɔi kusimi, nɔ í sɔ zamaau í ni, ajɔ mɛefai í weɛ iyi aa yɔkɔ i ce ice ŋa. I naa wa waati beɛbe ku ba i ba iri ŋa, ku maà ti ku je si ajɔi kusimi. ¹⁵ Ñɔi Lafēe í jɛaa í ni, inje ilu muafiti ŋai, inje fei i ci ya fũ kete nŋe ŋa do gbankɛle nŋe ŋa a koo a mɔ inyi si ajɔi kusimi? ¹⁶ Abou ihē mɔ dimii Aburahamui. Nɔ wee Seetam wa dũu hai zakai adɔ maatũ do mɛeta. Kù sɔa a fũu si ajɔi kusimi? ¹⁷ Waati iyi wa fɔ ideu be, anyɔ wa mu mbeɛɛ ŋau fei, nɔ zamaau í weɛ do inɔ didɔ na maamaake ŋa iyi wa ce fei.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

18 Njoi Jesu í ni má, mii bommai Ilaađ í jə. Mii an wāa do. 19 Í yei bei ngboi mutaadi iyi inε gə í so í gbē si ilεε. Nə í fita í ce jli hee yei ηa à ya maa ce antε si amaawəε ηa.

Məndai lefee

(Cə Matie 13:33)

20 Njoi í ni má, mii an nyi n wāð bommai Ilaađ má. 21 Bommai Ilaađ í yei bei lefee iyi abo gə í so í dasi iyafūi pēε gūa mεeta nə fei ndεε í dede í kpante.

Andε iyi kù cī

(Cə Matie 7:13-14, 21-23)

22 Jesu wa too si ilu nla ηa do ilεεko ηa wa kə inε ηa si cioi ideí Ilaađ wa nəð ikpa Zeruzalemu. 23 Si isεεnεu njoi inε gə í naa bi tεε nə í beεé í ni, Lafēε, inε ηa iyi aa ba faaba a kaa kpə? Njoi í je í ni, 24 i ce kookaai i lə do andε iyi kù cīu ηa. N̄ wa n s̄ə ηei, inε nkpəi á maa de kpāa iyi aa ləð a kaa nə a yəkə.

25 Waati iyi amu ilu kpasē n̄ dede n̄ cīmbo koofau inε aa wa waduude, i maa cā gambo ηa i maa ni, Lafēε, cī nwa. Nə an je n̄ε n ni, n kù mà hai bii ì naa ηa. 26 Waati beεbei aa ni ηa, à je à mə si wajue, ì nə ì kə wa si cioi ideí Ilaađ si bantumai ilu nwa ηa. 27 Nə an s̄ə n̄ε n ni, n kù mà hai bii ì naa ηa. I fa ara n̄ε hai bi tom, inε fei woo ce laalə ηai. 28 Ajə wa naa iyi aa ye Aburhamu do Izaaki do Zakəbu do walii ηau fei si andunya tit̄si Ilaađ nə inε i ba wee à nyə n̄ε waduude. Tengi bei aa so awə i le si iri i kpata ηa. 29 Nə inε gə

ηa aa naa hai nunui daakə do hai nunui ale do hai nunu gaa cingaa minjiu nə aa buba a je si andunya tit̄si Ilaađ. 30 Waati beεbe inei anyi gə ηa aa na a je woo cua ηa, woo cua gə ηa mə a na a je inei anyi ηa.

Jesu í kpata na Zeruzalemu

(Cə Matie 23:37-39)

31 Waati n̄ju, Farisi gə ηa à naa à s̄ə Jesu à ni, koo, fita hai ihē domi Herodu wa bi ku kraei. 32 Njoi í je n̄ηa í ni, i koo i s̄ə Herodu, ilu bisi laaləu be i ni, wee, n̄nyi do ala n̄ wa n lele inei inəko ηa nə n j̄ə inε ηa à waa ba iri, nə si ajə mεetasia an koo n tambə icem. 33 Amma kù ne bei an ce iyi n kù ce isεεnεm n̄nyi do ala do ala akā, domi a kaa kpa walii kāma bii gə bii kù je Zeruzalemu.

34 Inε inei Zeruzalemu ηa, inε iyi ì ya kpa walii ηa, nə i ta ama abei Ilaađ ηa mə kuta i kpa ηa ηa, ise feloi n̄ ya n bi n tətəə n̄ε si abem bei ajεé í ya tətəə amaε ηa si ikpae, amma i kù je ηa. 35 Wee nsei Ilaađ á fū n̄ε kpasē n̄ε si awə. Amma an s̄ə n̄ε, hai nsei i kaa yem má ηa í gbe hee ajə iyi aa ni ηa, Ilaađ ku weea inε iyi wa naa do irii Lafēε.

14

Jesu í j̄ə b̄əə gə í ba iri

1 Si ajəi kusimi gə Jesu í bə ku je kpasēi inε ngboi Farisi gə ηa. Wee inε gə ηa mə à wa be, à waa cəə do laakai. 2 Məkə gə í wa be, wa leekī wajui Jesu. Məkəu wa ce b̄əəi ara ku wu. 3 Njoi Jesu í bee woo kə inε ηa si wooda do Farisi ηau í ni, wooda í wεε a j̄ə inε gə ku ba

iri si ajɔi kusimi? M̀à k̀ù wɛɛ. 4 Nɔi à coko. Nɔ́ í le si awɔɛ si bɔɔu í j̀ò inɛɛu í ba iri nɔ́ í ni ku nɛ. 5 Nɔ́ í bee ɲa í ni, yoo nɲɛi, bii amaɛ walakɔ́ bii ketɛɛ í dasi lɔgɔ, kaa nyaa gbakã baa bii ajɔi kusimii. 6 Nɔi a k̀ù yɔkɔ́ a k̀ù jɛaa ideu.

Tengi bii í j̀ò í buba bii à kpeɛ ku jɛ

7 Iyi Jesu í ce laakai í ye inɛ ɲa iyi à kpe ku jɛ ɲau à wasi ku cica kitãi waju ɲa iyi à nɛ bɛɛɛɛ ɲau nɔ́ í s̄ɔ́ ɲa í ni, 8 bii à kpeɛ bi ku ce abɔd̄s̄, maà buba si kitãi waju ilu bɛɛɛɛ ɲau. Á yɔkɔ́ ku jɛ à kpe inɛ gɔ́ iyi í reɛ do bɛɛɛɛ. 9 Nɔ́ inɛ iyi í kpe inɛ feiu á na ku ni, dede í mua m̀akɔ́u ih̄ɛ kitãu bɛ. Waati bɛɛbɛi aa dede do anyɔ́ í koo í buba si kitãi anyi ih̄s̄. 10 Amma bii à kpeɛ ku jɛ, koo buba si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeɛu í to wa ku ni, baakɔ́ɔm, dede í naa wa waju. Waati bɛɛbɛi aa jɛ ilu bɛɛɛɛ nla si wajui inɛ ɲa iyi inɛ̀ò ɲa ì waa buba ɲau fei. 11 Ntɔ́ ntɔ́ inɛ iyi í so araɛ lele à ya kayeɛi. Inɛ m̀ɔ́ iyi í kaye araɛ à ya soo lelei.

12 Nɔ́ Jesu í s̄ɔ́ inɛ iyi í kpoo ku jɛu m̀ɔ́ í ni, bii ì waa kpe inɛ ɲa ku jɛ walakɔ́ jingau, maà ti í kpe kpaasiɛ ɲa, walakɔ́ igbãɛ do ifɔɛ ɲa, walakɔ́ nyaanzɛɛ ɲa, walakɔ́ kpaasi ilu fiaɛ ɲa, ku ba aɲa m̀ɔ́ a maà kpeɛ a s̄a gbese. 13 Amma bii ì waa kpe inɛ ɲa ku jɛ, kpe ilu are ɲa, do wɛɛge ɲa, do ilu kute akã ɲa do fɛɛju ɲa. 14 Bii ì ce bɛɛbɛ aa jɛ ilu inɔ́ did̄s̄ si na iyi í j̀ò inɛ nɲu ɲau a kaa ba ngɔgɔ iyi aa s̄ãɔ́ gbese. Ilaaɔ́i á s̄ãɛ gbese

si waati iyi inɛ dee dee ɲa aa j̀i hai si bale.

M̀ɔ́ndai ije nla

(Cɔ́ Matie 22:1-10)

15 Iyi à gbɔ́ ideu, ɲɔi inɛ akãi inɛ ɲa iyi aɲàò ɲa à waa jɛu í s̄ɔ́ Jesu í ni, debɛi ilu inɔ́ did̄s̄i inɛ iyi á jɛ si andunya tit̄s̄i Ilaaɔ́. 16 Nɔi Jesu í kpa ɲa m̀ɔ́nda í ni, m̀akɔ́ gɔ́ í ce ije nla nla nɔ́ í kpe inɛ nkɔ́. 17 Iyi awaatii kujɛu í to ɲɔi í bɛ woo ce icɛɛ koo s̄ɔ́ inɛ ɲa iyi í kpeu ku ni, í naa wa ɲa, domi s̄ɔ́nda fei í j̀la tã. 18 Amma aɲa fei à l̄si gaafara ku tɔ́. Inɛ sinteu í ni, ñ ra iko, tilasi, í gbe n koo n cɔ́. Ñ wa n tɔ́ɛ ku ceem suuru. 19 Inɛ mmu m̀ɔ́ í ni, ñ ra ketɛ ku logoo ɲai k̄ɔ́ miu, nɔ́ ñ wa n bi n d̄i ɲa n ceò icɛ n cɔ́. Ñ wa n tɔ́ɛ ku ceem suuru. 20 Nɔ́ inɛ mmu gɔ́ m̀ɔ́ í ni má, nsei ñ so abo. Na ɲɔi í j̀ò n kaa n ba n naa.

21 Nɔi woo ce icɛu í sinda í koo í s̄ɔ́ laf̄ɛɛɛ gaafara iyi inɛ ɲau fei à tɔ́. Nɔi id̄oi laf̄ɛɛu í k̄s̄, nɔ́ í s̄ɔ́ woo ce icɛɛu í ni, koo í bɔ́ si bantuma ɲa nsei nsei do si kpãai inɔ́ iluu, kpeem ilu are ɲa wa do wɛɛge ɲa do fɛɛju ɲa do ilu kute akã ɲa. 22 Nɔi woo ce icɛu í koo. Iyi í baa nɔ́ í ni, laf̄ɛɛ, iyi ì dasim nɔ́u ñ coo tã. Wee inya í gbe má. 23 Nɔi laf̄ɛɛu í s̄ɔ́ má í ni, bɔ́ si kpãai ilɛɛko ɲa do kpãai iko ɲa, j̀ò inɛ ɲa a lɔ́ wa baa do tilasi, kpašɛm de ku k̄s̄. 24 Ntɔ́ ntɔ́, an s̄ɔ́ ɲɛ, inɛ ɲa iyi ñ tako ñ kpeu baa inɛ akã ɲa kaa tie ijɛu ih̄ɛ má.

Mii amanɛ á ce ku bɛi ku jɛ m̀ɔ́cɔ́i Jesu

(Cɔ́ Matie 10:37-38)

25 Ajɔ nɔɔ gɔ Jesu wa ne nɔ zamaa nla nla gɔ wa tooe. Nɔi Jesu í sinda í sɔ ɔa í ni, 26 inɛ iyi í naa bi tom nɔ kù cé baæ do iyee do aboe do amaɛ ɔa do igbæe ɔa do ifɔe ɔa do wecɛe ɔa do kuweei nɔɔ takæ kaa yɔkɔ kù je mɔcɔm*. 27 Inɛ iyi kù jesi nɔɔ ku so jɔi ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔkɔ ku je mɔcɔm.

28 Bii inɛ gɔ nɔɔe í bi ku ma ile á buba ku ce dooa titã ku cɔ mà fiaí nɔɔ á to ku kpaɔ iriɛ. 29 Bii kù je beɛbe, nɔ í ce icui ileu, í bei í na í mɔngɔ ku maɛ, inɛ ɔa iyi à yɔɔ fei aa nyaanyie, 30 a ni, mɔkɔu ihɛ í sinti ku ma nɔ wee í mɔngɔ kù kpa iriɛ.

31 Beɛbe mɔi ilaalu ɔa mɔ à ya ce a bei a bɔ igũ. Bii ilaalu gɔ í ne sooge dubu mɛɛwa, nɔ í ye ilaalu mmu gɔ wa naa sie igũ do sooge dubu kɔnfia, á dedei gbakã ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ mà nɔɔ á yɔkɔ ku kãmiaɛ. 32 Bii í ye nɔɔ kaa nɔɔ, á be inɛ ɔai bi ilaalu iyi ihɔu hai waati iyi kù to wa titã ku ba aɔaɔ a gbɔsi nɔɔ laakai ku sũ ku wa anini nɔɔ.

33 Na nɔi í ce awo iyi i kù jɔ mii iyi í ne fei, i kaa yɔkɔ í je mɔcɔm.

Imu iyi í ku

(Cɔ Matie 5:13; Maaku 9:50)

34 Nɔ Jesu í ni má, imu mii nceei, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi a jɔ ku dɔ má. 35 Kaa ce bukaata kãma má nɔ baa bii ikoi kaa ce taasi. Á ya dikãei waduude.

* **14:26** nɔ kù cé baæ Tenɔi ihɛ Jesu wa nyisi iyi í sla ku bi nɔɔ ku re inɛ ɔa iyi à gbe fei nɔ ka màà jɔ inɛ gɔ ku ganji wa si kpãai naane ku dasi. Kù je í ni ka cé baa nwa ɔa ntɔ ntɔ.

Inɛ iyi í ne itĩ iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

15

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiɛu

(Cɔ Matie 18:12-14)

1 Woo gba fiaí lempoo ɔa do inɛ laalo ɔa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ ideɛ. 2 Nɔi Farisi do woo kɔ inɛ ɔa si wooda ɔa à lɔsi ku gbagba à waa ni, mɔkɔu wa gba inɛ laalo ɔa nɔ aɔaɔ ɔa à tɔtɔ à waa je.

3 Nɔi Jesu í kpa nɔɔ mɔnda gɔ í ni, 4 Bii inɛ gɔ nɔɔe í ne angudã cɔɔ iyi wa degbe si gbabua nɔ akã í nyɔ sie, lafɛɛ á jɔ cineɔ feɛwa do mɛɛsã iyi í gbeu si gbabua bei koo dede akã iyi í nyɔu wa hee koo yɔɔ, mà irei. 5 Hai í nɔ í yɔɔ gbakã á muu ku le sie kɔngɔ wai do inɔ didɔ. 6 Bii í baa kpasɛ á kpe kpaasiɛ ɔa do inɛ ɔa iyi à waa má kɔkɔɛ ku sɔ ɔa ku ni, i bam inɔ didɔ ku kpɛ, domi angudãm iyi í nyɔu n̄ yɔɔ wa. 7 Nɔi Jesu í ni, beɛbe mɔi n̄ wa n sɔ nɔɔ, inɔ didɔi inɛi lele ɔa á la na ilu dulum akã iyi í kpaasi idɔ ku re inɛ dee dee cɔɔ fakã kù wa si iyi a kù ne bukaatai idɔ ku kpaasi.

Fia iyi í nyɔu à yɔɔ má

8 Nɔ Jesu í kpa nɔɔ mɔnda mmue má í ni, bii inaabo gɔ í ne kpekele mɛɛwa nɔ akãɛ í nyɔ, á má fitilai nɔ ku kpã ileu ku dedɛɛ do laakai hee koo yɔɔu. 9 Bii í yɔɔ á kpe kpaasiɛ ɔa do inɛ ɔa iyi à waa má kɔkɔɛ nɔ ku ni, I bam inɔ didɔ ku

kpɛ, domi fiam iyi í nyɔu ñ yɔɔ. ¹⁰ Bεεβε mɔi ñ wa n sɔ ñε, amalekai Ilaaɔ ña à ya wεεð inɔ didɔ na ilu dulum akā iyi í kpaasi idɔ.

Ama iyi í nyɔu à yɔɔ má

¹¹ Jesu í ni má, mɔkɔ gɔ í nε ama inεmɔkɔ minji. ¹² Nɔi ifɔu í sɔ baau í ni, baam, kpɛ amaniu nɔ i nam iyi í je titom. Nɔ baau í ce nɔa ikpɛi amanieu. ¹³ Iyi í ce ajɔ minji, ifɔu í ta mii iyi í nε fei nɔ í so fiu í nεð hee ile jiji gɔ. Bei í koo í ce kuwεεε si daa laalɔ í kpað irii amanieu fei. ¹⁴ Waati iyi í je fei ndεε í kpa iriε, ari nla gɔ í bei í naa si ileu nɔ í lɔ si are. ¹⁵ Nɔi í bɔ bi inei ile be gɔ nɔ lafɛε í koo í dasiε icei kusɔɔ ña ku degbe. ¹⁶ Tengi bei í bi ku wo araε do ijei kusɔɔ ñau amma inε kama kù muaa. ¹⁷ Iyi laakae í na í baa nɔ í ni, ama icei baam ña fei à nε ije wa kɔ ñai, nɔ amu wee ñ wa n ku do ari ihɛ. ¹⁸ An dede n nyi bi baam n sɔɔ n ni, baam, ñ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tεε. ¹⁹ Na ñu, n kù to a kpem amaε má. Ceem bei amaacεε. ²⁰ Nɔi í dede wa nyi ikpa bi baεu.

Hai waati iyi wa ji, ñai baacé í hɔnnεε nɔ araare fei í muu. Í sei í koo í yaa do inɔ didɔ nɔ í coo fɔɔ do kubi. ²¹ Nɔi amau í ni, baaba, ñ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tεε. Na ñu, n ku tò a kpem amaε má. ²² Amma baεu í sɔ woo ce icεε ña í ni, i naað ibɔ kumboo wa ñya ñya iyi í sɔa, i daa si ña. Nɔ i naa leleawɔ do baata ku dasi. ²³ I naað ketε kombo saasaabɔ iyi í la í reu be wa, nɔ i kpa ña. Ka je ka ce jingau do inɔ didɔ,

²⁴ domi amam iyi í ye bei í ku wo, í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ má. Nɔi à wa si inɔ didɔ.

²⁵ Wee waati bεεβε igbāu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasε wa ñai wa gbɔ anui gāgā nɔ inε ña à waa jojo. ²⁶ Nɔi í kpe woo ce icε gɔ í beεε í ni, mii í ce. ²⁷ Nɔi woo ce icεu í sɔɔ í ni, ifɔei í baa, nɔ baa ñεε í kpa ketε saasaabɔ iyi í nε ikpo si na iyi í jɔ í yɔɔ baani. ²⁸ Nɔi igbāu í damɔɔ í kɔ ku lɔ kpasε. Nɔi baau í fita wa í naa ku leleε. ²⁹ Amma í sɔ baau í ni, cɔ hai adɔ nkpɔ nkpɔ iyi ñ wa n ceε icε wa. Nɔ n kù donda ideε kama, nɔ baa ama iwo i kù muum n ceð jingau do inɔ didɔ amu do kpaasim ña. ³⁰ Amma iyi amaε í baa, ñu iyi í koo í je amanie do inaabo sakara ña, nɔ na iriei ñ kpa ketε saasaabɔu ihɛ. ³¹ Nɔi baau í ni, awɔ amam nii, awaei à wεε do ajɔ fei, nɔ mii iyi ñ nε fei í je tεε. ³² Amma í sɔa ka je jingau do inɔ didɔ nla nla si na iyi í jɔ ifɔeu ihɛ í ye bei í kui wo nɔ í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ má.

16

Amaacε ilu bisii

¹ Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔε ña í ni, mɔkɔ ilu fia gɔi í wεε. Mɔkɔu í nε amaacε gɔ nɔ í so amanii kpasεε fei í daa si awɔ. Iyi í ce ajɔ minji ñai inε ña à koo à kɔmɔtɔ amaacεu bi lafɛε à ni, wa beje amanieu fei. ² Nɔi lafɛε í kpoo í beεε í ni, irei ñ wa n gbɔ inε ña à wasi ku sɔ iriε da. I kaa yɔkɔ í je amaacεm má. Koo so tiai icεε wa si bii

ì ya ce dooai fiam, i naa i nyisim. ³ Nɔi amaaceu wa beearae ide wa ni, beirei an ce, si bei lafɛem wa nyam hai si icɛi kpasɛɛ. Wee n kù nɛ gbugbã iyi an yɔkɔ n logooɔ, nɔ wee anyɔ kaa jò n bara. ⁴ N mà bei an ce ku ba inɛ nja a gbam si kpasɛ nja waati iyi aa nyam hai si icɛm. ⁵ Nɔi í kpe ilu gbesei lafɛɛ nja fei. Nɔ anja fei à koo bi tɛɛ akã akã. Nɔi í bee inɛ sinte iyi í to bi tɛɛu í ni, gbesei lafɛem feloi ì waa mu. ⁶ Nɔi í jɛ í ni, ikpo iyi á kɔ boonyi cɔ. Nɔi í sɔɔ í ni, so tiaɛ i buba nja nja nɔ i kɔ ciitaa. ⁷ Nɔi í bee inɛ gɔ má í ni, awɔ mɔ, feloi ì waa mu. Nɔi í sɔɔ í ni, iya saaki cɔ. Nɔi í sɔ nju mɔ í ni, so tiaɛ i kɔ cine. ⁸ Nɔi lafɛɛi amaace hai nɛ naaneu í gbɔ ideu nɔ í saabue si na iyi í jò í yɔɔ iyi í nɛ bisi ntɔ ntɔ. Nɔi Jesu í ni, inɛi andunya nja à nɛ bisi anja duusɔɔ si kuwɛɛ nja à re inɛi inya kumá nja.

⁹ Nɔi Jesu í sɔ nja í ni, i ya de kpaasi nja do amanii andunya ku ba bii í na wa gaizia nja a gba nja si andunya titɔi Ilaaɔ. ¹⁰ Inɛ iyi í nɛ naane si mii keeke á nɛ naane si mii nla. Inɛ iyi wa ce laalɔ si mii keeke á ce laalɔ si mii nla. ¹¹ Na nju, bii i kù nɛ naane si amanii andunya nja, yooi á da nje si amani ntɔ si awɔ. ¹² Bii i kù nɛ naane si mii ndii inɛ gɔ, yooi á na nje iyi í jɛ tu nje.

¹³ Amaace kãma kaa yɔkɔ ku cea lafɛɛ minji icɛ ajɔ. Ntɔ ntɔ á cé inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ ku jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔkɔ i too Ilaaɔ do fia ajɔ nja.

Ide ikã ikã nja iyi Jesu í jɔ

(Cɔ Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

¹⁴ Wee Farisi nja fia ku bi nja í caa. Iyi à gbɔ ide nja iyi Jesu í fɔu fei nja à waa yaakoɛ.

¹⁵ Nɔ Jesu í sɔ nja í ni, inɛ ì waa de i jɛ inɛ dee dee nja si wajui amanɛ nja, amma Ilaaɔ í mà ido nje. N wa n sɔ nje, mii iyi amanɛ nja à waa cɔ mii jiida, bi Ilaaɔ mii sãmii.

¹⁶ Wooda do idei walii nja fei à wɛɛ hee do waatii Zãa. Hai waati beɛbe à waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ nɔ inɛ fei wa ce kookaai ku ba ku lɔ do gbugbã. ¹⁷ Wooda baa wasali í gaabu ku beje í re lele do ilɛ ku kpa iri mɔm.

¹⁸ Inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmue í ce sakarai. Inɛ iyi í so abo iyi mɔkɔɛ í kɔsi í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

¹⁹ Nɔi Jesu í kpa nja mɔndau ihɛ í ni, mɔkɔ ilu amani gɔ í wɛɛ. Mɔkɔu í ya maa dasi ibɔ caada ilu iju ku sɔa gɔ. Kpasɛɛ ajɔ fei jingau.

²⁰ Ilu are gɔ mɔ í wɛɛ, í ya maa sũi andɛ koofai ilu fiau, à ya kpoo Lazaa. Konkoli wa kɔ si arae fei. ²¹ Nɔ aja nja à ya naa a maa fa konkoliɛ nja. Mɔkɔu í bi ku wo arae baa do bubui sɔndai ilu fiau iyi í ya gbe, amma ci ya baa.

²² Nɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka nja à soo à bɔɔɛ bi Aburhamu. Nɔ ilu fiau mɔ í na í ku à suu. ²³ Nɔ í koo wa ye ijuukpã bi ku wai iku nja, nɔ í wu iju lele, nja í hɔnne Lazaa kɔkɔi Aburhamu. ²⁴ Nɔi í dɔ anu í ni, baaba Aburhamu,

ce araarem. Be Lazaa wa ku sɔsi amaawɔe si inyi ku na ku tū amem, domi n wa n ye ijuukpā nla nla si amei inau ihē. ²⁵ Nɔi Aburhamu í ni, amam, ye gigi iyi i ba mii jiidae tā hai andunya, nɔ Lazaa mɔ í ye wahala. Wee ihē nsei inɔe í tū nɔ awɔ mɔ ì waa ye ijuukpā. ²⁶ Nɔ si antaie, isa nla gɔi í fɛefe wa ku ba ine ɲa iyi à bi a kua a bɔ bi tu ɲe be a maà yɔkɔ. Beɛbe mɔi ine gɔ kaa yɔkɔ ku naa ihē hai be. ²⁷ Nɔi ilu amaniu í ni, debei, n wa n tɔɔei baaba, be Lazaa kpasɛi baam, ²⁸ koo sɔ ifɔ miu ɲa iyi n ne beu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya ku gaabuu ihē. ²⁹ Amma Aburhamu í ni, à ne tia iyi Moizi do walii ɲa à kɔ wou tā, aa yɔkɔ a gbɔ ide ɲɲa. ³⁰ Nɔ í ni, aawo, baaba Aburhamu. Amma bii hai bi iku ɲai ine gɔ í koo bi tu ɲa, aa kpaasi idɔ ɲɲa. ³¹ Nɔi Aburhamu í sɔɔ í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii ɲau, baa bii ine gɔ í jɪ hai bi iku ɲa ihē í koo be a kaa dasi naane.

17

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

¹ Jesu í sɔ mɔcɔe ɲa í ni, kù ne bei á ce iyi kulele iyi á dasi amanɛ laalɔ kù waa ce, amma ijuukpāi á je ti ine iyi í naaɔ wa. ² Á tia a dɪa lafɛɛ alɔ si kɔɔ a sɔsie inɔ tenku do iyi á lele ama akā ku dasie dulum. ³ I ya ce laakaii nje ɲa.

Bii kpaasie gɔ í na í ce dulum, sɔɔ ide do laakai í nyisie taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ,

kpa idei kurarae. ⁴ Baa bii ise gbɛɛjei wa rarae si aɲ akā, nɔ ise gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum dɛɛ, awɔ mɔ kpa idei dulum dɛɛ.

Naane ku dasi

⁵ Woo be ɲau à sɔ Lafɛɛ à ni, kɔɔsi naane ku dasi nwa. ⁶ Nɔi Lafɛɛ í ni, baa bii naane ku dasi ɲɲe í mungau ijui iyaku, aa yɔkɔ í sɔ jɪi nɔu ihē i ni ku wu hai be, koo lɔ araɛ si tenku, á nɔ ku ceɔ ide ɲɲe icɛ.

Icɛ iyi aru í ne ku ce

⁷ Jesu í ni má, ine kāma ɲɲe bii í ne aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea ketɛ ɲa, bii í baa kpasɛ kaa sɔɔ ku ni, naa wa nsei i buba i je. ⁸ Amma á sɔɔi ku ni, ceem sɔɔlui ije, kpaasi jaaɛ ɲa, i naam ije wa hee n je n mɔ. Si anyie, awɔ mɔ aa je nɔ i mɔ. ⁹ Amma kaa saabu aruu si na iyi í jɔ í ce bei í sɔɔ. ¹⁰ Beɛbe mɔi bii ɲɲe taka ɲɲe ì ce mii iyi à dasi ɲe fei í sɪa i ni ɲa, à je amaace ɲa iyi a kù ne saabu. Iyi à dasi wa ku ce ɲɲu akāi à ce.

Jesu í jɔ dinte mɛɛwa í ba iri

¹¹ Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui Zeruzalemu, í too si afei ilei Galilee do ilei Samari. ¹² Nɔi í maai ilu gɔ. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, ɲɔi dinte mɛɛwa gɔ ɲa à koo à kɔɔ amma à leekɪ à jɪie keeke. ¹³ Nɔi à dɔ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛɛtu, ce araare nwa.

¹⁴ Iyi í ye ɲa ɲɔi í ni, i koo i nyisi ara ɲɲe bi woo weei Ilaaɔ ɲa. Nɔi à waa koo. Si bei à waa neu, ɲɔi à ba iri. ¹⁵ Iyi ine akā ɲɲa í ye ɲɲu í ba iri, ɲɔi í sinda wa baa wa saabuɔ Ilaaɔ hee lele. ¹⁶ Waati iyi í

to wa bi Jesu nɔ́ í sɛɛbata si wajue wa saabuɛ. Wee mɔ́kɔ́u inɛi Samari. 17 Nɔ́i Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si n̄ jò í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à gbe ηau à wa. 18 Isɛ mmuu ihɛ n̄ju akãi í sinda wa ku saabu Ilaaɔ́?

19 Nɔ́i í sɔ́ mɔ́kɔ́u í ni, dede i nɛ, naanɛ ku dasiɛ í faabaɛ.

Kunaai bommai Ilaaɔ́
(Cɔ́ Matie 24:23-28, 37-41)

20 Nɔ́i Farisi ηau à bee Jesu à ni, ajɔ́ yoomai Ilaaɔ́ á na ku je bommaɛ. Nɔ́i í je n̄ja í ni, Ilaaɔ́ kaa je bommaɛ do yaase bei inɛ ηa aa yɔ́. 21 Inɛ gɔ́ kaa fɔ́ ku ni, Ilaaɔ́ í je bommaɛ ikpa ihɛ, walakɔ́ ikpa ihɔ́. Aawo, domi wee Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si idɔ́i inɛ ηa *.

22 Nɔ́ í sɔ́ mɔ́cɔ́ ηau í ni, awaati wa naa iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa do amboem. Hee ajɔ́u ku maa to wa awaati wa naa iyi aa bi i yem ηa baa ajɔ́ akã, amma i kaa yem ηa. 23 Inɛ gɔ́ ηa aa sɔ́ ηɛ a ni, í wa ihɛ walakɔ́ í wa ihɔ́. I maà sei i koo ηa. 24 N̄ wa n sɔ́ ηɛi, bei kun̄jɔ́i ijí í ya daana hai lele anu akã koo kã ilɛu bɛ, bɛɛbɛ mɔ́i kubaai amu Amaí Amanɛ á yɛ. 25 Amma sinte titã kù nɛ bei an ce iyi n kù yɛ ijuukpã ntɔ́ ntɔ́ nɔ́ inɛi nsei ηau ihɛ aa kɔ́sim. 26 Mii iyi í ce si waatii Noweeu, bɛɛbɛ mɔ́i á ce si waatii iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa. 27 Inɛ ηa à je à waa mɔ́, à waa ce abɔ́dɔ́ ηa, à ya maa mua ama n̄ja ηa mɔ́kɔ́ hee í koo í to ajɔ́ iyi Nowee í lɔ́ akɔ́i inyi. Nɔ́ ijí nlau í

naa í je āja fei. 28 Á nyi ku cei má bei waatii Lɔ́tuu. Inɛ ηa à je à waa mɔ́, à ra à waa ta, à waa gbɛ, nɔ́ à waa ma ile. 29 Amma si ajɔ́ iyi Lɔ́tu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa rɔ́ wai hai lele nɔ́ āja fei à ce nfe. 30 Nɔ́ bɛɛbɛ mɔ́i á yɛ ajɔ́ iyi amu Amaí Amanɛ an faata wa.

31 Si ajɔ́ n̄ju, inɛ iyi í wa antai ile sikifa nɔ́ nyauɛ ηa í wa inɔ́ ile, kaa ba ku lɔ́ ku soo má. Inɛ mɔ́ iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má. 32 I ye gigii aboi Lɔ́tu. 33 Inɛ iyi í bi ku je andunya do idɔ́bɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í kɔ́si kuwɛɛɛ á b̄aa ntɔ́ ntɔ́. 34 An sɔ́ ηɛ si idú ajɔ́ n̄ju, amanɛ minji á maa sũ si daayi akã, aa so inɛ akã a jò inɛ akã. 35 Inaabo minji á maa lɔ́lɔ́ aa so inɛ akã a jò inɛ akã. [36 Inɛ mɔ́kɔ́ minji á wa iko, aa so inɛ akã a jò inɛ akã.]

37 Nɔ́i mɔ́cɔ́ ηau à beɛɛ à ni, ikpa iwoi ideu bɛ á ce ya Lafɛɛ. Nɔ́i í je n̄ja do m̄ndau ihɛ í ni, bii iku wa sũ, tengi bei yembeeku ηa à ya tɔ́tɔ́.

18

M̄ndai jaaɔ́ do woo kiiti gɔ́

1 Jesu í kpa n̄ja m̄ndau ihɛ ku nyisi ηa iyi í s̄la a maa ce kutɔ́ waati kãma fei, gbɛɛji ku maà wa si. 2 Í ni, woo kiiti gɔ́ í wa si ilu nla gɔ́, kù waa ce n̄joi Ilaaɔ́, kù nɔ́ kù waa jirima inɛ kãma. 3 Wee si ilu akãu jaaɔ́ gɔ́ mɔ́ í wa bɛ. Í ya naa ajɔ́ɔ́ ajɔ́ bi tɛɛ ku s̄ɔ́ ku ni, kiitim, amu do mbɛɛm. 4 Nɔ́i í kɔ́ hee

* 17:21 Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si idɔ́i inɛ ηa Si tia nwo gɔ́ ηa à ya nii Ilaaɔ́ í je bommaɛ tã si anini n̄je. Iyi bɛ mɔ́ ntɔ́i, si na iyi í jò Jesu ilaalu í wa anini n̄ja.

í kpe. Amma si anyie í lasabu si idæ í ni, baa bii n kù wa n ce njoyi Ilaaḥ, nɔ n kù wa n jirima ine gɔ, ⁵ do nɔ fei, si na iyi í jò jaaḥ ihē í ya maa bitandim, an ceaa kiitiu nɔ do mbɛɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.

⁶ Nɔi Lafē í ni, to, i gbɔ bei woo kiiti laalɔ í fɔ be ɔ de. ⁷ Ilaaḥ kaa bei ku ce ku re zaka beɛbe? Ine ɔ iyi í cica, kaa kiiti ɔ bii à waa dɔ sie anu dasã do idu? Iyi í re mɔm, kaa kpe ku bei ku gbɔ nɔ. ⁸ N̄ wa n s̄ ɔ, á ce nɔ kiitii gbãa gbãa. Amma waati iyi amu Ama Amanɛ an nyi wa má an na n ba naane ku dasi si ileu ihē?

Kutɔi Farisi do woo gba fiaí lempoo gɔ

⁹ Jesu í kpa mɔnda gɔ má na irii ine gɔ ɔ iyi à waa cɔ ara nɔa ine dee dee, nɔ à waa ca ine gɔ ɔ. ¹⁰ Í ni, amanɛ minji gɔ ɔ à bɔ ku tɔ kpasēi Ilaaḥ, ine akã Farisii, ine akã mɔ woo gba fiaí lempooi. ¹¹ Farisiu í leeki wa ceaa ara kutɔ wa ni, Ilaaḥ, n̄ saabuɛ do iyi n kù ye bei ine ɔ iyi à gbe, iyi à je woo taki ine ɔ, do woo ce laalɔ ɔ, do woo ce sakara ɔ, do woo gba fiaí lempoo ɔ bei mɔkɔu ihē. ¹² Si azuma akã fei n̄ ya n d̄i anu ajɔ minji, nɔ mii iyi n̄ ba fei n̄ ya n nya zagaai si bei í jɔ. ¹³ Woo gba fiaí lempoo mɔ í leeki í mu ara ikã, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le awɔ si iri í ni, Ilaaḥ, ce araarem amu ilu dulum. ¹⁴ Jesu í ni, n̄ wa n s̄ ɔ, hai be ine eu ihē í baa í je dee dee si wajui Ilaaḥ í nyid̄i ideɛ. Amma Farisiu kù je dee dee, domi ine iyi í so ara lele

aa kaye lafēi, ine mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔ ɔ
(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

¹⁵ Si anyii nɔ, ine ɔ à gbã ama kpɔtɔ ɔ à naaa Jesu wa ku lesi ɔ awɔ. Iyi mɔcɛ ɔ au à yɔ beɛbe ɔ à wa gbagba si ɔ. ¹⁶ Amma Jesu í ni a naa nɔ amu ɔ wa. N̄ í s̄ mɔcɛ ɔ au í ni, i jò amu ɔ au a naa bi tom, i maà ganji ɔ, domi Ilaaḥ í je ilaalu ine ɔ iyi à jɔ ɔ. ¹⁷ Ntɔ ntɔ, ine iyi kù waa s̄a Ilaaḥ iri ile bei ama keeke, Ilaaḥ kaa je ilaaluɛ pai.

Idei ilu fia gɔ
(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

¹⁸ Ine ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í beɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ ine nɛɛ, mii an ce n baɔ kuwɛɛ hai tã. ¹⁹ Nɔi Jesu í beɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem ine nɛɛ. Ine gɔ kù wɛɛ iyi í je nɛɛ bii kù je Ilaaḥ nɔ akã. ²⁰ Ì m̄ s̄a s̄a mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà kpa ine, maà ce ile, maà jea ine gɔ sɛɛda ibo, jirima iyeɔ baaɛ. ²¹ Nɔi ine eu í ni, n̄ wa n jirima mii ɔ au be fei tã hai keekem. ²² Iyi Jesu í gbɔ beɛbe, ɔ à í s̄ɔ í ni, í gbɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì ne fei nɔ i kp̄a ilu are ɔ fia. Bii ì ce beɛbe aa ba amani jiida lelei Aḥ. Si anyie nɔ i naa i toom. ²³ Iyi mɔkɔu í gbɔ beɛbe ɔ à ine í fɔ ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nla. ²⁴ Iyi Jesu í cɔ ɔ ɔ à ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaḥ ku je ilaaluɛ. ²⁵ Á faalaa kpookpo ku lɔ si

iwoi abεε do iyi ilu amani á jesi Ilaaḏ ku je ilaalue. ²⁶ Nḵoi ine ḵa iyi à waa de sie itfu à ni, bii bεεbei nḵo yooi á ba faaba. ²⁷ Nḵo Jesu í sḵo ḵa í ni, mii iyi amanε í mḵngḵ, Ilaaḏ kaa mḵngḵε.

²⁸ Nḵoi Piεε í ni, wee à jḵ mii iyi à ne fei tā, à waa tooε. ²⁹ Nḵo Jesu í ni, ntḵo ntḵo, ine iyi í jḵ kpasεε fei, walakḵ aboε, wala igbā do ifḵε ḵa, wala iyeḵ baεε, wala amaε ḵa, na irii bommai Ilaaḏ, ³⁰ á ba ku kḵo ku re si nsei, nḵo si antaε má á ba kuwεε hai tā ala.

Jesu wa fḵo idei ikuε do kujtε isε gbεεtasia

(Cḵo Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

³¹ Jesu í kḵe mḵcḵ maateejj ḵau bi tεε, nḵo í sḵo ḵa í ni, wee à waa bḵ Zeruzalemu. Bei, ide iyi walii ḵau a kḵo na irii amu Amai Amanεu fei á ce. ³² Aa mum a daa dimi mmu ḵa si awḵo a yaakoom, nḵo a kḵām iju a tu sim antḵo. ³³ Aa weem kḵḵtḵo, si anyiε nḵo aa kḵam, amma si ajḵ mεεtasia an jḵ hai si balε. ³⁴ Amma mḵcḵ ḵau a kḵo mà nkāma si ideu. Ideu í manji nḵa a kḵo gbḵo yaaseε.

Jesu í jḵ fεεju gḵo í ye ilu

(Cḵo Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

³⁵ Si isεεneḵu Jesu í maai Zeriko. Wee fεεju gḵo wa buba itḵi kḵāa wa bara. ³⁶ Iyi í gbḵo ibai zamaa iyi wa lḵo, ḵḵoi í bee mii í ce. ³⁷ Nḵoi à sḵo à ni, Jesu inei Nazaretiui wa lḵo. ³⁸ Nḵoi í wasi ku dḵo anu wa ni, Jesu, tḵkui Davidi, ce araarem. ³⁹ Inε ḵa iyi à waa cua ḵau à la sie à ni ku coko. Amma bei à waa ni ku cokou,

bεεbe mḵoi í ya dḵo anu hee lele ku maa ni, tḵkui Davidi, ce araarem. ⁴⁰ Nḵoi Jesu í leekḵi í ni a naaε wa. Iyi fεεjuu í to wa ḵḵoi Jesu í beεε í ni, ⁴¹ mii ì bi n ceεε. Nḵoi í ni, Lafεε, ñ bi n ye ilui. ⁴² Nḵoi Jesu í sḵo í ni, ye ilu. Naanεε í faabaε. ⁴³ Nḵoi gbakā í ye ilu, nḵo wa too Jesu í wasi Ilaaḏ ku saabu. Iyi zamaau í yḵo, ḵḵoi aḵa fei à wasi Ilaaḏ ku saabu.

19

Jesu do Zakee

¹ Jesu í to inḵo ilu Zeriko, nḵo wa lḵo. ² Wee mḵkḵo ilu fia gḵo í wa be à ya kḵoo Zakee, wa je ine ngḵoi woo gba fiafai lempoo ḵa. ³ Nḵo wa de nḵu ku ye Jesu, amma kḵo ba kḵo yḵo na zamaau, domi nḵu amanε kandaai. ⁴ Nḵoi í sei í bḵo waju í koo í gḵu jḵi ndii sikomḵo gḵo ku ba ku yḵo, domi í mà iyi do bei á lḵo. ⁵ Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ḵḵoi í wu iju lele í sḵo í ni, Zakee, kita wa ḵya ḵya, domi kpasεεi an sḵo nnyi. ⁶ Nḵo Zakee í kita wa do saasḵa í naa í gbḵaa do inḵo didḵo. ⁷ Iyi ine ḵa à yḵo, ḵḵoi aḵa fei à gbḵagba à waa ni, í koo í sḵo kpasεεi ilu dulum. ⁸ Amma Zakee í dede í leekḵi si wajui Lafεε í ni, bubui amanim an na ilu are ḵa. Nḵo ine ḵa iyi ñ takii ḵa ñ gba mii ndu ḵa, an sindo nḵa bεεbe má tuuba mεε. ⁹ Nḵo Jesu í sḵo í ni, nnyi inei kpasεε ḵau ihε à ba faaba, domi awḵo mḵo tḵkui Aburahamui. ¹⁰ Amu Amai Amanε ñ naa ku dede ine ḵa iyi à nyoi n faaba ḵa.

Mḵndai iye iwo

(Cḵo Matie 25:14-30)

11 Si bei inε ηα à waa de si ideu itfi, nɔ́ í kpa mɔ́nda gɔ́ má. Inε ηau à waa tamaa bei bii í to Zeruzalemu á je bommai gbakā, nɔ́ wee waati beεbe í maai Zeruzalemu. Na ηoi í jɔ́ í kpa ηηa mɔ́ndau ihē ku ba ku nyisi iyi ηηu kaa je bommau gbāa gbāa. 12 Í ni, mɔ́kɔ́ amai amanlu gɔ́i í bɔ́ bomma ku je hee ile jiji gɔ́ si anyie nɔ́ ku baa idee. 13 Hee ku maa ne ηoi í kpe amaace ηa aηa mεewa, nɔ́ í na aηa fei kpekelei wura gɔ́ nɔ́ í ni, i ceɔ́ fiaw ihē sɪa hee n maa n baa. Iyi í fɔ́ beεbe í tā nɔ́ í ne. 14 Amma inei ilεe ηa à cɔ́o nɔ́ à be inε ηa si anyie à ni aηa a kù bi ku je bomma si ilei aηa.

15 Waati iyi í je bommau í baa si ilεe, ηoi í kpe amaace ηa iyi í na fiaw wo bi tεe ku ba ku ye bei fiaw inε fei í bíaa. 16 Inε sinteu í naa í ni, Lafēe, kpekele iyi í nam nɔ́u n ceɔ́ sɪa hee n ba riba mεewa. 17 Nɔ́i í sɔ́o í ni, í sɪa, awɔ́ amaace jiidai. Si bei í je ilu naane si mii keekeu ihē, an jɔ́ í je ilaalu si ilu mεewa. 18 Inε minjisiau mɔ́ í naa í ni, Lafēe, kpekele iyi í nam nɔ́u n ceɔ́ sɪa hee n ba riba miu. 19 Nɔ́ í sɔ́o í ni, awɔ́ mɔ́, an ceε ilaalu si ilu miu. 20 Nɔ́ inε mmu í naa má í ni, Lafēe, fiaε wee. N woosi mango 21 domi n wa n ce njoε si na iyi í jɔ́ í je inε ku gaabu. Mii iyi í kù jile ηηui í ya maa de ku so, baa bii í kù gbē í ya maa dai. 22 Nɔ́i ilaaluu í sɔ́o í ni, awɔ́ amaace yaamɔ́, an kiitiei hai si idee iyi í fɔ́. Awɔ́i í mà iyi n je inε ku gaabu, n ya n so mii iyi n kù jile, nɔ́ n da mii iyi n kù gbē.

23 To, na mii í ce í kù ni í wēa inε ηa fiam nɔ́u í da ηηa si inyi ku ba n ba ndom do riba waati iyi n baa. 24 Nɔ́i í sɔ́o inε ηa iyi à wa beu í ni a gba fiaw a na ilu mεewa. 25 Nɔ́i à sɔ́o à ni, Lafēe, inε ηηu í ne mεewa tā.

26 Nɔ́i í ni, n wa n sɔ́o ηei, inε iyi í ne, lafēei aa kɔ́o si. Inε mɔ́ iyi kù ne, baa andi keeke iyi í neu mɔ́m aa gbaai. 27 Si anyie nɔ́ í ni, i koo í naam mbeem ηau wa ihē, aηa iyi a kù bi n je bommau, nɔ́ í kpa ηa si wajum.

Jesu wa lɔ́ inɔ́ ilu Zeruzalemu

(Cɔ́ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zaa 12:12-19)

28 Iyi Jesu í fɔ́ beεbe í tā, ηoi í mu kpāa í cuaa zamaau wa bɔ́ ikpa Zeruzalemu. 29 Si isεneεu í maai ilui Betifaze do Betani, kɔ́kɔ́i geetei Olivie. Nɔ́i í be mɔ́cɔ́ minjie gɔ́ ηa 30 í sɔ́o ηa í ni, i bɔ́ ilu iyi í wa waju ηηeu be. Bii í to be ηa aa ye ama gbankεe gɔ́ wa so be iyi inε gɔ́ kù gūu titā. I fūu í naam wa ihē ηa. 31 Nɔ́ bii inε gɔ́ í bee ηe í ni, na mii í ce í waa fūu ηa, í ni, Lafēe í ne bukaatae.

32 Inε ηa iyi Jesu í beu à koo à ba mii ηau fei í ce si bei í sɔ́o ηau. 33 Si waati iyi à waa fūu, ilu gbankεe ηau à ni, beirei í ce í waa fūu ηa. 34 Nɔ́i à ni, Lafēe í ne bukaatae. 35 Nɔ́i à naaa Jesu ama gbankεeu wa. Nɔ́ à te si ibɔ́ ηηa ηa Jesu í bei í gū antae í buba si. 36 Iyi í sinti ku ne, ηoi inε ηa à wasi ku te ibɔ́ ηηa ηa si kpāau. 37 Iyi í maai Zeruzalemu tengi bii kpāai geetei Olivieu í sinti ku dasi lɔ́oma, ηoi mɔ́cɔ́e ηau

fei à waa dō anu à lōsi Ilaaḥ ku saabu do inō didō na irii maamaake ḡa iyi à yeu fei.

³⁸ À wasi ku ni, Ilaaḥ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Lafēe. Ilaaḥ ku jò laakai ku sū ku wa lele nō ku nyisi amboeε.

³⁹ Hai si inō zamaau Farisi gō ḡa à sō Jesu à ni, Mēetu, sō mōcōe ḡau a coko. ⁴⁰ Nḡi Jesu í ni, ñ wa n sō ḡe, baa bii inε ihē ḡa à coko, kuta ḡa aa dō anu.

Jesu í kpataa inεi Zeruzalemu ḡa

⁴¹ Si bei Jesu í maai Zeruzalemu, ḡoi í ye iluu nō wa kpataa inεε ḡa í ni, ⁴² ñ bi wo i mà ḡa mii iyi á mu ḡe laakai ku sū, baa nnyi. Amma nsei í manji ḡe. ⁴³ Awaati wa naa si ḡe iyi mbeε ḡe ḡa aa bu ilu ḡe koe, aa bii si ḡe a mante ḡe canga do ḡe. ⁴⁴ Aa lege ilu ḡe do inε inεε ḡa iyi ì wa inōe ḡa. A kaa jò kuta baa akā ku le si ḡe ajō ḡu. Beεbei á ce si na iyi í jò Ilaaḥ í naa bi tu ḡe nō i kù mà ḡa.

Jesu í wa bantumai kpasēi Ilaaḥ

(Cō Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zāa 2:13-22)

⁴⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bō bantumai kpasēi Ilaaḥ. Nō í lōsi ku lele woo ta iwò ḡa. ⁴⁶ Í sō ḡa í ni, à kōò à ni, Ilaaḥ í ni ilei ḡu ile bi ku tōoi á je. Amma inε wee ì coo bi ku tōtōoi ile ḡa.

⁴⁷ Jesu í ya maa kōa inε ḡa si cioi idei Ilaaḥ ajō fei kpasēi Ilaaḥ be. Nḡi inε ngboi woo weei Ilaaḥ ḡa do woo kō inε ḡa si wooda ḡa do ilu irii inεi Zuifu ḡa à waa bi a kpa. ⁴⁸ Amma a kù mà beirei aa ce,

domi inε feii í ya maa de si idee ití do laakai.

20

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa (Cō Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

¹ Ajō ḡu gō si bei Jesu wa kō zamaau si cio bantumai kpasēi Ilaaḥ wa sisi laabaau jiidau, ḡoi inε ngboi woo weei Ilaaḥ ḡa do woo kō inε ḡa si wooda ḡa do inε ngbo ḡa à faata wa. ² Nō à ni, sō wa, yiiko yoomai ì waa ceò mii ḡau ihē, mà yooi í nae kpāae. ³ Nḡi í sō ḡa í ni, amu mō, an bee ḡe ide gō. I sōm ḡa, ⁴ hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasiò inε ḡa inyi. Hai bi Ilaaḥ de, mà hai bi amanε ḡa. ⁵ Nḡi à waa busi ḡe à waa ni, beirei aa ka jeaa. Nsei nōò, bii à jeaa à ni hai bi Ilaaḥi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zāa naane. ⁶ Bii à nō à ni hai bi amanε ḡai, inε ḡa aa na a ta wa kuta domi inε fei í dasi naane iyi Zāa waliiii. ⁷ Nḡi à je à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoε. ⁸ Nō Jesu í sō ḡa í ni, amu mō, n kaa n sō ḡe yiikoi inε iyi ñ wa n ceò mii ḡau ihē.

Mōndai gaanōma laalo ḡa (Cō Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹ Si anyie nō í kpa inε ḡa mōndau ihē í ni, inε gō í ce ikoε nō í lō si jli ndii rezēe nō í ce kaa í kaakoεò. Nḡi í so gaanōma ḡa í dasi ḡa si ikou a maa logooε, í bei í bō ilu koo kpe be. ¹⁰ Waati iyi jli nōu í so í to ku ka, ḡoi í be woo ce ice gō bi gaanōma ḡau koo gba iyi í je ti ḡu wa. Nō gaanōma ḡau à cāa à leleε í

ne awə ngbe. ¹¹ Nə ilu ikou í be woo ce icε mmu má. Nə à cā n̄ju mə, à buu yaka yaka, à sindae awə ngbe. ¹² Nə í be amanε meetasia wa má, nə à mεε n̄ju mə à bei à leleε. ¹³ N̄joi ilu ikou í ni, beirei an ce. An be ama akām iyi ñ bi jiidai. Aa yəkə a jirimae. ¹⁴ Amma iyi gaanəoma ηau à yəə, η̄joi à busi n̄je à waa ni, i cə inε iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa ku ba ileu ku je tu wa. ¹⁵ N̄joi à muu à fitae hai inə karau nə à kpaa.

N̄joi Jesu í ni, to, nsei, beirei ilu ikou takae á ce n̄ja. ¹⁶ Á koo ku kpa ηai, nə ku de inε mmu ηa ku dasi ηa si ikou. Iyi à gbə ideu, η̄joi à ni, Ilaađ ku mađ ce beεbe. ¹⁷ Amma Jesu í cə ηa, nə í ni, bii beεbei, yoomai í je yaasei kukəu ihē si bei í ni, Kuta iyi woo ma ηa à kəsiu, N̄jui í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹⁸ Nə inε iyi í cuku si kutau fei, á cεi. Inε iyi í nə í bata mə á lələei nekə nekə.

Fiai lempoo ku sã

(Cə Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

¹⁹ Iyi inε ngboi woo weei Ilaađ ηa do woo kə inε ηa si wooda ηau à gbə ideu gbakā η̄joi à waa de bei aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce n̄joi zamaau. À waa bi a muui domi à mà iyi na irii an̄jai í kpa məndau. ²⁰ N̄jui í jə si fei ndεε à ya maa ce laakae. N̄joi à be sie woo zamba gə ηa iyi à ye bei inε jiiida ηa a koo a cə laakae. À be ηai ku ba a leaa taai ide nə a ba kpāa a muu a daa ilu ileu si awəi n̄ju iyi í ne

gbugbā. ²¹ Inε ηau à s̄əə ide à ni, Mεetu, à mà iyi ideε do cio iyi ì waa kə inε ηa siu, fei ndεε dee deei. I ci ya na inε gə ntə na kubi, ì waa nyisi inε ηa kpāai Ilaađ si ntəε. ²² Á s̄ia ka s̄aa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka mađ s̄aa. ²³ Amma Jesu í mà muafiti n̄ja, nə í ni, ²⁴ i nyisim kpekele akā wa n cə. Fotooi yooi í wa si kpekeleu ihē nə irii yooi à kə si. N̄joi à ni, ti Sezaai. ²⁵ N̄joi Jesu í s̄ə ηa í ni, to, i s̄aa Sezaa iyi í je tεε ηa. Nə i s̄aa Ilaađ mə iyi í je tεε ηa. ²⁶ N̄joi à məngə ku too awə do ideε ηa iyi wa fə si wajui zamaau. N̄joi à biti do ide ηa iyi í jəđ, nə à coko n̄ja.

Idei kujti iku ηa

(Cə Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

²⁷ Si ajə akāu Sadusi gə ηa mə à naa bi Jesu. An̄jai à ya maa ni iku ηa a kaa j̄i. Iyi à to bi tεε η̄joi à beεε à ni, ²⁸ Mεetu, ide iyi Moizi í kə nwa wee. Í ni bii inε gə í ku í jə aboε, nə n̄ju do aboε a kù ne ama, ifəε ku so jaađu ku ba ku bía igbāε ama. ²⁹ Wee inε mεεje gə ηa à weε iyi à je amai baa akā. Igbā n̄ja í so abo nə í ku, kù ne ama do abou baa akā. ³⁰ N̄joi inε minjisiau do meetasiau à so jaađu. ³¹ Nə beεbei í ce si gāmei an̄ja mεεjeu fei, nə à ku. Kāma n̄ja kù ba ama do abou. ³² Nə si anyie abou mə í na í ku. ³³ To, ajə iyi iku ηa aa na a j̄i, aboi yoo n̄jai á je, si bei an̄ja mεεjeu fei à soo aboi.

³⁴ N̄joi Jesu í je n̄ja í ni, si andunyau ihē inεməkə do inaabo ηa à ya so n̄je. ³⁵ Amma

ine ɲa iyi Ilaaɗ í jò à jì hai si bale à ba kuwɛɛi ala, abo do məkɔ ɲa a kaa ya so nɲe má. ³⁶ Aa yei bei amaleka ɲa, a kaa ku má. Aa je amai Ilaaɗ ɲa si na iyi í jò à jì hai si bale. ³⁷ Si waati iyi Moizi í ye ama jìi iyi í mu ina nɔ kù waa jou, nɲu takæ í fɔ mam mam iyi iku ɲa aa jì. Waati nɲu í kpe Ilaaɗ Lafɛɛi Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu. ³⁸ Ntɔ ntɔ, Ilaaɗ kù je Lafɛɛi iku ɲa, ti ilu hunde ɲai, domi bi tɛɛ, ine fei ilu hundei. ³⁹ Nɔi woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, gɔgɔ ɲa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔu be Mɛɛtu, dee deei. ⁴⁰ Si anyie a kù je a kù beee ide gɔ má.

Davidi do ine iyi Ilaaɗ í cica
(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

⁴¹ Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, beirei aa ce a ni ine iyi Ilaaɗ í cicau təkui ilaalu Davidii. ⁴² Davidi takæ í fɔ si tiai iri ku kɔɛ í ni, Aɗ Lafɛɛ í sɗ Lafɛɛm í ni, Buba awɔ nɲem,
⁴³ Hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ titá.
⁴⁴ To, bii Davidi takæ wa kpoo Lafɛɛ, beirei á ce ku je təkue má.

I mu ara nɲe do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa
(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

⁴⁵ Si bei ine fei wa de si Jesu ití, ɲɔi í sɗ mɔcɔɛ ɲa í ni, ⁴⁶ i mu ara nɲe do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau, aɲa iyi à ya bi a maa dabii do ibɔ kumboo, nɔ à bi a ya ce aɲa fɔɔ do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa kitái ine ngbo ɲa ile bi kutɔtɔɔ do inya sinte bi ku ce jingau

ɲa. ⁴⁷ À ya takii jaaɗ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a ye ɲa nɲu akā. Na ɲɔi í jò ijuukpā ɲa á la ku caa.

21

Fia iyi abo jaaɗ gɔ í dasi
(Cɔ Maaku 12:41-44)

¹ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tā ɲɔi í wu iju wa cɔ bei ilu fia ɲa à waa dasi fia si kpakoi kɔletiu. ² Nɔ í ye abo jaaɗ ilu are gɔ mɔ í sɔsi kpɛkɛle keeke minji gɔ. ³ Nɔi í ni, ntɔ ntɔ, jaaɗ ilu areu ihɛ í dasi fia í re ine ɲa iyi à gbe fei. ⁴ Ine ɲa iyi à gbe ɲau fei, iyi í lesi antai fia ɲa ɲai à dasi, amma abou, baa do iyi í je ilu are, andi iyi í ne feii í dasi be, nkāma kù gbea iyi á maa wɛɛɔ má.

Jesu wa fɔ ideí kpasɛi Ilaaɗ ku lege

(Cɔ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

⁵ Ajɔ nɲu gɔ ine gɔ ɲa à fɔ à waa ni kpasɛi Ilaaɗu í sɗa do kutæ ɲa fei do amua ɲa iyi à na Ilaaɗ à ceaɔ booda. Iyi Jesu í gbɔ beɛbe ɲɔi í ni, ⁶ mii ɲau be iyi ì waa ye fei ɲa ajɔ akā á kpa iri. Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nɲe be má, aa kekeɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi

(Cɔ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

⁷ Nɔi à beee à ni, Mɛɛtu, waati yoomai ine nɲu á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka ye.

⁸ Nɔi Jesu í sɗ ɲa í ni, i ce laakai ɲa i maà jò ine gɔ ku dī iju nɲe, domi ine ɲa iyi aa na

a maa naa akā akā a maa ni anjai à je inε iyi Ilaaḏ í cicau aa kpṵ. Nṵ aa nyi a sṵ nje má a ni, waatiu í maai wa mbe. Amma i maà too nja nja. ⁹ Bii ì gbṵ à waa fṵ laabaauu igū nja do ija nja, i maà jṵ zigi nje ku da, domi nju nja bei á tako ku to wa. Amma kù je waatii ankāanyiu be titā. ¹⁰ Nṵi í sṵ nja má í ni, dimi gṵ nja aa ya na a maa ja do dimi mmu nja, nṵ ilaalu gṵ nja mṵ aa maa ja do ilaalu mmu nja. ¹¹ Ile á yaya bii gṵ nja nla nla, nṵ si ile gṵ nja mṵ ari á ce do bṵṵ laalṵ nja iyi á kpa inε nkpṵ. Aa na i ye maamaake laalṵ nja do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nje ku da.

¹² Amma hee nju nja be fei ku maa ce aa mu nje a kpā nje iju. Aa dasi nje awṵi woo kiiti nja ile bii à ya ce kutṵṵ nja, aa dasi nje piisṵṵ, nṵ a bṵṵ nje bi amanlu nja do bi ilu ile nja na irim. ¹³ Nju nja bei á mu nje kpāa i jeṵ seḏdam nja. ¹⁴ Na nju, i jile idṵ nje i maà ya biti do ide iyi aa fṵ i nyaṵ ara nje nja. ¹⁵ I maà biti nja domi an mu nje ide do bisi iyi mbe nje nja kāma nja a kaa yṵkṵ a jā nje hee má je a kṵ. ¹⁶ Baa iyeṵ baa nje nja do igbā nje nja do ifṵ nje nja do nyaanze nje nja do kpaasi nje nja, aa zamba nje nṵ a jṵ a kpa inε nkpṵ si inṵ nje. ¹⁷ Inε fei á cé njei na irim. ¹⁸ Amma baa ntoi iri akā nje kaa da ku nyṵ. ¹⁹ I temua nja, aa ba faabai hunde nje.

Jesu wa fṵ idei iri ku kpai Zeruzalemu
(Cṵ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

²⁰ Ajṵ iyi ì ye woo ja igū nja à to wa Zeruzalemu à buu koe, i mà nja iyi iri kukpae í maai wa mbe. ²¹ Waati beḗbe inε nja iyi à wa ilei Zudee a sa a bṵ iri kuta nja. Inε nja mṵ iyi à wa inṵ ilu Zeruzalemu takae a sa a fita, inε nja mṵ iyi à wa iko ku sū a maà bṵ inṵ ilu má. ²² Nṵ ntṵ, waatiu á je waati iyi Ilaaḏ á kpā inε nja iju ku sā gbese ku ba mii iyi à fṵ si kukṵi idee ku kṵ. ²³ Waati beḗbe wahalai baasi nja do ayawo nja á caa. Inṵ ku fṵ nla nlaí á wa si ileu si na iyi í jṵ Ilaaḏ á sā idṵkṵe si inε nja. ²⁴ Aa maa kpa nja do taakuba, nṵ a mu nja aru si ile fei. Dimi mmu nja aa teḗe Zeruzalemuu hee waatiu koo kpaṵ iri.

Kunaai Amai Amanε
(Cṵ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵ Aa ye nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya nja. Nṵ si ile ibai tenku do kucāi inyi u á jṵ dimi nja a biti hee a kaa mà baa bei aa ce. ²⁶ Baa njo alála á jṵ inε nja a kasām na mii nja iyi á na ku ce si andunyau ihε, domi gbugbāi lele nja aa maa yayai. ²⁷ Waati beḗbei aa ye amu Amai Amanε ñ faata wa si kudūi ijṵ do gbugbā nla nla do amboe. ²⁸ Bii iyi be nja à sinti ku ce, i leekṵ i mu ara nje nja, domi faaba njei í maai wa.

Yaase iyi jṵi ndii figi wa nyisi
(Cṵ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹ Nṵ Jesu í kpa nja mṵnda gṵ í ni, i cṵ jṵi ndii figi do jṵi nja iyi à gbe fei. ³⁰ Bii ì ye í sinti ku ru wua nja, inε taka nje ì ya mà nja iyi ate í maai

wai. ³¹ Bεεβε mɔi bii iɲe mɔ̀ ì yε mii ɲau be wa ce, i mà ɲa iyi bommai Ilaaḏi í maai wa. ³² Ntɔ̀ ntɔ̀ n̄ wa n s̄s̄ ɲε, inei nsei ɲa, kù je aɲa feii aa ku ideu ih̄e ku bei ku ce. ³³ Lele do ilε fei á na ku tā amma idem ɲa a kaa tā pai.

I ce laakaii ara nɲe ɲa

³⁴ I ce laakaii ara nɲe ɲa ku ba i maà na i je hai ne laakai ɲa na at̄e ku mɔ̀ do ije ku bi do lasabui mii ndii andunya ɲa. Bii kù je bεεβε aɲu á na ku boe ɲei bei cekūm, ³⁵ domi á na ku ba ine ɲa iyi à wa si andunyau ih̄e fei. ³⁶ Na nɲu, i cɔ̀ kpāa i maa ceò kutɔ̀ ɲa waati kāma fei ku ba i ba gbugbā i gbā si mii iyi wa naa fei ɲa, nɔ̀ i yɔ̀kɔ̀ i leek̄i si wajui amu Amai Amanε ɲa.

³⁷ Aɲo fei Jesu í ya kɔ̀ ine ɲa si cio kpas̄i Ilaaḏ, ale nɔ̀ koo s̄u geetei Olivie. ³⁸ Bii iju í má ine fei í ya naa kpas̄i Ilaaḏ be ku gbòò ideε iyi wa fɔ̀.

22

Inε ngbo ɲa à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ̀ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zāa 11:45-53)

¹ Jìngauì P̄εε hai ne lefee iyi à ya kpe jìngauì Iku ku kuau í maai wa. ² Inε ngboi woo weei Ilaaḏ ɲa do woo kɔ̀ ine ɲa si wooda ɲau à waa de kpāa bei aa ce a kpaò Jesu, amma à waa ce nɲoi zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ̀ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³ Nɲoi Seetam í lɔ̀ idɔ̀i Zudasi iyi à ya kpe Isikarioti. Wee

ine akāi mɔ̀cɔ̀ maatejei ɲau. ⁴ Zudasi í koo í d̄i anu tɔ̀s̄i do ine ngboi woo weei Ilaaḏ ɲau do ine ngboi woo degbe kpas̄i Ilaaḏ ɲau do yaase bei á ce ku da ɲɲa Jesu si awɔ̀. ⁵ Nɲoi inɔ̀ ɲɲa í d̄s̄ nɔ̀ à ni aɲa aa mua fia. ⁶ Nɔ̀ Zudasi í jesi, nɔ̀ wa de kpāa bei á ce ku da ɲɲa Jesu si awɔ̀, zamaau ku maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔ̀lui jìngau

(Cɔ̀ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zāa 13:21-30)

⁷ Nɲoi aɲoi jìngauì P̄εε hai ne lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudāi jìngauì Iku ku kua a ceò kuweeu. ⁸ Nɲoi Jesu í be P̄ieε do Zāa í ni, i koo i ce sɔ̀lui jìngauì Iku ku kuau ka jɔ̀ ɲa. ⁹ Nɲoi à beε à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔ̀luu. ¹⁰ Nɲoi í s̄s̄ ɲa í ni, bii ì lɔ̀ inɔ̀ iluu ɲa aa ye mɔ̀kɔ̀ gɔ̀ wa so inyi jɔ̀lɔ̀. I tooε. Mɔ̀kɔ̀u á koo ku lɔ̀ kpas̄ε gɔ̀. Kpas̄ε bii á lɔ̀u ¹¹ i koo i s̄s̄ ilu kpas̄εu i ni ɲa, Mεetu í ni ka beε ile bii nɲu á je jìngauì Iku ku kua do mɔ̀cɔ̀i nɲu ɲa. ¹² Mɔ̀kɔ̀u á bɔ̀ò ɲε si antai ile kukpeke gɔ̀ nɔ̀ á nyisi ɲε ilaawa nla gɔ̀ iyi à ce sɔ̀lui fei ndεε tā. Bei aa ce nwa sɔ̀lui jìngauu ɲa. ¹³ Iyi à ne nɔ̀ à koo à ba mii ɲau fei í cei dee dee si bei í s̄s̄ ɲau, nɔ̀ à ce sɔ̀lui jìngauu.

Ije iyi aa kayeò gigii ikui Jesu

(Cɔ̀ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

¹⁴ Iyi waatiu í to, Jesu do mɔ̀cɔ̀ε ɲau à bɔ̀ tengi bii à ce sɔ̀luu, nɔ̀ à buba à waa je. ¹⁵ Nɲoi Jesu í s̄s̄ ɲa í ni, ì bi ntɔ̀ ntɔ̀ n̄ ce jìngauì Iku ku kuau ih̄ei awae ɲa n̄ bei n̄ ye ijuukpām n̄u. ¹⁶ Nɔ̀ ntɔ̀ ntɔ̀ ñ

wa n sō ηει, n kaa n je jingau ihē má bii kù je si andunya titōi Ilaaō. ¹⁷ Iyi í fō bεεβε í tā, ηοi í so kōofu í saabu Ilaaō nō í sō mōcεe ηa í ni, i gba vεε iyi í wa si kōofuu ihē i mō inje fei. ¹⁸ Amma n wa n sō ηει, hai nsei amu n kaa n mō vεε má hee andunya titōi Ilaaō koo too wa. ¹⁹ Si anyii ηηu, nō í so pεε nō í saabu Ilaaō titā í bei í bububue, nō í na ηa í ni, iyi ihēi í je aram [iyi n na na iri ηηe. I ya coo ηa i maa yeò gigim. ²⁰ Iyi à je à tā ηοi í so kōofu má í na ηa í ni, kōofuu ihēi í je nyindai akabuu titō iyi Ilaaō í dī do ηjem iyi á nikā na iri ηηe si ikum.]

²¹ Amma i cō ine iyi á zambam nōu wee í wa ihē, awōe do tom nii í wa si inō jεε ihē ajo. ²² Amu Amai Amane an ku si bei Ilaaō í jilō. Amma ijuukpāi ine iyi á zambam nōu á la. ²³ Nōi à sinti ku bee nje à waa ni, yooi á yōkō ku ce dimie si inō nwa.

Yooi í je ine ngbo

²⁴ Nōi kakōó í dede si aninii mōcō ηau, à waa bee nje ine iyi á je ine ngbo si inō ηηa. ²⁵ Nōi Jesu í sō ηa í ni, amanlui andunya ηa à ya maa taa ine ηa amanlu ku jei, nō ine ngbo ηa iyi à waa nyisi gbugbā ηηa à ya bi a kpe aηa woo ce jiida ηa. ²⁶ Amma inje i maà ye bεεβε ηa. I jò ine iyi í la í re si inō ηηe ku baa ku je keeke ηηe, nō ine iyi í je ine ngbo kú je amaace ηηe. ²⁷ Ine iyi í buba wa je si antai taabu do ine iyi wa naaò ijεu wa, yoo ηηai í re. Kù je ine iyi wa jεui? To, amu wee n

wa inō ηηei bei ine iyi wa naaò ijεu wa.

²⁸ Injei í temua do amu si wahalam ηau ηa. ²⁹ Na ηηu, si bei Baaba í jileem bommau, bεεβε mōi amu mō n wa n jile ηηe ³⁰ ku ba i je nō i mō do amu si bommam ηa, nō i buba si batai amanlu ηa i kiitiò dimi maateejii Izireli ηau.

Jesu wa fō iyi Piee á jā ku ni kù mà ηηu

(Cō Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zāa 13:36-38)

³¹ Nōi Jesu í ni, Simō, Simō, Seetam í tō kpāa ku ba ku fεe bei iya. ³² Amma amu n ce kutō na irie ku ba naane ku dasie ku maà gaizia. Nō awō, waati iyi aa kpaasi idō má, mua kpaasie ηa mō gbugbā. ³³ Nōi Piee í ni, Lafεe, n tā sōlu awae ka bō piisō, bii iku mōi ka ku ajo. ³⁴ Nōi Jesu í ni, Piee, n wa n sōei, idūuyi mōm, hee ajεe ku maa kō aa jā ise gbεeta i ni i kù mà m.

Taalili do bōgō do taakuba

³⁵ Si anyii ηηu ηοi Jesu í bee ηa í ni, si waati iyi n be ηe hai mu taalili do bōgō do baata í kua ngōgō ηa? Nōi à je à ni, aawo, a kù kua nkāma. ³⁶ Nōi í ni, to, nsei, kù je bεεβε má. Ine iyi í ne taalili ku soo, bεεβε mōi ine iyi í ne bōgō ku soo. Ine mō iyi kù ne taakuba, ku ta ibōe ku raò. ³⁷ Si anyii ηηu má, í sō ηa í ni, ideu ihē iyi à kō na irim nōu á cei, si bei à ni, à dooae si woo ce laalo ηa. Kù nō kù ne bei á ce iyi kù ce bεεβε. ³⁸ Nōi mōcō ηau à ni, Lafεe, taakuba minji gō wee. Nō í ni, ka jò ide ηηu be.

Jesu wa ce kutɔɔ si iri kutai Olivie

(Cɔ Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

³⁹ Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ́ í fita hai inɔ́ iluu í bɔ́ iri kutai Olivie si bei í nɛ dɔɔnɛɛ. Nɔ́ mɔ́cɔɛ nɔ́ à waa tooɛ. ⁴⁰ Iyi à to inyau, nɔ́i í sɔ́ nɔ́ í ni, i ce kutɔɔ nɔ́ ku ba i maà dási kulelei inɛ nɔ́. ⁴¹ Si anyii nɔ́ nɔ́ í sɛkɛɛ í jɔ́ nɔ́ zakai kujji kutai awɔ́ nɔ́ í gule bɛ wa ce kutɔɔ ⁴² wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jɔ́ wahalau ihɛ́ ku jlim. Amma ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jɔ́ idɔɔbiɛ ku ce. [⁴³ Nɔ́i amaleka gɔ́ í naa siɛ wa hai lele í naa í muaa gbugbã. ⁴⁴ Si inɔ́ ku fɔ́ nla nlaui wa ce kutɔɔui do gbugbã, nɔ́ í da koko hee wa tontoo ilɛ. Koko iyi í dau í yɛi bei nje.]

⁴⁵ Iyi í ce kutɔɔui í tã nɔ́i í dede í bɔ́ bi mɔ́cɔɛ nɔ́ nɔ́ í koo í ba à waa sí nɔ́o do inɔ́ ku fɔ́. ⁴⁶ Nɔ́ í bee nɔ́ í ni, na mii í ce ì waa sí nɔ́o nɔ́. I dede i ce kutɔɔ nɔ́ ku ba i maà dasi kulelei inɛ nɔ́.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zaa 18:3-11)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ́ bɛɛbɛ gbakã nɔ́i Zudasi inɛ akã́i mɔ́cɔ maateeji nɔ́i í to wa do zamaa gɔ́. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu. ⁴⁸ Nɔ́i Jesu í ni, Zudasi, do dimii fɔ́ bɛ ihɛ́i aa zambaò amu Amai Amanɛ?

⁴⁹ Inɛ nɔ́i iyi à waa too Jesuu, iyi à yɛ mii iyi wa ce, nɔ́i à bee Jesu à ni, Lafɛɛ, ka da nɔ́ do taakubau? ⁵⁰ Nɔ́i inɛ akã́ nɔ́i í cafe itfi njei amaacei woo wee nlaɪ ɪlaaɔ́ui í buu. ⁵¹ Amma Jesu í ni, i leekɪ, i jɔ́ bɛɛbɛ. Nɔ́ í lu itfi mɔ́kɔ́u nɔ́ í ba iri.

⁵² Si anyii nɔ́i Jesu í bee inɛ ngboi woo weei ɪlaaɔ́ nɔ́ do inɛ ngboi woo degbe kpasɛ́i ɪlaaɔ́ nɔ́ do inɛ ngbo nɔ́ iyi à naa sieu í ni, amui ì naa ku mu nɔ́ do taakuba do golo nɔ́ bei woo ce ile? ⁵³ Ajɔ́ fei ñ ya n wa si inɔ́ nɔ́ nɛ n maa n kɔ́ inɛ nɔ́ si cio kpasɛ́i ɪlaaɔ́, nɔ́ i kù mum nɔ́. Amma waatiu ihɛ́i í jɛ tu nɛ do gbugbã́i ilu kuku.

Piɛɛ í jã í ni nɔ́i kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zaa 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iyi inɛ nɔ́i à mu Jesu, nɔ́i à bɔ́ɔɛ kpasɛ́i woo wee nlaɪ ɪlaaɔ́u. Nɔ́ Piɛɛ í wa hee jliji wa too nɔ́ wa do anyi. ⁵⁵ Nɔ́i inɛ nɔ́ à ko ina si aninii bantumai kpasɛ́u à waa buba bɛ. Nɔ́ Piɛɛ mɔ́ í koo í buba bi tu nɔ́ bɛ. ⁵⁶ Nɔ́i inaabo woo ce ice gɔ́ í yɔ́ wa buba kɔ́kɔ́i inau nɔ́ í kã́sie iju í ni, inɛɛu ihɛ́ mɔ́ í tako í wa bi Jesu wo. ⁵⁷ Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa. ⁵⁸ Iyi í ce sã́a má nɔ́i inɛ gɔ́ í yɔ́ nɔ́ í ni, awɔ́ mɔ́ inɛ akã́i inɛ nɔ́i. Amma Piɛɛ í ni, mɔ́kɔ́yɪ, n kù jɛ inɛ nɔ́i. ⁵⁹ Si anyii nɔ́i zakai leɛu akã́ má, nɔ́i inɛ gɔ́ í fɔ́ do gbugbã́i ni, ntɔ́ ntɔ́, mɔ́kɔ́u ihɛ́ mɔ́ í ya wa bi Jesu wo domi nɔ́i mɔ́ inɛ Galileei. ⁶⁰ Amma Piɛɛ í ni, awɔ́u bɛ, n kù mà bei í waa bi í fɔ́.

Si bei wa fɔ́ ideu gbakã́ nɔ́i ajɛɛ wa kɔ́. ⁶¹ Nɔ́ Jesu í sinda í cɔ́ Piɛɛ. Nɔ́i Piɛɛ í ye gigii ide iyi Lafɛɛ í sɔ́ɔu wo í ni, nnyi hee ajɛɛ ku maa kɔ́ aa jã́ isɛ gbɛɛta í ni i kù mà́m. ⁶² Nɔ́i í fita waduude í koo wa kpata do inɔ́ ku fɔ́.

Ine ɲa à yaako Jesu

(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

⁶³ Ine ɲa iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ à wasi ku cãa. ⁶⁴ À bii wajue à bei à beee à waa ni, ce walii. Yooi í cãe. ⁶⁵ Nɔ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

⁶⁶ Iyi iju í má ɲoi igbei ine ngboi Zuifu ɲau à tɔtɔ nɔ ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à bɔɔ Jesu bi igbei woo kiiti ɲa. ⁶⁷ Nɔ à beee à ni, sɔ wa bii awɔu ine iyi Ilaaɔ í cicaui. ɲoi Jesu í je ɲa í ni, baa bii ñ sɔ ɲe í kaa dasi naane ɲa. ⁶⁸ Nɔ bii ñ bee ɲe ide gɔ í kaa jɛem ɲa. ⁶⁹ Amma hai nsei amu Amaí Amane an bubai si awɔ ɲei Ilaaɔ ilu gbugbã. ⁷⁰ ɲoi ɲa fei à ni, debei, awɔu Amaí Ilaaɔí? ɲoi í je ɲa í ni, oo, amu Amaí Ilaaɔí si bei ì fɔu ɲa. ⁷¹ ɲoi à ni, seeda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si gelee.

23

À bɔɔ Jesu bi Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

¹ Nɔ ɲa fei à dede à bɔɔ Jesu bi Pilati. ² ɲoi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba ineɛu ihẽ í wasi ku kɔ ine ɲa si bisi bei aa ce a je ile nwa igũ nɔ wa ganji a sãa ilaalu ɲlai Romu fiaí lempoo. Si anyii ɲu má í ya maa kpe arae amanlu, nɔ í ni ɲuu ine iyi Ilaaɔ í cicaui. ³ Nɔ Pilati í beee í ni, awɔi ì je

ilaalui Zuifu ɲa? Nɔ Jesu í jeaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ⁴ Nɔ Pilati í sɔ ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do zamaa í ni, n kù ye taale kãma si mɔkɔu ihẽ. ⁵ Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya maa kosi ine ɲa ijai do cioe iyi í ya maa ce ɲa. Hai ilei Galileei í sintie nɔ í bɔ si ilei Zudee fei í bei í to wa ihẽ ma nsei.

À bɔɔ Jesu si wajui Herodu

⁶ Iyi Pilati í gbɔ beebe, ɲoi í bee í ni, kù je mɔkɔu inei Galileei ba. ⁷ Nɔ í gbɔ à ni Jesu wa naai hai si ilei bommai Herodu. ɲoi í ni a bɔɔe bi Herodu. Wee waati beebe Herodu mɔ í wa Zeruzalemu. ⁸ ɲoi à bɔɔ Jesu bi tee. Iyi Herodu í ye Jesu ɲoi inɔe í dɔ ntɔ ntɔ, si na iyi í jò hai ku kpei wa de ku yɔɔ, na irii laabaauye iyi í gbɔ à ya maa fɔu. ɲoi í bi ku cea ɲu maamaake gɔ. ⁹ ɲoi í bee Jesu ide nkɔɔ amma Jesu kù jeaa ide kãma. ¹⁰ Wee ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à wa be, à waa máa dulum do gbugbã. ¹¹ ɲoi Herodu í jò à daa si ibɔ ku sɪa gɔ nɔ ɲu do soogee ɲa à waa yaakoɔe nɔ à wasi ku buu. Si anyii ɲu nɔ í jò à nyiɔe bi Pilati má. ¹² Herodu do Pilati wee mbɛɛ ɲai wo, amma ajɔ ɲu bei à dɔ.

À ye taalei Jesu a ba a kpa

(Cɔ Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16)

¹³ Pilati í kpe ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do ine ngbo ɲa do zamaa nkɔɔ má í tɔtɔ ɲa. ¹⁴ Nɔ í sɔ ɲa í ni, ì naam mɔkɔu ihẽ wa ɲa, ì ni wa kɔ ine ɲa si bisi bei aa ce a jeɔ ile nwa igũ

do ile. Nɔ wee n̄ beε ideu si waju n̄ε ihē, amma n̄ kù yε si m̄kɔu ide k̄ama iyi i waa yeò taaleε ηa. ¹⁵ Nɔ Herodu m̄ kù yε sie taale k̄ama. Na ηoi í ce í j̄ò à nyiòε wa ihē. M̄kɔu kù ce kurara k̄ama iyi í to a kpaá. ¹⁶ Na n̄ηu, an̄ j̄ò a teaa k̄p̄t̄ɔɔ n̄ n̄ j̄ò ku n̄ε. [¹⁷ Wee si jingauí Iku ku kua fei tilasi Pilati í ya j̄ò in̄ei piis̄ɔɔ ak̄ai.]

¹⁸ N̄oi aηa fei à d̄s̄ anu hee lele à waa ni, kpa in̄ε ihē n̄ó i j̄ò nwa Barabasi. ¹⁹ Wee à mu Barabasi à dasiε piis̄ɔɔi wo na kosi iyi í ce si in̄o ilu n̄ó í nyi í kpa in̄ε ḡo má.

²⁰ N̄oi Pilati í bee ηa ide má si na iyi í j̄ò í dasi id̄o n̄ηu ku j̄ò Jesu. ²¹ N̄oi à dedeò hoya hoya à wasi ku ni, kpakpae si j̄li ku gaau.

²² N̄oi Pilati í bee ηa ise gb̄etasiaε í ni, laal̄o yoomai í bei í ce. Amu n̄ kù yε sie nḡo ḡo iyi í to iku. Na n̄ηu, an̄ j̄ò a teaa k̄p̄t̄ɔɔi n̄ó n̄ j̄ò ku n̄ε. ²³ Amma bei Pilati wa f̄o fei, beεbe m̄oi in̄ε ηau à ya d̄s̄ anu hee lele a maa ni, kpakpae si j̄li ku gaau. N̄oi anu ku d̄s̄ n̄ηau í k̄amiaε. ²⁴ N̄o Pilati í dasi id̄o n̄ηu ku ce bei à biu. ²⁵ N̄o í j̄ò n̄ηa in̄ε iyi à biu, in̄ε iyi à dasi piis̄ɔɔ na kosi do in̄ε ku kpau, n̄ó í da n̄ηa Jesu si aw̄o a ceaá bei à bi.

*À kpakpa Jesu si j̄li ku gaau
(C̄o Matie 27:32-44; Maaku
15:21-32; Z̄aa 19:17-27)*

²⁶ N̄oi in̄ε ηau à gb̄a Jesu à waa neòε. Waati iyi à waa neòεu, n̄oi à ko m̄k̄o ḡo iyi à ya kpe Sim̄o, in̄ei Sireni. M̄k̄o wa baai hai ik̄oε. N̄oi à muu à k̄aa j̄li ku gaauu ku tooò Jesu.

²⁷ N̄o zamaa nla ḡo wa tooε. Si in̄o n̄ηa inaabo ḡo ηa à wa be à kpata à waa c̄a k̄pokpo na iriε. ²⁸ Iyi Jesu í sinda í c̄o ηa ηoi í ni, in̄ε inaaboi Zeruzalemu ηa, i maã kpata na irim, amma í kpata na iri n̄ηe do na irii ama n̄ηe ηa. ²⁹ Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o ηei, āj̄o wa naa iyi in̄ε ηa aa ni, ilu in̄o did̄si gb̄enda ηa do inaabo ηa iyi a kù bí, do inaabo ηa iyi ama kù m̄om̄o si am̄o n̄ηa. ³⁰ Waati beεbei aa maa s̄o iri kuta ηa a ni, i cuku i bata wa wa ηa. N̄o aa s̄o geete ηa a ni, i bii wa wa ηa. ³¹ Nt̄o nt̄o, n̄ wa n̄ s̄o ηe, bii in̄ε ηa à waa cea j̄li t̄ut̄u dimi be ihē, beirei aa na a cea j̄li nḡbe.

³² Waati iyi à waa neò Jesu à kooò woo ce laal̄o minji ḡo ηa m̄o iyi aa kpa ηa do n̄ηu āj̄o. ³³ N̄oi à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bei à kpakpa Jesu si j̄li ku gaauu. Be m̄oi à kpakpa woo ce laal̄o minji ηau, in̄ε ak̄a ikpa aw̄o n̄j̄εε, in̄ε ak̄a m̄o ikpa aw̄o cangae. ³⁴ N̄o Jesu í ni, Baaba, kpa ideí dulum du ηa, domi a kù mà mii iyi à waa ce.

Si anyiε sooge ηau à ta kpaá si j̄in̄εε ηa a ba a ye iyi in̄ε fei á ba. Beεbei à ceò ikp̄ei j̄in̄εε ηau. ³⁵ N̄oi zamaau í wa be wa c̄o. N̄o in̄ε nḡbo ηau à yaakoe à waa ni, í faaba in̄ε ḡo ηa. To, kù faaba arae be bii n̄ηui í je in̄ε iyi Ilaađ í cicau. ³⁶ N̄oi sooge ηa m̄o à sekeε sie aηa m̄o à koo à waa yaakoe n̄ó à naa inyi ik̄a ku m̄o. ³⁷ N̄o à s̄o à ni, bii aw̄oi í je ilaalui Zuifu ηa, aw̄o takae faaba arae. ³⁸ Si dee deeí antai iriε à k̄o à ni, in̄ε ih̄ei í je ilaalui

Zuifu ŋa.

³⁹Inε akāi woo ce laalo ŋa iyi à kpakpa si j̄li n̄u wa s̄s̄ Jesu ide nfe wa ni, kù je aw̄oi l̄ je inε iyi Ilaaḥ í cicau ba.

To, faaba arae n̄o i faaba awa m̄o. ⁴⁰Amma inε akāu m̄o í j̄eaa í ni, i kù waa ce n̄j̄oi Ilaaḥ, baa aw̄o iyi in̄eḍ fei i waa ye ijuukpā akā? ⁴¹Bii awai à waa kpā iju bεεβε, dee deei, domi à waa s̄a nwa gbesei mii iyi à ce. Amma n̄je kù ce laalo k̄ama. ⁴²N̄oi í sinda í s̄s̄ Jesu í ni, waati iyi aa koo i je bommaε n̄o i nyi wa si andunya má, ye gigim. ⁴³N̄o Jesu í j̄eaa í ni, nt̄o nt̄o, ñ wa n s̄sei, nnyi m̄om aa wεε do amu lelei Aḥ.

Waati iyi Jesu í ku

(C̄o Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Z̄aa 19:28-30)

⁴⁴N̄oi zakai das̄a nkpau ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to is̄o m̄εetai ale. ⁴⁵Waati iyi ilu kukuu í ce n̄j̄oi ridooi kpas̄ei Ilaaḥu í ga í kp̄e minji. ⁴⁶N̄o Jesu í la do gbugb̄a í ni, Baaba, ñ daae hundem si aw̄o. Iyi í f̄o bεεβε n̄o í ku. ⁴⁷Iyi inε ngboi sooge ŋau í ye mii iyi í ceu, n̄j̄oi í saabu Ilaaḥ í ni, nt̄o nt̄o inεεu ih̄ε kù ne taale k̄ama.

⁴⁸N̄o inε ŋa m̄o iyi à naa ku c̄o mii iyi á na ku ceu fei à ȳo n̄o à sinda à ne do in̄o ku f̄o n̄la n̄la. ⁴⁹Inε ŋa iyi à mà Jesu fei do inaabo ŋa iyi à tooε wa hai ilei Galileeu, à leek̄i hee j̄ij̄i à waa c̄o mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu bale

(C̄o Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Z̄aa 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹M̄ok̄o ḡo iyi à ya kpe Zozefu, inei Arimatee ilu akāi Zuifu ŋau í naa bε. M̄ok̄o

inε dee deei, wa ce jiida, n̄o í wεεḍ kp̄aa ku c̄o iyi Ilaaḥ á na ku je bommaε. Í wa si igbei woo kiiti ŋa, amma kù jes̄i ide n̄j̄a iyi à j̄ile a cea Jesu wo. ⁵²M̄ok̄o í b̄o bi Pilati í koo í t̄o ikui Jesu. ⁵³N̄oi í k̄itae wa hai si antai j̄li ku gaauu n̄o í biie do ac̄o f̄uf̄u tit̄o ḡo í bei í koo í suu. Í suui si isai kuta ḡo iyi à gbe wo n̄o a kù si inε ḡo bε tit̄a. ⁵⁴Wee aj̄oi s̄oalui kus̄imii, iyi hai aleu aj̄oi kus̄imiu á sinti.

⁵⁵N̄oi inaabo ŋa iyi à too Jesu wa hai ilei Galileeu à too Zozefu n̄o à ye baleu do b̄ei à si Jesu fei. ⁵⁶N̄oi à sinda à b̄o ide à koo à ce s̄oalui ikpo ku d̄s̄ in̄unu do tulare ŋa wa.

Si aj̄oi kus̄imiu n̄o à s̄imi si bei wooda í f̄o.

24

Kuj̄li Jesu hai si bale

(C̄o Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Z̄aa 20:1-10)

¹Aj̄o ama azuma daadaak̄o inaabo ŋau à b̄o bi baleu à waa mu ikpo n̄j̄a ŋa do tulare jiida iyi à ce s̄oalueu. ²N̄oi à ba kutau í bimbili hai andei baleu. ³N̄oi à l̄o in̄o baleu amma a kù ye ikui Jesu bε. ⁴Si bei à waa leek̄i do bitiu n̄j̄oi amanε minji ḡo ŋa à naa si ŋa à waa dasi j̄aaε ku daana ḡo ŋa. ⁵N̄oi inaabo ŋau à waa ce n̄j̄o n̄o à k̄amba iri n̄j̄a ile, n̄o inε ŋau à s̄s̄ ŋa à ni, na mii í ce ì waa d̄eḍε ilu hunde bi ku wai iku ŋa. ⁶Kù wa ih̄ε má, n̄je í j̄i hai si bale. I ye gigii ide iyi í s̄s̄ n̄je si waati iyi í wa Galilee ŋa. ⁷Í ni kù ne bei á ce iyi a kù mu n̄j̄u Am̄ai Amanε a kù dasi n̄j̄u si aw̄oi ilu dulum

ɲa. Í ni aa kpakpa nɲu si ʒii ku gaauu, amma nɲu á ʒi má si aʒo mɛɛtasia.

⁸ Nɔi inaabo ɲau à ye gigii idei Jesuu. ⁹ Nɔi à sinda à ne hai bi balɛu. Nɔ bei mii ɲau í ce fei à koo à sisia mɔcɔ maatakā ɲau do inɛ ɲa iyi à gbeu fei. ¹⁰ Maari inɛi Madala do Zoana do Maari iyɛi Zaaki do inaabo gɔ ɲa má, aɲai à koo à sɔ woo bɛ ɲau ideu. ¹¹ Amma ideu wa je nɲai bei ara, a kù dasi idei inaabo ɲau naanɛ. [¹² Do nɲu fei Piɛɛ í dede í sei í bɔ bi balɛu. Iyi í to í bate í cɔ inɔ balɛu, amma aɔɔ iyi à woo dou nɲu akāi í ye wa timbi ilɛ, nɔ í sinda í nyi kpasɛ do bitɪ.]

Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ ɲa araɛ

(Cɔ Maaku 16:12-13)

¹³ Si aʒo akāu mɔcɔ minji gɔ ɲa à waa bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Emayusi. Zakai kilo maatakāi í ʒò Zeruzalɛmu. ¹⁴ À waa nya faajii mii ɲa iyi í ceu fei à waa nɛð. ¹⁵ Iyi à wasi ku nya faajii ideu, ɲɔi Jesu takɛɛ í sɛkɛɛ si ɲa aɲað ɲa à waa ne aʒo. ¹⁶ À yɔɔ amma ngɔgɔ í ganji ɲa a màa. ¹⁷ Nɔ í bee ɲa í ni, ide yoomai ì fɔ ì waa nɛð bɛɛbɛ ɲa. Nɔi à leekí à beje waju do inɔ ku fɔ. ¹⁸ Inɛ akā iyi à ya kpe Keleopa í ni, bii kù je awɔ akā baa si, yooi í wa si Zeruzalɛmu iyi kù mà mii iyi í ce si aʒo gbeejiu ihɛ. ¹⁹ Nɔi í bee ɲa í ni, mii í ce.

Nɔi à ni, idei Jesu inɛi Nazaretɪu ni. Mɔkɔu walii ilu gbughāi si ice do si ide ku fɔ si wajui Ilaaɔ do si wajui amanɛ ɲa fei. ²⁰ Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do inɛ ngbo nwa

ɲa à daa inɛ ɲa si awɔ à ye taalɛ à kpakpɛ si ʒii à kpaɛ. ²¹ À waa tamaa nɲui á faaba inɛi Izireli ɲa wo, amma aʒo mɛɛtasi ihɛ iyi ideu í ce wa tā. ²² Si anyii nɲu, inaabo gɔ ɲa si inɔ nwa à naa à gidi wa do ideu má. Inaabo ɲau à dede daadaakɔ à bɔ bi balɛu. ²³ Iyi à to nɔ a kù ye ikui Jesuu bɛ. Nɔi à naa à sɔ wa à ni amaleka ɲa à naa si aɲa nɔ à sɔ aɲa à ni í ʒi má. ²⁴ Nɔi inɛ gɔ ɲa hai si inɔ nwa à bɔ bi balɛu nɔ à koo à ba mii ɲau í ceɪ dee dee si bei inaabo ɲau à sɔ wau, amma a kù ye nɲu takɛɛ.

²⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, inɛ hai ne bisi ɲai, i ci ya dasi ide iyi walii ɲa à fɔ fei naanɛ gbāa gbāa ɲa. ²⁶ Kù ne bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpā, inɛ ɲa a bei a ye amboeɛ. ²⁷ Nɔi í sisi ɲa ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ fei si gāmei nɲu takɛɛ. Í sintiei hai si tiai Moizi do ti walii ɲau fei.

²⁸ Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, ɲɔi Jesu takɛɛ í ce bei inɛ iyi wa bɔ waju. ²⁹ Nɔi à mante manteɛ à ni ku gbe bi aɲa domi aɛ í lɛ tā nɔ inunu wa lɔ. Nɔi í sinda wa í naa í gbe bi tu ɲa bɛ. ³⁰ Nɔi aɲað ɲa à waa je. Waati iyi à waa jɛu ɲɔi í so pɛɛu í ce si kutɔɔ í bei í bububue nɔ í na ɲa. ³¹ Waati bɛɛbei iju nɲa í cɪ bei nɔ à màa. Amma tengi be má gbakā à kuaɛ. ³² Nɔ à sɔ nje à waa ni, baa si waati iyi wa sɔ wa idei kukɔi Ilaaɔu hai si kpāu wa inɔ nwa kù tū de.

³³ Nɔ aɲa mɔ à dede gbakā à ne ikpa Zeruzalɛmu. Iyi à

to be à koo à ba mɔcɔ maatakã
 ηau à waa tɔtɔ do ine ɔ ηa.
³⁴ Nɔi ine ηa iyi à tɔtɔ ηau à
 waa sɔ amane minji ηau mɔ à
 ni, Lafɛɛ í jii hai si bale ntɔ ntɔ,
 nɔ í nyisi arae bi Simɔɔ. ³⁵ Nɔ
 amane minji ηau mɔ à sisi nηa
 mii iyi í ba aηa si kpãa do bei
 aηa à mà Jesu si waati iyi wa
 bu pɛɛu.

*Jesu í tusea mɔcɔ maatakã
 ηau arae*

*(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku
 16:14-18; Zãa 20:19-23; IWB
 1:6-8)*

³⁶ Iyi à wasi ideu ku fɔ beɛbe,
 ηɔi nηu takae í faata wa si
 anini nηa [nɔ í ni, Ilaaɔ ku mu
 nηe laakai ku sũ.] ³⁷ Nɔi njo í
 mu ηa, zigi nηa í da. À tamaa
 bei zii. ³⁸ Nɔi í bee ηa í ni, mii
 í ce ì waa biti ηa. Na mii í ce
 dimii lasabuu ihɛ í wa si idɔ
 nηe. ³⁹ I cɔ awɔm do isem ηa.
 Amui, i lum i cɔ ηa. Zii ci ya
 ne ara do kũkũ si bei ì waa yem
 ηau ihɛ ηa. [⁴⁰ Iyi í fɔ beɛbe
 í tã nɔ í nyisi ηa awɔe do isee
 ηa.] ⁴¹ Nɔi inɔ didɔ nηa í jɔ a kũ
 dasi naane gbãa gbãa nɔ à wa
 si biti nla nla, ηɔi í jɔ í bee ηa í
 ni, i kũ ne mii ku je ɔ ihɛ ηa?
⁴² Nɔi à nya cɛɛ ku banda akã
 à naa. ⁴³ Nɔ í gba í ηɔɔ si waju
 nηa. ⁴⁴ Nɔi í ye ηa gigi í ni, ide
 ηa iyi ñ sɔ ηeu mbe si waati iyi
 ñ wa inɔ nηe wo. Ñ tako ñ sɔ
 ηe wo ñ ni mii ηa iyi à kɔ na
 irim si tia woodai Moiziu do
 si ti walii ηau do si iri ku kɔi
 Davidi ηau kũ ne bei á ce iyi kũ
 ce.

⁴⁵ Nɔi í mu nηa laakai jiida
 ku ba a gbɔ yaasei kukɔi ide
 Ilaaɔu. ⁴⁶ Nɔ í sɔ ηa í ni, beɛbei
 à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ í cica an

ye ijuukpã. Aa kpam, amma
 an jii hai si bale si ajɔ meetasia.
⁴⁷ Nɔ aa waazo do irim si dimi
 fei, aa sintii hai Zeruzalemu.
 Aa waazo a kpe ine ηa a kpaasi
 idɔ nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum
 du ηa. ⁴⁸ Iηei aa je seɛdai ide
 ηau be fei ηa. ⁴⁹ Nɔ an samba
 nηe mii iyi Baam í wã ηe dou
 wa. Amma si iluu ihɛi aa maa
 wa ηa hee gbubgãi Ilaaɔ ku
 naa si ηe wa.

*Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ má
 (Cɔ Maaku 16:19-20; IWB
 1:9-11)*

⁵⁰ Nɔi Jesu í gbã mɔcɔe ηau í
 fitaɔ ηa hai inɔ iluu. Nɔ í bɔɔ
 ηa hee ikpa Betani, nɔ í wu
 awɔ lele í wee nηa. ⁵¹ Waati iyi
 wa wee nηau, ηɔi í sekɛɛ hai
 bi tu ηa [nɔ í so arae í ne lele.]
⁵² Aηa mɔ [iyi à gule à tɔɔe ηɔi]
 à nyi ikpa Zeruzalemu do inɔ
 didɔ nla nla. ⁵³ Nɔ kpasɛi Ilaaɔ
 bei à ya maa wa waati kãma fei
 a maa saabu Ilaaɔ.

Laabaau jida iyi Zāa í kò

Inya kumá do ideí kuwεε

¹ Hee a maa taka andunya inε gò í wεε à ya kpoo Ide. Ideu í wεei do Ilaaḏ. Ideu takae Ilaaḏi. ² Ideu nje í wεei hai sinte do Ilaaḏ. ³ Nηui í taka mii baa yooma fei, nò nkāma kù wεε iyi kù je nηui í takae. ⁴ Nηu takaei í je irii kuwεεu, nò kuwεεu í máa inε ηa inya. ⁵ Inya kumáu í máí do si ilu kuku fei, nò ilu kuku kù yòkò kù kāmiae*.

⁶⁻⁷ Mòkò gò í wεε iyi à ya kpe Zāa. Nηui Ilaaḏ í be wa ku naa ku jea inε ηa seedaí inya kumáu, nò inε fei ku dasiò inya kumáu naane do saabuε. ⁸ Zāa takae kù je inya kumáu, amma à bòò wai ku je seedaí inya kumáu. ⁹ Inya kumáu nηu akāi í je inya kumá ntò iyi í naa si andunya ku ba ku jò inε fei ku ye ilu.

¹⁰ Inε iyi í je Ideu í wa si andunya wo. Do saabuεi Ilaaḏ í takaò andunya. Do nηu fei, inεi andunya ηa a kù màa. ¹¹ Bi inεε ηai í naa nò inεε ηau à kòsiε. ¹² Amma inε ηa iyi à gbaa nò à dasiε naane í mu nηa kpāa a jeò amai Ilaaḏ ηa. ¹³ A kù je amai Ilaaḏ ηa do yaase bei à ya ce a bíò amu ηa si andunya. Kù je do idòbii amanε ηa, ti Ilaaḏi.

¹⁴ Ideui í baa í je amanε. Í kòò didḏ nò beεbe mòi í kòò

ntò, nò í ba wa kuwεε. À ye amboεε, à còò do laakai, dimii amboe iyi Ilaaḏ Baaba í na Ama akāεu. ¹⁵ Zāa í jea inε ηa seedaε, í la í ni nηu mbe inε iyi nηu í fò ideεu nηu í ni á na ku naa si anyii nηuu, amma í re nηu domi í wεε hai waati iyi a kù bí nηu.

¹⁶ Si amani nlaεu awa fei à ba andi baa nwa, nò à ba didḏ si antai didḏu. ¹⁷ Hai bi Moizii Ilaaḏ í na wa wooda, amma didḏ do ntò í naai hai bi Jesu Kirisi. ¹⁸ Inε kāmā kù ye Ilaaḏ Baaba ajo kāmā. Ama akāε iyi í wa bi tεεu nηu takae Ilaaḏi. Nηui í jò à màa.

Idei Zāa woo dasi inyi

(Cò Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

¹⁹ Ajo nηu gò inε ngboi Zuifu ηa iyi à wa Zeruzalemu à be si Zāa woo weei Ilaaḏ ηa do inεi Levi ηa a koo a beε a ni, awòí yoo. ²⁰ Njoi Zāa í je nηa í fò si bantuma í ni, n kù je inε iyi Ilaaḏ í cica. ²¹ Njoi à beε à ni, debεi, awòí yoo. Awòí Elii walii nlaí takou? Nò í ni, aawo. N kù je Elii. Nò à beε má à ni, awòí ì je walii iyi á na ku naau? Nò í ni, aawo. ²² Njoi à beε má à ni, debεi, awòí yoo. Sò wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inε ηa iyi à be wa wa. Beirei awò takae ì waa nia araε.

²³ Njoi Zāa í so ide iyi walii Ezai í tako í fòu í je nηa do í ni, Amui ñ je inε iyi wa dḏ anu si ggbua wa ni,

I teese kpāai Lafεε kù te ηa.

²⁴ Wee inε ηa iyi à be wa ηau, Farisi ηai. ²⁵ Njoi à beε Zāa

* 1:5 kù yòkò ku kāmiae Tia nwo gò ηa à ni kù gbaa.

à ni, ì ni i kù jε inε iyi Ilaaḥ í cicau, i kù jε Elii, i kù nɔ́ i kù jε walii iyi á na ku naau. To, na mii í jò ì ya maa dasi inε ηa inyi. ²⁶ Nɔ́i Zāa í jε nηa í ni, amu inyii ñ wa n dasi inε ηa, amma inε iyi á na ku naau í wa anini nηe nɔ́ i kù màa ηa. ²⁷ Nηui á naa si anyim. Nɔ́ n kù tosi n fū baa ikūi baatae. ²⁸ Ide ηau ihē fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakɔ́i idoi Zuudēei í wa. Tengi bei Zāa wa dasi inε ηa inyi.

Jesui í jε angudāi Ilaaḥ

²⁹ Iju kumáe ηɔ́i Zāa í yε Jesu wa naa siε, ηɔ́i í sɔ́ inε ηa í ni, i cɔ́ ηa. Inε ihēi í jε angudāi Ilaaḥ iyi á nya dulum dii inei andunya ηa ku neð. ³⁰ Ideei ñ tako ñ fɔ́ wo ñ ni inε gɔ́ wa naa si anyim iyi í rem, domi nje í wεε hai waati iyi a kù bí amu. ³¹ Amu takam n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo, amma amu ñ naa ku dasi ηe inyii ku ba inε inei Izireli ηa i màa ηa.

³² Nɔ́i Zāa í sɔ́ ηa má í ni, ñ yε Hundei Ilaaḥ wa kita siε wa hai lele. Hundeu í yei bei ankasiidi. ³³ Amu mɔ́ n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo. Amma Ilaaḥi í bεm wa n naa n dasi inε ηa inyi. Nɔ́ nηui í sɔ́m mii iyi á jò n màa. Í ni an yε inε gɔ́ iyi Hundei nηu á kita ku de siε wa nɔ́ ku maa wa be. Nηui á daa inε ηa si Hundei nηu. ³⁴ N̄ yɔ́, nɔ́ ñ wa n jεa inε ηa sεeda iyi nηui í jε Amai Ilaaḥ.

Mɔ́cɔ́ sintei Jesu ηa

³⁵ Iju kumáe Zāa í wa be má, wa leekí do mɔ́cɔ́ minjie gɔ́ ηa. ³⁶ Nɔ́i à yε Jesu wa lɔ́ nɔ́ Zāa í

ni, i cɔ́ ηa. Inε ihēi í jε angudāi Ilaaḥ.

³⁷ Iyi mɔ́cɔ́ ηau à gbɔ́ ideu ηɔ́i à too Jesu. ³⁸ Nɔ́i Jesu í sinda í ba à waa too nηu wa, nɔ́ í bee ηa í ni, mii ì waa de ηa. Nɔ́i à ni do fee nηa, Rabi, waatɔ́ mætu. Nɔ́i à beee à ni, iwoi í jε kpasēε. ³⁹ Nɔ́i í jε nηa í ni, i naa i cɔ́ ηa. Nɔ́ à tooε à koo à cɔ́ bii í wa nɔ́ à hoe be. Ideu ihēi í cei ale zakai isɔ́ mεε.

⁴⁰ Inε akāi amanε minji ηa iyi à gbɔ́ idei Zāa nɔ́ à too Jesuu, nηui í jε Anderee, ifɔ́i Simɔ́ Piεε. ⁴¹ Iyi í sεkεε hai bi Jesu gbakā í koo í kpe Simɔ́ igbāε nɔ́ í sɔ́ ì ni, à yε inε iyi Ilaaḥ í cicau. ⁴² Nɔ́i í bɔ́ð Simɔ́ bi Jesu. Iyi Jesu í cɔ́ nɔ́ í ni, ñ mà iyi awɔ́i ì jε Simɔ́ amai Zāa, amma Sefasii aa ya kpee bebei. (Iriu be do Piεε fei, yaaseei í jε kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanieli

⁴³ Iju kumáe Jesu í dasi idɔ́ nηu ku bɔ́ ilei Galilee. Iyi í to be ηɔ́i í ko Filipu nɔ́ í sɔ́ ì ni, toom wa. ⁴⁴ Wee Filipu inei Besaidai. Anderee do Piεε ηa mɔ́ inei ilu be ηai. ⁴⁵ Nɔ́i Filipu í koo í dede Natanieli í sɔ́ ì ni, à yε inε iyi Moizi í kɔ́ ideε si tiai woodau nɔ́ walii ηau mɔ́ à fɔ́ idee. Inεeu nηui í jε Jesu inei Nazareti amai Zozefu. ⁴⁶ Nɔ́i Natanieli í beee í ni, inε jiida gɔ́ á yɔ́kɔ́ ku fita hai Nazareti mbe? Nɔ́i Filipu í ni, naa i koo i cɔ́.

⁴⁷ Nɔ́i à waa koo. Iyi Jesu í yε Natanieli wa naa bi tεε ηɔ́i í ni, i cɔ́ ηa, amai Izireli takaei wa naa be, kù nε taki kāma si idɔ́ε. ⁴⁸ Nɔ́i Natanieli í beee í ni,

hai iwoi ì màm. N̄oi Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpee wa ñ yee icui j̄li ndii figiu ih̄õ. 49 N̄oi Natanieli í ni, M̄eetu, aw̄ou Amai Ilaaḍi, aw̄ou Ilaalui Izirelii. 50 N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, ì dasim naane tā si na iyi í j̄ò ñ ni ñ yee abe j̄li ndii figiu ih̄õ? Aa ye ngoḡo iyi í la í re iyi be.

51 N̄o í ni má, nt̄o nt̄o ñ wa n s̄õ ñe, aa na i ye lelei Aḍ í c̄i ña n̄o amalekai Ilaaḍ ña aa ḡu a maa kita si amu Amai Amane.

2

Ab̄od̄õ iyi à ce Kana

1 Si aj̄o m̄etasiāe ñoi à waa ce ab̄od̄õ ḡo Kana ilei Galilee. N̄o iyi Jesu í wa be. 2 N̄o à kpe Jesu do m̄oc̄e ña m̄o bi ku ce ab̄od̄õ. 3 N̄oi at̄e v̄ēe ñja í na í tā n̄o iyi Jesu í koo í s̄õ í ni, aña a k̄u ñe v̄ēe má. 4 N̄o Jesu í j̄eaa í ni, yaayi, aw̄o si aa s̄õm mii iyi an ce. Waatim k̄u to tit̄a. 5 N̄oi iyeu í s̄õ woo ce ice ñau í ni, i ce bei í s̄õ ñe fei.

6 Wee tengi bii à waa ce ab̄od̄õ boonyi m̄eefa ḡo ña iyi à ce do kuta à wa be, si bei Zuifu ñau à ya kp̄a si inyii awala ñja. Boonyi ak̄a fei á ȳok̄o ku gba inyi zakai j̄o j̄onka m̄ee wala m̄eefa. 7 N̄o Jesu í s̄õ woo ce ice ñau í ni, i kp̄a inyi i cuusi boonyi ñau ku k̄õ ña. N̄o à kp̄a à cuusi hee fei nd̄ee í k̄õ. 8 N̄oi gbak̄a Jesu í ni a bu a koo a na ine ngboi ab̄od̄õ, n̄o à bu à waa b̄o ku náa. 9 Amma hee a maa náa, í kpaasi v̄ēe tā. N̄oi ine ngbou í tīee. (K̄u mà hai bii í naa, amma ine ña iyi à kp̄a inyiu wa ngu ña à mà.) Iyi í tīee n̄o í kpe m̄ok̄o tit̄õ, 10 í s̄õ í ni, at̄e

iyi í d̄õ ku m̄oi à ya tako a naaḍ wa, bii ine ña à m̄o hee à yo a bei a na ña iyi k̄u d̄õ s̄aa s̄aa. Amma aw̄o, did̄õui ñ singa hee í to nsei.

11 Iyi bei í j̄e maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bei í coo si ilei Galilee. Do yaase bebei í nyisiḍ amboee n̄o m̄oc̄e ña à dasie naane.

12 Si anyii ñju n̄o i b̄o Kaperanumu, ñju do iyee do if̄e ña do m̄oc̄e ña, amma a k̄u kpe be.

Jesu í wa bantumai kpas̄ei

Ilaaḍ

(C̄o Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

13 Jingauí Zuifu ña iyi à ya ni jingauí Iku ku kuauí í maai wa. N̄oi Jesu í b̄o Zeruzalemu. 14 Waati iyi í to be, í b̄o bantumai kpas̄ei Ilaaḍ n̄o í ba woo ta kete do angud̄a do ankasiidi ña si bantumai kpas̄eu do ine ña iyi à buba à waa kpaasi fia. 15 N̄oi í ce kolongbai ik̄u n̄o í leleḍ aña fei hai be, hee do angud̄a do kete ñau fei. N̄o í fuka taabui woo kpaasi fia ñau í nik̄a fia ñja. 16 N̄o í s̄õ woo ta ankasiidi ñau í ni, i fitaḍ mii ñau be hai ih̄e. I maà sinda kpas̄ei Baam aj̄a ñje. 17 Iyi m̄oc̄e ñau à gb̄o bebebe ñoi à ye gigii kuk̄oi idei Ilaaḍ iyi í ni, ñ ñe himma si icei ileu hee wa bi ku kpaam.

18 N̄oi Zuifu ñau à beee à ni, maamaake yoomai aa ȳok̄o i ce nwa ku ba ka mà iyi ñ ñe kp̄ai bebebe ku ce. 19 N̄oi Jesu í j̄e ñja í ni, i lege ileu ih̄e ña n̄o si afei aj̄o m̄eeta an dedee má. 20 N̄oi Zuifu ñau à s̄õ à ni, ad̄õ ciiji do

mεεfai à ce à bei à maò ileu ihē. Beirei aa ce i dedee si afei ajo mεeta.

²¹ Amma idei ile iyi Jesu wa fōu, araei wa fāa. ²² Na n̄ju, waati iyi Jesu í j̄i hai si bale, m̄c̄c̄e ŋa à ye ḡigi iyi í f̄o ide b̄ēb̄e wo. N̄o à dasi kuk̄oi ide i Ilaaḥ naane do ide ŋa iyi Jesu í tako í s̄o ŋau.

Jesu í mà id̄oi ine fei

²³ Si bei Jesu í wa Zeruzalemu si waatii jingau iku ku kuau, ine ŋa à ye maamaake ŋa iyi í ya maa ce n̄o ine nkp̄o í dasie naane. ²⁴ Amma Jesu k̄u na ŋa ara domi í mà id̄oi ine fei. ²⁵ K̄u bee hee a sisia n̄ju daai amane domi n̄ju takae í mà mii iyi í wa si id̄oi amane fei s̄aa s̄aa.

3

Jesu do Nikodemu

¹⁻² Id̄u ajo n̄ju ḡo m̄ok̄o ḡo í b̄o bi Jesu à ya kp̄oo Nikodemu. M̄ok̄ou Farisii, n̄o wa je ine nḡoi Zuifu ḡo ŋa. Iyi í to bi Jesu ŋ̄oi í ni, M̄eetu, à mà iyi Ilaaḥi í b̄ee wa i naa i k̄o nwa si cio. À mà b̄ēb̄ei si na iyi í j̄ò ine ḡo k̄u w̄ee iyi á ȳok̄o ku ce maamaake ŋa iyi í ya maa ce bii k̄u je Ilaaḥi í w̄ee do laf̄ēe. ³ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, nt̄o nt̄o ñ wa n s̄oēi, n̄o a k̄u bí ine ise ḡbeejisia kaa ȳok̄o ku ye andunya tit̄oi Ilaaḥ. ⁴ Amma Nikodemu í beee í ni, ine iyi í la t̄ā, beirei aa ce a búu má. Á nyi in̄oi iyee a bei a buu ise ḡbeejisia máí?

⁵ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, nt̄o nt̄o, bii k̄u je inyi do Hundi Ilaaḥi í bi ine ḡo, laf̄ēe kaa ȳok̄o ku lo andunya tit̄oi Ilaaḥ. ⁶ Amane

amanei í ya bí, Hundi Ilaaḥ m̄o hundi í ya bí. ⁷ Ñ s̄ōe ñ ni, í ḡbe a bí ine ise ḡbeejisia. Amma mà j̄ò ideu ku m̄ue biti. ⁸ Fufu í ya maa cei do bii í bi, n̄o ñ ya maa ḡb̄o ibae, mà irei. Amma i kaa mà hai bii wa naa hee má je bii wa b̄o. Bēbe moi í ye do ine iyi Hundi Ilaaḥ í bí fei.

⁹ N̄oi Nikodemu í beee í ni, beirei á ce ku ce. ¹⁰ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, aw̄oi ñ waa k̄o ine i Izireli ŋa si cio n̄o i k̄u mà yaasei ideu b̄e? ¹¹ Nt̄o nt̄o ñ wa n s̄ōe, ide iyi à mà ñ waa f̄o, n̄o à waa je s̄eēdai mii iyi à ye. Amma do n̄ju fei, i ci ya j̄esi s̄eēda nwa ŋa. ¹² Ñ wa n s̄ōe ñe ide iyi wa ce si andunya n̄o i k̄u dasi naane ŋa. To, bii b̄ēb̄ei, n̄o beirei aa ce i dasi naane ŋa bii n s̄ōe ñe mii ŋa iyi wa ce lelei Aḥ. ¹³ Ine ḡo k̄u w̄ee iyi í b̄o lelei Aḥ bii k̄u je amu Amai Amane, amu iyi ñ kita wa hai lelei Aḥ.

¹⁴ Si bei Moizi í k̄oa njo si j̄i í wuu lele si ḡbaau, b̄ēbe moi amu Amai Amane k̄u ne bei á ce iyi a k̄u wu aram lele, ¹⁵ ku ba ine iyi í dasim naane fei ku ba kuw̄ee hai t̄ā. ¹⁶ Ilaaḥ í bi ine andunya ŋa j̄iida j̄iida hee í na ŋa Ama ak̄ae ku ba ine iyi í dasie naane fei ku mà ce nfe, amma k̄u ne kuw̄ee iyi ci ya t̄ā. ¹⁷ Ilaaḥ k̄u be Amae wa si andunya ku ba ku yeò taalei ine andunya ŋa, amma í b̄oo wai ku ba ine andunya ŋa a ba faaba na saabue.

¹⁸ Ine iyi í dasie naane, Ilaaḥ kaa ye taalee, amma ine iyi k̄u dasie naane í ye taalei laf̄ēe t̄ā, si na iyi í j̄ò k̄u dasi ama ak̄ae

naane. ¹⁹ Í ye taalei ine dimi beebe hai si na iyi í jò inya kumá í naa si andunya, amma ine na à bi ilu kuku í re inya kumáu. À bi ilu kukuui si na iyi í jò kuce nḡa kù sīa. ²⁰ Ntò ntò, ine iyi wa ce laalo fei í ya cé inya kumái. Ci ya naa si inya kumáu ku ba mii iyi wa ce ku maà fita gbugbāa. ²¹ Amma ine iyi wa too kpāai ntò í ya ce icee hai do idōbii Ilaaḡ. Na ḡoi í jò á naa si inya kumá ku ba a ye mii iyi nḡu wa ce ti idōbii Ilaaḡi.

Jesu do Zāa

²² Si anyii nḡu, Jesu do mōcōe ḡa à bō ilei Zudee. Aḡaò ḡa à ce be aḡo minji, nō Jesu í dasi ine ḡa inyi. ²³ Zāa mō wa dasi ine ḡa inyi ilui Enōo, kākōi Salimu, domi inyi í kpō be. Ine ḡa à wasi ku koo siē nō wa dasi ḡa inyi. ²⁴ Waati beebe a kù dasi Zāa piisōo titā.

²⁵ Nḡoi mōcōi Zāa ḡa do Zuifu gō à waa ce kakōo si buki iyi amanē á ce ku bei ku má. ²⁶ Nḡoi à bō bi Zāa à ni, Mēetu, aḡōe ì je sēedai mākō iyi inḡō ì wa icei idoi Zuudēeu, mà irei. Wee nsei nḡu mō wa dasi ine ḡa inyi, nō ine fei wa bō bi tēe. Kù jēe si ide kāmā?

²⁷ Nḡoi Zāa í sō ḡa í ni, ine gō kaa yōkō ku ba ngōgō bii kù je Ilaaḡi í muaa. ²⁸ Inḡe taka nḡe ì je sēedam iyi ñ ni n kù je ine iyi Ilaaḡ í cica, amma à bēm wai ku ba n cuaa wa. ²⁹ Ine iyi í ne abo titō nḡui í je mākō titō, mà irei. Amma kpaasii mākō titōu, ine nḡu á leekii ku maa gbō. Nḡu mō í ya ne inō didō ntò ntò waati iyi í gbō imui

mākō titōu. Na ḡoi í jò nsei amu takam ñ ne inō didō nla nla. ³⁰ Kù ne bei á ce iyi beereei Jesu kù kōosi, nō tom kù ne bei á ce iyi kù kaye.

Ine iyi wa naa hai lelei Aō

³¹ Nō Zāa í ni má, ine iyi í naa hai lele nḡui í re ine fei. Ine iyi í je ti andunya, inei andunyai, idei andunyai í ya maa fō. Ine iyi í naa hai lele nḡui í re ine fei. ³² Wa je sēedai mii iyi í ye do iyi í gbō. Amma ine kāmā kù waa jesi sēedaē. ³³ Ine iyi í jesi sēedaē, í jesi iyi Ilaaḡ í je ilu ntò. ³⁴ Ine iyi Ilaaḡ í be wa idei Ilaaḡi wa fō, domi Ilaaḡ í muaa Hundee do inō akā. ³⁵ Ilaaḡ Baaba í bi Amae nō í daa mii fei si awō. ³⁶ Ine iyi í dasi amau naane fei í ne kuwee hai tā. Ine mō iyi í kō ku dasie naane kaa ba kuweeu, amma idōkōi Ilaaḡ í wa si irii lafēe.

4

Jesu do inaaboi Samari gō

¹⁻³ Farisi ḡa à gbō iyi Jesu wa ba mōcō ḡa wa dasi ḡa inyi wa re Zāa. Amma kù je Jesu takaei wa dasi ine ḡa inyi, mōcōe ḡai à waa coo. Aḡo nḡu gō Jesu í gbō iyi à waa fō beebe, ḡoi í ne hai Zudee be wa bō ilei Galilee. ⁴ Wee ku bei ku to be tilasii ku too do ilei Samari.

⁵ Nḡoi í to si ilui Samari gō iyi à ya kpe Sikaa, kākōi iko iyi Zakōbu í mua Zozefu amaēu. ⁶ Bei lōgōi Zakōbuu í wa. Jesu í to bei zakai dasā. Nḡoi í koo í buba si itii lōgōu si na iyi í jò í gbēeji do isēeneu.

⁷ Nḡoi inaaboi Samari gō í naa inyi ku kpā. Nḡoi Jesu í ni, muum inyi n mō. ⁸ Wee mōcōe ḡa à bō inō ilu ije ku ra

wa. ⁹ N̄oi abou í s̄s̄ Jesu í ni, aw̄o Zuifu, beirei í ce ì waa t̄om inyi ku m̄o, amu inaaboí Samari. Abou í ni beɛbeí si na iyi í j̄o Zuifu ŋa do inei Samari ŋa a ci ya ce n̄je f̄o. ¹⁰ N̄oi Jesu í jeaa í ni, bii ì mà amuai Ilaaḏ wo, n̄o bii ì mà in̄e iyi wa t̄oɛ inyi ku m̄o, aa t̄om nii wo n̄o n muɛ inyii kuwɛɛ.

¹¹ N̄oi abou í s̄s̄o í ni, m̄ak̄ooyi, i kù ne gooka. Wee l̄oḡou í j̄i isa. Beirei aa ce i ba inyii kuwɛɛu. ¹² Zak̄abu, bala nwai í tu nwa l̄oḡou ih̄ɛ. N̄o n̄ju do amaɛ ŋa do m̄ɛm̄ue ŋa fei ih̄ɛi à ya m̄o. Mà aw̄o ì waa tamaa ì re Zak̄abu bala nwaui. ¹³ N̄oi Jesu í jeaa í ni, in̄e iyi í ya m̄o inyii l̄oḡou ih̄ɛ fei, agbe á kpaa má. ¹⁴ Amma in̄e iyi an mua inyi ku m̄o, agbe kaa kpa laf̄ɛɛ má, domi inyi iyi an mua laf̄ɛɛ á maa s̄oi bei inyii is̄s̄ n̄o á na in̄e kuwɛɛ hai t̄a. ¹⁵ N̄oi abou í ni, m̄ak̄ooyi, ñ bi i muum dimii inyi u be ku ba agbe ku mað kpa m̄a n̄o n mað n naa inyi ku kp̄a ih̄ɛ má.

¹⁶ N̄oi Jesu í s̄s̄o í ni, koo kpe m̄ak̄ɛ wa i naa wa ih̄ɛ ŋa. ¹⁷ N̄oi abou í jea Jesu í ni, n kù ne m̄ak̄o. N̄oi Jesu m̄o í ni, nt̄oi ì f̄o iyi ì ni i kù ne m̄ak̄o, ¹⁸ domi m̄ak̄o miui ì tako ì ne. N̄o wee m̄ak̄o iyi ì ne si n̄sei kù je m̄ak̄ɛ. In̄e n̄ju nt̄oi ì f̄o.

¹⁹ N̄oi abou í ni, m̄ak̄ooyi, ñ ye iyi aw̄o waliii. ²⁰ To, awa inei Samari ŋa, bala nwa ŋa si geeteu ih̄oi à ya gule a t̄o Ilaaḏ wo, amma in̄e Zuifu ŋa, ì ni í gbe Zeruzalemui in̄e ku ya gule ku t̄oɛ. ²¹ N̄o Jesu í s̄s̄o í ni, abooyi, dasi idem iyi an s̄oɛ naan̄ɛ. Awaati wa

naa iyi a kaa gule a t̄o Ilaaḏ Baaba si antai geeteu ih̄o hee má je Zeruzalem̄u. ²² In̄e inei Samari ŋa, ì waa gulea Ilaaḏ, amma i kù màa ŋa. Awa Zuifu ŋa à màa à bei à waa guleaḏ, domi ideí faqba wa naai hai bi Zuifu ŋa. ²³ Amma awaati ḡo á na ku naa, n̄o í to wa t̄a m̄om de, iyi Hundei Ilaaḏ á j̄o in̄e ŋa a maa gule a t̄o Ilaaḏ Baaba do nt̄o. Woo guleaa do yaase beɛbe ŋai í bi. In̄e be ŋai à je woo guleaa Ilaaḏ nt̄o nt̄o. ²⁴ Ilaaḏi í je Hund̄e, n̄o kù ne bei aa ce iyi a kù guleaa si Hund̄e do si nt̄o. ²⁵ N̄oi abou í s̄s̄o í ni, ñ mà in̄e iyi Ilaaḏ í cica á na ku naa. Bii í naa n̄juí á sisi nwa fei nd̄ɛɛ. ²⁶ N̄oi Jesu í ni, amui ih̄ɛ, amu iyi ñ wa n baɛ ide ku f̄o.

²⁷ Waati beɛbe m̄ac̄oi Jesu ŋau à to wa. N̄oi ideu í mu ŋa bit̄i nt̄o nt̄o do iyi à ye wa ba inaabo ide ku f̄o. Do n̄ju fei, k̄ama n̄ja ḡo kù bee abou mii iyi í bi. A kù n̄o a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku f̄o.

²⁸ N̄oi abou í jile b̄oḏoɛ be í nyi in̄o ilu í koo í s̄s̄ in̄e ŋa í ni, ²⁹ i naa i koo i c̄o in̄e ḡo iyi í s̄m̄ mii iyi ñ tako ñ ce fei. Mà in̄e iyi Ilaaḏ í cica u m̄be ya. ³⁰ N̄o in̄e ŋa à fita wa hai in̄o iluu à waa b̄o bi Jesu.

³¹ Waati beɛbe m̄ac̄oɛ ŋa à wasi ku mantee à waa ni, M̄ɛtu, je tit̄a. ³² Amma í s̄s̄ ŋa í ni, ñ ne dimii ije ḡo iyi i kù mà ŋa. ³³ N̄oi m̄ac̄o ŋau à bee n̄je à waa ni, mà in̄e ḡo í naa ije wai de.

³⁴ N̄o Jesu í s̄s̄ ŋa í ni, ijem n̄juí í je n ce id̄oɛbii in̄e iyi

í bəm wa nō n kpa irii icēē
iyi í dasim. ³⁵ Injē ì waa ni í
gbē cukpa mēē a bēi a da iya.
Amma amu ñ wa n sō njē, í cō
iko njau, mii ku gbē njau fei í
jla í to ku da. ³⁶ Inē iyi wa da
í wasi fiaē ku gba tā, nō amaajē
iyi wa tōtōu ti kuwēē hai t̄ai.
Si bēēbē woo gbē do woo da
à nē inō didō ajō. ³⁷ À ya kpa
mōnda gō a ni, inē gō wa gbē
nō inē mmu gō wa da. Mōndau
ntōi wa fō. ³⁸ Ñ bē njēi i koo í da
si iko bii i kù logoo njā. Inē gō
njai à ce icē bē, wee nsei injēi ì
naa ì waa da mii iyi à gbēu njā.

³⁹ Inēi Samari nkpō nkpōi í
dasi Jesu naanē si inō iluu bē
si na iyi í j̄ò abou í tako í s̄ō njā
í ni Jesu í s̄ō njū mii iyi njū
í ce wo fei. ⁴⁰ Na njū, inēi
Samari njau à koo à ba Jesu à
tōē suuru ku gbē bi ti njā. Nō
í ce bē ajō minji. ⁴¹ Inē nkpōi í
dasi naanē má waati iyi à gbō
idei Jesu, ⁴² njōi à s̄ō abou à ni,
kù jē na ide iyi ì fōu njū akāi í
j̄ò à dasi Jesu naanē má, amma
si na iyi í j̄ò awa taka nwa à gbō
idei nō à mà iyi do ntō njūi í
jē Woo faabai andunya.

*Jesu í j̄ò amai akawe nla gō í
ba iri*

⁴³ Iyi Jesu í ce ajō minji bē
njōi í nē í bō ikpa ilēi Galilee,
⁴⁴ domi njū takāē í fō wo í
ni, walii ci ya nē bēēē si iluē.
⁴⁵ Iyi í to Galilee njōi inē njau à
gbāa do inō didō. Tako wo à bō
jingau Zeruzalēmu nō à yē mii
iyi í ce bē fei. Na njōi í j̄ò à gbāa
do inō didō.

⁴⁶ Nō í nyi í bō Kana si ilēi
Galilee má, tengi bii í tako í j̄ò
inyi í kpaasi v̄ēu. Wee akawei

ilaalu gō í wa Kapēranumu,
amaē kù waa nē baani. ⁴⁷ Njōi
í gbō iyi Jesu í nē hai ilēi Zudee
í naa ilēi Galilee. Njōi í dede
hai Kapēranumu í bō bi tēē
í koo í tōē suuru ku na ku
faaba amai njū iyi wa bi ku
ku. ⁴⁸ Njōi Jesu í jēaā í ni, injē i
ci ya dasi naanē ajō kāma njā bii
kù jē ì yē nyinda do maamaake
gō njā sisi. ⁴⁹ Njōi akawēu í ni,
mōkōyī, ñ wa n tōē suuru i
naa wa bi tom hee amau ku
maa ku. ⁵⁰ Njōi Jesu í s̄ō í ni,
koo i nē, amaē á wēē.

Nō inēu í dasi idei Jesuu
naanē nō í nē. ⁵¹ Iyi í dasi kpāai
ideē wa nē njōi í ko woo ce icēē
njā à waa naa. Njōi à s̄ō à ni,
amaē í ba iri. ⁵² Njōi í bee njā si
waati yoomai í ba iri. Njōi à ni,
ana isō akāi b̄ōu í nya. ⁵³ Njōi
baai amau í yē gigi iyi waatiu
bēi Jesu í s̄ō ideu dee dee í
ni, amaē á wēē. Nō njū do inēi
kpasēē njā fei à dasi Jesu naanē.

⁵⁴ Ise gbeejisiai ihē bēbēi iyi
Jesu í dede hai ilēi Zudee í naa
ilēi Galilee nō si kunnāēu fei
í ce maamaakei. Iyi ihēi í jē
maamaake minjisia.

5

Jesu í j̄ò wēēgē gō í ba iri

¹ Si anyiē njōi jingau gō í to
wa. Jingaui Zuifu njāi. Nō
Jesu í bō Zeruzalēmu. ² Wee
Zeruzalēmu bē, bi ku lōd inō
iluu í kpō. Andē akāi à ya kpe
Andēi angudā njā. Kōkōi andēu
bēi fatama nla gō í wa. Nō à
ma si ile iyi í nē andē miu. Do
feei Ebēē Betizadai à ya kpoo.
³ Si andēi ile njāui b̄ōo nkpō í ya
na ku maa sū, fēju njā do woo
sukutē do wēēgē njā. [Bēi à ya

sū a maa degbe kuyayai inyiu, ⁴domi ajoy gō ηa amalekai Ilaaḏ í ya kita wa ku lō si fatamau nō ku fō inyiu. Bii inyiu í fō bḥō iyi í tako í dasi be dimii bḥō iyi í ne fei í ya ba irii.] ⁵Wee ine gō í wa be, bḥōu adḥ kuntaa do mæejoi í ce sie. ⁶Iyi Jesu í yḥō wa sū be í bei í mà iyi í kpe be ηoi í beee í ni, ì bi í ba iri? ⁷Nḥoi bḥōu í jεaa í ni, məkḥōyi, n kù ne ine iyi á dasim si inyiu waati iyi í fō. Hee n maa n kookaai n maa n dasi inyiu, ine gō í ya takom nii.

⁸Nḥoi Jesu í sḥō í ni, dede í ka sḥεε, í neḥ. ⁹Nḥoi gbakā ineεu í ba iri nō í ka sḥεε í dasi kpāa wa ne.

Wee ajoy kusimii. ¹⁰Nḥoi ine ngboi Zuifu ηau à sḥō ine iyi í ba iriu à ni, ajoy kusimii nnyi. Wooda nwa í ganji í so sḥεε. ¹¹Nḥoi í sḥō ηa í ni, ine iyi í jḥō n ba irii í ni n so sḥεem n ne. ¹²Nḥoi à beee à ni, yooi í sḥε í ni í so sḥεε í ne. ¹³Amma ine iyi í ba iriu kù mà lafḥε si na iyi í jḥō zamaa í wa be nō Jesu í dasi inḥo nηa.

¹⁴Iyi í ce sāa ηoi Jesu í yḥō bantumai kpasēi Ilaaḥ nō í sḥō í ni, wee ì ba iri bebei. To, maà ce dulum má ku ba laalo iyi í re beεbe ku maà baε má. ¹⁵Nḥoi ineεu í nyi bi ine ngbo ηau í sḥō ηa í ni Jesu í jḥō nηu í ba iri. ¹⁶Nḥoi í jḥō ine ηau à waa kpā Jesu iju si na iyi í jḥō í ce dimii mii nḥou be si ajoy kusimi. ¹⁷Amma Jesu í sḥō ηa í ni, Baam í ya maa ce icei waati kāma fei, beεbe mḥoi amu takam n̄ wa n ce.

¹⁸Na irii ideu bei Zuifu ηa à teese à waa de Jesu ku kpa, kù je si na iyi í jḥō í jḥō ineεu í ba iri si ajoy kusimi nηu akā, amma si na iyi í jḥō wa wā araεi do Ilaaḥ má, wa ni Ilaaḥi í je baai nηu.

Yiikoi Amai Ilaaḥ

¹⁹Nḥoi Jesu í sḥō ηa í ni, ntḥo ntḥo n̄ wa n sḥō ηei, amu Ama, n kaa n yḥḥō n ce ngḥō do aram bii kù je mii iyi n̄ ye Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, nηui amu mḥo Ama n̄ wa n ce. ²⁰Baaba í bi amu Amaε nō í nyisim mii iyi nηu takae wa ce fei. Á nyisim ice iyi í re be ihḥ má mḥm ku ba inε fei í biti ηa. ²¹Ntḥo ntḥo, si bei Ilaaḥ Baaba í ya jli iku ηa nō ku ce ηa ilu hunde, beεbe mḥoi amu Amaεu an mua ine ηa iyi n̄ bi kuwεε. ²²Ilaaḥ Baaba takae ci ya kiiti ine gō, amma í so kiitiu fei í daa amu Amaε si awḥ, ²³ku ba ine fei ku saalu amu Amau si bei à waa saalu Ilaaḥ Baaba. Ine iyi kù saalu amu Amau, Baaba iyi í bem wai kù saalu.

²⁴Ntḥo ntḥo n̄ wa n sḥō ηei, ine iyi wa gbḥo idem nō í dasi ine iyi í bem wa naane, lafḥε í ne kuwεε hai tā. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í lōsi kuwεei. ²⁵Ntḥo ntḥo, awaati wa naa nō wee í to wa tā, iyi iku ηa aa gbḥo imui amu Amai Ilaaḥ nō si inḥo nηa ine ηa iyi à gbḥo imum fei aa ne kuwεε * . ²⁶Si bei Baaba takae í je irii kuwεε, beεbe mḥoi í jḥō amu Amaε n̄ je. ²⁷Nḥoi í muum kpāa n kiitiò ine ηa, si na iyi í jḥō n̄ je Amai Amanε. ²⁸Na nηu, í maà biti ηa, domi waati wa naa iyi

* **5:25** iku ηa Kù je ine ηa iyi à ku ntḥo ntḥo n̄ wa n sḥō ηei wa fāa. Amma ine ηa iyi dulum du ηa í jḥō à je bei iku ηai wa fāa.

iku ŋa fei aa gbɔ imum, ²⁹ nɔ aa fita wa hai si bale. Ine ŋa iyi à ce jiidæ aa jɪ si kuwɛɛ hai tã. Ine ŋa mɔ iyi à ce laabɔ aa jɪ nɔ a kiiti ŋa.

Mii ŋa iyi wa nyisi iyi Jesu í ne yũko

³⁰ Jesu í ni, n kaa n yɔkɔ n ce ngɔgɔ do aram. Si bei Ilaaɔ́ í sɔ̄m si beɛbei an ceò kiitiu, nɔ kiitim í je dee dee domi n kù wa n de idɔɔbim ku ce, bii kù je idɔɔbii ine iyi í bɛm wa. ³¹ Bii amu takam nii ñ wa n jea aram sɛɛda wo, sɛɛdam kù je ntɔ. ³² Amma ine gɔ́ í wɛɛ iyi wa jea ine ŋa sɛɛdam nɔ ñ mà iyi sɛɛda iyi wa je ŋa na irim nɔu ntɔi. Lafɛɛi í je Zāa woo dasi inyi. ³³ Inɛi í be sie ine ŋa, nɔ ide iyi í fɔ́ si gāmɛm nɔu ntɔi. ³⁴ Kù je ñ wa n de amanɛ ku jɛɛm sɛɛda, amu de ñ wa n fɔ́ beɛbei ku ba i ba faaba ŋa. ³⁵ Zāau be í yɛi bei fitila iyi à má ku má inya. Nɔ waati keeke gɔ́ ñ jɛsi í wɛɛò inɔ didɔ́ si inya kumáɛu ŋa. ³⁶ Amma sɛɛda gɔ́ í wɛɛ iyi í la í re ti Zāa. Sɛɛdauí í je ice iyi ñ wa n ce. Aɔ́ Baabai í daam si awɔ́, ŋɔu mɔi wa jea ine ŋa sɛɛdam nɔ wa nyisi iyi Ilaaɔ́ Baabai í bɛm wa. ³⁷ Ilaaɔ́ Baaba takæi wa jea ine ŋa sɛɛdam. Amma inɛi kù gbɔ ide ku fɔɛ baa ajɔ́ akã ŋa hee má je í yɔɔ do iju ŋa. ³⁸ Ideɛ kù ba bi ku buba si ŋɛ, domi i kù dasi amu iyi í be wau naanɛ ŋa. ³⁹ Inɛi í ya maa cio kukɔi ideí Ilaaɔ́ si na iyi í jò ñ waa tamaa aa ba sie kuwɛɛ hai tã ŋa. Nɔ wee kukɔ ŋau be fei wa jea ine ŋa sɛɛdam. ⁴⁰ Amma do ŋɔu fei

ì kɔ ku naa bi tom ku ba i ba kuwɛɛ ŋa.

⁴¹ N kù wa n de saabu bi amanɛ ŋa. ⁴² Amma ñ mà ŋɛ. Ñ mà iyi i kù nɛ kubii Ilaaɔ́ si idɔ́ nɛ ŋa. ⁴³ Do irii Baam nii ñ naa, nɔ i kù gbam ŋa. Amma bii ine gɔ́ nɛ í naa do irii arai ŋɔu takæ, lafɛɛi aa gba ŋa. ⁴⁴ Bii beɛbei beirei aa ce i dasim naanɛ ŋa, inɛi iyi í ya maa de saabui nɛ ŋa inɛi duusɔ́ nɔ i kù waa de saabu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ́ ŋa, ŋɔu iyi kù nɛ saa. ⁴⁵ I maà tamaa mà amui an ye taale nɛ bi Ilaaɔ́ Baaba. Moizi, ŋɔu iyi í waa naanɛ ŋau, ŋɔu á ye taale nɛ. ⁴⁶ Bii ñ dasi Moizi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa wo, aa dasi amu mɔ naanɛ ŋa, domi idem nii Moizi í kɔ. ⁴⁷ Amma i kù dasi ideɛ naanɛ ŋa. To, beirei aa ce i dasi idem naanɛ ŋa.

6

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)

(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

¹⁻⁴ Si anyii ŋɔu, jingauí Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati beɛbei Jesu í kua icei tenkuí Galilee. Tenkuui à ya nyi a kpe Tiberia má. Nɔi zamaa nkpɔ́ wa tooɛ, domi à ye maamaake ŋa iyi í ya maa ce ku maa faabaò bɔ́ ŋa. Nɔi Jesu í gũ geete gɔ́ í buba do mɔcɔɛ ŋa ajɔ́. ⁵ Iyi í cɔ́ ilu nɔ́ í ye zamaa nla gɔi wa naa bi tɛɛ. Nɔi í bee Filipu í ni, iwoi aa ka ba ije iyi aa ka ra ine ŋau ihɛ́ a je. ⁶ Í fɔ́ beɛbei ku cɔ́ò laakai Filipu domi í mà bei ŋɔu á ce tã.

⁷ N̄oi Filipu í j̄eaa í ni, baa fiaí iceí aj̄o c̄l̄o minji kaa to ka ra n̄ja ije, iyi ānja fei aa ba kekee kekee. ⁸ N̄oi in̄e akāi m̄oc̄o n̄jaui iyi à ya kpe Anderee, if̄oi Sim̄o Pīe í ni, ⁹ ama awaasū ḡo í wa ih̄ē í ne p̄ēe ara miu do c̄ēe keeke minji. Amma n̄ju be kaa cea zamaa nlau ih̄ē nkāma.

¹⁰ N̄oi Jesu í ni, í j̄o ānja fei a buba. Wee inyau í ne f̄of̄o nkp̄o nkp̄o. N̄oi ānja fei à buba. Si in̄o n̄ja kukp̄oi in̄em̄ok̄o n̄jaui í to dubu miu (5.000). ¹¹ N̄oi Jesu í so p̄ēe n̄jaui í saabu Ilaaḍ, n̄oi í j̄o à kp̄ēa in̄e n̄jaui iyi à waa bubau. B̄ēbē m̄oi í ce do c̄ēe n̄jaui. N̄o à je bei à bi. ¹² Iyi ānja fei à je à yo, n̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄o n̄jaui í ni, í ko ije iyi í gbeu n̄jaui ku ba ḡoḡo ku maà ce nfe. ¹³ N̄o à ko ije iyi í gbeu. Si p̄ēe ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kp̄ēa in̄e n̄jaui à j̄eu, k̄ol̄o maateejii í gbe.

¹⁴ Iyi in̄e n̄jaui à ye maamaake iyi Jesu í ceu n̄oi à ni, do nt̄o, n̄jui í je walii iyi á na ku naa si andunyau. ¹⁵ N̄oi in̄e n̄jaui à waa bi a muu do gbugb̄a a coo ilaalu. Amma si bei Jesu í maà si n̄jaui n̄oi í nya arāe n̄ju akā í nyi iri kutau ma.

Jesu wa ne si antai tenku

(C̄o Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

¹⁶ Iyi ale í le n̄oi m̄oc̄oi Jesu n̄jaui à b̄o it̄ii tenkuu. ¹⁷ N̄oi à l̄o ak̄oi inyiu ku ba a kua a b̄o Kaperanumu. N̄o à dasi kp̄āa à waa ne. N̄oi idū í dū n̄o wee Jesu k̄u to si n̄jaui. ¹⁸ N̄oi fufu nla ḡo wa ce n̄o inyiu wa yaya. ¹⁹ Iyi à ne zakai kilo m̄ēefa n̄oi à h̄ōnne Jesu wa ne si antai inyiu

wa naa bi tu n̄jaui, n̄oi zigi n̄jaui í da. ²⁰ Amma Jesu í s̄o n̄jaui í ni, amui, í maà j̄o n̄jo ku mu n̄je. ²¹ N̄oi à waa bi n̄ju m̄o ku l̄o in̄o ak̄oi inyiu amma wee ḡbakā à to bii à waa b̄ou.

Zamaau wa de Jesu

²² Iju kum̄áe in̄e n̄jaui iyi à wa icei tenkuu be, à ye ḡigi iyi ak̄o akāi í wa be wo. À n̄o à maà iyi Jesu k̄u l̄o ak̄oi inyiu do m̄oc̄o n̄jaui aj̄o, ānja duus̄o n̄jai à ne. ²³ Waati b̄ēbē, ak̄oi inyiu ḡo n̄jaui m̄o à naa hai Tiberia n̄o à to inyau. Tenḡi bei Laf̄ēe Jesu í tako í saabu Ilaaḍ í bei í na n̄jaui p̄ēe à j̄eu. ²⁴ Iyi zamaau í ye Jesu do m̄oc̄o n̄jaui k̄ama n̄jaui k̄u wa be, n̄oi ānja m̄o à l̄o ak̄oi inyiu n̄jaui à b̄o ku d̄ede n̄jaui ikpa Kaperanumu.

Jesui í je ijei kuwee

²⁵ N̄oi in̄e n̄jaui à kua icei tenkuu do ikpa ih̄o à koo à ba Jesu be n̄o à ni, M̄ētu, waati yoomai í to wa ih̄ē. ²⁶ N̄oi Jesu í je n̄jaui í ni, nt̄o nt̄o, í waa d̄edem n̄jai si na iyi í j̄o í ba p̄ēe í je í yo n̄jaui, k̄u je na iyi í j̄o í ye ñ ce maamaake ḡo n̄jaui. ²⁷ I maà ti í ce icei ije iyi í ya s̄ami n̄ju akā, amma í ce icei ije iyi á j̄o í ba kuwee hai t̄a n̄jaui. N̄o ije n̄ju amu Am̄ai Am̄anei an mu n̄je, domi amui Ilaaḍ Baaba í na yiikoe n̄o í j̄o in̄e n̄jaui à waa ȳo.

²⁸ N̄oi à bēe à ni, mii aa ka ce ka ceò ice iyi Ilaaḍ í bi. ²⁹ N̄oi Jesu í je n̄jaui í ni, ice iyi Ilaaḍ í bi si n̄jei í je í dasi amu woo bēe naane n̄jaui.

³⁰ N̄oi à bēe à ni, maamaake yoomai aa ce ka ȳo ku ba ka dasie naane. Mà ice yoomai aa

ce. ³¹ Nɔ à ni má, bala nwa ɲa à je ije gɔ iyi à ya kpe mana si gbāa. À kɔɔ à ni í na ɲa ije wa hai lelei Aɔ. ³² Nɔi Jesu í je ɲɲa í ni, ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲei, kù je Moizii í mu ɲɲe ijeu wa hai lele, amma Baam nii í mu ɲɲe ije iyi í je ntɔu wa hai lele. ³³ Nɔ ije iyi Ilaaɔ í ya mua inɛ, ɲɲui í je inɛ iyi í kita wa hai lele iyi á jò amanɛ ku ba kuwɛɛ hai tā. ³⁴ Nɔi à sɔɔ à ni, məkɔɔyi, mu nwa dimii ijeu bɛ do ajo fei.

³⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, amui n je ijei kuwɛɛ. Inɛ iyi í naa bi tom, ari kaa kpa lafɛɛ má pai, nɔ inɛ iyi í dasim naanɛ, agbɛ kaa kpaá má pai. ³⁶ N tako n sɔ ɲe wo n ni, ì waa yem ɲa, amma i kù dasi naanɛ ɲa. ³⁷ Inɛ ɲa iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nɔ inɛ iyi í naa bi tom baa bii beirei n kaa n nyɔɔ angule. ³⁸ N kita wai hai lelei Aɔ n na n ceò idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa, kù je idɔɔbii amu takam. ³⁹ Idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa wee. Inɛ ɲa iyi í nam, n maà n jò baa inɛ akā ɲɲa ku ce nfe amma n jì aɲa fei hai si bale si ajo ankāanyiu. ⁴⁰ Idɔɔbii Baam nii í je inɛ iyi í ye amu Ama nɔ í dasim naanɛ fei ku ne kuwɛɛ hai tā, an nɔ n jì lafɛɛ hai si bale si ajo ankāanyiu.

⁴¹ Nɔi Zuifu ɲau à waa gbagba sie na iyi í jò í ni ɲɲu í je ije iyi í kita wa hai lelei Aɔ. ⁴² Nɔi à ni, í jò Jesu amai Zozɛfuu mbe mɛɛ. À mà iyeò baaɛ. Beirei í ce í ni ɲɲu í naai hai lele.

⁴³ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, i maà ti i maà gbagba na irim beɛbe ɲa. ⁴⁴ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku naa bi

tom bii kù je Baaba iyi í bɛm wai í fa lafɛɛ wa. Nɔ inɛ ɲɲui an jò ku jì hai si bale si ajo ankāanyiu. ⁴⁵ Inɛ akāi walii ɲau í kɔ í ni, Ilaaɔ takaɛi á na ku kɔ inɛ fei si cio. Nɔ beɛbe inɛ iyi í gbɔ ideɛ Baaba fei nɔ í jirima cioɛ lafɛɛ á naa bi tom. ⁴⁶ Inɛ kāmá kù ye Ilaaɔ Baaba do iju, í gbe amu iyi n naa hai bi tɛɛu. ⁴⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í dasim naanɛ fei í ne kuwɛɛ hai tā. ⁴⁸ Amui n je ijei kuwɛɛ. ⁴⁹ Bala ɲɲe ɲa à je mana si gbāa amma kù ganji a ku. ⁵⁰ Amma amu ije gɔi n wa n fāa iyi í naa hai lele, iyi bii amanɛ í je kaa ku. ⁵¹ Amui n je ijei kuwɛɛ. Hai lelei n kita wa. Nɔ inɛ iyi í ba ijeu í je fei í ne kuwɛɛ hai tā. Ijeui í je aram. An náai ku ba inɛ ɲa a maa wɛɛò.

⁵² Iyi Jesu í fɔ beɛbe ɲɔi Zuifu ɲa à ce si kakɔ jiiida à waa ni, beirei ɲɲu á ce ku na wa injai arae ka ɲɔ.

⁵³ Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲei, bii í kù ɲɔ injai arai amu Amai Amanɛ walakɔ i kù mɔ njem i kù ne kuwɛɛ ɲa. ⁵⁴ Inɛ iyi í ɲɔ injai aram nɔ í mɔ njem í ne kuwɛɛ hai tā, nɔ an jūu hai si bale si ajo ankāanyiu, ⁵⁵ domi injai aram nii í je ije alala nɔ njem mɔi í je inyi alala. ⁵⁶ Inɛ iyi í ɲɔ injai aram nɔ í mɔ njem awaò aa ka ne anu akā ka maa wɛɛò. ⁵⁷ Baabai í bɛm wa. ɲɲui í ne kuwɛɛ nɔ na iriei amu mɔ n wɛɛ. Beɛbe mɔi inɛ iyi í ɲɔm, lafɛɛ í ne kuwɛɛ na irim. ⁵⁸ Ije iyi í kita wa hai lelei n wa n fāa. Inɛ ɲɲu kù je beɛ ije iyi bala ɲɲe ɲa à je nɔ kù ganji à kuu. Inɛ iyi wa je dimii ijeu ihɛ

á maa wɛɛi hee do ajo fei.

⁵⁹ Ideu bæi Jesu í kò inɛ ɲa si ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutótɔɔ Kaperanumu.

Idei kuwɛɛ hai tā

⁶⁰ Iyi mɔcɔi Jesu ɲau à gbɔ ideu ɲɔi nkpɔ ɲɲa í ni, ideu ihɛ́ í lele. Yooi á nɔɔ.

⁶¹ Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ɲɔi í bee ɲa í ni, ideui í je ɲɲɛ bi ku koosɛɛ? ⁶² Debei, bæirei aa ni ɲa bii ì yɛ amu Amaí Amanɛ n̄ wa n bɔ lele ɲa bii n̄ tako n̄ wa wo. ⁶³ Hundei í ya mua inɛ kuwɛɛ, gbugbāi amanɛ kù je nkāma. Nɔ ide iyi n̄ s̄ɔ ɲɛu wee hundei, nɔ ɲɲui í je kuwɛɛ.

⁶⁴ Amma si inɔ ɲɲɛ inɛ gɔ ɲa a kù dasi naanɛ. Jesu í fɔ bæɛɛi si na iyi í jò í mà hai sintɛɛ inɛ ɲa iyi a kaa dasi ɲɲu naanɛ do inɛ iyi á na ku zamba ɲɲu. ⁶⁵ Nɔ í ni má, na iyi ihɛ́ í jò n̄ s̄ɔ ɲɛ wo n̄ ni inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á naa bi tom bii kù je Ilaaɔ̄ Baabai í jò lafɛɛ́ í naa.

⁶⁶ ɲɔi hai waati bæɛɛɛ mɔcɔ nkpɔɛ ɲau à fa ara ɲɲa do anyi a ci ya tooɛ má. ⁶⁷ Na ɲɔi í jò Jesu í bee mɔcɔ maateejie ɲau í ni, inɛ mɔ ni, i kù waa nɛ ɲai? ⁶⁸ ɲɔi Simɔɔ Piɛɛ́ í jɛaa í ni, Lafɛɛ́, bi yooi aa ka bɔ má. Awɔi ì ɲɛ idei kuwɛɛ hai tā. ⁶⁹ Awa á dasi naanɛ nɔ à mà kam kam iyi awɔi ì je Inɛ Kumá iyi í naa hai bi Ilaaɔ̄. ⁷⁰ ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, kù je amui n̄ cica inɛ maateejiu ba. Do ɲɲu fei inɛ akā ɲɲɛ í je inɛi Seetam. ⁷¹ Waatɔ idei Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fāa, si na iyi í jò baa do iyi í wa si inɔi mɔcɔ maateejii ɲau fei, ɲɲui á zambæɛ.

7

Ifɔi Jesu ɲa a kù dasiɛ naanɛ

¹ Si anyii ɲɲu, Jesu wa dabii si ilei Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilei Zudee domi Zuifu ɲau à waa de ku kpa. ² Nɔ wee jingauí Zuifu ɲa iyi à ya kpe jingauí Ilei acɔ́ í maai wa. ³ ɲɔi ifɔi Jesu ɲa à s̄ɔɔ à ni, nɛ hai ihɛ́ í bɔ Zudee ku ba mɔcɔɛ ɲa iyi à wa ikpa bæ a yɛ ice iyi ì waa ce, ⁴ domi bii amanɛ́ í bi a mà ɲɲu bantumaa kaa máa ce ngɔgɔ si asii. Bii ì waa ce dimii ice bæɛɛɛ, í gbe í nyisi inɛ ɲa araɛ. ⁵ À waa fɔ bæɛɛi si na iyi í jò baa aɲa taka ɲɲa a kù dasiɛ naanɛ. ⁶ ɲɔi Jesu í s̄ɔ ɲa í ni, waatim kù to wa titā, amma inɛ waatiu fei í s̄ɛa ɲɲɛi. ⁷ Inɛi andunya ɲa a kaa yɔkɔ a cé ɲɛ, amma à cé amu domi n̄ ya n̄ ni kookoosu ɲɲa kù s̄ɛa. ⁸ Inɛ i bɔ jingauu, amma amu n̄ kù wa n̄ koo titā, si na iyi í jò waatim kù to wa. ⁹ Iyi í s̄ɔ ɲa ideu í tā nɔ́ í gbe ilei Galilee bæ.

Jesu í bɔ jingau

¹⁰ Iyi ifɔi Jesu ɲa à bɔ jingauu ɲɔi ɲɲu mɔ́ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantumaa. ¹¹ ɲɔi Zuifu ɲau à wasi ku dedɛɛ si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.

¹² ɲɔi si zamaau inɛ ɲa à wasi ku fɔ ideɛ do gundu. Inɛ gɔ ɲa à waa ni, inɛ jiidai. Nɔ inɛ gɔ ɲa mɔ́ à waa ni, iboi, wa d̄i ijui inɛ ɲai. ¹³ Amma kāma ɲɲa ci ya fɔ ideɛ do wɔɔkɔ domi à waa ce nɔi inɛ ngbo ɲau.

¹⁴ Iyi inɛ ɲa à je jingauu à to anini ɲɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasɛ́i Ilaaɔ̄ bæ wa

kɔ inɛ ɲa si cio. ¹⁵ Nɔi Zuifu ɲau à bitɪ nɔ à wasi ku ni, beirei inɛ iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi idei Ilaaɗ be ihɛ.

¹⁶ Nɔi Jesu í je ɲa í ni, ciom kù je hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɗi wa naa, ɲɲu iyi í bɛm wa. ¹⁷ Inɛ iyi í bi ɲɲu ku ce idɔɔbii Ilaaɗ, lafɛɛ á mà bii ciom hai bi Ilaaɗi wa naa, walakɔ bii í je ti amu takam nii. ¹⁸ Inɛ iyi wa fɔ ide do yikoi irii araɛ beirei ɲɲu takaei wa dɛ. Amma inɛ iyi wa dɛ beirei inɛ iyi í bɔɔ wa, lafɛɛ ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa sie. ¹⁹ Moizii í na ɲɛ wooda, mà irei. Amma do ɲɲu fei, kãma ɲɲɛ kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ì waa dɛ ku kɔam ɲa. ²⁰ Nɔi zamaau í jɛaa í ni, ì nɛ inɛi inɔkoi ba. Yooi wa dɛ ku kɔaɛ.

²¹ Jesu í je ɲa í ni, maamaake akãi ñ ce si ajɔi kusɪmi nɔ inɛ fei í bitɪ. ²² Amma i lasabu ɲa. Moizii í na ɲɛ woodai bango ku dasi. Nɲui í jɔ baa bii í je ajɔi kusɪmii ì ya maa dasi ama ɲɲɛ ɲa bango ɲa. Nɔ mɔm idei bango ku dasiu kù je hai bi Moizii wa naa, hai bi bala ɲɲɛ ɲai. ²³ Debei, bii ì waa dasi ama ɲɲɛ ɲa bango si ajɔi kusɪmiu ku ba i maà beje woodai Moizi ɲa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔɔkɔ ɲa waati iyi ñ faaba inɛ gɔ mam mam si ajɔi kusɪmiu. ²⁴ I maà ya kiiti ngɔgɔ si bei ì waa yɔɔ do iju ɲɲu akã ɲa, amma i ce kiitiu dee dee ɲa.

Jesui í je inɛ iyi Ilaaɗ í cicau?

²⁵ Nɔi inɛi Zeruzalemu gɔ ɲa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ beɛbe à waa ni, kù je inɛɛu ihɛi à waa dɛ ku kɔau ya. ²⁶ Nɔ weɛ wa fɔ ide si bantumama nɔ inɛ gɔ kù ni ide gɔ mɛɛ. Mà inɛ ngbo nwa ɲa à mà bebei iyi ɲɲui í je inɛ iyi Ilaaɗ í cicau do ntɔ de. ²⁷ Amma bii í je inɛ iyi Ilaaɗ í cicau wa naa inɛ gɔ kaa mà hai bii á naaɔ wa, nɔ weɛ awa à mà hai bii inɛɛu ihɛ í naa.

²⁸ Si bei Jesu wa kɔ ɲa si cio bantumamai kɔasɛi Ilaaɗ be í la wa ni, ì waa tamaa bei ì màm ɲai, ì nɔ ì mà hai bii ñ wa n naa ɲa. Do ɲɲu fei, n kù naa do yiikoi aram, amma ilu ntɔi iyi inɛ i kù mà, ɲɲui í bɛm wa. ²⁹ Amu ñ màa, domi hai bi tɛɛi ñ wa n naa, ɲɲu mɔi í nɔ í bɛm wa.

³⁰ Nɔi à waa dɛ ku muu, amma inɛ gɔ kù lesie awɔ domi waatiɛ kù to wa titã. ³¹ Si zamaau inɛ nkɔɔ í dasie naane ɲɔi à ni, bii inɛ ihɛ kù je inɛ iyi Ilaaɗ í cicau, inɛ mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake ɲa ku re bei inɛɛu ihɛ wa ce?

À be woo degbe kɔasɛi Ilaaɗ ɲa a koo a mu Jesu

³² Farisi ɲau à gbɔ bei inɛ ɲau à waa fɔ idei Jesu do gundu. Na ɲɲu, inɛ ngboi woo weei Ilaaɗ ɲa do Farisi ɲa à be woo degbe kɔasɛi Ilaaɗ ɲa a koo a muu wa. ³³ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, waati keekei í gbe iyi an wɛɛ do inɛ. Si anyie an nyi bi inɛ iyi í bɛm wa. ³⁴ Aa na i maa dɛdɛɛm ɲa amma i kaa yɛm ɲa, domi i kaa yɔkɔ i bɔ bii an wa ɲa.

³⁵ Nɔi Zuifu ɲau à bee nje ide à waa ni, iwoi á bɔ iyi a

kaa ka yɔɔ. Mà bi inɛ nwa ɲa iyi à fangaa si ilei dimi mmu ɲauì á bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu ɲau si cioi? ³⁶ Yoomai í je yaasei ide iyi í fɔu bɛ si bei í ni aa ka de ɲɲu amma a kaa ka ye ɲɲu, domi bii ɲɲu á wa a kaa ka yɔkɔ ka bɔ bɛ.

Inyii kuwɛɛ

³⁷ Aɲoi ankāanyii jingauì í ya nɛ bɛɛɛ ku re. Aɲo ɲɲuu, ɲɲi Jesu í dede í leekí wa fɔ ide hee lele wa ni, inɛ iyi agbɛ wa kpa ku naa ku mɔ inyi bi tom. ³⁸ Inɛ iyi í dasim naane fei inyii kuwɛɛ á cã si idɔi lafɛɛ. Bɛɛbei kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni.

³⁹ Wee idei Hundei Ilaaɔ́i Jesu wa fāa. Inɛ iyi í dasi Jesu naane fei á ba Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ bɛɛbɛu Ilaaɔ́ kù na Hundee titā si na iyi í jò Jesu kù nyisi amboeɛ waati bɛɛbɛ.

Inɛ ɲa à waa kpɛ ɲje na irii Jesu

⁴⁰ Inɛ gɔ ɲa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ ideu ɲɔi à ni, inɛɛu ihɛ walii nlaui ntɔ ntɔ. ⁴¹ Inɛ gɔ ɲa mɔ à ni, inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicauì. Amma inɛ gɔ ɲa à ni, beirei inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau á ce ku naa hai ilei Galilee. ⁴² Kukɔi idei Ilaaɔ́ kù ni inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai Betelehemu ilui Davidi takae si á naa? ⁴³ Nɔ inɛ ɲau à waa kpɛ ɲje na iriɛ. ⁴⁴ Inɛ gɔ ɲa à bi a muu, amma inɛ kãma kù lesiɛ awɔ.

Naane hai dasii inɛ ngboi Zuifu ɲa

⁴⁵ Nɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ́ ɲau à nyi bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do Farisi ɲau. Nɔi à bee ɲa à ni, na mii í

ce i kù mu Jesuu wa ɲa. ⁴⁶ Nɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ́ ɲau à je à ni, inɛ kãma kù wɛɛ iyi í fɔ ide bei inɛɛu bɛ. ⁴⁷ Nɔi Farisi ɲau à bee ɲa à waa ni, to, inɛ mɔ ì jò inɛɛu í dī iju ɲje ɲa ya. ⁴⁸ Ì gbɔ bii inɛ ngbo gɔ walakɔ Farisi ɲau baa inɛ akã ɲja í dasiɛ naane ɲai? ⁴⁹ Amma zamaau kù mà woodai Moizi. Ilaaɔ́ kù ceekpe ɲa.

⁵⁰ Amma si inɔi Farisi ɲau inɛ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Nikodemu. Nɲui í bɔ bi Jesu idūu wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ bɛɛbɛ ɲɔi í bee ɲa í ni, ⁵¹ wooda nwa í yɔɔda nwa ka ye taalei amane hai a kù gbɔ ideɛ nɔ a kù mà mii iyi í ce?

⁵² Nɔi à beee à ni, asee awɔ takae mɔ inɛi Galileei? Cɔ si kukɔi idei Ilaaɔ́ sãa sãa, i kaa ye walii gɔ iyi í fita wa hai Galilee. [⁵³ Nɔ inɛ fei í nɛ kpasɛɛ.

8

Inaabo iyi í ce sakara

¹ Nɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe Olivie. ² Amma iju kumáɛ daadaakɔ í sinda í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ́ nɔ inɛ fei wa bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ ɲa si. ³ Nɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa à naaɔ inaabo gɔ wa bi tɛɛ iyi à muu si sakara ku ce. Nɔi à leekíɛ si aninii zamaau. ⁴ Nɔ à sɔ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou ihɛi si sakara ku ce. ⁵ Wee Moizi í fɔ si woodaɛ í ni dimii inaabo bɛ ihɛ ka taq kuta ka kpa. To, awɔ mɔ, beirei ì yɔɔ.

⁶ À fɔ bɛɛbɛi ku ba a cɔ laakaɛ nɔ a ye taaleɛ. Amma Jesu í kamba iri ile wa kɔ si ile do amaawɔ. ⁷ Nɔi à beee à mantee

nɔ́ í dede í tɛ́ í sɔ́ ɲá í ni, inɛ́ iyi kù ce dulum si inɔ́ nɲɛ́ ku tako ku ta abou kuta.

⁸ Nɔ́ í kɔ́mba má wa kɔ́ si ilɛ́. ⁹ Iyi à gbɔ́ bɛɛ́bɛ́ ɲɔ́i à fita akā́ akā́ hai inɛ́ ngbo ɲau hee ku bɔ́ si inɛ́i ankā́anyi ɲau. Í gbe Jesu nɲu akā́ do abou si wajue. ¹⁰ Nɔ́i Jesu í dede í tɛ́ má nɔ́ í beɛɛ́ í ni, abooyi, iwoi à wa. Inɛ́ gɔ́ kù gbe ihɛ́ iyi wa yɛ́ taalɛ́ má? ¹¹ Nɔ́i abou í ni, mɔ́kɔ́oyi, baa akā́ ɲɲa kù wa ihɛ́ má. Jesu í ni, amu takam mɔ́ n kaa n yɛ́ taalɛ́. Nɛɛ́, amma maà ce dulum má.]

Jesui í je inya kumái andunya

¹² Si anyii nɲu, Jesu í ba inɛ́ ɲa ide ku fɔ́ má í ni, amui n̄ je inya kumái andunya. Inɛ́ iyi wa toom á nɛ́ inya kumá iyi á jò inɛ́ ku ba kuwɛɛ́, kaa maa nɛ́ si ilu kuku. ¹³ Nɔ́i Farisi ɲau à sɔ́ɔ́ à ni, nsei ì waa jɛa arɛ́ɛ́ sɛɛ́da. Sɛɛ́dɛ́ kù je ntɔ́.

¹⁴ Nɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, baa bii n̄ wa n jɛa aram sɛɛ́da, ide ɲa iyi n̄ wa n fɔ́u fei ntɔ́i, domi n̄ mà hai bii n̄ naa n̄ nɔ́ n̄ mà bii n̄ wa n bɔ́. Amma inɛ́ i kù mà hai bii n̄ naa hee má je bii n̄ wa n bɔ́. ¹⁵ Inɛ́ i ya maa ce kiiti ɲai bei amanɛ́ ɲa à ya ce, amu n̄ ci ya n̄ kiiti inɛ́ kāma. ¹⁶ Amma baa bii í je n̄ wa n kiiti inɛ́ ɲa, kiitim í s̄ia domi amu akā́ si an kiiti ɲa, Baaba iyi í bɛm wa í wɛɛ́ do amu. ¹⁷ À kɔ́ɔ́ si tiai wooda nɲɛ́ à ni sɛɛ́dai amanɛ́ minjii í je ntɔ́. ¹⁸ N̄ wa n jɛa aram sɛɛ́da nɔ́ Baaba, iyi í bɛm wa, nɲu mɔ́ wa jɛa inɛ́ ɲa sɛɛ́dam.

¹⁹ Nɔ́i à beɛɛ́ à ni, iwoi Baɛɛ́u í wa. Nɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, i kù mà amu takam ɲa mɔ́m hee má je Baam. Bii í je ì màm ɲa wo aa mà Baam nɔ́u ɲa.

²⁰ Ideu bei Jesu í fɔ́ waati iyi wa kɔ́ inɛ́ ɲa si cio bantumai kpasɛ́i Ilaaɔ́ bii à ya jilɛ́ fiaí kɔ́letiu. Nɔ́ inɛ́ gɔ́ kù lesiɛ́ awɔ́ si na iyi í jò waatiɛ́ kù to wa titā.

A kaa yɔ́kɔ́ a bɔ́ bii Jesu wa bɔ́

²¹ Nɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, an nɛ́ nɔ́ aa na i dedɛɛ́m ɲa, amma aa ku ɲai si dulum du ɲɛ́. I kaa yɔ́kɔ́ i bɔ́ bii n̄ wa n bɔ́ ɲa. ²² Si bei í ni bii nɲu wa bɔ́ a kaa yɔ́kɔ́ a bɔ́ be nɲui í jò Zuifu ɲau à bee nɲɛ́ à waa ni, debei á kpa arɛ́i? ²³ Nɔ́ Jesu í ni, hai ilɛ́ ihɛ́i inɛ́ ì naa ɲa, amma amu hai lelei n̄ naa. Inɛ́ inɛ́i andunya ɲai, amma amu n̄ kù je inɛ́i andunya. ²⁴ Na ɲɔ́i í ce n̄ ni aa ku si dulum du ɲɛ́ ɲa. Ntɔ́ ntɔ́, bii i kù dasi naane ɲa iyi amui n̄ je inɛ́ iyi Ilaaɔ́ í cicau aa ku si dulum du ɲɛ́ ɲai. ²⁵ Nɔ́i à beɛɛ́ à ni, awɔ́i yoo. Nɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, n̄ sɔ́ ɲɛ́ tā hai sintee. ²⁶ Ide iyi n̄ nɛ́ ku fɔ́ na iri nɲɛ́ n̄ yɛ̀ɔ́ taale nɲɛ́ í kpɔ́. Amma inɛ́ iyi í bɛm wa ilu ntɔ́i, nɔ́ ide iyi n̄ gbɔ́ hai bi tɛɛ́, nɲui n̄ wa n sisia inɛ́ ɲa titā.

²⁷ Amma waati iyi Jesu wa fɔ́ bɛɛ́bɛ́ a kù mà hee mà idei Ilaaɔ́ Baabai wa sɔ́ ɲa. ²⁸ Nɔ́i Jesu í ni, ajɔ́ iyi aa so Amai Amanɛ́ i kɔ́ɛ́ lele ɲa, ajɔ́ nɲui aa mà ɲa iyi amui n̄ je inɛ́ iyi Ilaaɔ́ í cica. Nɔ́ ajɔ́ nɲui aa mà ɲa má iyi n̄ kù wa n ce ngɔ́gɔ́ do aram. Ide iyi Baaba í s̄ɔ́m nɲu akā́i n̄ wa n sɔ́ inɛ́ mɔ́.

29 N̄ɲu iyi í b̄em wa í w̄eε do amu. Kù j̄òm amu akā domi waati kām̄a fei iyi á d̄ōa sii ñ̄ ya n ce. 30 Iyi Jesu í f̄o b̄eεbe in̄e nkp̄ai í dasīe naane.

Aru ɲa do in̄e ɲa iyi à n̄e ara n̄ɲa

31 N̄ɲi Jesu í s̄ō Zuifu ɲa iyi à dasīe naane í ni, bii ì waa jirima idem ɲa ì j̄e m̄ac̄m̄ ɲai nt̄o nt̄o. 32 Aa mà nt̄o ɲa n̄o nt̄o à j̄ò ì n̄e ara n̄ɲe.

33 N̄ɲi à j̄eaa à ni, awau t̄okui Aburhamu ɲai a kù n̄o a kù j̄e arui in̄e ḡo aj̄o kām̄a. Beirei í ce ì waa s̄ō wa ì ni aa ka n̄e ara nwa. 34 N̄ɲi Jesu í j̄e n̄ɲa í ni, nt̄o nt̄o ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲei, in̄e iyi í ya ce dulum fei arui dulum nii í j̄e. 35 Aru ci ya n̄o ku wa kpas̄ei laf̄ε do aj̄o fei, ama à bíei í ya wa b̄e do aj̄o fei. 36 Na ɲoi í ce, bii amu Amai Ilaaḍ ñ̄ j̄ò ì n̄e arae, aa n̄e araei nt̄o nt̄o. 37 Ñ̄ mà iyi in̄e t̄okui Aburhamu ɲai. Amma ì waa de ku kparam ɲa si na iyi í j̄ò ì ci ya j̄ò idem ku buba si id̄o n̄ɲe. 38 Mii iyi ñ̄ ȳe bi Baam n̄ɲui ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲe, b̄eεbei in̄e m̄o ì waa ce mii iyi baa n̄ɲe í s̄ō ɲe.

39 N̄ɲi à j̄eaa à ni, Aburhamui í j̄e baa nwa. N̄ɲi Jesu í j̄e n̄ɲa í ni, bii í j̄e in̄e amai Aburhamu ɲai nt̄o nt̄o, mii iyi Aburhamu í ce n̄ɲui aa ya ce ɲa wo. 40 Amma wee nsei í ya maa de ku kparam ɲai, amu iyi ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲe ide nt̄o iyi ñ̄ gb̄o hai bi Ilaaḍ. Aburhamu kù n̄o kù ce dimīe aj̄o kām̄a. 41 Do n̄ɲu fei, ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲei, kookoosu ɲa iyi baa n̄ɲe í ya ce n̄ɲui in̄e m̄o ì waa ce.

N̄ɲi à j̄eaa à ni, awa a kù j̄e seege ɲa. Ilaaḍ n̄ɲu akāi í j̄e baa nwa. 42 N̄ɲi Jesu í s̄ō ɲa í ni, bii í j̄e Ilaaḍi í j̄e baa n̄ɲe aa bim ɲa, domi hai bi Ilaaḍi ñ̄ fita wa ñ̄ naa ih̄ε. N kù naa do aram, n̄ɲui í b̄em wa. 43 Na mii í ce ì ci ya gb̄o yaasei idem ɲa. I ci ya gb̄o yaasee ɲai si na iyi í j̄ò ì kaa ȳok̄o ɲa. 44 Seetam nii í j̄e baa n̄ɲe, n̄o ì waa bi ì ce id̄o bii baa n̄ɲeu. Hai sinte woo kpa in̄e. Kù waa leek̄i si kp̄ai nt̄o domi nt̄o kù wa sīe. Bii wa s̄o ibo, í ya maa f̄oi bei n̄ɲu takae í ȳe domi ilu iboi, n̄o baai ilu ibo feii. 45 Amma si na iyi í j̄ò amu ñ̄ ya n̄ s̄ō ɲe nt̄o, n̄ɲui í j̄ò ì kù waa dasim naane ɲa. 46 Yoo n̄ɲei á ȳok̄o ku ni n̄ɲu í ȳe ñ̄ ce dulum. Kù w̄eε. Debei, na mii í ce ì ci ya dasim naane ɲa bii ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲe nt̄o. 47 In̄e iyi í j̄e ti Ilaaḍ n̄ɲui í ya gb̄o idei Ilaaḍ. Si bei in̄e ì kù j̄e t̄eε ɲa n̄ɲui í j̄ò ì ci ya gb̄o ideε ɲa.

Jesu do Aburhamu

48 N̄ɲi Zuifu ɲau à s̄ō Jesu à ni, debei awa à n̄e nt̄o si bei à ni aw̄o in̄e Samarii, n̄o ì n̄e in̄e in̄o k̄o. 49 N̄ɲi Jesu í j̄e n̄ɲa í ni, n kù n̄e in̄e in̄o k̄o. Baam nii ñ̄ wa n̄ saalu, amma in̄e ì kù waa saalum ɲa. 50 N kù wa n̄ de b̄eεrei aram. In̄e ḡoi wa d̄ede b̄eεrem, n̄ɲui í n̄o í j̄e woo kiiti. 51 Nt̄o nt̄o ñ̄ wa n̄ s̄ō ɲei, in̄e iyi wa jirima idem laf̄ε kaa ku pai.

52 N̄ɲi Zuifu ɲau à s̄ō à ni, bebei à mà iyi nt̄o nt̄o ì n̄e in̄e in̄o k̄oi, domi Aburhamu í ku n̄o walīi ɲau m̄o à ku, n̄o aw̄o ì ni in̄e iyi wa jirima ideε kaa ku pai. 53 Bala nwa

Aburahamu í ku. Mà ì tamaa awò ì la ì rooi? Nò walii ñau mò à ku. To, yooi awò ì waa tamaa ì je.

⁵⁴ Njoi Jesu í je ñja í ni, bii amui ñ wa n de beerei aram, beere ngbei. Ine iyi wa de beerem ñjui í je Baam, ine iyi ñje ì ni í je Að Lafxe ñje. ⁵⁵ Do ñju fei, i kù màa ña, amma amu ñ màa. Bii ñ ni n kù màa, ñ je ilu iboi bei ñje mò. Amma amu ñ màa nò ñ wa n jirima idee. ⁵⁶ Aburahamu, bala ñjeu, í weeò ino didò nla nla si bei á na ku ye kunaam. Í nò í yoo. Iyi í yoo nò inoe í dõ. ⁵⁷ Njoi Zuifu ñau à sòò à ni, i kù to adò ciitaa titã, nò beirei ì ce ì ye Aburahamu. ⁵⁸ Njoi Jesu í ni, ntò ntò ñ wa n sò ñje, ñ wee mòm wo hai waati iyi a kù bí Aburahamu. ⁵⁹ Njoi à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpasèi Ilaaõu í ne.

9

Jesu í jò ìne gò iyi à bí féeju í ye ilu

¹ Iyi Jesu wa ne ñoi í ye ìne gò iyi à bí féeju. ² Nò məcəe ña à beee à ni, Meeetu, na mii í ce à bí ìneeu ihē féeju. Na irii dulum deei de, mà na irii dulum dii iyeò baae ñai.

³ Njoi Jesu í je ñja í ni, kù je na iyi í jò í ce dulum, kù nò kù je na iyi í jò iyeò baae ña à ce dulum. Í féejue dei ku ba a ye yaase bei Ilaaõ wa ce ice siē. ⁴ Dasã kù ne bei aa ka ce iyi a kù ce icei ìne iyi í bem wa. Idū í maai wa si bii ìne gò kaa yókò ku ce ice. ⁵ Waati iyi ñ wa si andunya fei amui ñ je ñya

kumái andunya. ⁶ Iyi Jesu í fò beebe í tã ñoi í tu antò í takie do sãa í daa féejuu si ijuē. ⁷ Njoi í sòò í ni, koo weeju si inyii fatamai Siloe. (Yaasei iriu bei í je ku bè.) Njoi féejuu í koo í weeju nò í baa wa ye ilu bebei.

⁸ Kpaasie ña do ìne ña iyi à yoo í ya maa bara wo à ni, kù je məkò iyi í ya buba ku maa barau mbe ya. ⁹ Ine gò ña à ni, ñjui. Ine gò ña mò à ni, kù je ñju, à jò ñjei. Njoi ìneeu takae í ni, amu mbe. ¹⁰ Njoi ìne ñau à beee à ni, beirei í ce ijuē í cī. ¹¹ Njoi í sò ña í ni, ìne iyi à ya kpe Jesuu bei í tu antò si sãa í sisaam si iju nò í sòm í ni n bə fatamai Siloe n koo n weeju. Njoi iyi ñ koo ñ weeju gbakā ñ ye ilu. ¹² Nò à beee à ni, iwoi ìneeu í wa. Nò í ni, n kù mà.

Farisi ña à waa bee féeju iyi í ba iriu ide

¹³⁻¹⁴ Wee í ko ajoi kusimii Jesu í taki sãa do antò í jò ìneeu í yeò iluu. Njoi à gbā ìneeu à bòðe bi Farisi ñau. ¹⁵ Njoi Farisi ñau mò à beee bei í ce í yeò ilu. Nò í je ñja í ni, Jesu í daam sãa si iju í ni n koo n weeju. Iyi ñ weeju nò ñ ye ilu.

¹⁶ Njoi Farisi ñau gəgə ña à ni, ìne iyi í ce iceu be kù naa hai bi Ilaaõ, domi kù waa jirima ajoi kusimi. Amma ìne gò ña mò à ni, beirei ilu dulum á ce ku yókò ku ce dimii maamaakeu ihē. Nò kakəò í ləsi anini ñja.

¹⁷ Njoi à bee féejuu má à ni, si kuyei awò takae ni, beirei ì yoo, awò iyi í jò ì ye ilu. Nò í ni, waliii.

¹⁸ Amma ìne ngbo ñau a kù dasi naane iyi ìneeu í je féeju

wo í bei wa yeò ilu nsei. N̄oi à koo à bee iyeò baaε ηα ¹⁹ à ni, ama n̄ηeui ihē? N̄o nt̄o nt̄o do f̄eεjuí ì buu be ηα? N̄o beirei í ce wa ye ilu nsei.

²⁰ N̄oi baaε ηau à ni, à mà iyi ama n̄wai n̄o do f̄eεju m̄oi à búu. ²¹ Amma a kù mà bei í ce wa ye ilu si nsei, a kù n̄o a kù mà inε iyi í c̄íaa ijuε. N̄ηu takae í la, i beεε, á s̄ō ηε do araε. ²² À f̄o beεbei si na iyi í j̄ò à waa ce n̄joi inε ngboi Zuifu ηau. À waa ce n̄jo n̄jai si na iyi í j̄ò à ce anu akā tā à ni inε iyi í j̄esi iyi Jesu í je inε iyi Ilaaḏ í c̄ica a kaa je laf̄ēε ku naa ile bii à ya ce kut̄t̄ōō n̄ηa má. ²³ N̄oi í ce à ni n̄ηu takae í la, a beεε.

²⁴ N̄oi Farisi ηau à kpe inεeu má à s̄ō à ni, f̄o nt̄o na Ilaaḏ. Awa à mà iyi inεeu ilu dulum nii. ²⁵ N̄oi í je n̄ηa í ni, amu de n kù mà dulum ku jei n̄je. N̄ je f̄eεju wo amma nsei n̄ wa n ye ilu. Andi iyi n̄ mà mbeε. ²⁶ N̄oi à beεε à ni, beirei do beirei í ceεε. Beirei í ce í c̄í ijuε. ²⁷ N̄o í ni, n̄ s̄ō ηε tā, i kù gb̄o bei n̄ f̄o ηai. Beirei í ce ì waa bi i gb̄oō má ηa. Mà in̄je m̄o ì waa bi i je m̄oεε ηai de.

²⁸ N̄oi à buu à ni, aw̄oi ì je m̄oεε be m̄εε. Aw̄au m̄oεoi Moizi ηai. ²⁹ Awa à mà iyi Ilaaḏ í ba Moizi ide ku f̄o wo, amma inεeu be awa a kù mà hai bii í naa.

³⁰ N̄oi inεeu í ni, to, ide n̄ηeu bei í bitim iyi i kù mà hai bii í naa ηa. Do n̄ηu fei, n̄jei í j̄ò n̄ ye ilu. ³¹ Awa de à mà iyi Ilaaḏ ci ya gb̄o ideil ilu dulum ηa, í gbe inε ηa iyi à waa jirimae n̄o à waa ce id̄oabiε, ideil laf̄ēε ηai í ya gb̄o. ³² Aj̄o k̄ama inε ḡo kù

gb̄o bii à c̄í ijui inε iyi à bí do f̄eεju. ³³ Bii kù je hai bi Ilaaḏi inεeu be í naa kaa ȳok̄o ku ce nk̄ama.

³⁴ N̄oi à s̄ō à ni, si dulum nii à bíε mam mam. Ì tamaa aw̄oi aa k̄o nwa si cio? N̄oi à ganjie ku naa ile bii à ya ce kut̄t̄ōō n̄ηa ηa.

Hai dasi Jesu naane ηa à yei bei f̄eεju ηa

³⁵ Iyi Jesu í gb̄o à lele inεeu η̄oi í koo í ȳoō í beεε í ni, i dasi Am̄ai Am̄anε naane? ³⁶ N̄oi inεeu í ni, m̄ok̄oōyi, yooi í je Am̄ai Am̄anε ku ba n dasiε naane. ³⁷ N̄oi Jesu í ni, amu iyi ì waa yeu ihē mbeε, amui n̄ wa n baε ide ku f̄o. ³⁸ N̄o í ni, n̄ dasiε naane Laf̄ēε. N̄oi í gule si wajue.

³⁹ N̄oi Jesu í ni, na irii kiitii n̄ naa si andunya ku ba f̄eεju ηa a ye ilu, n̄o inε ηa m̄o iyi à waa ye ilu a f̄eεju. ⁴⁰ N̄oi Farisi ḡo ηa iyi à wa beu à gb̄o ideu η̄oi à beεε à ni, awa m̄o f̄eεju ηai? ⁴¹ N̄oi Jesu í s̄ō ηa í ni, bii ì je f̄eεju ηa, i kù ne taale ηa. Amma si bei ì ya wεε si in̄je ì waa ye ilu ηa, n̄ηui í j̄ò ì wa si dulum hee nsei ηa.

10

M̄ondai angudā ηa do woo degbe

¹ Jesu í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄ō ηei, inε iyi í l̄o aroi angudā ηa n̄o kù l̄o hai andεε, bii í koo í gū id̄i í bei í l̄ò, laf̄ēε ile bata ngbai. ² Amma inε iyi wa l̄o hai do andei aroi angudā ηau, laf̄ēεi í je woo degbe angudā ηau. ³ Woo degbe arou í ya c̄íaa, n̄o angudā ηau à ya gb̄o

imuε. Nɔ ku kpe angudāε ηa do iri nηa akā akā ku fitaò ηa waduude. ⁴ Waati iyi í fitaò aηa fei waduude nɔ ku cua nηa a maa tooε domi à mà imuε. ⁵ A kaa je a too ine njoo gɔ, amma aa sa ku j̄i hai bi tεε domi a kù mà imuε.

⁶ Jesu í kpa nηa mɔndau be amma a kù gbɔ yaaseε.

Jesui í je woo degbe j̄ida

⁷ N̄ɔi Jesu í s̄ɔ ηa má í ni, ñ wa n s̄ɔ ηei, amui ñ je andei aroi angudā ηau. ⁸ Baai amu baasi ine ηa iyi à cuam wa fei ile bata ngba ηai, amma angudā ηau a kù gbɔ ide nηa. ⁹ Amui ñ je andε. Inε iyi í lɔ wa do bi tom fei á ba faaba. Á lɔ, á nɔ ku fita, nɔ á ba bi ku je. ¹⁰ Ile nje ci ya naa kaa ku ce ile nɔ ku kpa nɔ ku beje. Amma amu ñ naai ku ba ine ηa a ba kuwεε nɔ a nɔɔ j̄ida j̄ida.

¹¹ Amui ñ je woo degbe j̄ida. Woo degbe j̄ida í ya jesi nηu ku kui na irii angudāε ηa. ¹² Amma woo ce gaanɔma kù je woo degbe. Si bei angudā ηau a kù je titeε, bii i h̄onne muusu nla wa naa á j̄ò angudā ηau ku sa, nɔ muusu nlau ku mu angudā ηau nɔ iyi à gbe ηau a fangaa. ¹³ Á sai domi na fiaí wa ce ice, kaa ne araarei angudā ηau. ¹⁴⁻¹⁵ Amui ñ je woo degbe j̄ida. Si bei Baam í màm nɔ amu mɔ ñ màa, beεbe moi ñ mà angudām ηa nɔ aηa mɔ à màm, nɔ ñ jesi n ku na iri nηa. ¹⁶ Nɔ ñ ne angudā gɔ ηa má iyi a kù wa si arou ih̄ε. Kù ne bei an ce iyi n kù naaò ηa wa. Aa nɔ a gbɔ imum nɔ aηaò

ti tako ηau fei a je gaa akā, woo degbe mɔ akā.

¹⁷ Baaba í bim si na iyi í j̄ò ñ jesi n ku. An ku nɔ an j̄i má. ¹⁸ Inε kāma kaa yɔkɔ ku nya hundem. Amma amu takam nii an nyaa. Ñ ne yiiko iyi an na hundem, nɔ ñ ne yiiko iyi an gbaaò má. Beεbei Baam í dasim ku ce.

¹⁹ Iyi í fɔ beεbe, ηɔi Zuifu ηau à nyi à kp̄ε má na irii ideu. ²⁰ Inε gɔ ηa à ni, í ne inei inɔɔkoi. S̄umui. Na mii í ce ì waa gbɔ ideε ηa mɔm. ²¹ Nɔ ine gɔ ηa mɔ à ni, ine iyi í ne inei inɔɔko ci ya fɔ ide be ih̄ε. Inε iyi í ne inei inɔɔko á yɔkɔ ku c̄i ijui fεεju ηa?

Zuifu ηau à kɔsi Jesu

²² Waati í to iyi aa ce jingau gɔ Zeruzalemu iyi à ya ni Kpas̄ei Ilaaò ku teese. Waati beεbe sukui t̄ut̄ui. ²³ Nɔ Jesu í wa bantumai kpas̄εu wa ne ikpa akāi ileu iyi aa ya kpe bantumai Salomɔ. ²⁴ N̄ɔi Zuifu ηau à kaakoε à beεε à ni, hee waati yoomai aa j̄ò sika iyi à wεεò ku kpa iri. Bii awɔi ì je ine iyi Ilaaò í cicau ntɔ ntɔ, s̄ɔ wa s̄aa s̄aa.

²⁵ N̄ɔi Jesu í je nηa í ni, ñ s̄ɔ ηe t̄a, amma i kù dasim naane ηa. Ice iyi ñ wa n ce nηui wa jea ine ηa seεdam. Ñ wa n cooi do irii Baam. ²⁶ Amma í ci ya dasim naane ηa domi i kù wa si inɔi angudām ηa. ²⁷ Angudām ηa à ya gbɔ ide ku fɔm. Ñ mà ηa nɔ à ya maa toom. ²⁸ Nɔ ñ mu nηa kuwεε hai t̄a, a kaa ku aj̄ò kāma, nɔ ine gɔ mɔ kaa yɔkɔ ku lakati ηa hai si awɔm pai. ²⁹ Baam nii í

muum nō í la í re inε fei. Inε gō kù wεε iyi á yǫkō ku lakati ŋa hai si awōi Baam. ³⁰ Nō amu do Baam fei akāi.

³¹ Iyi Zuifu ŋau à gbō bεεbe ŋoi à tasi kuta à waa bi a taa má. ³² Ŋoi Jesu í sō ŋa í ni, do gbugbāi Baam ñ ce ice jjiida nkpō si waju ŋε. Na ice yoomai ì waa bi i tam kuta ŋa. ³³ Ŋoi Zuifu ŋau à jεaa à ni, a kù waa bi ka tae kuta na ice jjiida ŋau, amma si na iyi í jò ì waa bu Ilaađi, domi awōu amanēi nō ì waa bi i ce arae Ilaađ.

³⁴ Ŋoi Jesu í ni, à kō ide gō si tiai wooda ŋε. Ideu wa fō idei amanε ŋa, í ni, inε amanε ŋa, inε mō Ilaađi. ³⁵ Nō Jesu í sō ŋa má í ni, à mà iyi kukōi idei Ilaađ ntōi wa fō do ajō fei. To, si ideu ihē Ilaađ takae wa kpe inε ŋa iyi à gbō ideεu Ilaađ, ma irei. ³⁶ Bii bεεbei, beirei í ce ì ni ñ wa n bu Ilaađ ŋa si na iyi í jò ñ ni amuu Amai Ilaađi. Nō amu takam mō Baabai í cicgam nō í bεm wa si andunya. ³⁷ Bii n kù wa n ce icei Baam i maà dasim naane ŋa. ³⁸ Amma bii ñ wa n coo, baa bii i kù dasim naane ŋa, i dasi icεm naane ku ba i mà sāa sāa ŋa iyi Baaba í wa sim nō amu mō ñ wa si Baaba.

³⁹ Iyi à gbō bεεbe ŋoi à waa de kpāa má a ba a muu, amma Jesu í gbā si ŋa, ⁴⁰ nō í nyi icei idoi Zuudēε má bii Zāa í tako í dasi inε ŋa inyi. Tengī bei í koo í wa, ⁴¹ nō inε nkpō í bō bi tεε. Ŋoi inε ŋa à ni, Zāa kù ce maamaake kāmā, amma ide iyi í fō si gāmei inεεu ihē fei ntōi. ⁴² Nō inε nkpō nkpō í dasiε naane tengi be.

11

Ikui Lazaa

¹ Mōkō gō iyi à ya kpe Lazaa kù waa ne baani. Betanii í je ilue, nō ilui Maari do Maata mōm be. ² Lazaa weci ŋai. Maariui í je inaabo iyi á na ku fāsi tulare si isei Jesu nō ku gbāa do ntoi iriε. ³ Ŋoi weci minjii Lazaa ŋau à samba si Jesu anu à ni, Lafēε, kpaasi jjiidε kù waa ne baani.

⁴ Iyi Jesu í gbō ideu ŋoi í ni, bōōu kaa kpaā, amma na irii bōōεu inε ŋa aa ye amboei Ilaađ do ti amu iyi ñ je Amaε.

⁵ Wee Jesu í bi Maata do ifōε do weci ŋa Lazaa. ⁶ Baa do iyi í gbō baani hai nei Lazaa, í ce ajō minji má ilu bii í wau. ⁷ Si anyiε nō í sō mōcōε ŋa í ni, ka nyi ilei Zudee má. ⁸ Ŋoi mōcōε ŋa à ni, Mεetu, si ajō minjiu ihē bei à bi a tae kuta, nō ì waa bi i nyi be má? ⁹ Ŋoi Jesu í bee ŋa í ni, ajō akā lεεu feloi í ne. Kù je maateeji ba. Bii inε gō wa ne dasā kaa koose domi wa ye inya kumái andunya. ¹⁰ Amma inε iyi wa ne idū á koose domi inya kumá kù wεεa.

¹¹ Bεεbei Jesu í sō ŋa. Nō í fō má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa sī njooi mεε, amma an koo n jūu. ¹² Ŋoi mōcōε ŋau à sōō à ni, Lafēε, bii í je wa sī njooi í sīa. Ába iri. ¹³ Wee ikui Lazaa Jesu í fāa, amma aŋa à tamaa bei idei njoo alalai í fāa. ¹⁴ Na ŋoi í jò Jesu í sō ŋa do yaaseε í ni, Lazaa kù wεε. ¹⁵ Amma na iri ŋei ñ wεεō inō didō si na iyi í jò n kù wa be hee n jò ku ba iri. Bebei ŋju be á jò i dasim naane ŋa. I ne ka bō bi

tεε. ¹⁶ N̄oi Tomaa iyi à ya kpe S̄ik̄au í s̄õ m̄ac̄o kpaas̄ie η̄a í ni, to, í j̄ò ka koo ka ku do M̄ε̄etu aj̄o.

Jesui í je kuj̄i iku η̄a n̄o n̄hui í je kuw̄εε

¹⁷ N̄oi Jesu do m̄ac̄oε η̄au à b̄o Betani b̄ε. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa t̄a hee í ce aj̄o m̄εε. ¹⁸ Wee kuj̄i Betani do Zeruzal̄emu k̄u re kilo m̄εεta. ¹⁹ N̄o hai Zeruzal̄emu b̄ε Zuifu n̄kp̄o ḡo η̄a m̄o à naa bi Maata do Maari à naa ku ce η̄a f̄o si b̄ei wec̄i n̄ha k̄u w̄εε.

²⁰ Iyi Maata í gb̄o Jesu wa naa, η̄oi í b̄o ku koε. Amma Maari wa buba kpaas̄ē. ²¹ N̄oi Maata í s̄õ Jesu í ni, Laf̄ēε, bii í je ì wa ih̄ε wo wec̄im kaa ku.

²² Amma ñ mà baa n̄sei mii iyi aa t̄o Ilaaḏ fei á muuε. ²³ N̄oi Jesu í s̄õ í ni, wec̄iε á j̄i wa má.

²⁴ N̄oi Maata í ni, nt̄oi, ñ mà iyi aj̄oi ank̄anyi iku η̄a aa j̄i hai si bale. N̄hu m̄o á j̄i aj̄o n̄hu b̄ε.

²⁵ N̄oi Jesu í s̄õ í ni, amui ñ je kuj̄i iku η̄a n̄o ñ je kuw̄εε. Inε iyi í dasim naane á maa w̄εi baa bii í ku. ²⁶ N̄o inε iyi í w̄εε n̄o í dasim naane kaa ku aj̄o k̄ama. Ì dasi ideu b̄ε naane? ²⁷ N̄o Maata í j̄εaa í ni, oo Laf̄ēε, ñ dasi naane iyi aw̄oi ñ je Kirisi, Amai Ilaaḏ, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

²⁸ Iyi Maata í f̄o b̄εεb̄ε í t̄a η̄oi í koo í kpe Maari if̄oε wa í s̄õ do gundu í ni, M̄ε̄etu í to wa, wa kpeε. ²⁹ Iyi Maari í gb̄o b̄εεb̄ε η̄oi í dede do saasa í b̄o bi t̄εε. ³⁰ Wee Jesu k̄u l̄o wa in̄o ilu tit̄a, amma í wa tengi bii Maata í k̄ou. ³¹ Zuifu η̄a iyi

à b̄o Maari ku ce f̄o kpaas̄ēε, à ȳε í dede í fita do saasa. N̄oi à tooε. À tamaa wa b̄o ku kpata bi bal̄eui.

³² N̄oi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í ȳo η̄oi í s̄εεbata si waj̄ue í s̄õ í ni, Laf̄ēε, bii ì wa ih̄ε wo wec̄im kaa ku. ³³ Iyi Jesu í ȳε wa kpata n̄o Zuifu η̄a m̄o iyi à tooε wau à waa kpata, ideu í f̄o in̄oε j̄iida j̄iida hee wa yaya. ³⁴ N̄oi í bee η̄a í ni, iwoi ì suu η̄a. N̄o à s̄õ à ni, Laf̄ēε, naa c̄o. ³⁵ N̄oi Jesu í kpata. ³⁶ N̄hui í j̄ò Zuifu η̄au à ni, í c̄o zaka b̄ei í buu. ³⁷ Amma ḡoḡo η̄a à ni, in̄εu ih̄ε í j̄ò f̄ε̄ju η̄a à ȳε ilu. Kaa ȳok̄o ku ganji Lazaa ku maà ku wo?

Kuj̄i Lazaa hai si bale

³⁸ N̄oi in̄o ku f̄ou í j̄ò Jesu í yaya má, n̄o í b̄o bi bal̄eu. Wee bal̄eu si l̄ōmai iri kuta ḡoi í wa n̄o à d̄i and̄εε do kuta n̄la ḡo má. ³⁹ N̄oi Jesu í ni, í tale kutau hai b̄ε η̄a. Amma Maata wec̄i inε iyi í kuu í s̄õ í ni, Laf̄ēε, bii í wa í s̄ami wa nu t̄a domi hai waati iyi à dasiε bale í to aj̄o m̄εε wa n̄nyi. ⁴⁰ N̄oi Jesu í beεε í ni, í j̄ò ñ s̄ōε ñ ni bii ñ dasim naane aa ȳε amboei Ilaaḏ m̄εε.

⁴¹ Si anyiε η̄oi à tale kutau hai b̄ε. N̄o Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ñ wa n̄ saabue si na iyi í j̄ò ñ gb̄o kut̄ōm. ⁴² Amu takam ñ mà iyi waati k̄ama fei ì ya maa gb̄o idem, amma ñ f̄o b̄εεb̄ei na inε η̄a iyi à waa leeki ih̄ε ku ba a dasi naane iyi aw̄oi ñ b̄em wa. ⁴³ Iyi í f̄o b̄εεb̄ε í t̄a η̄oi í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai b̄ε. ⁴⁴ N̄oi í fita wa hai in̄o bal̄eu do ac̄o iyi à woḏ aw̄oε η̄a

do isee ŋa do iriɛ. Nɔi Jesu í ni, i fūu i jò ku ne ŋa.

Ine ŋa à waa busi nje a ba a kpa Jesu

⁴⁵ Nɔi Zuifu ŋa iyi à naa bi Maariu, nkpɔ nɔa í dasi Jesu naane iyi à ye mii iyi í ce. ⁴⁶ Amma gɔgɔ ŋa à nyi à koo à sɔ Farisi ŋau mii iyi Jesu í ce. ⁴⁷ Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau do Farisi ŋau à tɔtɔ ine ngboi woo ce kiiti ŋau mɔ à bee nje à waa ni, beirei aa ka ce. Ineɛu wee í wasi maamaake nkpɔ nkpɔ ku ce. ⁴⁸ Bii à jò wa ce beɛbe wa koo ine fei á na ku dasiɛ naane. Nɔ inɛi Romu ŋa aa naa a lege kpasɛi Ilaaɔ, nɔ a ko dimi nwa.

⁴⁹ Amma Kaifu iyi í je woo wee nla si adɔ nɔu be, í wa inɔ nɔa, nɔ í sɔ ŋa í ni, i kù mà nkāma ŋa. ⁵⁰ I kù mà ŋa iyi aranfāani nwai ine akā ku ku si agbei dimi nwa ŋa? Si beɛbe dimi nwa fei kaa ce nfe má. ⁵¹ Wee, ide iyi í fūu be, kù je hai si lasabui nɔu takaɛi wa naa. Amma si na iyi í jò í je woo wee nla si adɔ nɔu, na ŋɔi í jò í ce walii Jesu ku ku si agbei dimii Zuifu ŋa. ⁵² Kù nɔ kù je si agbei aɔa akāi á ku, amma á kuí ku ba kú jò amai Ilaaɔ ŋa iyi à wa bii fei á je akā.

⁵³ Nɔi í jò hai aɔ nɔu à waa busi nje a ba a kpa Jesu. ⁵⁴ Na ŋɔi í jò Jesu ci ya maa dabii si inɔi Zuifu ŋau má si bantuma, amma í ne hai be í bɔ ile iyi í wa kəkəi gɔbua gɔ si ilu gɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Nɔu do mɔcɔe ŋa à koo à buba ilu be.

⁵⁵ Wee jingauí Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa.

Nɔ hai ilɛko ŋa ine nkpɔ í bɔ kuwee ku ce Zeruzalɛmu ku ba a má hee jingauu ku maà to wa. ⁵⁶ Nɔi à waa dɛdɛ Jesu, nɔ à leekí bantumai kpasɛi Ilaaɔ à bee nje à waa ni, beirei í waa lasabu ŋa. Ma kù waa naa jingauí ya. ⁵⁷ Wee ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋa do Farisi ŋa à na wooda à ni bii ine gɔ í mà bii Jesu í wa ku sɔ aɔa a koo a muu.

12

Maari í fāsi tularɛ si isei Jesu
(Cɔ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

¹ Si aɔ mɛɛfa iyi í gbe jingauí Iku ku kuau ku bei ku to wa, ŋɔi Jesu í bɔ Betani. Bei Lazaa ine iyi Jesu í jì hai si balɛu í wa. ² Ilu bei à cea Jesu ije wa je. Maata wa gbɔ nɔa nɔ Lazaa í wa si inɔ nɔa. ³ Wee Maari í ne tularɛi fia nkpɔ gɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui kilo. Nɔi í koo í soo í naa í fāsi isei Jesu, nɔ í gbāa do ntoi iriɛ. Nɔi inunui tularɛu í gba kpasɛu fei.

⁴ Nɔi ine akāi mɔcɔi Jesu ŋau iyi à ya kpe Zudasi Isikariɔti ine iyi á zambaɛu í ni, ⁵ fiaí tularɛu ihɛ á yɔkɔ ku to fiaí icei adɔ akā. Na mii í jò a kù taa ka kpɛa ilu are ŋa fia. ⁶ Iyi wa fɔ beɛbe kù je wa ce araareí ilu are ŋau fa, amma si na iyi í jò í je ile dei. Nɔui í ya maa mu bɔgɔi fia nɔu, nɔ í ya maa ce ileí fia iyi à ya dasiu. ⁷ Amma Jesu í ni, jò abou si laakaɛ. Amui í jilɛa ku ba ku fāsim a bei a sim. ⁸ Waati kāma fei aa ne ilu are ŋa si inɔ nɔe, amma amu i kaa nɛm do aɔ fei ŋa.

À waa de kpāa a kpa Lazaa

⁹ Zuifu nkpɔ́ í gbɔ́ iyi Jesu í wa Betani, nɔ́ à bɔ́ bɛ. Kù jɛ na Jesu nɲu akā, amma à waa bi à ye Lazaa iyi Jesu í j̄i hai si baleu. ¹⁰ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaḏ ɲau à waa busi nje a ba a kpa Lazaa mɔ́, ¹¹ domi na iriei Zuifu nkpɔ́ gɔ́ ɲa à fita hai bi tu ɲa à dasi Jesu naane.

*Jesu wa lɔ́ inɔ́ ilu Jeruzalemu
(Cɔ́ Matie 21:1-11; Maaku
11:1-11; Luku 19:28-40)*

¹² Iju kumáe ɲɔ́i zamaa iyi í naa jingauu í gbɔ́ iyi Jesu wa naa Zeruzalemu. ¹³ ɲɔ́i à so wuai kpakpa à waa bɔ́ ku koɛ.

À dɔ́ anu hee lele à waa ni, à waa saabue. Aḏ Lafɛɛ ku weeɛ, awɔ́ iyi ì waa naa do irie. Ilaaḏ ku weeɛ, awɔ́ Ilaalui Izireli *.

¹⁴ Jesu wee í ba ama gbankɛɛ gɔ́ wa gũ. Bɛɛbɛi í ce si bɛi kukɔ́i idei Ilaaḏ wa fɔ́ í ni,

¹⁵ I maà ce njo, inje inei Siḏɔ́ ɲa. I cɔ́ ilaalu nɲɛ í gũ ama gbankɛɛ, wa naa.

¹⁶ Ide ɲau bɛ mɔ́cɔ́i Jesu ɲau a kù gbɔ́ yaaseɛ waati bɛɛbɛ, amma waati iyi í nyi lelei Aḏ do amboeɛ, à ye gigi iyi mii ɲau fei à kɔ́ si kukɔ́i idei Ilaaḏ na irie, à nɔ́ à cea fei ndɛɛ.

¹⁷ Inɛ ɲa iyi à wa bɛ do Jesu aɲɔ́ waati iyi í kpe Lazaa í j̄u hai si baleu, aɲa fei à waa sisia inɛ ɲa mii iyi Jesu í ce. ¹⁸ ɲɔ́i í j̄ɔ́ zamaau fei í bɔ́ ku koɛ bɛɛbɛ domi à gbɔ́ baau maamaake iyi í ceu. ¹⁹ Na nɲu, Farisi ɲau à fɔ́ aɲa duusḏɔ́ à waa ni, i kù ye à mɔ́ngɔ́ inɛɛu ihɛi mam mam? Wee inei andunya ɲa fei à waa tooɛ.

Gɛrɛki gɔ́ ɲa à waa de Jesu

²⁰ Wee Gɛrɛki gɔ́ ɲa à wa si inɔ́i inɛ ɲa iyi à naa Zeruzalemu Ilaaḏ ku gula waatii jingauu. ²¹ ɲɔ́i à bɔ́ bi Filipu inɛi Besaida si ilei Galileeu, à ni, mɔ́kɔ́ɔ́yi, à waa bi Jesu ku ye.

²² ɲɔ́i Filipu í koo í sɔ́ Anderee, nɔ́ Anderee do Filipu à koo à sɔ́ Jesu. ²³ ɲɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, awaati í to mbe bei bii inɛ ɲa aa ye amboei amu Amai Amanɛ. ²⁴ Ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n sɔ́ ɲɛi, bii ijui iya kù cuku si ile kù ku, nɲu akāi á maa weɛ. Amma bii í ku á bí iju nkpɔ́ nkpɔ́. ²⁵ Inɛ iyi í bi kuweɛɛ á na ku kuɛ. Inɛ mɔ́ iyi kù saalu kuweɛɛ ngɔ́gɔ́, sɔ́lɔ́i kuweɛ hai t̄ai lafɛɛ wa ce. ²⁶ Inɛ iyi í weɛ na irim ku toom wa. Nɔ́ bii ñ wa, bei lafɛɛ mɔ́ á wa. Bii inɛ gɔ́ í weɛ na irim, Baam á cea lafɛɛ bɛɛɛɛ.

Jesu wa fɔ́ idei ikue

²⁷ ɲɔ́i Jesu í ni, nsei inɔ́m í fɔ́ jiida jiida. N kù mà baa beirei an fɔ́. Mà n tɔ́ɔ́ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nsei ihɛi ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛbɛ domi na nɲui í j̄ɔ́ ñ naa. ²⁸ Baaba, j̄ɔ́ irie ku nɛ bɛɛɛɛ. Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛbɛ ɲɔ́i à gbɔ́ ide ku fɔ́ gɔ́ wa hai lele í ni, ñ j̄ɔ́ ñ nɛ bɛɛɛɛ t̄a nɔ́ an j̄ɔ́ ku kɔ́si má. ²⁹ Iyi inɛ ɲa iyi à wa bɛu à gbɔ́ ide ku fɔ́u, ɲɔ́i à ni, kulai ij̄i. ɲɔ́i inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à ni, amaleka gɔ́i wa baa ide ku fɔ́.

³⁰ Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í ni, kù jɛ na irim nii à gbɔ́ ide ku fɔ́u bɛ, amma na iri ɲɛi. ³¹ Nsei aɲɔ́ í to wa mbe si bii Ilaaḏ á kiiti inɛi andunya ɲa. Bɛbɛii aa

* 12:13 à waa saabue Do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

lele Seetam ilaalui andunyau.
 32 Waati iyi aa som hai ile a kɔam lele, waati bɛɛbei an fa inɛ fei wa bi tom. 33 Si ideu bɛ Jesu wa sisi yaase bei nɔu á kui. 34 Nɔi zamaau í sɔɔ í ni, à gbɔ si tiai wooda nwa iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau á maa wɛɛi hee do ajɔ fei. Beirei í ce ì waa ni kù nɛ bei á ce iyi a kù so Amaí Amanɛ hai ile a kɔaɛ lele. Yooi í je Amaí Amanɛu.

35 Nɔi Jesu í sɔ nɔ í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini nɔe má. Í sɔa i ya maa nɛ si waati iyi ì nɛ inya kumá nɔ ku ba ilu kuku ku maà na ku boe nɛ, domi inɛ iyi wa nɛ si ilu kuku ci ya mà bii wa bɔ. 36 Na nɔu, i dasi inya kumá naanɛ waati iyi ì nɔ nɔ ku ba i je amaí inya kumá nɔ.

Zuifu nɔa kù dasi Jesu naanɛ

Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛ í tã nɔi í dede hai inɔ nɔa í nɛ í koo í manji. 37 Baa do iyi í ce maamaake nkpɔ fei si waju nɔa a kù dasiɛ naanɛ. 38 Bɛɛɛbei ide iyi walii Ezai í fɔu í ce. Í ni, Lafɛɛ, yooi í dasi waazo nwa naanɛ. Mà bi yooi Lafɛɛ í nyisi gbugbãɛ.

39-40 Walii Ezai í fɔ má í ni,

Ilaaɔ í fɛɛju nɔ,

Ku ba a maà yɛ ilu.

Nɔ í jɔ idɔ nɔa í le

Ku ba a maà mà do bisi nɔa.

Í ce bɛɛɛbei ku ba a maà na a kpaasi idɔ nɔ nɔu ku jɔ a ba iri.

Nɔi í jɔ a kù yɔkɔ a kù dasi naanɛ. 41 Ezai í fɔ bɛɛɛbei si na iyi í jɔ í yɛ amboei Jesu nɔ í fɔ ide na iriɛ.

42 Do nɔu fei, baa inɛ nɔgbɔi Zuifu nɔa nkpɔ í dasi Jesu naanɛ. Amma si bei à waa ce nɔi Farisi nɔa a kù jesi si bantumaa ku ba a maà na a ganji nɔa ile bii à ya ce kutɔtɔ nɔa ku bɔ má. 43 A kù waa bi a lele aɔa hai bei si na iyi í jɔ saabui amanɛ nɔa à bi í re ti Ilaaɔ.

Idei Jesui á yɛ taalei inɛ nɔ

44 Nɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, inɛ iyi í dasim naanɛ, kù je amu akãi í dasi naanɛ, í dasi inɛ iyi í bɛm wa mɔ naanɛi. 45 Bɛɛɛɛ mɔi inɛ iyi í yɛm í yɛ inɛ iyi í bɛm wai. 46 Amui ñ je inya kumá, nɔ ñ naai si andunya ku ba inɛ iyi í dasim naanɛ fei ku maà wa si ilu kuku má. 47 Inɛ iyi í gbɔ idem nɔ kù waa saaluɛ, kù je amui an yɛ taalei lafɛɛ. Amu ñ naai n na n faaba inɛi andunya nɔ, n kù naa ku yɛ taale nɔa. 48 Inɛ iyi í kɔsim nɔ kù gba idem, í nɛ mii iyi á yɛ taalei lafɛɛi. Ide nɔa iyi ñ fɔ, nɔui á yɛ taalei lafɛɛ si ajɔi ankãanyiu. 49 Ideui á yɛ taaleɛ si na iyi í jɔ n kù wa n fɔ ide do yiikoi aram, amma Ilaaɔ Baaba takaei í sɔm ide nɔa iyi an fɔ. Nɔui í nɔ í bɛm wa. 50 Ñ mà iyi ide nɔa iyi í sɔm nɔa kuwɛɛ hai tãi á je kɔkɔɔ nɔa. Nɔi í jɔ ide iyi ñ wa n fɔ, ñ wa n fɔi bei Baaba í sɔm.

13

Jesu í wɛɛ isei mɔcɔɛ nɔ

1 Ajɔ iyi bii iju í má á je jingauí Iku ku kuau í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii nɔu í to mɛ nɔu ku nɛ hai andunya nɔu ku bɔ bi Baai nɔu. Hai

sinte hee ku baa nsei í ne kubii inee ña, nɔ kubi ñña iyi í neui í bɔɔi hee kɔɔ.

² Ñɔi Jesu do mɔcɔe ña à waa je ajɔ. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikarioti amai Simɔɔu ku zambae tā. ³ Jesu takae í mà iyi Ilaaɔ Baaba í daa ññu mii fei si awɔ, í nɔ í mà iyi ññu í naai hai bi Ilaaɔ nɔ ññu wa nyi be má. ⁴ Ñɔi í dede hai bi ku jeu í bó kumbooe í jilɔɔ, nɔ í so aɔ gɔ í ði si kpakae. ⁵ Ñɔi í bu inyi si jee wa wíeð kutei mɔcɔe ña nɔ wa gbāa do aɔ iyi í ði si kpakaeu. ⁶ Iyi í to si Simɔɔ Piee ñɔi Piee í beee í ni, Lafēe, awɔi aa wíe kutem? ⁷ Nɔ Jesu í jeaa í ni, i kù mà mii iyi ñ wa n ce nsei, amma bii í kɔɔsi aa na i mà. ⁸ Ñɔi Piee í ni, aawo, awɔ si aa wíem kutem pai. Ñɔi Jesu í sɔɔ í ni, bii n kù wíe kutee i kaa je inem má. ⁹ Ñɔi Simɔɔ Piee í ni, debei Lafēe, kù je kutem ññu akāi aa wíe mee, wíe awɔm do irim fei. ¹⁰ Ñɔi Jesu í sɔɔ í ni, inee iyi í we tā kù ne bukaatai ku we má í gbe isee ña ku ba ku má mam mam. Ine í má, amma kù je inje fei. ¹¹ Wee Jesu í mà inee iyi á zamba ññu tā, ñɔi í jò í ni kù je aña feii à má.

¹² Iyi í wíe kute ñña ña í tā, ñɔi í so kumbooe í dasi, nɔ í nyi agbee má í bei í bee ña í ni, ì mà yaasei ice iyi ñ ce ññeu be ña? ¹³ Ì ya maa kpem Meeetu do Lafēe ña. Ntɔi ì waa fɔ ña, domi beebeyi ñ je. ¹⁴ To, bii amu iyi ñ je Lafēe do Meeetu ññe ñ wíe kute ññe ña, í sía inje mɔ i ya wíe kutei ññe ña. ¹⁵ Yaase jiidai ñ nyisi ñe be ku ba inje mɔ i ya cea ññe bei ñ ce ññe. ¹⁶ Ntɔ ntɔ

ñ wa n sɔ ñei, woo ce ice ci ya la ku re inee ngboe. Bebe mai inee iyi à be ci ya la ku re inee iyi í bɔɔ. ¹⁷ Nsei wee ì mà yaasei iyi ihē ña. Bii ì waa coo ña, aa ne inɔ didɔ ña.

¹⁸ Kù je inje feii ñ wa n fāa. Ñ mà inee ña iyi ñ cicai. Amma kù ne bei á ce iyi kukɔi idei Ilaaɔ kù kɔ. Kukɔu í ni, inee iyi wa bam ku je ajɔ, ññui í sinda í je mbeem. ¹⁹ Hai ñsei ñ wa n sɔ ñei hee ide ñau ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naane ña iyi amui ñ je inee iyi ñ ni ñ jeu. ²⁰ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, inee iyi í gba inee iyi ñ be, amui í gba. Nɔ inee iyi í gbam, inee iyi í bem wai í gba.

Jesu wafɔ iyi Zudasi á zamba ññu

(Cɔ Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

²¹ Iyi Jesu í fɔ beebeyi í tā, ñɔi inɔe í fɔ kaa kaa. Ñɔi í sɔ ña sāa sāa í ni, ntɔ ntɔ an sɔ ñe, inee akā ññei á zambam. ²² Ñɔi mɔcɔ ñau à waa cɔ ñe domi a kù mà inee iyi wa fāa. ²³ Wee inee akā ñña, inee iyi Jesu í bi jiiida jiidau, wa gbesi gendei Jesu. ²⁴ Ñɔi Simɔɔ Piee í cea nyinda do awɔ ku bee Jesu yooi wa fāa. ²⁵ Ñɔi mɔcɔ iyi wa gbesi gendei Jesuu í beee í ni, Lafēe, yooi ì waa fāa. ²⁶ Ñɔi Jesu í jeaa í ni, an bu kili nɔ n gusi aye, inee iyi ñ na, lafēei. Ñɔi í bu kiliu í na Zudasi amai Simɔɔ Isikarioti. ²⁷ Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbakā Seetam í lɔ siei. Ñɔi Jesu í sɔɔ í ni, mii iyi aa ce, coo do njuma.

²⁸ Amma si inɔ ñña inee gɔ kù mà mii iyi í jò í sɔɔ beebeyi. ²⁹ Si

bei Zudasii wa mu bəgəi fia nηau, ηəi í jə̀ inε gə ηa à tamaa Jesu í ni koo ra ngəgə wa iyi aηa aa jə̀d jingauí walakə wa sə̀w ku mua ilu are ηa fia. ³⁰ Iyi Zudasi í gba cilu í mi gbakā ηəi í fita. Wee í ko idū í dū.

Wooda titō

³¹ Iyi Zudasi í fita ηəi Jesu í ni, bebei inε ηa aa ye amboei amu Amai Amanε, nə aa ye ti Ilaađ mə na irim. ³² Si bei inε ηa aa ye amboei Ilaađ na irim, nηu takae á jə̀ a ye ti amu mə. Á coo məi kaa kpε. ³³ Inε baakəom ηa, waati keekei í gbe iyi an weε do inε, nə si anyiε aa na i maa dεdεem ηa. Amma ide iyi n sə̀ Zuifu ηau nηui n wa n sə̀ inε mə be nsei. I kaa yəkə i bə bii n wa n bə ηa. ³⁴ Wooda titō iyi n wa n jilε nηε wee, i ya bi nηε ηa. Si bei n bi nηε, inε mə i ya bi nηε ηa. ³⁵ Bii í bi nηε ηa, inε fei á mà iyi í je məcəm ηa.

Jesu wa fə̀ iyi Piεε á jā ku ni nηu kù màa

³⁶ Nəi Siməw Piεε í bee Jesu í ni, iwoi í waa bə Lafēε. Nəi Jesu í jεaa í ni, bii n wa n bə i kaa yəkə i toom nsei, amma bii í kə̀si aa toom wa be. ³⁷ Nəi Piεε í beεε í ni, Lafēε, beirei í ce n kaa n yəkə n tooε nsei. N tā sə̀lu n nηa kuwεem na iriε. ³⁸ Nəi Jesu í jεaa í ni, í tā sə̀lu i na kuwεεε na irim do ntə? Ntə ntə n wa n sə̀ei, hee ajεε ku maa kə aa jā isε gbεeta i ni i kù màm.

14

Jesui í je kpāa iyi wa bə bi Baaba

¹ Nəi Jesu í sə̀ məcəε ηa í ni, i maà ya weε do inə ku fə̀ ηa. I dasi Ilaađ naanε nə i dasim naanε ηa. ² Bi ku wa í kpə kpasēi Baam. Nə wee n wa n koo be n koo n ce nηε sə̀lui bi ku wa. Bii kù je ntə, n kaa n sə̀ ηε. ³ Bii n koo n ce nηε bi ku wa n tā an nyi wa má, n naa n gbā nηε n bə̀d nηε bi tom ku ba inε mə i wa bii n wa. ⁴ Bii n wa n bə̀ í mà kpāau ηa.

⁵ Nəi Tomaa í ni, Lafēε, a kù mà baa bii í waa bə məm. Beirei aa ka ce ka mà kpāau. ⁶ Nəi Jesu í jεaa í ni, amui n je kpāa, do ntə, do kuwεε. Inε kāmā kaa bə bi Ilaađ Baaba bii kù je hai do bi tom. ⁷ Bii í màm ηa, aa mà Baam ηa. Nə hai nsei í màa ηa í nə í yəw ηa.

⁸ Nəi Filipu í ni, Lafēε, nyisi wa Baaba, nηu be á to wa. ⁹ Nəi Jesu í jεaa í ni, Filipu, hai kukpɛi n wa inə nηε ihē nə i kù màm? Inε iyi í yem í ye Ilaađ Baabai. To, na mii í ce í waa ni, nyisi wa Ilaađ Baaba má. ¹⁰ I kù dasi naanε iyi n wa si Ilaađ Baaba, nə Ilaađ Baaba mə í wa sim ni? Ide iyi n wa n sə̀ nηε, n kù wa n fə̀ do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim nə nηui wa ce icεε. ¹¹ I dasim naanε ηa iyi n wa si Baaba nə Baaba mə í wa sim. Walakə i dasi naanε ηa baa na icεu takae iyi í waa ye ηa. ¹² Ntə ntə n wa n sə̀ ηei, inε iyi í dasim naanε, lafēε mə á ce icε iyi n wa n ce, nə á ce ku la ku re beεbe məm, domi wee n wa n bə bi Baaba. ¹³ Nə mii iyi aa təwε do irim ηa fei an coo ku ba amu Amau n nyisiə amboei Baaba. ¹⁴ Bii í təwε ngəgə do irim aa ba ηa.

Jesu í ce kuwā n̄ju ku be Hundei Ilaaḏ wa

¹⁵ Nḵ Jesu í ni má, bii ì bim ḡa aa jirima mii iyi ñ ni i ce ḡa. ¹⁶ Nḵ an tḵ Ilaaḏ Baaba ku mu ḡḡe Woo mua gbugbā mmue wa, iyi á maa wεε do ḡḡe hee do aḡḵ fei. ¹⁷ Woo mua gbugbāu Hundei Ilaaḏi, ḡḡui á jḵ inε ḡa a mà ntḵ. Inei andunya ḡa a kaa yḵkḵ a gbaa si na iyi í jḵ a kù waa yḵḵ, beεbe mḵi a kù màa. Amma ḡḡe ì màa ḡa, domi í wεε do ḡḡe, á nḵ ku wa si idḵ ḡḡe.

¹⁸ N kaa n jḵ ḡḡe kḵyḵ. An na n nyi wa bi tu ḡḡe má. ¹⁹ Í gbe keeke nsei iyi inei andunya ḡa a kaa yem má, amma ḡḡe aa yem ḡa si na iyi í jḵ ñ wεε, nḵ ḡḡe mḵ aa wεε ḡa. ²⁰ Waati iyi aḡḵu í to wa aa mà ḡa iyi ñ wa si Baam nḵ ḡḡe mḵ ì wa sim ḡa nḵ amu mḵ ñ wa si ḡḡe.

²¹ Inε iyi í mà woodam nḵ wa jirimaε, lafḡei í bim. Inε iyi í bim, Baam á bi ḡḡu mḵ, nḵ amu takam an bi lafḡe, nḵ an nyisiε aram.

²² Zudasi ḡḵ í wa be, amma kù ḡḡe Zudasi Isikariḵti. ḡḡui í beεε í ni, Lafḡe, beirei aa ce i nyisi wa arae nḵ i kaa nyisi inei andunya ḡa. ²³ Nḵi Jesu í ḡḡeaa í ni, inε iyi í bim fei á gbḵ idem, nḵ Baam á bi lafḡe nḵ amu do Baam nḵu fei aa ka na ka ce bi ku wa si idḵi lafḡe. ²⁴ Inε iyi kù bim, lafḡe kaa jirima idem pai. Nḵ ide iyi ì waa gbḵ ḡau ihḡ ḡa, kù ḡḡe idei amu takam, amma idei Baabai. ḡḡui í bem wa.

²⁵ Ide ḡau ihḡ fei ñ wa n sḵ ḡei hai waati iyi ñ wa inḵ ḡḡe ihḡ. ²⁶ Amma Hundei Ilaaḏ, Woo mua gbugbāu, á maa kḵ ḡḡe si mii fei, nḵ ku maa ye ḡḡe

ḡḡii ide ḡa iyi ñ tako ñ sḵ ḡḡe fei. ḡḡui Baaba á be ḡḡe wa do irim nḵu.

²⁷ Laakai ku sḡi ñ wa n jḵ ḡḡe. Bei amu takam ñ wεεḵ laakai ku sḡ, beεbe mḵi an jḵ ḡḡe mḵ í wεεḵ laakai ku sḡ. Nḵ laakai ku sḡ iyi an mu ḡḡeu kaa ḡḡe bei ti andunya. Na ḡḡu, i maà wεεḵ inḵ ku fḵ ḡa, nḵ i maà jḵ zigi ḡḡe ku da. ²⁸ Í gbḵ ḡa iyi ñ sḵ ḡḡe ñ ni ñ wa n koo amma an nyi wa bi tu ḡḡe má. Bii ì bim ḡa aa wεε do inḵ didḵ ḡa do iyi ñ wa n bḵ bi Baaba, domi ḡḡui í rem. ²⁹ Na ḡḵi í ce ñ wa n sḵ ḡḡe hai nsei hee ide ḡau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce i dasim naane ḡa. ³⁰ N kaa n ba n sḵ ḡḡe ide nkḡḵ má si na iyi í jḵ Seetam ilaalui andunyau wa naa, amma kù ne gbugbā kāma sim. ³¹ To, i dede ka ne ku ba inei andunya ḡa a mà iyi ñ bi Baaba nḵ ñ wa n ce fei ndεε si bei Baaba í nam woodae.

15

Jesui í ḡḡe icui ḡḡi ndii rezḡe

¹ Si anyii ḡḡu nḵ Jesu í sḵ ḡa má í ni, amui ñ ḡḡe icui ḡḡi ndii rezḡe nḵ Baam mḵi í ḡḡe woo logooε. ² Amaawḵm ḡa iyi a ci ya so fei, ḡḡui í ya da ḡa ku nyḵ ḡa. Amaawḵ ḡa iyi à waa so mḵ í ya kḵta ḡai ku ba kuso ḡḡa ku kḵḵsi. ³ ḡḡe í má tā do saabui ide iyi ñ sḵ ḡḡe. ⁴ I jḵ i má sim ḡa, nḵ amu mḵ an má si ḡḡe. Si bei amaawḵ kaa yḵkḵ ku so iso do arae bii kù ḡḡe wa má si icui ḡḡi, beεbe mḵi ḡḡe taka ḡḡe i kaa yḵkḵ i so bii i kù waa má sim ḡa.

⁵ Amui ñ je icui j̄li ndii rezēē, inje m̄ai ñ je amaaw̄e ña. Ine iyi wa má sim n̄o amu m̄o ñ wa n má si laf̄ē, á so iso nkp̄o. Amma bii kù je do amu i kaa ȳok̄o i ce nḡoḡo ña. ⁶ Ine iyi kù waa má sim aa nyaai a nȳo bei à ya nȳo amaaw̄oi j̄li ña. Si anyie, bii à gb̄e n̄o a t̄ot̄o ña a dasi ña ina a jo. ⁷ Bii ñ waa má sim ña n̄o idem í wa si ñe i t̄o mii iyi ñ bi fei ña aa ba ña. ⁸ Iso nkp̄o ku so ññei á j̄d̄ irii Baam ku ñe amboe. B̄ēbe m̄oi aa nyisiò in̄e ña iyi in̄eu m̄oc̄m̄ ñai. ⁹ Ñ bi ñei bei Baam m̄o í bim. I j̄d̄ i wa si kubim ña. ¹⁰ Bii ñ waa jirima woodam ña, b̄ēbe m̄oi aa wa si kubim ña, bei amu m̄o ñ jirima woodai Baam n̄o ñ wa si kubie.

¹¹ Ñ s̄o ñe in̄e ññu bei ku ba in̄o did̄m̄ ku wa si ñe n̄o in̄o did̄ ññe ku k̄o. ¹² Wooda iyi ñ na ñe wee, i ya bi ñje ña bei ñ bi ñe. ¹³ Kubi nla ḡo kù w̄ēe iyi í re in̄e ku ku si agbei kpaasie ña. ¹⁴ Bii ñ waa ce iyi ñ dasi ñe ñ je kpaasim ñai. ¹⁵ N kaa n kpe ñe aru má, domi aru ci ya mà mii iyi laf̄ēē wa ce. Amma ñ wa n kpe ñe kpaasi ña si na iyi í j̄d̄ mii iyi ñ gb̄o hai bi Baam fei, ññui ñ s̄o ñe b̄e. ¹⁶ Kù je in̄ei í cicaam, amma amui ñ cica ñe. N̄o ñ nya ñe ik̄a ku ba i ya so iso iyi á kpe ña. Si b̄ēbe mii iyi aa t̄o Baaba do irim ña fei á mu ññe. ¹⁷ Iyi ñ wa n dasi ñe ññui í je i ya bi ñje ña.

In̄ei andunya ña à cé Jesu do in̄e ña

¹⁸ Bii in̄ei andunya ña à cé ñe, i mà ña iyi amui à tako à cé. ¹⁹ Bii ñ je ti andunya ña,

tilasi in̄ei andunya ña aa bi ñei, domi tu ñai ñ je ña. Amma amu ñ cica ñei ñ nya ñe hai si andunya, n̄o i kù je ti andunya má ña. Ññui í j̄d̄ in̄ei andunya ña à cé ñe. ²⁰ N̄o i ye gigii ide iyi ñ s̄o ñe ñ ni woo ce ice ci ya la ku re laf̄ēē. B̄ēbe si bei à wahalam aa wahala in̄e m̄o. Bii í je à jirima idem, b̄ēbe m̄oi aa jirima ide ññe. ²¹ Amma mii ñau b̄e fei aa ce ññei na irim si na iyi í j̄d̄ a kù mà in̄e iyi í b̄em wa. ²² Bii n kù naa n kù s̄o ña ide wo, dulum kaa wa si iri ñña. Amma nsei a kù ñe bei aa ce a ni aña a kù mà mà dulum nii. ²³ Ine iyi í c̄em í cé Baam m̄oi. ²⁴ Ine k̄ama kù ce mii iyi ñ ce si anini ñña. Bii n kù ce mii ñau b̄e wo, dulum du ña kaa wa si iri ñña. Amma wee nsei à ye fei nd̄ēe n̄o do ññu fei à cé amu do Baam. ²⁵ Iyi b̄e í cei ku ba ide iyi à k̄o si t̄iai wooda ñña ku k̄o iyi í ni, à c̄em n̄o a kù mà iriò is̄ēe.

²⁶ Amma an b̄e ññe Hundeni Ilaā wa, ññui á j̄d̄ in̄e ña a mà nt̄ou. Ññui í je Woo mua gb̄ugb̄au, n̄o hai bi Ilaā Baabai á naa. Bii í to wa ññui á je ññe s̄ēdam. ²⁷ N̄o in̄e m̄o aa jea in̄e ña s̄ēdam ña, si na iyi í j̄d̄ awaòe ñai à w̄ēe hai waati iyi ñ sinti ic̄em.

16

¹ Ide ñau ih̄e fei ñ s̄o ñei ku ba i maà koose ña si naane ku dasi ññe. ² Aa na a ganji ñe ile bii à ya ce kut̄ot̄o ña ku b̄o. N̄o awaati wa naa iyi in̄e ña aa kpa in̄e ḡo ññe ña, n̄o aa maa tamaa bei Ilaāi aña à waa cea

ice. ³ Aa ya maa ce beɛbei si na iyi í jè a kù mà̀m hee má je Baaba. ⁴ Ñ wa n sō ɲe ide ɲau ihēi ku ba bii awaatiu í to wa i ye gígi ɲa iyi ñ tako ñ sō ɲe tā.

Icɛi Hundei Ilaaɔ

Ñɔi Jesu í sō ɲa má í ni, n kù sō ɲe ide ɲau ihē hai sinte domi awae ɲai à wɛɛ. ⁵ Wee nsei ñ wa n bɔ bi inɛ iyi í bɛm wa, nɔ baa inɛ akā ɲɛ kù beem iwoi ñ wa n bɔ. ⁶ Amma ideu ihē iyi ñ sō ɲe ɲɲui í fɔ inɔ ɲɛ kaa kaa, ma irei. ⁷ Do ɲɲu fei, ntɔi ñ wa n sō ɲe, bii ñ koo aranfāani ɲɛi. Aranfāani ɲɛi, domi bii ñ koo an bɛ ɲɛ Woo mua gbugbāu wa, amma bii n kù koo kaa naa bi tu ɲe. ⁸ Waati iyi á to wa ɲɲui á nyisi inɛi andunya ɲa iyi à je ilu dulum ɲa, nɔ ku jè inɛ ɲa a mà mii iyi í je dee dee, nɔ ku jè a mà iyi Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa. ⁹ Á nyisi ɲa iyi à je ilu dulum ɲa si na iyi í jè a kù dasim naane. ¹⁰ Á jè á mà mii iyi í je dee dee si na iyi í jè ñ wa n bɔ bi Baaba nɔ i kaa yem má ɲa. ¹¹ Nɔ á jè a mà iyi Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tā mɔm.

¹² Ñ nɛ mii nkɔɔ iyi an sō ɲe má amma ideu í re ɲe titā. ¹³ Waati iyi Hundei ntɔ á to wa, ɲɲui á jè i mà ntɔu fei ɲa. Kaa fɔ ide do yiikoi ɲɲu takae, ide ɲa iyi í gbɔ do iyi à na ku cei á sō ɲe. ¹⁴ ɲɲui á jè irim ku nɛ amboe, domi idem nii á gbɔ ku sisi ɲɛ. ¹⁵ Mii iyi Baaba í nɛ fei, tom nii. Ñɔi í ce ñ ni Hundei Ilaaɔu á gbɔ idem ku sisi ɲɛ.

Inɔ ku fɔ á na ku je inɔ didɔ

¹⁶ Jesu í sō ɲa í ni, bii í kɔɔsi keeke i kaa yem má ɲa, nɔ bii í ce sāa má aa yem ɲa. ¹⁷ Ñɔi mɔcɔɛ gɔ ɲa à bee ɲɛ à waa ni, yoomai í je yaasei ideu bɛ. Í ni bii í kɔɔsi keeke a kaa ka ye ɲɲu nɔ bii í ce sāa má aa ka ye ɲɲu. Yoomai í je yaaseɛ. Í ni ɲɲu wa bɔ bi Baai ɲɲu. Yoomai í je yaasei iyi bɛ mɔ má. ¹⁸ To, yoomai í je yaasei bii í kɔɔsi keeke. A kù mà ide mii wa fɔ.

¹⁹ Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee ɲɲu ideu. Ñɔi í ni, to, ñ sō ɲe ñ ni bii í kɔɔsi keeke i kaa yem má ɲa, nɔ bii í ce sāa má aa yem ɲa, mà irei. Ideu bei ñ waa bee ɲa? ²⁰ Ntɔ ntɔ ñ wa n sō ɲe, aa kpata i weewea ɲa, amma á dɔa inɛi andunya ɲa si. Aa wɛɛ do inɔ kufɔ ɲa, amma inɔ kufɔ ɲɛ á na ku kpaasi inɔ didɔ. ²¹ Bii inaabo í gule wa bi ku bí, í ya nɛ inɔ ku fɔ si na iyi í jè waatii ara kuroei í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbeje ara kuroui domi inɔ didɔɛ í ya la do iyi í bí ama si andunya. ²² Beɛbei ɲɛ mɔ ñ wɛɛò inɔ kufɔ si nsei ɲa. Amma an na n ye ɲe má, aa wɛɛò inɔ didɔ ɲa, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku nya inɔ didɔ ɲɲu.

²³ Bii awaatiu í to wa, i kaa beem nkāma ɲa. Ntɔ ntɔ ñ wa n sō ɲe, mii iyi aa tɔɔ Ilaaɔ Baaba do irim ɲa fei á mu ɲɛ. ²⁴ Hee nsei i kù tɔɔ ɲɔgɔ do irim ɲa. I tɔɔ, aa ba ɲa ku ba inɔ didɔ ɲɛ ku kɔ.

Jesu í kāmia andunya

²⁵ Ñɔi Jesu í sō ɲa má í ni, ide ɲau ihē fei nsei do mɔndai ñ sō ɲe. Amma awaati wa naa, iyi n kaa n sō ɲe ide do mɔnda

má. Ide iyi í je idei Baaba an sō ñei sāa sāa do yaaseε. ²⁶ Bii waatiu í to wa, aa tōō Baaba do irim ña. N kaa n sō ñe n ni an tōō na iri ññe má, ²⁷ domi Baaba takae í bi ñe. Í bi ñe si na iyi í jò ññe mō ò bim, nō ò dasi naane ña iyi hai bi tēei ñ naa. ²⁸ Ntōi, hai bi Baabai ñ fita wa ñ naa andunya. Nsei ñ wa n jò andunya ñ wa n bō bi Baam.

²⁹ Nñi mōcōe ña à sōō à ni, to, bebei ò waa fō ide do yaase si na iyi í jò mōnda kù wa si. ³⁰ Nsei à mà iyi ò mà fei ndeε, nō ò mà lasabui idō nwa baa bii a kù beε ide gō. Nñi í jò à dasi naane iyi hai bi Ilaaōi ò naa.

³¹ Nñi Jesu í je ñña í ni, debei ò dasi naane bebei ña? ³² I ce laakai ña. Awaati wa naa nō í to wa tā mōm de, iyi inε ña aa jò ññe fei í fangaa í jò amu akā í bō kpasε ña. Do ññu fei n kù je amu akā, domi Baaba í wεε do amu. ³³ Ide ñau ihē ñ wa n sō ñei ku ba í ne laakai ku sū na anu akā iyi awae ña à ne. Si andunyau ihē aa ye ijuukpā ña, amma í maà mōngō temua ña, domi ñ kāmia andunya tā.

17

Jesu í ce kutōō na irii mōcōe ña

¹ Iyi Jesu í fō beεbe í tā, ññi í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. Jò irii amu Amaε ku ne amboe ku ba amu mō n jò titεε ku ne amboe, ² nō inε ña iyi ò nam fei n mu ñña kuwεε hai tā si bei ò muum yiiko si inε fei. ³ Kuwεε hai tāui í je inε ña a màε, awō Ilaaō akā ilu ntōu, nō a màm, amu Jesu Kirisi iyi ò be

wau. ⁴ Ñ jò iriε í ne amboe si ilεu ihē, nō ice ña iyi í dasim ku ceu fei ñ coo. ⁵ Baaba, nsei ñ wa n tōōei, jò n ne amboe bi tēε bei ñ tako ñ ne wo hee a maa taka andunya.

⁶ Inε ña iyi ò cica hai si andunya ò nam, ñ jò à màε. Tēei à je wo, nō ò so ña ò nam. À nō à waa jirima ideε. ⁷ Nsei à mà mii iyi ò nam fei, hai bi tēei í naa, ⁸ domi ide ña iyi ò sōm ññui amu mō ñ sō ña, nō à gba ideu. À mà iyi ntō ntō hai bi tēei ñ naa nō à dasi naane iyi awōi ò bεm wa.

⁹ Ñ wa n tōōe na iri ñña. Kù je na irii inei andunya ñai ñ wa n tōōe, amma na inε ña iyi ò nam ñai, domi añai à je tēε. ¹⁰ Mii iyi ñ ne fei tēei, nō mii iyi awō mō ò ne fei tom nii, nō irim í ne amboe na iri ñña. ¹¹ Nsei ñ wa n nyi wa bi tēε. Bii í kōōsi keeke n kaa n maa n wa si andunya má, añai aa maa wa si andunyau. Baaba kumá, degbe ña do gbugbāi iriε iyi ò nam, ku ba a je akā si bei awae à je akā. ¹² Waati iyi ñ wεε do aña ñ degbe ña do gbugbāi iriε, iri iyi ò nam nōu. Ñ degbe ña nō si inō ñña baa inε akā kù ce nfe, bii kù je amai nfeu baasi. Bebei kukōi ideε í kō. ¹³ Nsei ñ wa n nyi wa bi tēε. Ide ñau ihē si andunyau ihēi ñ wa n fōō, ku ba aña mō a kōō inō didō na irim. ¹⁴ Ñ na ña ideε, nō inei andunya ña à cé ña si na iyi í jò a kù je ti andunya, si bei amu mō n kù je ti andunya. ¹⁵ N kù wa n tōōe í nya ña hai si andunya, amma ñ wa n tōōei í degbe ña ku ba Seetam inε

laalɔu ku maà nɔ ɲa. ¹⁶ A kù jɛ ti andunya si bei amu mɔ n kù jɛ ti andunya. ¹⁷ Idei í jɛ ntɔ. Jò ideu ku nya ɲa ikā a jɛ titeɛ. ¹⁸ N̄ be ɲai si andunya si bei awɔ mɔ ì bɛm si andunya. ¹⁹ Na iri ɲai n̄ so aram n̄ nae ku ba aɲa mɔ a jɛ titeɛ mam mam.

²⁰ Kù jɛ aɲa akāi n̄ wa n cea kutɔɔ, amma do inɛ ɲa mɔ iyi aa na a dasim naane na saabui ide ɲa. ²¹ N̄ wa n tɔɔei aɲa fei a jɛ akā. Si bei awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ n̄ wa siɛ, jò a jɛ akā si wa ku ba inɛi andunya ɲa a dasi naane iyi awɔi ì bɛm wa. ²² Amboeɛ iyi ì jò inɛ ɲa à yɛ sim, ɲɲui n̄ jò à waa yɛ si aɲa mɔ ku ba aɲa mɔ a jɛ akā bei awaɛ à jɛ akā. ²³ Jò n wa si ɲa nɔ awɔ mɔ ì wa sim ku ba a jɛ akā mam mam, nɔ inɛi andunya ɲa a mà iyi awɔi ì bɛm wa nɔ ì bi ɲai bei ì bim.

²⁴ Baaba, n̄ bi inɛ ɲa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a yɛ amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi í jò ì bim hai waati iyi a kù taka andunya. ²⁵ Baaba awɔ iyi ì jɛ dee dee, baa do iyi inɛi andunya ɲa a kù màɛ, amu n̄ màɛ, nɔ inɛ ihɛ ɲa mɔ à mà iyi awɔi ì bɛm wa. ²⁶ N̄ jò à màɛ, nɔ an kɔɔ ɲa si kumàɛ má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ɲa, nɔ amu mɔ n wa si ɲa.

18

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

¹ Iyi Jesu í ce kutɔɔɛ í tã, ɲɔi í fita, ɲɲu do mɔcɔɛ ɲa à

bɔ lambo gɔ iyi í wa icei ido iyi à ya kpe Sedorɔɔ. ɲɔi í lɔ bɛ, ɲɲu do mɔcɔɛ ɲa. ² Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu mɔ í mà inyau, domi aɲaɔ ɲa à ya koo bɛ isɛ fɛɛfelo. ³ ɲɔi í jò Zudasi í bɔ bɛ do sooge ɲa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲa iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do Farisi ɲau à bɛ wau. À waa mu j̄nɛi igũ ɲa do fitila ɲa do ina jugula ɲa. ⁴ Jesu í bei wa mà mii ɲa iyi á ba ɲɲu fei. Iyi à to wa ɲɔi í sɛkɛɛ si ɲa í bee ɲa í ni, yooi ì waa dɛ ɲa. ⁵ ɲɔi à jɛaa à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ. ɲɔi Jesu í ni, amui ihɛ mɛɛ.

Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu, wa leekɪ bɛ aɲaɔ ɲa ajɔ. ⁶ Iyi Jesu í jɛ ɲa í ni, amui ihɛ, ɲɔi aɲa fei à sɛkɛɛ do anyi à koo à cuku ilɛ. ⁷ ɲɔi Jesu í bee ɲa má í ni, yooi ì waa dɛ ɲa. ɲɔi à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ. ⁸ Nɔ Jesu í ni, n̄ sɔ ɲɛ tã n̄ ni amui ihɛ. To, bii amui ì waa dɛdɛ ɲa ì jò inɛ ɲa iyi à gbeu a nɛ.

⁹ Bɛɛbei ide iyi í tako í fɔu í kɔ iyi í ni, Baaba, inɛ ɲa iyi ì nam fei baa inɛ akā ɲa kù ce nfe. ¹⁰ Wee Simɔɔ Piɛɛ í nɛ taakuba. ɲɔi í yɔɔ í cafeɔ it̄ ɲɛi woo ce icei woo wee n̄lai Ilaaɔu. Irii woo ce iceui Malikusu. ¹¹ Amma Jesu í sɔ Piɛɛ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔɔɛ. Ì waa tamaa n kaa n temuaɔ ijuukpã iyi Baaba í jilɛem nii?

À bɔɔ Jesu si wajui Ani

¹² ɲɔi sooge ɲa do inɛ ngbo ɲa do Zuifu woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à mu Jesu à

dūu. ¹³ Nō à tako à bòðe bi Ani titā. Wee Aniu wa je baai aboi Kaifu, iyi í je woo wee nlai Ilaaḍ si adḍ nḡu. ¹⁴ Nō Kaifu í sḵ Zuifu kpaasie ḡau ideu ihē wo í ni, aranfāani nwai ine akā ku ku si agbei dimi nwa.

Piēe í jã í ni nḡu kù je mḵcḵi Jesu

(Cḵ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

¹⁵ Waati iyi à mu Jesu à waa nee ḡoi Simḵḵ Piēe do mḵcḵ mmu ḡḵ à waa tooe. Wee woo wee nlai Ilaaḍu í mà mḵcḵ ine nḡu, ḡoi í jḵ mḵcḵu í ba í too Jesu í lḵḵ bantumai kpasēi woo wee nlau. ¹⁶ Amma Piēe í ḡbe waduude ande koofa be. Nō mḵcḵ iyi woo wee nlau í màu, í fita wa í naa í ba mudēe iyi wa degbe koofau ide ku fḵ, nḵ í jḵ Piēe í lḵ. ¹⁷ Nō mudēeu í bee Piēe í ni, kù je awḵ mḵ ine akāi mḵcḵi mḵkḵui ya. Nḵoi Piēe í ni, aawo, kù je amu.

¹⁸ Si bei tūtū wa ceu, ḡoi woo ce ice ḡa do woo degbe kpasēi Ilaaḍ ḡau à leekī kḵkḵi ina nyenyē à waa nyia. Nō Piēe mḵ í koo wa nyia bi tu ḡa be aḡ.

Woo wee nlau í bee Jesu ide

(Cḵ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

¹⁹ Nḵoi woo wee nlai Ilaaḍu í bee Jesu idei mḵcḵe ḡa do yaasei cio iyi wa kḵ si. ²⁰ Nḵoi Jesu í jēaa í ni, ideu si bantumai ñ sḵ ine fei. Ñ ya n kḵ ine ḡa si ciom nii ile bii à ya ce kutḵtḵḵ ḡa do si kpasēi Ilaaḍ, bii Zuifu ḡa fei à ya tḵtḵḵ. N kù fḵ ide kāma si asii. ²¹ Na mii í ce ì waa beem ide. Ine ḡa iyi à

ḡbḵ idem, bee aḡa taka nḡa iyi ñ sḵ ḡa, aḡai aa mà mii iyi ñ fḵ.

²² Iyi Jesu í fḵ beēbe, ḡoi ine akāi woo degbe kpasēi Ilaaḍ ḡau í sambalae í ni, woo wee nlau ì waa jēaa ide nfe nfe beēbe? ²³ Nḵoi Jesu í jēaa í ni, bii ide laalḵi ñ fḵ, fḵḵ ine fei ku ḡbḵ. Amma bii í je ide jiida mḵi ñ fḵ, na mii í ce ì waa sambalam.

²⁴ Nō Ani í jḵ à dūu à bòðe bi Kaifu, woo wee nlau.

Piēe í jã má í ni nḡu ku mà Jesu

(Cḵ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

²⁵ Waati iyi Simḵḵ Piēe í wa be wa nyia inau ḡoi à beee à ni, kù je awḵ mḵ ine akāi mḵcḵi mḵkḵui ya. Nḵoi Piēe í jã í ni, aawo, kù je amu. ²⁶ Wee woo ce ice akāi woo wee nlai Ilaaḍu í wa be. Wa je nyaanzei ine iyi Piēe í bu itḵeu. Iyi í ye Piēe ḡoi í beee í ni, n kù yeē inḡḵ lambo bei? ²⁷ Amma Piēe í jã má í ni, aawo. Gbakā ḡoi ajeē wa kḵ.

À bḵḵ Jesu si wajui Pilati

(Cḵ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

²⁸ Hai bi Kaifu be, ine ngboi Zuifu ḡau à bḵḵ Jesu bi ku ki-itii ilu ilēu bii Pilati í wa. Wee daadaakḵi. Aḡa taka nḡa a kù lḵ ile bi ku ce kiituu ku ba aḡa a mà à na a je ilu riisi ḡa. A kù bi a je ilu riisi domi à waa bi a ba a je ijei jingauu Iku ku kuau. ²⁹ Nḡui í jḵ Pilati í fita wa í naa í ba ḡa í bee ḡa í ni, taale yoomai ì ye si mḵkḵu ḡa. ³⁰ Nḵoi à ni, bii kù ce laalḵ, a kaa ka dae si awḵ. ³¹ Nḵoi Pilati í sḵ ḡa í ni, inḡe taka nḡe i kooe i koo i kiiti

do wooda n̄ɛ. Amma à ni, in̄ɛ in̄ɛi Romu n̄a i kù na wa kpāa iyi aa ka kp̄aò aman̄ɛ n̄a.

³² B̄ɛɛb̄ɛi ideɪ Jesu í ce ku nyisiò dimii iku iyi á ku. ³³ N̄ɔi Pilati í l̄ɔ ile bi ku ce kiitiu má í kpe Jesu í beɛ í ni, aw̄ɔi ì j̄ɛ ilaalui Zuifu n̄a? ³⁴ N̄ɔi Jesu í ni, in̄ɛ ɔ̄i í s̄ɛ b̄ɛɛb̄ɛ de, mà ì n̄ɔ ì waa beei. ³⁵ Amma Pilati í ni, amuu Zuifui ñ b̄ɛi ñ mà? Dimiɛ n̄a do in̄ɛ ngboi woo weei Ilaaṣ̄ n̄ai à muɛ à daam si aw̄ɔ. Mii ì ce. ³⁶ N̄ɔi Jesu í j̄ɛaa í ni, bommam kù j̄ɛ ti andunya. Bii í j̄ɛ ti andunyai, woo ce icem n̄a aa ja, a kaa j̄ɛ a mum a na in̄ɛ ngboi Zuifu n̄au. Amma bommam kù j̄ɛ ti andunya ih̄ɛ. ³⁷ N̄ɔi Pilati í beɛ í ni, debei, aw̄ɔu ilaalui? N̄ɔi Jesu í j̄ɛaa í ni, aw̄ɔi ì f̄ɔ b̄ɛɛb̄ɛ. Ñ naai si andunya, à b̄im nii n̄ j̄ɛ s̄ɛɛdai nt̄ɔ. In̄ɛ iyi í j̄ɛ ti nt̄ɔ fei á gb̄ɔ idem. ³⁸ N̄ɔ Pilati í beɛ í ni, dimii mii m̄ɔm nii à ya kpe nt̄ɔ.

À yɛ taaleɪ Jesu a ba a kp̄aa

(C̄ɔ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide n̄au n̄ɔi Pilati í fita má í b̄ɔ bi Zuifu n̄au. Í s̄ɛ n̄a í ni, amu n̄ kù yɛ taale k̄ama si m̄ɔk̄ɔu. ³⁹ Amma si b̄ɛi à n̄ɛ d̄ɔɔn̄ɛɛ, an̄ j̄ɔ n̄ɛ in̄ɛi piis̄ɔ̄ ak̄a si j̄inḡauɪ Iku ku kua. Ì bi n̄ j̄ɔ n̄ɛ ilaalui Zuifu n̄au? ⁴⁰ N̄ɔi ān̄a fei à wasi ku d̄ɔ̄ anu do gbugb̄a à waa ni ān̄a a kù bi m̄ɔk̄ɔu b̄ɛ. À waa ni Barabasii ān̄a à bi. Wee Barabasiu í ya ce ilei.

19

¹ N̄ɔi Pilati í j̄ɔ à c̄a Jesu do kp̄ɔt̄ɔ̄. ² N̄ɔi sooge n̄a à ba

fulai aḡũ à daa Jesu si iriɛ, n̄ɔ à daa si kumboo nkpa ɔ̄ má à waa yaakoɛò. ³ N̄ɔi à ya s̄ɛk̄ɛɛ siɛ wa à naa a maa c̄oo f̄ɔ̄ a maa ni, f̄ɔ̄ ilaalui Zuifu n̄a. N̄ɔ a maa sambalae.

⁴ N̄ɔi Pilati í fita wa ma í s̄ɛ zamaau í ni, wee an̄ fitaò n̄ɛ m̄ɔk̄ɔu wa ku ba i mà n̄a iyi n̄ kù yɛ siɛ kurara ɔ̄. ⁵ N̄ɔi í fitaò Jesu wa do fulai aḡũu do kumboo nkpaɛ. N̄ɔi Pilati í s̄ɛ n̄a í ni, m̄ɔk̄ɔu wee. ⁶ Iyi in̄ɛ ngboi woo weei Ilaaṣ̄ n̄au do woo degbe kpas̄ɛi Ilaaṣ̄ n̄au à ȳɔ̄ n̄ɔi à wasi ku la à waa ni, kpakpaɛ si j̄li. N̄ɔi Pilati í s̄ɛ n̄a í ni, in̄ɛ taka n̄ɛ, i gba i kpakpaɛ si j̄li ku gaau. Amma amu n̄ kù yɛ siɛ taale ɔ̄. ⁷ N̄ɔi Zuifu n̄au à s̄ɔ̄ à ni ān̄a à n̄ɛ wooda ɔ̄, n̄ɔ si woodai ān̄au í gbe de a kpaai domi wa ni n̄n̄uu amai Ilaaṣ̄i.

⁸ Iyi Pilati í gb̄ɔ ideu, n̄ɔi í muu má hee í caa. ⁹ N̄ɔi í b̄ɔò Jesu bi ku ce kiitiu má í koo í beɛ í ni, hai iwoi ì waa naa nt̄ɔ nt̄ɔ. Amma Jesu kù j̄ɛaa m̄ɔm. ¹⁰ N̄ɔi Pilati í beɛ í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku f̄ɔ? I kù mà iyi ñ n̄ɛ kp̄aa n̄ j̄ɔɛ, n̄ɔ ñ n̄ɛ kp̄aa má n̄ kpakpaɛ si j̄li ku gaui? ¹¹ N̄ɔi Jesu í j̄ɛaa í ni, i kaa n̄ɛ gbugb̄a k̄ama sim, bii kù j̄ɛ Ilaaṣ̄i í naɛ wa. N̄n̄ui í j̄ɔ in̄ɛ iyi í dasim si aw̄ɔɛ, dulum d̄ɛɛ í re baa t̄ɛɛ. ¹² Iyi Pilati í gb̄ɔ b̄ɛɛb̄ɛ, n̄ɔi wa ce kookaai ku ba ku j̄ɔ̄. Amma Zuifu n̄au à d̄ɔ̄ anu à waa ni, bii ì j̄ɔ̄ m̄ɔk̄ɔu b̄ɛ, i kù j̄ɛ kpaasii ilaalui n̄lai Romu má. In̄ɛ iyi í ce araɛ ilaalui fei m̄b̄ɛi ilaalui n̄lai Romuui í baa í j̄ɛ.

¹³ Iyi Pilati í gb̄ɔ ideu, n̄ɔi í

jò à fitaò Jesu nò í buba si kitāi woo kiitiu iyi í wa inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Ebεε, Gabatai à ya kpe inyau. ¹⁴Wee à wa si ajò iyi bii iju í má á je ajò kusími. Ajò kusímiu aiei á sinti, nò inε ηa à wasi ku ce sòlui jingau iku ku kuau. Nò waati bεεbε zakai dasāi. Nò Pilati í sō Zuifu ηau í ni, ilaalu nηε wee. ¹⁵Amma à wasi ku dō anu à waa ni, kpaā. Kpakpae si jii ku gaau. Nò Pilati í bee ηa í ni, beirei í ce í bi n kpakpa ilaalu nηε si jii ku gaau. Nò inε ngboi woo weei Ilaaō ηau à jeaa à ni, a kù ne ilaalu mmu gò bii kù je ilaalu nlai Romu. ¹⁶Nò Pilati í da nηa Jesu si awò ku ba a kpakpae si jii ku gaau.

*À kpakpa Jesu si jii ku gaau
(Cò Matie 27:32-44; Maaku
15:21-32; Luku 23:26-43)*

Nò à mu Jesu à neò. ¹⁷Nò à kāa Jesu jii ku gaauu í so í fitaò hai inò ilu í bòò hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebεε, Gògòtai à ya kpe inyau. ¹⁸Bei à kpakpae si jii ku gaauu. Nò à kpakpa inεmòkò minji gò ηa be má, inε akā do awò cangae, inε akā mò do awò nηε nò Jesu í wa anini nηa.

¹⁹Nò Pilati í jò à kò ide gò si jii gò à masi antai jii ku gaauu. Kukòu í ni, Jesu inei Nazareti, ilaalui Zuifu ηa. ²⁰Zuifu nkpò í ka kukòu domi inyau kù jìò inò ilu. Nò à kòò do feei Ebεε do Latēε do Gεrēki. ²¹Nò inε ngboi woo weei Ilaaō ηau à sō Pilati à ni, maà ti í kò í ni, ilaalui Zuifu ηa, amma kò í ni, í ni nηu í je Ilaalui Zuifu ηa.

²²Nò Pilati í ni, iyi n kò tā n kòò.

²³Iyi sooge ηau à kpakpa Jesu à tā ηòí à so jaaεε ηa à kpōò ikò mεε, sooge fei í so ikò akā akā. Nò à so ibò sisòeu má. Ibòu kù ne agbei ku sò domi à wōò hai lele hee ku bò ilε. Iyi à so ibòu ²⁴ηòí à ni, ka maà ga ibòu, amma ka ta si kpaasa ka cò ti inε iyi á je. Nò bεεbei à ce. Bεεbei kukòí idei Ilaaō í kò tengi bii í ni, aηa duusō à kpē jaaem ηa. Nò à ta si ibò nlam kpaasa.

²⁵Wee iyei Jesu do ifòí iyeε, do Maari aboi Kopa, do Maari inei Madala, à waa leekí bi jii ku gaui Jesu. ²⁶Nò Jesu í ye iyeε be, do mòcò iyi í biu à waa leekí kòkòí nje, nò í sō iyeε í ni, abooyi, inε ihēi í baa í je bei amaε. ²⁷Nò í sō mòcòu í ni, abou ihē bei iyeεi í baa í je. Hai ajò nηui mòcòu í gbāa í bòòε kpašēε wa woo.

*Waati iyi Jesu í ku
(Cò Matie 27:45-56; Maaku
15:33-41; Luku 23:44-49)*

²⁸Si anyii nηu, si bei Jesu í mà iyi bebei fei ndεε í kpa iri mbε, ηòí í ni, agbe wa kpam. Í fò bεεbei ku ba kukòí idei Ilaaō ku kō. ²⁹Wee caka gò í wa be í ne atē kukā bam bam. Nòí à ðí kanya si amaawòí jii gò à sòsi atē kukāu à waa too si gelei Jesu. ³⁰Iyi Jesu í tie atē kukāu ηòí í ni, n kpa irii icem nii mbε. Nò í kòmba irie í ku.

*À gū Jesu kaka si kpakpaa
cingae*

³¹Si bei à wa si sòlui ajò kusímiu, Zuifu ηau a kù waa bi ajòu ku to wa ku ba iku

ηαυ si j̄i ηαυ βε, domi aj̄ou aj̄o nla ḡoi. N̄ηui í j̄ò à koo à t̄ò Pilati ku j̄ò a ce kut̄ei in̄e ηa iyi à kpakpa ηαυ, n̄o a nya ηa hai βε. ³² Na η̄oi í ce sooge ηαυ à ce kut̄ei in̄e sinteu do in̄e minjisiau, aηa iyi à kpakpa do Jesu aj̄ou. ³³ Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku t̄ā, n̄o a k̄u ce kut̄εε má. ³⁴ Amma in̄e ak̄āi sooge ηαυ í ḡū kpakpaa cingae do kaka, η̄oi gbak̄ā n̄je do in̄yi wa j̄o wa. ³⁵ Amu Zāa n̄ ye iyi βε fei, n̄o n̄ wa n̄ j̄ea in̄e ηa s̄εedaε, s̄εedam n̄ou nt̄oi. N̄ mà kam kam iyi nt̄oi n̄ wa n̄ f̄o, n̄o n̄ wa n̄ f̄oi ku ba in̄e m̄o i dasi naane ηa. ³⁶ A k̄u ce kut̄εε ηa n̄o iyi βε í cei ku ba kuk̄oi idei Ilaās̄ ku k̄ō iyi í ni, baa k̄ūkū ak̄āε kaa l̄εge. ³⁷ N̄o kuk̄oi idei Ilaās̄ í ni má, aa c̄o in̄e iyi aηa taka n̄ηa à ḡūu.

À dasi ikui Jesu bale

(C̄o Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

³⁸ Si anyii n̄ηu, Zozefu in̄ei Arimateeu í koo í t̄ò Pilati ku j̄ò n̄ηu ku nya ikui Jesu. Wee Zozefu m̄o m̄oc̄oi Jesui, amma si asiii, domi wa ce n̄joi in̄e ngboi Zuifu ηa. N̄o Pilati í j̄eaa si. Na η̄oi í j̄ò Zozefu í koo í nya ikui Jesuu. ³⁹ Nikodemu iyi í b̄o bi Jesu id̄ū ḡo wo, í si Zozefu. N̄o wa mu tulare dimi ik̄ā ik̄ā minji, ak̄ā mirui à ya kpoo, ak̄ā m̄o aloε. Kuwoε í to zakai kilo kuntaa. ⁴⁰ In̄e minji ηαυ à so ikui Jesu à woo do j̄aaε f̄ūf̄ū ḡo ηa n̄o à f̄āsi tulareu. Si d̄ōnei Zuifu ηa βεεbei à ya ce bii à waa si iku. ⁴¹ Lambo ḡo í wa tengi bii à kpakpa Jesu si j̄i n̄ou. Si in̄o

lambou à gbe isai kuta ḡo βε k̄u kp̄ε tit̄ā, n̄o a k̄u si in̄e ḡo si βε. ⁴² Bei à koo à si Jesu si na iyi í j̄ò tengi βε k̄u j̄i, n̄o à bi a suu gb̄āa gb̄āa hee aj̄oi kus̄imiu ku maa to wa.

20

Bale ngbe

(C̄o Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

¹ Aj̄o amaazuma daadaako waati iyi iju k̄u má s̄āa s̄āa, η̄oi Maari in̄ei Madalau í b̄o bi baleu. N̄o í ba wee à tale kut̄au hai and̄ε baleu. ² N̄oi í sei í b̄o bi Sim̄o Piεε do bi m̄oc̄o iyi Jesu í bi j̄iidau, í s̄ō ηa í ni, à nya ikui Laf̄εε hai in̄o bale n̄o a k̄u mà bii à dasi.

³ N̄oi Piεε do m̄oc̄ou à fita à b̄o bi baleu. ⁴ Aηa minji fei à sei aj̄o, amma m̄oc̄ou í sei í cua Piεε, n̄ηui í tako í to bi baleu. ⁵ N̄o í bate í nante si baleu, n̄o í ye j̄aaε ηαυ wa j̄ile, amma k̄u l̄o. ⁶ N̄oi Sim̄o Piεε wa baa do anyi. Iyi í to wa n̄o í l̄o in̄o baleu. N̄o í ye j̄aaε ηαυ wa j̄ile, ⁷ do mango iyi à tako à d̄iō iriεu. Amma mangou k̄u waa j̄ile inya ak̄ā do j̄aaε ηαυ, wa woi ikpa ak̄ā. ⁸ N̄oi m̄oc̄o iyi í tako í to bi baleu, n̄ηu m̄o í l̄o. Iyi í ye mii ηαυ n̄o í dasi naane. ⁹ M̄oc̄o ηαυ a k̄u tako a k̄u gb̄o yaasei kuk̄oi idei Ilaās̄ wo iyi í ni k̄u n̄ε bei á ce iyi Jesu k̄u j̄i hai si bale. ¹⁰ N̄oi m̄oc̄o ηαυ à sinda à b̄o kpas̄ē.

Jesu í tusea Maari in̄ei Madalau araε

(C̄o Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

¹¹ Amma Maari wa leek̄i waduude k̄ok̄oi baleu wa

kpata. Si bei wa kpatau ηοι í bate í nante ino baleu. ¹² Nɔ í ye amaleka minji gɔ ηa à waa dasi nyau fufu à waa buba tengi bii ikui Jesu wa sũ wo, ine akã ikpa iri, ine akã mɔ ikpa kutɛ. ¹³ Nɔ à beɛɛ à ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Nɔi í je nηa í ni, à so ikui Lafɛɛm hai ihɛi nɔ n kũ mà bii à dasiɛ.

¹⁴ Iyi í fɔ beɛbe í tã, ηοι í sinda nɔ í ye Jesu wa leekí be. Amma kũ mà mà Jesui. ¹⁵ Nɔi Jesu í beɛɛ í ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Yooi ì waa dɛ. Nɔi Maari í tamaa bei woo degbe lamboui. Nɔi í sɔɔ í ni, makɔoyi, bii awɔi ì soo, sɔm bii ì jilɔɔ n koo n soo. ¹⁶ Nɔi Jesu í ni, Maari. Nɔi Maari í sinda sie í sɔɔ do feei Ebeɛ í ni, Rabuni, waatɔ Mɛɛtu.

¹⁷ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, jɔm, maà lum, domi n kũ bɔ lele bi Baam titã. Amma bɔ bi mɔcɔm ηa, sɔ ηa í ni n wa n bɔ bi Ilaaɔ. Nηui í je baam, nɔ í je baai inje mɔ.

¹⁸ Nɔi Maari inei Madalau í koo í sɔ mɔcɔ ηau í ni nηu í ye Lafɛɛ. Nɔ wa sisi nηa ide iyi Jesu í sɔɔ.

*Jesu í tusɛa mɔcɔɛ ηa araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku
16:14-18; Luku 24:36-49)*

¹⁹ Ajɔ amaazumau iyi ale í le ηοι mɔcɔ ηau à tɔtɔ si ile gɔ nɔ à sɔkɔ gambou domi à waa ce njoì ine ngboi Zuifu ηau. Nɔi Jesu í faata wa í leekí si anini nηa. Nɔ í sɔ ηa í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nηɛ.

²⁰ Iyi í sɔ ηa beɛbe í tã ηοι í nyisi ηa awɔɛ ηa do kpakpaa cingaɛu. Nɔ inɔi mɔcɔ ηau í dɔ

iyi à ye Lafɛɛ. ²¹ Nɔi Jesu í sɔ ηa má í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nηɛ. Si bei Baaba í bɛm wa, beɛbe mɔi amu mɔ n be ηɛ.

²² Iyi í fɔ beɛbe í tã ηοι í fufu ηa í ni, i gba Hundei Ilaaɔ ηa. ²³ Inɛ iyi ì kpa ideì dulum dɛɛ ηa, Ilaaɔ mɔ á kpaai. Inɛ mɔ iyi ì ni dulum ndɛɛ í je ideì iriɛ ηa, lafɛɛ á maa wɛɛò ndɛɛi.

Jesu do Tomaa

²⁴ Wee Tomaa ine akã mɔcɔ maateɛji ηa iyi à ya kpe Sikàu kũ wa ino nηa si waati iyi Jesu í naa si ηau. ²⁵ Nɔi mɔcɔ ηa iyi à gbeu à sɔɔ à ni, à ye Lafɛɛ. Amma Tomaa í sɔ ηa í ni, nɔ n kũ ye agbei ponti ηau si awɔɛ ηa nɔ n kũ dasi amaawɔm si agbei pontiu nɔ n kũ dasi awɔm si dalai jujui kpakpaa cingaɛu n kaa n dasi naane pai.

²⁶ Zakai azuma akã má à tɔtɔ má si ino ile. Tomaa í wa ino nηa. Nɔ à cimbo gambo ηa. Amma Jesu í faata si anini nηa wa má nɔ í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nηɛ. ²⁷ Nɔ í sɔ Tomaa í ni, cɔ awɔm ηa nɔ ì dasi amaawɔɛ si be. Naad awɔɛ wa má ì luò cingaam. Jɔ sika sikau be, dasi naane. ²⁸ Nɔi Tomaa í jɛaa í ni, awɔi ì je Aɔ Lafɛɛm. ²⁹ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, debei ì dasi naane si na iyi í jɔ ì yem, ma irei. Ilu ino didɔ ηai ine ηa iyi a kũ yem nɔ do nηu fei à dasi naane.

Mii iyi í jɔ à kɔ tiau ihɛ

³⁰ Maamaake nkpɔi Jesu í ce má si wajui mɔcɔɛ ηa iyi a kũ kɔ si tiau ihɛ. ³¹ Amma ide iyi ihɛ ηai à kɔ ku ba ì dasi naane ηa iyi Jesui í je Kirisi Amai Ilaaɔ ku ba naane iyi ì

dasiε ηαυ ku jò i ba kuwεε hai tã ηα.

21

Jesu í tusea mǎcǎ mεεje gǎ ηα arǎε

¹ Si anyii nηu, Jesu í nyisi arǎε bi mǎcǎε gǎ ηα má kǎkǎi tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bei í nyisiò arǎε wee.

² Simǎǎ Piεε do Tomaa iyi à ya kpe Sikǎu do Natanieli inei Kanǎ si ilei Galilee do amai Zebedee ηα do mǎcǎ minji mmu gǎ ηα má, anηa fei à wa inya akǎ be. ³ Nǎi Simǎǎ Piεε í sǎ ηα í ni, ñ wa n bǎ cǎcǎ. Nǎ à ni, aa ka sie.

Nǎ à fita gbakǎ à lǎ akǎi inyi gǎ idũ à nε. Amma idũ ajǎ nηu a kũ mu nkǎma. ⁴ Iyi iju wa bǎ ku má, ηǎi à ye Jesu wa leekǎ itǎi tenkuu be, amma a kũ mà mà nηui. ⁵ Nǎi Jesu í bee ηα í ni, ñε awaasũ ηαu be, i kũ mu nkǎma ηα de. Nǎi à ni, aawǎ. ⁶ Nǎi í sǎ ηα í ni, i dasi taaǎ nηε inǎ inyi do ikpa awǎ njei akǎi inyi, aa mu cǎε ηα. Nǎ à sǎ taaǎ nηα inǎ inyi nǎ à mu cǎε hee à mǎngǎ ku faa wa. ⁷ Mǎcǎ iyi Jesu í bi jiidau í sǎ Piεε í ni, Lafǎε mbe.

Iyi Simǎǎ Piεε í gbǎ iyi Lafǎεi, ηǎi í dasi ibǎε domi basǎi í wεε wǎ. Nǎ í dasi inyi wa bǎ bi tεε. ⁸ Amma mǎcǎ ηα iyi à gbeu à to wa ice do akǎi inyi, à waa fa taaǎ nηα iyi í kǎ do cǎεu. Kujǎ nηα do ice kũ re mεetu cǎ. ⁹ Iyi à kita wa ile nǎ à ye ina nyenyε gǎ be cǎε wa banda si, nǎ pǎε wa jile be. ¹⁰ Nǎi Jesu í sǎ ηα í ni, i naaǎ cǎε gǎ ηα iyi í mu wa nsei u ηα.

¹¹ Nǎ Simǎǎ Piεε í koo í lǎ akǎi inyi nǎ í fa taaou wa ile. Taaou í kǎ do cǎε nla ηα. Kukpǎ nηα í to cǎ do ciitaa do mεeta. Do iyi í kpǎ beεbe fei taaou kũ ga. ¹² Nǎi Jesu í sǎ ηα í ni, i naa í nya sǎnda ηα. Nǎ baa mǎcǎ akǎ kũ je ku beε ku ni, awǎi yoo, domi à mà iyi Lafǎεi. ¹³ Nǎi Jesu í koo í so pǎεu do cǎεu í na ηα.

¹⁴ Ise gbεetasiaei mbe bei iyi Jesu í nyisi mǎcǎε ηα arǎε hai waati iyi í jǎ hai si bale.

Jesu do Piεε

¹⁵ Iyi à nya sǎnda à tǎ ηǎi Jesu í bee Simǎǎ Piεε í ni, Simǎǎ amai Zǎa, ì bim í re inε ihǎ ηα? Nǎ Piεε í jεaa í ni, oo Lafǎε. Ì mà iyi ñ biε. Nǎi Jesu í sǎǎ í ni, gbǎa ama angudǎm ηα.

¹⁶ Nǎ í beεε má ise gbεejisia í ni, Simǎǎ amai Zǎa, ì bim? Nǎ Piεε í jεaa í ni, oo Lafǎε. Ì mà iyi ñ biε. Nǎi Jesu í sǎǎ í ni, gbǎ angudǎm ηα. ¹⁷ Nǎ í sisi í beεε má ise gbεetasia í ni, Simǎǎ amai Zǎa, ì bim? Nǎ inǎi Piεε í fǎ do si bei í beεε ise gbεetasia í ni, ì bim? Nǎi Piεε í jεaa í ni, Lafǎε, ì mà fei ndεε, ì mà kam kam iyi ñ biε. Nǎ Jesu í sǎǎ í ni, to, gbǎ angudǎm ηα. ¹⁸ Ntǎ ntǎ ñ wa n sǎei, waati iyi ì wεε awaasũ ì ya dǎa arǎε wondo nǎ ì bǎ bii ì bi. Amma bii ì naa ì gbǎ, aa te ikpǎei nǎ inε gǎ ku dǎε nǎ ku bǎǎε bii ì kũ bi. ¹⁹ Do ideu bei Jesu í fǎ yaase bei Piεε á na ku ku nyisiò amboei Ilaaǎ. Iyi í fǎ beεbe í tǎ nǎ í sǎǎ í ni, toom wa.

Jesu do mǎcǎ iyi í bi jiidau

²⁰ Nǎi Piεε í sinda, nǎ í ye mǎcǎ iyi Jesu í bi jiidau wa naa

do anyi n̄a. M̄ɔɔu n̄ui í tako
 í gbesi ḡend̄ei Jesu waati iyi à
 waa j̄e í beee í ni, Laf̄ē, yooi á
 zambāeu. ²¹Iyi Pīee í ye m̄ɔɔu
 n̄oi í bee Jesu í ni, Laf̄ē, m̄ɔk̄ou
 ih̄ē m̄o ni, beirei ti n̄u m̄o á ye.
²²N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, baa bii ñ
 bi n̄ j̄ò ku maa w̄ee hee n̄ koo n̄
 nyiò wa mái, iwoi í ye. Aw̄o
 de, toom wa. ²³N̄oi laabaau
 ideu í fangaa si in̄oi woo dasi
 Jesu naane n̄au à be ni m̄ɔɔu
 kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa
 ku, n̄u de í ni, baa bii ñ bi n̄ j̄ò
 ku maa w̄ee hee n̄ koo n̄ nyiò
 wa mái, iwoi í ye.

²⁴M̄ɔɔo iyi Jesu wa f̄āau amu
 Zāai. N̄o amu takam nii ñ wa n̄
 j̄e s̄eēd̄ai ide n̄au, amu iyi n̄ k̄o
 tiāu ih̄ē, à n̄o à mà iyi s̄eēdam í
 j̄e nt̄o.

Iri kukpai tiāu

²⁵Mii n̄kp̄o n̄kp̄o í w̄ee má
 iyi Jesu í ce. Bii í j̄e à k̄o fei
 nd̄ee ak̄ā ak̄ā, n̄ kù tamaa mà
 andunyau ih̄ē á to ine n̄a a ba
 bii aa j̄ile tiāu n̄a iyi aa k̄o n̄au
 fei.

Icɛi Woo Bɛ Na

*À cea Woo bɛ nau kuwāi
Hundeɪ Ilaaḏ*

¹ Baakɔɔm, Teofili,

Si tia sintem n̄ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa inɛ na si fei hai sinteɛ, ² hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaḏ í soo lele. Hee ku maa nɛ, inɛ na iyi í cica wo à je woo bɛ nau, í ba na ide ku fɔ do gbugbāi Hundeɪ Ilaaḏ í sɔ na bei aa ce. ³ Si anyii ikue í nyisi na arae si afei ajɔ ciiji isɛ fɛɛfelo ku je nna sɛɛda iyi kù nɛ sika sika iyi nnu í wɛɛ. À yɔɔ nɔ í ce nna faajii bommai Ilaaḏ. ⁴ Ajɔ nnu gɔ, si bei Jesu do mɔcɔɛ na à wa inya akā í sɔ na í ni, i maà tekɪ hai Zeruzalɛmu na, amma i degbe amua iyi Ilaaḏ Baaba í wāɔ n̄u, amua iyi n̄ tako n̄ sɔ n̄e ideɛu. ⁵ Zāa nnu, inyii í dasi n̄e wo, amma si ajɔ minjiu ihɛ aa da n̄nɛ si Hundeɪ Ilaaḏ.

Jesu í nyi lelei Aḥ

⁶ N̄ɔi woo bɛ na iyi aḥaḏ Jesu na à wa inya akāu à beɛɛ à ni, Lafɛɛ, bebei aa teese i jilɛ bommai Izireli? ⁷ N̄ɔi Jesu í je nna í ni, kù je baa n̄nɛ i mà ajɔu walakɔ i mà yaase bei mii nau bɛ á na ku ce na. Ilaaḏ Baabai í jilɛ iyi bɛ na do yiikoɛ. ⁸ Amma aa ba gbugbā na waati iyi Hundeɪ Ilaaḏ á naa si n̄e. Aa jɛa inɛ na sɛɛdam na si ilui Zeruzalɛmu, do si ilɛi Zudee fei, do si ilɛi Samari hee ku bɔ do kɔɔi andunya fei. ⁹ Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, n̄ɔi à waa cɔɔ nɔ à

ba wee Ilaaḏ í soo ikpa lele nɔ kudūi iji gɔ í jɔ a kù yɔɔ má.

¹⁰ Waati iyi à waa cɔɔ wa nɛ ikpa lelei Aḥ, n̄ɔi gbakā à yɛ woo dasi ibɔ fūfū minji gɔ na bɛ à waa leeki kɔkɔ nna. ¹¹ N̄ɔi inɛ nau à ni, inɛ inɛi Galilee na, na mii í ce ì leeki ì waa cɔ lele na. Jesuu bɛ iyi Ilaaḏ í so ikpa lele hai bi tu n̄eu á nyi wa má do yaase bei ì yɔɔ í n̄eḏ leleu na.

Nsui Zudasi

¹² Iyi inɛ nau à fɔ beɛbe à tā, n̄ɔi woo bɛ nau à sinda wa hai iri kutai Olivie bii à wau à nyi wa Zeruzalɛmu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akā. ¹³ Iyi à to Zeruzalɛmu n̄ɔi à gū lelei ile ku kpeke bii à ya maa wau. An̄a iyi à tɔtɔɔ beu wee, Piɛɛ do Zāa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Alifee, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do Zudu amai Zaaki. ¹⁴ Do anu akāi inɛ nau fei à ya tɔtɔɔ a maa ce kutɔɔ do himma, aḥa do ifɔi Jesu na do Maari iyee do inaabo gɔ na má.

¹⁵ Ajɔ nnu gɔ woo dasi Jesu naane nau à tɔtɔɔ má. Kukpɔ nna í to zakai amane cifa. N̄ɔi Piɛɛ í dede í leeki si anini nna í ni, ¹⁶ inɛ kpaasim na, Hundeɪ Ilaaḏi í jɔ Davidi í fɔ ideɪ Zudasi wo, nnu iyi í cuaa inɛ na iyi à mu Jesuu, n̄e ideu kù nɛ bei á ce iyi kù ce. ¹⁷ Zudasiiu í tako í je inɛ akā nwa wo, nnu mɔ í ya dasi ice nwa awo.

¹⁸ Fia iyi í ba na laalo iyi í ceu í raḏ iko gɔ. N̄ɔi í cuku, irie í tako í to ilɛ n̄e in̄e í la, ifūɛ fei í fita. ¹⁹ N̄ɔi inɛ na iyi à wa Zeruzalɛmu fei à gbɔ ideu. Na

ηοι ί jò do fee ηηα à waa kpe ikou Akedama, waatò Ikoi njè.

²⁰ Ideε iyi à kò si tiai iri kukòu wee.

A jò ideεu ku kpòò bomma.

Ine gò ku maà buba be má.

Nò à kòò má à ni,

A jò ine gò ku je nsūe si icεu.

²¹⁻²² Debεi, ka dasi ine gò si inò nwa ku je nsūi Zudasiu.

Nò í gbe lafēε ku je ine iyi í ye kujji Lafēε Jesu hai si balε bei

awa mò. Nò lafēε ku je ine akāi

ine ηα iyi à ba wa kuwεε ajò si

waati kāma fei iyi Jesu í wεε

do awa si andunyau ihē, hai

waati iyi Zāa í dasiε inyi hee

í koo í bò lele. ²³ Nòi à cica

amanε minji gò ηα, irii ine akāi

Zozefu iyi à ya kpe Baasaba,

walakò Zusitu, ine minjisiau

mò Matiasi. ²⁴ Nòi à ce kutòò

à ni, Lafēε, awò iyi ì mà idòi

ine fei, nyisi wa ine iyi ì cica.

Si inòi mòcò minjiε ηau ihē

²⁵ nyisi wa ine iyi ì bi ku je

nsūi Zudasii si icεi woo be ηau,

icε iyi Zudasii í jò nò í koo í lò

tengi bii í jò à dasiε. ²⁶ Nòi à

ta ηηα kpasaa. Nò kpasau í so

Matiasi. Nòi à dasiε si inòi woo

be maatakā ηau.

2

Kunaai Hundei Ilaaō

¹ Iyi ajò Pantekotu í to, ηοι

woo dasi Jesu naane ηau fei à

tòtòò inya akā. ² Gbakā ηοι à

gbò iba gò í naa hai lele, í jò bei

fufu nla, nò si inò ileu fei ine

ηα à gbò ibau. ³ Si anyiε ηοι à ye

ngògò bei amei ina í na í lesi irii

αηα fei akā akā. ⁴ Nòi αηα iyi à

wa be fei à kòò Hundei Ilaaō nò

à waa fò fee mmu gò ηα, si bei

Hundei Ilaaō í mu ηηα αηα fei ikā ikā.

⁵ Wee waati beεbe Zuifu gò

ηα iyi à mà beεrei Ilaaō à naa

hai ile fei à wa Zeruzalemu.

⁶ Iyi à gbò ibau, ηοι zamaa

nkpò nkpò í sei í koo í tòtòò be

nò à biti jiida jiida si na iyi í

jò à gbò woo dasi Jesu naane

ηau à waa fò feei αηα ikā ikā.

⁷ Nòi í mu ηα biti hee í caa,

nò à bee nje à waa ni, ine ηα

iyi à waa fò ideu be, n jò αηα

fei inei Galilee ηai mεε. ⁸ Nò

beirei í ce awa fei à gbò à waa

fò ide do fee nwa ikā ikā. ⁹ Si

inò nwa ine gò ηα à naai hai ilei

Paati do hai Medi do Elami, do

hai ilei Mezopotami do Zudee

do Kapadosi do Pontu do hai

ilei Azii. ¹⁰ Ine gò ηα mò hai

ilei Firizii à naa do Panfili do

Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í

wa kòkòi Sireni. Ine gò ηα mò

à naa hai Romu. ¹¹ Ine gò ηα

Zuifu ηai à bí ηα, ine gò ηα mò à

waa too kucei Zuifu ηα. Ine gò

ηα à naa hai ilei Kereti do hai

Arabi. Do ηηu fei, awa fei à

gbò à waa fò fee nwa ηα ikā ikā

à waa sisìò mii nla ηα iyi Ilaaō í

ce. ¹² Nòi αηα fei à biti hee a kù

mà bei aa lasabu nò à bee nje à

waa ni, yoomai í je yaasei mii

nòu ihē. ¹³ Amma ine gò ηα à

yaako ηα à waa ni, ine ηau à mò

atēi hee í caa.

Wazo iyi Pieε í ce

¹⁴ Nòi Pieε í dede do woo

be maatakā ηau ajò nò wa la

hee lele í sò zamaau wa ni,

inε Zuifu ηα do inε mò iyi í

wa Zeruzalemu fei, i sotì i gbò

ηα. ¹⁵ N bi i mà ηα iyi ine

ηau ihē a kù mò atē si bei ì

waa tamaa ηau be, domi à wεε

si daadaakɔ, baa isɔ mɛɛsɔ kù lɔ titá. ¹⁶ Amma iyi ì waa ye daakɔoyiu ihɛ ɲa, iyi walii Zoeli í fɔu mbe iyi í ni,

¹⁷ Ilaaɔ í ni, si ajoì ankãanyi ɲau an daa ine fei si Hundem.

Ama inemɔkɔ do ama inaabo nɲe ɲa aa ce walii.

Awaasũ nɲe ɲa aa ya maa ce kuye ɲa,

Nɔ mɔkɔ ngbo nɲe ɲa mɔ Ilaaɔ á ba ɲa ide ku fɔ si ala.

¹⁸ Waati beɛbe, an dasi Hundem si inemɔkɔ do inaabo woo ce icem ɲa,

Nɔ aa ce walii.

¹⁹ An nyisi mii maamaake ɲa ikpa lelei Aɔ,

Nɔ an jɔ ine ɲa a ye mii maamaake ɲa má si ilɛ.

Ine ɲa aa ye njɛ do ina do cuai ina.

²⁰ Inunu á kuku inya

Nɔ cukpa ku kpã bei njɛ.

Si anyii nɲui ajoì Lafɛɛ á to wa, ajo nla ilu amboeu.

²¹ Amma ine ɲa iyi à waa kpe Aɔ Lafɛɛ fei aa ba faaba.

²² Inɛ inɛi Izireli ɲa, i sotfi i gbɔ ideu ɲa. Ilaaɔ í jɔ ì mà yíikoi Jesu inɛi Nazaretiu ɲa na maamaake do nyinda ɲa iyi í jɔ Jesu í ce si anini nɲe, si bei inɛ taka nɲe ì mà ɲa. ²³ Jesuu, Ilaaɔ takæi í lasabu hai sinte í jilɔ si a daa ine ɲa si awɔ. Nɔ inɛi ì daa ilu dulum ɲa si awɔ ì jɔ à kpakpæ si jli ku gaau à kpaa ɲa. ²⁴ Amma Ilaaɔ í jũu hai si bale, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù ne gbugbã kãma siɛ hee ku gɛɛɛ be. ²⁵ Idei Davidi í kɔ í ni,

N̄ wa n ye Aɔ Lafɛɛ ajo fei, Domi í wa awɔ njem ku ba n maà n yaya.

²⁶ Na ɲoi í jɔ idɔm wa dɔ, nɔ ñ wa n fɔ ide do inɔ didɔ. Nɔ baa bii í jɛ an ku ñ ne kpãa ku cɔ,

²⁷ Domi awɔ Ilaaɔ i kaa jɔ hundem bi ku wai iku ɲa.

Beɛbe mɔi i kaa jɔ arai Ine Kumáɛ ku sãmi.

²⁸ Ì nyisim kpãa iyi wa bɔɔm si kuwɛɛ.

An wɛɛ do awɔ si inɔ didɔ.

²⁹ Si anyii nɲu nɔ Píɛɛ í ni má, inɛ kpaasim ɲa, ñ wa n sɔ ɲe nɔ kù ne sika kãma, Davidi bala nwa í ku nɔ à suu. Baleɛ mɔi í wa si anini nwa ihɛ hee do nnyi fei, mà irei.

³⁰ Amma si bei í jɛ walii, í mà iyi Ilaaɔ í cea nɲu kuwãi ide gɔ do kugbasi í ni tɔkuɛ gɔ á ɲa ku buba si kitãi bommaɛ.

³¹ Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na ɲoi í jɔ ide iyi í fɔ, iyi í ni Ilaaɔ kaa jɔ hundee bi ku wai iku ɲa nɔ aræ kaa sãmi, idei kujli ine iyi Ilaaɔ í cicaui wa fãa. ³² Jesuu iyi ñ wa n fɔ idee,

Ilaaɔ í jũu hai si bale nɔ awa fei à jɛ seɛda. ³³ Ilaaɔ Baaba í soo lele nɔ í muaa Hundee iyi í wãaò wo. Nɔ nɲu mɔ í mua awa mɔ Hundeu. Nɲui ì waa ye nɔ ì waa gbɔ ɲa be. ³⁴ Davidi takæ kù bɔ lelei Aɔ amma í ni,

Aɔ Lafɛɛ í sɔ Lafɛɛm í ni,

Buba awɔ njem,

³⁵ Hee n ce mbeɛɛ ɲa

Bi ku lesi isɛɛ.

³⁶ Na ɲoi í jɔ ì s̄la inɛ inɛi Izireli ɲa fei ì mà iyi ihɛ ɲa sãa sãa. Jesu iyi ì kpakpa si jli nɔu be ɲa, nɲui Aɔ í ce Lafɛɛ do Kirisi.

³⁷ Iyi ine ɲau à gbɔ beɛbe ɲoi ideu í to si ɲa ntɔ ntɔ, nɔ à bee Píɛɛ do woo be iyi à gbe ɲau à ni, inɛ kpaasi nwa ɲa, beirei aa

ka ce. ³⁸ N̄oi Piεε í s̄õ ña í ni, ñe fei í kpaasi id̄o ñne í j̄ò a dasi ñe inyi do irii Jesu Kirisi ku ba Ilaās ku kpa ideí dulum du ñe, n̄o aa ba amuai Ilaās ma ña iyi í je Hundee. ³⁹ Beεbei á ce si na iyi í j̄ò Ilaās í ce ñne kuwãe, ñne do ama ñne ña do ine ña iyi à wa hee j̄iij̄i fei, ine ña iyi Ās Laf̄εe nwa á kpe fei.

⁴⁰ Do ide ikã ikã nkp̄o nkp̄oi Piεε í je ñna do seeda n̄o í mu ñna gbugbã í ni, í nya ara ñne ikã hai bí ine laal̄oi nsei ñau ih̄e ku ba í ba faaba ña. ⁴¹ N̄oi à dasi ine ña iyi à gba ideí Piεeu inyi. Ajo ñnu zaka bei amane dubu meeta í k̄õsi si in̄oi woo dasi Jesu naane ñau. ⁴² N̄o à ya gb̄o cio iyi woo be ñau à ya maa k̄o ña siu fei, n̄o à ya maa weε do anu akã, à ya maa je ije iyi aa yeò gigii ikui Jesu, n̄o à ya maa ce kut̄o ajo.

Kuwεei ine ña iyi à dasi Jesu naane

⁴³ N̄oi ideu í to si ine fei, n̄o Ilaās í j̄ò woo be ñau à wasi maamaake nkp̄o nkp̄o ku ce. ⁴⁴ Woo dasi Jesu naane ñau fei à ce anu akã n̄o mii iyi à ne fei ti aña feii í je. ⁴⁵ Waati iyi ine ḡo í ne bukaatai nḡoḡo fei à ya ta iko ñna ñai do mii ndu ña ña n̄o a na laf̄εe fiaw zaka bei í ne bukaatae. ⁴⁶ Ajo fei à ya t̄ot̄oi si bantumai kpas̄ei Ilaās. À ya t̄ot̄o a maa jei si in̄o kpas̄e ñna ña do in̄o did̄õ. Muafiti ci ya wa si. ⁴⁷ À ya maa saabu Ilaās n̄o ine fei í mà beere ñna. Ajo fei ine ña à ya dasi naane n̄o a ba faaba. Beεbei Laf̄εe Jesu í ya maa k̄õsi kukp̄oi woo dasie naane ñau waati kãma fei.

3

Wεεge ḡo í ba iri

¹ N̄oi ale ajo ñnu ḡo zakai is̄o meeta Piεε do Zãa à waa b̄o kut̄o bantumai kpas̄ei Ilaās. ² N̄oi à ye m̄ok̄o ḡo be iyi à bí do wεεge. Ajo fei à ya na a jil̄oi and̄ei bantumai kpas̄ei Ilaās iyi à ya kpe ande Ku s̄lau, ku maa bara waati iyi ine ña à waa l̄o. ³ Iyi í ye Piεε do Zãa à waa l̄o bantumai kpas̄eu ñoi í t̄o ña a mua ñnu nḡoḡo. ⁴ N̄oi Piεε do Zãa à k̄as̄ie iju, n̄o Piεε í ni, c̄o wa. ⁵ N̄oi í c̄o ña do laakai domi wa tamaa nḡoḡo si ña. ⁶ Amma Piεε í s̄õ í ni, n k̄u ne fia hee má je wura, amma iyi ñ ne an muue. Do irii Jesu Kirisi inei Nazaretu, dede í ne. ⁷ N̄oi í mu aw̄o ñjei m̄ok̄ou í dedee. Be gbakã, isei in̄eu do ik̄õi isee ñau í ce gbugbã. ⁸ N̄oi í fo í dinga wa ne. N̄oi añaò ña fei à l̄o bantumai kpas̄ei Ilaās ajo, ñoi í fo í dinga wa ne wa saabuò Ilaās. ⁹ N̄oi ine fei í ye wa ne wa saabuò Ilaās. ¹⁰ Si bei à mà iyi ñnu í ya tako ku maa buba ande kus̄lai bantumai kpas̄ei Ilaās ku maa barau, ñoi bití í mu aña fei n̄o ideu í to si ña.

Waazo iyi Piεε í ce

¹¹ N̄oi m̄ok̄o iyi í ba iriu k̄u je k̄u ne hai bí Piεε do Zãa. Añaò ña à wa ikpa akãi kpas̄ei Ilaās iyi à ya kpe bantumai Salom̄o. N̄o ine ña iyi ideu í mu ña bitiu à sei à b̄o bí tu ña. ¹² Iyi Piεε í ye ña ñoi í s̄õ ña í ni, ñne inei Izireli ña, beirei í ce ñ bití ñ waa c̄o wa beεbe ña. Ì tamaa bei gbugbã nwai walako daa jiida nwai í j̄ò m̄ok̄ou wa ne

na? ¹³ Aburhamu do Izaaki do Zakabu ana iyi à je bala nwa nau, Aḥ Lafēe nḥai í jò Jesu woo ce icēe í ne amboe. Inḥei ì muu ì na inē ngbo na nò ì kōsīe na si wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku jò wo. ¹⁴ Amma inḥei ì kōsīe, nḥu iyi í je Inē Kumá do Inē Dee deeu nò ì tōo Pilati ku jò nḥe woo kpa inēu si agbēe na. ¹⁵ Si bēbe ì kpa inē iyi í je irii kuwēe na. Amma Ilaaḥ í jūu hai si bale, nò awa à yoo. ¹⁶ Jesuu do naane iyi mākōu ihē í dasīe nḥui í jò í ba gbugbā. Mākō iyi ì waa ye nò ì mà nau ihē, naane iyi í dasi Jesuui í jò í ba iri mam mam si wajui inḥe fei.

¹⁷ Nsei kpaasim na, ì mà mii iyi ì cea Jesuu na, ì cooi si ngogò hai mà na, bēbe do inē ngbo nḥe na fei. ¹⁸ Ilaaḥ í jò walii nau fei à tako à fò idee wo. Nò bēbe mōi bei à fōu fei í kō. Ide iyi à fōu nḥui í je à ni, kù ne bei á ce iyi inē iyi Ilaaḥ í cicau kù ye ijuukpā. ¹⁹ Na nḥu, i kpaasi idō nḥe i sinda si Ilaaḥ na ku ba ku kpa idei dulum du nḥe. ²⁰ Nò Ilaaḥ ku mu nḥe kusīmi jiida, nò ku be Kirisi iyi í cicau wa ku je tu nḥe, nḥu iyi í je Jesuu. ²¹ Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toò mii fei ku je titō si bei Ilaaḥ í jò walii kumáe nau à tako à fò wo. ²² Moizi, inē akā nḥa, í ni, Aḥ Lafēe nḥe á jò walii gò ku fita hai si anini nḥe iyi á ye bei amu. Nò á sīa í gbò mii iyi á sō nḥe fei. ²³ Inē iyi kù waa too si idei waliiu fei aa nyaa hai si inōi zamaai Ilaaḥi a kpa. ²⁴ Bēbe mōi Samuēli do walii na iyi à naa si anyīe, ana fei à

tako à fò idei mii na iyi wa ce nsei ihē. ²⁵ Mii iyi walii nau à ni Ilaaḥ á ceu, inḥei wa cea. Nḥui í je akabuu iyi Ilaaḥ í dī do bala nḥe na si waati iyi í sō Aburhamu í ni, hai si dimīe an jò inēi andunya fei ku ba kuwee. ²⁶ Bēbe Ilaaḥ í jò woo ce icēe í fita hai bi tu nḥe nò í bōo wai ku ba ku wee nḥe ku ba inḥe fei i sinda i jò laalò ku ce nḥe.

4

Pīe do Zāa à wa bi igbei woo kiiti na

¹ Si waati iyi Pīe do Zāa à waa sō zamaau ideu bēbe, nḥi woo weei Ilaaḥ nau do inē ngboi inē na iyi à ya maa degbe kpasēi Ilaaḥu do Sadusi na à sekēe si na wa. ² Idō nḥa í kō si na iyi í jò mōcò minji nau à waa kò inē na si cio à waa sō na iyi Jesu í jī hai si bale, waatò iku na aa yōkò a nyi wa si kuwēe má. ³ Nḥi à mu na à cīmbo na si ile piisōo hee iju kumá domi ale í le tā. ⁴ Do nḥu fei, inē nkpò iyi í gbò ideu í dasi naane. Nò kukpò nḥa í kōsi hee í to zakai amane dubu miu.

⁵ Iju kumáe nḥi inē ngboi Zuifu na do inē ngbo bubu na do woo kò inē na si wooda nau à tōtō Zeruzalemu. ⁶ Nḥi à tōtō ana do woo wee nlau iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zāa do Alesandu do inē na iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlau fei. ⁷ Nḥi à nya Pīe do Zāa wa hai ile piisōo à naa à leekī na si waju nḥa nò à lōsi ku bee na à waa ni, do gbugbāi yooi, mà do irii yooi ì ceò mii nōu

be na. ⁸ Nɔi Piεε í kɔ̀ò Hundei
 Ilaaɔ̀ nɔ̀ í sɔ̀ na í ni, inɛ ilaalu
 do inɛ ngbo nau, ⁹ ì waa bee
 wa ideí icε jùda na iyi à cea
 wεεgeu ihē do bei í ce í baò iri.
¹⁰ Na nɔ̀u, í sɔ̀a inɛ fei do inɛi
 Izireli nau fei i mà na, mɔ̀kɔ̀
 iyi wa leekí si waju nɔ̀eu be, í
 ba irii do saabui irii Jesu Kirisi
 inɛi Nazaretiu, inɛ iyi ì kpakpa
 si antai jii ku gaauu na nɔ̀ Ilaaɔ̀
 í jùu hai si balε. ¹¹ Jesui kukɔ̀u
 wa fãa iyi í ni,

Kuta iyi woo ma na à cau,
 Nɔ̀ui í baa í jε kuta sintei icui
 ile.

¹² Woo faaba gɔ̀ kù wεε má bii
 kù jε nɔ̀u akã, domi Ilaaɔ̀ kù na
 irii inɛ gɔ̀ má si andunya iyi aa
 ka kpe ka baò faaba.

¹³ Iyi inɛ nau à gbɔ̀ ideu nɔ̀i
 à bití domi à yε wɔ̀kɔ̀i Piεε do
 Zãa nɔ̀ à mà gbakã iyi táaka
 naji iyi a kù ce baa cio. Nɔ̀i à
 mà iyi anjai à wεε wo do Jesu.
¹⁴ Amma si bei à yε mɔ̀kɔ̀ iyi
 í ba iriu wa leekí do Piεε do
 Zãa, nɔ̀ui í jò a kù ba ide gɔ̀ iyi
 aa ni má. ¹⁵ Nɔ̀i à ni a fita hai
 ile kiitiu. Iyi à fita, inɛ na iyi
 à gbe beu à waa busi nje anja
 duusɔ̀. ¹⁶ Nɔ̀i à waa ni, beirei
 aa ka cea mɔ̀kɔ̀ nau ihē. Wee
 inɛi Zeruzalemu na fei à mà iyi
 à ce maamaake nla nla gɔ̀, nɔ̀
 a kaa ka yɔ̀kɔ̀ ka já. ¹⁷ Amma
 ka ganji na ku ba ideu ku maà
 fangaa si inɛ na iyi à gbe má, ka
 kò nna do ijuukpã ku ba a maà
 sɔ̀ inɛ kãma ide do irii Jesu má.
¹⁸ Nɔ̀i à kpe na má nɔ̀ à kò nna
 a fɔ̀ ide do irii Jesu má hee má
 jε a kò inɛ na si cioi ideε.

¹⁹ Amma Piεε do Zãa à sɔ̀ na
 à ni, i bee ara nɔ̀e ide bii á jε

dee dee si wajui Ilaaɔ̀ ka gbɔ̀
 ide nɔ̀e nɔ̀ ka jò ti Ilaaɔ̀. ²⁰ Awa
 de a kaa ka yɔ̀kɔ̀ ka coko do mii
 iyi à yε do iyi à gbɔ̀. ²¹ Nɔ̀i à
 gbagba si na má ntɔ̀ ntɔ̀ à bei
 à jò na. A kù ba yaase bei aa
 ce a fa ití nna si na iyi í jò inɛ
 fei wa saabu Ilaaɔ̀ do mii iyi í
 ceu, ²² domi mɔ̀kɔ̀ iyi à faaba
 do maamaakeu, adɔ̀ε í re baa
 ciiji.

*Woo dasi Jesu naane na à
 waa tɔ̀ wɔ̀kɔ̀*

²³ Nɔ̀i Piεε do Zãa à nɔ̀i bi
 kpaasi nna na si waati iyi woo
 kiiti nau à jò na. Nɔ̀ à koo à
 sisi nna ide iyi inɛ ngbo na do
 inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̀ na à
 sɔ̀ nau. ²⁴ Iyi à gbɔ̀ ideu nɔ̀i
 anja fei à tɔ̀ Ilaaɔ̀ do anu akã
 à ni, Aɔ̀ Lafεε, awɔ̀i ì taka lele
 do ile do tenku do mii iyi í wa
 si fei. ²⁵ Hundei í jò bala nwa
 Davidi woo ce icεε í fɔ̀ wo í ni,
 Na mii í ce idɔ̀i inɛi dimi mmu
 na í kɔ̀.

Na mii í ce inɛ na à waa ce
 anu tɔ̀si a ba a cea Ilaaɔ̀
 laalo, nɔ̀ wee mii gɔ̀i iyi
 kaa yɔ̀kɔ̀ ku ce mɔ̀m.

²⁶ Amanlui andunya na do ilu
 iri na à dede nɔ̀ à tɔ̀tɔ̀
 Ku ba a ce igũ do Ilaaɔ̀ do inɛ
 iyi í cica.

²⁷ Ilaaɔ̀ Baaba, ide iyi Davidi í
 fɔ̀u be ntɔ̀i, domi Herodu do
 Pɔ̀nsu Pilati à ce anu akã. À
 tɔ̀tɔ̀ do dimi mmu na do inɛi
 Izireli na si iluu ihē à yε taalei
 Jesu woo ce icε kumáe iyi ì
 cica ì nya ikãu. ²⁸ Bεεbei à ce,
 nɔ̀ nɔ̀u be í jò mii iyi ì jile fei
 hai tako do iyi í jε idɔ̀ɔ̀bie í
 kɔ̀. ²⁹ Na nɔ̀u nsei, Lafεε, ce
 laakaii ide ku fɔ̀ nna nɔ̀ í jò awa
 woo ce icεε nau ka sisi ideεu

do wɔkɔ nla nla. ³⁰ Nyisi gbugbãe ku ba maamaake ña ku ce nɔ inɛ ña a ba iri do saabui irii Jesu woo ce ice kumáeu.

³¹ Iyi à ce kutɔu à tã ñɔi inya bii à tɔtɔu í yaya. Ñɔi aña fei à kɔ̀ò Hundei Ilaaɔ nɔ à wasi ku waažo ideí Ilaaɔ bebei do wɔkɔ.

Mii iyi woo dasi Jesu naane ñau à ne ti aña feii

³² Akpɔi woo dasi Jesu naane ñau í kɔ̀osi nɔ aña fei à ne anu akã. Inɛ gɔ ci ya ni mii iyi ñɔu í ne ti ñɔu akãi amma mii iyi à ne fei ti aña feii. ³³ Do gbugbã nla nlaí woo be ñau à waa sisiò kujli Lafɛe Jesu hai si bale, nɔ didɔ nla nlaí Ilaaɔ í wa si aña fei. ³⁴ Inɛ gɔ kù je are si inɔ ña, domi aɔ minji do aɔ minji fei inɛ ña iyi à ne iko do kpasɛ ña fei à ya taai nɔ a naaò fiaw wa, ³⁵ a naa a na woo be ñau, nɔ a ce ikpɛe si bei bukaatai inɛ fei í to.

³⁶ Bebei Jozefu, inɛi Levi gɔ iyi à bí Sipu, í ce. Nɔui woo be ñau à ya kpe Baanabasi, waato woo mua inɛ gbugbã. ³⁷ Í ta ikoɛ gɔ í naaò fiaw wa í naa í na woo be ñau.

5

Idei Ananiasí do Safira

¹ Amma mɔkɔ gɔ í wee iyi à ya kpe Ananiasí, aboe mɔ à ya kpoo Safira. Mɔkɔu í ta ikoɛ gɔ, ² nɔ í jile ikɔ akãí fiaw ndee, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo be ñau. Nɔ wee aboe í weeò kumásie. ³ Iyi í na ña fiaw ñɔi Piɛe í beee í ni, Ananiasí, beirei í ce ì jò Seetam í lɔ si idɔe hee ì waa sɔa Hundei Ilaaɔ ibo nɔ ì jò bubui

fiaw ikou ndee. ⁴ Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔ ba. Iyi ì taa ì tã, fiaw kù je titɛei? To, na mii í jò ì ce dimii lasabuu ihɛ. Kù je amanɛ ñai ì sɔa ibo, Ilaaɔi ì sɔa. ⁵ Iyi Ananiasí í gbɔ ideu gbakã ñɔi í cuku tengi be í ku. Ñɔi inɛ ña iyi à gbɔ ideu fei njo í mu ña hee í caa. ⁶ Ñɔi awaasũ ña à naa à wo ikuu do aɔ à koo à suu.

⁷ Si anyii isò mɛeta má, ñɔi aboe mɔ í lɔ wa. Wee kù má mii iyi í ce mɔkɔi ñɔu titã. ⁸ Ñɔi Piɛe í beee í ni, fia iyi mɔkɔe í naaò wau ihɛ, bebei ì ta iko ñɔu ña? Ñɔi Safira í jɛaa í ni, beɛ mbe. ⁹ Ñɔi Piɛe í beee í ni, beirei í ce inɛ minji fei ì ce anu akã í cɔ laakaii Hundei Aɔ Lafɛe beɛbe ña. Cɔ, inɛ ña iyi à si mɔkɔe à wa ande koofa be, aa si awɔ mɔ. ¹⁰ Be gbakã ñɔi abou mɔ í cuku si wajui Piɛe be í ku. Ñɔi awaasũ ñau à lɔ be à koo à ba í ku, ñɔi à soo wa à naa à suu kɔkɔi mɔkɔe. ¹¹ Ñɔi njo í mu inɛi igbei Jesu ñau ntɔ ntɔ do inɛ ña iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkɔ

¹² Ñɔi woo be ñau à jò maamaake do nyinda nkɔ í wasi ku ce si wajui inɛ ña. Nɔ woo dasi Jesu naane ñau à ya tɔtɔ bantumai Salomɔ. ¹³ Inɛ kãma kù bi ku lɔ inɔ ña do muafiti domi à waa ce njo, amma do ñɔu fei à waa saabu ña ntɔ ntɔ. ¹⁴ Amma kukpɔi inɛ ña iyi à dasi Lafɛe Jesu naane ntɔ ntɔ í kɔ̀osi wa koo, hai inɛmɔkɔ do inaabo ña. ¹⁵ Ñɔi inɛ ña à wasi ku naaò bɔɔ ña wa si kpãa ña. À ya naa a jile ñai si daayi ña do si sɛe ña ku ba bii Piɛe wa lɔ ayae ku bii

ine gɔ ɲa si inɔ ɲɲa. ¹⁶ Ɗɔi ine nkpɔ́ í wasi ku naaɔ bɔɔ ɲa wa do ine ɲa iyi à ne inei inɔɔko ɲa hai ilɛɛkoi Zeruzalemu ɲa, aɲa fei à nɔ à ba iri.

À kpā woo be ɲau iju

¹⁷ Amma woo wee nlai Ilaaɔu do ine ɲa iyi à wa si igbei Saduse ɲa iyi à wa bi tɛɛu fei à dedeò igu si gāmei woo be ɲau. ¹⁸ Ɗɔi à mu ɲa gbakā à dasi ɲa piisɔɔ. ¹⁹ Ɗɔi idūu amalekai Aɔ Lafɛɛ í naa í cɪ gamboi ile piisɔɔu í nya ɲa nɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, ²⁰ i bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ́ i koo i leekɪ be ɲa nɔ́ i sisia ine ɲa ide i kuwɛɛu fei. ²¹ Nɔ́ woo be ɲau à gbɔ ideu. Amɛɛjuma gbakā ɲɔi à bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ́ be à wasi ku kɔ ine ɲa si cio.

Wee waati beɛbe woo wee nlai Ilaaɔu do ineɛ ɲau à tɔtɔ nɔ́ à kpe igbei woo kiiti ɲau do ine ngboi Izireli ɲa fei, à bei à be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ́ ɲau a koo a kpe woo be ɲau wa hai ile piisɔɔ. ²² Amma iyi à to a kù ye woo be ɲau ile piisɔɔ be. Nɔ́ à nyi bi ine ngbo ɲau má ²³ à ni, iyi à to be à ba ile piisɔɔu wa cɪmbo dim dim nɔ́ à ba woo degbe ɲau à waa leekɪ ande be. Amma iyi à cɪ gambo ɲau a kù ye ine kāma ile be. ²⁴ Iyi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu do ine ngboi woo wee ɲau à gbɔ ideu, ɲɔi à biti a kù mà bei ideu á kpa iri. ²⁵ Ɗɔi ine gɔ́ í naá í sɔ́ ɲá í ni, i gbɔ ɲa, ine ɲa iyi ò dasi piisɔɔ ɲau à wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ́ à waa kɔ ine ɲa si cio. ²⁶ Ɗɔi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu, ɲɲu do ineɛ ɲa à koo à gbā ɲa à naaɔ

ɲa wa bi ine ngbo ɲau. Amma kù je do gbugbā domi à waa ce ɲɔi zamaau a maa na a ta ɲa kuta.

²⁷ Iyi à naaɔ ɲa wa à leekɪ ɲa si wajui igbei woo kiiti ɲau nɔ́ woo wee nlai Ilaaɔu í sɔ́ ɲa ²⁸ í ni, à kɔ ɲɲe mam mam à ni i maà ya ce waazo do irii mɔkɔu má ɲa. Amma wee, ò ce waazo ɲɲe ò waa koo ɲa hee ò kɔ inei Zeruzalemu ɲa fei si cio ɲɲe nɔ́ ò waa bi i dasi wa taalei ikui mɔkɔu ɲa. ²⁹ Ɗɔi Piɛɛ do woo be kpaasie ɲau à je à ni, tilasi ide i Ilaaɔi aa ka jirima, kù je ti amanɛ ɲa. ³⁰ Aɔ Lafɛɛi bala nwa ɲai í jɪ Jesuu hai si bale, ine iyi ò kpakpa si jɪ ò kpa ɲau. ³¹ Ɗɔi Ilaaɔ́ í soo lele í jilɔ awɔ ɲɲe ku je ilaalu do Woo faaba nɔ́ ku muàɔ inei Izireli ɲa kpāa a kpaasi idɔ ɲɲa ku ba ku kpa ide i dulum du ɲa. ³² Awaí à je seɛdai mii ɲau be, awa do Hundei Ilaaɔ́ iyi Ilaaɔ́ í mua ine ɲa iyi à waa jirimaɛ.

³³ Iyi à gbɔ ideu ɲɔi idɔ ɲɲa í kɔ hee à waa de a kpa ɲa. ³⁴ Amma ine akā ɲɲa iyi à ya kpe Gamaliɛ́ í dedé í leekɪ si aninii woo kiiti ɲau í ni a nya woo be ɲau wa titā. Gamaliɛu Farisii wa je do woo kɔ ine ɲa si wooda, nɔ́ í ne beɛɛɛ ntɔ ntɔ bi ine fei. ³⁵ Ɗɔi í sɔ́ ine ɲau í ni, inɲe inei Izireli ɲa, i laakai ɲa do mii iyi ò waa bi i cea ine ɲau. ³⁶ Kù kpe mɔm titā iyi mɔkɔ gɔ́ í naa ihɛ́ à ya kpoo Tedasi nɔ́ í ya maa so araɛ lele bei ine nla gɔ́ nɔ́ amanɛ bei cɪɔ mee wa tooɛ. Amma à kpa, nɔ́ mɔcɔɛ ɲau fei à fangaa, nɔ́ à gbɛje ideɛ. ³⁷ Si anyiɛ, waati iyi à na à waa ce kuka, ɲɔi mɔkɔ

gɔ mɔ́ í naa à ya kpoo Zudasi inei Galilee. Nɔ́u mɔ́ í jò ine nkpɔ nkpɔ wa tooɛ. Amma à kpa nɔ́u mɔ́ nɔ́ ine ɲa iyi à waa tooɛu fei à fangaa. ³⁸ Na nɔ́u, bii í je aa gbɔ idem ɲa, i jò ine ɲau be a ne ɲa. Bii í je ideu do ice ɲa iyi à waa ceu hai bi amanɛ ɲai wa naa, á na ku kpa iri. ³⁹ Amma bii kuce ɲɲau hai bi Ilaaḥi wa naa, i kaa yɔkɔ́ i kāmia ɲa ɲa. I ce laakai i maḥi ti i na i maa ba Ilaaḥi ku ja ɲa.

⁴⁰ Nɔ́ à gbɔ ideɛ. Nɔ́i à kpe woo be ɲau à cā ɲa do kpɔtɔ́ à ni a maḥi fɔ́ ide do irii Jesu má à bei à jò ɲa. ⁴¹ Nɔ́i woo be ɲau à ne hai bi igbei woo kiiti ɲau do inɔ́ didḥi nla nla si na iyi í jò Ilaaḥi í ka ɲa si ine ɲa iyi à to a maa yaako ɲa na irii Jesu. ⁴² Ajɔ́ fei si bantumai kpasɛ́i Ilaaḥi do si inɔ́ kpasɛ́ ɲa à ya maa ce waazoi laabaau jiidau nɔ́ a maa kɔ́ ine ɲa si cio waati kāmia fei a maa ni Jesu í je ine iyi Ilaaḥi í cicau.

6

À cica amanɛ meeje ku sobi woo be ɲa

¹ Waati beɛbe kukpɔ́i ine ɲa iyi à waa too kpāai Jesuu wa kḥosi. Nɔ́i Zuifu ɲa iyi à ya fɔ́ Gerekiu à waa gbagba si Zuifu alala ɲau domi si ije iyi à ya maa kpɛ́a jaaḥi ɲa waati kāmia fei à ya maa gbɛje jaaḥi ɲa ɲai. ² Nɔ́i woo be maateeki ɲau à tɔ́tɔ́ ine ɲa iyi à waa too kpāai Jesu ɲau fei à ni, kù sīa ka jò idei Ilaaḥi ku waazo ka maa ce idei ije ɲa. ³ Na nɔ́u, inje kpaasi nwa ɲa, i cica amanɛ meeje si inɔ́ nɲɛ, ine ɲa iyi à

waa je ɲa seɛda jiiḥi, iyi à kḥɔ́ Hundei Ilaaḥi do bisi, nɔ́ ka kāa ɲa iceu. ⁴ Amma awa taka nwa aa ka maa ce kutɔ́ nɔ́ ka maa waazo idei Ilaaḥi waati kāmia fei. ⁵ Ine ɲau fei à jesi ideu. Nɔ́i à cica Etiɛni iyi í kḥɔ́ Hundei Ilaaḥi nɔ́ naanɛ́ í la. Si anyii nɔ́u nɔ́ à cica Filipu, do Pokɔ́, do Nikanɔ́, do Timɔ́, do Pamenasi, do Nikola inei Antiɔ́si iyi í too kucei Zuifu ɲa wo í bei í na í dasi Jesu naanɛu. ⁶ Nɔ́i à bɔ́ɔ ɲa bi woo be ɲau. Nɔ́ woo be ɲau à ce kutɔ́ à le ɲa awɔ́ si iri ku ba a sintiò ice.

⁷ Beɛbe mɔ́i idei Ilaaḥi í fangaa wa koo nɔ́ kukpɔ́i ine ɲa iyi à waa too kpāai Jesuu í kḥosi wa koo si ilui Zeruzalemu, nɔ́ woo weei Ilaaḥi nkpɔ́ í dasi naanɛ.

À mu Etiɛni

⁸ Wee Etiɛni í ne gbugbā ntɔ́ ntɔ́ nɔ́ Ilaaḥi í ceaa didḥi nɔ́ í ce maamaake do nyinda nla gɔ́ ɲa si aninii ine ɲa. ⁹ Amma ine gɔ́ ɲa à ba Etiɛni kakɔ́ ku ce. Ine ɲau gɔ́gɔ́ ɲa hai ilei Silisii à naa do hai ilei Azii, gɔ́gɔ́ ɲa mɔ́ inei Sireni ɲai do Alesandiri, aɲai à je inei igbei Zuifu gɔ́ ɲa iyi à ya kpe aru ɲa iyi à jò. ¹⁰ Amma a kù nɔ́ domi wa fɔ́ idei do bisi do gbugbāi Hundei Ilaaḥi. ¹¹ Nɔ́i à mua mɔ́kɔ́ gɔ́ ɲa fia si asii ku ba a máa ide. Nɔ́ ine ɲa iyi à muaa fia ɲau à sḥi ine ɲa à ni à gbɔ́ inɛɛu ihɛ́ wa fɔ́ laalɔ́i Moizi do Ilaaḥi. ¹² Beɛbei à dedeò idɔ́kḥi ine ɲa, do ine ngbo ɲa do woo kɔ́ ine ɲa si wooda ɲa. À sekeɛ́ si Etiɛni nɔ́ à muu à bɔ́ɔɛ́ si wajui igbei woo kiiti ɲau. ¹³ Si anyie ɲai à naaḥi mɔ́kɔ́ gɔ́ ɲa wa iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu

ihē waati kāmā fei í ya maa fɔ laalɔi kpasēi Ilaaḏu do woodai Moizi. ¹⁴ À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inei Nazaretiu á lɛgɛ kpasēu ihē nɔ ku kpaasi dedemba ɲa iyi Moizi í sɔ wa fei. ¹⁵ Inɛ ɲa iyi à wa si igbɛu fei à kási Etieni iju ɲɔi à yɛ wajue wa daana bei wajui amaleka.

7

Waaɔi Etieni

¹ Nɔi woo wee nɔi Ilaaḏu í bee Etieni í ni, ideu ntɔi? ² Nɔi Etieni í jɛaa í ni, inɛ baam ɲa do kpaasim ɲa, i gbɔ iyi ñ wa n fɔ. Waati iyi Aburhamu bala nwa í wa ilei Mesopotami, Ilaaḏ ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati bɛɛbɛ, kù bɔ Harāa titā. ³ Nɔi Ilaaḏ í sɔɔ í ni, jɔ ilei ideɛ do nyaanzeɛ ɲa nɔ i bɔ ile bii an nyisiɛ. ⁴ Nɔi Aburhamu í fita hai ilei inei Kaladee ɲa nɔ í koo í buba Harāa. Hai bɛ, si anyii ikui baaɛu ɲɔi Ilaaḏ í jɔ í naa ile bii ì wa nsei ɲau ihē. ⁵ Waati bɛɛbɛ kù muaa bii kāmā si ileu, baa bii á lesi kute titā. Amma do iyi Aburhamu kù bí fei Ilaaḏ í ceaa kuwā í ni nɲu á muaa ileu nɔ ku je ti nɲu do amaɛ ɲa. ⁶ Nɔi Ilaaḏ í sɔ Aburhamu má í ni, tɔkue ɲa aa wa si ile mmu gɔ, bei aa mu ɲa a je aru a wahala ɲa zakai adɔ cɔɔ mɛɛ. ⁷ Ilaaḏ í nɔ í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu ɲa aruu. Si anyii nɲu tɔkue ɲau aa fita hai ile bɛ a baa ileu ihē bii aa tɔɔm. ⁸ Waati bɛɛbɛ Ilaaḏ í na Aburhamu woodai bango ku dasi ku je sɛɛdai akabuue. Si anyiɛ ɲɔi Aburhamu í na í bí Izaaki nɔ í dasiɛ bango si

ajɔ mɛɛjɔsiae. Bɛɛbei Izaaki mɔ í cea Zakɔbu, nɔ Zakɔbu mɔ í cea ama maateejie ɲa bɛɛbɛ, aɲa iyi à je balaɔi dimi maateejii Zuifu ɲa.

⁹ Amaɔ Zakɔbu ɲau à waa ba Zozɛfu ifɔ nɲa igu ku ce nɔ à muu à taa inɛ ɲa iyi à waa bɔ ilei Ezibiti. Amma Ilaaḏ í wa anyiɛ, ¹⁰ ɲɔi í nyaa hai si wahalae fei. Í muaa bisi nɔ í jɔ í nɛ bɛɛɛɛ bi Faraḏ ilaalui Ezibitiu. Nɔi Faraḏ í coo minjisiaɛ si ileu nɔ í jɔ í je inɛ ngboi kpasɛɛ má. ¹¹ Nɔi ari í naa si ilei Ezibiti do si ilei Kanaā fei, í kpā inɛ ɲa iju ntɔ ntɔ. Bala nwa ɲau a kù ba baa mii iyi aa je. ¹² Nɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ije í wa ilei Ezibiti, nɔ í bɛ amaɛ ɲau bɛ gbakā akā, aɲa iyi à je bala nwa ɲa. ¹³ Iyi à koo bɛ ise gbɛɛjisia ɲɔi Zozɛfu í tuse arae bi igbāɛ ɲau do ifɔɛ, nɔ Faraḏ mɔ í tɔtɔɔ í màɔ ɲa. ¹⁴ Nɔi Zozɛfu í sɔ ɲa í ni a koo a kpe Zakɔbu baai nɲu wa do nyaanzeɛ ɲa fei. Wee inɛ ɲau à wɛɛi amanɛ kitaɔ fɛɛwa do miu. ¹⁵ Bɛɛbei Zakɔbu í bɔɔ Ezibiti. Bei í ku, bɛ mɔi bala nwa ɲau à ku. ¹⁶ Nɔ à so iku nɲa à bɔɔ Sikɛmu à koo à si ɲa si bale iyi Aburhamu í tako í ra bi amaɔ Hemɔɔ ɲau.

¹⁷ Ide iyi Ilaaḏ í wāɔ Aburhamuu, iyi waatii kuceɛ í maai wa inɛ nwa ɲa à kpɔ à waa kɔɔsi si ilei Ezibitiu. ¹⁸ Si anyii adɔ nkpɔ nkpɔ inɛ mmu gɔ í naa í je bomma, inɛ nɲu kù mà Zozɛfu. ¹⁹ Nɲui í dɔi ijui inɛ nwa ɲa nɔ í ce nɲa laalɔ, nɔ í nyi í tilasi ɲa má a nyɔ ama kpɔtɔɔ ɲa ɲa a ku. ²⁰ Waati bɛɛbei à bí Moizi.

Ama kpɔtɔɔi iyi í sɪa hee í caa. Nɔi à wɔɔ be si kpasɛi baee zakai cukpa mɛɛta. ²¹ Iyi à koo à jilɔɔ, nɔi ama inaaboi Faraɔ́ í so ndɛɛ í muu bei amai nɔu takæ. ²² Nɔi à kɔa Moizi si bisii inei Ezibiti nɔu fei nɔ í baa í je ilu gbugbã si ide ku fɔ do si kuceɛ.

²³ Iyi Moizi í to adɔ́ ciiji, nɔi í dasi idɔ́ nɔu koo cɔ́ inei Izireli nɔa dimie nɔu. ²⁴ Nɔi í ye inei Ezibiti gɔ́ wa kpã inɛ akã nɔa iju, nɔi í bɔ́ inɛɛu ku faaba nɔ́ í cã inei Ezibitiu í kpa. ²⁵ Í tamaa bei inei nɔu nɔa aa mà iyi Ilaaɔ́ í be nɔu wai nɔu ku na ku faaba nɔa, amma a kù mà. ²⁶ Iju kumáe nɔi Moizi í ye inɛ Izireli minji gɔ́ nɔa iyi à waa ja. Nɔi wa bi ku la nɔa, nɔ́ í ni, kpaasim nɔa, inɛ iyi í je nyaanze akã nɔa, na mii í ce ì waa wahala nje beɛbe nɔa. ²⁷ Nɔi inɛ iyi wa wahala kpaasieu í tale Moizi í ni, yooi í ceɛ inɛ ngbo i na i kiiti nwa. ²⁸ I bi í kpa amu mɔ́ bei ì kpa inei Ezibitiu anai? ²⁹ Iyi Moizi í gbɔ́ ideu nɔi í sa í nɛ ilei Madiãa í koo wa je inɛ njoo be. Bei í so abo nɔ́ í bí ama inɛmɔ́kɔ́ minji.

³⁰ Si anyii adɔ́ ciiji nɔi aɔ́ nɔu gɔ́ amaleka gɔ́ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔ́kɔ́i geetei Sinai. Amalekau í naai si ama wua tɔ́tɔ́ gɔ́ iyi í ce bei wa jo. ³¹ Iyi Moizi í yɔɔ́ nɔi í biti. Nɔ́ í sɛkɛɛ sie í bɔ́ ku cɔɔ́, nɔi í gbɔ́ ide ku fɔ́i Aɔ́ Lafɛɛ wa ni, ³² amui ñ je Ilaaɔ́, Lafɛɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔ́bu, balæ nɔa. Nɔi Moizi í yaya do njo, kù waa bi inyau ku cɔ́ má. ³³ Nɔi Aɔ́ Lafɛɛ í sɔɔ́ í ni, bó baatae

be, domi inya bii ì waa leekɪu be inya kumái. ³⁴ Wee ñ ye wahalai inɛm nɔa iyi à wa ilei Ezibiti. Ñ gbɔ́ kukpata nɔa, nɔ́ ñ kita wa ñ naa ñ faaba nɔa. To, nsei, naa wa, ñ beɛ Ezibiti.

³⁵ Moiziu, iyi inei Izireli nɔa à kɔ́si wo nɔ́ à nia, yooi í ceɛ inɛ ngbo woo kiiti, nɔui Ilaaɔ́ í be ku je inɛ ngbo woo faaba nɔa do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si ama wua. ³⁶ Moiziu nɔui í nya inei Izireli nɔa hai ilei Ezibiti nɔ́ í ce nyinda nɔa do maamaake nɔa si ileu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai adɔ́ ciiji. ³⁷ Moizi takæ í nyi í sɔ́ inei Izireli nɔu má í ni, Ilaaɔ́ á be si nɛ walii wa bei amu, iyi á je inɛ akã nɔa. ³⁸ Moizii í tako í wa bii inei Izireli nɔu à tɔ́tɔ́ si gbaau. Nɔui í wa afei bala nwa nɔa do amaleka iyi í baa ide ku fɔ́ si geetei Sinaiu. Nɔ́ hai bi tɛɛi í gba idei kuwɛɛ í na wa.

³⁹ Amma bala nwa nɔu a kù waa bi ideɛ ku gbɔ́. À kɔ́sie à waa bi a nyi ikpa ilei Ezibiti ma. ⁴⁰ Nɔi í jɔ́ à sɔ́ Arɔ́ɔ́ à ni, ce nwa iwɛ́ iyi á cua nwa si kpãa domi Moiziu iyi í nya wa wa hai ilei Ezibiti a kù mà mii iyi í coo. ⁴¹ Nɔi à ce iwɛ́ gɔ́ iyi í jɔ́ ama ketɛ, nɔ́ inɔ́ nɔa í dɔ́ na icei awo nɔu nɔ́ à ceaa kuwee. ⁴² Na nɔu, Ilaaɔ́ í fa araɛ hai bi tu nɔa nɔ́ í jɔ́ à waa tɔ́ inunu do cukpa do andaiya nɔa. Ide nɔui à kɔ́ si tiai walii nɔu à ni,

Ilaaɔ́ í ni,

Inɛ inei Izireli nɔa, kù je amui í
cea dimii kuwee ikã ikã

Adɔ́ ciiji si gbaa ihɛ́ nɔa.

43 Amma iwē na iyi inje taka nje ì ce naj ì cea kuwee na.

Ilei acōi iwē Mōlōkui ì ya maa so na do andaiyai iwē Refāa.

Na n̄ai í j̄ò an j̄ò a mu n̄e a n̄eò n̄e hee ilei Babiloni.

44 Nō Etiēni í ni má, bala nwa nau à n̄e ilei acō si gbaau, n̄n̄ui wa nyisi iyi Ilaaō í w̄ee do āna. Moizi í cooi bei Ilaaō í nyisiē í ni ku coou. 45 Ilei acōu, bala nwa na iyi à naa si anyii in̄e sinte nau, āna do Zozue woo cua n̄na à soo à n̄eò wa ileu ih̄ē. Īeu Ilaaōi í lele dimi na iyi à tako à wa si wo. Nō ilei acōu í wa ih̄ē hee waatii ilaalu Davidi. 46 Si bei Davidi í ba didōi Ilaaō, n̄n̄ui í j̄ò í t̄ōē ku j̄ò n̄nu ku maa ile tengi bii t̄okui Zakōbu na aa ya guleaa *.

47 Amma Salomōi í maa ileu.

48 Amma Ilaaō kù n̄e saa. Ci ya wa si ile iyi aman̄e na à ma. B̄eebei walii gō í tako í f̄o wo í ni,

49 Ilaaō í ni, lelei í j̄e kitāi bommam,

Nō ile í j̄e bi ku lesi isem.

Debei, dimii ile yoomai aa ȳokō i maam na.

Mà iwoi inya í wa bii an ya n̄ simi.

50 Kù j̄e amui n̄ ce fei nd̄ee?

51 Nō Etiēni í ni má, in̄e in̄e ku gaabu naj, idō n̄n̄e do it̄i n̄n̄e fei í le. Ì ya maa k̄ōsi Hundei Ilaaō naj waatii k̄āma fei. In̄e m̄o ì waa ce bei bala n̄n̄e na à tako à ce wo. 52 Walii yooma naj bala n̄n̄e na a kù kp̄a iju. À kpa hee do in̄e na

iyi à f̄o kunaai In̄e Dee deeu, in̄e iyi in̄e taka n̄n̄e ì zambae si n̄sei ì kpaa nau. 53 In̄e iyi do saabui amaleka nau Ilaaō, í na n̄n̄e woodae, i kù too si woodau nau.

Etiēni í ku

54 Iyi in̄e nau à gb̄o ideu n̄ai idō n̄na í k̄ō si Etiēni hee à waa n̄o amaawō n̄na na. 55 Amma Etiēni í k̄ō Hundei Ilaaō n̄o í c̄o lele, n̄ai í ȳe amboei Ilaaō n̄o í ȳe Jesu m̄o wa leek̄i do ikpa awō n̄j̄ee. 56 N̄ai í ni, i gb̄o na, n̄ ȳe lele í c̄i n̄o Amai Aman̄e wa leek̄i do ikpa awō n̄j̄ei Ilaaō. 57 Amma à d̄i it̄i n̄na à bei à d̄ō anu n̄la n̄la n̄o à sei aj̄o à koo à wo sie. 58 N̄ai à faa hai in̄o ilu à koo à nȳō ku ba a taa kuta a kpaa. N̄ai in̄e na iyi à tako à m̄āa ideu à b̄o kumboo n̄na na à j̄ōa awaasū gō be à ya kpoo S̄olu. 59 Si bei à waa ta Etiēni kutau n̄ai Etiēni í ce kutō í ni, Laf̄ēe Jesu, gba hundem. 60 N̄ai í cuku í gule wa d̄ō anu hee lele wa ni, Laf̄ēe, maà mu na do dulum n̄ou ih̄ē. Iyi í f̄o b̄eebe í tā n̄ai í ku.

8

1 Nō waatii kukpai Etiēniu S̄olu m̄o í j̄esi.

S̄olu í kp̄a in̄ei igbei Jesu na iju

Hai aj̄o n̄nu bei à sinti ku kp̄a in̄ei igbei Jesu na iyi à wa Zeruzalemu iju. Bii kù j̄e woo be nau baasi, woo dasi Jesu naan̄e nau fei à fangaai si ilei Zudee do si ilei Samari. 2 Nō

* 7:46 ku maa ile, tengi bii t̄okui Zakōbu na aa ya guleaa À k̄ōsi si tia nwo gō na à ni, ku maa ile, n̄nu iyi í j̄e Ilaaō Laf̄ēi Zakōbu.

ine gɔ ɲa iyi à mà bèɛrei Ilaaɔ̃ à si Ètieni do kukpata.

³ Amma Sɔlu í wasi inɛi igbei Jesu ɲa ku kpã iju. Í ya lɔ kpasɛ̃ do kpasɛ̃ ɲai ku maa mu inɛmɔkɔ̃ do inaabo ɲa do gbugbã koo dasi ɲa piisɔ̃.

Filipu wa sisi laabaau jiiida si ilei Samari

⁴ Inɛ ɲa iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jiidau bii fei. ⁵ Filipu í bɔ̃ ilu nlaɪ Samari nɔ̃ wa cea inɛi ilu bɛ ɲa faajii inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau. ⁶⁻⁷ Nɔ̃ í ce maamaake ɲa. Í lele inɛi inɔ̃ko ɲa hai si inɛ nkpɔ̃ nɔ̃ à fita do anu ku dɔ̃ nla nla, nɔ̃ í jɔ̃ wɛɛgɛ nkpɔ̃ do ilu kute akã ɲa à ba iri. Iyi inɛ ɲa à waa gbɔ̃ waazɔɛu nɔ̃ à yɛ maamaake ɲau, ɲɔ̃i aɲa fei à teese à de itɪ jiiida. ⁸ Nɔ̃ inɛi ilu ɲau à wɛɛð inɔ̃ didɔ̃ nla nla.

⁹ Wee mɔkɔ̃ gɔ̃ mɔ̃ í wa si iluu bɛ, à ya kpoo Simɔ̃. Í ya maa ce dobu dobu í jɔ̃ inɛi ilu ɲau fei à bitɪ nɔ̃ í ce arɛ inɛ nla. ¹⁰ Hai ama keeke do inɛ ngbo fei à ya gbɔ̃ ideɛ ntɔ̃ ntɔ̃ nɔ̃ à ya maa ni, inɛɛu ihɛi í jɛ inɛ iyi à ya kpe gbugbã nlaɪ Ilaaɔ̃. ¹¹ À ya maa gbɔ̃ ideɛi domi hai kukpɛ dobu dobuɛ ɲau í ya maa mu ɲa bitii. ¹² Amma iyi inɛ ɲau à dasi naanɛ si laabaau jiiida iyi Filipu wa fɔ̃ si gãmɛi bommai Ilaaɔ̃ do si gãmɛi Jesu Kirisiu, ɲɔ̃i à dasi ɲa inyi hai inɛmɔkɔ̃ do inaabo fei. ¹³ Simɔ̃ takɛ í dasi Jesu naanɛ nɔ̃ à dasiɛ inyi. Í ya maa too Filipu bii fei nɔ̃ í bitɪ ntɔ̃ ntɔ̃ iyi í yɛ maamaake nla ɲa iyi wa ce.

¹⁴ Woo bɛ ɲau à gbɔ̃ iyi inɛi Samari ɲau à gba ideɪ Ilaaɔ̃. ɲɔ̃i à bɛ si ɲa Piɛɛ do Zãa hai Zeruzalɛmu bɛ. ¹⁵ Iyi à to ɲɔ̃i à ce ɲɲa kutɔ̃ ku ba a ba Hundɛi Ilaaɔ̃. ¹⁶ À ce bèɛbei si na iyi í jɔ̃ Hundɛi Ilaaɔ̃ kù kita si kãma ɲɲa wa titã, aɲa de à ce inyi ku dasi ɲɲai do irii Lafɛɛ Jesu ɲɲu akã. ¹⁷ ɲɔ̃i Piɛɛ do Zãa à le ɲɲa awɔ̃ si iri, nɔ̃ à ba Hundɛi Ilaaɔ̃.

¹⁸ Iyi Simɔ̃ í yɛ woo dasi Jesu naanɛ ɲau à ba Hundɛi Ilaaɔ̃ waati iyi woo bɛ ɲau à le ɲɲa awɔ̃ si iriu, ɲɔ̃i wa bi ku mu ɲɲa fia. ¹⁹ Í ni a mua ɲɲu gbugbãu bɛ ku ba inɛ iyi ɲɲu á lea awɔ̃ si iri fei ku ba Hundɛi Ilaaɔ̃. ²⁰ Amma Piɛɛ í sɔ̃o í ni, awɔ̃ do fiaɛ fei aa ce nfe, domi í tamaa bei aa yɔkɔ̃ i ra amuai Ilaaɔ̃ do fiaɪ. ²¹ I kù nɛ kpãai ngɔgɔ̃ ihɛ domi idɔ̃ɛ kù jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃. ²² Na ɲɲu, sinda idɔ̃ɛ hai si laalɔ̃ ku ceɛ, nɔ̃ í tɔ̃o Ilaaɔ̃ ku ceɛ suuruɪ lasabu laalɔ̃ ku ceɛ bii á ce. ²³ N wa n fɔ̃ bèɛbei si na iyi í jɔ̃ n̄ yɛ daaɛ í ro nɔ̃ dulum í d̄ɛ.

²⁴ ɲɔ̃i Simɔ̃ í jɛ ɲɲa í ni, inɛ taka ɲɲɛ i ceem kutɔ̃ bi Lafɛɛ ku ba ide ɲa iyi í sɔ̃m ɲau bɛ kãmaɛ ku mað bam.

²⁵ Waati iyi à ce waazo à sisia inɛ ɲa yaasei ideɪ Ilaaɔ̃ à tã ɲɔ̃i à sinda à waa nyi Zeruzalɛmu. Iyi à waa nɛ, ɲɔ̃i à wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nkpɔ̃i Samari má.

Ideɪ Filipu do akawe nlaɪ Etiopi gɔ̃

²⁶ ɲɔ̃i amalekai Lafɛɛ gɔ̃ í ba Filipu ide ku fɔ̃ í ni, dede i bɔ̃ ikpa awɔ̃ cangai kpãai inunu, too kpãa iyi í wa hai

Zeruzalemu ku bə Gaza. Kpāa nηui í bə ikpa gbabuau bε. ²⁷ Nəi Filipu í dede í nε. Si kpāau, ηəi í ye inεi Etiopi gə. Inεεu akawe nla nla. Nηui í ya maa mu amanii inaabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalemui Ilaađ ku gulea, ²⁸ ηəi í sinda wa bə ikpa ideε má. Wa buba si saretii ađi wa cio tia iyi walii Ezai í kə. ²⁹ Nəi Hundei Ilaađ í sđ Filipu í ni ku bə kəkəi saretii. ³⁰ Nəi Filipu í sei í bə bi saretii, nə í gbə inεi Etiopiu wa cio si tiai walii Ezaiu. Nə í beεε í ni, ide iyi ì waa ciou bε ì waa gbə bei wa fə mbε? ³¹ Nəi inεεu í jεaa í ni, beirei an ce n gbə bii kù je inε gəi í tuseem. Nəi í təđ Filipu ku gū wa si saretii ku buba bi nηu. Nə Filipu í gū. ³² Ide iyi məkəu wa cio si kukəi idei Ilaađ wee. Á koođe bei angudā iyi aa saka. Bei ama angudā í ya maa coko waati iyi à waa bu ntəε, Beεbe məi nηu mə kù la gele. ³³ Á kayee nə à kə ku kiitie dee dee. Si bei à kpa irii kuwεεε, kù wa si ilεu ihē má, Yooi á fə idei inεi anyie ηa má. ³⁴ Nəi akaweu í sđ Filipu í ni, n wa n təεε i səm inε iyi waliuu wa fāa. Nηu takaei wa fāa arae de. Mà inε gəi wa fāa. ³⁵ Nəi Filipu í so ide í sinti do idei waliuu í sisiaađ laabaau jiidai Jesu. ³⁶ Si bei à waa ne si kpāau ηəi à to ido gə iyi í ne inyi. Nəi akaweu í ni, cə inyi ihē. To, mii á ganjim n ce inyi ku dasim má. [³⁷ Nəi Filipu í sđə í ni, bii ì dasi Jesu naane do idəε fei aa yəkə i ce inyi ku dasie mεε. Nə akaweu í je í

ni, n dasi naane iyi Jesu Kirisi Amai Ilaađi.] ³⁸ Nəi í ni a leekđ saretii. Iyi à leekđε nə nηu do Filipu à kita aηa minji nηa si inyi, nə Filipu í dasie inyi. ³⁹ Iyi à fita hai si inə inyi, ηəi Hundei Ađ Lafēε í neđ Filipu. Nə akaweu kù yəə má, amma í dasi kpāa wa ne do inə didə. ⁴⁰ Nəi Filipu í ba nηu í wa ilu gə iyi à ya kpe Azətu, nə í ce waazoi laabaau jiidai bε do ilu ηa iyi à wa si kpāau fei hee í tođ Sezaree.

9

Idə ku kpaasii Səlu

(Cə IWB 22:6-16; 26:12-18)

¹ Waati beεbe Səlu í ya maa kpā inε ηa iyi à waa too kpāai Jesu ηau iju nə wa bi ku kpa ηa məm nii. Na ηəi í jđ í bə bi woo wee nla Ilaađu, ² í təε ku cea nηu tia ηa. Tia ηaui á koo ku na inε ngboi ile bi ku ce kutətəε ηa iyi à wa Damasi. Do saabui tia ηaui á bađ gbugbā iyi á koo ku muđ inε ηa iyi à waa too kpāai Jesu, bii inεməkəi wala bii inaaboi, ku ba ku yəkə ku đi ηa ku bəđ ηa Zeruzalemu. Iyi í gba tia ηau nə í dasi kpāa wa ne.

³ Si bei Səlu wa ne í maai Damasi, ηəi anu akā inya kuma gə í naa sie wa hai lele. ⁴ Nəi í cuku ile nə í gbə imui inε gə í ni, Səlu, Səlu, na mii í ce ì waa kpām iju. ⁵ Nəi Səlu í bee í ni, Lafēε, awəi yoo. Nəi Lafēε í jεaa í ni, amui Jesu iyi ì waa kpā ijuu. ⁶ Dede i bə inə iluu, bei aa sđε mii iyi aa ce. ⁷ Waati beεbe inε ηa iyi à waa ne do Səluu à leekđ à coko səm səm, à gbə ide ku fəu amma a kù ye

ine kãma. ⁸ Nɔi Sɔlu í dede hai ile í cɪ ijuε amma kù ye ilu. Nɔi à mu awɔε à bɔðε Damasi. ⁹ Í fεεju zakai ajɔ mεeta, kù je kù mɔ.

¹⁰ Wee mɔcɔi Jesu gɔ í wa Damasi be à ya kpoo Ananiasi. Nɔi Lafɛε Jesu í naa sie si kuye í kpoo í ni, Ananiasi. Nɔ í je í ni, Amu wee Lafɛε. ¹¹ Nɔi Lafɛε í sɔɔ í ni, dede i koo i mu kpãa iyi à ya kpe Kpãa Kutεu i bɔ ideɪ Zudasɪ. Bii ì to be bee mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Sɔlu inei Tarusiu. Wa ce kutɔɔ, ¹² nɔ í ce kuye í ye mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Ananiasi í lɔ wa nɔ í lesi nɔu awɔ ku ba nɔu ku ye ilu má. ¹³ Amma Ananiasi í ni, Lafɛε, ine nkpɔi í sɔm laabaau mɔkɔu be do laalɔ na iyi í cea inεε na Zeruzalemue fei. ¹⁴ Nɔ à gbɔ iyi inε ngboi woo wee ηai à naa gbugbã ku mu inε ηa iyi à waa ce kutɔɔ do iriε ihɛ fei. ¹⁵ Amma Lafɛε í sɔɔ í ni, koo, domi ñ cica inεεu bei ku je woo ce icεm ku fɔ laabaau irim bi dimi mmu ηa do bi ilaalu nɔa ηa do bi inei Izireli ηa. ¹⁶ An nɔ n nyisie bei nɔu mɔ á ye ijuukpã na irim.

¹⁷ Nɔi Ananiasi í dede í koo. Iyi í to, ηɔi í lesi Sɔlu awɔ í ni, Sɔlu kpaasim, Jesu Lafɛε, nɔu iyi í naa sie si kpãau si waati iyi ì waa naa, nɔui í bεm wa ku ba i ye ilu má nɔ i kɔð Hundei Ilaaɔ. ¹⁸ Be gbakã ngɔgɔ í cuku wa hai si ijui Sɔlu í ye bei kpakai cεε, nɔ í ye ilu má. Nɔi í dede nɔ à dasiε inyi. ¹⁹ Si anyie ηɔi í je sɔnda nɔ gbugbãε í baa má.

Nɔ Sɔlu í ce ajɔ minji Damasi be do ine ηa iyi à waa too kpãai Jesu. ²⁰ Gbakã í bɔ ile bii Zuifu ηa à ya ce kutɔɔ ηa wa waazo wa fɔ iyi Jesu Amai Ilaaɔi. ²¹ Inε ηa iyi à waa gbɔ ideεu fei à biti à bee nje à waa ni, kù je mɔkɔu iyi í ya maa wahala inε ηa iyi à waa ce kutɔɔ do irii Jesu Zeruzalemue mbe ya. Kù je nɔui wa naa ihɛ wo ku na ku mu inε ηa ku ði ηa koo na inε ngboi woo weei Ilaaɔ ηau?

²² Amma gbugbãi Sɔlu í ya maa kɔɔsii, nɔ Zuifu ηa iyi à wa Damasiu a kù mà bei aa jeaa waati iyi wa sɔ ηa kam kam iyi Jesui í je inε iyi Ilaaɔ í cicau.

²³ Zakai ajɔ minji má ηɔi Zuifu ηau à waa busi nje a ba a kpa Sɔlu. ²⁴ Amma inε gɔ í koo í sisia Sɔlu ide iyi inε ηau à ðiu. Inε ηau à ya maa degbe iluui hee do andε koofa ηau fei dasã do idũ ku ba a kpaa. ²⁵ Amma idũ gɔ mɔcɔi Sɔlu ηa à jɔ í lɔ inɔ kɔlɔ à bei à koo à kitæ hai do antai bindii iluu.

Sɔlu í wa Zeruzalemue

²⁶ Nɔi Sɔlu í bɔ Zeruzalemue. Iyi í to be í bi ku tɔtɔ do ine ηa iyi à waa too kpãai Jesuu, amma aηa fei à waa ce njoε si na iyi í jɔ a kù mà mà ntɔ ntɔ wa too kpãai Jesui. ²⁷ Nɔi Baanabasi í bɔðε bi woo be ηau nɔ í sɔ ηa bei Sɔlu í ye Lafɛε si kpãa, do bei Lafɛε í baa ide ku fɔ. Nɔ í sɔ ηa bei Sɔlu í ce waazo Damasi do irii Jesu do wɔkɔ. ²⁸ Hai waati beεbei Sɔlu wa dabii si ilui Zeruzalemue do woo be ηau wa waazo do irii Lafɛε Jesu do wɔkɔ. ²⁹ Nɔ í ce kakɔ do Zuifu ηa iyi à waa fɔ

Gerēkiu, amma aṅa mǝ à waa de kpāa bei aa ce a kpaa. ³⁰ Iyi kpaasi woo dasi Jesu naane ṅau à gbǝ, ṅoi à bǝde Sezaree nǝ à jǝ í ne Tarusi.

³¹ Inei igbei Jesu ṅa iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee do ilei Samari fei à wεεǝ laakai ku sū, à waa jirima Ilaaǝ, à mua nje gbughā nǝ akpǝ ṅṅa í kǝǝsi wa koo do sobii Hundei Ilaaǝ.

Iri ku bai Enee

³² Piεε mǝ wa dabii bii fei. Nǝ í bǝ bi inei Jesu ṅa iyi à wa Lida. ³³ Bei í ye wεεge gǝ à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sūε hai zakai adǝ mεεjǝ. ³⁴ ṅoi Piεε í sǝǝ í ni, Enee dede, Jesu Kirisi í jǝ ì ba iri, ka sεεε. Gbakā ṅoi í dede. ³⁵ ṅoi inε ṅa iyi à wa Lidau fei do inei ilεεkoi Sarǝǝ ṅa à yǝǝ nǝ à dasi Lafēε Jesu naane.

Dǝakasi í ku nǝ í nyi wa si andunya má

³⁶ Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naane gǝ í wa be à ya kpoo Tabita. ṅṅui à ya kpe Dǝakasi má do feei Gerēki, waatǝ kabua. Í ne daa jiida nǝ í ya maa sobi ilu are ṅa. ³⁷ ṅoi ajǝ ṅṅu gǝ í na í ce bǝǝ í ku. Iyi à wε ikue ṅoi à koo à jilǝ ile lele. ³⁸ Inε ṅa iyi à waa too kpāai Jesu iyi à wa Zopee à gbǝ iyi Piεε í wa Lida kǝkǝi Zopee be. ṅoi à be sie inε minji à ni a koo a sǝǝ ku naa wa bi aṅa nsei nsei. ³⁹ ṅoi Piεε í dede í too ṅa wa. Iyi í to be, ṅoi à bǝde lelei ileu. ṅoi jaaǝ ṅa fei à naa à kaakoe à waa kpataǝ nǝ à waa nyisie ibǝ do jaaε ṅa iyi Dǝakasi í ce waati iyi í wεε aṅaǝ ṅa. ⁴⁰ ṅoi Piεε í nya aṅa

fei hai ilaawa í bei í gule wa ce kutǝǝ. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. ṅoi í cǝ ijue. Iyi í ye Piεε nǝ í dede í buba. ⁴¹ ṅoi Piεε í mu awǝε í dedeε. Nǝ í kpe jaaǝ ṅau do inei Jesu ṅa iyi à gbe í nyisi ṅa Dǝakasi iyi í jǝ má. ⁴² ṅoi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nǝ inε nkpǝ í dasi Lafēε Jesu naane. ⁴³ Nǝ Piεε í ce ajǝ minji Zopee be bi anǝ gǝ iyi à ya kpe Simǝǝ.

10

Piεε do Kǝǝnei

¹ Inε gǝ í wa Sezaree, à ya kpoo Kǝǝnei. ṅṅui wa je inε ngboi wuai sooge gǝ ṅa iyi à ya kpe Inei Itali ṅa. ² Mǝkǝu wa too Ilaaǝ nǝ í ya maa jirimae ntǝ ntǝ, ṅṅu do nyaanzeε ṅa fei. Í ya maa ce kutǝǝ waati kāma fei, í ya nǝ ku sobi ilu arei Zuifu ṅa ntǝ ntǝ. ³ ṅoi ajǝ akā zakai isǝ mεeta í ce kuyε. Í ye amalekai Ilaaǝ dee dee. Amalekau í lǝ sie wa, ṅoi í kpoo í ni, Kǝǝnei. ⁴ ṅoi í cǝ amalekau í kāsie iju ṅoi njo í muu nǝ í beεε í ni, Lafēε, mii í ce. ṅoi amalekau í jeaa í ni, Ilaaǝ í gbǝ kutǝǝε, nǝ kù gbεje yaase bei ì sobi ilu are ṅau. ⁵ Nsei, be inε gǝ ṅa Zopee a koo a kpe Simǝǝ iyi à ya kpe Piεεu wa. ⁶ Inε njooi, í wa kpasēi anǝ gǝ iyi à ya kpe Simǝǝ. Kpasēε í wa kǝkǝi tenku. ⁷ Iyi amalekau í baǝ ide ku fǝ í tā í ne, ṅoi Kǝǝnei í kpe inε minji gǝ ṅa si inǝi woo ce icεε ṅau. Nǝ si inǝi sooge ṅa iyi à ya wa kǝkǝu í kpe inε akā gǝ má iyi í mà beεrei Ilaaǝ. ⁸ ṅoi í sisi

n̄a ide iyi í ce fei, í bei í be n̄a Zopee.

⁹ Iju kumáe zakai dasā à wa si kpāau nō à maai si iluu. Waati beɛbe í ko Piɛɛ í gū antai ile sikifa wa ce kutō. ¹⁰ N̄oi ari í na wa kpaá, nō wa bi ku je. Waati iyi à waa tekea caka n̄oi í ce kuye. ¹¹ Í ye lelei Aō í cī nō acō nla gō iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa ile. ¹² In̄ɔe bei dimii in̄a kute mɛɛ fei í wa si do iyi wa cā ile do dimii yei fei. ¹³ N̄oi Piɛɛ í gbō ide ku fō gō í ni, Piɛɛ dede, kpa í n̄o. ¹⁴ Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, jām, Lafɛɛ. Ajo kāmá n kù n̄o in̄a iyi í je iwō hee mà je iyi í riisi. ¹⁵ Nō ide ku fōu í ni má, mii iyi Ilaaō í ni í má maà ti i kōsi. ¹⁶ Beɛbei í ce hee ise gbɛeta. Nō gbakā acōu í nyi lele.

¹⁷ N̄oi Piɛɛ wa bee araɛ yoomai í je yaasei kuyeu. Waati beɛbei inɛ n̄a iyi Kōnei í be n̄au à to Zopee be. N̄oi à bee kpasɛi Simō nō à nyisi n̄a. Waati iyi Piɛɛ í wasi ku lasabu si ideu n̄oi à to wa andɛ koofa be. ¹⁸ N̄oi à kpe inɛi kpasɛ n̄au à bee n̄a mà inɛ njoo gō í wa be iyi à ya kpe Simō Piɛɛ. ¹⁹ Si bei Piɛɛ í wasi ku lasabu si idei kuyeu n̄oi Hundei Ilaaō í sōo í ni, wee amanɛ mɛeta gō n̄a à waa dɛdɛɛ. ²⁰ Dede i kita i koo i ba n̄a. Nō in̄eō n̄a i nɛ. Maà leekí leekí, domi amui n̄ be n̄a wa. ²¹ N̄oi Piɛɛ í kita í koo í ba n̄a í ni, inɛ iyi ì waa dɛ n̄au amui ihɛ mɛɛ. Mii ì bi n̄a. ²² Nō à ni, Kōnei, inɛ ngboi sooge n̄au wa dɛdɛɛ. Inɛ dee deei, í ya maa jirima Ilaaō nō Zuifu n̄a fei à ya maa fō jiida ku jɛɛ. Amalekai Ilaaō gō í sōo í

ni ku kpeɛ bi tɛɛ ku ba ku gbō ide iyi aa sōo. ²³ Idūu n̄oi Piɛɛ í dasi inɛ n̄au kpasɛ í ce n̄a yaɛɛ.

Iju kumáe í dasiō n̄a kpāa, nō kpaasi woo dasi Jesu naanɛi Zopee gō n̄a à suu. ²⁴ Iju kumá mmue n̄oi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kōnei í tōtō nyaanzɛɛ n̄a do kpaasi jiidaɛ n̄a à waa degbe n̄a. ²⁵ Iyi Piɛɛ wa bi ku lō inō kpasɛu n̄oi Kōnei í bō ku koɛ í koo í sɛɛbata si wajue. ²⁶ Amma Piɛɛ í dedeɛ í ni, dede, domi amu mō amanɛi bei awō. ²⁷ N̄oi wa ba Kōnei ide ku fō hee í koo í lōd inō ile, nō í ye inɛ nkpō í tōtō be. ²⁸ Nō í sō n̄a í ni, in̄e taka n̄nɛ ì mà n̄a iyi woodai awa Zuifu n̄a í kō nwa ka tōtō do in̄e dimi mmu n̄a, wala ka bō kpasɛ n̄nɛ. Amma Ilaaō í sōm í ni kù s̄a n kpe inɛ gō ilu riisi hee má je n kōsiɛ. ²⁹ N̄n̄ui í jō iyi ì kpem n̄a n kù kō. Nsei, ì bi i sōm na mii í ce ì kpem wa n̄a.

³⁰ N̄oi Kōnei í ni, í to ajo mɛɛ wa ihɛ nnyi iyi zakai isō mɛeta be ihɛi ì wa kpasɛm ihɛ ì wa n ce kutō. N̄oi inɛ gō í naa bi tom, wa dasi iboi jaɛ ku daana gō. ³¹ Nō í sōm í ni, Kōnei, Ilaaō í gbō kutōɛ nō kù gbɛje jiida ku ceɛ do bei ì ya maa sobi ilu are n̄a. ³² Na n̄n̄u, be inɛ gō n̄a Zopee a koo a kpe Simō Piɛɛ wa. Inɛ njooi wa je. Í wa kpasɛi anà gō iyi à ya kpe Simō. Kpasɛɛ í wa kōkōi tenku. ³³ Iyi amalekau í fō beɛbe, n̄oi ì be siɛ inɛ n̄au be wa gbakā, ì nō ì je ì naa. Iyi be í s̄a. Nsei awa fei à wa si wajui Ilaaō ihɛ à waa de it̄i si ide iyi

Lafēe í sōe fei í sō wa.

WaaZO iyi Piεε í ce kpasēi
Kōneí

³⁴ Nōi Piεε í so ide í ni, ñ mà bebei iyi Ilaaō kù waa cō inε kāma dimi mmu. ³⁵ Inε iyi í ya maa jirima Ilaaō fei nō wa ce iyi í sīa dee dee, Ilaaō í ya gba lafēei si dimi iyi í je fei. ³⁶ Ì mà laabaau jiida iyi Ilaaō í jò à waazoa inei Izireli ña à ni inε ña aa ba laakai ku sū do saabui Jesu Kirisi nñu iyi í je Lafēei inε fei. ³⁷ Ì nō ì mà ña mii iyi í sinti si ilēi Galilee í bei í ce si ilēi Zudee fei waati iyi Zāa í sisi ideí inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tā. ³⁸ Ì mà bei Ilaaō í mua Jesu inei Nazaretiu Hundee ña do bei í muaa gbugbā. Nō í dabii si ilēu fei wa ce jiida nō í jò inε ña iyi à wa si awōi Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce bebei si na iyi í jò Ilaaō í wεe do nñu. ³⁹ Awai à waa jea inε ña seēdai mii iyi í ce ilēi Zuifu ña do ilui Zeruzalemu fei. Nō à kpakpae si jii à kpa. ⁴⁰ Amma si ajō meetasia Ilaaō í jūu hai si bale nō í jò í tusea inε gō ña arae. ⁴¹ Kù nō kù je inε feii í yōō bii kù je awa iyi à je seēda iyi Ilaaō í cica hai tako, awa iyi à je nō à mō do nñu si anyii kujje hai si bale. ⁴² Nō í dasi wa ka maa waazoa inε ña, nō ka jea inε ña seēda iyi nñui Ilaaō í cica ku kiiti ilu hunde do iku ña. ⁴³ Beεbe mōi walii ña fei à fō idee à ni inε iyi í dasie naane fei Ilaaō á kpa ideí dulum ndii lafēe na saabui irie.

Dimi mmu ñau mō à ba Hundei Ilaaō

⁴⁴ Waati iyi Piεε wa fō ide má, ñōi Hundei Ilaaō í naa si inε ña iyi à waa gbō ideu fei. ⁴⁵ Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à si Piεε beu, à biti do iyi Ilaaō í mua dimi mmu ña mō Hundee, ⁴⁶ domi à gbō inε ñau à waa fō ide do fee ña iyi à kù waa gbō à waa sisiò bei kulai Ilaaō í to. ⁴⁷ Nōi Piεε í ni, si bei inε ñau ihē à ba Hundei Ilaaō bei awa mō, yooi á yōkō ku ganji ña a dasi ña inyi. ⁴⁸ Nōi í ni a dasi ña inyi do irii Jesu Kirisi.

Nōi Kōneí ña à tōe à ni ku buba bi aña be ku ce ajō minji.

11

Piεε í sisia inei igbei Jesu ña iyi à wa Zeruzalemu ideí Kōneí ña

¹ Woo be ña do kpaasi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilēi Zudee à gbō iyi hai je Zuifu ña mō à gba ideí Ilaaō. ² Nōi Piεε í baa Zeruzalemu nō Zuifu woo dasi Jesu naane ñau à ye taalee, ³ à ni à lō kpasēi inε ña iyi a kù ce bango nō añaò ña à je. ⁴ Nōi Piεε í sisi ña ideu hai sintee bei í ce fei.

⁵ Í sō ña í ni, waati iyi ñ wa Zopee ñ wa n ce kutōō ajō nñu gō, ñōi ñ ce kuye. Ñ ye acō nla gō iyi à waa mu gonta mēεε wa kita wa hai lelei Aō í naa í leeki kōkōm. ⁶ Iyi ñ wa n cōō do laakai, ñōi si inōe ñ ye inai sako ilu kute mēε ña do inai ku cā ilē ña do yei ña. ⁷ Nōi ñ gbō ide ku fō gō í sōm í ni, Piεε dede, kpa í ñō. ⁸ Amma ñ ni, jām Lafēe. Ajō kāma inai iyi í je iwò hee má je iyi í riisi kù lō gelem. ⁹ Nō ide ku fōu í sōm má hai lele í ni mii

iyi Ilaaḍ í ní í má, n maà n kəsi. ¹⁰ Bεεbei í ce ise gbεeta í bei í nyi lele.

¹¹ Wee hai Sezaree à be sim amanε mεeta gɔ ηa wa. Be gbakā ine ηau à to wa andε koofai kpasē bii n wau. ¹² Nɔi Hundei Ilaaḍ í ní n too ηa n maà n leekí leekí. Nɔ kpaasi mεefam ηau ihē à sim Sezaree be nɔ à lɔ kpasēi Kɔɔnei ajɔ. ¹³ Nɔ Kɔɔnei í sɔ wa bei nηu í ye amaleka si kpasēi nηu wa leekí nɔ í ní, be ine gɔ ηa Zopee a koo a kpe Simɔɔ Píεε wa. ¹⁴ Nηui á sɔε bei awɔ do nyaanzeε ηa fei aa ce i baɔ faaba ηa. ¹⁵ Nɔi n koo. Iyi n sinti ku waaZO, ηɔi Hundei Ilaaḍ í naa si ηa wa bei í naa si awa mɔ tako wo. ¹⁶ Nɔi n ye gigii ide iyi Lafēε í fɔu iyi í ní, Zāa í dasi ine ηa inyi, amma Hundei Ilaaḍi an da nηε si. ¹⁷ Bεεbe mɔi Ilaaḍ í ce ηa amua bei í mu nwa wo waati iyi à dasi Lafēε Jesu Kirisi naane. Na nηu, beirei amu an ce n ganjiɔ mii iyi Ilaaḍ í ce. ¹⁸ Iyi ine ηau à gbɔ ideu, ηɔi idɔ nηa í tū, nɔ à saabu Ilaaḍ à waa ni, debεi, Ilaaḍ í mua hee do dimi mmu ηa mɔ kpāa a kpaasiɔ idɔ nηa a baɔ kuwεε hai tā.

Igbεi inεi Jesu ηa iyi í wa Antiɔsi

¹⁹ Wee woo dasi Jesu naane ηa iyi à fangaa bii fei na ijuukpā iyi í naa si waati iyi à kpa Etieniu, gɔgɔ ηa à sa à bɔ hee gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. Gɔgɔ ηa mɔ à bɔ ilei Fenisi, gɔgɔ ηa mɔ à nε Antiɔsi. Zuifu ηa aηa akāi à ya maa waaZOa laabaau jiidau. ²⁰ Do

nηu fei, ine gɔ ηa hai si inɔ nηa à naa hai Sipu do hai Sireni à bɔ Antiɔsi nɔ à waa sisia hai je Zuifu ηa mɔ laabaau jiidai Jesu Lafēε. ²¹ Nɔ gbugbāi Aḍ Lafēε í wεε nηa, nɔ ine nkɔɔ í kpaasi idɔ í dasi Lafēε Jesu naane.

²² Iyi inεi igbεi Jesu ηa iyi à wa Zeruzalemu à gbɔ ideu, ηɔi à be Baanabasi Antiɔsi be. ²³ Iyi í to be í ye bei Ilaaḍ í cea ine ηau didɔ nɔ inɔε í dɔ. Nɔi í mu nηa gbugbā ku ba a leekí dim dim si Lafēε do idɔ nηa fei. ²⁴ Baanabasiu ine nceei iyi í dasi Jesu naane ntɔ ntɔ nɔ í kɔɔ Hundei Ilaaḍ. Nɔ akpɔi woo dasi Lafēε Jesu naane ηau í nyi í kɔɔsi má.

²⁵ Si anyie ηɔi í bɔ Sɔlu ku dedε ikpa Tarusi. ²⁶ Iyi í yɔɔ ηɔi í bɔɔε Antiɔsi. Adɔ akāi aηa minjiu à ce be à ya tɔtɔ do inεi igbεi Jesu ηa nɔ à ya kɔa ine nkɔɔ si cioi idei Ilaaḍ. Antiɔsi bei à tako à kpe ine ηa iyi à waa too kpāai Jesuu inεi Kirisi ηa.

²⁷ Waati bεεbe walii gɔ ηa à bɔ Antiɔsi hai Zeruzalemu. ²⁸ Inε akā nηa iyi à ya kpe Agabusi í dedε í leekí nɔ í ce walii do sobii Hundei Ilaaḍ í ní ari nla nla á ce si andunya fei. Bεεbe mɔi ariu í nɔ í ce si waatii Kolodu ilaalu nlaí Romuu. ²⁹ Si bei ine ηa iyi à waa too kpāai Jesuu à gbɔ bεεbe ηɔi à dasi idɔ aηa a samba amua ηa zaka bei ine fei í nε, ku ba ku sobi kpaasi nηa ηa iyi à wa ilei Zudee. ³⁰ Nɔi à ce bεεbe, nɔ à jɔ Baanabasi do Sɔlu à kooɔ amuaui bi ine ngbo nηa ηau.

À kpa Zaaki nɔ à mu Piεε mɔ à dasiε piisɔɔ

¹ Waati beεbe ilaalu Herodu í sinti ku kpā inei igbei Jesu gɔ ηa iju. ² Í jò à kpa Zaaki igbāi Zāa do taakuba. ³ Njoi í ye ideu í dōa Zuifu ηau si, nɔ í jò à mu Piεε má. Wee waatii jingau Piεε hai ne lefeei. ⁴ Iyi à mu Piεε ηjoi Herodu í jò à dasiε piisɔɔ nɔ í jò sooge ηa à waa degbeε, aηa mεε ikɔ mεε. Herodu í bi nηu ku ceaa kiiti si wajui zamaa bii jingau Iku ku kuau í lɔ. ⁵ À waa mu Piεε si ile piisɔɔ be, amma inei igbei Jesu ηa à wasi ku ce kutɔɔ na iriε do himma jiida jiida bi Ilaaɔ.

Amaleka gɔ í nya Piεε hai ile piisɔɔ

⁶ Piεε wa sí njoo si aninii sooge minji gɔ ηa idū iyi iju kumáε Herodu wa bi ku nyaa hai ile piisɔɔu ku bɔde si wajui zamaa. À dūu do sesee minji nɔ sooge gɔ ηa à waa degbe andei ile piisɔɔu be. ⁷ Njoi gbakā amalekai Aɔ Lafεε gɔ í naa si ile piisɔɔu, ηjoi inya í má. Njoi amalekau í cā Piεε si cingae í jūu í ni, dede n̄ya n̄ya. Be gbakā ηjoi sesee ηau í cuku hai si awɔε ηa. ⁸ Njoi amalekau í ni, dasi ibɔε do baataε. Njoi Piεε í ce beεbe, ηjoi amalekau í sɔɔ má í ni, bii dabiie nɔ i toom wa. ⁹ Njoi Piεε í fita hai ile piisɔɔu í tooε, amma kù mà iyi mii ηau be fei amalekau wa cooi ntɔ ntɔ. Í tamaa bei nηu wa laalaai. ¹⁰ À lɔ woo degbe piisɔɔ sinteru do minjisiau nɔ à tosi gamboi isɔu. Ine nηu ikpa inɔ ilui wa cɔ. Njoi í cī do arae

nɔ à fita à mu kpāa à ne hee à lɔ kpāa kókò sinte, ηjoi gbakā amalekau í ne í jò Piεε.

¹¹ Njoi Piεε í yɔɔ bebei iyi kù je alá. Nɔ í ni, ntɔ ntɔ Ilaaɔi í be sim amalekaε wa ku na ku nyam hai si awɔi Herodu, do laalo iyi Zuifu ηau à bi a ceem fei.

¹² Iyi í ye yaasei ideu ηjoi í bɔ kpasēi Maari iyei Zāa Maaku. Wee í ko ine nkprɔ nkprɔi í tɔtɔ be à wasi ku ce kutɔɔ. ¹³ Iyi Piεε í to be ηjoi í cā gamboi ande koofau ηjoi abo woo ce ice gɔ iyi à ya kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi. ¹⁴ Iyi í mà imui Piεε ηjoi inɔ didɔ kù jò kù cūu. Njoi í sei í nyi ile í koo í s̄ inε ηa í ni Piεε í wa ande koofa. ¹⁵ Njoi à s̄ɔ à ni, ì waa sūmui. Amma í ni, ntɔ ntɔi. Njoi à ni, á má je ayaεi. ¹⁶ Wee Piεε wa leeki be í wasi ku cā gambo. Iyi à naa à cūu nɔ à ba wee nηui, ηjoi í mu ηa biti. ¹⁷ Nɔ í ni a coko do awɔ í bei wa s̄ ηa bei Lafεε í ce í nya nηu wa hai ile piisɔɔu. Njoi í ni a koo a s̄ Zakɔbu ideu do kpaasi ηa iyi à gbe, í bei í fita í bɔ inya mmu má.

¹⁸ Iju kumáε daadaakɔ ideu í jò sooge ηau à biti hee à bee nje à waa ni, ikpa iwoi Piεε í bɔ. ¹⁹ Njoi Herodu í ni a dεdεε. Njoi à dεdεε amma a kù yɔɔ. Njoi í bee woo degbe ηau ide. Si bei a kù yɔkɔ a kù jeaa, nɔ í ni a kpa ηa. Njoi Herodu í bei í dede hai ilei Zudee í koo í buba ikpa Sezaree ajɔ minji titā.

Ikui Herodu

²⁰ Wee idɔi Herodu í k̄ɔɔ inei Tii ηa do inei Sidɔɔ ηa ntɔ ntɔ, ηjoi ine ηau à tɔtɔ nje nɔ à nya ine gɔ ηa à be ηa

bi Herodu. Nɔ à ce Balatu akaweì ilaaluu kpaasi à bei à bɔ bi Herodu a koo a tɔɔe suuru domi inei ile nja nja si ilei Herodui à ya bɔ ije ku dede.

²¹ Nɔi Herodu í da nja ajɔ si bii á ye nja. Iyi ajɔu í to nɔi Herodu í dasi ibɔi ilaalue í bei í buba si antai kitai bommae í bei í so ide wa sɔ inɛ nja. ²² Nɔi inɛ nja à dɔ anu à saabue à waa ni, kù je baa amanɛi wa fɔ ideu, Ilaaɔi. ²³ Be gbakã amalekai Ilaaɔ í dasi Herodu bɔɔ í jɔ kokoo nja à nɔ arae í ku, si na iyi í jɔ nju amanɛ í gba amboei Ilaaɔ, kù kɔsi.

²⁴ Amma idei Ilaaɔ nje í fangaa wa kɔɔsi.

²⁵ Iyi Baanabasi do Sɔlu à ce mii iyi à dasi nja ku ceu Zeruzalemu be à tã nɔi à sinda à nyi Antiɔsi má. Iyi à waa ne à gbã Zãa Maaku í si nja.

13

À cica Baanabasi do Sɔlu à be nja

¹ Walii do woo kɔsi cio gɔ nja à wa si inɔi inɛi igbei Jesu nja Antiɔsi be. Iri nja wee. Baanabasi, do Simeɔ iyi í je amanɛ dūdū, do Lusi inɛi Sireni, do Manahenu, nju iyi à bíí do Herodu ilaaluu inya akã, do Sɔlu. ² Ajɔ nju si bei inɛ nja à waa tɔ Lafɛe do anu ku dɔ ajɔ, nɔi Hundi Ilaaɔ í sɔ nja í ni, i cica Baanabasi do Sɔlu i nya nja ikã nja a ce ice iyi n kpe nja. ³ Iyi à ce anu ku dɔ do kutɔɔu à tã, nɔi à lea Baanabasi do Sɔlu awɔ si iri, nɔ à jɔ nja à ne.

Baanabasi do Sɔlu à bɔ Sipu

⁴ Beɛbei Hundi Ilaaɔ í be Baanabasi do Sɔlu fei. Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe Selesi. Hai bei à lɔ akɔi inyi à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. ⁵ Iyi à to si ilui Sipu gɔ iyi à ya kpe Salamini nɔi à wasi ku waazo idei Ilaaɔ si ile ikã ikã bii Zuifu nja à ya ce kutɔɔo nja nja. Zãa Maaku mɔ í too nja ku sobi nja.

⁶ Nɔ à kua gungum nɔu à bei à to Pafɔsi. Pafɔsi bei à ye Zuifu woo ce dobu dobu gɔ iyi í je walii ilu ibo. Iriɛi Baajesu. ⁷ Í weɛ do Seejiu Pɔlusi, ilu ilei Sipu ilu bisiu. Ilu ileu í ni a kpe Baanabasi do Sɔlu wa si na iyi í jɔ wa bi ku gbɔ idei Ilaaɔ. ⁸ Amma woo ce dobu dobu iyi à ya kpe Elimasi do fei Gereki wa bi ku ganji nja. Wa ce kookaai ku sinda ilu ileu hai si kpãai naane ku dasi si Jesu. ⁹ Nɔ Sɔlu iyi à ya nyi a kpe Pɔlu mau í kɔɔ Hundi Ilaaɔ nɔ í kãsi woo ce dobu dobu iyi, ¹⁰ í ni, awɔ iyi í je ilu bisi laalɔ do woo taki inɛ, awɔ inɛi Seetam nii nɔ í je mbeɛi mii iyi í je dee dee fei. Hee waati yoomai aa leekiɔ ide ntɔi Aɔ Lafɛeu ku kpaasi do ibo má. ¹¹ To, nsei, Ilaaɔ á to sie awɔ, aa feɛju, i kaa ye ilu má si zakai ajɔ minjiu ihɛ. Be gbakã í feɛju, nɔ í ne wa dabii wa dede inɛ gɔ iyi á mu awɔe. ¹² Iyi ilu ileu í ye mii iyi í ceu nɔi í dasi naane si na iyi í jɔ idei Lafɛe Jesu í to sie ntɔ ntɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Antiɔsi si ilei Pisidi

¹³ Si anyie nɔi Pɔlu do kpaasie nja à lɔ akɔi inyi hai Pafɔsi à ne nɔ à to Pɛɛzu si ilei Panfili. Amma Zãa Maaku

í jò ña hai be í sinda í nyi Zeruzalemu. ¹⁴ Hai PEEZU be Pòlu ngu ña à mōsi à bō Antiōsi si ilei Pisidi. Iyi ajōi kusimi í to ñoi à bō ile bii Zuifu ña à ya ce kutatō à buba. ¹⁵ Nō inē gō í cio si tia iyi Moizi do walii ñau à kō. Iyi í cio í tā, ñoi inē ngboi igbe ñau à be si ña inē gō koo bee ña ku ni, inē kpaasi ña, bii ì nē ide iyi aa muað inē ña gbugbā í fō ña.

¹⁶ Ñoi Pòlu í dede í ni a coko do awō nō í ni, inē inei Izireli ña do inē dimi mmu ña iyi ì waa jirima Ilaað, i de ifi i gbō ña. ¹⁷ Að Lafē nwai í cica bala nwa ña nō í kōosi kukpō ña waati iyi à waa je inē njoo si ilei Ezibiti. Si anyii nñu, í nya ña hai ilei Ezibiti do gbugbāe, ¹⁸ nō í yōkōð ña temua zakai adō ciiji si gbaau. ¹⁹ Í kpa dimi ikā ikā mēje si ilei Kanaā nō í so ile nñau í na ña í je tu ña. ²⁰ Iyi be ña fei í cei zakai adō cō mēe do ciitaa.

Si anyii nñu, Ilaað í jile ña woo kiiti ña hee í koo í toð waatii Samueli waliuu. ²¹ Ñoi à ni aña à bi ilaalu, nō Ilaað í mu ña Sòlu amai Kisi hai si dimii Benzamēe nō í je bommau zakai adō ciiji. ²² Nō Ilaað í nyaa bomma í sāsi Davidi. Davidiui í jeaa seeda í ni, ñ yē Davidi amai Izai í je dimii inē iyi ñ bi, nñui á ce idōbim fei. ²³ Hai si dimii Davidii Jesu í fita, inē iyi Ilaað í cica ku je woo faabai inei Izireli ña si bei í tako í ce ña kuwāe. ²⁴ Jesu ku bei ku naa, Zāa í cea inei Izireli ña fei waazo í ni a kpaasi idō ña nō a ce inyi

ku dasi. ²⁵ Waati iyi icei Zāa í maai ku kpa iri í ni, kù je amui ì waa degbe ña, amma inē gō á naa si anyim iyi n kù to n bate n fū ikūi baatae.

²⁶ To, inē kpaasi ña, inē iyi ì je dimii Aburhamu ña, do dimi mmu ña iyi ì waa jirima Ilaað, inēi à sambaa idei faabau ihē wa. ²⁷ Wee inei Zeruzalemu ña do inē ngbo ña ña a kù mà yooi Jesu í je dee dee, a kù nō a kù gbō yaasei idei walii ña iyi à ya maa cio si ajōi kusimi feiu. Amma do nñu fei à jò ideu í kō si waati iyi à yē taalei Jesu. ²⁸ A kù yē sie ngōgō iyi á jò a kpa, amma do nñu fei à tō Pilati ku jò a kpa. ²⁹ Ñoi à ce mii iyi à kō na iriēu fei. Si anyie nō à kitae hai si jji ku gaauu à dasi ikuē si inō bale. ³⁰ Amma Ilaað í jūu hai si bale, ³¹ nō si afei ajō nkpō nkpō í nyisi inē gō ña arae. Inē ñau, añaí à tooe wa wo hai ilei Galilee à naa Zeruzalemu. Añaí à waa je seedaí ideē nsei bi inei Izireli ña. ³² Awa mō ideí kuwā iyi Ilaað í cea bala nwa ñau, nñui à waa sō ñe. ³³ Í jò kuwāu í kō si waati nwa. Awa tōku ña ña, awai à yē kukōi kuwāu waati iyi í jī Jesu hai si bale si bei à kō si Tiai Iri Kukō iri minjisia à ni,

Ilaað í ni, awōi ì je amam,
Hai nnyi ñ je Baae.

³⁴ Ilaað í fō wo í ni nñu á jūu hai bi iku ña ku ba ku mað na ku sāmí. Bēēbei í fō waati iyi í ni,
An wee nñe dee dee bei ñ wāð
Davidi wo, kù nō kù nē sika.

³⁵ Na ñoi í ce Davidi í fō má í ni,

I kaa jò arai Ine Kumáe ku sãmi.

³⁶ Davidi takae í ce mii iyi Ilaaõ í dasie í bei í ku, nò à suu kəkəi balae na nò arae í sãmi, mà irei. ³⁷ Amma Jesu inε nju Ilaaõ í jũu hai si bale kù sãmi.

³⁸ Debei, inε kpaasim na, i jò i mà na iyi na saabuε à waa sisi nje iyi Ilaaõ á kpa ideɪ dulum du nε. ³⁹ Inε iyi í dasie naane fei, njui á jò lafēε ku je dee dee bi Ilaaõ. Amma woodai Moizi kaa yəkə ku ce beεbe. ⁴⁰ Na nju, i ce laakai na mii iyi walii na à fəu ku maà ba nε, iyi à ni,

⁴¹ Inε woo yaako amu Ilaaõ, i gbə idem na. Aa biti na nò aa ce nfe na, Domi an ce mii gə si waati nje iyi baa bii í je inε gə í na wa sisi nje i kaa dasi naane na.

⁴² Iyi Pəlu í fə beεbe í tā nɔi nju do Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya ce kutətəu be, nɔi inε nau à waa tə nja a nyi wa má a naa a waaZO si ide akāu si ajəi kusɪmi mmu iyi wa baa. ⁴³ Iyi inε nau à fita nɔi Zuifu nkɔ do inε na iyi à waa too kucei Zuifu na nò à mà beεrei Ilaaõu à waa too na. Nɔi Pəlu do Baanabasi à ba na ide ku fə à mu nja gbugbā ku ba a maa leekɪ dim dim si didɔi Ilaaõ.

⁴⁴ Si ajəi kusɪmi mmu inεi ilu nau fei à tətəu a ba a gbə ideɪ Lafēε. ⁴⁵ Iyi Zuifu nau à ye zamaau nɔi à dedeò igu ku ja à waa jā ide iyi Pəlu wa fəu nò à waa buu. ⁴⁶ Amma Pəlu do Baanabasi à sɔ na do wəəkə à ni, tilasii inε Zuifu na a tako a sɔ nje ideɪ Ilaaõ. Amma si na iyi í jò ì waa kəsi na nò i kù ka

ara nje si inε na iyi à bi a ba kuwεε hai tā, na nju, aa ka jò nε nò ka bə bi dimi mmu na, ⁴⁷ domi nju bei Lafēε í dasi wa ku ce í ni,

N ce njei bei fitila bi dimi mmu na

Ku ba i bəò ideɪ faabau hee kəoi andunyau na.

⁴⁸ Iyi hai je Zuifu nau à gbə ideu, nɔi í dɔ nja si, à waa saabu Aɔ Lafēε na ideεu. Nò inε na iyi Aɔ Lafēε í jilə si a ba kuwεε hai tāu fei à dasi naane.

⁴⁹ Nò ideɪ Lafēεu í fangaa si ilεu fei. ⁵⁰ Amma Zuifu nau à dede idəəkəi ilu irii ilu nau do inaabo ilu amani na iyi à waa too kucei Zuifu nau. Njui í jò à kpā Pəlu do Baanabasi iju à lele na hai be. ⁵¹ Nɔi woo be nau à gbugbā si na sāai baata nja na à waa nyisiò iyi mii iyi á na ku ba na í je ideɪ iri nja. Si anyie nò à ne Ikonimu. ⁵² Amma inε na iyi à waa too kpāai Jesu Antɔsiu ngu na à weεò inə didɔ nò à kəò Hundeɪ Ilaaõ.

14

Pəlu do Baanabasi à wa Ikonimu

¹ Ikonimu bei Pəlu do Baanabasi à lə ile bii Zuifu na à ya ce kutətəu nò à ce waaZO hee inε nkɔ í dasi naane, hai Zuifu na hee do hai je Zuifu na fei. ² Amma Zuifu na iyi à kə ku dasi naaneu à dede idəəkəi dimi mmu na ku ba a ce lasabu laalə si gāmeɪ kpaasi woo dasi Jesu naane nau. ³ Do nju fei, Pəlu do Baanabasi à kpe Ikonimu à waa waaZO inε na do wəəkə. Lafēε í mu nja gbugbā à ya

maa ceò maamaake ikã ikã ña. Maamaake ñau wa nyisi iyi waazo ñña iyi à waa ce si ideidi didõ ññuu ntõi. ⁴ Amma inei ilu ñau à kpẽ minji. Ine gò ña à leeklò Zuifu ña, ine gò ña mò à leeklò woo be ñau.

⁵ Nõi Zuifu ña do hai je Zuifu ña do ine ngbo ñña ña à ce anu akã a wahala woo be ñau a ta ña kuta a kpa ña. ⁶ Iyi Pòlu do Baanabasi à mà ideu gbakã, ñõi à sa à bõ Lisiti do Dee bu si ilei Likoni do si ileeko ña. ⁷ Nõ à wasi laabaau jiidau ku waazo be.

Pòlu do Baanabasi à wa Lisiti

⁸ Mòkò gò í wa Lisiti, isee ña fei í ku nò beebeyi à buu do, kù dede kù ne baa ajò akã. ⁹ Si bei Pòlu wa ba ine ña ide ku fò mòkòu wa gbò. Nõi Pòlu í kã sié iju nò í ye iyi naanee á yòkò ku jò ku ba iri. ¹⁰ Nõi Pòlu í sòò do gbugbã í ni, dede i leekl si kutee. Nõi mòkòu í dede í fò í dinga wa ne. ¹¹ Iyi zamaau í ye mii iyi Pòlu í ce ñõi à dõ anu hee lele do fee ñña à ni, iwẽ nwa ñau à kpòò amanè à naa si wa. ¹² Nõi à waa kpe Baanabasi Susi, Pòlu mò Heemezi domi Pòlui í je woo waazo. ¹³ Wee ilei iwẽ iyi à ya kpe Susiu í wa hai do angulei bi ku lòi iluu wa. Nõi ine ña à koo à de ketè kombo ña wa nò à ce booda do kokoi jli ña à da ñña si kòò. Nõ woo weei Susiu í naaò ña wa ande koofai iluu. Nñu do ine ñau fei à waa bi a cea woo be ñau kuwee. ¹⁴ Amma iyi woo be minji ñau à gbò ideu, à ga ibò ñña ña à

waa nyisiò iyi aña a kù jesi, nò à dõ anu à sei à waa neò bi zamaau à waa ni, ¹⁵ na mii í ce í waa ce beebeyi, ine kpaasi ña. Awa mò amaneyi bei ine taka ññe. Laabaau jiidai à naa ku sò ñe ku ba í jò iwẽ nfe ññe ñau nò i sinda si Ilaaõ, nñu iyi í je icui kuwee. Nñui í ce lele do ile do tenku do mii iyi í wa inò ñña fei. ¹⁶ Tako wo í jò dimi fei wa too kpãa iyi í bi. ¹⁷ Amma do nñu fei í nyisi wa iyi nñu í wee domi wa ce nwa jiidai ña. Í jò ijí wa wò ku ba ka ba ije si iko si waatii atè ku ba ka ne inò didõ.

¹⁸ Amma baa do iyi Pòlu ña à fò beebeyi fei, bei à ce à ganji kuweei zamaau í gaabu.

¹⁹ Nõi Zuifu gò ña à naa hai Antiõsi do hai Ikonimu à wa inyii itii ine ñau nò à ta Pòlu kuta ku ba a kpa, ñõi à faa à bòò alalai iluu domi à tamaa bei í kui. ²⁰ Amma ine ña iyi à waa too kpãai Jesu à naa à kaako, ñõi í dede í bõ inò ilu. Iju kumae ñõi nñu do Baanabasi à dede à bõ Dee bu.

À nyi Antiõsi si ilei Siri

²¹ Iyi Pòlu do Baanabasi à to Dee bu à waazo laabaau jiidai si iluu nò ine nkpò í lósi kpãai Jesu ku too be. Si anyie nò à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antiõsi iyi í wa ilei Pisidi. ²² Nõ à mua ine ña iyi à waa too kpãai Jesuu gbugbã ku ba a leekl si naaneu dim dim. Nõ à sò ña à ni, wahala nkpò nkpoi aa ka ye ka bei ka ló si andunya titõi Ilaaõ. ²³ Nõi à cicaa igbei inei Jesu ña fei ine ngbo ña. Si anyie nò à ce kutòò do anu kudl à so ña à daa Lafèe si awò, nñu iyi à dasi naaneu.

24 Si anyii n̄ju n̄o à ne hai be à koo à lo ilei Pisidi à b̄o ilei Panfili, 25 n̄o à to ilue ḡo iyi à ya kpe P̄εεzu à ce waazo be à bei à b̄o Atali. 26 Hai bei à lo akoi inyi à nyi ikpa Antiōsi si ilei Siri be. Ilu bei à tako à le n̄ja aw̄o si iri wo na ice iyi aa koo a ceu ku ba Ilaā ku mu n̄ja did̄ō. N̄o iceui à ce à kpa irie wa be.

27 Iyi à to Antiōsi n̄oi à t̄t̄o inei igbei Jesu n̄a n̄o à sisi n̄ja mii iyi Ilaā í cea āja fei do si bei í ceò kp̄aa hai je Zuifu n̄a m̄o à dasiò naane. 28 N̄o à kpe ilu be do ine n̄a iyi à waa too kp̄ai Jesu āj̄o.

15

À ce kut̄t̄o Zeruzalemu

1 N̄oi ine ḡo n̄a à naa Antiōsi be. Ine n̄au à naai hai ilei Zudee, n̄o à waa s̄o kpaasi woo dasi Jesu naane n̄au à ni, i kaa ba faaba n̄a bii a kù dasi n̄e bango si bei woodai Moizi wa f̄o. 2 Iyi P̄olu do Baanabasi à gb̄o beεbe n̄oi à ba n̄a kak̄o ku ce j̄ida j̄ida si ideu. N̄oi woo dasi Jesu naane n̄au à cica P̄olu do Baanabasi do ine ḡo n̄a hai ilui Antiōsi be à be n̄a Zeruzalemu bi woo be n̄au do ine ngbo n̄au na irii ideu.

3 P̄olu n̄a à dasi kp̄aa à waa ne n̄o inei igbei Jesu n̄au à koo à leeki n̄ja. N̄oi à ce is̄ene n̄ja à koo à lo ilei Fenisi do ilei Samari n̄o à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naane n̄au bei hai je Zuifu n̄a m̄o à sinda id̄o n̄ja si Jesu. N̄oi laabaui ideu í j̄ò in̄oi āja fei í d̄o nt̄o nt̄o. 4 Iyi à to Zeruzalemu, n̄oi inei igbei Jesu n̄au do woo be n̄au do ine ngbo n̄au à gba n̄a do in̄o

did̄o. N̄oi P̄olu do Baanabasi à sisi n̄ja mii iyi Ilaā í ce fei na icei āja. 5 Amma Farisi ḡo n̄a iyi à dasi Jesu naane à dede à ni, hai je Zuifu n̄a iyi à dasi Jesu naane fei, tilasii a dasi n̄a bango n̄o a s̄o n̄a a too woodai Moizi.

6 N̄oi woo be n̄au do ine ngbo n̄au à t̄t̄o a w̄ua ideu. 7 Si bei à waa fa ideu n̄oi Piēe í dede í ni, in̄e kpaasim n̄a, ì mà n̄a iyi hai ku kpe Ilaā í nyam hai si in̄o n̄ne ku ba n koo n sisia hai je Zuifu n̄a m̄o laabaui j̄idau ku ba āja m̄o a dasi naane. 8 N̄o Ilaā, n̄ju iyi í mà id̄oi ine fei, í mu n̄ja Hundee bei í mua awa m̄o ku ba ku nyisi iyi n̄ju í gba n̄a. 9 Kù ce nk̄ama iyi í je ik̄a si ḡame n̄ja do awa. Í j̄ò id̄o n̄ja í má na naane iyi à dasie bei í cea awa m̄o. 10 Debei, na mii í ce ì waa c̄a id̄oi Ilaā n̄a nsei, ì bi i k̄aa hai je Zuifu n̄a iyi à waa too kp̄ai Jesuu aso iyi bala nwa n̄a do awa taka nwa à m̄nḡo ku so. 11 À mà iyi na did̄oi Laf̄ee Jesui awa à baò faaba, n̄o beεbe m̄oi baa do hai je Zuifu n̄au m̄o.

12 N̄oi ine n̄au fei à coko à waa desi P̄olu do Baanabasi it̄i waati iyi à waa sisi n̄ja yaasei maamaake n̄a iyi Ilaā í j̄ò āja à ce fei si wajui hai je Zuifu n̄au. 13 Iyi à f̄o ide à t̄a n̄oi Zaaki m̄o í so ide í ni, in̄e kpaasim n̄a, ì gb̄o iyi ì wa n f̄o. 14 Sim̄o í sisi n̄ne bei Ilaā í ce hai sinte í cicaò ine ḡo n̄a hai si in̄oi dimi mmu n̄au à kpe n̄a in̄e n̄a. 15 N̄o ideu í je ak̄a do ti walii n̄au si bei kuk̄oi idei Ilaā í ni,

16 Amu Ilaaḏ, waati beɛbeɪ an
nyi wa,
Nɔ n teese ilei Davidi iyi í
cuku.

An dede ile kúkúú,
Nɔ n maa má,

17 Ku ba ine ɲa iyi a kù je inei
kpasɛu fei a dede amu
Aḏ Lafɛɛ.

Anjai à je ine ɲa iyi à je titom hai
si dimi mmu ɲa.

18 Beɛbeɪ amu Aḏ Lafɛɛ n fɔ,
amu iyi n jò à mà mii
ɲau ihɛ hai ku kpe.

19 Nɔ Zaaki í ni má, na nɲu, si
kuyem, kù sɪa a sɔ hai je Zuifu
ɲa iyi à sinda idɔ ɲa si Ilaaḏu
wooda ku gaabu ɲa. 20 Amma
ka ce ɲa tia ka sɔ ɲa a maà ya
je ijei kuwee, nɔ a maà ya tɔtɔ
sɛɛ do inaabo mmu gɔ walakɔ
inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ, a
maà ya ɲɔ ɲa jifa, nɔ a maà ya
ɲɔ kpaasi ɲa. 21 Hai tako wo,
si ilu fei à ya cio woodai Moizi
ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔ
si aji kusimi fei nɔ a waazo
idee.

*À sambaa hai je Zuifu woo
dasi Jesu naane ɲau tia*

22 Iyi Zaaki í fɔ beɛbeɪ í tã ɲɔi
woo be ɲau do ine ngbo ɲau
do inei igbe ɲau fei à ye iyi í
sɪa ku je anja a cica ine gɔ ɲa
hai si inɔi anja a be ɲa Antiɔsi
do Pɔlu do Baanabasi aji. ɲɔi
à cica Silasi do Zudu iyi à ya
kpe Baasaba má, anja iyi à ne
beɛɛɛ si inɔi kpaasi woo dasi
Jesu naane ɲau. 23 ɲɔi à ni a
kooɔ tiau. Si tiau à ni,

Awa woo be ɲa do ine ngbo
ɲau, awa woo dasi naane
kpaasi ɲe ɲa, awai à sambaa
ɲe tiau ihɛ wa. Injei à sambaa
wa, inje hai je Zuifu woo dasi

naane ɲa iyi í wa Antiɔsi do
Siri do Silisi. À waa ce ɲe fɔ.

24 À gbɔ iyi ine gɔ nwa ɲa à
naa bi tu ɲe à fɔ inɔ ɲe nɔ à
sinda laakai ɲe do ide ɲa
ɲa. Amma awa si à dasi ɲa
ideu be wa. 25 Na ɲɔi í jò à busi
ɲe nɔ à yɔɔ iyi í sɪa ka cica ine
gɔ ɲa ka be si ɲe wa. Anjai aa
si Baanabasi do Pɔlu, baakɔɔ
nwa ɲau wa, 26 anja iyi a kù
saalu kuwee ɲa ngɔɔ na irii
Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. 27 Zudu
do Silasi anjai à je ine ɲa iyi à
cicau. À waa be ɲa wai a na a sɔ
ɲe ide akāu geleɔ gele. 28 Awa
do Hundei Ilaaḏ í sɪa nwa si ka
maà kã ɲe aso gɔ bii kù je iyi
ihɛ iyi í je asoi tilasi. 29 Nɲui í
je, i maà ya je ijei kuwee ɲa, nɔ
i maà ya ɲɔ kpaasi ɲa, i maà ya
ɲɔ ɲa jifa ɲa, nɔ i maà ya tɔtɔ
sɛɛ do inaabo mmu gɔ walakɔ
inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ
ɲa. Bii í mu ara ɲe si mii
beɛbeɪ ɲau be ɲa í sɪa. To, ka
sukudɔ.

30 Iyi à tɔɔ ɲe sukudɔ à tã
ɲɔi ine ɲau à dasi kpāa à ne
Antiɔsi. Bei à koo à tɔtɔ inei
igbeɪ Jesu ɲau fei à na ɲa
tiau. 31 Iyi à cio tiau í mu
ɲa gbugbã nɔ inɔ ɲa í dɔ.
32 Zudu do Silasi ɲa mɔ walli
ɲai, à mua kpaasi woo dasi
naane ɲau gbugbã nɔ à sobi ɲa
si ide nkpɔ nkpɔ. 33 Iyi à ce
aji minji be kpaasi woo dasi
naane ɲau à tɔɔ ɲa sukudɔ nɔ
à ni a to bi ine ɲa iyi à be ɲa
wa baani. [34 Amma Silasi ine
nɲu í dasi idɔ ɲu ku ce aji
minji be má.]

35 Pɔlu do Baanabasi à gbe
Antiɔsi be. Anjaɔ ine nkpɔ ɲa

ajɔ à waa kɔa inɛ ɲa si cioi ideɪ Lafɛɛ nɔ à ce waaʒoɛ.

Pɔlu do Baanabasi à kpɛ

³⁶ Iyi í ce ajɔ minji má ɲɔi Pɔlu í sɔ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi nwa ɲau má si ilu ɲa bii à tako à waazo ideɪ Lafɛɛ fei wo nɔ ka ye bei inɛ ɲau à wɛɛð si nsei. ³⁷ ɲɔi Baanabasi wa bi ku gbã Zãa Maaku aɲað ɲa. ³⁸ Amma Pɔlu í fɔ í mantɛɛ í ni kù sɪa aɲa a gbãa, nɲu iyi kù sobi aɲa wo si icɛu amma í sinda í jò aɲa wa hai Panfili. ³⁹ ɲɔi à ce kakɔɔ nɔ a kù gbɔ si nje hee à na à kpɛ. ɲɔi Baanabasi í gbã Maaku à lɔ akɔi inyi à bɔ Sipu. ⁴⁰ Nɔ Pɔlu mɔ í cica Silasi, nɔ kpaasi woo dasi naane ɲau à so ɲa à daa Lafɛɛ si awɔ à bei à nɛ, ⁴¹ à koo à lɔ ilei Siri do Silisi à wasi inɛi igbei Jesu ɲa ku mua gbugbã si naane ɲa.

16

Timɔtee í too Pɔlu do Silasi

¹ ɲɔi Pɔlu do Silasi à to Dɛɛbu do Lisiti. Wee inɛ gɔ í wa bɛ wa too kpãai Jesu. À ya kpoo Timɔtee. Iyɛɛ Zuifu woo dasi Jesu naaneɪ, amma baasɛ Gɛɛkii. ² Kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa fɔ jjiida ku jɛɛ. ³ Pɔlu í bi Timɔtee ku too nɲu nɔ í gbã í nɛɛ. Amma ku bei ku gbã ku nɛɛ í dasiɛ bangoi na Zuifu ɲa iyi à wa bɛu domi aɲa fei à mà iyi baasɛ Gɛɛkii. ⁴ Nɔ à bɔ ilu do ilu ɲa à sɔ woo dasi Jesu naane ɲau mii ɲa iyi woo bɛ ɲau do inɛ ngboi igbei Jesu ɲa iyi à wa Zeruzalɛmu à jilɛ nɔ à ni a

jirima ɲa. ⁵ ɲɔi woo dasi Jesu naane ɲau, naane ɲa í teese í kɔɔsi nɔ akpɔ ɲa mɔ í ya maa kɔɔsii ajɔ fei.

Pɔlu í ce kuyɛ Torasi

⁶ Hundei Ilaaɔ í ganji Pɔlu ɲa a waazo ideɪ Ilaaɔ si ilei Azii, ɲɔi í jò à too do ikpa ilei Firizi do ti Galati. ⁷ Iyi à to ilei Misi ɲɔi à waa bi a bɔ ilei Bitini, amma Hundei Jesu í kɔ ɲa. ⁸ ɲɔi í jò à too do ilei Misi à bɔ ilu iyi à ya kpe Torasi. ⁹ ɲɔi Pɔlu í ce kuyɛ idu. Si kuyɛɛu í ye inɛi Masedɔni gɔ wa leekɪ nɔ wa tɔɔ nɲu ku naa Masedɔni ku na ku sobi aɲa. ¹⁰ Si bei í ce kuyɛu ɲɔi gbakã à waa de kpãa ku ba ka bɔ Masedɔni domi à mà iyi Ilaaɔ í bi kaa waazo ɲa laabaau jiidau.

Lidi í dasi naane Filipi

¹¹ Hai Torasi bei awa à lɔ akɔi inyi nɔ gbakã à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Samɔtasi. Iju kumaɛ nɔ à bɔ Neapolisi. ¹² Hai bɛ do kutɛi à nɛ à bɔ Filipi, ilu nɫai Masedɔni nɔ à ce ajɔ minji bɛ. Wee inɛi Romu ɲai à nɛ iluu. ¹³ Si ajɔi kusimiu ɲɔi à fita hai ilu bɛ à bɔ itfi ido gɔ, à bɔ ku cɔ mà tengi bii à ya ce kutɔɔ í wa bɛ. ɲɔi à koo à ye tengi bii inɛ ɲa à ya ce kutɔɔ nɔ à buba à ce faaji do inaabo gɔ ɲa iyi à tɔtɔ bɛ. ¹⁴ Abo gɔ í wa bɛ à ya kpoo Lidi, inɛi Tiatiii, í ya ta acɔi fia nkpɔ nɔ í ya maa jirima Ilaaɔ. Iyi à waa ba ɲa ide ku fɔ nɔ wa de itfi, nɔ Lafɛɛ í cɪ idɔɛ ku ba ku gbɔ ide iyi Pɔlu wa fɔ. ¹⁵ Abou do inɛi kpasɛɛ ɲa fei à ce inyi ku dasi nɔ í tɔɔ wa í ni,

bii ì mà iyi òn dasi naane ntò ntò
 ñai ì naa wa ì naa ì ce baa ajò
 minji kpasēm ña. Nò í mante
 wa hee à jé nò à koo kpasē bē.

Inò piisōi Filipi

16 Njoi ajò nju gò iyi awa à
 waa bò tengi bii à ya ce kutòu,
 à ko ama inaabo woo ce icé gò
 iyi í nē inei inòko. Bii inei
 inòkou í dede sié í ya maa fò
 ide iyi á na ku cei. Nò lafēē ña
 à waa ba fia jiida na iriē. 17 Njoi
 í too awa do Pòlu wa la hee lele
 wa ni, iné ñau ihē woo ce icéi
 Ilaaō ilu gbugbā ñai. À naa ku
 nyisi ñe kpāai faabai. 18 Bēēbei
 í ya maa fò ajò fei, hee ideu í
 caa si Pòlu nò í sinda í sō inei
 inòkoué í ni, do saabui irii
 Jesu Kirisi òn ni, fita. Bē gbakā
 ñoi í fita sié. 19 Iyi lafēē ña à
 mà iyi aña a kaa ba sié fia má,
 ñoi à mu Pòlu do Silasi à tale
 ña à bòò ña bantuma bi woo
 kiiti ña. 20 À bòò ña si wajui iné
 ngboi Romu ña à ni, iné ñau
 ihē à waa bējé ilu nwai. Zuifu
 ñai, 21 nò à wasi ku sisi ide gò
 ña iyi wooda nwa kù bi ka gbò
 hee ka tooé, awa iyi à jé inei
 Romu ña. 22 Njoi idò zamaau í
 kō si ña. Njoi iné ngbo ñau à bò
 iboi Pòlu do Silasi do gbugbā
 nò à ni a cā ña do faataa. 23 Iyi à
 cā ña jiida jiida à tā ñoi à koo à
 cìmbo ña ile piisō nò à sō woo
 degbe piisōu ku degbe ña ku
 sía. 24 Iyi woo degbe í gbò à
 sō bēēbē, ñoi í koo í dasi ña
 hee ilaawai ankāanyii piisōu
 nò í da ña si gbēēgbēēkui jii.

25 Zakai idū laja ñoi Pòlu do
 Silasi à waa ce kutò nò à kō
 iri à waa saabuò Ilaaō. Nò inei
 piisō ña iyi à wa bēu à waa

de si ña ití. 26 Njoi gbakā ile
 í yaya do gbugbā hee icui ile
 piisōu í yaya. Njoi gambo ñau
 fei à cī nò sесе ña iyi à diò
 inei piisō ñau fei à fū à cuku.
 27 Njoi gbakā woo degbeu í jì
 í ba gambo ñau fei wa cī ñoi
 í tamaa bei inei piisō ñau à
 sai. Njoi í nya taakuba wa bi
 ku kpa arae. 28 Amma Pòlu í
 la hee lele í ni, maà cea arae
 laabò kāma. Awa fei à wa ihē.
 29 Njoi woo degbeu í de fitila í
 sei í lò hee ilaawa bii Pòlu do
 Silasi à wau nò í gule ña do
 kuyaya. 30 Njoi í fitaò ña wa
 waduude í ni, i suuru ña, mii
 an ce n baò faaba. 31 Njoi à sō
 à ni, dasi Jesu Lafēē naane aa
 ba faaba, awò do inei kpasē ña
 fei. 32 Njoi à waa zòaa idei Lafēē
 Jesu, nju do inei kpasē ñau
 fei. 33 Njoi idū bē woo degbeu
 í gbā ña í koo í wié kumē ña
 ñau. Nò nju do iné ña fei à ce
 inyi ku dasi gbakā. 34 Njoi í gbā
 Pòlu do Silasi í bòò ña lele bii
 ileé í wa nò í na ña ije à jé. Nju
 do iné ña fei, inò ña í dō do
 bei à dasi Ilaaō naane.

35 Iyi iju í má ñoi iné ngboi
 Romu ña à bē polisi ña a koo a
 sō woo degbeu ku jò iné ñau.
 36 Njoi woo degbeu í sō Pòlu
 ideu í ni, iné ngbo ña à ni n
 jò ñe. Na nju, í fita ì nē ñe
 sēē. 37 Amma Pòlu í sō polisi
 ñau í ni, aawo. À cā wa si
 bantuma hai a kù ce nwa kiiti,
 awa mō iyi à jé inei Romu ña
 nò à cìmbo wa si ile piisō. Nò
 nsei à bi a nya wa do asii? Kù
 jé bēēbei à ya ce. Í gbe aña taka
 ñai a naa a nya wa. 38 Njoi
 polisi ñau à koo à sō iné ngboi

Romu nau. Iyi à gbò Pòlu do Silasi inei Romu nai n̄i zigi n̄ja í da ntò ntò. ³⁹ N̄i à koo à t̄ò n̄a suuru n̄ò à nya n̄a hai ile piis̄òu à bei à t̄ò n̄a a fita hai in̄o iluu. ⁴⁰ Iyi Pòlu do Silasi à fita hai ile piis̄òu n̄i à b̄o kpas̄ei Lidi. Iyi à koo à ȳe kpaasi woo dasi naane nau à mu n̄ja gbugb̄a, à bei à n̄e.

17

Pòlu do Silasi à b̄o Tesalonika

¹ N̄i Pòlu do Silasi à waa n̄e n̄ò à l̄o ilu minji ḡo n̄a iyi à ya kpe Anfipolisi do Apoloni n̄ò à to Tesalonika bii Zuifu n̄a à n̄e ile bii à ya ce kut̄òu. ² N̄i Pòlu í b̄o ileu be si bei í n̄e d̄òne. N̄ò ān̄a ò n̄a à w̄a t̄ià ideí Ilaās̄ āj̄i kus̄mi m̄eta à m̄ò. ³ Wa s̄ò n̄a iyi k̄u n̄e bei á ce iyi in̄e iyi Ilaās̄ í cicau k̄u ȳe ijuukp̄a. Á k̄u n̄ò ku j̄i hai si bal̄e má. N̄i í s̄ò n̄a í ni, Jesuu iyi ñ wa n̄ sisi n̄je ideu ih̄e n̄ju í je in̄e iyi Ilaās̄ í cicau be. ⁴ In̄e n̄a iyi à de it̄i sīeu in̄e ḡo n̄a à dasi ideu naane, n̄ò à baa anu ak̄a ku ce, n̄ju do Silasi. Bebei hai je Zuifu n̄kp̄o m̄ò do inaabo ilu iri nau ilu iri nau à ce, ān̄a iyi à mà beerei Ilaās̄.

⁵ Amma Zuifu nau à dedeò igu ku ja n̄ò à t̄òt̄ò in̄e nfe n̄a bereteke à j̄ò hoya hoya í dede n̄ò ān̄a fei à sei à b̄o Pòlu do Silasi ku dede kpas̄ei Zas̄ò ku ba a fita ò n̄a wa si wajui zamaau. ⁶ Iyi à dede n̄a a k̄u ȳe n̄a, n̄ò à mu Zas̄ò do kpaasi woo dasi Jesu naane ḡo n̄a à fa n̄a à b̄ò ò n̄a bi in̄e ngboi ilu n̄a. N̄ò à wasi ku la à waa ni, in̄e n̄a iyi à waa sinda andunya feiu

à to wa ih̄e, ⁷ n̄ò wee Zas̄ò í j̄ò à s̄ò kpas̄e. Ān̄a fei à waa beje woodai ilaalu n̄lai Romu à waa ni ilaalu ḡo í w̄e má iyi à ya kpe Jesu. ⁸ N̄i ideu í dede id̄oi zamaau do in̄e ngboi ilu nau. ⁹ N̄i à ni Zas̄ò do kpaasie nau a s̄a fia si bei wooda í j̄ile a bei a j̄ò n̄a a n̄e. Iyi à s̄a fia n̄ò à j̄ò n̄a.

Pòlu do Silasi à b̄o Beree

¹⁰ Iyi id̄u í d̄u gbak̄a n̄i kpaasi woo dasi naane nau à j̄ò Pòlu do Silasi à n̄e Beree. Iyi à to be n̄i à b̄o ile bii Zuifu nau à ya ce kut̄òu. ¹¹ Amma in̄e n̄a iyi à wa be nau à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu n̄a iyi à wa Tesalonika. À gba ideí Ilaās̄ do in̄o did̄ò. Āj̄ò fei à ya maa cio kuk̄oi ku ba a mà bii í je mii iyi Pòlu í ya maa s̄ò nau nt̄oi. ¹² N̄ò Zuifu n̄kp̄o í dasi Jesu naane do inaabo Gereki ḡo n̄a iyi à je ilu iri do in̄em̄ò n̄kp̄o. ¹³ Amma Zuifu n̄a iyi à wa Tesalonika à gbò iyi Pòlu wa waazo ideí Ilaās̄ Beree n̄i à koo à dede id̄oi in̄e n̄a à f̄s̄ in̄o n̄ja. ¹⁴ Be gbak̄a n̄i kpaasi woo dasi naane nau à b̄ò Pòlu ikpa tenku ku ba ku n̄e hai be, amma Silasi do Tim̄otee à gbe Beree be. ¹⁵ In̄e n̄a iyi à koo à leek̄a Pòlu à b̄ò ò ò hee At̄eni. N̄i Pòlu í samba n̄a anu í ni a s̄ò Silasi do Tim̄otee a h̄am̄e n̄ju wa ñya ñya. N̄ò in̄e nau à sinda à n̄e Beree má.

Pòlu í wa At̄eni

¹⁶ Waati iyi Pòlu wa degbe n̄a At̄eni laak̄e ci ya s̄u domi iw̄e í kp̄o si iluu. ¹⁷ Na n̄ju, Zuifu n̄a do Gereki n̄a iyi à ya maa jirima Ilaās̄, í ya ba n̄a

faaji ku ce ile bii Zuifu na à ya ce kutatɔu. Nɔ aɔ fei, ine na iyi í ko si bantumai iluu aɔaɔ na mɔ à ya maa ce kakɔ má. ¹⁸ Si bei í ya maa ba na kakɔ ku ce nɔi woo mà gɔ na iyi à je inei Epikuri * do Sitosi † na à bɔ bi tɛɛ à waa baa kakɔ ku ce. Ine gɔ na à ni, woo ce ide nkpɔ yoomai ihɛ. Nɔ ine gɔ na mɔ, iyi à gbɔ wa fɔ idei ikui Jesu do kujɛ má à ni, mà iwɛ mmu gɔ nai wa fãa ya. ¹⁹ Nɔi à bɔɔɛ iri kuta gɔ iyi à ya kpe Arepagu, tengi bii ine ngboi ilu nau à ya ce kutatɔo nna nɔ à ni, à bi ka gbɔ ide titɔ iyi ì waa dabiiɔ, ²⁰ domi ì waa sisi nwa ide titɔ nɔ à bi ka mà yaaseɛ. ²¹ Wee inei Ateni na fei do ine njoo na iyi à na à buba ilu be à ya so waati nna fei a maa fɔ walakɔ a gbɔɔ baau mii titɔ.

²² Nɔi Pɔlu í dede í leekɔ Arepagu be í sɔ na í ni, inɛ inei Ateni na, n yɛ iyi idei iwɛ nai wa mu nɛ ntɔ ntɔ. ²³ Waati iyi n wa n dabii si inɔ ilu nɛ n yɛ mii nkpɔ iyi ì waa tɔo na. N yɛ bi kuwee gɔ à kɔ si à ni, tengi ihɛi à ya tɔo ine iyi a kù mà. Nsei ine iyi inɛ ì waa tɔo iyi i kù mà nau be, ideei n wa n sisi nɛ. ²⁴ Ilaaɔ, nɔu iyi í taka andunyau do mii iyi í wa si fei, nɔu iyi í je Lafɛi lele do ile, kaa buba si ile iyi amanɛ na à ma do awɔ nna. ²⁵ Awɔi amanɛ kaa yɔkɔ ku muua nkãma, domi kù nɛ bukaatai ngɔgɔ. Nɔu takaei wa mua amanɛ na kumi do kuwɛɛ do mii fei. ²⁶ Hai si ine akã

iyi í tako í takaui dimi iyi wa te si andunyau ihɛ fei í fita. Hai takoi í jile waati nna do tengi bii aa maa wa. ²⁷ Ilaaɔ í ce beɛbei ku ba a ce kookaai a maa dedɛɛ do kubabii nɔ si kudɛɛu aa yɔo. Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ kù jìlò kãma nwa gɔ, ²⁸ domi na iriei à nɛ kuwɛɛ, nɔ nɔu í jò ara nwa wa nɛ. Woo kɔ tia nɛ gɔ na à ni, awa mɔ amae nai. ²⁹ Debei, si na iyi í jò à je amai Ilaaɔ na, kù sɔa ka maa ce lasabu ka ni Ilaaɔ í yɛ bei iwɛ iyi amanɛ í lasabu í coo ku sɔa do wura wala do isɔ fufu wala do kuta. ³⁰ Ilaaɔ í temuaɔ amanɛ na wo si kumà hai mà nna, amma nsei wa sɔ ine na tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ nna. ³¹ Nɔ í jile aɔ si bii ine iyi í cicau á kiitiò inei andunya na fei nɔ kiitiɛu dee dee á je. Nɔ í jũu tã hai si bale ku ba ku nyisi ine fei iyi ine be á na ku cei.

³² Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ idei kujɛi iku na hai si bale nɔi ine gɔ na à waa yaakoɛ. Ine gɔ na mɔ à ni, à bi faajii ideu be má aɔ gɔ. ³³ Nɔi Pɔlu í nɛ í jò na. ³⁴ Do nɔu fei, inemakɔ gɔ na à bɔ bi tɛɛ à dasi Jesu naane. Si inɔ nɔai Deni woo ce kiitii Arepagu gɔ í wa. Abo gɔ mɔ iyi à ya kpe Damarisi í dasi naane do ine gɔ na má.

18

Pɔlu í bɔ Kɔrenti

¹ Si anyii nɔu, Pɔlu í nɛ hai Ateni be í bɔ Kɔrenti. ² Nɔi í ko Zuifu gɔ be iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilei Pɔntu. Kù kpe

* **17:18** inei Epikuri na aɔa à ya ni, inɔ didɔi í re mii fei si kuwɛɛi amanɛ. † **17:18** inei Sitosi na aɔa à ya ni, ine ku jesi mii iyi á naa sie fei.

titā iyi í naa hai ilei Itali, n̄ju do aboe Pirisila, domi Kolodu ilaalu n̄lai Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. N̄joi P̄lu í b̄o ku c̄o ña. ³ N̄o í buba āñad̄ ña à ce ice ājo domi í ya ce ilei ac̄o bei āña m̄o à ya ce. ⁴ Ājoi kus̄imi fei í ya b̄o waazo ku ce ile bii Zuifu ña à ya ce kut̄ot̄o. N̄o í ya maa mu ñja ide āña do Gereki ñau ku ba a dasi Jesu naane.

⁵ Waati iyi Silasi do Timotee à to wa hai ilei Mased̄oni, P̄lu í ya maa ce icei waazoi waati k̄ama fei ku maa s̄o Zuifu ñau iyi nt̄o nt̄o Jesui í je in̄e iyi Ilaās̄ í cicau. ⁶ Amma à j̄aa n̄o à waa buu, ñjoi í gbugb̄a si ña irurui ib̄oe n̄o í s̄o ña í ni, bii ì na ì ce nfe ña, í je idei iri n̄je. Kù je baam má. Hai nnyí an j̄ò ñe n koo n cea hai je Zuifu ña waazo. ⁷ N̄joi í ne hai be í b̄o kpas̄ei Titee Zusitu, in̄e iyi í ya maa jirima Ilaāsu. Ilee wee k̄ok̄oi ile bii Zuifu ña à ya ce kut̄ot̄ōsi í wa. ⁸ N̄joi Kirisipu in̄e ngboi igbeu í dasi Laf̄ee Jesu naane, n̄ju do in̄ei kpas̄ee ña fei. In̄ei K̄arenti nkp̄o í gb̄o waazoi P̄lu n̄o āña m̄o à dasi naane, n̄o à dasi ña iyi.

⁹ N̄joi Ās̄ Laf̄ee í s̄o P̄lu si kuye id̄u í ni, maà ce n̄jo. Hanya i s̄o ña, maà coko, ¹⁰ domi ñ w̄ee do aw̄o. In̄e ḡo kaa ȳok̄o ku lesie aw̄o hee ku cēe laal̄o. S̄o ña ideu domi in̄e nkp̄oi í wa si iluu ih̄e iyi á je titom. ¹¹ P̄lu í buba ilu be ad̄s̄ ak̄a do bubu n̄o wa k̄o ña si idei Ilaās̄.

¹² Waati iyi Galīs̄o wa je ilaalu si ilei Ger̄esi, ñjoi Zuifu ñau à ce anu ak̄a à t̄ot̄o à

gb̄a P̄lu à b̄ōde bi ku ce kiiti. ¹³ À ni, m̄ok̄ou ih̄e ñjei wa lele in̄e ña ku ba a t̄ōo Ilaās̄ si bei wooda nwa kù bi.

¹⁴ Iyi P̄lu wa bi ku f̄o ide, ñjoi Galīs̄o í s̄o ña í ni, bii í je idei kurara walak̄o laal̄o ḡoi í ce an nyi wa n naa n gb̄o ide n̄je. ¹⁵ Amma bii í je idei kak̄ōo ñai do idei irii in̄e ña do woodai in̄e taka n̄jei, in̄e aa w̄ua ndu ñe. N kaa n je woo kiitii ide dimi b̄eebe. ¹⁶ N̄joi í lele ña hai bi ku ce kiituu. ¹⁷ N̄o in̄e ñau fei à mu S̄ositeni in̄e ngboi igbei Zuifu ñau à l̄osi ku c̄aa tengii and̄ei ile bi ku ce kiituu. Amma baai Galīs̄o kù wa si ideu.

P̄lu í nyi ikpa Antīosi

¹⁸ P̄lu í kpe K̄arenti má. Si anyie n̄o í t̄ōo kpaasi woo dasi naane ñau sukud̄o n̄o í koo í wa irie Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaās̄ kuw̄a do kugbasi wo. N̄o í l̄o ak̄oi inyi do Pirisila do Akilasi ājo à ne ikpa ilei Siri. ¹⁹⁻²¹ Iyi à to Efēezu ñjoi P̄lu í l̄o ile bii à ya ce kut̄ot̄o n̄o í ba Zuifu ñau faaji ku ce. N̄joi à t̄ōe ku ce ājo minji bi tu ña, amma kù waa je. Iyi wa ne ñjoi í s̄o ña í ni, bii Ilaās̄ í bi an nyi wa má. N̄o í j̄ò Pirisila do Akilasi be í koo í l̄o ak̄oi inyi í ne hai Efēezu.

²² Iyi í to Sezaree, ñjoi í kita í b̄o Zeruzalemu í koo í ce in̄ei igbei Jesu ña f̄ōo. Si anyie n̄o í b̄o Antīosi. ²³ Iyi í ce ājo minji be ñjoi í nyi í dasi kp̄aa má í koo wa dabii si ilei Galati do Firizi wa mua in̄e ña iyi à waa too kp̄aaí Jesu fei gbugb̄a.

Apolo í b̄o Efēezu do K̄arenti

²⁴ Zuifu gɔ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi Alesandiri í bɔ Efɛɛzu. Ilu bisii nɔ́ í mà tiai ideí Ilaaḡ sãa sãa. ²⁵ Wee í mà kpãai ideí Lafɛɛ nɔ́ í ya ce waazoe do himma nɔ́ í sisi ideí Jesu dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa nɔ́ akãí í mà. ²⁶ Wa ce nɔ́ nɔ́ waazo do naane ile bii Zuifu nɔ́ à ya ce kutɔtɔɔu. Nɔ́i Pirisila do Akilasi à gbɔ waazie nɔ́ à kpoo ide nɔ́ à koo à teese à sisiaa yaasei ideí Ilaaḡ dee dee. ²⁷ Si anyie, Apolo í dasi idɔ́ nɔ́ ku bɔ ileí Geresi. Nɔ́ kpaasi woo dasi naane nɔ́ à muaa gbugbã ku ba ku koo nɔ́ à cea ine nɔ́ à waa too kpãai Jesu iyi à wa ileí Geresi tia ku ba bii í to be a coo cenkã. Waati iyi í to be í sobi woo dasi Jesu naane nɔ́ à jiiida jiiida na didsi Ilaaḡ. ²⁸ Nɔ́ í kãmia Zuifu nɔ́ do wɔ̀kɔ́ si bantuma ku ba a mà iyi aɔ́ à wa si kurarai nɔ́ í nyisi nɔ́ hai si tiai ideí Ilaaḡ iyi Jesu í je ine iyi Ilaaḡ í cicau dim dim.

19

Pɔlu í bɔ Efɛɛzu

¹ Waati iyi Apolo í wa Kɔrenti Pɔlu í too kpãa iyi wa bɔ ikpa iri kuta nɔ́ à to Efɛɛzu. Nɔ́i í ba ine gɔ nɔ́ à waa too kpãai Jesu be. ² Nɔ́i í bee nɔ́ í ni, i kù ba Hundei Ilaaḡ titã hai waati iyi ì dasi naane nɔ́? Nɔ́i à jɛaa à ni, aawo. A kù gbɔ mà Hundei Ilaaḡ í wɛɛ mɔm. ³ Nɔ́i Pɔlu í bee nɔ́ í ni, debɛi, inyi ku dasi yoomai à ce nɔ́. Nɔ́i à jɛaa à ni, inyi ku dasii Zãai. ⁴ Nɔ́i Pɔlu í sɔ́ nɔ́ í ni, ine nɔ́ à kpaasi idɔ́, aɔ́ai Zãa í dasi inyi. Nɔ́ í sɔ́ ine

nɔ́ í ni a dasi Jesu naane, nɔ́i iyi á na ku naa si anyii nɔ́. ⁵ Iyi à gbɔ ideí Pɔluu nɔ́i à ce inyi ku dasi do irii Lafɛɛ Jesu. ⁶ Nɔ́i Pɔlu í le nɔ́ aawo si iri nɔ́ Hundei Ilaaḡ í naa si nɔ́ à waa fɔ́ ide do fee mmu nɔ́ à ce walii. ⁷ Ine nɔ́ à to zakai aɔ́a maateejí.

⁸ Si anyii nɔ́, Pɔlu í bɔ ile bii Zuifu nɔ́ à ya ce kutɔtɔɔu wa waazo ideí bommai Ilaaḡ do naane nɔ́ í ce beɛbe zakai cukpa mɛeta, nɔ́ aɔ́a nɔ́ à wasi ku busi nɔ́ nɔ́ í wasi ku lele nɔ́ à ba a dasi naane. ⁹ Amma ine gɔ nɔ́ à lele idɔ́ nɔ́ à kɔ́ ku dasi naane, nɔ́ à nyi à waa fɔ́ ide laalɔ́ má si kpãai ideí Lafɛɛ si wajui zamaau. Na nɔ́i í jò Pɔlu í tekɛɛ hai bi tu nɔ́, nɔ́ do ine nɔ́ à waa too kpãai Jesuu. Í ya maa kɔ́ nɔ́ si cio aɔ́ fei si ile cioi Tianusi. ¹⁰ Beɛbei à ce adɔ́ minji hee ine nɔ́ à wa ileí Azii fei, hai Zuifu nɔ́ do hai je Zuifu nɔ́, à gbɔ̀ ideí Lafɛɛ Jesu.

Ideí ama inɛmɔ̀kɔ́i Seva nɔ́

¹¹ Ilaaḡ í mua Pɔlu gbugbã ku ceò maamaake nla nɔ́. ¹² Na nɔ́i í jò jaɛ iyi í lu araɛ fei, bii à so à lea bɔ́o nɔ́ si ara à ya ba irii. Ine nɔ́ mɔ́ iyi à nɛ ineí inɔ̀kɔ́i nɔ́, bii à lu nɔ́, ineí inɔ̀kɔ́i nɔ́ à ya fitai. ¹³⁻¹⁴ Zuifu gɔ nɔ́ à ya maa dabii bii fei a maa nya ineí inɔ̀kɔ́i ine nɔ́. Si inɔ́ nɔ́ gɔgɔ nɔ́ nɔ́ à dasi idɔ́ a kpe irii Lafɛɛ Jesu a nyaò ineí inɔ̀kɔ́i ine gɔ. Zuifu ine ngboi woo weei Ilaaḡ gɔ iyi à ya kpe Seva, ama inɛmɔ̀kɔ́i mɛɛjee nɔ́ à waa bi a ce beɛbe. Aɔ́ nɔ́ gɔ à sɔ́ ineí

inǎkoi inε gɔ ɲa à ni, do irii Jesu iyi Pɔlu wa waazou, fita. ¹⁵ Amma inei inǎkoi inεeu í ni, ñ mà Jesu nɔ ñ mà Pɔlu, amma yooi inε mɔ í jε. ¹⁶ Nɔi mǎkɔ iyi í nε inei inǎkou í fo í bata ɲa nɔ í kāmia ɲa í cā ɲa í mεε ɲa ntɔ ntɔ hee aɲa fei à sa hai kpasεε basí. ¹⁷ Nɔi inei Efεezu ɲa hai Zuifu do Gerεki ɲa fei à gbɔ ideu, nɔ njo í mu ɲa, nɔ irii Lafεε Jesu í nε bεεre ntɔ ntɔ. ¹⁸ Nɔi woo dasi Jesu naane nkɔɔ í naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iyi aɲa à ya ce wo. ¹⁹ Inε ɲa iyi à ya tako a maa ce dobu dobu wo aɲa nkɔɔ nkɔɔi à naaɔ tia ɲɲa ɲa iyi à ya maa ceɔ dobu dobuu wa à naa à joo si wajui zamaa. Inε gɔ í ce dooai fiaí tia ɲau, nɔ à ba wee jiaε í to zakai kpekele dubu ciitaa*. ²⁰ Bεεbei gbugbāi Aɔ Lafεε í jɔ ideí Jesu wa fangaa bii fei do gbugbā.

Ijai Efεezu

²¹ Iyi nɲu ɲau í ce í tā, ɲɔi Pɔlu í dasi idɔ nɲu ku too do ilei Masedɔni do si ilei Gerεsi nɲu ku bɔ Zeruzalemu. Í ni bii nɲu í to bε, tilasii nɲu ku bɔ Romu mɔ. ²² Nɔi í bε Timɔtee do Erasitu, aɲa iyi à waa sobie si icεu, ikpa Masedɔni, amma nɲu takae í kpe keeke má ilei Azii bε.

²³ Waati bεεbe wahala nla gɔ í dede Efεezu bε na kpāai ideí Jesu. ²⁴ Gbedε woo cā isɔ fufū gɔ í wa bε à ya kpoo Demetiusi. Í ya ce mii gɔ ɲa iyi à jɔ ilei iwε ɲɲa Aritemi. † Nɔ woo ce

ice dimi bεεbe ɲa fei à ya ba si amanii jiiɔa. ²⁵ Nɔi í tɔtɔ woo ce icεε ɲa do gbede mmue gɔ ɲa má í ni, i kù mà ɲa iyi si icεu ihēi à waa ba si amani? ²⁶ Inε taka nɲε ì waa yɔɔ ɲa, ì nɔ ì waa gbɔ ɲa mii iyi Pɔlu wa ce. Wa ni kù jε iwε ɲa iyi amanε ɲa à ce do awɔ nɲai aa tɔɔ. Nɔ í yɔkɔ í kāmia inε nkɔɔ nkɔɔ, kù nɔ kù jε baa Efεezu ihē nɲu akā, do si ilu nkɔɔi ilei Azii feii. ²⁷ Á na ku jɔ ice nwa ku ba iri sāmí. Si anyie á nyi ku jɔ a kaa saalu baa ilei iwε nwa Aritemi, nɔ bεεre nlaε á na ku tā, iwε iyi inei Azii ɲa do inei andunya fei wa tɔɔ.

²⁸ Iyi à gbɔ ideu ɲɔi idɔ ɲɲa í kǎ, nɔ à wasi ku dǎ anu hee lele à waa ni, Aritemi nwa í la. ²⁹ Nɔi hoya hoya í dede si iluu fei nɔ do anu akā inε ɲa à fo à bata Gayusi do Aritaaki à mu ɲa à bɔɔ ɲa bii à ya ceíu. Inε ɲau inei Masedɔni ɲai, aɲai à waa si Pɔlu si isεεneu. Nɔ inε nkɔɔ í sei í bɔ bε. ³⁰ Pɔlu wa bi ku bɔ bi zamaau amma kpaasi woo too kpāai Jesu ɲau à kɔ. ³¹ Nɔ hee do akawei ile bε ɲa gɔgɔ ɲa iyi à jε kpaasie ɲau aɲa mɔ à bε ama wa à ni a koo a tɔɔε suuru ku maà naa ile bε. ³² Ile bei aɲa fei à waa dǎ anu à wasi ku fɔ ide ɲɲa ikā ikā. Inε nkɔɔ ɲɲa kù mà na mii í ce à tɔtɔ bε mɔm. ³³ Nɔi Zuifu gɔ ɲa à sisia Alesandu yaasei ideu nɔ à tale sie wajui zamaau. Nɔi Alesandu í ni a coko do awɔ nɔ wa bi ku sǎ ɲa ideu do yaasee. ³⁴ Amma waati iyi à mà iyi nɲu mɔ Zuifui, aɲa fei à wasi ku dǎ

* **19:19** kpekele dubu ciita fiaí tia ɲau iyi à fāa à yɔkɔ ku to fia iyi aa sāa woo ce ice zakai adɔ cijed fεεwa si waati ɲɲa. † **19:24** iwε ɲɲa Aritemi iwεu ihē inaaboi.

anu hee zakai isò minji à waa ni, Aritemi nwa í la.

³⁵ Si anyie n̄oi woo kò tiai ilu n̄hau í jò à coko n̄o í ni, in̄e in̄ei Ef̄ez̄u na, yooi kù mà iyi ilu n̄wai ilei Aritemi ilu b̄ereu í wa, awai à n̄o à waa cea ic̄e. N̄o ì mà na hai lelei mii iyi í j̄ou í cuku wa. ³⁶ Ine gò kaa yòkò ku j̄a ideu. Na n̄hu, i mu ara n̄he na i mà ce nḡoḡo do saasa. ³⁷ Ine na iyi ì naaò wa n̄sei nau ih̄e na a kù ce ilei mii ndii ilei iw̄e nwa na a kù n̄o a kù f̄o laal̄e. ³⁸ Na n̄hu, bii Dem̄etiusi do gb̄ede na iyi à wa bi t̄e nau à n̄e ide gò do in̄e ḡoi à j̄ile āj̄o na iyi à ya ce kiiti do woo ce kiiti na, i j̄ò na a ce ide n̄ha b̄e. ³⁹ N̄o bii ì n̄e ide gò si ant̄ae má na, aa yòkò i w̄uae bi in̄e nḡboi woo ce kiiti na. ⁴⁰ Aa yòkò a ye taale nwa a ni awai à dede ija si idei n̄nyiu ih̄e domi kù n̄e yaase. Bei à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa ka f̄o m̄om.

⁴¹ Iyi í f̄o b̄eeb̄e í t̄a n̄oi í j̄ò zamaau í fangaa.

20

Pòlu í b̄o Mased̄oni do Geresi

¹ Iyi hoya hoyau í leek̄i n̄oi Pòlu í t̄at̄o in̄e na iyi à waa too kp̄ai Jesu nau í mu n̄ha gbugb̄a n̄o í t̄o na sukud̄s í bei í n̄e ilei Mased̄oni. ² Í dabii si ileu fei í mua in̄e na iyi à waa too kp̄ai Jesu na gbugb̄a nt̄o nt̄o, í bei í to ilei Geresi ³ í ce b̄e cukpa m̄eta. Waati iyi wa bi ak̄oi inyi ku l̄o ku b̄o ilei Siri n̄oi í gb̄o iyi Zuifu na à waa de n̄hu ku kpa. Na n̄hu, í dasi id̄o n̄hu ku too do ikpa Mased̄oni má. ⁴ Ine na iyi à suu si is̄ēn̄ēu

wee, Sopat̄e amai Pirusi in̄ei Beree, do Aritaaki do Sikundusi in̄ei Tesalonika na, do Gayusi in̄ei D̄ebu, do Tim̄otee do Tisiki do Torofimu, in̄ei ilei Azii na. ⁵ An̄ai à cua à koo à degbe wa Torasi. ⁶ Iyi awa taka nwa à je jingau P̄e hai n̄e lefeeu à t̄a à koo à l̄o ak̄oi inyi Filipi b̄e. N̄o si is̄ēn̄ē n̄wau si āj̄o m̄usia à koo à ba na Torasi n̄o à ce āj̄o m̄eje b̄e.

Pòlu í ce waazo Torasi

⁷ N̄oi āj̄o sintei azuma āleu awa à t̄at̄o à waa je ijei Laf̄e, n̄oi Pòlu í wasi ku cea in̄e nau waazo. Bii iju í mái Pòlu á n̄e. N̄oi í j̄ò waaz̄ōēu í s̄o hee í to id̄u laja. ⁸ Wee fitila í kp̄o lelei ile kukp̄eke bii à t̄at̄o. ⁹ N̄oi awaas̄u gò wa buba si f̄erenti b̄e à ya kpoo Etiki. Si bei waazoi Pòlu í s̄o n̄oi í siiko hee í na í s̄i njoo n̄o í cuku wa ile hai lelei ile kukp̄eke m̄etasiau. Iyi à koo à dede à ba wee í ku. ¹⁰ N̄oi Pòlu í kita wa n̄o í bate í soo í ni, i mà ce n̄jo na, hundee í wee. ¹¹ Iyi Pòlu í ḡu lelei ileu má í so p̄ēe í bububue n̄o an̄aò na à je, n̄o í l̄osi ku waazo má hee iju í máu í bei í n̄e. ¹² Amma à b̄òde Etiki iyi í nya í cuku wau kpas̄ē baani n̄o in̄oi an̄a fei í d̄s̄ jiida jiida.

Hai Torasi Pòlu í b̄o Miletu

¹³ Awa à koo à l̄o ak̄oi inyi à cua à b̄o Asosi. Tengi bei Pòlu á na ku ba wa n̄o ka soo. B̄eebei í bi si na iyi í j̄ò wa bi ku koo do is̄e. ¹⁴ Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bei í l̄o ak̄oi inyi awaò na à b̄o Mitileni. ¹⁵ N̄oi à n̄e hai b̄e n̄o iju kumáe

à to gungum gɔ iyi à ya kpe Kio. Iju kumá mmue nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Samosi, nɔi ajɔ mɛetasiaɛ à to Miletu. ¹⁶ Wee Pɔlu í dasi idɔ nɔju ku maà leekí Efɛɛzu ku ba waati ku maà lɔ nɔju si ilei Azii. Wa ce kookaai fei ku ba nɔju ku to Zeruzalemu na jingauí Pantikotu.

Pɔlu wa tɔɔ inɛ ngboi Efɛɛzu nau sukudɔ

¹⁷ Nɔi hai Miletu Pɔlu í be ama Efɛɛzu í ni a kpe inɛ ngboi igbei inɛi Jesu nau wa a naa a ba nɔju be. ¹⁸ Iyi inɛ nau à to wa bi tɛɛ nɔi í sɔ nɔ í ni, inɛ taka nɛɛ ì mà nɔ bei n̄ je kuwɛɛm waati iyi n̄ wa si anini nɛɛ hai ajɔ sinte iyi n̄ naa si ilei Azii. ¹⁹ N̄ ce icei Lafɛɛ Jesu do ara ku kaye do cikāaju ajɔ, n̄ nɔ n̄ ye wahala si na iyi í jɔ Zuifu nau à leekí si nɔa a kpam. ²⁰ Inɛ taka nɛɛ ì mà mii nɔa iyi á ce nɛɛ aranfāani, n kù singa nɛɛ kāmāɛ. Amma n̄ sɔ nɛ n̄ tɔ fei nɔ n̄ kɔ nɛ si cio si bantuma do si kpasɛ nɛɛ nɔa. ²¹ N̄ sɔ Zuifu nɔa do hai je Zuifu nɔa a naa a kpaasi idɔ nɔa a sinda si Ilaaɔ a dasi Lafɛɛ nwa Jesu naane. ²² Nɔ wee bebei má, Hundedi Ilaaɔ wa tilasiim n bɔ Zeruzalemu, nɔ n kù mà mii iyi á koo bam be. ²³ Amu de n̄ mà si ilu fei Hundedi Ilaaɔ wa s̄m iyi piisɔɔ ku ce do ijuukpā wa degbem. ²⁴ Amma kuwɛɛm kù je ngɔɔ bi tom, n kù nɔ n kù wa saaluɛ, amu de n ba n tambɔ icem iyi Jesu Lafɛɛ í dasim n ce. Iceu nɔju í je n sisi laabaau jiidai didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa.

²⁵ Inɛ iyi n̄ dabii n̄ wa n waazo ideí bommai Ilaaɔ si aninii nɛɛ fei, nsei n̄ mà iyi í kaa yem má nɔa. ²⁶ Na nɔi í ce n̄ wa n sɔ nɛ si bantuma hai nnyi, bii inɛ gɔ nɛɛ í na í ce nfe kù je ideí irim, ²⁷ domi n̄ sisi nɛɛ ide iyi Ilaaɔ í jile fei n kù singa nɛɛ gɔgɔɛ. ²⁸ I mu ara nɛɛ ku s̄la, nɔ i ya maa degbe inɛ nɔa iyi Hundedi Ilaaɔ í da nɛɛ si awɔ fei, nɔa iyi à je igbei inɛi Lafɛɛ Jesu nɔa iyi nɔju takāɛ í ya do nɛɛ. ²⁹ N̄ mà do anyim amanɛ nɔa aa naa si anini nɛɛ bei inɔi sako í ya naa si angudā nɔa, a kaa nɔ a jɔ nɛ. ³⁰ Nɔ baa hai si inɔ nɛɛ inɛ gɔ nɔa aa kpaasi ntɔu ku ba ku je ibo nɔ aa wa inyii itii woo dasi Jesu naane nau a jɛɔ mɔcɔ nɔa. ³¹ Na nɔju, i wɔ nɔju nɔa. I ye gigi nɔa bei amu takam n̄ ce adɔ mɛeta bi tu nɛ Efɛɛzu be wo nɔ n̄ kɔ nɛ akā akā aleɔ daakɔ do cikāaju nɔa.

³² Nsei n̄ so nɛ n̄ wa n daa Ilaaɔ si awɔ nɔ n̄ wa n da nɛɛ ideí didɔɛ si awɔ. Nɔju í yɔkɔ ku mu nɛɛ gbugbā nɔ ku mu nɛɛ tubu iyi í jile inɛ nɔa iyi í cica a je tɛɛ fei. ³³ Waati iyi n̄ wa bi tu nɛ, inɛ taka nɛɛ ì mà nɔa iyi n kù nɛ kɔɔɛi isɔ fūfūi inɛ gɔ hee má je wura wala ibɔɛ. ³⁴ Ì nɔ ì mà nɔa iyi n̄ ya n ce icei do awɔm n bei n ba bukaatai mii nɔa iyi n̄ bi fei, amu do inɛ nɔa iyi à waa toom. ³⁵ N nyisi nɛ si mii fei iyi á s̄la i ce ice beɛbe nɔa i ya sobiɔ hai nɛ gbugbā nɔa nɔ i ye gigii ideí Jesu Lafɛɛ iyi í ni, woo ce amua í nɛ inɔ didɔ í re inɛ iyi wa gba amua.

³⁶ Iyi Pɔlu í fɔ beɛbe í tã nɔi í gule aɲaò ɲa fei nɔ à ce kutɔɔ. ³⁷ Nɔi aɲa fei à kpata nɔ à yáa à tɔɔe sukudɔ do kubi ³⁸ à bei à suu hee bi akɔi inyiu. Aɲa fei à weɛò inɔ ku fɔi si na iyi í jò í ni a kaa na a ye nɲu má.

21

Pɔlu í bɔ Zeruzalemu

¹ Iyi à tɔɔ ɲa sukudɔ ɲɔi awaò Pɔlu à koo à lɔ akɔi inyi à ne suusu à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Kosi, iju kumae nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Rodu. Hai be má nɔ à bɔ Patara. ² Bei à ba akɔi inyi iyi wa bɔ ikpa ilei Fenisi nɔ à lɔ à ne. ³ Nɔi à ye gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu, à daleɛ do ikpa awɔ canga nɔ à bɔ ikpa ilei Siri. Nɔi à to Tii bii akɔi inyiu á kita asoɛ. ⁴ Ilu bei à ye ine gɔ ɲa iyi à waa too kpãai Jesu nɔ à ce ajɔ meeje bi tu ɲa be. Nɔi Hundei Ilaaɔ í jò à sɔ Pɔlu à ni ku maà bɔ Zeruzalemu. ⁵ Amma iyi ajɔi kune nwa í to à nyi bi akɔu má. Aɲa fei do abo ɲɲa ɲa do ama ɲɲa ɲa à naa à leekl nwa hai iluu. Awa fei à gule ifii tenkuu nɔ à ce kutɔɔ. ⁶ Iyi à tɔɔ nje sukudɔ à tã awa à lɔ akɔi inyiu à ne, ɲɔi aɲa mɔ à ne à nyi kpasɛ ɲɲa ɲa.

⁷ Hai Tii à dasi kpãa má nɔ à to Tolemasi. Bei à kita hai si akɔi inyiu nɔ à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fɔɔ nɔ à sũ be idũ akã. ⁸ Iju kumae nɔ à ne à bɔ Sezaree. Nɔ à koo à sɔ kpasɛi Filipu woo waazou, ɲɲu iyi wa je ine akãi amane meeje ɲa iyi à cica wo si ilui Zeruzalemuu. ⁹ Mɔkɔu í ne mudɛɛ mee gɔ ɲa iyi a kù mà

mɔkɔ, walii ɲai. ¹⁰ Iyi à ce ajɔ minji be walii gɔ iyi à ya kpe Agabusi í naa be hai ilei Zudee. ¹¹ Í naa bi tu wa nɔ í sɔ santiikii Pɔlu í ðìò isee ɲa do awɔe ɲa nɔ í ni, ide iyi Hundei Ilaaɔ wa fɔ wee. Ine iyi í ne santiikiu ihɛ be ihɛi Zuifu ɲa iyi à wa Zeruzalemu aa dũu nɔ a daa dimi mmu ɲa si awɔ. ¹² Iyi awa do inei Sezaree ɲa iyi à wa be à gbɔ ideu, ɲɔi à wasi ku tɔɔ Pɔlu ku maà bɔ Zeruzalemu má. ¹³ Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata beɛbe ɲa ì waa ganji wɔkɔm ɲa. N̄ tã sɔɔlu n ku na irii icei Lafɛɛ Jesu Zeruzalemu be, kù je ku ði nɲu akã. ¹⁴ Iyi à ye kù gbɔ ide nwa, à coko nɔ à ni, Aɔ Lafɛɛ ku ce idɔɔbie.

¹⁵ Si anyii nɲu nɔ à dede à ce sɔɔlu à waa bɔ Zeruzalemu. ¹⁶ Nɔi si inɔi ine ɲa iyi à waa too kpãai Jesu ɲau, ine gɔ ɲa à dede hai Sezaree be à si wa, nɔ à bɔò wa hee kpasɛi Nasɔò inei Sipu bii aaka sɔu. Mɔkɔu í dasi Jesu naane í kpe.

Pɔlu í bɔ Zaaki ku cɔ

¹⁷ Iyi à to Zeruzalemu be ɲɔi kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa à gba wa do inɔ didɔ. ¹⁸ Iju kumae ɲɔi awaò Pɔlu ɲa à bɔ bi Zaaki nɔ ine ngboi igbei Jesu ɲau fei à tɔtɔɔ be. ¹⁹ Nɔi Pɔlu í ce ɲa fɔɔ nɔ í sisi ɲɲa mii ɲa iyi Ilaaɔ í ce akã akã si gãmei hai je Zuifu ɲa na ice iyi nɲu í ce. ²⁰ Iyi à gbɔ ideɛ ɲɔi à saabu Ilaaɔ. Nɔi à sɔ Pɔlu à ni, kpaasi nwa, ì gbɔɔ? Zuifu nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naane nɔ aɲa fei à waa too woodai Moizi do himma. ²¹ Amma ine ɲa à máe ide à ni ì waa sɔ Zuifu ɲa iyi à wa bi dimi mmu ɲa a jò

woodai Moiziu do dedembai bala nwa nja, nɔ a maà ya dasi ama nja nja bango. ²² Debei, beirei aa ka ce. Kù ne sika kãma inɛ nja aa mà iyi ì to wa ilu ihē. ²³ Na nju, ce iyi aa ka sɔɛ. Amanɛ mɛɛ ɔ nja à wa ihē iyi à cea Ilaaɔ kuwã *. ²⁴ Kooɔ nja nɔ inɛ fei i ce buki iyi á jò ì má nja, nɔ i sã fiaɪ iri ku wa nja. Njui á jò inɛ fei ku mà mii iyi à gbɔ na iriɛu kù je ntɔ, amma aa ye iyi awɔ takɛ ì waa too woodai Moizi. ²⁵ Amma iyi í je ti dimi mmu woo dasi Jesu naane nja, awa à kɔ tia à samba nja si na iyi í jò à yɔɔ iyi í sɪa ka jile nja wooda ka ni a maà ya je ijei kuwee nɔ a maà ya nɔ kpaai inja nɔ a maà ya nɔ inja jifa nɔ a maà ya tɔtɔ sɛɛ hai ce abɔdɔ. ²⁶ Iju kumáɛ nɔ Pɔlu í kooɔ inɛ nja nɔ à ce buki iyi á jò a má. Si anyiɛ Pɔlu í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ í koo í sɔ woo weei Ilaaɔ nja aɔ iyi buki inja á kɔ, aɔ nju bei a cea anja kuwee akã akã.

À mu Pɔlu kpasɛi Ilaaɔ

²⁷ Iyi aɔ mɛɛjeu wa tã nɔi Zuifu nja iyi à naa hai ilei Azii à ye Pɔlu kpasɛi Ilaaɔ be. Nɔi à dede idɔi zamaau fei nɔ à muu. ²⁸ À dɔ anu à waa ni, inɛ inɛi Izireli nja, i faaba. Mɔkɔu ihē í ya maa bɔ bii fei ku maa kɔ inɛ fei si cio ku maa fɔɔ taalei inɛi Izireli nja do woodai Moizi do kpasɛi Ilaaɔ ihē. Wee í naaɔ dimi mmu ɔ nja wa si kpasɛu ihē má, nɔ í dasi ile kumáú riisi. ²⁹ À fɔ beɛbei si na iyi í jò à tako à ye Torofimu

inei Efɛɛzuu, nju do Pɔlu si iluu, nɔ à tamaa bei Pɔlu í naaɛ wa kpasɛi Ilaaɔ bei. ³⁰ Nɔ inɛ nja à cã bii bii si iluu fei. Nɔi inɛ nja à sei à wasi ku naa hai bii fei, nɔ à mu Pɔlu à faa à fitaɛ wa hai bantumai kpasɛu. Be gbakã à cɪmbo gambo nja. ³¹ Waati iyi à waa bi a kpaai nɔi inɛ ngboi igũi Romu í gbɔ iyi hoyo hoyo í dede si ilui Zeruzalemu fei. ³² Nɔi gbakã í so sooge ɔ nja do inɛ ngboi sooge ɔ nja má nɔ í sei í bɔɔ nja bi zamaau. Iyi zamaau í ye nju do sooge nja, nɔi à jò Pɔlu ku cã. ³³ Nɔi inɛ ngboi igũu í bɔ bi Pɔlu í muu nɔ í ni a dũu do seseɛ minji. Nɔ í bee nja í ni, yooi. Mii í ce. ³⁴ Amma si zamaau inɛ ɔ nja à waa la do ide akã, inɛ ɔ nja mɔ do ide mmu hee í jò inɛ ngboi igũu kù yɔkɔ ku mà ntɔi ideu na wakatau. Na nɔi í ce í ni a bɔɔ Pɔlu bii kuwai sooge nja. ³⁵ Iyi à toɔ Pɔlu hai bii à ya gũ a lɔɔ inɔ ileu, nɔi sooge nja à soo lele na kugaabui zamaau, ³⁶ domi inɛ nja fei à waa too nja à waa laɔ à waa ni, i kpaai.

Pɔlu wa kɔɔ arɛ

³⁷ Si bei à waa bi a lɔɔ Pɔlu inɔ ileu, nɔi í bee inɛ ngboi igũu í ni, aa yɔɔdaam n fɔ ide ɔ? Amma inɛ ngbou í beɛɛ í ni, asee ì waa gbɔ Gereki mɔm? ³⁸ Debei, i kù je inɛi Ezibiti iyi si aɔ gbeejiu ihē í bi ku kɛkɛ ilaaluu nɔ í tɔtɔ woo kpa inɛ nja anja dubu mɛɛ í bɔɔ nja si gbabuau? ³⁹ Nɔi Pɔlu í jɛaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaalu

* **21:23** à cea Ilaaɔ kuwã Si waati nja, bii inɛ í cea Ilaaɔ kuwã, kù ne kpãai ku wa iriɛ. Amma bii kuwãu í kɔ, waati nju á wa iriɛi, nɔ ku ce kuwee nja.

si ilu gɔ iyi í nya iri. À bim ni Tarusi si ilei Silisi. Ñ wa n tɔɔɛ, jò n ba inɛ ɲau ide ku fɔ. ⁴⁰ Nɔ inɛ ngboi igũu í muaa kpāa. Nɔi Pɔlu wa leekɪ bi ku gũ ku lɔ̀ò inɔ ileu í ni zamaau ku koko do awɔ. Nɔi aɲa fei à koko cau. Nɔ Pɔlu wa sɔ ɲa ide do feei Ebɛɛ.

22

¹ Í ni, inɛ kpaasim ɲa do baam ɲa, i gbɔ iyi ñ nɛ ku sɔ ɲɛ n kɔ̀ò aram. ² Iyi à gbɔ wa ba aɲa ide ku fɔ do feei Ebɛɛ ɲɔi à mu ara ɲɲa sɛɛ í re baa bei à tako à mu ara ɲɲa wɔ. Nɔi Pɔlu í sɔ ɲa í ni, ³ amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilei Silisi, amma Zeruzalemu ihɛi à bíim, Gamalielií í kɔ̀m si cio, ɲɲui í kɔ̀m si woodai bala nwa ɲa sãa sãa, nɔ ñ nɛ himma si icei Ilaaɔ si bei inɛ fei ì wɛɛ̀ò nnyi ɲa. ⁴ Ñ kpā woo too kpāai Jesu ɲa iju jiiida jiiida hee ñ kpa gɔgɔ ɲa. Ñ mu inɛmɔ̀kɔ ɲa do inaabo ɲa ñ dɪ ɲa ñ dasi ɲa piisɔ̀ɔ. ⁵ Woo wee nɫai Ilaaɔu do igbei inɛ ngbo ɲau fei aa yɔ̀kɔ a je sɛɛdam. Hai si awɔ ɲɲai ñ gba tia iyi à kɔ̀a Zuifu kpaasi ɲa iyi à wa Damasi. Nɔ ñ bɔ be ku ba n mu woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa beu n dɪ ɲa nɔ n naaò ɲa wa Zeruzalemu n jò a kpā ɲa iju.

Pɔlu wa sɔ ɲa bei ɲɲu í kpaasi ido
(Cɔ IWB 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Nɔi Pɔlu í sɔ ɲa má í ni, si bei ñ wa n koo ñ maai Damasi zakai dasãu, si kpāau gbakā ɲɔi inya kumá nɫa gɔ í naa sim hai lele í biim piu. ⁷ Nɔi ñ cuku ilɛ nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ

wa kpem wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kpām iju. ⁸ Nɔi ñ bee ñ ni, awɔi yoo Lafɛɛ. Nɔi í ni, amui Jesu inɛi Nazareti, amu iyi ì ya maa kpā ijuu. ⁹ Inɛ ɲa iyi à waa toom ɲau à yɛ inya kumáu amma a kù gbɔ imui inɛ iyi wa bam ide ku fɔu. ¹⁰ Nɔ ñ beɛɛ ñ ni, Lafɛɛ, beirei an ce. Nɔi í ni, dede i bɔ Damasi. Bei aa sɔɛ mii iyi Ilaaɔ í bi i ce fei. ¹¹ Kulai inya kumáu í jò ñ fɛɛju. Na ɲɲu, kpaasim ɲa à mu awɔm nii à tòò Damasi.

¹² Wee mɔ̀kɔ gɔ í wa be à ya kpoo Ananiasí, í mà bɛɛɛi Ilaaɔ nɔ wa too woodai Moizi. Zuifu ɲa iyi à wa ilu be fei à waa je sɛɛda jiiidɛ. ¹³ Nɔi í naa bi tom nɔ í ni, Sɔlu kpaasim, yɛ ilu. Tengí be gbakā ijum í cɪ nɔ ñ yɔ̀ɔ. ¹⁴ Nɔ í ni má, Ilaaɔ Lafɛɛi bala nwa ɲai í cicɛ ku ba i mà idɔ̀ɔbiɛ nɔ i yɛ Jesu Inɛ Dee deeu, nɔ i gbɔ idei geɛɛ. ¹⁵ Awɔi aa je sɛɛdɛ i sɔ inɛ fei mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ. ¹⁶ Nɛi, maà jò ku kpɛ má. Dede i kpe irii Aɔ Lafɛɛ, i jò a dasiɛ̀ò inyi ku ba i wɛ i má hai si dulum dɛɛ ɲa.

Pɔlu wa sisi bei Lafɛɛ í be ɲɲu bi dimi mmu ɲa

¹⁷ Pɔlu í ni má, iyi ñ nyi Zeruzalemu ɲɔi aɲɔ ɲɲu gɔ ñ wa n ce kutɔ̀ɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ ñ ce kuyɛ. ¹⁸ Si kuyɛm nɔu ñ yɛ Lafɛɛ Jesu nɔ í sɔ̀m í ni n ce ɲya n fita hai Zeruzalemu domi inɛ ɲau a kaa gba ide iyi ñ wa n sisi na irii ɲɲuu. ¹⁹ Nɔ ñ ni, Lafɛɛ, ngu ɲa à mà sãa sãa iyi ñ ya n bɔ ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ɔ ɲa n mu inɛ ɲa iyi

à dasie naane n cã ña nɔ n dasi ña piisɔɔ. ²⁰ Nɔ à mà si ajɔ iyi à kpa Etieni woo jɛ sɛɛdaɛ, amu takam n wa be n jesi a kpaɔ. Amui n cɔa inɛ ña iyi à kpaɔ ñau jɛnɛ ñja mɔm. ²¹ Amma í sɔm í ni n koo, domi hee jɛjɛ bi dimi mmu ñai ñju á bɛm.

Pɔlu do inɛ ngboi igũi Romu

²² Inɛ ñau à waa desi idei Pɔlu itɛ hee í fɔ ide ñau bɛ. Amma waati iyi à gbɔ í ni Ilaaɔ í bɛ ñju bi dimi mmu ña, ñɔi aña fei à bɔsi ku dɔ anu à waa ni, i kpaɔ. Dimii lafɛɛ kù sɛa ku maa wɛɛ. ²³ Idɔɔkɔ ñja í jò à waa dɔ anu nɔ à bɔ ibɔ ñja ña à nyɔɔ, nɔ à waa dede iruru lele. ²⁴ Nɔi inɛ ngboi igũi Romuu í ni a bɔð Pɔlu inɔ ile nɔ a tɛaa kpɔtɔɔ ku ba ku fɔ ntɔ. Í ni bɛɛbei si na iyi í jò wa bi ku mà na mii í jò zamaau wa dɔ sie anu. ²⁵ Iyi à ði Pɔlu à waa bi a cãa ñɔi í bee inɛ ngboi sooge ña iyi í wa bɛu í ni, ì nɛ kpãa í cã inɛi Romu titã í bei í cɛaa kiiti? ²⁶ Iyi inɛ ngboi sooge ñau í gbɔ ideu í koo í sɔ inɛ ngboi igũu í ni, bɛirei aa ce. Mɔkɔu inɛi Romui. ²⁷ Nɔi inɛ ngboi igũu í naa bi Pɔlu í beɛ í ni, a wɔu inɛi Romui? Nɔ Pɔlu í ni, oo. ²⁸ Nɔi inɛ ngboi igũu í ni, amu n sã fiaj jiiida jiiida n bei n jɛð inɛi Romu. Nɔi Pɔlu í jɛaa í ni, amu, bɛɛbei à bím. ²⁹ Nɔi gbakã inɛ ña iyi à waa bi a cãau à jòð, domi njo í mu baa inɛ ngboi igũu takɛ do iyi í gbɔ Pɔlu takɛ inɛi Romui nɔ

wee ñju í jò à ðuu do sɛsɛ wo.

À bɔð Pɔlu bi igbei woo kiiti ña

³⁰ Inɛ ngboi igũu í bi ñju ku mà kam kam mii iyi í jò Zuifu ñau à waa yɛ taalei Pɔlu. Na ñɔi í jò iju kumáɛ í jò à fũu, nɔ í ni inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ña do igbei woo kiiti ñau fei a tɔtɔ wa. Nɔ í bɔð Pɔlu waju ñja.

23

¹ Pɔlu í kãsi inɛ ña iyi à tɔtɔu iju nɔ í ni, inɛ kpaasim ña, idɔm kaa yɛ taalem domi n ce kuwɛɛm nii dee dee si wajui Ilaaɔ hee do nnyi fei. ² Nɔi Ananiasi woo wee nɔu, í sɔ inɛ ña iyi à waa leekɛ bi Pɔluu í ni a cãa si geɛɛ. ³ Nɔ Pɔlu í buu í ni, Ilaaɔi á cãɛ, a wɔ idɛ fufu *! Ì buba ì waa kiitiim si woodai Moizi, nɔ ì kua wooda má ì ni a cãm. ⁴ Nɔi inɛ ña iyi à waa leekɛ kɔkɔɛu à ni, woo wee nɔi Ilaaɔi ì yɔkɔ ì waa bu bɛɛbɛ? ⁵ Nɔi Pɔlu í ni, kpaasim ña, n kù mà mà woo wee nɔi. N mà iyi kukɔi idei Ilaaɔ í ni, ì maà ya fɔ taalei ilu iri ñje ña.

⁶ Pɔlu í mà si igbɛu inɛ gɔ ña Sadusi ñai, inɛ gɔ ña mɔ Farisi ñai. Nɔi í fɔ ide hee lele si igbɛu í ni, inɛ kpaasim ña, amuu Farisii, inɛ iyi Farisi ña à bí. Ì waa kiitiim ñai si na iyi í jò n dasi naane iyi iku ña aa na a jɛ hai si bale. ⁷ Iyi í fɔ bɛɛbɛ gbakã, ñɔi Farisi ñau do Sadusi ñau à waa ce kakɔ nɔ igbɛu í kpɛ minji. ⁸ Sadusi ña à

* **23:3** a wɔ idɛ fufu bi Zuifu ña arabui. Bi tu ña inɔ ilei à ya si inɛ ña nɔ à ya teese anyii ileui jiiida. Amma inɔ ileu takɛ konkombii í ya maa nu. Bii à nia inɛ idɛ fufu í yɛ bei ilu muafitii à waa kpoo.

ya ni iku nja a kaa ji hai si bale, amaleka do hunde mmu go nja ma a ku wee, amma Farisi nja a jesi iyi mii nja be fei i wee. ⁹ Nə wakata i dede si anini nja a waa ja do gbugba, nə Farisi woo ka ine nja si wooda go nja a ni, a ku ye taalei makau. Yooi i ma ma amaleka gai walaka hunde mmu gai i sso ide.

¹⁰ Njai kakau i la nto nto hee njo i mu ine ngboi iguu jiida a ma na a ga arai Pəlu. Nə i ni sooge nja a koo a gba Pəlu wa a nyioe ino ileu.

¹¹ Idū ajo nju Aə Lafēe i naa i sə Pəlu i ni, ma a məngə munya. Si bei i jem seeda Zeruzalemu ihē, beebe mai aa jem seeda Romu ma.

A waa de Pəlu ku kpa

¹² Iju kumae daadaaka nja Zuifu nja a ce anu aka nə a ceekpe a ni nja a kaa je hee ma je a ma bii ku je a kpa Pəlu sisi.

¹³ Anja iyi a ce anu aka a re baa nja cijji. ¹⁴ Njai a koo a ba ine ngbo nja do ine ngboi woo weei Ilaaə nja a sə nja a ni, a ceekpe iyi a kaa ka tie ngogo bii ku je a ba a kpa Pəlu sisi. ¹⁵ Na nju, a bi inje do igbei woo kiiti nja i koo i sə ine ngboi iguu ku naaə Pəlu wa bi tu ne, nə ku jo bei i waa bi i teese i co yaasei ideeu ma nja. Awa aa ka ce soolu ka kpa hee ku ma to wa be.

¹⁶ Amma ama inemakai weci Pəlu i gba a waa fo idei zambau. Njai i koo i lo idei sooge nja nə i sə Pəlu ideu. ¹⁷ Njai Pəlu i kpe ine akai ine ngboi sooge nja i sso i ni, bəə ama awaasū ihē bi ine

ngboi iguu domi i ne ide go iyi a sso. ¹⁸ Njai ine ngboi sooge nja i bəə awaasū bi ine ngboi iguu, nə i sso i ni, Pəlu inei piisəu i kpe nə i təəm n naaə awaasū ihē wa bi titēe, domi wa bi ku sse ide go. ¹⁹ Njai ine ngboi iguu i mu awoi awaasū i bəəe kakale i beee i ni, ide mii i waa bi i ssm.

²⁰ Njai i ni, Zuifu nja a ce anu aka a təe ala i bəə Pəlu bi igbei woo kiiti nja, nə ku jo bei a waa bi a teese a co yaasei idee ma. ²¹ Amma ma a ti i gba ide nja, domi a re baa nja cijji ine nja iyi a waa siaa kpa ku ba a muu. Nə nja fei a ceekpe a ni nja a kaa je a kaa ma bii ku je a kpa. Baa nsei a tə soolu a coo. Awə akai a waa degbe i jo ku naa wa. ²² Njai ine ngboi iguu i ni, ma a sə ine go i ni i sisiim ideu ihē ma. Nə i jo awaasū i ne.

A bəə Pəlu bi Felisi ilu ile

²³ Njai ine ngboi iguu i kpe ine ngboi sooge minji go nja i sə nja i ni, i tətə sooge cə minji a bə Sezaree do masa kitaə fəewa do ilu kakaa nja nja cə minji i ce soolu i dasi kpa iso mēsai ale nja. ²⁴ Nə i dia aci nja gaayi nə i so Pəlu i koode bi Felisi ilu ileu baani. ²⁵ Iyi i fo beebe i ta nja i ka tia ma i ni, ²⁶ amu Kolodu Lisiasi, n wa n ce fə, awə Felisi ilu ile ilu beere nla nla. ²⁷ Makau ihē wee n jo a naaə wa bi te. Zuifu nja a muui a waa bi a kpa. Iyi n ma iyi inei Romui nja n koo do soogem nja nə n gbaa. ²⁸ N bi n ma na mii i ce a waa ye taalee. Na nju, n bəə si wajui igbei woo kiiti

nja. ²⁹ Hai bei ñ yɔɔ iyi à waa ye taaleei na wooda nja amma kù ce ngɔɔ iyi í to a dasie piisɔ mɔm hee ma je a kpa. ³⁰ Si anyie ñ gbɔ iyi Zuifu nja à ce anu akā ku ba aña a kpa, nɔi gbakā ñ jò à naaɔe wa bi tee. Nɔ ñ sɔ ine nja iyi à waa ye taalee a naa a fɔ ide nja si wajue.

³¹ Iyi í kɔ tiau í tã nɔ í soo í na sooge nja. Nɔi sooge nja à ce bei í sɔ nja fei, à so Pɔlu idũ à bɔɔe hee Antipatisi. ³² Iju kumae nɔi sooge nja à nyi bi ileu nɔ masa nja à waa bɔɔ Pɔlu bi Felisi ilu ileu. ³³ Iyi à to Sezaree gbakā nɔi à naa tiau nɔ à nyisie Pɔlu. ³⁴ Iyi í cio tiau í tã nɔi í bee Pɔlu hai bii í naa. Nɔi Pɔlu í ní hai ilei Silisii. ³⁵ Nɔ Felisi í ni, awɔi aa sisiim idee bii woo ye taalee nja à to wa. Nɔ í ni a dasi Pɔlu kpasɛi amanlu Herodu.

24

Zuifu nja à má Pɔlu ide

¹ Iyi í ce ajɔ miu nɔi Ananiasii woo wee nlai Ilaaɔu í bɔ Sezaree nju do ine ngbo gɔ nja do woo mà wooda gɔ iyi à ya kpe Tɛɛtulu. Nɔi à bɔ bi Felisi ilu ileu à koo à waa fɔ taalei Pɔlu. ² Nɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tɛɛtulu í lɔsi ide ku fɔ wa yeɔ taalee wa ni, awɔ Felisi ilu beere nla, à ne laakai ku sũ ntɔ ntɔ do baakae. Ilu ku ye jiidae í jò ñ kpaasi mii nkɔ nɔ aranfaanii ile nwa. ³ À jesi mii iyi ñ waa ce fei bii fei si waati kãma fei do saabu jiiida. ⁴ A kù bi ka kpa waatie amma à waa tɔɔe í cɔ wa do iju jiiida nɔ ñ gbɔ ide keeke iyi à neu

ihẽ. ⁵ À ye iyi mɔkɔu ihẽ ilu naanaui, nɔ í ne kòsi si aninii Zuifu nja si andunyau ihẽ fei. Nɔi í je ine ngboi kpāai Aɔ ku tɔɔ gɔ iyi à ya kpe inei Nazareti nja. ⁶ Í de kpāa mɔm ku riisio kpasɛi Ilaaɔu. Nɔi í jò à muu. [À bi ka kiitie do wooda nwa. ⁷ Amma Lisiasi ine ngboi igũu í naa í gbaa hai si awɔ nwa do gbugbã. ⁸ Nɔ í ni woo ye taalee nja a naa bi tee.] Awɔ takae beee ide, aa yɔkɔ ñ gbɔ ntɔi ideu si bii í jò à waa ye taaleu.

⁹ Iyi Tɛɛtulu í fɔ beere í tã nɔ Zuifu nja iyi à wa beu fei à ni ideu ntɔi.

Pɔlu í kɔɔ arae si wajui Felisi

¹⁰ Nɔi Felisi ilu ileu í tosi Pɔlu awɔ í ni ku fɔ idee. Nɔi Pɔlu í ni, ñ mà iyi awɔi ñ je woo ce kiitii ileu ihẽ hai ku kpe. Na nju, an kɔɔ aram do laakai ku sũ. ¹¹ Bii ñ bee aa sɔe iyi kù re ajɔ maateeji wa iyi ñ bɔ Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulea. ¹² Ine kãma kù yem bii ñ wa n ce kakɔɔ do ine gɔ titã hee má je n kòsi nja ija si kpasɛi Ilaaɔ walakɔ ile bii à ya ce kutɔtɔ nja nja walakɔ si inɔ ilu nja. ¹³ Ide iyi à waa mãm nɔu be nsei, nkãma kù wee iyi wa nyisi iyi ntɔi. ¹⁴ Amma ide akāi an jesi si wajue, ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ Lafɛi bala nwa nja do kpāa iyi ine ihẽ nja à waa ni iboi. Do nju fei, ñ wa n jirima woodai Moizi nja do tiai walii nja fei. ¹⁵ Ñ dasi naane iyi Ilaaɔ á jì amanee jiiida nja do amanee laalɔ nja hai si bale, bei aña mɔ à dasi naane. ¹⁶ Nɔi í jò amu mɔ ñ wa n hanya ajɔ fei ku

ba idəm ku maà ye taalem si wajui Ilaađ do si wajui ine ŋa.

¹⁷ Adō nkpō nkpōi í lō n kù bō Zeruzalēmu. Si ajō gbeejiu ihēi ñ koo bē ñ bō ku sobi inēi ilēm ŋa do fia nō n cea Ilaađ amua. ¹⁸ Si nŋui à bam kpasēi Ilaađ bē ñ wa n ce bukii ara ku mām. Zamaa kāmā kù wa bē, ija ku kōsi mō kù wa bē.

¹⁹ Amma Zuifui ilēi Azii gō ŋa à wa bē. Á sīa aŋa taka nŋa a naa a je seeda si wajue bii í je à ye sim taale gō. ²⁰ Walakō jō ine ŋau ihē a fō taale iyi à ye sim si waati iyi à leekim si wajui igbei woo kiiti ŋau. ²¹ A kù ye taalem si nkāma bii kù je si ide akāu ihē iyi ñ fō hee lele ñ ni iku ŋa aa na a jī hai si bale. Na ŋoi í jō à waa kiitim si wajue nnyi má.

²² Wee Felisi í mà yaasei kpāai woo dasi Jesu naane ŋa sāa sāa, ŋoi í sō Zuifu ŋau í ni, i jō Lisiasi ine ngboi igūu ku to wa, ajō nŋui an wūa ide nŋeu. ²³ Nō í sō ine ngboi sooge ŋau í ni ku mu Pōlu titā, amma ku jō ku ne arae keeke nō kú ya jō kpaasie ŋa a ya naa a cōō nō a máa gbōaa.

Pōlu í wa wajui Felisi do Dusila

²⁴ Iyi waati í lō keeke ŋoi Felisi í naaò abo Zuifue gō wa, à ya kpoo Dusila. Ŋoi í ni a koo a kpe Pōlu wa. Iyi í to wa nō à waa desie itī si bei wa fō idei naane ku dasi si Jesu Kirisi. ²⁵ Amma si bei Pōlu wa sisi nŋa idei dee dee ku je do gaya do kiiti iyi wa naa, zigii Felisi í da nō í ni, aa yōkō i ne titā. Bii ñ ba faya an kpee má. ²⁶ Wee wa bi Pōlu ku mua nŋu

fiai. Ŋoi í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa aŋaò a maa fō ide.

²⁷ Iyi í ce bei adō minji ŋoi Pōsiu Fesitu í na í sāsī agbei Felisi. Wee Felisi í jō Pōlu ile piisōō bei si na iyi í jō wa bi nŋu ku ne beere bi Zuifu ŋau.

25

Pōlu í so kiitie í daa ilaalu nlai Romu si awō

¹ Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajō mēesiae í bō Zeruzalēmu. ² Ŋoi ine ngboi woo weei Ilaađ ŋau do Zuifu ine ngbo ŋau à koo à má Pōlu ide bi Fesitu. ³ Nō à waa tōœ suuru ntō ntō ku ba kú jō Pōlu ku naa Zeruzalēmu. À waa bi Pōlu ku naa Zeruzalēmui si na iyi í jō à dī zamba ŋa aŋa a ba a kpaa kpāa. ⁴ Amma Fesitu í je nŋa í ni Pōlu í wa ile piisōoi Sezaree nō nŋu takai nŋu kaa kpete ku nyi bē. ⁵ Na nŋu, í ni a jō nŋu do ine ngbo nŋa ŋa a koo bē nō bii í je í ce taale goi á fō.

⁶ Fesitu kù re ajō mēejō wala ajō mēewa si inō nŋa nō í nyi Sezaree má. Iju kumāe nō í bō ile bi ku ce kiiti nō í ni a naaò Pōlu wa. ⁷ Iyi Pōlu í to wa ŋoi Zuifu ŋa iyi à naa hai Zeruzalēmu à kaakoe à waa máa ide laalō kugaabu nkpō nkpō nō nkāma kù wēe iyi wa nyisi iyi ide nŋau ntōi. ⁸ Ŋoi Pōlu wa kōò arae í ni, n kù ce kurara gō si woodai Zuifu ŋa hee má je si kpasēi Ilaađ hee má je bi ilaalu nlai Romu. ⁹ Amma Fesitu wa bi nŋu ku ne beere bi Zuifu ŋau. Na ŋoi í jō í bee Pōlu í ni, ì bi í bō Zeruzalēmu a cee kiiti si wajum na irii ideu ihē? ¹⁰ Ŋoi

Pɔlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlaí Romui ñ wa ihē, ihēi á sía a kiitiim. N kù cea Zuifu ña kurara kãma, nɔ awɔ takæ ì waa ne kumásie sãa sãa. ¹¹ Bii ñ ce kurara walakɔ daa gɔ iyi í to a kpam n kaa n kɔ. Amma ide ña iyi à waa ye taalem siu ihē, bii kù je ntɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku dasim awɔ. Na nɔju, ñ so kiitim ñ daa ilaalu nlaí takæ si awɔ. ¹² Iyi Fesitu do ine ña à busi nje à tã, ñai í sɔ Pɔlu í ni, si bei ì so kiitiie ì daa ilaalu nlaí si awɔ, bi tɛi aa bɔ.

À bɔð Pɔlu si wajui Agiripa do Berenisi

¹³ Iyi waati í lɔ keeke má, ñai amanlu Agiripa do wecɛ Berenisi à naa Sezaree Fesitu ku ce fɔɔ. ¹⁴ Si bei à waa kpe be ñai Fesitu í sɔ amanluu ideí Pɔluu í ni, ine gɔ í wa ihē, Felisi í jɔ à dasie piisɔɔ. ¹⁵ Iyi ñ bɔ Zeruzalemu ñai ine ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do ine ngboi Zuifu ñau à naað idee wa bi tom. Nɔ à tɔm n ye taalee ku ba aña a kpa. ¹⁶ Amma ñ je ñña ñ ni ineí Romu ña a ci ya jɔ a kpa ine bii kù je à kiitiie. À ya muua waatii nɔju do woo ye taalee ñau a fɔ ide titã geleð gele. ¹⁷ Njai aña fei à naa ilu ihē. Si bei n kù bi ku kpe má, ñai iju kumáe ñ kpe ña bi ku ce kiiti nɔ ñ ni a gbã Pɔlu wa. ¹⁸ Njai woo ye taalee ñau à dede sie amma a kù ye taalee si ide laalɔ gɔ bei ñ wa n tamaau. ¹⁹ Idei kutɔɔi aña taka ñjai à waa ce si kakɔɔ, do ideí mɔkɔ gɔ iyi í ku à ya kpoo Jesu. Amma Pɔlu í ni dim dim mɔkɔu í wɛɛ. ²⁰ Amu ñ biti beirei an kiiti ideu ihē. Na ñai

í jɔ ñ bee Pɔlu bii í bi n koo n cea kiitii ideu Zeruzalemu. ²¹ Amma í so kiitiieu í na ilaalu nlaí. Nɔ ñ ni a dasie piisɔɔ má titã hee n maa n jɔ a kooðe bi tɛɛ. ²² Njai Agiripa í sɔ Fesitu í ni, amu takam ñ bi n gbɔ ide hai si gelei mɔkɔu. Njai Fesitu í ni, ala aa gbɔ.

²³ Njai iju kumáe Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitiu do jirima jiida, ñai ine ngboi sooge ña do ilu beereí ilu ñau à too ña wa. Njai Fesitu í ni a naað Pɔlu wa, nɔ à naae wa. ²⁴ Iyi Pɔlu í to wa ñai Fesitu í ni, to, awɔ amanlu Agiripa do ñe iyi ì wa ihē fei ña, Pɔluu wee. Na iriei Zuifu ñau fei à naa bi tom waati iyi ñ bɔ Zeruzalemu, nɔ à nyi wa bitom ihē má, à waa la à ni kù sía a jɔɔ si hunde. ²⁵ Amu n kù ye sie taale kãma iyi í to a kpa. Amma si bei nɔju takæ í so kiitiu í daa ilaalu nlaí si awɔ ñai í ce ñ ni an jɔ a kooe bi tɛɛ. ²⁶ Do nɔju fei, n kù ye sie ide baa icu akã iyi an ceað ilaalu nlaí tia. Na ñai í jɔ ñ naae wa si wajui ñe fei. Iyi í re mɔm ñ naae wai si wajui awɔ amanlu Agiripa, i cɔ yaasei ideu ku ba n ba iyi an kɔ. ²⁷ Kù neem yaase n sambaa ineí piisɔɔ gɔ nɔ n kù sisiaa taale gɔ iyi í ce.

26

Pɔlu wa kɔð arae si wajui Agiripa

¹ Njai Agiripa í sɔ Pɔlu í ni, ñ ne kpãa í fɔ ide i kɔð arae. Njai Pɔlu í wu awɔ lele nɔ í lɔsi ku kɔð arae í ni, ² awɔ amanlu Agiripa, inɔm í dɔ do bei an fɔ ide nnyi n kɔð aram si wajue

si ide na iyi Zuifu nau à waa mám nou fei. ³ Ñ mà iyi ì mà dedembai Zuifu na sãa sãa do idei kakoo nna. Na nɔi í jò ñ wa n tɔɔe í gbɔ idem do laakai.

⁴ Zuifu nau fei à mà kuwɛem hai waati iyi ñ wɛɛ awaasũ. À mà iyi Zeruzalemu bei ñ jɛ ama bi dimii inɛm na. ⁵ À mà m hai ku kpɛ. Na nɔu, bii à bi aa yɔkɔ a jɛem sɛɛda iyi si kpãai Farisi nai ñ la, anja iyi à re inɛ fei si kpãai Ilaaɔ ku tɔɔ nwa. ⁶ Nɔ nsei à waa kiitiim si na iyi í jò ñ wa n cɔ kpãai kuwã iyi Ilaaɔ í cea bala nwa na. ⁷ Kuwãui dimi maateoji nwa nau mɔ fei à waa cɔ kpãae. Na nɔi í jò à waa cea Ilaaɔ ice do himma alɛð daakɔ. Amanlu, kpãau be iyi ñ wa n cɔ nɔui í jò Zuifu nau à waa mám ide. ⁸ Beirei í ce inɛ Zuifu na í ci ya yɔkɔ í dasi naane na iyi Ilaaɔ á jì iku na.

⁹ Amu takam ñ tamaa í sɔai wo n dede kpãa baa yooma fei bei an ce n ganjið idei Jesu inɛi Nazaretii. ¹⁰ Beɛbei ñ ce Zeruzalemu. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ na à nam gbugbã n muð woo dasi Jesu naane nkpɔ n dasi na piisɔɔ. Bii à bi a kpa inɛ gɔ mɔm amu takam ñ ya n wa sii. ¹¹ Tuuba nkpɔ nkpɔ ñ ya n maa n kpã na ijui ile bii Zuifu na à ya ce kutotɔɔ nna na fei ku ba n tilasi na a kɔsi idei Jesu. Ñ ya n maa n mu na do idɔkɔ hee kaa kaa, ñ ya n bɔ hee do si ilu mmu na fei n koo n kpã na iju.

Pɔlu wa fɔ idei idɔ ku kpaasie
(Cɔ IWB 9:1-19; 22:6-16)

¹² Nɔi Pɔlu í ni má, beɛbei inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ na à yɔɔdaam n bɔ Damasi do yiiko nna. ¹³ Amanlu, zakai dasã si kpãau ñ ye inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do inɛ na iyi à waa sim. Inya kumá í re baa inya kumá inunu. ¹⁴ Nɔi awa fei à cuku ile, nɔ ñ gbɔ imu gɔ wa bam ide ku fɔ do feei Ebeɛ wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì ya maa kpãm iju. Á gaabue í kɔ sim bei í ya gaabua kete kombo iyi wa jabu na goloí lafɛɛɛ. ¹⁵ Nɔ ñ bee ñ ni, awɔi yoo Lafɛɛ. Nɔ í ni, amui Jesu iyi ì ya maa kpã ijuu. ¹⁶ Nsei, dede í leekí. Ñ naa siei n cicɛe í jɛ woo ce icɛm, nɔ í jɛ sɛɛdaí mii na iyi ì ye tã do iyi aa nyi í ye má waati iyi an naa sie. ¹⁷ Ñ cicɛe hai si inɛi Izireli na do hai bi dimi mmu na nɔ ñ wa n beɛ bi tu na ¹⁸ í cɔ nna iju. Ñ wa n beɛ bi tu nai ku ba a sinda hai si ilu kuku a lɔ si inya kumá, nɔ a sinda hai si gbugbã Seetam a naa bi Ilaaɔ. An beɛ bi tu nai ku ba a dasim naane nɔ Ilaaɔ ku kpa dulum du na nɔ a na a je tubu do inɛ na iyi í cica à jɛ tɛɛ.

Pɔlu wa fɔ idei icɛe

¹⁹ Nɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa, na nɔi í ce ñ wa n jirima kuye iyi í naa hai bi Ilaaɔu. ²⁰ Sinte titã ñ ce waazo Damasi, si anyie nɔ ñ ce Zeruzalemu do si ilei Zudee fei do bi dimi mmu na. Ñ sɔ na ñ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaɔ, nɔ a ce icɛe iyi á jò a ye si na iyi à kpaasi idɔ. ²¹ Na nɔi í ce Zuifu nau à mum hai kpaasí Ilaaɔ à waa de ku kpaam.

²² Amma Ilaaḏi í nyam hee do nnyi fei nɔ̀ n̄ wa ihē n̄ wa n̄ je seeda si wajui amanε̄ ɲa hai keeke do nla fei. N̄ kù wa n̄ fɔ̄ ide gɔ̄ bii kù je iyi Moizi do walii ɲa à ni á na ku ceu baasi.

²³ Mii iyi à ni á na ku ceu nɲui í je Kirisi á na ku ye ijuukpā nɔ̀ kù je inε̄ sinte iyi á j̄l̄ hai si bale nɔ̀ ku sisi idei inya kumá bi Zuifu ɲa do bi dimi mmu ɲa.

Pɔ̄lu í s̄ Agiripa ku dasi Jesu naane

²⁴ Si bei Pɔ̄lu í sisi yaasei idee beεbe ɲoi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔ̄lu, ì waa sūmu. M̄a cio nla ku ceεi í dasiε̄ sūmu.

²⁵ Amma Pɔ̄lu í ni, n̄ kù je sūmu Fesitu, awɔ̄ ilu beεεu. Ide iyi n̄ wa n̄ fɔ̄u dei í je ntɔ̄, nɔ̀ wa too kpāa. ²⁶ Amanlu Agiripa í nɔ̀ í m̄a yaasei ideu. N̄oi í ce n̄ wa n̄ fɔ̄ ideu do laakai ku sū si wajue si na iyi í j̄ò n̄ m̄a kāmāε̄ kù manjia, domi ideu kù ce si asii. ²⁷ Awɔ̄ amanlu Agiripa, ì dasi idei walii ɲau naane mbe? N̄ m̄a s̄a s̄a iyi ì dasi naane. ²⁸ N̄oi Agiripa í s̄ Pɔ̄lu í ni, debei, si waati keekeu ihē ì waa tamaa aa cem inei Kirisi? ²⁹ N̄oi Pɔ̄lu í jeaa í ni, n̄ wa n̄ tɔ̄ Ilaaḏ ku j̄ò i ye bei amu, bii á ce nsei, bii í nɔ̀ í je á kpe moi. Ku maà je baa awɔ̄ akā, amma hee do inε̄ ɲa iyi à waa de it̄i si idem nnyiu ihē fei. N̄ bi inε̄ m̄o i ye bei amu amma ku maà je a da nɲε̄ si kpenkpēm bei à daam siu ihē.

³⁰ Iyi Pɔ̄lu í fɔ̄ beεbe í t̄a ɲoi amanluu do ilu ileu do Berenisi do inε̄ ɲa iyi à wa bi tu ɲau fei à dede ³¹ à fita hai inɔ̄ ileu. Iyi à waa fita ɲoi à s̄

n̄je à waa ni, inε̄εu be kù ce daa kāmā iyi í to a muu piis̄ɔ̄ hee má je a kpāa. ³² N̄oi Agiripa í s̄ Fesitu í ni, bii m̄ak̄ou kù so kiitiu ku daa ilaalu n̄lai Romu si awɔ̄ wo aa ka yɔ̄k̄o ka j̄ò.

27

À waa b̄ò Pɔ̄lu Romu

¹ Waati iyi à dasi idɔ̄ ka b̄o ilei Itali do ak̄oi inyi ɲoi à so Pɔ̄lu do inei piis̄ɔ̄ gɔ̄ ɲa à daa inε̄ ngboi sooge gɔ̄ iyi à ya kpe Juliu si awɔ̄. N̄ɲu m̄o wa je inε̄ ngbo si inɔ̄ wuai soogei Romu ɲa iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu. ² À lɔ̄ ak̄oi inyii Adamiti gɔ̄ iyi wa b̄o ikpa ilei Azii, nɔ̀ à nε̄. Nɔ̀ inei Masedoni gɔ̄ iyi í naa hai Tesalonika í wa inɔ̄ nwa à ya kpoo Aritaaki.

³ Iju kumáε̄ nɔ̀ à to Sid̄ɔ̄. N̄oi Zuluu í cea Pɔ̄lu jiida í j̄ò í koo í ye kpaasie ɲa ku ba a muua mii iyi í bi. ⁴ Iyi à nε̄ hai be ɲoi fufu nla gɔ̄ wa ko ɲa wa, nɲui í j̄ò à too do icei gungum gɔ̄ iyi à ya kpe Sipu. ⁵ N̄oi à kua inyi d̄ud̄uu ikpa ilei Silisi do Panfili nɔ̀ à tɔ̄ wa Mira si ilei Lisi. ⁶ Ilu bei, inε̄ ngboi soogeu í ye ak̄oi inyii Alesandiri gɔ̄ iyi wa b̄o ikpa ilei Itali nɔ̀ í dasi wa be.

⁷ Iyi à nε̄, aj̄o nk̄p̄o nk̄p̄o kpele kpelei à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ̀ à to k̄ak̄oi ilu gɔ̄ iyi à ya kpe Sinidi. Si bei fufu n̄lau wa ganji wa waju ku b̄o, à ȳaa à b̄o ikpa gungum gɔ̄ iyi à ya kpe Kε̄reti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum n̄ou k̄ak̄oi ilei Sam̄oneei domi fufuu kù la do ikpa be. ⁸ Nɔ̀ à lɔ̄ be do kookaai nla nla nɔ̀ à to bi ku leeki ak̄oi

inyi iyi à ya kpe Ku Sia kəkai Lasee.

⁹ Waati sisoi à ce be hee ine ηa à dī anu à tā, nɔ waju ku bɔ nwa í je mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akai inyi. Na ηoi í jò Pɔlu í sɔ ηa í ni, ¹⁰ inje kpaasim ηa, n̄ ye ilu ku bɔ nwau á gaabu, á ne mbirisi do muse. Aso nwa ηa do akai inyiu takae fei á ce nfe, nɔ awa taka nwa ka ku. ¹¹ Amma ine ngboi sooge ηau wa gbɔ ideí woo mu akɔu do ine iyi í ne akɔu takae í re ti Pɔlu. ¹² Wee bi ku leekii akai inyi ηau kù sia a leekí be sukui kpaá. N̄oi í jò ine nkɔɔ n̄ηa í dasi idɔ í ni ka m̄asi waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekii akai inyii gungum ndii Keretiu í wa. Bi ku leekii akai inyiu do ikpa nunui aɛ cingaa do cingaaí wa cɔ. Bei à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

¹³ N̄oi fufu fereferε gɔ í dede hai ikpa awɔ cangai kp̄aaí inunu ηoi ine ηau à tamaa bei isεneí aηau á cei si bei aηa à bi. N̄oi à fa mii ku leekí akɔu wa hai inɔ inyi à bɔ waju nɔ à waa too kəkai gungum ndii Kereti. ¹⁴ Amma iyi í ce s̄aa fufu nla gɔ iyi à ya kpe Erakilɔ́ í dede do gbugbā hai geetei gungum n̄ou wa. ¹⁵ N̄oi í tale akɔu wa hee à m̄angɔ ku jò akɔu ku ne dee dee nɔ à j̄ɔε í neɔ wa bii í bi. ¹⁶ Nɔ à koo à lɔ kəkai gungum keeke gɔ be iyi à ya kpe Koda. Gungum n̄oui í jò fufuu í tia. Do n̄ηu fei ka bei ka so akai inyi keeke iyi í je ti faabau ka dasi inɔ akai inyi nlau à wahala ntɔ ntɔ. ¹⁷ Iyi à dasi à tā ηoi woo ce icε si inɔi

akai inyi ηau à dī akai inyiu do ikū ηa. Nɔ à fū ikūi ac̄εε, nɔ à j̄ɔ fufuu í bɔɔ ηa bii í bi si na iyi í j̄ɔ à waa ce n̄jo a maa na a dasi s̄aaí Libi. ¹⁸ Iju kumáε si bei fufuu wa cā wa do gbugbā ηoi à l̄osi asoi akai inyiu ku wà ku dasi inɔ inyi. ¹⁹ Iju kumáε má à wasi nyauí akai inyiu takae ku wà ku s̄asi inɔ inyiu do awɔi awa taka nwa. ²⁰ Ajɔ nkɔɔ nkɔi à ce inunu kù fita hee má je andaiya ηa nɔ fufu nla gɔ wa ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.

²¹ Hai kukpe a kù je. N̄oi Pɔlu í dede í leekí si anini n̄ηa í ni, inje fei, bii í je idem ηa wo a kaa ka ne hai Kereti nɔ a kaa ka ye mbirisi do museu ih̄ε. ²² Amma nsei n̄ wa n t̄ɔɔ ηε, í j̄ɔ laakai n̄ηε ku s̄u domi k̄ama n̄ηε gɔ kaa ce nfe bii kù je akai inyiu n̄ηu akā. ²³ N̄ mà beεbei si na iyi í j̄ɔ Ilaaɔ́, n̄ηu iyi n̄ je t̄εε, n̄ wa n ceaa ic̄εu, amalekaε í naa sim idū ana ²⁴ í ni, Pɔlu, mà ce n̄jo. Kù ne bei aa ce iyi í kù leekí si wajui ilaalu nlai Romu. Nɔ wee, ine ηa iyi in̄εɔ ηa í wa inɔ akɔu fei, Ilaaɔ́ í ȳɔɔda n̄ηai a baε ku weε. ²⁵ Na n̄ηu, inje fei, í fū ara n̄ηε, domi n̄ wa n naane ideí Ilaaɔ́u. Bei í s̄ɔm n̄ou á cei. ²⁶ Amma akai inyiu á cuku kəkai gungum gɔ ku lege.

²⁷ Si idūi ajɔ maat̄εesiaε ηoi fufu nla gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à ya kpe Mediteraneu. N̄oi zakai idū lajau woo ce ic̄ei akai inyi ηau à tamaa bei à maai ilei. ²⁸ N̄oi à dasi mii gɔ inɔ inyi à wā kujli isae nɔ à ba í to m̄εetu kuntaa do m̄εεje. Iyi í k̄ɔsi keeke nɔ

à sɔsi má nɔ à ba í ce mɛɛtu kɔnfia do mɛɛjɔ. ²⁹ A waa ce njo a maa na a gamɔ do kuta ɲa, na ɲɔi í ce à sɔsi mii ku leekɪ akɔi inyi ara mɛɛ do anyii akɔu ku ba ku leekɪ nɔ à waa degbe iju ku má ɲya. ³⁰ Nɔi woo ce icei akɔ ɲau gɔgɔ ɲa à waa de bei aa ce a sa do ile. Na ɲɔi í jɔ à kita akɔi inyi keeke iyi í je ti faabau si inyi ku ba ine ɲa a tamaa bei à waa bɔ ku dí mii ku leekɪ akɔu si wajuei. ³¹ Amma Pɔlu í sɔ sooge ɲau do ine ngbo ɲɲa í ni, bii ine ɲau ihɛ a kù buba sɛɛ inje taka ɲɲe i kaa ba faaba ɲa. ³² Nɔi sooge ɲau à bu ikú akɔ keekeu nɔ à jɔ í mile si inyi.

³³ Si bei à waa degbe iju kumáú ɲɔi Pɔlu í tɔɔ aɲa fei a je. Í ni, ajɔ maatɛɛ wai ihɛ ì waa de kpáai faaba ɲa i kù nɔ i kù je ngɔgɔ ɲa. ³⁴ N wa n tɔɔ ɲe í je na faaba ɲɲe. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲei, baa ntoi irii ine akã ɲɲe kaa da ku nyɔ. ³⁵ Iyi Pɔlu í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í so pɛɛ í saabu llaaɔ si wajui aɲa fei nɔ í bububue í lɔsi ku je. ³⁶ Nɔi aɲa fei à fũ ara ɲɲa à wasi ku je. ³⁷ Awa iyi à wa si inɔi akɔi inyi do wɛɛi amanɛ cɪɔ minji do kitaɔ fɛɛwa do mɛɛfa. ³⁸ Iyi aɲa fei à je à yo ɲɔi à wa iyafũ ɲɲau à sɔsi inɔ inyi ku ba akɔu ku fɛɛɛ.

Akɔi inyi í lege

³⁹ Iyi iju í má ɲɔi à nyɔ. Woo ce ice si akɔi inyi ɲau a kù mà inyau, amma à ye waawaa gɔ í ne sãa, nɔ à dasi ido a bɔɔ akɔu be bii aa yɔkɔ. ⁴⁰ Nɔi à bu ikú ku leekɪ akɔu à jɔ í mile. Si waati akáú nɔ ine gɔ

ɲa à fũ ikú iyi à ya diò falafili ɲau. Nɔ à dede acɔu lele ikpa wajui akɔu ku ba fufu ku taleɛ ikpa waawaa. ⁴¹ Amma à kãsi geetei sãa gɔ do gbugbã nɔ à mɔngɔ ku lɔ. Nɔ wajui akɔu í gũ ile si sãa à mɔngɔ ku wue, nɔ kucãi inyi nlau í tale fitii akɔi inyi do gbugbã í legeɛ.

⁴² Nɔi sooge ɲau à dasi ido aɲa a kpa inei piisɔɔ ɲau fei ku ba a maà na a wà a sa. ⁴³ Amma ine ngboi sooge ɲau í bi ku faaba Pɔlu. Na ɲɔi í ce í ganji ɲa. Í ni ine ɲa iyi à mà àwà a cua a kua ice. ⁴⁴ Nɔ ine ɲa iyi à gbe a gũ kpatakui akɔu walakɔ kpalɔɛ ɲau a kuaɔ ice. Beɛbei ine ɲau fei à kuaɔ ice baani.

28

Pɔlu í wa Malitu

¹ Iyi awa fei à to gungum be baani à mà iyi inyau Malitui à ya kpoo. ² Inei Malitu ɲau à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à nyia si na iyi í jɔ ijɪ wa rɔ nɔ tútú wa ce. ³ Nɔi Pɔlu í so jɪi kambo í dasi ina. Asee njo wukuku gɔ í wa si be. Iyi í gbɔ inya gbãa ɲɔi í fita í wenwee si awɔɛ. ⁴ Iyi inei ilu ɲau à ye njou si awɔi Pɔlu ɲɔi à sɔ nje à waa ni, kam kam mɔkɔu ihɛ woo kpa inei. Baa do iyi í fita hai si wahalai inyi ihɛ fei, iwɛ ɲa aa kiitie nɔ a kaa jɔ ku wɛɛ. ⁵ Amma Pɔlu í gbugbã njou si ina kù nɔ kù gbɔ ara kuro kãma. ⁶ Nɔi ine ɲau à waa cɔɔ mà araɛ á na ku wu walakɔ mà á na ku ku. Amma à kpe be nɔ nkãma kù ce nɔ à kpaasi ide à ni inɛɛu ihɛ iwɛ nla nla gɔi.

7 Wee kəkəi inyau kpasēi məkə gə í wa be, məkəui í je ilaalui gungum nəu, à ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jüda jüda à ce ajə mēeta si kpasēe. 8 Wee baəe kù waa ne baani, wa ce ara gbāa do bambannu. Nəi Pəlu í bə ile bii wa sūu í koo í ceaa kutəə í le siə awə nə í ba iri. 9 Si anyii nju, à naaə bəə mmu gə ja wa má nə à ba iri. 10 Nəi inə jau à jirima wa ntə ntə. Iyi awaati í to à waa bi ka ne nəi andi bukaatai mii iyi à bi fei inə jau à mu nwa.

Pəlu í to Romu

11 Cukpa mēetai à ce be à bei à lə akəi inyii Alesandiri gə à ne. Nju mə gungum bei í leekí sukui kpaau. Akəu í ne nyindai iwē Sika ja *. 12 Nə à to ilu gə iyi à ya kpe Sirakusi nə à sū be idū mēeta. 13 Si anyie nəi à dede hai be má à bə Rezio. Iju kumáe nə fufu gə í dede wa hai ikpa awə cangai kpāai inunu wa tale wa í jə à to Puzəli si ajə minjisiae. 14 Nəi à ye kpaasi woo dasi Jesu naane gə ja be nə à ni ka ce azuma akā bi ti aña. Bebebei isee ne nwau í ce à bei à toə Romu. 15 Nəi kpaasi woo dasi Jesu naane ja iyi à wa Romu à gbə baau nwa nə à naa kuko nwa hee kəkəi ajai Apiusi. Nə inə gə ja mə à kə wa bi ku səi inə njoo ja iyi à ya kpe Ile Mēeta. Iyi Pəlu í ye ja nəi laakae í sū í wasi Ilaaə ku saabu. 16 Iyi à to Romu nəi à jə Pəlu í ne ilee ikā. Nə sooge gə í ya maa degbeə.

Pəlu í ce waazo Romu

17 Iyi í ce zakai ajə mēeta nəi Pəlu í kpe inə ngboi Zuifui Romu jau. Iyi à tətəə à tā nəi í ni, inə kpaasim ja, Zuifu ja iyi à wa Zeruzalemu à mum à koo à na inei Romu ja n kù bei n kù raraa zamaau si nkāma, n kù nə n kù kəsi dedembai bala nwa ja. 18 Inei Romu jau à cə yaasei ideu nə à bi a jəm domi a kù ye sim kurara kāma iyi í to a kpaam. 19 Amma Zuifu jau a kù je ideu nəi í ce n so kiituu n daa ilaalu n lai Romu si awə, baa do iyi n kù bi n ye taalei inei dimim ja. 20 Na nəi í jə n tətəə je n sə je do yaasee. Ine ja à daam si kpenkpen nii na inə iyi inei Izireli ja à waa cə kpāaeu. 21 Nəi à səə à ni, a kù ye tia kāma iyi à ce wa hai ilei Zudee na irii idee, a kù nə a kù ye inə kāma iyi í naaə ide laalə wa hai be na irie. 22 Amma awa taka nwa à bi ka gbə iyi í wa idəe, domi à mà bii feii à ya maa fə laaləi kpāa iyi í waa toou.

23 Nə à jile ajə iyi aa nyi wa bi tee má. Iyi ajəu í to inə nkpoí í naa ile bii í wau. Nəi í kə nja si cio hai daakə hee ale í koo í leə. Wa sisi nja yaasei bommai Ilaaə nə wa kə nja si idei Jesu hai si woodai Moizi do si tiai walii jau ku ba a jesi. 24 Nəi inə gə ja à je ideu, amma inə gə ja a kù jesi. 25 Si bei a kù gbəsi nje, nəi à fita hai bi Pəlu. Waati iyi à waa bi a ne nəi Pəlu í fə ide gə í ni, hai tako Hundei Ilaaə í ne ntə waati iyi í jə walii Ezai í sə bala nje ja ide gə. 26 Í ni,

* **28:11** iwē Sika ja Iwē Sika jaui à ya kpe Kasitəə do Polusi. Nyinda nəi ilu akəi inyi jau à masi akə nja ku ba ku je woo degbe nja.

Bɔ bi inɛ ɲau be i sɔ̄ ɲa i ni,
 Aa ya de it̄i do laakai ɲa amma
 i kaa gbɔ yaasei ide
 k̄ama ɲa.

Aa ya cɔ ilu ɲa jiida jiida amma
 i kaa yɛ ɲa.

27 Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ ɲau kù nɛ
 biti.

À d̄i it̄i n̄ɲa

Ku ba a maà gbɔ ide.

Nɔ à bii iju n̄ɲa

Ku ba a maà yɛ ilu.

Bɛɛbei à ce ku ba idɔ n̄ɲa ku
 maà mà ngɔgɔ

Nɔ a maà na a sinda wa bi tom
 n jò a ba iri.

28 N̄ɔi Pɔlu í sɔ̄ ɲa má í ni, na
 n̄ɲu, i mà ɲa iyi Ilaaɔ̄ í jò ide
 faabaɛ í bɔ bi dimi mmu ɲa.

Aɲai aa gbɔɔ. [29 Iyi Pɔlu í fɔ
 ideu bɛɛbe í t̄a ɲɔi Zuifu ɲau à
 dede à waa ce kakɔɔ ntɔ ntɔ à
 waa nɛò.]

30 Adɔ̄ minjii Pɔlu í ce si ile
 iyi í hayau. Nɔ inɛ ɲa iyi à bɔ
 ku cɔ fei í ba ɲa faaji ku ce
 do inɔ didɔ̄. 31 Wa waazo ide
 bommai Ilaaɔ̄ nɔ wa kɔ ɲa si
 ide Lafx̄ Jesu Kirisi do wɔkɔ
 nɔ inɛ k̄ama kù ganjie.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Romu ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe n na n je woo be nɔ́ í nyam ikā n waazòè laabaau jiiɗaɛ.

² Laabaau jiiɗau Ilaaɔ́ í wāɔ́ wa wo. Nɔ́ kuwā iyi í ceui í jò waliie ɲa à kɔ́ si kukɔ́i idee.

³ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwai wa fāa, nɲu iyi í je Amaɪ Ilaaɔ́u. À búui bei amanɛ si dimii Davidi amanlu nlau, ⁴ amma Hundei Ilaaɔ́́ í nyisi do gbugbā iyi ntɔ́i Amaɪ Ilaaɔ́́i si waati iyi í dedee hai si bale. ⁵ Jesuu nɲui í muum didɔ́ n jɛ̀ɔ́ woo be ku ba n naaɔ́ inɛ ɲa wa hai si dimi fei bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naane nɔ́ a jirimae. ⁶⁻⁷ Inɛ inɛi Romu ɲau, ì wa si inɔ́ nɲa ɲa, inɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.

Na ɲɔ́i í jò n wa n kɔ́a inɛ fei tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɔ́́ í nɛ kubi nɲɛ nɔ́ í kpe ɲɛ i na i je titi nɲu ɲa. Ilaaɔ́́ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nɲɛ didɔ́ do laakai ku sū.

Pɔlu wa bi ku bɔ́ Romu woo dasi Jesu naane ɲa ku kaako

⁸ Sinte titā n wa n saabu Aɔ́ Lafɛɛm do saabui Jesu Kirisi na iriɪ inɛ fei, si na iyi í jò à waa fɔ́ ideɪ naane ku dasi nɲɛ si andunya fei. ⁹ Ilaaɔ́́, nɲu iyi n wa n cea ice do idɔ́m fei n wa n sisiɔ́ laabaau jiiɗai Amaɛ, í mà iyi n wa n ye gigi nɲɛ waati kāmā fei ¹⁰ si kutɔ́ɔ́m. N̄ ya n maa n tɔ́ɔ́ Ilaaɔ́́ bii í bi ku muum kpāa bebei n naa bi tu

ɲɛ, ¹¹⁻¹² domi n̄ dasi idɔ́ jiiɗa jiiɗa n naa n ye ɲɛ ku ba i ba gbugbā ɲa do saabum, waatɔ́ ka ba gbugbā aɔ́ si naane ku dasi nwa awae ɲa waati iyi an naa n wa bi tu ɲɛ. Gbugbāu amuai Hundei Ilaaɔ́́i.

¹³ Inɛ inɛm ɲa, n̄ bi i mà ɲa iyi tuuba nkpɔ́ nkpɔ́i n̄ ya n ce sɔ́ɔ́lui ku naa bi tu ɲɛ, amma hee nsei n kù ba fayae. N̄ bi icɛm ku nɛ iso si anini nɲɛ, bei í nɛ bi dimi mmu gɔ́ ɲa mɔ́. ¹⁴ N̄ wa n mu gbesei n waazoa inɛ fei hai inɛ ɲa iyi à fū iju hee do ilu iju dūdū ɲa, bi inɛ ɲa iyi à nɛ kumà hee do inɛ ɲa iyi a kù nɛ kumà. ¹⁵ N̄ɔ́i í jò n̄ wa n bi n sisia inɛ inɛi Romu ɲau mɔ́ laabaau jiiɗau ntɔ́ ntɔ́.

Gbugbāi laabaau jiiɗa

¹⁶ N kaa n ce anyɔ́i laabaau jiiɗau, domi í je gbugbāi Ilaaɔ́́i iyi wa faaba inɛ iyi í dasi Jesu naane fei, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹⁷ Laabaau jiiɗau wa nyisi iyi Ilaaɔ́́́ í ya jò inɛ ku je dee dee na naane ku dasi nɲu akā, si bei à kɔ́ɔ́ à ni, inɛ iyi í je dee dee si wajui Ilaaɔ́́ na naane ku dasi u á ba kuwɛɛ.

Taalei inɛ ɲa

¹⁸ Do ntɔ́i, Ilaaɔ́́ wa nyisi idɔ́ɔ́kɔ́ɛ wa hai lele si gāmei inɛ ɲa iyi à waa ce laalɔ́ fei nɔ́ a kù mà beɛɛɛɛ. Si laalɔ́ ku ce nɲau a kù jò ntɔ́ kù waa ce ice. ¹⁹ Ilaaɔ́́ wa ce idɔ́ɔ́kɔ́́ domi mii iyi í jɔ́ amanɛ kù mà sie kù manji nɲa. Ilaaɔ́́ takae í nyisi ɲa mam mam. ²⁰ Do ntɔ́, a kaa yɔ́kɔ́ a yɔ́ɔ́ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi arae iyi nɲui í je Ilaaɔ́́, nɔ́ í nyisi

gbugbā hai ne kɔɔe si mii ŋa iyi í taka. Na nŋu, a kù ne iyi aa fɔ. ²¹ À mà Ilaaḍ amma a kù waa saalu hee a bei a saabue si bei í jɔ. Iri ŋa í na í ku, nɔ idɔ hai ne bisi ŋa í dási ilu kuku nla nla. ²² À waa tamaa aŋa à ne bisi amma nnyei à na à ce. ²³ Í sɛai wo a tɔɔ Ilaaḍ ilu amboe, nŋu iyi kaa ku ajɔ kãma. Amma wee à sinda à waa tɔɔ iwē ŋa iyi à jɔ amane iyi á ku. Iwē gɔ ŋa mɔ à jɔ yei ŋa, do iŋa ŋa iyi à waa ne do iyi à waa cã ile.

²⁴ Na ŋɔi í jɔ Ilaaḍ í fūsi ŋa awɔ ku ba a hanyaa a ce daa sãmi aŋa duusɔ si bei idɔ ŋa í bi. Daa sãmiu á jɔ a cã anyi. ²⁵ Ine ŋau à kpaasi ntɔi Ilaaḍ do ibo. Mii ŋa iyi Ilaaḍ í taka ŋai à waa tɔɔ à waa ce ŋa ice, kù je Ilaaḍ takae. Ilaaḍi à ne ka maa saabu hee do ajɔ fei. Ami.

²⁶ Ŋɔi í jɔ Ilaaḍ í fūsi ŋa awɔ nɔ à dasi kɔɔe iyi í jɔ à waa cã anyi. Inaabo ŋa ŋa a ci ya je baa inemɔkɔ ku sũɔ ŋa má, bii ku je aŋa duusɔ. ²⁷ Bɛɛɛ mɔi inemɔkɔ ŋau mɔ a ci ya sũɔ baa inaabo ŋau má, amma kubi hai ne yaasei aŋa duusɔ í la hee í caa. À waa ce ide iju hai ne anyɔ inemɔkɔ do inemɔkɔ, nɔ aŋa taka ŋa à waa gba ijuukpã iyi í to zakai kurara ŋa.

²⁸ Si na iyi í jɔ a kù bi Ilaaḍ ku mà ŋɔi í jɔ í dasi ŋa lasabu laalɔ a ceɔ mii iyi kù jɔ amane ku ce. ²⁹ Nɔ laalɔ fei í wɛe ŋa, hai inɔ ku kã do kɔɔe do nje ku cé do igu do ine ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ, hee do irii nje ku sɔ. ³⁰ À ya maa fɔ laalɔi nje, à cé Ilaaḍ, à ya ye ara ŋa, à je ilu

faau ŋa, à ya tɔɔ fufu, à ne bisii laalɔ ku ce, a kù waa saalu iyeɔ baa ŋa ŋa. ³¹ A kù ne bisi, a kù ne naane, a kù bi nje, a kù ne araarei nje. ³² À mà woodai Ilaaḍ iyi wa fɔ í ni, ine ŋa iyi à waa ce dimii mii bɛɛɛ ŋa, ikui í je kɔkɔ ŋa. Do nŋu fei à ya cɔo, nɔ à ya maa saabu woo ce dimie ŋa má.

2

Kiitii Ilaaḍ

¹ Na nŋu, awɔ iyi í waa ye taalei ine ŋa, baa bii yooi í je, i kù ne iyi aa fɔ, domi waati iyi í waa ye taalei ine ŋa nɔ awɔ takae í waa ce mii laalɔ ŋau be, awɔ takae í waa so taalei. ² Do ntɔ, à mà iyi Ilaaḍ í ne ntɔ bii wa ye taalei ine ŋa iyi à waa ce dimi bɛɛɛ. ³ Debei, í waa tamaa mà awɔ aa fita si kiitii Ilaaḍi, awɔ iyi í waa ye taalei ine ŋa, nɔ awɔ mɔ í waa ce dimi bɛɛɛ má? ⁴ Mà í donda kulai jiida ku jɛe do temuɔe do suuru ku nɛɛi? I kù mà iyi jiida ku jei Ilaaḍ í mɔsi wa koo si gãmɛɛ ku ba i kpaasi kuwɛɛɛ? ⁵ Amma si na iyi í jɔ idɔe í le nɔ i kù jesi i kpaasi, í waa faa arae idɔkɔ iyi í la í rei si ajɔ iyi Ilaaḍ á kiiti ine ŋa dee dee nɔ ine fei á yɔɔ. ⁶ Ajɔ nŋu be á sãa ine fei si bei kuceɛ í to. ⁷ Ine ŋa iyi à temuɔ à waa ce jiida à waa dɛdɛɔ amboe do bɛɛɛ, nɔ à waa de aŋa a maà ce nfe, aŋai Ilaaḍ á mua kuwɛɛ hai tãu. ⁸ Amma ine ŋa iyi à kɔsɛ nɔ a kù waa ceɔ ntɔ ice í gbe laalɔ, aŋai aa ye idɔkɔ nlae. ⁹ Ine iyi wa ce laalɔ fei á ye wahala do ijuukpã, hai Zuifu ŋa hee ku koo si dimi

mmu ɲa. ¹⁰ Inɛ mɔ iyi wa ce jiiɗa á ba amboe do beere do laakai ku sũ, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹¹ Beɛbeɪ Ilaaɗ á ce domi bi tɛɛ inɛ gɔ kù re inɛ gɔ.

¹² Inɛ ɲa iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà ɲai aa ce nfe. Amma inɛ ɲa mɔ iyi à mà wooda nɔ à waa ce dulum, woodaui á kiiti ɲa, ¹³ domi kù je inɛ ɲa iyi à waa gbɔ ideɪ woodau aɲai à je dee dee si wajui Ilaaɗ, í gbe inɛ ɲa iyi à waa ce iyi wa fɔ. ¹⁴ Waati iyi dimi mmu ɲa, aɲa iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do idɔbi ɲa, iyi be wa nyisi iyi woodau í wa si idɔ ɲa. ¹⁵ Daa ɲa wa nyisi iyi à kɔ woodau si idɔ ɲa. Idɔ ɲa wa je seɛdaɛ, nɔ lasabu ɲa í ya ye taale ɲa walakɔ ku na ɲa ntɔ. ¹⁶ Ajɔi kiitii Ilaaɗ si bii Jesu Kirisi á kiiti inɛ ɲa beɛbeɪ mii ɲau be fei á ce. Á kiiti inɛ ɲa na ice iyi à waa ce si asii fei si bei laabaau jiiɗa iyi n̄ wa n sisi ɲɛu wa fɔ.

Zuifu ɲa do wooda

¹⁷ Awɔ Zuifu, ì waa cɔ araɛ Zuifu, ì waa naane wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni awɔ ì je inɛi Ilaaɗ. ¹⁸ Ì mà mii iyi Ilaaɗ í bi i ce, nɔ wooda í kɔɛ si i ce mii iyi í s̄la. ¹⁹ Ì waa tamaa iyi aa yɔkɔ i cuaa fɛɛju ɲa nɔ i je inya kumáɪ inɛi ilu kuku ɲa. ²⁰ Ì waa tamaa mà aa yɔkɔ i mua nnyɛi ɲa bisi, nɔ i kɔ hai mà ɲa si cio, domi ì mà iyi icui kumà do ntɔu si woodaí í wa. ²¹ To, awɔ iyi ì waa kɔ inɛ gɔ ɲa si cio, na mii í ce i kaa kɔ araɛ. Awɔ iyi ì waa s̄ɓ inɛ ɲa a mà ce

ile, na mii ì waa ce ile. ²² Awɔ iyi ì ni inɛ ɲa a mà ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwɛ, na mii í ce ì waa bɔ ilè ile be. ²³ Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jò ì mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimæ ì jò irii Ilaaɗ wa beje. ²⁴ Na irii inɛ Zuifu ɲai dimi mmu ɲa à ba à waa fɔɔ taalei Ilaaɗ, si bei kukɔi ideɛ wa fɔ.

²⁵ Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoɛ í ne aranfãani jiiɗa, amma bii i kù waa jirima woodau, bangoɛ í je ngbe. ²⁶ Na ɲɲu, dimi mmu iyi a kù dasie bango nɔ wa too woodau, Ilaaɗ kaa cɔɔ bei inɛ iyi à dasie bango? ²⁷ Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasie bangou á ye taalei inɛ Zuifu ɲau, domi baa do iyi ì ce bango nɔ ì mà wooda iyi à kɔ nɲɛ i kù waa jirimæ ɲa. ²⁸ Inɛ iyi í je Zuifu do ntɔ kù je inɛ iyi í je Zuifu si kuyɛi inɛ ɲa. Iyi í nɔ í je bangou ntɔ ntɔ kù je iyi à ya ce si ara. ²⁹ Amma inɛ iyi í je Zuifu ntɔ ntɔ, ɲɲui í je Zuifu si idɔɛ. Iyi í nɔ í je bango do ntɔ ɲɲui í je bangoi idɔ. Icei Hundɛi Ilaaɗi, kù je ti wooda. Zuifu dimi beɛbe, Ilaaɗi á saabuɛ, kù je amanɛ ɲa.

3

¹ Debei, aranfãani yoomai Zuifu ku je í ne. Riba yoomai bango ku ce í ne. ² Ntɔ ntɔ aranfãaniɛ í la si mii fei. Sinte, Zuifu ɲai Ilaaɗ í daa ideɛ si awɔ. ³ Bii inɛ gɔ ɲa a kù dasi naane, naane hai dasi ɲɲau á jò Ilaaɗ mɔ kú je hai ne naaneí? ⁴ Aawo, kù je beɛbe. Baa bii inɛ

fei í je ilu ibo ka mà iyi Ilaaã í je ntò. Si bei kukòì ideε wa fò na iriε í ni,

Amanε ηa à nε a mà iyi ì je dee dee si ide kufòε,

Nò ì ya fò ntò si kiitiε.

⁵⁻⁶ Amma bii laalò ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaaãì í je dee dee, beirei aa ka ni. Aa ka ye taalei Ilaaã bii wa kpā wa iju? Aawo, kù je bεεβε. Ñ wa n fò dei si bei amanε ηa à ya dõ. Bii Ilaaã kù je dee dee, debei beirei á ce ku kiiti andunyau.

⁷ Bii ibom í teese í jò inε ηa à waa ye ntòì Ilaaã, nò do yaase bεεβε iriε wa baò amboe, na mii í ce á maa ye taalem má bei ilu dulum. ⁸ Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalò ku ba iriì Ilaaã ku neò bεεε. Inε gò ηa à ya ni bεεbei ñ wa n fò ku ba a beje irim. Inε dimiε ηa aa nò a ye ijuukpāε si bei í jò.

Inε kāma kù je dee dee

⁹ Debei, awa Zuifu ηa mò à tia inε gò ηa mεε. Aawo, baa keeke, domi à nyisi tā iyi Zuifu ηa do dimi mmu ηa aηa fei à wa si awò gbugbāi dulum.

¹⁰ Kukòì ideì Ilaaã wa fò í ni, Inε kāma kù je dee dee, baa akā.

¹¹ Inε gò kù wεε iyi í ne bisi.

Inε gò kù nò kù wεε iyi wa de Ilaaã.

¹² Inε fei í nyòì,

Inε fei í bejei.

Inε kāma kù wεε iyi wa ce jiida baa akā.

¹³ Idei geλε nηa í sāmì bei bale foo,

Nò í ne ací bei njo.

Do ideì geλε nηaui à ya takiò inε ηa.

¹⁴ À nε inò kuro nò ikpei wa kō si geλε nηa.

¹⁵ Kutε gbāa ku kpa inei à nε.

¹⁶ Bii à bò fei ideì kukpa do inò kufòì à ya jò bε.

¹⁷ A kù mà kpāai laakai ku sū.

¹⁸ A kù nε njoì Ilaaã.

¹⁹ Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa fò fei, inε ηa iyi woodau í kái wa fāa. Wooda í wεei ku ba geλε kāma ku maà nε iyi á fò, nò inε fei ku mà iyi Ilaaã wa ye taaleε. ²⁰ Ntò ntò inε kāma kù wεε iyi á yòkò ku jirima wooda hee koo jeò dee dee si wajui Ilaaã. Wooda í wεei ku ba ku jò amanε ku mà iyi nηu í je ilu dulum.

Yaase bei Ilaaã í ya ce inε dee dee

²¹ Amma nsei, Ilaaã í nyisi wa yaase bei nηu í ya ce amanε dee dee, kù je do ideì wooda. Woodai Moizi do waliì Ilaaã ηau à je sεεδαε. ²² Inε ηa iyi à dasi Jesu Kirisi naanε fei, Ilaaã í ce ηa dee dee na naanε iyi à dasiu. Inε gò kù je ikā, ²³ domi inε fei í ce dulum nò à kua amboei Ilaaã. ²⁴ Amma Ilaaã í ce ηa dee dee hai ne ngògò ku sã na didõε do saabui Jesu Kirisi iyi í ya ηa. ²⁵ Nηui Ilaaã í jile ku je kuwee. Njεε iyi í nikā í kpa dulum dii inε ηa iyi à dasiε naanε. Ilaaã í ce bεεbei ku nyisiò iyi nηu í je dee dee. Tako wo si suurue í temua do dulum dii amanε ηa, kù kpā ηa iju. ²⁶ Amma si dee dee ku jεε wa nyisi wa si waatii nseiù ihε iyi nηu inε dee deei, nò nηu wa ce inε ηa dee dee na naanε iyi à dasi Jesu.

²⁷ Debei, à nε kpāa iyi aa ka tòò fufu má? Aawo, kaa ce.

Na mii. Si na iyi í jò kù je wooda ku jirimai à waa ka, bii kù je naane ku dasi. ²⁸ À nò à ye iyi amanε á je dee dee na naane iyi í dasi n̄ju akā, kù je na wooda ku jirima. ²⁹ Mā Ilaađ í je ti Zuifu ηa aηa akāi? Kù je ti dimi mmu ηa má? Ntò ntò í je ti dimi mmu ηa m̄, ³⁰ domi Ilaađ akāi í wεε. N̄jui á ce inε ηa dee dee na naane ku dasi n̄ja, hai Zuifu ηa hee do dimi mmu ηa. ³¹ Si bεεbe à waa kpa wooda na ideí naane ku dasiui? Aawo. À k̄ōsi gbugbāe m̄m nii.

4

Yaase iyi à ye si kuwēei Aburhamu

¹ Beirei aa ka f̄o nsei do ideí Aburhamu bala nwa. Mii í ba. ² Bii Ilaađ í ce Aburhamu amanε dee dee na ice iyi í ce, á ȳk̄o ku t̄ōò fufu. Amma kù ne si bii á t̄ōò fufu si wajui Ilaađ, ³ domi kuk̄oi ideí Ilaađ wa f̄o í ni, Aburhamu í dasi Ilaađ naane n̄o n̄jui í j̄ò Ilaađ í dooε si inε dee dee.

⁴ Nsei, inε iyi wa ce ice a ci ya doo fiái laf̄εε bei amua, ti n̄je asaiyaεi. ⁵ Amma inε iyi í dasi Ilaađ naane, n̄o kù de n̄ju ku je dee dee na iceε, Ilaađ m̄, n̄ju iyi í ya ce ilu dulum ηa dee dee, á doo laf̄εεu amanε dee dee na naane ku dasiε. ⁶ Beεbei Davidi m̄ wa f̄o ideí in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ í doo amanε dee dee iyi kù je na iceε. ⁷ Í ni, Ilu in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ í kpa ideí kuraraε,

N̄o í bii dulum deε.

⁸ Ilu in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ kù waa doo dulum deε.

⁹ In̄o did̄ou, ti inε ηa iyi à ce bango aηa akāi? Kù je ti inε ηa m̄o iyi a kù ce bango? À tako à f̄ō t̄ā wo à ni, Ilaađ í doo Aburhamu amanε dee dee na naane iyi í dasiu. ¹⁰ Beirei í ye waati bεεbe. Í ce bango ba. Mā kù ce. Waati bεεbe kù ce bango titā. Hai l̄o bangoi wa je. ¹¹ Si anyie í na í ce bango iyi wa je nyinda iyi Ilaađ í coo inε dee dee. Í coo inε dee dee na naane ku dasiu waati iyi kù ce bango. Beεbe m̄oi í na í je balai hai ce bango ηa iyi à dasi naane fei ku ba Ilaađ ku doo aηa m̄o inε dee dee ηa. ¹² N̄o wa je balai woo ce bango ηa m̄o, aηa iyi kù je bango n̄ju akāi à ce, amma tuubai naane ku dasi iyi bala nwa Aburhamu í j̄ò si waati iyi kù ce bango, n̄jui aηa m̄o à waa too si.

Do naane ku dasii à ya baò kuwāi Ilaađ

¹³ Ilaađ í cea Aburhamu do dimie ηa kuwā iyi aηai aa je tubui andunyaui ih̄e fei. Kù je si na iyi í j̄ò í jirima wooda, amma si na iyi í j̄ò í je dee dee na naane ku dasiεui. ¹⁴ Bii í je inε ηa iyi à waa jirima wooda, aηai aa ne mii ηa iyi Ilaađ í ce kuwāεu, naane ku dasiu ngbei, n̄o kuwā iyi Ilaađ í ceu m̄o í kpa iri mbe, ¹⁵ domi woodai wa naaò id̄ōk̄ōi Ilaađ wa. Amma bii wooda kù wεε, ideí wooda ku kua m̄o kaa wεε.

¹⁶ Na n̄ju, kuwāu, ti inε ηa iyi à dasi naaneí ku ba ku je amua iyi Ilaađ í mu nwa na did̄ōe n̄o ku je ti dimii Aburhamu fei. Kù je inε ηa iyi à ne wooda aηa akā, amma

do ine ɲa iyi à dasi naane bei Aburhamu, ɲɲu iyi í je balai awa fei. ¹⁷ Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ́ í ni, ɲɲui ɲ̄ ce balai dimi nkɔ́. ɲɲui í je bala nwa si wajui Ilaaɔ. Ilaaɔi í dasi naane, ɲɲu iyi í ya j̄l iku ɲa, nɔ do ide ku fɔ́ei í taka mii ɲa iyi a kù wɛɛ wo. ¹⁸ Aburhamu í dasi Ilaaɔ naane nɔ wa cɔ̀ò kpāa baa do iyi kù ye mii iyi wa degbeu titā. Na ɲɲu, Ilaaɔ í coo balai dimi nkɔ́ ɲa si bei í tako í fɔ́ í ni, dimie ɲa aa na a kpɔ́. ¹⁹ Waati ɲɲu í ne zakai adɔ́ c̄ɔ́. Í mà iyi ɲɲu í gbo, nɔ Sara aboɛu mɔ́ kaa yɔ̀kɔ́ ku bí ama má, amma do ɲɲu fei naane ku dasie kù kaye. ²⁰ Kù f̄usi naane ku dasie awɔ́, kù nɔ kù sika si ide iyi Ilaaɔ́ í wāu. Naaneu í teese wa muaa gbugbā mɔ́m nii nɔ wa saabu Ilaaɔ́, ²¹ domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaɔ́ í wāu í ne gbugbāi ku coo. ²² ɲɔi í j̄ò na naane ku dasie Ilaaɔ́ í dooe ine dee dee. ²³ Amma iyi à kɔ̀ò à ni, à dooe ine dee dee, kù je na irii ɲɲu akāi à kɔ̀ò. ²⁴ À kɔ̀oi na irii awa mɔ́ iyi Ilaaɔ́ wa doo wa ine dee dee, awa iyi à dasie naane, ɲɲu iyi í j̄l Jesu Laf̄ɛ nwa hai si bale. ²⁵ Ilaaɔi í j̄ò à kpa Jesu wo na irii dulum du wa nɔ́ í j̄u má ku ba ku ce wa ine dee dee ɲa.

5

À dɔ́ do Ilaaɔ́

¹ Nsei, si bei Ilaaɔ́ í ce wa ine dee dee ɲa na naane ku dasi nwa, à dɔ́ do ɲɲu na saabui Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi. ² Jesu mɔi í mu nwa kpāa do saabui naane ku dasiú ka sekeɛ si

Ilaaɔ́, ɲɲu iyi í ce nwa didɔ́. Na didɔ́ui à waa leek̄i dim dim nɔ́ à ne inɔ́ didɔ́ domi à waa cɔ́ kpāa iyi aa ka ne baa nwa si amboei Ilaaɔ́. ³ Iyi í re mɔ́m, baa si wahala à ya ka ne inɔ́ didɔ́i domi à mà iyi wahala í ya bí temua. ⁴ Bii à nɔ́ à temua si wahalau, aa ka fita bei ine iyi í je igū si laakai ku cɔ́, nɔ́ igū iyi à j̄eu á bí nwa kpāa ku cɔ́. ⁵ Nɔ́ kpāa iyi à waa cɔ́u kaa je ngbe domi kubii Ilaaɔ́ í wa si idɔ́ nwa do saabui Hundee iyi í mu nwa.

⁶ Si waati iyi a kù ne gbugbā, Kirisi í ku na irii ine ɲa iyi a kù mà beɛɛi Ilaaɔ́. Í kui si waati iyi Ilaaɔ́ í j̄ileu. ⁷ Á gaabua amanɛ ku jesi ɲɲu ku ku baa na ine dee dee. Á yɔ̀kɔ́ ku je ilu wɔ̀kɔ́ gɔ́ á jesi ɲɲu ku ku na ine j̄iida gɔ́. ⁸ Amma Ilaaɔ́ í nyisi wa kubi nlae domi waati iyi à je ilu dulum ɲa Kirisi í ku na iri nwa. ⁹ Nsei, si na iyi í j̄ò njei Kirisi í j̄ò Ilaaɔ́ í ce wa ine dee dee ɲa, kù ne sika kāmā á faaba wa hai si idɔ̀k̄ɔ́e iyi á naa. ¹⁰ Waati iyi à je mbeɛi Ilaaɔ́, í j̄ò à dɔ́ do ɲɲu na ikui Amae. Na ɲɲu nsei, si bei à dɔ́ do ɲɲu, sika kāmā kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuweɛi Amau. ¹¹ Iyi í re mɔ́m, Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi, ɲɲu iyi í j̄ò à dɔ́ do Ilaaɔ́, í nyi í j̄ò à ne inɔ́ didɔ́ má si Ilaaɔ́.

Adamu do Kirisi

¹² Dulum í lɔ́ wai si andunya hai bi ine akā, nɔ́ dulum nɔ́u í naaò iku wa. Si beɛbe, ikuu í tosi ine fei domi ine feii í ce dulum. ¹³ Ntɔi dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bei í naa, amma bii wooda kù

wεε, ijuukpāi wooda ku kua mō kaa wεε. ¹⁴ Do n̄ɲu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, inε ɲa à ya ku baa do iyi a kù kua wooda bei Adamu í ce.

Aa ka yōkō ka wā Adamu do inε iyi í na í naau. ¹⁵ Ntō ntō, inε nkpōi í ku na kurarai inε akāu, amma didōi Ilaaō í la í re kurarai Adamu. Didōi Ilaaōu mō hai bi inε akāi í naa, nō lafēui í je Jesu Kirisi. Didōu amua nla nlai, nō í tosi inε nkpō. ¹⁶ Amuai Ilaaōu do kurarai inε akāu í wāia nje, domi kurara akāui í jō Ilaaō á kiiti inε ɲa ku ye taale n̄ɲa, amma didōei á jō ku ce wa inε dee dee baa do iyi à tako à ce kurara nkpō nkpō. ¹⁷ À mà iyi iku í tosi inε fei na kurarai inε akāu. Amma na inε akā mōi aa ka ba mii iyi í la í re, domi inε iyi í gba didō nlai Ilaaō do amua nlaε iyi í jō í je dee dee fei, á maa wεε nō á je bomma na irii Jesu Kirisiu.

¹⁸ Na n̄ɲu, si bei kurarai inε akā í jō Ilaaō í ye taalei inε fei, bεεbe mōi dee dee ku jei inε akā í jō inε fei í je dee dee í baō kuwεε. ¹⁹ Si bei ide hai gbōi inε akā í jō inε nkpō í je ilu dulum, bεεbe mōi Ilaaō á ce inε nkpō dee dee na ide ku jirimai inε akāu.

²⁰ Wooda í lō wai ku ba kurara ku kōsi, amma bii dulum í kōsi, didōi Ilaaō mō í ya kōsi ku roo mái. ²¹ Si bei dulum í lōsi inε fei hee í naaō iku wa, bεεbe mōi didōi Ilaaō í naa si inε fei ku ba ku ce wa inε dee dee ɲa nō ku mu nwa kuwεε iyi ci ya tā na anu akā iyi à ne do Lafē nwa Jesu

Kirisi.

6

À ku si gāmei dulum, nō à je ilu hunde si Kirisi

¹ Debei beirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didōu ku kōsi? ² Aawo, kù je bεεbe. Awa iyi à ku si gāmei dulum, beirei aa ka ce ka maa je kuwεε nwa si dulum má. ³ I kù mà ɲa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bei n̄ɲu mō í ku? ⁴ Na n̄ɲu, si inyi ku dasi à ku do n̄ɲu ajō, nō à si wa do n̄ɲu ajō, ku ba bei amboei Ilaaō Baaba í dedeε hai si bale awa mō ka maa ne si kuwεε titō.

⁵ Ntō ntō, si bei anu akā nwa do n̄ɲu í jō à ku do n̄ɲu ajō, kù ne sika á jō ka dede má hai si bale do n̄ɲu ajō. ⁶ À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si j̄i ku gaau do Jesu ajō, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum n̄ɲu ku kpa iri, nō ka maà je arui dulum má, ⁷ domi dulum kaa ne gbugbā kāma má si inε iyi í ku. ⁸ Nsei, si bei à ku do Kirisi ajō, bεεbe mōi à ne naane iyi aa ka ba kuwεε do n̄ɲu ajō, ⁹ domi à mà iyi Kirisi, n̄ɲu iyi í dede hai si bale kaa ku má, iku kù ne sie gbugbā má. ¹⁰ Waati iyi í ku, í kui gbakā akā na irii dulum, amma í baa si kuwεε má, nō kuwεε iyi í wa si nsei í je ti Ilaaō. ¹¹ Bεεbe mōi inε taka n̄ɲe i doo ara n̄ɲe bei iku si gāmei dulum, nō i doo ara n̄ɲe ilu hunde má si wajui Ilaaō na anu akā n̄ɲe iyi í ne do Jesu Kirisi ɲa.

¹² Na n̄ɲu, i maà jō dulum ku je bomma si ara n̄ɲe má, i maà

ti i jò kòdeei arau ku kāmia n̄e má. ¹³ I maà ti i jò ikō ikōi ara n̄e kāmā kù wa si awōi dulum má i maa ceò laalò n̄a. Amma i so ara n̄e i na Ilaaō bei in̄e n̄a iyi à j̄i wa hai si bale, n̄o i so ikō ikōi ara n̄e fei i daa Ilaaō si awō n̄a i maa ceò j̄iida. ¹⁴ Dulum kù n̄e ku n̄e si n̄e gbugbā má domi wooda kù n̄e gbugbā si n̄e amma didōi Ilaaōi í n̄e gbugbā si n̄e.

Ka je arui ice j̄iida ku ce

¹⁵ To, mii aa ka ce. Si bei Ilaaō í ce nwa didō n̄o wooda kù n̄e si wa gbugbā, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù je beɛbe. ¹⁶ Í mà s̄aa s̄aa n̄a bii ì so ara n̄e ì daa in̄e ḡo si awō ì waa jirimae n̄a, in̄e iyi ì waa jirimaui be n̄a aruei ì je n̄a. Bii ì je arui dulum n̄a, kəkəəei í je iku, bii ì n̄o ì je arui Ilaaō ku jirima n̄a, kəkəəi n̄u m̄oi á j̄ò Ilaaō ku ce n̄e in̄e dee dee n̄a. ¹⁷ Amma ka saabu Ilaaō domi baa do iyi ì je arui dulum n̄a wo, nsei do in̄o akāi ì waa jirima kukəsi iyi à da n̄e si awō. ¹⁸ À ya n̄e hai si awōi dulum, n̄o ì baa ì je arui ice j̄iida ku ce n̄a. ¹⁹ Ñ wa n s̄o n̄e ideu ih̄ei do yaasei kucei in̄e n̄a na gbugbā hai n̄e n̄e. Si bei ì tako ì so ikō ikōi ara n̄e ikā ikā ì daa riisi do laalò si awō bei aru ku ba i ceò laalò n̄a, nsei ì n̄e i so ikōi ara n̄e fei i j̄ò ku je arui ice j̄iida ku ce n̄au n̄a ku ba daa n̄e ku má.

²⁰ Waati iyi ì waa je arui dulum n̄a, ì ya jilò si ì kù n̄e i ce mii iyi Ilaaō wa t̄o n̄ei. ²¹ Riba yoomai ì ya ba n̄a waati beɛbe. Riba iyi ì ba n̄au wa mu n̄e

anyo nsei, n̄o iri ku kpae ikui. ²² Amma nsei à ya n̄e hai si awōi dulum ì baa ì je arui Ilaaō n̄a, riba n̄ei í je daa iyi í má, iri ku kpae m̄oi í je kuw̄ee hai tā. ²³ Ribai dulum nii í je iku, amma amuai Ilaaōi í je kuw̄ee iyi ci ya tā na anu akā nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Laf̄ee nwa.

7

Nje ku so í je nwa yaase

¹ In̄e in̄em n̄a, in̄e iyi ì mà wooda n̄a, i kù mà n̄a iyi wooda í n̄e gbugbāi si amane si waati iyi í w̄ee si hunde n̄u akā? ² Beɛbe m̄oi abo à so m̄ək̄o í n̄e ku wa bi m̄ək̄əe si waati iyi m̄ək̄ou í w̄ee. Amma bii m̄ək̄ou í ku abou í fita hai si woodai n̄e ku so m̄be. ³ Na n̄u, bii m̄ək̄ou í w̄ee n̄o abou í koo í so m̄ək̄o mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii m̄ək̄əe í ku, í fita si woodai n̄e ku soui. Waati beɛbe bii í so m̄ək̄o mmu kù je à ce sakara má. ⁴ Beɛbe m̄oi in̄e in̄em n̄a, anu akā n̄e do Kirisi í j̄ò in̄e m̄o ì ku do n̄u aj̄o n̄o ì fita hai si awōi wooda. Bebei ti in̄e mmui ì je n̄a. Ti in̄e iyi í j̄i hai si baleui ì je n̄a ku ba i so iso iyi í je ti Ilaaō n̄a. ⁵ Waati iyi à w̄eeò daa nwo nwa n̄a wo, kòdeɛ laalò iyi wooda í dede si wa wa ce ice si ikōi ara nwa ikā ikā fei n̄o wa b̄oò wa bi iku. ⁶ Amma nsei, si bei à ku si ḡam̄ei wooda, n̄u iyi wa mu wa wo bei aru, à fita hai si aw̄əe. Bebei aa ka ȳok̄o ka cea Ilaaō ice do daa tit̄o iyi í je ti Hundee, kaa je do daa nwo iyi í je ti wooda.

Wooda do dulum

⁷To, beirei aa ka fɔ. Woodau dulum nii? Aawo, kù jε beεβε. Amma na saabui woodaui í jò n mà dulum. Ntɔ ntɔ, n kaa n mà mà kɔdεε dulum nii wo bii wooda kù ni n mà n ce kɔdεε. ⁸Nɔ na woodaui dulum í ba kpāa í bīim kɔdεε ikā ikā fei, domi bii wooda kù wεε dulum mɔ kaa wεε. ⁹Tako waati iyi n kù mà wooda, n wεε wo, amma waati iyi n na n mà wooda, dulum í dedei ¹⁰nɔ n ku. Beεbei wooda iyi í nε ku jò n nε kuwεε, n ba wee ikui í naam wa, ¹¹domi dulum í ceò wooda icε nɔ í wa inyii itīm í kpam.

¹²Ntɔ ntɔ wooda í má nɔ ideε mɔ í má, í jε dee dee, í nɔ í sīa. ¹³Debei mii jiidau í baa í jεem kpāai iku? Aawo, kù jε beεβε. Dulum nii í kpam. Mii jiidai í so í na í kpam do. Nηui í jò à yɔɔ iyi dulum í jε mii laalɔ do ntɔ nɔ í gaabu í caa.

Inε iyi dulum í kāmia

¹⁴Ntɔi à mà iyi woodai Ilaaɔ ti Hundei, amma amu amanɛi iyi à taa dulum n jε aruε. ¹⁵Mii iyi n wa n ce n ci ya n mà yaaseε, domi mii iyi n bi, n ci ya n ce nηu, amma mii iyi n cé, nηui n ya n ce. ¹⁶Bii n wa n ce iyi n kù bi, n jesi iyi wooda í sīai. ¹⁷Amma bii beεbei, kù jε amui n wa n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo. ¹⁸N mà sāa sāa iyi mii jiiida kāma kù wa sim, waatɔ daam nii n wa n fāa, domi waati kāma fei idəm í ya maa bi jiiida ku ce, amma kucei n ci ya n yɔkɔ. ¹⁹N ci ya n ce jiiida iyi n bi, í gbe laalɔ iyi n kù biu. ²⁰Nɔ bii n wa n ce iyi n kù bi, kù jε a ni amui n wa n

coo, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

²¹To, n ye ide gɔ í wεem. Nηu wee. Waati iyi n bi jiiida ku ce fei, laalɔi í ya maa má sim. ²²Si idəm woodai Ilaaɔ ku jirima í dɔ, ²³amma si kucei ikɔ ikɔi aram fei n wa n ye ide mmu gɔ iyi wa ja do lasabum, nɔ wa cem arui dulum iyi í wa sim. ²⁴Ilu inɔ kufɔi n jε. Yooi á nyam hai si awɔi ara iyi wa bɔəm ikuu ihε. ²⁵N wa n saabu Ilaaɔ do saabui Jesu Kirisi Lafεε nwa.

Beεβε mɔi, n jε arui woodai Ilaaɔ si idəm, amma si daam n jε arui gbugbāi dulum.

8

Kuwεε iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa

¹Na nηu, nsei Ilaaɔ kaa ye taalei inε ηa iyi à nε anu akā do Jesu Kirisi má. ²Hundei Ilaaɔi í ya jò inε ku ba kuwεε na saabui Jesu Kirisi, nɔ gbugbāi Hundeeui í nyam hai si gbugbāi dulum do ti iku. ³Mii iyi woodai Moizi kù yɔkɔ ku ce si na iyi í jò mɔngoi amanε ηa í jò woodau í kua gbugbā, Ilaaɔ í coo. Dulum iyi í wa si arai amanε, í kiitie si waati iyi í jò Amai nηu takae í so ara iyi í jɔ arai dulum dii amanε ηa, nɔ í bɔɔ wa ku na ku jε kuwee na dulum. ⁴Ilaaɔ í ce beεbei ku ba isεnε nwa ku jε dee dee si ide iyi woodau wa fɔ, awa iyi a kù waa nε si idɔɔbii ara nwa, í gbe si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ. ⁵Inε ηa iyi à waa nε si idɔɔbii ara, lasabu nηa fei si daai arau í ya wa. Amma inε ηa iyi à waa nε si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ, lasabu

nɲa fei si mii iyi Hundeu í bii í ya wa. ⁶ Ine iyi lasabue fei í wa si idɔbii ara, ikui á je iri ku kpæ. Amma ine iyi lasabue í wa si mii iyi Hundei Ilaađ í bi, lafɛe á ba kuwɛɛ do laakai ku sũ. ⁷ Ine ɲa mɔ iyi à waa too idɔbii ara, aɲai à je mbɛɛi Ilaađ ɲa. A kù waa jirima woodæ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔm. ⁸ Ine ɲa iyi à waa too idɔbii ara a kaa yɔkɔ a ce iyi á dɔa Ilaađ si.

⁹ Amma inɛ i kù waa too idɔbii ara, í waa ne ɲai bei Hundei í bi, inɛ iyi Hundei Ilaađ í wa si ɲe. Ine iyi kù ne Hundei Kirisi, lafɛe kù je ti Kirisi. ¹⁰ Nɔ bii Kirisi í wa si ɲe, baa do iyi ara ɲɲe í ku na dulum fei, hunde ɲɲe á maa wɛɛ domi í je dee dee si wajui Ilaađ ɲa. ¹¹ Ilaađi í jĩ Jesu hai si bale. Nɔ bii Hundei ɲɲu iyi í jĩ Kirisi hai si baleu í wa si ɲe á na ara iku ɲɲe ɲau mɔ kuwɛɛ na saabui Hundee iyi í wa si ɲeu.

¹² Na ɲɲu inɛ inem ɲa, Ilaađi à ne ka saabu, kù je ara hee arau ku tilasi wa ka ceò mii iyi í bi. ¹³ Ntɔ ntɔ, bii í waa ce idɔbii ara aa ku ɲa. Amma bii í jò Hundei Ilaađ í sobi ɲe í kpaò kookoosui arau aa ne kuwɛɛ ɲa, ¹⁴ domi ine ɲa iyi Hundei Ilaađ wa gbã fei, aɲai à je amai Ilaađ ɲa. ¹⁵ Hundei iyi Ilaađ í mu ɲɲe kaa ce ɲe aru, kaa nɔ ku jò njo ku mu ɲe má, amma Hundeu i ce ɲe amai Ilaađ ɲa, nɔ do saabuei aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaađ, ka ni Baaba. ¹⁶ Hundei Ilaađ takæ wa sɔ hunde nwa iyi à je amai Ilaađ ɲa. ¹⁷ To, si bei à je amaɛ

ɲa, ɲɲui í jò à ne baa si mii iyi í jile nwa. Aa ka ne ikpɛ do Kirisi aɲɔ, domi bii à baa ijuukpæ ku kpɛ, bɛɛɛ mɔi aa ka baa amboeɛ ku kpɛ má.

Amboe iyi á na ku naa

¹⁸ N̄ mà wahalai nsei nwau ihɛ kù je nkãma do amboe iyi Ilaađ á na ku nyisi wa. ¹⁹ Baa mii ɲa iyi Ilaađ í taka fei à waa degbe aɲɔ ɲɲu do saasa, aɲɔ si bii Ilaađ á jò a ye amboeɛ si amaɛ ɲa, ²⁰ domi mii ɲa iyi í taka fei à dási kpãai nfe ku ce, kù je na idɔbii aɲa taka ɲɲa, Ilaađi í coo bɛɛɛ. Do ɲɲu fei, kpãa ku cɔu mɔ í wɛɛ ²¹ iyi Ilaađ á ya mii ɲau mɔ ku ba kãma ɲɲa ku maà beje má nɔ a ne ikpɛ si amboei ara ku nei amai Ilaađ ɲa. ²² À mà iyi hee nsei mii ɲa iyi Ilaađ í taka fei à waa kakaai bei inaabo iyi wa kaka do ara kuroi kubí. ²³ Nɔ iyi í re mɔm, baa awa iyi Ilaađ í mu nwa Hundee bei fiaí kaazigi, à waa kaka si idɔ nwa à waa degbeò Ilaađ ku nyisi iyi à je amaɛ ɲa ntɔ ntɔ nɔ ku faaba ara nwa. ²⁴ Faabau í je tu wa, amma si kpãæ ku cɔi à wa si titã. Bii à ye mii iyi à waa degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii iyi amanɛ wa ye á maa cɔ kpãæ má? ²⁵ Amma bii à waa cɔ kpãai mii gɔ iyi a kù waa ye, aa ka maa degbeɛi do temua.

²⁶ Bɛɛɛ mɔi Hundei Ilaađ í ya maa sobi wa si gbugbã hai ne nwa, domi a ci ya ka mà mii iyi í sla ka tɔɔ. Amma Hundeu takæi í ya tɔɔ Ilaađ na iri nwa do ide iyi í re ide ku fɔi amanɛ ɲa. ²⁷ Nɔ Ilaađ, ɲɲu iyi

wa ye idəi amanε ηa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi do idəəbiei Hundeu wa təə na irii inε ηa iyi à je tεε.

²⁸ Nə iyi í re məm, à mà sāa sāa, inε ηa iyi à bi Ilaađ, aηa iyi í kpe si idəəbie à je tεε, Ilaađ wa ce icε si mii iyi í ba ηa fei ku ba ku ce nηa jiida. ²⁹ Ntə ntə, inε ηa iyi Ilaađ í cica hai tako, aηai í jile ku ba a jə Amaε. Si bεεbe Amaεui á je yemmai ifə nkpə nkpə. ³⁰ Inε ηa iyi í cica í jileu, nηui í kpe ηa. Inε ηa iyi í kpeu í ce ηa dee dee. Inε ηa iyi í ce dee deeu í ce nηa ikpəi amboεε.

Kulai kubii Ilaađ

³¹ Debəi beirei aa ka fə má. Bii Ilaađ í je tu wa, yooi á yəkə ku je mbεε nwa. ³² Ilaađ kù kəð amai nηu takε, amma í jə à daa inε ηa si awə à kpa na irii awa fei. Nηu iyi í na wa amaεu bεεbe, beirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei. ³³ Inε ηa iyi Ilaađ í cica, yooi á yəkə ku má ηa dulum má. Kù wεε, domi Ilaađi í ce ηa dee dee. ³⁴ To, yooi á yəkə ku ye taale nηa. Kù wεε, domi Jesu Kirisi í ku, nə iyi í re məm í jì hai si bale má, í wa awə njei Ilaađ. Í nə wa təə Ilaađ na iri nwa. ³⁵ Yooi á yəkə ku fεεfε wa do kubii Kirisi. Tənya? Mà wahala. Mà ijuukpā. Mà ari. Mà are. Mà mbirisi. Mà igū. ³⁶ Ntə ntə, Lafēε, na iriei à ya ka wa si anui iku aλəð daakə.

À waa cə wa bei angudā ηa iyi à waa bə ku saka, si bei kukoi idei Ilaađ í fə. ³⁷ Amma si mii ηau ihē fei à je igū mam mam na saabui

Kirisi iyi í bi wa, ³⁸ domi n̄ mà kam kam, nkāma kù wεε iyi á yəkə ku fεεfε wa do kubie. Baa iku kaa yəkə, wala kuwεε, do amaleka ηa, do yiikoi lele ηa. Mii iyi í ba wa nnyi hee do iyi á na ku ba wa ala fei, kāma nηa kaa yəkə. ³⁹ Mii ηa iyi à wa lele do iyi à wa ilε hee do mii iyi à taka fei, nkāma kaa yəkə ku fεεfε wa do kubi iyi Ilaađ í nyisi wa si Jesu Kirisi Lafēε nwa.

9

Ilaađ do inei Izireli ηa

¹ Ntəi n̄ wa n fə, amu inei Kirisi, n kaa n sə ibo. Idəm do Hundei Ilaađ à jesi iyi ntəi. ² Inəm í fə ntə ntə na Zuifu kpaasi ηa nə n̄ ya n maa n ce araare nηa waati kāma fei. ³ An jesi Ilaađ ku ceekpem nə ku fεεfεem do Kirisi ku ba inε ηa iyi à je dimim a ba faaba. ⁴ Aηai à je inei Izireli ηa, inε ηa iyi Ilaađ í cica a je tεε bei amaε ηa, nə í nyisi ηa amboεε. Do aηai í dī akabuue ηa, nə í na ηa wooda do kpāε ku təə, do idei kuwāε. ⁵ Bala nηa ηai à je inei Ilaađ ηa. Si dimi nηai Kirisi í fita bei amanε nηu iyi í re mii fei. Nηui í je Ilaađ, nηu iyi í jə ka maa saabu hee do ajə fei. Ami.

⁶ Kù je n̄ wa n ni ide iyi Ilaađ í wāu í je ngbe, amma kù je inε ηa iyi à bí si dimii inei Izireli ηau feii à je inei Izireli do ntə. ⁷ Kù nə kù je inε ηa iyi à bí si dimii Aburahamu feii à je təkue ηa do ntə, domi Ilaađ í sə Aburahamu í ni, dimii amai Izaaki ηai aa je təkue ηa. ⁸ Waatə kù je amai

Aburahamu ɲa feii à je amai Ilaaḥ ɲa, í gbe amu ɲa ɲa iyi Ilaaḥ í cea kuwãe ɲau, aɲa akã. ⁹ Ide iyi Ilaaḥ í wãḍ Aburahamu wee, í ni, adḥ gḍ suku be iyi ihē an nyi wa má, hee waati beεbe Sara á bí ama inemakḍ.

¹⁰ Kù je iyi be ɲɲu akã, amai Rebeke minji ɲau fei sika ɲai. Baa ɲɲai í je bala nwa Izaaki. ¹¹⁻¹² Amma do ɲɲu fei, hee Rebeke ku maa bí ɲa, si waati iyi a kù ce jiidá gḍ titã hee má je laalḍ, Ilaaḥ í sḥ Rebeke í ni, ine sintei á ya sũa ine ankãanyiu iri ile. Í fḍ beεbei ku ba ku nyisi iyi ɲɲu í ya cica ine ɲai bei ɲɲu takai ɲɲu í bi, nḍ í kpe ɲa si bei ɲɲu takae í jile, kù je na kuce ɲɲa. ¹³ Tiai idei Ilaaḥ í fḍ má í ni, Ilaaḥ í ni, n bi Zakḍbu nḍ n cē Ezau.

¹⁴ Debei, beirei aa ka fḍ nsei. Ilaaḥ kù je dee deei? Aawo, kù je beεbe, ¹⁵ domi í sḥ Moizi í ni, ine iyi n bii an cea didḍ, nḍ ine iyi n bii an ce araaree. ¹⁶ Na ɲɲu, kù je na idḍbii ine gḍ, kù nḍ kù je na kookaai ine gḍ, amma na araarei Ilaaḥi. ¹⁷ Beεbei kukḍi idei Ilaaḥ wa fḍ idei Faraḥ, ɲɲu iyi Ilaaḥ í le idḍe í ni n kã n ceε ilaalui ku ba ine ɲa a ye gbugbãm sie, nḍ inei andunya fei ku gbḍ irim. ¹⁸ Beεbei Ilaaḥ í ya ce araarei ine iyi í bi, nḍ ku le idḍi ine mḍ iyi í bi.

¹⁹ Bii beεbei, ine gḍ á yḍkḍ ku sḍm ku ni, Ilaaḥ kù ne kpãa ku ye taalei amanε ɲa má, domi ine kãma kaa yḍkḍ ku dede si mii iyi í jile. ²⁰ Awḍ iyi ì waa fḍ beεbe, yooi ì je i bei i kakḍ Ilaaḥ. Caka á yḍkḍ ku bee woo

ma ku ni, na mii í ce ì mam be ihē? ²¹ Kù je woo ma cakai á ceḍ ama bei í bi ba. Si ama akãu be kaa yḍkḍ ku ce caji iyi à ya maa ceḍ ice waati kãma fei do caka iyi í ne beεe í re ba.

²² To, yaaseu be wa nyisi mii iyi Ilaaḥ í ce. Í bi ku nyisi ine gḍ ɲa idḍakḍ nlae do gbugbãe. Amma í temuai titã do ine ɲa iyi idḍe í kḍ siu, aɲa iyi à ye bei caka ɲa iyi aa nyḍu. ²³ Amma í bi ku nyisi ine gḍ ɲa mḍ bei amboeε í la í to. Aɲai í ce araare ɲa nḍ í ce sḍlu ɲa hai ku kpe a ne ikpē si amboeε. ²⁴ Ine ɲau awai. Si inḍ nwa Zuifu ɲa do hai je Zuifu ɲa à wasi. Ilaaḥi í kpe awa fei. ²⁵ Beεbei walii Ozee í fḍ si tiaε í ni, Ilaaḥ í ni,

Ine ɲa iyi a kù je tom wo, nsei an kpe ɲa inem.

Dimi ɲa iyi n kù bi wo, nsei an kpe ɲa baakḍm ɲa.

²⁶ Nḍ tengi bii n sḥ ɲa wo n ni, i kù je inem ɲa,

Be mḍi an kpe ɲa má amam ɲa, amu iyi n je irii kuweε.

²⁷ ɲoi walii Ezai í fḍ ide hee lele na irii inei Izireli ɲa í ni, baa bii inei Izireli ɲau à kpḍ bei sãai acli ido, ine mbḍi á ba faaba. ²⁸ Ide iyi Ilaaḥ í fḍu á kḍi mam mam si andunya, nḍ kaa kpe mḍm. ²⁹ Í ye mbe bei walii Ezai í tako í fḍu iyi í ni,

Bii Aḥ Lafēε, ilu gbugbã fei kù jḍ nwa fiti mbḍi amanε ɲa wo ni,

Awa fei aa ka kui wo bei inei Sodomu ɲa,

Do inei Gḍmḍ ɲa.

Inei Izireli na do laabaau jiiida

³⁰ Debei, beirei aa ka fɔ. Bei aa ka fɔ wee, dimi mmu na iyi a kù waa de à je dee dee si wajui Ilaaã wo, nsei à je dee dee na saabui naane ku dasi nna. ³¹ Amma inei Izireli na iyi à waa de aŋa a too wooda ku ba aŋa a je dee dee si wajui Ilaaã, kù ce. ³² Na mii. Si na iyi í jò inei Izireli na a kù dedee do naane ku dasi, í gbe do ice nna. À koose si kuta iyi í ya jò ine na a kooseu. ³³ Ideei kukɔu wa fãa í ni, Wee n wa n jile ine gɔ Sião iyi í ye bei kuta bi ku koose. Nnui á jò ine gɔ na a cuku, Amma ine iyi í dasie naane kaa ye anyɔ.

10

¹ Ine inem na, iyi n bi si idɔm fei do iyi n wa n tɔɔ Ilaaã, nnui í je dimim na a ba faaba. ² Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri nna n ni à waa cea Ilaaã ice do himma, amma a kù ne kumà. ³ A kù mà bei Ilaaã í ya ceò ine dee dee, nnui í jò à de kpãa nna bei aa ce a jeò dee dee, nɔ a kù waa too si kpãa iyi Ilaaã í jile. ⁴ Kpãa iyi Ilaaã í jileui í je Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ ine iyi í dasie naaneu fei á je dee dee si wajui Ilaaã.

Faabau í je ti ine na iyi à dasi Lafɛe naane fei

⁵ Ide iyi Moizi í kɔ si yaase bei ine á jeò dee dee si wajui Ilaaã si wooda ku jirima wee. Ine iyi wa jirima wooda nau fei, si nnui á ba kuwee. ⁶ Amma ide iyi à kɔ si yaase bei amanɛ á jeò dee dee na naane

ku dasi wee. Maà ti i fɔ si idɔe í ni, yooi á bɔ lelei Aã. Bii ì waa fɔ beɛbe, í ye bei ì waa de Kirisi ku kita wai. ⁷ Nɔ i maà ti i fɔ í ni, yooi á lɔ lelei ile. Bii ì waa fɔ beɛbe, í ye bei ì waa de ku dede Kirisi hai si bale mái. ⁸ Debei, beirei ideu wa fɔ. Bei wa fɔ wee. Ide iyi ì waa dedeu kù jile, í wa si gelee mɔm do si idɔe. Ideu nnui í je ide naane ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni, ⁹ bii ì fɔ do gelee ì ni Jesui í je Lafɛe, nɔ ì dasi naane si idɔe iyi Ilaaã í dedee hai si bale, aa ba faaba, ¹⁰ domi do idɔi amanɛ í ya dasiò naane ku ba ku je dee dee si wajui Ilaaã, nɔ do gelee mɔi í ya fɔò ide ku ba ku baò faaba. ¹¹ Tiai idei Ilaaã í nɔ í fɔ í ni, ine iyi í dasie naane fei kaa ye anyɔ. ¹² Beɛbei ine gɔ kù je ikã, hai Zuifu na hee ku bɔ do dimi mmu na fei. Aŋa fei Lafɛe akãi à ne. Amanie mɔ í je ti ine na iyi à waa tɔɔe fei. ¹³ Debei ine iyi wa tɔɔ Aã Lafɛe fei á ba faaba, si bei idei Ilaaã í fɔ.

¹⁴ Nɔ beirei ine na aa ce a tɔɔe bii a kù dasie naane. Mà beirei aa ce a dasie naane bii a kù gbɔ idee. Nɔ beirei aa ce a gbɔ idee bii ine gɔ kù ce waazoi ideu. ¹⁵ Nɔ beirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù je ine gɔi í be na. Kukɔi idei Ilaaã wa fɔ í ni, inɔ didɔ nlai kunaai ine na iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau. ¹⁶ Amma kù je ine feii í jesi idei laabaau jiidau. Beɛbei walii Ezai mɔ í fɔ í ni, Lafɛe, yoo nai à dasi waazo nwau naane. ¹⁷ Beɛbe mɔi naane ku dasi wa naai hai si ide iyi ine wa gbɔ. Nɔ ide iyi à waa gbɔu idei Kirisii.

18 Amma ñ wa n beei, Zuifu
 ña a kù gbò ideui? À gbòò,
 domi à kòò à ni,
 Woo ce waazo ñau à dabii si
 andunya fei
 Nò inε fei í gbò ide ñja.

19 To, ñ wa n bee má, inei
 Izireli ña a kù gbò yaasei ideu
 ba. À gbòò, si bei Moizi í tako í
 kò na iri ñja í ni,
 Ilaaḍ í ni,
 An dede igu ñje do dimi gò iyi
 a kù waa saalu bei dimi,
 Nò n dede idòkò ñje do dimi
 hai nε bisì.

20 Ezaì mò í kò do wòkò í ni,
 Ilaaḍ í ni,
 Inε ña iyi a kù waa dedεem ñai
 à yem,
 Nò ñ nyisi ña aram, kù nò kù je
 aḅai à tòom.

21 Amma si gāmei irii inei
 Izireli ña í kò í ni, Ilaaḍ í ni, hai
 daakò ñ to awò bi hai gbò ide
 ilu ití ku yika ña.

11

Ilaaḍ kù kòsi inei Izireli ña

1 Debei ñ wa n beei, Ilaaḍ
 í kòsi inεε ñai? Aawo, kù
 je beεbe, domi amu takam
 inei Izirelii ñ wa n je, ñ je
 tókui Aburhamu si dimii
 Benzameε. 2 Ilaaḍ kù kòsi inεε
 ña iyi í tako í cica hai kukpeu.
 Mà í kù mà ña bei kukò ide
 Ilaaḍ í fò ña si waati iyi Elii
 í bòò taalei inei Izireli ña bi
 Ilaaḍ í ni, 3 Lafēε, inε ñau à kpa
 waliie ña nò à kεkε bi kuweεε
 ña. Amu akāi ñ gbe iyi ñ wa n
 jirimae, à nò à waa dε hundem
 ku nya. 4 Amma Ilaaḍ í jεaa í
 ni, ñ nε amanε dubu mεεje má
 iyi a kù gule si wajui iwē iyi à
 ya kpe Baali.

5 Beεbe mòi, baa nsei inei
 Izireli mbò ña à waa jirima
 Ilaaḍ, aḅa iyi í cica na didōεu.
 6 Í cica ñai na didōε, kù je na
 icε. Bii í je do icεui, didōu kù
 je didō má.

7 Ntò ntò beirei í ce. Inei
 Izireli ña a kù ba mii iyi à waa
 dε. Si inò ñja inε ña iyi Ilaaḍ
 í cicaì à baa. Inε ña iyi à gbe
 à lele idò ñja. 8 Na irii ñjai
 kukò ide Ilaaḍ í ni,
 Ilaaḍ í da ñja si sisi njoo si idò.
 Nò í mu ñja iju iyi a kaa yòkò a
 yεò ilu.

Nò í mu ñja ití iyi a kaa yòkò
 a gbòò ide hee do nnyi
 fei.

9 Nò Davidi mò í ni,
 Jingau ñja ku je ñja cεkūm do
 taao,

Nò ku nyi ku je ñja bi ku koose
 má

Ku ba a koo a ba ijuukpā.

10 Jò ilu kuku ku wa si iju ñja
 a maà yε ilu.

Nò í jò a ya bate a maa ceò icε
 do ajò fei.

11 Njoi í jò ñ wa n bee, si
 waati iyi inei Izireli ña à koose,
 à cukui hee do ajò fei? Aawo,
 kù je beεbe. Amma na ku-
 cuku ñjai í jò dimi mmu ñau
 mò à baò faaba ku ba igu ñja
 ku dede si ña. 12 Debei, si
 bei kukukui inei Izireli ña í jò
 hai je Zuifu ña à ba amanii
 Hunde, nò kukayei inei Izireli
 ña í kòsi amanii dimi mmu
 ñja, zaka beirei amanii dimi
 mmu ñau á la ku to waati iyi
 inei Izireli ña fei aa na a ba
 kpāai faaba.

Dimi mmu ña à ba faaba

13 Inε dimi mmu ñau be, inεi
 ñ wa n ba ide ku fò, amu iyi ñ

je woo be bi tu ηε. Ñ ya n maa ne ino didōi do icem iyi ñ wa n ce. ¹⁴ Si icεu bei ñ wa n de kpāa n dedeò igui dimim ηa, ku ba ine gò nηa ηa a ba faaba. ¹⁵ Ilaaō í jò hai je Zuifu ηa à dō do nηu si waati iyi í jò Zuifu ηa titā. Debei, beirei á ye si waati iyi á gba ηa má. Nηu bei á jò aηa iyi à ku wo a baa si kuwεε.

¹⁶ Si iyafūi pēε iyi à kpo, bii pēε sinte iyi à ceu í je ti Ilaaō, debei pēεu fei ti Ilaaōi. Beεbe mōi bii icāi jīi í je ti Ilaaō, do amaawōε ηa fei ti Ilaaōi. ¹⁷ Amma nsei à cafe amaawō gò ηa hai si jīi ndii olivi, nò inje iyi í je amaawōi jīi ndii sako, injei à sāsi agbe nηa. Nsei wee, inje mō ì waa ba inyi iyi wa naa si amaawō ηau hai si icāu. ¹⁸ Na nηu, i maà tōw fufu ηa si amaawō ηa iyi à cafeu. Beirei aa ce ì tōw fufu ηa. I jò ì mà ηa iyi kù je injei ì waa mu icāu, icāu njei wa mu ηε.

¹⁹ Ine akā nηε gò á ni, à cafe amaawō ηau bei ku ba a sāsim si agbe nηa. ²⁰ Ntōi, à da ηai na naane hai dasi nηa, nò awō mō ì wa agbeu bei na naane ku dasiε. Maà tōw fufu, amma ce njo, ²¹ domi bii Ilaaō kù jò amaawō sinte ηau, á na ku jò awō mō? ²² Debei, cò jīida ku jei Ilaaō do kugaabue. Í gaabu si ine ηa iyi à cuku, amma í je ine jīida bi tεε. Awō de leekí dim dim si jīida ku jεε. Bii kù je beεbe aa da awō takæ. ²³ Bii aηa mō a kù mōsi idō ku lele nηa, Ilaaō á sindo ηa si agbe bii à wau wo, domi á yōkō ku sindo ηa si agbe nηa má. ²⁴ Bii Ilaaō í daε wa hai si jīi ndii

olivii sako nò í másie si jīi ndii olivi iyi à waa logooa iyi kù je icue, debei, kaa gaabuaa ku sindo amaawōu si jīi ndii nηu takæ.

Inei Izireli ηa aa ba faaba

²⁵ Inje inem ηa, n kù bi asiii ideu ihē ku manji nηε hee ku jò ì maa cò ara nηε ilu bisi ηa. Asiiu wee. Idōi inei Izireli fiti mbō ηau í lei titā hee kukpoi dimi mmu ηa iyi aa ba faabau ku kō. ²⁶ Si beεbe, inei Izireli ηau fei aa ba faabau, si bei à kōw à ni, Ilaaō í ni, Woo Faabau á naai hai Siōw, Nò ku nya lasabu hai mà beεrem hai si dimii Zakōbu.

²⁷ Iyi ihēi í je akabuu iyi an dī do aηa si waati iyi an kpa idei dulum du ηa.

²⁸ Si tuubai laabaau jīidau Zuifu ηa à je mbεei Ilaaō, nò nηu bei í baa í je aranfāanii inje, amma si tuubai kucica, à je ine ηa iyi Ilaaō í bi hee nsei na bala nηa ηa. ²⁹ Ilaaō í bi ηa hee nsei domi ci ya ce mua ngba nò ci ya sinda idō hai si ine ηa iyi í kpe. ³⁰ Tako wo ì donda Ilaaō ηa, amma nsei Ilaaō í too si ide hai gbōi Zuifu ηau í ceò araare nηε. ³¹ Nsei si bei Ilaaō í ce nηε didō na saabui ide hai gbō nηau, beεbe mōi á too si araare iyi í nyisi ηε ku ba ku ce araarei aηa mō. ³² Ntō ntō, Ilaaō í jò ine fei í baa í je arui ide hai gbō, ku ba ku ce araarei ine fei.

Kulai Ilaaō

³³ Irei ì gbō bei amanii Ilaaō do bisie do kumàε í la í to. Ine gò kaa yōkō ku mà yaasei

lasabuε. Inε gɔ mɔ kù nɔ kù wεε iyi á mà kp̄āε s̄āa s̄āa.

³⁴ Bεεbei kukɔi ideɪ Ilaaḏ í ni, Yooi í mà lasabui Aḏ Laf̄εε. Mà yooi í muaa bisɪ aḓɔ gɔ.

³⁵ Yooi í tako í muaa ngɔgɔ ku bei ku maa degbe ku s̄āa n̄ɲu gbese.

³⁶ Ilaaḏi í jε irii mii fei, hai bi t̄εei fei ndεε wa naa. Nɔ mii fei í w̄εei na iriε. Amboε ku jε t̄εε hai n̄sei hee do aḓɔ fei. Ami.

12

Kuwεε titḵ iyi í wεε na irii Ilaaḏ

¹ Na n̄ɲu in̄ε inεm̄ ηa, ñ wa n t̄ɔɔ ηei na saabui araare iyi Ilaaḏ í ce n̄ηε, i na Ilaaḏ ara n̄ηε. I j̄ɔ kuwεε n̄ηε ku jεaa bei kuwεε gɔ iyi í má nɔ í s̄iāa si. Do yaase bεεbei í s̄iā i ya t̄ɔɔ Ilaaḏ ηa. ² I maà ya ce kucei in̄ei andunya ηa, amma i j̄ɔ Ilaaḏ ku mu n̄ηε lasabu titḵ iyi á kpaasiḵ kuwεε n̄ηε, ku ba í mà iyi í jε id̄ɔɔbii Ilaaḏ ηa. Id̄ɔɔbiεu wee, iyi í jε jiida, iyi í d̄ḵ do iyi í k̄ḵ mam mam.

³ Na didḵ iyi Ilaaḏ í muum, ñ wa n s̄ḵ in̄ε fei, i maà jile ara n̄ηε tengi bii i kù to ηa, amma in̄ε fei ku jile araε si zaka bei Ilaaḏ í muaa naane. ⁴ Si ara ak̄ā ik̄ā ik̄ā ik̄āi í wa si nɔ aḓa fei do ice n̄ηai. ⁵ Bεεbe m̄oi, baa bii awa à kp̄ɔ à jε ara ak̄ā si Kirisi nɔ à d̄i si n̄j̄ei bei ik̄ā ik̄ā arau. ⁶ Bεεbe m̄oi à nε amua ik̄ā ik̄ā iyi Ilaaḏ í ce nwa si didḵε. Inε iyi í nε amuai ide iyi wa naa hai bi Ilaaḏ ku s̄ḵ in̄ε ηa, ku ceḵ ice si bei naane ku dasiε í to. ⁷ Inε iyi í nε amuai ku cea in̄ε ηa ice si igbeu, ku coo. Inε iyi í nε amuai in̄ε ηa

ku kɔ si ideɪ Ilaaḏ ku kɔ ηa si. ⁸ Inε mɔ iyi í nε amuai in̄ε ηa ku mua gbugbā ku coo. Inε mɔ iyi í ya ȳɔkɔ ku ce amua ku coo do in̄ɔ ak̄ā. Inε ngbo ku ce iceε do himma. Inε iyi í nε amuai ilu are ηa ku sobi ku coo do in̄ɔ didḵ.

⁹ I maà j̄ɔ kubi n̄ηε ku jε do muafiti. I saa laalɔ nɔ i leeki si jiida ku ce dim dim ηa. ¹⁰ I bi n̄jε ηa, i ce kookaai i ya màḵ bεεrei n̄jε ηa. ¹¹ I maà j̄ɔ himma n̄ηε ku kaye, amma i ya maa cea Aḏ Laf̄εε ice ηa, nɔ i j̄ɔ Hundεε ku maa ce ice si n̄jε. ¹² I w̄εεḵ in̄ɔ didḵ ηa na kp̄āa ku c̄ɔu. I temua si wahala ηa. I maà ya gbεεji do kut̄ɔɔ ηa. ¹³ I ya sobi in̄ε ηa iyi à jε ti Ilaaḏ si bukaatai mii iyi à bi. Nɔ i ya yaase in̄ε njoo ηa. ¹⁴ I ya weea in̄ε ηa iyi à waa kp̄ā n̄jε iju. I wee n̄ηa ηa, i maà ceekpe ηa. ¹⁵ Inε ηa iyi à wa si in̄ɔ didḵ i ba ηa in̄ɔ didḵ ku kp̄ē, in̄ε ηa mɔ iyi à waa kpata i ba ηa ku kpata ηa. ¹⁶ I ya nε anu ak̄ā ηa, i maà j̄ɔ lasabui ara ku so ku wa si n̄jε, amma i ya kaye ara n̄ηε ηa. I maà ya jile ara n̄ηε ilu bisɪ ηa.

¹⁷ I maà ya s̄āa in̄ε gɔ laalɔ ηa. I ya maa dε i ce iyi í jε jiida si ḡāmei in̄ε fei ηa. ¹⁸ Bii í jε á ce i ce kookaai baa yooma fei i j̄ɔ in̄εḵ in̄ε fei i ya d̄ḵ ηa. ¹⁹ In̄ε kpaasim̄ ηa i maà ya dε i s̄āa n̄jε gbesei laalɔ ηa, amma i ya j̄ɔ Ilaaḏ ku s̄ā n̄ηε gbesei id̄ɔḵk̄ḵ, domi à k̄ɔɔ à ni, Aḏ Laf̄εε í ni,

Amui an s̄ā gbesei id̄ɔḵk̄ḵ.

²⁰ Nɔ à k̄ɔɔ má à ni,

Bii ari wa kpa mbεεε, náa ije ku jε.

Bii agbe wa kpaa, muaa inyi ku mɔ,
 Domi bii ì waa ceaa beɛbe, í ye bei ina nyenyeyi ì waa koaa si iri.
 21 Maà jò laalɔ ku kāmiaɛ, amma jò ì kāmiaɛ do jiida ku ceɛ.

13

Ka jirima ilaalui ile nwa ɲa

1 Ine fei ku jirima ilaalui ileɛ, domi ilaalu kāma kù wɛɛ iyi kù jɛ do kumàsii Ilaaɔ. Ilaalu ɲa iyi à wɛɛ fei Ilaaɔi í jile ɲa.
 2 Na nɲu, bii ine í donda ide i laalu, ide iyi Ilaaɔ í jilei í kɔsi. Nɔ ine ɲa iyi à waa kɔ ide dimi beɛbe, à waa dɛdɛa ara ɲa taalei.
 3 Ntɔ ntɔ, woo ce jiida ɲa a kù ne zigiida do ine ɲa iyi à waa mu ilɛu, í gbe woo ce laalɔ ɲa. Bii i kù bi njo ku muɛ si gāmei ilaalu ɲau, ce jiidɛ, aa ne sie inɔ didɔ.
 4 Ilaalu ɲa à waa ce icei Ilaaɔi na aranfaani nɲɛ. Amma bii ì waa ce laalɔɛ ɲa, i ce njo nɲa, domi a kù waa mu taakuba si ngbe. Aɲa mɔ woo ce icei Ilaaɔ ɲai ku ba a sã gbesei idɔɔkɔi Ilaaɔ nɔ a kpā ine ɲa iyi à waa ce laalɔ iju.
 5 Na nɲu, ì ne i sũ ɲa iri ile ɲai, nɔ kù jɛ si na iyi í jò ì waa ce njo ijuukpā nɲu akā ɲa, amma ku ba idɔ nɲɛ ku maà ye taale nɲɛi.

6 Nɲui í nɔ í jò ì waa sã fiaɪ lempoo má ɲa, domi ine ɲa iyi à waa mu ilɛu aɲa mɔ woo ce icei Ilaaɔ ɲai nɔ à na ara ɲai mam mam.
 7 I sãa ine fei iyi ì ne i sã ɲa. Ine ɲa iyi ì ne i sã lempoo i sã ɲa ɲa. Ine iyi ì ne i sãa fiaɪ duani i sãa lafɛɛ. Ine iyi ì ne i jirima fei i jirima lafɛɛ

ɲa. Ine iyi ì ne i mà beɛɛɛ, i màa ɲa.

Ka bi nje

8 I maà ya mu gbesei ine gɔ. Gbesei mii akāi í ne ku wa si anini nwa, nɲui í jɛ kubi, domi ine iyi í bi ine ɲa wa kɔ wooda feii.
 9 Ntɔ ntɔ, wooda ɲau ihɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nɔ i maà kpa ine, nɔ i maà ce ile, nɔ i maà ce bine, do wooda ikā ikā iyi í gbe fei aa yɔkɔ a tɔtɔ ɲa si wooda akā. Wooda akāu wee, bi ine mmu bei ì bi arɛ.
 10 Bii kubi í wa si gāme nɲɛ i kaa yɔkɔ i cea nje laalɔ ɲa. Na nɲu, bii ì bi nje ì waa jirima wooda ɲau fei ɲai.

Ka tā sɔlu ka maa degbeɔ kunyii Kirisi wa

11 Í sĩa i ce beɛbe ɲa, domi ì mà ɲa si waati bii à wa nsei. Í to i jĩ hai si iri njo ɲa, domi waati iyi Lafɛɛ á faaba wa mam mam í maai wa nsei í re waati iyi à sinti dasi naane.
 12 Idũ í dũ wa koo, nɔ amɛjumá í maai wa. Na nɲu, ka jò icei ilu kuku ku ce, nɔ ka so jĩnei igũ iyi á jò ka jabu si inya kumá.
 13 I jò ka ne dee dee awa iyi à jɛ inei inya kumá ɲa. Ka maà jò ije ku bi nwa do atɛ ku mɔ nwa ku la ku caa, ka maà ne adei abo do daa beɛteke ku ce, nɔ ka jò ija do igu.
 14 Amma i so daa titɔi Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa, nɔ i maà jò daai inɛ taka nɲɛ ku maa neɔ ɲɛ i maa ceɔ bine má ɲa.

14

Maà ye taalei kpaasi woo dasi Jesu naane

¹ I gba inε iyi naane ku dasie kù ne gbugbā, nò i maà ya ye taalei ide iyi wa lasabu. ² Inε ihē wa tamaa si iyi n̄ju á yókò ku je ije fei. Inε ihō m̄o iyi kù ne gbugbā si naane ku dasie, ci ya n̄o in̄a. ³ Inε iyi wa je mii iyi í ba fei ku maà donda inε iyi ci ya je mii fei, nò inε m̄o iyi ci ya je mii iyi í ba fei, ku maà ye taalei inε n̄je iyi wa je mii fei, domi Ilaaḍi í gba lafēε. ⁴ Beirei awò ì ye ì bei ì waa kiitiò amaacei inε mmu gò. Bii wa leekl̄ si iceε walakò bii í n̄o í fūsi awò m̄oi ide i irii lafēεei. Amma á maa leekli domi Aḍ Lafēε í ne gbugbā ku muaa gbugbā.

⁵ Inε gò n̄a à ya tamaa bei ajò gò n̄a à re n̄je do beere, nò inε gò n̄a m̄o à ya maa tamaa mà iju iyi í má fei akāi. Si ide n̄au ihē í s̄ia inε fei ku mu iyi í je lasabui id̄e dim dim. ⁶ Inε iyi wa tamaa ajò gò n̄a à re n̄je do beere, wa cooi na Aḍ Lafēε. Inε iyi wa je ije iyi í ba fei, na irii Aḍ Lafēεi wa j̄o, domi í ya saabu Ilaaḍi titā na ijeu. Inε m̄o iyi kù waa je mii fei, na irii Ilaaḍi kù waa je, í n̄o wa saabuε. ⁷ Kuweei inε k̄ama nwa kù je ti n̄ju akā, beεbe m̄oi do ikue. ⁸ Ntò ntò, bii à weε, à weεi na irii Lafēε, bii à n̄o à ku m̄oi, na irii Lafēεi à ku. Na n̄ju, bii à waa weε walakò bii à ku, ti Lafēεi à je, ⁹ domi Kirisi í ku n̄o í dede hai si balε má ku ba ku je Lafēεi inε n̄a iyi à ku do inε n̄a iyi à weε. ¹⁰ To, bii beεbei, na mii í ce awò ì waa ye taalei kpaasie. Mà na mii í ce ì waa donda kpaasie. Awa feii aa ka leekl̄ ajò akā si wajui

Ilaaḍ ku kiiti nwa. ¹¹ Ajò n̄jui kukòi idei Ilaaḍu ihē á k̄s̄ ten̄gi bii í ni, Aḍ Lafēε í ni, Amui ñ je kuweε, inε fei á na ku gule si wajum. Nò inε fei ku saabum do gelee. ¹² Beεbe m̄oi awa fei aa ka fò tu wa si wajui Ilaaḍ.

Maà ce ngògò iyi à dasi kpaasie kurara

¹³ Na n̄ju, i maà ya kiiti n̄je n̄a. Amma ce laakai i maà ti i ce ngògò iyi á j̄ò kpaasie ku rara ku dasi dulum. ¹⁴ Na saabui Lafēε Jesu ñ mà kam kam iyi s̄onda k̄ama kù je ìwò. Amma bii inε gò wa doo s̄onda gò ìwò, bi t̄ei í je ìwò. ¹⁵ Bii in̄oi kpaasie í fò na ije gò iyi ì waa je, wa nyisi iyi i kù waa ne si kp̄ai kubi má. Maà j̄ò ide ije ku j̄ò inε gò iyi Kirisi í ku na irie ku ce nfe. ¹⁶ Iyi ì ye í s̄iaε ku ce, maà ti i coo do yaase bei á j̄ò inε n̄a a fò laal̄e. ¹⁷ Bommai Ilaaḍ kù je ide i kuj̄e do kumò, bii kù je dee dee ku je do laakai ku s̄u do in̄o did̄o iyi Hundei Ilaaḍ wa mu nwa. ¹⁸ Inε iyi wa cea Kirisi ice si yaase beεbe, lafēεi Ilaaḍ á bi, nò baa amanε n̄a aa saabuε.

¹⁹ Na n̄ju, ka de mii iyi á n̄aò laakai ku s̄u wa do mii iyi á mu nwa gbugbā si naane ku dasi nwa. ²⁰ I maà beje icei Ilaaḍ na ide ije. Nt̄oi, s̄onda k̄ama kù je ìwò, amma kù s̄ia inε gò ku je ije iyi á j̄ò kpaasie ku koose. ²¹ Iyi í s̄ia n̄jui í je i maà n̄o in̄a, nò i maà m̄o v̄ε, nò i maà ce ngògò bii í je á dasi kpaasie kurara. ²² Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihē, muu si id̄e, nò kù je si ḡamei awò do

Ilaaḥ nḡu akā. Ilu inḡ didḥi inḡ iyi idḡe kù waa ye taalee si mii iyi wa ce. ²³ Amma inḡ iyi wa sika si ije gḡ iyi wa je, Ilaaḥ á ye taalee domi kù waa coo do naane. Ntḡ ntḡ, mii iyi inḡ wa ce fei nḡ kù waa coo do naane, dulum nii.

15

Ce iyi à dḡa kpaasie si, maà de ti awḡ takae

¹ Nsei, awa iyi à ne gbugbā si naane ku dasi, i jḡ ka temuaḡ gbugbā ku kuai hai ne gbugbā ḡa, nḡ ka maà ya ka ce mii iyi á dḡa awa taka nwa si. ² Awa fei ka ya ce mii iyi á dḡa kpaasi nwa ḡa si na aranfāani nḡa, ku ba naane ku dasi nḡa ku bḡ waju. ³ Kirisi takae ci ya ce mii iyi á dḡa nḡu takae si, amma si bei à kḡḡ à ni, í sḡ Ilaaḥ í ni, inḡ ḡa iyi à bue, arabu nḡa í baa sim. ⁴ Mii iyi à kḡ tako fei wo, à kḡḡi ku ba ku kḡ wa nḡ ka ne kpāa ku cḡ hai si kukḡi idei Ilaaḥ, iyi wa mu nwa gbugbā do temua. ⁵ Ilaaḥ, nḡu iyi wa mu nwa temua do gbugbā, kú jḡ inḡe duusḡḡ i ne anu akā ḡa si bei í yḡḡ si Jesu Kirisi ḡa, ⁶ ku ba inḡe fei i ya maa saabu Ilaaḥ aḡḡ do anu akā ḡa, nḡu iyi í je baai Lafēe nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í je ti dimi fei

⁷ Na nḡu, i ya gba nje ḡa si bei Kirisi mḡ í gba ḡe ku ba i nyisiḡ amboei Ilaaḥ ḡa. ⁸ N̄ wa n sḡ ḡei iyi Kirisi nḡui í baa í je woo ce icei Zuifu ḡau ku ba ide iyi à wāḡ bala nḡa ḡau ku kḡ, nḡ ku nyisiḡ iyi Ilaaḥi í je ilu ntḡ. ⁹ Jesu í naai má ku ba dimi mmu ḡa mḡ a saabu Ilaaḥ na

araaree si bei kukḡi idei Ilaaḥ wa fḡ í ni,
Na ḡḡi í jḡ n̄ wa n saabu e si inḡi dimi mmu ḡa.

Nḡ n kḡ iri n nyisiḡ amboei iri.

¹⁰ Nḡ í ni má,

Inḡe dimi mmu ḡa i weeḡ inḡ didḡ do inḡi Ilaaḥ ḡa aḡḡ.

¹¹ Nḡ í ni má,

I saabu Aḡ Lafēe, inḡe dimi mmu ḡau fei,

Inḡe fei i kḡ iri i cūu.

¹² Nḡ walii Ezai mḡ í ni,
Tḡkui Izai gḡ á na ku dede

Ku je ilaalui dimi fei,

Nḡ kpāa ku cḡi dimi ḡau á wa si.

¹³ Nsei, Ilaaḥ, nḡu iyi wa mu nwa kpāa ku cḡ, ku mu nḡe inḡ didḡ do laakai ku sū fei na naane iyi í dasi ḡa ku ba kpāa ku cḡ nḡe ku la si gbugbā iyi Hundei Ilaaḥ í mu nḡe.

Pḡlu í ne kpāai ku kḡ tia do wḡḡkḡ

¹⁴ Inḡe inem ḡa, amu takam n̄ mà kam kam iyi í je inḡe jiiida ḡa nḡ í mà mii iyi í ne ku ce ḡa, aa nḡ i yḡḡḡ i mua nje bisi ḡa. ¹⁵ Do nḡu fei, do wḡḡḡ nla nlaí n kḡ nḡe ide gḡ ḡa wa si idei tiau ihē, n ye ḡeḡ gigii mii ḡa iyi í mà tā ḡa. N̄ kḡ nḡe wa beebei na didḡ iyi Ilaaḥ í ceem ¹⁶ n̄ wa n jeḡ woo ce icei Jesu Kirisi bi hai je Zuifu ḡa. N̄ wa n waazo laabaau jiidai Ilaaḥ bei woo wee ku ba hai je Zuifu ḡa a ye bei kuwee iyi á dḡa Ilaaḥ si, si na iyi í jḡ Hundee í cica ḡa í jḡ à má. ¹⁷ Na nḡu, na saabui Jesu Kirisi, n̄ ne inḡ didḡ si icem iyi n̄ wa n cea Ilaaḥ. ¹⁸ N̄ kaa n yḡḡḡ n fḡ ide gḡ bii kù

je idei ice iyi Kirisi í ce si ide ku fóm do si kookoosum ña ku ba hai je Zuifu ña a jirima Ilaađ¹⁹ na saabui maamaake dimi ikā ikā ña iyi gbugbāi Hundei Ilaađ í ce. Beεbe mōi ñ waazo laabaau jiidai Kirisi bii fei sāa sāa hai Zeruzalemu hee ku bō ikpa ilei Iliri. ²⁰ Nō ñ dasi idō n waazo laabaau jiidau si ile ña bii a kù gbō idei Kirisi titā, ku ba n maà n ma si icui ilei ine gō. ²¹ Ñ ce beεbei ku ba n ce bei kukōi idei Ilaađ í fō, tengi bii í ni,

Ine ña iyi a kù fō idee bi tu ña a jō kāmā, aa yōō.

Ine ña mō iyi a kù gbō baauε wo, aa gbō yaaseε.

Pōlu wa fō idei Romu ku bō

²² Tuuba nkpō nkpō isεene ñau bei í ya maa ganjim n naa bi tu ñε. ²³ Amma nsei, ñ kpa iriü icεm si ile ñau be, nō si na iyi í jō ñ wa n bi n naa bi tu ñε hai adō nkpō nkpō, ²⁴ ñ wa n tamaa bii ñ wa n bō ikpa ilei Esipanyi, an yaa wa bi tu ñε. Ñ bi n ye ñε n ce a jō minji bi tu ñε be ka kpē inō didō, nō i sobim ña ku ba n bō Esipanyiu. ²⁵ Amma nsei titā Zeruzalemui ñ wa n bō n koo n sobi woo dasi Jesu naane ña, ²⁶ domi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Masedōni do ilei Geresi à tōtōō fia do inō akā na ilu are ña iyi à wa si inoi woo dasi Jesu naane ñau Zeruzalemu be. ²⁷ Do kubii à tōtōōō fia, amma ntō ntō gbesei à waa mu si na iyi í jō amanii Ilaađi iyi Zuifu ñau à ne à kpōō do dimi mmu ña. Beεbe mōi á sīa dimi mmu ñau mō a sobi ña do amanii

andunya ña. ²⁸ Waati iyi an to Zeruzalemu n na ña fia iyi à tōtōōu n kpaō iriü iceu be, an bō Esipanyi nō n yaa wa n naa n ye ñε. ²⁹ Ñ mà iyi kutom wa bi tu ñε be á jō Kirisi ku wee ñε si mii nkpō nkpō.

³⁰ Inε inεm ña, ñ wa n tōō ñei do iriü Lafēε nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaađ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutōō ñε ña. ³¹ I tōō Ilaađ ku nyam hai si awōi hai dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Zudee, nō i ce kutōō má ña ku ba woo dasi Jesu naane ñau a gba amua iyi ñ wa n bōō Zeruzalemu do awō minji. ³² Beεbe mōi an to wa bi tu ñε do inō didō bii Ilaađ í bi, nō n sīmi keeke bi tu ñε. ³³ Ilaađ, ññu iyi wa mu nwa laakai ku sū, ku weε do inε fei. Ami.

16

Pōlu wa ce ine ña fōō

¹ Ñ wa n sō ñε iyi Feebe wecī nwa si kpāai naane ku dasi í je ilu naane. Woo ce icei inei igbei Jesu ñai wa je si ilui Sankere. ² I gba abou na iri Lafēε si bei í jō woo dasi Jesu naane ña a ce. Nō i maa sobie ña do bukaatai mii iyi í bi si aninii inε fei, domi ññu takae í sobi inε nkpō, do amu takam.

³ I ce Pirisila do mākōε Akilasi fōō, kpaasi woo ce icεm ña si icei Jesu Kirisi, ⁴ aña iyi a kù saalu baa kuweε ñña ku ba a faaba ti amu. Kù je amu akāi ñ wa n saabu ña, hee do igbei inei Jesu ña iyi à je dimi mmu ñau fei à waa saabu ña. ⁵ Nō i ce inei igbei Jesu ña iyi

à ya tótò kpasē n̄hau fòò. Nò i ceem Epaneti kpaasi jiidam n̄ou fòò, n̄hu iyi í tako í dasi Kirisi naane si ilei Azii. ⁶ Nò i ce Maari fòò, n̄hu iyi í ce ice ntò ntò na iri n̄he. ⁷ Nò i ce Andoniku do Zunia dimim n̄hau fòò, awaò n̄ai à ce piis̄òò ajò. À ne beere nla nla si in̄oi woo be n̄hau. À tako à dasi Kirisi naane m̄m̄ amu mbe ñ dasi.

⁸ Nò i ce Ampilatu fòò, n̄hu iyi í je kpaasi jiidam si kp̄ai Lafēe. ⁹ I ce Uribēe fòò, kpaasi woo ce ice nwa si icei Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam. ¹⁰ I ce Apelesi fòò, n̄hu iyi í nyisi naane ku dasie ntò ntò si laakai ku cò. I ce in̄ei kpasēi Arisibobu n̄a fòò. ¹¹ I ce Herodiòò dimim n̄ou fòò. I ce in̄ei kpasēi Naasisi n̄a fòò, ān̄a iyi à dasi Lafēe naane. ¹² I ce Tiifeni do Tiifozì fòò, inaabo n̄a iyi à waa cea Lafēe iceu. Nò i ceem P̄esidi inaabo baak̄òm̄ n̄ou m̄ò fòò, n̄hu m̄ò í cea Lafēe ice ntò ntò. ¹³ I ce Rufusi fòò, n̄hu iyi wa cea Lafēe ice jiidam, do iye iyi wa je bei iyei amu m̄ò si kp̄ai naane ku dasi. ¹⁴ I ce Aseñkiti fòò, do Filegoni, do Herimesi, do Patobasi, do Herimesi, do kpaasi n̄a iyi ān̄aò n̄a à w̄ee. ¹⁵ I ce Filòlogu fòò, do Zuli, do Neree, n̄hu do wec̄e, do Olèmpasi, do woo dasi Jesu naane n̄a iyi ān̄aò n̄a à w̄ee fei. ¹⁶ I ya ce n̄je fòò do kubi jiidam n̄a. Igb̄ei in̄ei Kirisi n̄a fei à waa ce n̄je fòò.

Ide kuf̄oi ank̄anyì

¹⁷ Ñ wa n s̄ò n̄ei, in̄e in̄em n̄a, i ya ce laakai in̄e n̄a iyi à ya naaò n̄je ku f̄efe wa si anini

n̄he, nò a jò in̄e gò n̄a a koose si naane ku dasi n̄h̄a a cuku. Ān̄ai à ya maa n̄ya c̄oi cio iyi ñ gb̄ò n̄a. I jò i j̄ò in̄e dimi beebe n̄a ¹⁸ domi in̄e dimi beebe n̄a a kù waa cea Kirisi Lafēe nwa ice, í gbe in̄oi ān̄a taka n̄h̄a. Do ide did̄ò do idei in̄e ku lele n̄h̄a n̄h̄a à ya wa inyii if̄li in̄e n̄a iyi a ci ya ce laakai. ¹⁹ Iyi í je ti in̄e m̄ò, in̄e fei í mà bei ñ waa jirima Lafēe n̄a. Na n̄hu, ñ w̄eèò in̄ò did̄ò na iri n̄he. Amma ñ bi í ne bisi n̄ai ku ba i mà bei aa ya ce jiidam n̄a, nò i je in̄e n̄a iyi laalò ku ce í je ìw̄ò n̄h̄a. ²⁰ Kaa kpe má, Ilaaò n̄hu iyi wa mu nwa laakai ku s̄u, á jò i t̄eese Seetam n̄a.

Did̄oi Lafēe nwa Jesu ku w̄ee do in̄e.

²¹ Tim̄otee kpaasi woo ce icem wa ce n̄je fòò, do Lusiusi, do Zas̄òò do Sosipatee dimim n̄a.

²² Nò amu Tetiusi, amu iyi Pòlu í s̄m̄ ide n̄h̄a ih̄e nò ñ k̄òò, ñ wa n ce n̄je fòò do irii Lafēe.

²³ Gayusi, ilu idem wa ce n̄je fòò, n̄hu iyi bi t̄ei in̄ei igb̄ei Jesu n̄a fei à ya tótò. Erasitu, woo singa fia iluu do in̄e nwa Kaatusi à waa ce n̄je fòò.[

²⁴ Did̄oi Lafēe nwa Jesu Kirisi ku w̄ee do in̄e fei. Ami.]

Saabui ank̄anyì

²⁵ Ka saabu Ilaaò, n̄hu iyi á yòkò ku mu n̄he gbugb̄a na saabui laabaau jiidam do idei Jesu Kirisi iyi ñ wa n ce waa zōeu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpe. ²⁶ Amma n̄sei í fita gbugb̄aa. Ide n̄a iyi walii n̄h̄a à kò si tia n̄h̄a n̄a í jò dimi fei í mà asiiu.

Nɔ ɪlaaɔi i jilɔ si beɛbe ku ba
dimi fei ku jirimae si naane ku
dasi.

²⁷ Na nɪu, ɪlaaɔ, nɪu akã iyi
i je ilu bisi do ntɔ, amboe ku
je tee hee do ajɔ fei do saabui
Jesu Kirisi. Ami.

Tiá sinteriyi Pòlu í kòá inèi Kòrenti ñá

Í ce ñá fò

¹ Amui Pòlu, amu iyí Ilaaḍ í kpe si idòòbiè ñ jè woo bei Jesu Kirisi. Amu do Sòsitèni kpaasi nwau ² à waa ce ñe fò, ñe inèi igbei Ilaaḍ ñá iyí ì wa ilui Kòrenti ñá. À waa ce ñe fò, ñe iyí Ilaaḍ í kpe ì jè tée ñá, ñe iyí í cica í jile í maa ne anu akã do Jesu Kirisi ñá. À ce ñe fei fò hee do inè ñá iyí à wa ilè baa yooma fei, inè ñá iyí à waa tò do irii Lafèè nwa Jesu Kirisi, ññu iyí í jè Lafèèi awa fei. ³ Ilaaḍ baa nwa do Lafèè Jesu Kirisi a mu ñe didḍ do laakai ku sũ.

Pòlu wa saabu Ilaaḍ na inèi Kòrenti ñá

⁴ Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaḍi na iri ñe si na iyí í jò í mu ñe didḍe na anu akã ñe iyí ì ce do Jesu Kirisi ñá. ⁵ Ntò ntò, anu akã ñe iyí ì ce do Jesu Kirisi ñá ññui í jò ì ba amua baa yooma fei ì jèò ilu amani ñá si ideí Ilaaḍ ku fò do ku mà. ⁶ Ideí Kirisi iyí à waazo ññeu ññui ì leekí sí dim dim ñá hee ⁷ amuai Hundei Ilaaḍ baa akã kù gaizla ñe, ñe iyí ì waa degbe waati iyí Lafèè nwa Jesu Kirisi á faata wa. ⁸ Jesu Kirisii á jò í ya maa leekí dim dim ñá hee kòò ku ba í jè hai ne taale ñá si ajò iyí á nyi wa má. ⁹ Ilaaḍ ilu naanei, ññu iyí í

kpe ñe í ce anu akã ñá do Amae Jesu Kirisi Lafèè nwa.

Nje ku fèfè si igbei Jesu

¹⁰ Ìñe kpaasim ñá, ñ wa n tò ñe do irii Lafèè nwa Jesu Kirisi, í ce kookaai í ya maa gbòsi ñe ñá ku ba ñe ku fèfè ku mà ya wa si anini ñe. Í jò í ne anu akã dee dee ñá, nò lasabu ñe mò ku jè akã, do mii iyí ì waa lele ñá. ¹¹ Ìñe inem ñá, ñ wa n fò bèbèbi si na iyí í jò inèi nyaanzei Kolosee ñá à sòm à ni ija í ya wa si anini ñe. ¹² Mii iyí í jò ñ wa n fò bèbèbe wee. Ñ gbò à ni inè gò í ni ti Pòlui ññu í jè, inè ihè mò í ni ti Apoloi ññu í jè, nò inè ihò mò í ni ti Sefaaí * ññu í jè, nò inè mmu gò mò í ni ti Kirisii ññu í jè. ¹³ Ì waa tamaa bei aa kpè Kirisi ikò bututu ñai? Amu Pòlu, amu sisi ñ ku si jli na irii dulum du ñe. Kù nò kù jè do irim nii à dasi ñe inyí.

¹⁴ Ñ wa n saabu Ilaaḍ do iyí n kù dasi inè gò ñe inyí, bii kù jè Kirisipu do Gayusi. ¹⁵ Bèbèbe mòi inè gò kaa yòkò ku ni à dasi ñe inyí do irim. ¹⁶ Amma ntò, ñ dasi inèi kpasèi Setefani ñá mò inyí. To, aña baasi n kù mà mà ñ dasi inè gò inyí má. ¹⁷ N kù dasi inè nkpò inyí si na iyí í jò kù jè na ññui Kirisi í bém wa. Í bém wai n na n sisi laabaau jiidau. Laabaau jiidau, kù jè do gele didḍi ñ wa n sisie, ku ba ikui Kirisi si antai jli ku gaauu ku mà ce nfe.

Bisii amanè ñá do ti Ilaaḍ iyí à waa cò bei ideí sũmu

* **1:12** Sefaa ññui à ya kpe Pièè má.

18 Ntɔ ntɔ, idei ikui Kirisi si antai j̄li ku gaau í yei bei ide hai ne yaase bi inɛ ɲa iyi à wa si kpāai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpāai faabau, gbugbāi Ilaaḏi. 19 Mii iyi kukɔi idei Ilaaḏ wa fɔ wee. Í ni, Ilaaḏ í ni,

An nya laakaii ilu laakai ɲa, Nɔ n kpa bisii ilu bisii ɲa.

20 To, iwoi ilu bisii í wa mɔm. Iwoi woo kɔ inɛ ɲa si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ ɲa à waa kpe woo mài andunyau í wa. Ilaaḏ í nyisi iyi bisii andunyau í yei bei idei sūmu.

21 Ntɔ ntɔ, inɛi andunya ɲa a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaḏ do bisii aɲa taka ɲa. Ilaaḏ takæi í cɔɔ bɛɛbɛ. Amma si bisii mii iyi í slaa wee. Inɛ ɲa iyi à dasiɛ naanɛ à ba faaba na idei waazo iyi inɛ gɔ ɲa à waa cɔ bei idei sūmu. 22 Zuifu ɲa maamaakei à ya maa bee, nɔ Gɛɛki ɲa mɔ bisii à ya maa de.

23 Amma awa, waazoí Kirisi iyi à kpakpa si antai j̄li ku gaauu à waa ce. Ideu bei í je bei kuta bi ku koosɛ bi Zuifu ɲa nɔ í je ma bei idei sūmu bi dimi mmu ɲa. 24 Amma bi inɛ ɲa iyi Ilaaḏ í kpe, baa bii à je Zuifu walakɔ dimi mmu ɲa, Kirisii í je gbugbāi Ilaaḏ do bisiiɛ. 25 Kirisii í je gbugbāi Ilaaḏ do bisiiɛ bi tu ɲa domi idei Ilaaḏ iyi inɛ gɔ ɲa à waa cɔ bei idei sūmuu í re bisii amanɛ ɲa, nɔ icei Ilaaḏ iyi inɛ gɔ ɲa à waa ni kù ne gbugbāu í re gbugbāi amanɛ ɲa.

26 Inɛ kpaasim ɲa, inɛ iyi Ilaaḏ í kpe, i cɔ bei í ye ɲa. Kù je inɛ nkpɔ ɲɛi í je ilu bisii si kuyei amanɛ ɲa walakɔ

ilu gbugbā walakɔ ilu bɛɛɛ. 27 Amma Ilaaḏ í cica mii ɲa iyi inɛi andunya ɲa à waa cɔ bei hai ne yaase ɲa í dasiɔ ilu bisii ɲa anyɔ, nɔ í cica mɔngɔi andunya ɲa í dasiɔ ilu gbugbā ɲa anyɔ. 28 Nɔ Ilaaḏ í cica taaka ɲa do inɛ ɲa iyi à ya maa donda, iyi a kù je ngɔgɔ si andunya í kayeɔ inɛ ɲa iyi à waa cɔ ara ɲa bei inɛ nla ɲa. 29 Í ce bɛɛbei ku ba inɛ kāmā ku maà yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajue. 30 Ilaaḏi í j̄ɔ ì ne anu akā do Jesu Kirisi ɲa. Nɔ Kirisii í je bisii Ilaaḏ bi tu wa na saabui anu akā nwau iyi à ce do ɲɲu. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do saabuei à jɛɔ dee dee nɔ à jɛɔ inɛi Ilaaḏ ɲa. 31 Na ɲɲu, “inɛ iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ na irii Lafɛɛ.” Bɛɛbei kukɔi idei Ilaaḏ í ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kōrenti wo

2

1 Inɛ kpaasim ɲa, waati iyi ñ naa bi tu ɲɛ n kù sisi idei Ilaaḏ do bisii nla gɔ walakɔ do gele didɔ gɔ. 2 N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide mmu gɔ si anini ɲɲɛ bii kù je idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si j̄li ku gaau. 3 Nɔ waati iyi ñ wa bi tu ɲɲu, do gbugbā hai nei do njo do kuyaya nla nla. 4 Si idem do si waazom n kù dede n lele ɲɛ do bisii amanɛ ɲa, amma gbugbāi Hundei Ilaaḏi ñ j̄ɔ í kāmā ɲɛ. 5 Ñ ce bɛɛbei ku ba naanɛ ku dasi ɲɲɛ ku maà leeki si bisii inɛ ɲa, bii kù je si gbugbāi Ilaaḏ.

Idei bisii Ilaaḏ

6 Do n̄u fei, idei bisi ḡoi à waa sisia in̄e ηa iyi à j̄la si naane ku dasi n̄ηa. Amma kù je bisii andunyau ih̄e walak̄o bisii in̄e n̄la ηau aηa iyi à waa b̄o nfe ku ce. 7 Aawo, bisii asiiu Ilaaḏ iyi í singaa aman̄e ηai à waa waazo. Bisiiu Ilaaḏ í ce s̄ōlūei hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kp̄e amboēe do n̄u takae aj̄o. 8 Baa in̄e ak̄ai ilu irii andunya ηau ih̄e kù mà yaasee, domi bii í je à màai wo a kaa kpakpa Laf̄ēe si j̄li ku gaau, n̄u iyi í ne amboe fei. 9 Amma kuk̄oi idei Ilaaḏ í ni, Iyi iju kù ye aj̄o k̄ama, N̄o it̄i k̄ama m̄o kù gb̄o, Iyi kù n̄o kù l̄osi id̄oi aman̄e, N̄hui Ilaaḏ í cea in̄e ηa iyi à buu s̄ōlūe. 10 N̄u bei Ilaaḏ í j̄o Hundee í nyisi wa. Hundeeu í ȳok̄o í nyisi wai si na iyi í j̄o í ya wuse fei ndēe n̄o ku mà hee do lasabui Ilaaḏ takae iyi wa manji fei. 11 Mà yooi í mà lasabui aman̄e bii kù je hundei n̄u takae iyi í wa sie. Bēebe m̄oi in̄e ḡo kù mà lasabui Ilaaḏ bii kù je Hundee. 12 Awa, kù je lasabui andunyai à ba, amma Hundei Ilaaḏi à ba, ku ba ka mà mii iyi Ilaaḏ í mu nwa si did̄e. 13 N̄o a kù waa tuse asiiu do ide iyi wa naa hai si lasabui aman̄e, bii kù je hai bi Hundei Ilaaḏ. À ya tusea in̄e ηa mii ndii Hundei do ide iyi wa naa hai bi Hundee*.

14 In̄e ηa iyi a kù ne Hundei Ilaaḏ a kaa gba idei Hundei Ilaaḏ domi bei idei s̄umui í ye bi tu ηa. A kaa ȳok̄o a gb̄o

yaasee domi do gbugb̄ai Hundei Ilaaḏ n̄u ak̄ai à ya w̄ua idei Hundee. 15 In̄e iyi í ne Hundei Ilaaḏ á ȳok̄o ku kiiti si mii fei, amma in̄e ḡo kù w̄ee iyi á ȳok̄o ku kiiti laf̄ēe. 16 Kuk̄oi idei Ilaaḏ wa f̄o í ni, yooi í mà lasabui Aḏ Laf̄ēe hee ku muaa bisi. Kù w̄ee. Amma awa à ne lasabu dimi ak̄a do Kirisi.

3

Amaacei Ilaaḏ ηa

1 In̄e kpaasim ηa, n kù ȳok̄o n kù ba ηe ide ku f̄o bei n̄ ya n f̄o do in̄e ηa iyi à ne Hundei Ilaaḏ. Amma n̄ ba ηe ide ku f̄oi bei in̄e ηa iyi à waa too si id̄ōbii ara, in̄e ηa iyi à ye bei ama kp̄ot̄ō ηa si kp̄ai Kirisi. 2 Cio iyi n̄ k̄o ηe si í yei bei am̄oi n̄ na ηe, kù je ije kili, domi i kù to in̄e ηa iyi aa je ije kili ηa. I kù to baa nsei ηa³ si na iyi í j̄o ì waa too id̄ōbii ara tit̄a ηa. Nt̄o nt̄o, igu do kak̄o í wa si anini n̄ηe, n̄o iyi be wa nyisi iyi ì waa too id̄ōbii ara n̄ηei. Is̄ēne n̄ηe ηa m̄o í yei bei ti in̄ei andunya ηa. 4 Bii in̄e ḡo n̄ηe wa ni ti P̄olui n̄u í je, n̄o in̄e ḡo m̄o wa ni ti Apoloi n̄u í je, in̄e m̄o i kù tia in̄ei andunya ηa iyi à gbe ηa.

5 Yooi í je Apolo. Mà yooi í je P̄olu. Awa taka nwa m̄o amaacei Ilaaḏ ηai. Awa fei, ice iyi Laf̄ēe í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naane ηa do saabui ice nwa. 6 In̄e ì yei bei ikoi Ilaaḏ ηa ten̄gi bii à gb̄e idēe. Amu n̄ yei bei in̄e iyi wa gb̄e, Apolo m̄o bei in̄e iyi wa f̄asi inyi, amma Ilaaḏi í j̄o wa la. 7 Na n̄u, in̄e

* 2:13 tia nwo ḡo ηa à ya ni “mii ndii Hundee, in̄e ηa iyi à ne Hundeei à ya tusea.”

iyi wa gbē do inε iyi wa fāsi inyi a kù jε ngɔɔ, bii kù jε Ilaaḏ iyi í jò wa la. ⁸ Woo gbē do woo mua inyi aḅa fei akāi, nɔ aḅa fei aa ba riba nḅai si bei ice nḅa í to. ⁹ Ntɔ ntɔ awa à waa ce icei do Ilaaḏ ajɔ, nɔ inḅe ì ye nḅai bei ikoi Ilaaḏ.

Inḅe ì ye má nḅai bei ile iyi Ilaaḏ wa ma. ¹⁰ Amu mɔ, na saabui didḵ iyi Ilaaḏ í ceem, amui ñ nyɔ icui ileu bei woo ma iyi í ne laakai. Nsei inε mmu gɔi wa ma si antae. Amma inε fei ku ce laakai si yaase bei wa ma si. ¹¹ Iyi í jε idei icui ileu, à nyɔɔ tā nɔ inε gɔ kaa yɔkɔe ku nyɔ mmue gɔ má. Jesu Kirisii í nɔ í jε icui ileu. ¹² Nɔ inε nḅa iyi à waa ma si antaeu, ti inε gɔ nḅa í yei bei à waa ma do wura walakɔ do isɔ jiida walakɔ do dimii kuta ku daana gɔ nḅa *. Ti inε gɔ nḅa mɔ í yei bei à waa ma do jli walakɔ do taka walakɔ do fɔfɔ. ¹³ Amma si ajɔi kiitiu Ilaaḏ á jò icei inε fei ku fita gbugbāa. Ajɔ nḅu bei á dasi icei inε fei si ina nɔ inauí á nyisi bei icei inε fei í ye. ¹⁴ Inε iyi kumae kù jo á ba riba. ¹⁵ Amma inε iyi icee í jo nḅui á ye muse. Nḅu takae á ba faaba, amma á ye bei inε iyi í cā ina í fità.

¹⁶ I kù mà nḅa iyi inḅe ì jε bi ku wai Ilaaḏ? I kù mà nḅa iyi Hundee í wa si nḅe? ¹⁷ Na nḅu, bii inε gɔ í beje bi ku wai Ilaaḏ, Ilaaḏ mɔ á beje lafēe. Á ce bεεbei si na iyi í jò bi ku wae í má, inḅe ì nɔ ì jε bi ku wau.

¹⁸ Inε gɔ ku maà lele arae. Inε gɔ nḅe iyi í tamaa nḅu í

ne bisi si andunyau ihē ku jò ku je nnyei ku ba ku yɔkɔ ku je ilu bisi ntɔ ntɔ. ¹⁹ Í s̄la ku ce bεεbei domi bisii andunya í yei bei idei sūmu si kuyei Ilaaḏ. Kukɔi idei Ilaaḏ takae í ni, Ilaaḏ í ya mu ilu bisi nḅai do idei bisi laalɔi aḅa taka nḅa. ²⁰ Kukɔi idei Ilaaḏ í ni má, Aḵ Lafēe í mà iyi lasabui ilu bisi nḅa ngbei. ²¹ Mii fei tu nḅe. Na nḅu, inε gɔ ku maà tɔɔ fufu na amanε. ²² Hai Pɔlu do Apolo do Pieε do andunya do kuwεε do iku do iyi í wεε nnyi do iyi wa naa ala, fei ndεε tu nḅe. ²³ Inḅe mɔ ti Kirisii, Kirisii mɔ í jε ti Ilaaḏ.

4

Woo bei Kirisii nḅa

¹ Í s̄la i doo wa bei woo ce icei Kirisii nḅa iyi Ilaaḏ í so idei asiiε í daa si awɔ. ² Inε nḅa iyi à nɔ à da nḅa mii nḅu si awɔ í s̄la a je ilu naane nḅa. ³ Si kuyem kù jεem taale bii ì waa kiitiim nḅa, walakɔ bii à waa kiitiim si wajui amanε nḅa. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram. ⁴ Do ntɔ, idɔm kù waa ye taalem, amma kù jε iyi bei wa nyisi iyi ñ jε dee dee do ntɔ. Lafēeí á kiitiim. ⁵ Na nḅu, i maà kiiti inε kāma hai waati iyi Ilaaḏ í jileu kù to. I degbe ajɔ iyi Lafēe á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei nḅui á jò ku fita bantuma, nɔ ku jò a mà lasabui idɔi amanε nḅa. Waati bεεbei, inε fei á gbɔ saabu iyi í jε tee hai bi Ilaaḏ.

* **3:12** dimii kuta ku daana gɔ nḅa dimii kuta nḅa iyi à waa fāau ihē à ya taai fia nkpo nkpo. Nḅui à ya ceò leleawɔ do saba gɔ nḅa.

⁶ Ine kpaasim ɲa, n̄ so ideɪ amu do Apolou ihēi ku ba n na ɲe ikɔ. N̄ bi yaase nwa ku nyisi ɲe bei aa ce i leekɪ si kukɔi ideɪ Ilaaɔ ɲa. Ine kama ɲɲe ku maà tɔɔɔ inɛ akā fufu nɔ ku jò inɛ ihɔ. ⁷ Ì tamaa ì tia inɛ gɔ ɲai? Mii ì ne ɲa iyi Ilaaɔ kù mu ɲɲe. Mà ì kù mà ɲa iyi ɲɲui í mu ɲɲe fei ndɛɛ. To, na mii í ce ì waa tɔɔ fufu ɲa bei inɛ ɲa iyi à ba do ara ɲa.

⁸ Ì waa ce bei inɛ ɲa iyi à ne mii iyi à bi fei tã ɲa, bei inɛ ɲa iyi à je ilu amani tã. Ì waa ce má bei inɛ ɲa iyi à je bomma nɔ awa a kù wa si. Á s̄ia bii ì je bomma do ntɔ ɲa awae ɲa fei ka buba si bommau ajɔ. ⁹ Amma si kuyem, Ilaaɔ í jile awa woo be ɲaui bei inɛi anyi ɲa. À je bei inɛ ɲa iyi à ye taale ɲa ku ba a kpa ɲa*. Í jò à je d̄ɔanyi ɲa si wajui inɛ baa yooma fei, hai amaleka ɲa hee do amanɛ ɲa fei. ¹⁰ Awa à waa cɔ wa bei s̄umu ɲa na irii Kirisi, amma inɛ ì waa cɔ ara ɲɲe ilu bisì ɲa na anu akā ɲɲe do Kirisi. Awa a kù ne gbugbā, amma inɛ ì waa cɔ ara ɲɲe bei ilu gbugbā ɲa. Inɛ ì je ilu beere ɲa amma awa à je hai ne beere ɲa. ¹¹ Hee í koo í toð waatiu ihē ari wa kpa wai, nɔ agbe wa kpa wa. J̄ine ku dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù ne bi ku wa dee dee má. ¹² Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceð ice iyi aa ka bað mii ku je. Bii à waa bu wa, à ya ka maa wee

ɲai. Bii à waa kpā wa iju, à ya ka maa temuai. ¹³ Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jei do ide didɔ. Hee nsei à ya maa cɔ wai bei gaawɔi caka do bei iri ankitã.

¹⁴ Kù je n̄ wa n kɔ iyi ihē ku ba n dasi ɲe anyɔ. Amma n̄ wa n fɔ si ɲe ideɪ bei amam ɲa iyi n̄ bi ku ba i ce laakai ɲa. ¹⁵ Baa bii woo kasi cio ɲɲe ɲa si kpāai Kirisi a kù ne jia, do ɲɲu fei baa akāi ì ne ɲa. Ntɔ ntɔ amui n̄ je baa ɲɲe si kpāai Jesu Kirisi si na iyi í jò amui n̄ sisi ɲɲe laabaau jiidau. ¹⁶ Na ɲɲu, n̄ wa n tɔɔ ɲe í ya too si kucem ɲa. ¹⁷ N̄oi í jò n̄ be si ɲe Timotee wa, ɲɲu iyi í je amam si kpāai Lafē. Í je ilu naane nɔ n̄ buu jiiida. ɲɲui á ye ɲe gigi bei iseenem í ye si kpāai Kirisi si bei n̄ wa n kɔ inɛ ɲa si bii fei si igbei inɛi Jesu ɲa fei.

¹⁸ Wee nsei inɛ gɔ ɲa à waa tamaa bei n kaa n nyi wa be mái, ɲoi í jò à waa so ara ɲa lele. ¹⁹ Amma bii í je ti idɔɔbii Lafēi, bii í ce ajɔ minji an naa bi tu ɲe. Nɔ inɛ ɲa iyi à waa so ara ɲa lele, kù je ide ku fɔ ɲa ɲɲu akāi an mà ajɔ ɲɲu, an mà mii iyi aa yɔkɔ a ce má. ²⁰ Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi inɛ gɔ í jesi Ilaaɔ ku je ilaaluei bii à ye gbugbāi Ilaaɔ wa ce ice siɛ, kù je si ide ku fɔɛ. ²¹ Yoomai ì bi ɲa. N naa si ɲe do golo? Mà do kubi do daa didɔ.

5

Inei igbei Jesu gɔ í ce sakara

* **4:9** À je bei inɛ ɲa iyi à ye taale ɲa ku ba a kpa ɲa Si d̄ɔone ɲa bii à ye taalei inɛ gɔ à waa bi a kpa à bɔðe bantuma bii à ya ce kuceii nɔ à leekɛ aninii bantumau ɲɲu do muusu nla a ja. Nɔ inɛ ɲa à ya koo a leekɪ a maa cɔ.

1 À waa gbɔ bii fei à ni ine akã nɛe gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naane ɲa a kaa yɔkɔ a coo. À ni ine akã nɛe í ya maa sũd aboi baae *. 2 Nɔ do nɲu fei ì waa tɔɔ fufu ɲa. Á sɪai wo i nɛ inɔ ku fɔ ɲa, nɔ i nya lafɛɛ hai inɔ nɛe. 3 Amu, baa do iyi n kù wa bi tu ɲe do ara, lasabum í wa bɛ. Na nɲu, ine iyi í ce kurarau bɛ, ñ ye taalei lafɛɛ tã do yaase bei an ye taaleɛ bii ñ wa bɛ. 4 Ñ wa n sɔ ɲei í ceaa kutɔtɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu ɲe nɔ gbugbãi Lafɛɛ nwa Jesu á wɛɛ do inɛ. Ñ wa n tɔɔ ɲe do irii Jesu, 5 i so ineɛu i daa Seetam si awɔ, ku kpãa iju ku ba hundee ku ba faaba si ajɔi Lafɛɛ Jesu.

6 Dimii fufu ku tɔɔ nɲeu kù sɪa. I kù mà ɲa, lefee keekei í ya dede iyafũi pɛɛ fei? 7 Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisí tã, nɲu iyi í je bei angudãi jingauí Iku ku kua nwa. Na nɲu, í sɪa nsei i nya lefee nwo hai si kuwɛɛ nɲe ku ba i ye bei pɛɛ titɔ iyi kù nɛ lefee, si bei ì ye tã ɲa. 8 Debei, ka maà je jingauu do laalɔ do inɔ sãmi iyi í ye bei lefee nwo, amma ka jɔɔ do pɛɛ hai nɛ lefee. Pɛɛ hai nɛ lefeeui í je ntɔ do idɔ ku má.

9 Si tia iyi ñ tako ñ ce nɲe wo ñ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa. 10 Amma bii ñ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa wala do ilu bine ɲa do ile ɲa do woo tɔɔ iwɛ ɲa, kù je hai dasi Jesu naane ɲai ñ wa n fãa, domi bii bɛɛbei tilasii i fita hai si andunya ɲa. 11 Ñ ni i maà tɔtɔɔ do ine iyi wa kpe arae

woo dasi Jesu naane nɔ wa ce sakara, wala bine, wala iwɛ ku tɔɔ, wala ine ku bu, wala atɛ ku mɔ, wala ine ku taki. Nɔ inɛdɔ ine dimi bɛɛɛ ɲa i maà ya tɔtɔɔ i je ɲa mɔm.

12-13 Amu n kù nɛ kpãa n kiiti hai dasi Jesu naane ɲa. Ilaaɔi á kiiti ɲa. Amma í sɪa i kiiti inɛi igbɛ nɲe ɲa. Debei, i “nya ine laalɔ hai si anini nɲe” si bei kukɔi ideí Ilaaɔ wa fɔ.

6

I maà ya kpe nɲe kiiti bi ineí andunya ɲa

1 Bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce nɲe kurara, beirei aa ce í dale ineí igbɛ nɲe ɲa nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naane ɲa. 2 I kù mà ɲa iyi woo dasi naane ɲai aa na a kiiti inɛi andunya ɲa? Nɔ bii inɛi aa kiiti inɛi andunya ɲa, debei i kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ɲa? 3 I kù mà ɲa iyi awai aa ka kiiti amaleka ɲau? Aa na i fɔ ideí andunyau ihɛ má? 4 Na nɲu, bii kpaasie í ceɛ kurara, kù sɪa i jɔ hai dasi Jesu naane gɔ ku kiiti nɲe, nɲu iyi kù nɛ baa gɔ si igbei Jesu. 5 Ñ kɔ nɲe iyi ihɛ wai anyɔ ku ba ku mu ɲe. Ntɔ ntɔ, ine gɔ kù wa si anini nɲe iyi bisie í to ku kiiti kpaasie ɲai? 6 Na mii í ce ì waa kpe nɲe kiiti bi hai dasi Jesu naane ɲa.

7 Bii ide gɔ í wa si anini nɲe, wa nyisi mɔngɔ nɲei mam mam. Na mii í ce i ci ya yɔkɔ i te idɔ ɲa bii à rara nɲe. Na mii í ce i ci ya je a takii ɲe. 8 Amma inɛ taka nɲei ì ya maa raraa ine gɔ ɲa, kpaasi woo dasi Jesu

* 5:1 aboi baae kù je iye à bíei Pɔlu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baae í soi.

naane ɲa mɔm nii ì ya maa takii ɲa. ⁹ Inɛ, i kù mà ɲa iyi woo ce laalo ɲa a kaa ba tubu si bommai Ilaaɔ? I maà jò a dī iju nɲe. Woo ce adei abo yaamɔ do woo tɔw iwē ɲa do woo ce sakara ɲa do inɛ ɲa iyi à waa sūò inɛmɔkɔ kpaasi ɲa ¹⁰ do ile ɲa do ilu bine ɲa do woo mɔ atē ɲa do woo yaako inɛ ɲa do woo jɛ inɛ takii ɲa a kaa ba tubu si anundya titāi Ilaaɔ. ¹¹ Bɛɛbei inɛ gɔ nɲe ɲa à yɛ wo. Amma à wɛ ɲe, nɔ à jò ì má ɲa, nɔ ì jɛ dee dee ɲa na saabui irii Lafɛɛ Jesu Kirisi, do Hundei Ilaaɔ Lafɛɛ nwa.

I jò kucei ara nɲe ku na Ilaaɔ amboe

¹² Inɛ gɔ nɲe ɲa à ya ni, ñ nɛ kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sīa nɲe. An yɔkɔ n ni, ñ nɛ kpāai mii fei ku ce, amma n kaa n jò n jɛ arui nkāma. ¹³ Ì ya nyi i ni ɲa, ije í wɛɛi na inɔ, nɔ inɔ mɔ í wɛɛi na ije. Ntɔi, amma do nɲu fei Ilaaɔ á na ku kpa irii mii minji ɲau bɛ fei. Amma i ce laakai ɲa, ara kù wɛɛ na abo kaafe ɲa ku sūò. Í wɛɛi na Lafɛɛ nɔ Lafɛɛ mɔ í wɛɛi na iriɛ. ¹⁴ Ilaaɔ, nɲu iyi í jī Lafɛɛ hai si bale á jī awa mɔ do gbugbāɛ.

¹⁵ Inɛ i kù mà ɲa iyi ara nɲe í yɛi bei ikɔ ikɔi arai Kirisi? Debei, aa so ikɔi arai Kirisi i jò ku tɔtɔwò abo kaafe a je akā ɲa? Aawo, kaa ce. ¹⁶ Mà i kù mà ɲa inɛ iyi wa tɔtɔwò do abo kaafe, aɲaɔ à baa à jɛ ara akāi? Si kukɔi ideɪ Ilaaɔ à ni, aɲa minjiu fei aa na a jɛ ara akā. ¹⁷ Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í tɔtɔwò

do Lafɛɛ aɲaɔ à baa à nɛ lasabu akā.

¹⁸ I saa adei abo ɲa. Dulum iyi amanɛ wa ce fei ci ya má si arae, amma inɛ iyi wa ce adei abo, arai nɲu takaei wa dasi dulum. ¹⁹ Mà i kù mà ɲa iyi ara nɲe i jɛ bi ku wai Hundei Ilaaɔ iyi í wa si nɲe iyi Ilaaɔ í mu nɲe? I kù nɛ ara nɲe ²⁰ domi à ya nɲe do fia iyi kù nɛ jia. Na nɲu, i jò kucei ara nɲe ku jò inɛ ɲa a mà bɛɛɛɪ Ilaaɔ.

7

Ideɪ abɔdɔ

¹ Ide iyi ì kɔɔm wa si tia nɲe, nɲui ñ wa n jɛ nɲe wa bɛɛɛɪ. Í sīa inɛmɔkɔ ku maà so abo. ² Amma na sakara í sīa inɛ fei ku nɛ aboɛ, nɔ abo fei ku nɛ mɔkɔɛ. ³ Mɔkɔ í nɛ kú cea aboɛ mii iyi í jɔ a cea abo fei, nɔ abo mɔ ku cea mɔkɔɛ mii iyi í jɔ ku cea mɔkɔ fei. ⁴ Abo kaa yɔkɔ ku ce bei í bi do arae, domi araeu ti mɔkɔɛi. Bɛɛɛɪ mɔkɔ mɔ kaa yɔkɔ ku ceò arae bei í bi, domi nɲu mɔ arae ti aboɛi. ⁵ I maà ya kɔ ku sūò abo nɲe ɲa bii kù jɛ inɛ minji feii ì gbɔsi nɲe ì yɔw ɲa iyi á sīa i jò titā ɲa si waati keeke ku ba i na ara nɲe i ce kutɔw ɲa. Nɔ si anyiɛ i tɔtɔw má ɲa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ á yɔkɔ ku jɛ i kaa na i yɔkɔ i mu ara nɲe nɔ Seetam á na ku lele ɲe.

⁶ N kù wa n fɔ iyi ihɛ bei tilasi, amu de ñ wa n tɔw ɲe. ⁷ Á sīaam si bii inɛ fei í wɛɛ kaafe bei amu takam, amma Ilaaɔ í cea inɛ fei amuaɛi, ti inɛ ihɛ ikā, ti inɛ ihɔ mɔ ikā.

⁸ Amma ñ wa n sɔ kaafe ɲa do jaaɔ ɲa á sīa a maa wɛɛ nɲa kaafe bei ñ wɛɛ. ⁹ Amma bii a

kaa yɔkɔ a mu ara nɛɔ, a dede nje a so nje, domi í sía a so nje do iyi aa maa wɛɛð binɛɛ ntɔ ntɔ.

10-11 Nsei, inɛ ɛa iyi à so nje tã aɲai n̄ wa n sɔ woodau ih̄. Mɔkɔ ku maà kɔsi aboɛ, nɔ abo mɔ ku maà kɔ mɔkɔɛ. Amma bii à fɛ nje, abo ku buba ku maà so mɔkɔ titɔ, walakɔ ku nyi bi mɔkɔ nwoɛu. Kù je amui n̄ wa n na ɛe woodau ih̄, Laf̄ɛi wa na ɛe.

12 Inɛ ɛa iyi à gbe aɲa mɔi n̄ wa n sɔ iyi ih̄, kù je Laf̄ɛi í fɔɔ. Bii woo dasi Jesu naane gɔ í ne abo, nɔ abou kù je woo dasi naane, bii abou í jesi aɲa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ. 13 Bii abo gɔ mɔ í ne mɔkɔ nɔ mɔkɔu kù je woo dasi Jesu naane, bii í síaa mɔkɔu si aɲa a maa wɛɛ, ku maà kɔsiɛ. 14 N̄ ni beɛbei domi Ilaaɔ á yɔkɔ ku cica mɔkɔ hai dasi Jesu naaneu na aboɛ. Beɛbe mɔi Ilaaɔ á yɔkɔ ku cica abo hai dasi naaneu na mɔkɔɛ. Nɔ á yɔkɔ ku cica ama nɛɔ a mɔ. Bii kù je beɛbe, amu ɲau, cefee ɲai aa je. 15 Amma hai dasi Jesu naaneu, bii í ne, jɔɛ ku koo. Kù je tilasi i maa wɛɛð nje ɛa domi Ilaaɔ í kpe wai ka maa wa si laakai ku sũ. 16 Amma bii í jesi i maa wɛɛ ɛa í sía, domi awɔ abo i kù mà bii í je mɔkɔɛ á na ku ba faaba na iriɛ. Nɔ awɔ mɔ mɔkɔ i kù mà bii í je aboɛ á na ku ba faaba na iriɛ.

I wɛɛ bei ò tako ò ye ɛa Ilaaɔ í bei í kpe ɛe

17 Aɔ Laf̄ɛi í jileɛa inɛ fei tengi bii á ne si kuwɛɛɛ. Na nɛɔ, baai ide i nje ku so baasi, í sía inɛ fei ku máa ne si kp̄ai kuwɛɛ bii í

tako í wa wo Ilaaɔ í bei í kpoo. Iyi n̄ jileɛa igbei inɛi Jesu ɛa bii fei mbe. 18 Bii à dasi inɛ bango Ilaaɔ í bei í kpooi, laf̄ɛe ku wɛɛ beɛbe. Inɛ mɔ iyi a kù dasiɛ bango Ilaaɔ i bei i kpoo, laf̄ɛe ku maà de a dasiɛ bango má. 19 Bii à dasi inɛ bango wala bii a kù dasiɛ, kãmaɛ kù je taale, amma woodai Ilaaɔ ku jirimai í sía. 20 Inɛ fei ku leekí si bei í wɛɛ í bei í gbɔð kukpei Ilaaɔ. 21 Ì je aru wo waati iyi Ilaaɔ í kpeɛi? Maà ti i jò inɛe ku fɔ. Amma bii ò na ò ba kp̄aa gɔ iyi aa nɛð araɛ, beɛge si be gbakã. 22 Aru iyi Aɔ Laf̄ɛi í kpe í baa í je inɛ iyi í ne araɛi na saabui Laf̄ɛe. Beɛbe mɔi inɛ iyi í ne araɛ iyi Aɔ Laf̄ɛi í kpoo, laf̄ɛe í baa í je arui Kirisi. 23 À ra ɲei do fia hai ne jia. Na nɛɔ, i maà jò i je arui inɛ ɛa. 24 Inɛ inɛm ɛa, i jò inɛ baa yooma fei ku leekí si wajui Ilaaɔ si bei í wɛɛ wo Ilaaɔ í bei í kpoo.

Idei kaafe ɛa

25 Nsei, iyi í je ti inɛ ɛa iyi a kù tɔtɔ sɛɛ do inɛ gɔ titã, n kù ne ide gɔ iyi í je woodai Laf̄ɛe. Amma si bei Laf̄ɛe í ce araarem n̄ jɛð ilu naane, n̄ wa n sɔ ɛe iyi í je lasabum.

26 N̄ tamaa, na wahalai waatiu ih̄i á sía inɛ fei ku wɛɛ bei í wɛɛ nsei. 27 Bii ò ne abo, maà de kp̄aa i fɛfɛɛ nje. Bii ò nɔ ò wɛɛ kaafe, maà de abo. 28 Amma do nɛɔ fei bii ò so abo i kù ce dulum. Bii mudɛɛ mɔ í so mɔkɔ, kù ce dulum. Amma inɛ ɛa iyi à so nje, asoi andunya nɛɔ à kɔsi, nɔ n kù bi i ye beɛbe ɛa.

29 Inem ɲa, iyi ñ wa n fɔ wee, waatiu kù sɔ má. Na ɲɲu, hai nsei inɛ iyi í ne abo, í sɪa ku ye bei inɛ iyi kù ne abo. 30 Nɔ inɛ iyi wa kpata ku ce bei inɛ iyi kù ne inɔ ku fɔ. Inɛ mɔ iyi wa nyaanyi ku ce bei inɛ iyi kù ne inɔ didɔ. Inɛ mɔ iyi wa ra ngɔɔ, ku ce bei kù je titɛɛ. 31 Inɛ iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakæ fei si be. Ñ wa n fɔ beɛbei si na iyi í jò yaase bei andunyau ihɛ í ye kaa kpe jjiida má. 32 N kù bi nkāma ku maa bitandi ɲɛ. Inɛ iyi kù so abo, laakæ fei si icei Lafɛɛi í ya wa, í ya maa de ɲɲu ku ce iyi á dɔa Lafɛɛ si. 33 Amma inɛ iyi í ne abo, lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á dɔa aboɛ sii í ya maa de ku ce. 34 Laakæ ci ya je akā. Inaabo ɲa iyi a kù ne mɔkɔ do mudɛɛ ɲa lasabu ɲa si ideɪ Lafɛɛi í ya wa ku ba a je dee dee si ara do si hunde. Amma inɛ iyi í ne mɔkɔ lasabue si mii ndii andunya ɲai í ya wa. Mii iyi á dɔa mɔkɔɛ sii í ya maa de ku ce.

35 Na aranfāani ɲɲei ñ wa n fɔ iyi ihɛ, kù je na n dasi ɲɛ wahala, amma na n nyisi ɲɛ iyi í sɪa i ce ɲai ku ba i na Lafɛɛ ara ɲɲɛ mam mam.

36 Bii inɛ ɔ í ye ama inaaboɛ í jɪa í to abɔdɔ nɔ í ye kù sɪa ku maa weɛ kaafe, nɔ í bi a gbāa abɔdɔ, kù ce bei í bi. Bii í ni a gbāa abɔdɔ kù ce dulum. 37 Amma inɛ iyi í dasi idɔ dim dim bii kù je do tilasi ɔ, bii í jilɔ si ama inaaboi ɲɲu ku maà so mɔkɔ, mii jiidai í lasabu. 38 Beɛbe mɔi inɛ iyi í jò à gba ama inaaboɛ abɔdɔ mii

jiidai í ce, amma inɛ iyi í kɔ a gba titɛɛ abɔdɔ ɲɲui í ce í re.

39 À dɪ aboi si mɔkɔɛ bii mɔkɔɛ í weɛ si hunde, amma bii mɔkɔu í ku, abou í ne araɛ ku so mɔkɔ titɔ iyi í bi, lafɛɛ de kù je woo dasi Jesu naane. 40 Amma si lasabum, bii abou í bubæ jaaɔ, inɔ didɔɛ á la ku re. Nɔ ñ tamaa Hundei Ilaaɔi í sɔm ideu ihɛ.

8

Ije iyi à ceò kuwee

1 Nsei si ideɪ mii iyi à ceò kuwee ñ lɔ si. Ntɔi awa fei à ne kumà si bei ñ fɔ ɲa. Kumà í ya jò inɛ ku ne faaui, amma kubi í ya sobi inɛ. 2 Bii inɛ ɔ í tamaa ɲɲu í mà ngɔɔ, kù mà nkāma titā si bei í jɔ. 3 Amma inɛ iyi í bi Ilaaɔ, Ilaaɔ í mà lafɛɛ.

4 Iyi í je ti ideɪ ɲai kuwee si bii ñ waa bee mà í sɪa í ya ɲɔɔ ɲa. Awa à mà iyi iwɛ kù je ngɔɔ si andunya. À nɔ à mà iyi Ilaaɔ ɲɲu akāi í weɛ. 5 Ntɔ ntɔ, iwɛ nkɔɔ do lafɛɛ nkɔɔi í wa lele do si ile. Amma baɔ do iyi inɛ ɲa à waa tɔɔ iwɛ nkɔɔ nkɔɔ, 6 bi tu wa Ilaaɔ akāi í weɛ. ɲɲui í je Baaba, hai bi tɛɛi mii fei wa naa. Na iriei awa à nɔ à weɛ. Lafɛɛ akā mɔi í nɔ í weɛ. ɲɲui í je Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceò. Do saabuei à neò kuwee.

7 Amma kù je inɛ feii í mà iyi be. Hee nsei inɛ ɔ ɲa iyi à tako à ne dɔɔnei iwɛ ku tɔɔ à waa ɲɔ ɲau bei ijei kuwee, nɔ idɔ ɲa wa ye taale ɲa na gbugbā hai ne ɲa. 8 Kù je ijei á bɔɔ wa bi Ilaaɔ. Bii à je, kaa kɔɔ nwa si ngɔɔ, bii a kù nɔ a kù je, kaa jò ka kua ngɔɔ.

⁹ Amma i ce laakai ña ku ba ara ku ne nñe ku maà dasi ine gɔ ña dulum. ¹⁰ Bii nsei, awɔ iyi ì ne kumà ì buba ì waa je ilei iwē, ine iyi kù ne gbugbā, bii í yee be, nñu mɔ á ne wɔkɔ ku je ijiei kuweeui baa bii idɔe wa yɛ̀d taalee. ¹¹ Nɔ do saabui kumàe kpaasieu ku ce nfe, nñu mɔ iyi Kirisi í ku na irie. ¹² Bii ì waa cea kpaasi hai ne gbugbā nñe ña dulum beɛbe ña nɔ ì waa mee ña si idɔ ñña ña, Kirisi takaɛi ì waa cea dulum ña. ¹³ Na nñu, bii injai á jò kpaasim gɔ ku dasi kurara, n kaa n ño inja má ajɔ kama ku ba n maà n dasie kurara.

9

Kpāai mii iyi woo be í ne do ice iyi í ne ku ce

¹ N kù ne aram nii? N kù je woo bei? N kù ye Jesu Lafēe nwai? I kù je isoi icem iyi ñ cea Lafēe ñai? ² Baa bii ine gɔ ña à kɔ ku màm bei woo be, ñ je woo be bi tu ñe, domi injei ì je seɛda iyi wa nyisi iyi amuu woo bei Lafēi ntɔ ntɔ.

³ Ine ña iyi à waa wusem, ide iyi an je ñña wee. ⁴ A kù ne kpāa ka je nɔ ka mɔi? ⁵ A kù ne kpāa ka ne abo woo dasi Jesu naane iyi á si wa bei woo be gɔ ña à waa cei? Bei ifai Lafēe ñau do Sefaa Piee? ⁶ Mā amu do Baanabasi awa akāi a kù ne kpāai a ya na wa ije, í gbe ka ce ice? ⁷ Ine kama kaa bɔ ikoi igū do fiari nñu takaɛ. Ine kama kaa lɔ jii ndii rezēe iyi kù je isoɛ. Nɔ ine kama kaa maa degbe meemu gaa iyi kù waa mɔ amɔe.

⁸ Kù je do bisii amane nñu akāi ñ wa n fɔ̀d ideu ihē. Ide akāui do iyi woodai Moizi wa fɔ̀. ⁹ Moizi í kɔ si tiai woodaɛu í ni, i maà ti i dī gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yɔyɔe. Na kete ñai Ilaaɔ í fɔ̀d iyi be ba. ¹⁰ Mā na iri nwai wa fɔ̀d ideu. Oo, na iri nwai à kɔ̀, domi í sīa woo logoo do ine iyi wa kpokpo aña fei a maa cɔ kpāai ikpē ñña. ¹¹ Ide iyi à sɔ̀ ñe í yei bei idei Hundei à gbē ñe. Debei, bii ì mu nwa sɔ̀ndai ara ña, aa jò ku la ññei? ¹² Bii ine gɔ ña à ne kpāae bi tu ñe, awa mɔ ni a kù re ña?

Amma a kù ceɔ kpāau ice si ñe. À temua si fei ndee ku ba ka maà ti ka dī kpāai laabaau jiidai Kirisi. ¹³ I kù mà ña iyi ine ña iyi à waa ce ice kpasēi Ilaaɔ, bei à ya ba ije ñña? Ine ña mɔ iyi à je woo wee ña, si kuweeu bei à ya ba mii ku je ñña. ¹⁴ Beɛbe mɔi Lafēe í jilɔ̀ si ine ña iyi à waa sisi laabaau jiidau aña mɔ a ba ije ñña si be.

¹⁵ Amma n kù ceɔ kamae ice. N kù nɔ n kù wa n kɔ̀ iyi ihē ku ba a ceem beɛbe. Ñ gbasi n kù do iyi ide iyi ñ wa n tɔ̀dɔ̀ fufuu ihē á ce nfe. ¹⁶ N kù wa n tɔ̀dɔ̀ fufu si na iyi í jò ñ wa n sisi laabaau jiiɔ̀. Amma tilasii bi tom n coo. Nɔ ijuukpāi á je titom bii n kù waaɔo ideu. ¹⁷ Bii do idɔ̀ɔ̀bim nii ñ wa n coo, ñ ne kpāai n ba riba. Amma tilasi ñ ne ku ceem mɔm nii domi Ilaaɔi í dasim. ¹⁸ Debei, yoomai í je ribam. Ribam nii í je n waaɔo laabaau jiidai Kirisi, ku maà ti ku je do idei fia nɔ n maà n ti n ce ice do kpāa iyi ñ ne.

¹⁹ Ñ ne aram, n kù je arui ine

kāma. Amma do n̄ju fei n̄ ce aram arui in̄e fei ku ba n̄ fa in̄e nkp̄ɔ n̄ naaɔ wa bi Kirisi. ²⁰ Bi Zuifu ŋa n̄ baa n̄ je bei Zuifu, ku ba n̄ fa ŋa wa. In̄e ŋa m̄o iyi à waa jirima wooda n̄ je in̄e akā ŋja ku ba n̄ fa ŋa wa baa bii amu takam n̄ kù wa si aw̄ɔi wooda. ²¹ Bi in̄e ŋa iyi a kù ne wooda n̄ je in̄e akā ŋja ku ba n̄ fa ŋa wa. Kù je n̄ kù wa n̄ jirima woodai Ilaaɔ, domi n̄ wa n̄ too woodai Kirisi. ²² Bi in̄e ŋa iyi a kù ne gbugbā amu m̄o n̄ ce bei in̄e iyi kù ne gbugbā ku ba n̄ fa ŋa wa. N̄ ce bei in̄e fei í ye ku ba ḡɔḡɔ ŋja ŋa a ba faaba, baa bii beirei. ²³ N̄ wa n̄ ce fei nd̄ɛɛi ku ba kuwee iyi laabaau jiidau í ne n̄ basi ikp̄ɛ.

²⁴ In̄e fei ì mà ŋa si gaasai kusei in̄e feii í ya sei amma in̄e akāi í ya ba ribaɛ. Na n̄ju, i hanya ku ba i ba ribaɛ ŋa. ²⁵ Woo ce gaasai kusei ŋa à ya maa mu ara ŋjai si fei nd̄ɛɛ. À waa ce beɛbe ku ba a ba fulai wua * ŋa iyi á gb̄e n̄o ku w̄o. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi ci ya tā. ²⁶ Na ŋɔi í ce n̄ wa n̄ sei bei in̄e iyi í ne mii iyi wa lele. N̄ wa n̄ jabu amma kù je si ngb̄e. ²⁷ N̄ wa n̄ wahala aram nt̄ɔ nt̄ɔ ku ba n̄ kāmiaɛ n̄o n̄ maà n̄ ti n̄ je in̄e iyi aa na a lele aw̄ɔ ngb̄e waati iyi n̄ cea in̄e ŋa waazo n̄ tā.

10

I maà ya t̄ɔ iw̄ɛ ŋa

¹ In̄e in̄em ŋa, n̄ bi i mà ŋa iyi si waatii Moizi, bala nwa ŋau fei kudūi ij̄ui à too n̄o aŋa fei

à kua tenkuu do ise. ² Kudūi ij̄ui ku too do tenkuu ku kua í yei bei à dasi ŋa inyi n̄o à baa à je m̄ɔc̄ɔi Moizi ŋa. ³ N̄o aŋa fei ije dimi akā ḡɔi à je. Ij̄eu hai bi Ilaaɔi í naa. ⁴ N̄o aŋa fei inyi dimi akāi à m̄o. Inyiu Ilaaɔi í j̄ò í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ŋai. N̄o Kirisii í je kutau. ⁵ Do n̄ju fei, Ilaaɔ í j̄ò in̄e nkp̄ɔ ŋja í ku si ḡbabua si na iyi í j̄ò daa ŋja ku s̄laa si.

⁶ Nsei, mii ŋau bei í je nwa yaase ku ba ka maà ne bine laal̄o ŋa bei aŋa m̄o. ⁷ N̄o i maà ya t̄ɔ iw̄ɛ ŋa bei ḡɔḡɔ ŋja ŋa à ce. Ì mà ŋa iyi à k̄o idei iw̄ɛ ku t̄ɔ ŋja à ni, in̄e ŋau à buba à je à m̄o, n̄o à dede à waa jojo. ⁸ Ka maà ya ce ad̄ei abo kaafe bei ḡɔḡɔ ŋja ŋa à ce, n̄o amane dubu k̄anf̄ia do m̄ɛeta (23.000) í ku si āj̄o akā. ⁹ Ka maà ya ka c̄o laakai Ilaaɔ bei í to bei ḡɔḡɔ ŋja ŋa à ce, n̄o n̄jo ŋa à kpa si ŋa in̄e nkp̄ɔ. ¹⁰ Ka maà ḡbaḡba bei ḡɔḡɔ ŋja ŋa à ce, n̄o amalekai iku í kpa ŋa.

¹¹ Mii ŋau bei í ba ŋa bei yaase, n̄o à k̄ɔo ku ba ka ce laakaii ara nwa, awa iyi à w̄ɛɛ si waatii ank̄anyiu ih̄ɛ. ¹² Na n̄ju, in̄e iyi í tamaa n̄ju wa leek̄i dim dim ku j̄ò ku ce laakaii araɛ, ku ba ku maà ti ku cuku. ¹³ I kù ye dimii laakai ku c̄o ḡo ŋa iyi kù je dimi iyi in̄e fei í ya ye. Ilaaɔ ilu naane kaa j̄ò a c̄o laakai n̄je ku re zaka bei aa ȳɔk̄o i temuaɔ ŋa. Amma si laakai ku c̄o baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i ȳɔk̄o temua ŋa.

* **9:25** fulai wua Si waati ŋja in̄e iyi í cua kpaasi ŋa si gaasai kusei, fulai wuai à ya daa si iri

14 Na n̄ju kpaasim ña, i saa iwē ku tɔɔ ña. 15 Ñ wa n ba ñe ide ku fɔi bei ilu laakai ña. I jò i ce lasabu si iyi ñ wa n fɔ ña. 16 Si ijei Lafēe, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuò Ilaaɔ wa nyisi iyi à ne ikpē si njei Kirisi. Nɔ pēe iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à ne ikpē si arai Kirisi, mà irei. 17 Si na iyi í jò awa fei pēe akāui à je, n̄jui í jò baa do iyi à kpɔ fei à je ara akā, domi awa fei à ba ikpē nwa si pēe akāu.

18 I cɔ inei Izireli ña. Ine ña iyi à waa je ijei kuwee, à ne ikpē si bi ku weeu, mà irei. 19 Debei, mii ñ wa n fɔ. N kù ni ña iyi à ya ceò kuwee í je ngɔɔ. N kù nɔ n kù ni iwēu takae mɔ í je ngɔɔ. 20 Aawo, amma ñ wa n fɔi ñ ni kuwee iyi woo tɔɔ iwē ñau à ya ceu, inei inɔko ñai à ya cea, kù je Ilaaɔ. Nɔ wee n kù bi i ne ikpē do inei inɔko ña. 21 Ine iyi ì ya je ijei Lafēe ña nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfue ña, i kaa nyi i sinda i ño ña iyi à ceàò inei inɔko ña kuwee má ña nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu ña ña. 22 À bi ka dede igui Lafēei? À roo gbugbāi?

I ce fei ndeε ku ba ine ña a mà beεrei Ilaaɔ

23 Ine gɔ ñe ña à ya ni, ñ ne kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndeε si á s̄la ñe. Ntɔ ntɔ, ì ne kpāai i ce mii fei ña, amma fei ndeε kaa mua ine gbugbā. 24 Ine kāmā ku maà dede aranfāanii n̄ju takae amma ku dede ti ine mmu ña.

25-26 Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, ilε do mii iyi í wa si fei ti Aɔ Lafēei. Na n̄ju, ña iyi à waa

ta aja fei i ño ña, i maà bee ide kāmā ña ku ba idɔ ñe ku maà ye taale ñe.

27 Bii hai dasi Jesu naane gɔ í kpe ñe ku je, bii ì dasi idɔ i koo ña, mii iyi à na ñe fei, i je ña, i maà ya bee ide kāmā ña ku ba idɔ ñe ku maà ye taale ñe. 28 Amma bii ine gɔ í s̄ ñe í ni, iyi ihē à ceò kuweei, i maà ño ña na ine iyi í s̄ ñe idɔe ku maà ye taaleε. 29 Kù je na idɔi ñe taka ñe, amma na ti ine iyi í s̄ ñeui.

Ntɔ ntɔ, idɔi ine gɔ kaa ye taalei ara ku nem. 30 Bii ñ saabu Ilaaɔ si ije, ine kāmā kù ne kpāa ku ye taalem na ijeu iyi ñ saabuò Ilaaɔ tā.

31 Na n̄ju, bii ì je ì waa mɔ ña, walakɔ bii ì waa ce ngɔɔ ña i ce fei ndeε ku ba ine ña a mà beεrei Ilaaɔ. 32 I ce kuweε ñe do yaase bei i kaa dasiò ine kāmā kurara ña, hai Zuifu ña do Gereki ña hee do inei igbei Ilaaɔ ña fei. 33 I sisim ña. Amu takam ñ wa n ce kookaai ku ba kucem ku d̄a ine fei si, si mii baa yooma fei. N kù wa n de aranfāanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11

1 I sisiim ña bei amu takam ñ wa n sisi Kirisi.

Yaase bei í s̄la ine ku nyisiò beεrei Ilaaɔ wee

2 Ñ wa n saabu ñe do iyi ì ya maa ye gigiim si fei ndeε ña, do si bei ì mu cio iyi ñ kɔ ñe siu dim dim ña. 3 Amma ñ bi i mà ña iyi Kirisii í je ine ngboi inemɔkɔ baa yooma fei, inemɔkɔ mɔi í je ine ngboi

aboε, Ilaaḏ mōi í je inε ngboi Kirisi. ⁴ Inεmākō iyi wa ce kutḗ walakō walii fei, bii í bii iriε kù waa nyisi beεrei inε ngboε. ⁵ Amma inaabo iyi wa ce kutḗ walakō walii fei, bii kù bii iriε, kù waa nyisi beεrei inε ngboε. Í yei bei inaabo iyi à gbogoo iriε. ⁶ Bii inaabo kù waa bi mango ku we, ku gbogoo iriε. Amma bii iri ku gbogoo í jeaa anyḗ, ku we mango. ⁷ Kù s̄a inεmākō ku bii iriε domi Ilaaḏ í takae ku jḗ nḗ ku nyisi amboεε, amma inaabo, amboei inεmākōi wa nyisi, ⁸ domi hai si kutaka inεmākō kù fita hai si inaabo, amma inaaboi í fita hai si inεmākō. ⁹ Beεbe mōi a kù taka inεmākō na inaabo amma à taka inaaboi na inεmākō. ¹⁰ Na n̄ju, na irii amaleka ḗa í s̄a inaabo ku we mango ku nyisi iyi n̄ju wa s̄a mākoi n̄ju iri ilε. ¹¹ Amma do n̄ju fei si wajui Lafēε inε gḗ kaa yḗkō ku ni n̄ju í nε gbugbā n̄ju ku ce kuwεei n̄ju ikā, domi inaabo í nε bukaatai inεmākō, inεmākō mḗ í nε bukaatai inaabo. ¹² Bei à nya inaabo hai si inεmākō, beεbe mōi à bí inεmākō hai bi inaabo, amma Ilaaḏi wa ce fei ndεε.

¹³ Inε taka n̄je í lasabu ḗa. Í s̄a inaabo ku tḗ Ilaaḏ hai we mango? ¹⁴ Inε taka n̄je í kù mà ḗa iyi anyḗi bii inεmākō í nε ntoi iri sisḗ? ¹⁵ Amma bii ntoi irii inaabo í sḗ, boodai. À muaa ntoi iriεi ku je bei fuugεε. ¹⁶ Bii inε gḗ wa bi ku ba wa kakḗ ku ce si ideu be, amu de n̄ wa n fḗ iyi si inḗ nwa do si igbei inεi Ilaaḏ ḗa a kù nε dḗnε mmu gḗ ma.

Ijei Lafēε

(Cḗ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

¹⁷ Ide iyi an sḗ ḗε nsei, n kaa n saabu ḗε si, domi á s̄a kutḗtḗ n̄je ḗau ku mu ḗε gbugbāi wo, amma wee nsei wa keke ḗei. ¹⁸ Sinte, à s̄m à ni bii ì tḗtḗ ḗa inε gḗ ḗa à wa si inḗ ḗε iyi inḗḗ ḗa í ci ya nε anu akā. Nḗ n̄ tamaa ntḗi. ¹⁹ Ntḗ ntḗ, kù nε bei á ce iyi n̄je ku fεfε kù wa si anini ḗε, ku baa mà inε ḗa iyi à je ti ntḗ. ²⁰ Bii ì tḗtḗ ì waa je ḗa, ì ya tamaa bei ijei Lafēεi ì waa je ḗa amma iboi, ²¹ domi bii ì buba ḗa gbakā, inε fei í ya maa saasai ku je sḗndaε iyi í naaḗ wa, nḗ a jḗ inε gḗ ḗa do ari, nḗ inε gḗ ḗa à je à mḗ hee atē ku kpa ḗa. ²² I kù nε kpasēi ara ḗε bii aa je í mḗ ḗai? Mà ì bi ì donda igbei inεi Ilaaḏ ḗa, nḗ ì dasi ilu are ḗa anyḗ ḗai? Beirei an ni ḗε. N saabu ḗε? Aawo, n kaa n saabu ḗε si n̄ju be.

²³ Ide iyi n̄ gba hai bi Lafēε n̄ kḗ ḗε si wee. Idū ajḗ iyi à so Lafēε Jesu à daa inε ḗa si awḗ í so p̄εε ²⁴ í saabu Ilaaḏ, nḗ í bububue. Nḗ í ni, iyi ihēi í je aram iyi n̄ na na iri ḗε. I ya ce iyi ihēi í maa yeḗ gigim ḗa. ²⁵ Beεbe mōi, iyi à je à tā, í so kḗfu í ni, kḗfuu ihēi í je akabuu titḗi Ilaaḏ iyi í d̄i do n̄jem. Waati iyi ì waa mḗ do kḗfuu ḗa fei, ì ya coo ì maa yeḗ gigim ḗa. ²⁶ Waati kāma iyi ì waa je p̄εu nḗ ì waa mḗ do kḗfuu ḗa fei, ikui Lafēεi ì waa sisi ḗa hee koo nyiḗ wa.

²⁷ Na n̄ju, inε iyi í je p̄εei Lafēε walakō í mḗ do kḗfue, nḗ

kuwεεε kù jε dee dee, í raraa arai Lafēε do njeεi. ²⁸ Na nηu, ine fei ku wuse arae ku bei ku je p̄εeu, nō ku mō do kōofuu. ²⁹ Ntō ntō, bii ì jε nō ì waa mō ηa nō ì kù mà ηa iyi arai Kirisii, ì waa soa ara nηe taalei si kujε do si kumō nηε. ³⁰ Njoi í jò ine nkpō nηe wa ce b̄ōō nō gōgō ηa à jε mōngō ηa, gōgō ηa mō à ku. ³¹ Bii à kiiti ara nwa do ntō, Ilaaō kaa kiiti wa má. ³² Amma bii Lafēε í kiiti wa, í ya jò ka baa si kpāa jiidai ku ba ku maà ye taale nwa do inei andunya ηa ajō.

³³ Na nηu, ine inem ηa, bii ì waa tōtō ku ba í jε ηa, í jò í ya degbe nje. ³⁴ Bii ari wa kpa ine gō, ku jε sōndae kpasē ku ba í maà na í so taale si kutōtō nηe. Ide iyi í gbe, an ce nηe cioε bii ñ na ñ to wa.

12

Amua ηa iyi Hundei Ilaaō wa mu nwa

¹ Nsei, ine inem ηa, iyi í jε idei amua ηa iyi Hundei Ilaaō wa mu nwa, ñ bi í mà ntōε ηa. ² Ì mà ηa, waati iyi í kù mà Ilaaō ηa à ya maa fa ηei si kpāai iwē dekí ηa ku tōō. ³ Na ηoi í jò ñ wa ñ bi í mà ηa, ine kāmā iyi í jò Hundei Ilaaō wa gbāa fei kaa yōkō ku ni à ceekpe Jesu. Nō ine gō kaa yōkō ku ni Jesui í jε Lafēε, bii kù jε Hundei Ilaaōi wa gbā lafēε.

⁴ Amua ikā ikāi í wεε, amma Hundε akāui wa kpē ηa. ⁵ Ice ikā ikāi í wεε, amma Lafēε akāi à waa cea. ⁶ Gbugbāi Ilaaō wa ce ice si ine fei ikā ikā, amma Ilaaō akāui wa mua ine fei gbugbā iyi á ceò ice baa yooma

fei. ⁷ Í na ine fei amua iyi wa nyisi iyi Hundε wa ce ice sie nō ku ceò ice na aranfāanii ine fei. ⁸ Hundei Ilaaōi í ya mua ine gō ηa amua a muaò ine ηa bisi, nō Hundε akāui í ya mua ine gō ηa mō amua a fō ide do kumà. ⁹ Hundε akāui í ya mua ine gō ηa gbugbāi naane ku dasi, nō ku mua ine gō ηa gbugbā a jò b̄ōō ηa a ba iri. ¹⁰ Bεεβε mōi Hundε akāui í ya mua ine gō ηa gbugbā a ceò maamaake ηa, nō ku cea ine gō ηa amua a ceò walii, nō ku mua ine gō ηa mō bisi a mà bii í jε mii iyi ine gō wa ce do Hundei Ilaaōi wala bii í jε do hundε mmu gōi. Í ya jò ine gō ηa a fō ide do fee ηa iyi a kù waa gbō, nō ku mua ine gō ηa mō bisi a tuseò ideu. ¹¹ Amma Hundε akāui wa ce fei ndεε. Wa mua ine fei amua ikā ikā bei í bi.

Woo dasi Jesu naane ηa fei à jε ikō ikā ikāi ara akā

¹² Kirisi í yei bei ara akā do ikō nkpō nkpō. Arau akāi baa bii í ne ikō nkpō nkpō, ¹³ domi Hundε akāi à da nwa si ku ba awa fei ka jε ara akā, hai Zuifu ηa hee do dimi mmu ηa, hai aru ηa hee do ine ηa iyi a ne ara nηa. Nō bi Hundε akāui awa fei à waa mō.

¹⁴ Kù jε ikō akāi ara í ne, amma nkpō nkpōi. ¹⁵ Baa bii ise í fō í ni, si bei n kù jε awō n kù wa si ara, do nηu fei, í wa si ara. ¹⁶ Baa bii ití í ni, si bei n kù jε iju n kù wa si ara, do nηu fei nηu mō í wa si ara. ¹⁷ Bii arau fei í jε iju, beirei á ce ku gbō ide. Walakō bii fei ndεε í jε ití, beirei á ce ku gbō

inúnu. ¹⁸ Amma ntɔ ntɔ Ilaaḏ í dasi ikḵ ikā ikā fei si arai bei í bi. ¹⁹ Bii ara kù ne ikḵ ikḵ kaa ce. ²⁰ Na nḡu, ikḵ nkpḵ nkpḵi í wεε, amma arau akāi.

²¹ Iju kaa yḵkḵ ku sḵ awḵ ku ni nḡu kù ne bukaataε. Iri mḵ kaa yḵkḵ ku sḵ ise ku ni nḡu kù ne bukaataε. ²² Iyi í re mḵm, baa ikḵi ara ḡa ḡa iyi à ya ni a kù ne gbugbā, ara í ne bukaata nḡa jiiida. ²³ Nḵ ikḵ ḡa iyi à ne anyḵ si ara, à ya ka gbḵ nḡa ku re. Iyi a kù jḵ ka maa kpe iri nḡa, aḡai à ya ka gbḵa ku re. ²⁴ Amma ikḵ ḡa iyi à gbe iyi a kù ne anyḵ, a kù ne bukaatai ka gbḵ nḡa bεεbe. Ilaaḏ í ce ara bεεbei ku ba ikḵ ḡa iyi a kù ne bεεε ḡau ka jirima ḡa ku re. ²⁵ Í cooi ku ba ara ku maà fεεfεε nje, amma ikḵ ikā ikā ḡau fei a maa gbḵa nje. ²⁶ Bii ikḵi ara gḵ í ba wahala, aḡaḵ iyi à gbe ḡau feii à ya gbḵ ara kurou aḡḵ. Bεεbe mḵi bii à saabu gḵgḵ, aḡaḵ iyi à gbe ḡau fei à ya ne inḵ didḵi aḡḵ.

²⁷ Nsei inḡe fei ì je arai Kirisi nḵ inε baa yooma nḡe fei í je ikḵ ikā ikāε. ²⁸ Bεεbei, si igbei inei Jesu ḡa Ilaaḏ í tako í cica inε gḵ ḡa à je woo be ḡa, minjisia walii ḡa, mεetasia mḵ woo kḵ inε ḡa si cio. Si anyii nḡu nḵ í cea inε gḵ ḡa amuai maamaake ḡa ku ce, inε gḵ ḡa mḵ à ne amuai bḵḵ ḡa ku faaba, inε gḵ ḡa mḵ à ne amuai inε ḡa ku sobi, inε gḵ ḡa mḵ à ne amuai inε ḡa ku cuaḵ, nḵ inε gḵ ḡa mḵ aa yḵkḵ a fḵ fee ḡa iyi a kù waa gbḵ. ²⁹ Kù je aḡa feii à je woo be ḡa, walakḵ walii ḡa, walakḵ woo kḵsi cio ḡa. Kù

nḵ kù je aḡa feii à ne amuai maamaake ḡa ku ce ³⁰ walakḵ amuai bḵḵ ḡa ku faaba. Aḡa fei sisi à nḵ à ne amuai fee ḡa iyi a kù waa gbḵ ku fḵ, walakḵ ideu ku tuse. ³¹ Amma i hanya i de amua ḡa iyi à re do bεεε ḡa.

Iyi í re mḵm, an nyisi ḡe kpāa iyi í re fei ndεε.

13

Idei Kubi

¹ Baa bii ñ wa n fḵ ide do feei amanε ḡa ikā ikā do ti amaleka ḡa nḵ n kù ne kubi, ñ yei bei iso iyi à waa cā walakḵ bei londi. ² Baa bii ñ ne amuai walii ku ce, nḵ ñ mà asiiu fei nḵ ñ ne kumà fei, baa bii ñ dasi Ilaaḏ naanε hee bei an yḵkḵ n jḵ geete ku tekḵ, bii n kù ne kubi, n kù je ngḵgḵ. ³ Baa bii ñ kpḵa ilu are ḡa amanim fei, nḵ baa bii ñ jḵ à sḵ aram bei inḡai kuwee, bii n kù ne kubi, n kaa n ba riba.

⁴ Kubi í ya temua, í ya nḵ ku ce mii jiiida, ci ya ja igu, ci ya so araε lele, nḵ ci ya je ilu faau.

⁵ Kubi ci ya ce mii gḵ iyi kù je dee dee, nḵ ci ya de aranfāanii nḡu akā. Inε iyi í ne kubi idḵε ci ya kḵ gbāa gbāa, nḵ ci ya jile idei taale si idḵε. ⁶ Inε iyi í ne kubi ci ya wεεḵ inḵ didḵi si mii iyi kù je dee dee, í gbe si mii iyi í je ntḵ. ⁷ Kubi ci ya mḵngḵ nkāma. Naanε ku dasie do kpāa ku cḵε do temuε ci ya tā.

⁸ Kubi ci ya ne kḵḵ. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikā ikā ku fḵ á na ku tā, nḵ kumàì amanε mḵ á na ku tā. ⁹ Mii ḡau à na ku kpa iri si na iyi í jḵ kumà nwa do walii ku ce nwa, gḵgḵε kù kḵ. ¹⁰ Amma

waati iyi mii iyi í kǎ á naa, waati bæbei, iyi kù kǎ á nē.

¹¹ Waati iyi ñ wēē keeke, ñ ya n maa n fō ideí bei ama keeke, nō n maa n ce laakai bei ama keeke, nō n maa n lasabu bei ama keeke, amma nsei iyi ñ ce inē ngbo ñ jò daai ama.

¹² Iyi à waa yē nsei í yēi bei mii iyi à waa hōnne bari bari si isō fūfū, amma ajō wa naa iyi aa ka yē ijuò iju. Iyi ñ mà si nsei kù kǎ, amma waati nñu an màa sãa sãa bei Ilaaǎ í mà̀m.

¹³ Nsei mii mēetau ihēi í wēē. Mii ηau wee, naane ku dasi, do kpāa ku cō, do kubi. Amma kubi í re ηa.

14

Idei amuai Hundei Ilaaǎ

¹ Na nñu, kubii í s̄ia i dēdē ηa. Nō i dē amua ηa iyi Hundei Ilaaǎ wa mu nwa, iyi í re mōm nñui í jē walii ku ce. ² Inē iyi wa fō ide do fee iyi kù waa gbō, Ilaaǎi wa ba ide ku fō, kù jē amanē, domi inē gō kù waa gbō ideē. Amma ideí asiii wa fō do gbugbāi Hundei Ilaaǎ.

³ Amma inē iyi wa ce walii amanē ηai í ya ba ide ku fō. Í ya jò a leek̄i si naane ku dasi dim dim, nō ku mu nñā gbugbā, nō ku tū inō nñā. ⁴ Inē iyi wa fō ide do fee iyi kù mà, naane ku dasii nñu takaei wa mua gbugbā. Amma walii, inēi igbei Jesu ηai wa mua gbugbā.

⁵ Á dǎm si bii inē fei ì waa fō ide do fee ηa iyi í kù waa gbō ηa, amma iyi ñ wa n bi wa re, nñui í jē i ya maa ce walii ηa. Ñ ni bæbei si na iyi í jò inē iyi

wa ce walii, icēē í nē aranfāani í re inē iyi wa fō ide do fee ηa iyi kù wa gbō, í gbe bii wa tuse ideui, nō ku mua inēi igbei Jesu ηa gbugbā. ⁶ Nsei, inē inē ηa, aranfāani yoomai aa ba ηa bii ñ naa bi tu ηe nō ñ wa n fō fee iyi í kù waa gbō ηa. I kaa ba aranfāani kāmā ηa. Amma bii ñ sō ηe yaasei ide iyi Ilaaǎ í sōm, walakō ñ sisi nñe ideí kumà, walakō ideí walii, walakō cio gō, inē nñu á nē nñe aranfāani.

⁷ Bēbe mōi, mii iyi kù nē kuwēē bei yèè do mǎ̀lō bii à waa cāa, bii a kù waa cāa dee dee, beirei inē gō á ce ku gbō yaaseē. ⁸ Inē mō iyi wa cā gāgāi igū, bii kù waa cāa dee dee, yooi á ce sǎ̀lui igū. ⁹ Bēbe mōi, bii kù jē ì waa fō fee iyi inē ηa à mà ηa, beirei aa ce a gbō yaaseē. Ide nñe á nei si fufu.

¹⁰ Fee dimi ikā ikā nkp̄oi í wa si andunya, nō kāmāe kù kua yaase. ¹¹ Do nñu fei, bii n kù wa n gbō fee iyi à waa bam ku fō, inē iyi wa fōu, dimi mmui í jē bi tom, nō amu mō ñ jē dimi mmu bi lafēē. ¹² Bēbe mōi inē mō, si na iyi í jò ì waa dē amuai Hundei Ilaaǎ ηa, á s̄ia i hanya i dēdē amua ηa iyi á jò naane ku dasii inēi igbei Jesu ηa ku bō waju.

¹³ Na nñu, á s̄ia inē iyi wa fō ide do fee iyi a kù waa gbō ku tṑ Ilaaǎ amua iyi á tuseò ideu.

¹⁴ Bii ñ wa n ce kutṑ do fee iyi n kù wa n gbō, hundem nii wa ce kutṑ, amma lasabum kù waa ce nkāmā. ¹⁵ To, nsei, beirei an ce. An ce kutṑ do hundem do lasabum ajō. An kǎ iri do hundem do lasabum

ajõ. ¹⁶ Bii do hunde nõju akāi i waa saabu Ilaaõ ña, beirei ine ña iyi à gbe aa ce a ni Ami si kutõæ. Kaa ce, domi a kù mà iyi i waa fõ ña. ¹⁷ Baa bii kutõæ i s̄la, kaa mua lafē ña gbugbā.

¹⁸ Ñ wa n saabu Ilaaõ si na iyi i jõ ñ ya n fõ fee ña iyi ine ña a kù waa gbõ ñ re inje fei. ¹⁹ Amma si igbei inei Jesu ña ñ gbasi n fõ ide icu miu do yaase n kõa ine ña si cio do iyi an fõ ide icu dubu mēewa do fee iyi ine ña a kù waa gbõ.

²⁰ Inje inem ña, i maà ya wūa ide bei ama keeke ña ma ña. Bii í je idei laalõ ku cei, í s̄la i ye bei ama keeke ña iyi a kù mà laalõ ku ce, amma si kpāai ide ku wūa i jõ i ye bei ine ngbo ña. ²¹ Si tiai woodai Ilaaõ à kõ à ni, Lafē í ni, an jõ ise mmu ña a ba ine ñau ihē ide ku fõ do fee mmu *.

Amma do nõju fei, a kaa gbõ idem.

²² Amuai ide ku fõ do fee iyi ine ña a kù waa gbõ, nyindai í je bi hai dasi Jesu naane ña, kù je bi woo dasi naane ña. Amma amuai idei Ilaaõ ku waazo nõju í je nyinda bi woo dasi Jesu naane ña, kù je bi hai dasi naane ña.

²³ Na nõju, bii inei igbei Jesu ña fei à tõtõ, nõ ine fei ku lõsi ku fõ fee iyi ine ña a kù waa gbõ, bii ine titõ ña walakõ hai dasi Jesu naane ña à lõ wa, a kaa ni i waa sūmu ñai?

²⁴ Amma bii ine fei wa waazo idei Ilaaõ, bii hai dasi naane gõ

í lõ wa walakõ ine titõ gõ, ideu á tosi idæ nõ ide iyi ine ña à waa fõ ku jõ ku mà dulum dæ. ²⁵ Nõ lasabuæ á fita gbugbā, nõ ku gule ku tõõ Ilaaõ ku ni, ntõi, Ilaaõ í wa si anini nõje.

Yaase jiida si kutõtõ

²⁶ Na nõju, inje inem ña, beirei aa ka ce. Bii i waa tõtõ ña ine gõ nõje ña aa ne iri ku kõ, ine gõ ña mõ cio ku kõsi, ine gõ ña mõ idei Ilaaõ ku waazo, ine gõ ña mõ ide ku fõ do fee iyi a kù waa gbõ, ine gõ ña mõ yaasei fee ñau ku tuse. Í s̄la i maa ce fei ndæ ña ku ba ku mua inei igbei Jesu ña gbugbā. ²⁷ Bii ine gõ ña à waa fõ ide do fee iyi a kù waa gbõ, kù s̄la a re amanē minji wala mēeta nõ á s̄la a fõ ide akā akā, nõ ine gõ mõ ku maa tuseæ ideu. ²⁸ Amma bii ine gõ kù wa be iyi á yõkõ ku tuseæ ideu, i jõ ku koko si kutõtõõ, nõ ku je Ilaaõi wa baa ide ku fõ. ²⁹ Ine ña iyi à waa ce walii, í s̄la ku je amanē minji wala mēeta ku fõ ide nõ ine ña iyi à gbe a wuseæ ideu a cõ. ³⁰ Bii Ilaaõ í nyisi ine gõ ngõgõ si kutõtõõ, i jõ ine iyi í tako wa fõ ideu ku koko. ³¹ Inje fei aa yõkõ i ce walii akā akā ku ba ine fei ku ba ikõ nõ i ba gbugbā ña. ³² Í s̄la walii ña a kāmia amua ña. ³³ Ntõ ntõ, Ilaaõ kù bi ka maa ce kuwæ nwa bēeteke, í bi ka cooi si laakai ku sū.

Si bei ine ña à ya ce si igbei woo dasi Jesu naane ña fei, ³⁴ í s̄la inaabo ña a ya koko bi kutõtõ. Kù s̄la a fõ ide, amma

* **14:21** an jõ ise mmu ña a ba ine ñau ihē ide ku fõ do fee mmu Ilaaõ wa fõ idei ijuukpā iyi inei Izireli ñau à ye si waati iyi ise mmu ña à na à je ña igū. Ise mmu ñau à mu ña à neõ ile mmu, amma do nõju fei lasabu ña kù lõsi ide iyi Ilaaõ wa s̄õ ñau.

a sū iri ile si bei wooda wa fɔ. ³⁵ Bii à bi a mà ngɔgɔ a ya bee məkɔ nɲa nja kpasɛ̃, domi kù je dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔtɔ.

³⁶ Hai bi tu nɛi idei Ilaaɔ̃ í sinti? Ma nɛ akāi ì gbaa nja. ³⁷ Bii inɛ ɔ̃ í tamaa nɲu í je walii, walakɔ wa tamaa nɲu í ba amuai Hundei Ilaaɔ̃, í sɪa ku jesi iyi ide iyi ñ jɔ nɲeu woodai Lafɛ̃ei. ³⁸ Inɛ iyi kù jesi beɛbe a kaa gba lafɛ̃e †.

³⁹ Na nɲu, inɛ inɛm nja, i dɛdɛ amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi a ci ya fɔ si andunya. ⁴⁰ Amma i ce fei ndɛɛ dee dee do yaase jiida nja.

15

Kujɪ Kirisi hai si bale

¹ Inɛ inɛm nja, ñ wa n ye nɛ gigii laabaau jiidau iyi ñ sɔ nɛ wo nɔ ì gba nja, ñ nɔ ì waa leekɪ si nja. ² Bii ñ nɔ ì muu dim dim nja si bei ñ sisi nɲeu, nɲui í je faaba nɲe. Amma bii i kù muu dim dim nja, inya ngbei ñ dasi naane nja.

³ Ide iyi í nɛ amboe í re nɲui ñ sisi nɲe be si bei à daam si awɔ. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bei kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ. ⁴ À suu nɔ í jɪ hai si bale si ajɔ mɛɛtasia si bei kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ. ⁵ Í tuse arae bi Sefaa iyi í je Piɛɛ, si anyii nɲu bi mɔcɔ maateejie nɲu. ⁶ Si anyii nɲu, í bei í koo í tuse arae bi mɔcɔɛ nja iyi à re baa amanɛ cɪɔ miuu. Nkpɔ nɲa í wɛɛ baa nsei, amma inɛ ɔ̃ nja à ku. ⁷ Nɔ í koo í tuse arae

má bi Zaaki, si anyie í bei í koo í tuse arae bi woo be nɲu fei.

⁸ Si anyii nɲa fei í bei í tuse arae bi tom, amu iyi ñ ye bei inɛ iyi cukpai kubie kù kɔ à bei à búu. ⁹ Ntɔ ntɔ, amui ñ je keekei woo be nɲu. N kù to a kpem woo be, domi ñ kpā inɛi igbei Ilaaɔ̃ nja iju. ¹⁰ Amma mii iyi ñ je nnyi, na didɔi Ilaaɔ̃i, nɔ didɔ iyi í ceem nɔu kù ce nfe. Ñ ce kookaai ñ re baa woo be nɲu fei, amma kù je amu takam nii ñ coo, didɔi Ilaaɔ̃ iyi í wa sim nii í coo. ¹¹ Na nɲu, ide akāui awa fei à waa waazo be, nɲu mɔi ñ nɔ ñ dasi naane nja be.

Kujɪ nwa hai si bale

¹² Nsei à waa waazo iyi Kirisi í ku nɔ í jɪ hai si bale má. Nɔ beirei í ce inɛ ɔ̃ nɲe nja à ya ni iku nja a kaa jɪ ma. ¹³ Bii iku nja a kaa jɪ hai si bale, debɛi Kirisi mɔ kù jɪ. ¹⁴ Nɔ bii Kirisi kù jɪ, waazo nwa ngbei, nɔ naane ku dasi nɲe mɔ ngbei. ¹⁵ Bii í je ntɔi iku nja a kaa jɪ hai si bale, debɛi Ilaaɔ̃ kù jɪ Kirisi wo. Debei, sɛɛda iboi à waa jea Ilaaɔ̃ si waati iyi à ni í jɪ Kirisi hai si bale. ¹⁶ Ntɔ ntɔ, bii iku nja a kaa jɪ, Kirisi mɔ kù jɪ wo. ¹⁷ Nɔ bii í je Kirisi kù jɪ hai si bale wo, ñ kɔ ñ wa si dulum du nɛi, nɔ naane ku dasi nɲe ngbei. ¹⁸ Nɔ inɛ nja mɔ iyi à dasi Kirisi naane à bei à ku, à ce nfei. ¹⁹ Bii na kuwɛɛu ihɛ nɲu akāi à dasi Kirisi naane, à je ilu araare nja í re baa inɛ fei.

²⁰ Amma ntɔ ntɔ Kirisi í jɪ hai si bale, nɔ í je inɛ sinte si

† 14:38 a kaa gba lafɛ̃e A kù mà yaasee sãa sãa. Á yɔkɔ ku je Pɔlu í ni inɛi igbei Ilaaɔ̃ nja a maà gba lafɛ̃e, wala Ilaaɔ̃ kaa gba lafɛ̃e.

inòì inε ηa iyi aa na a jì. ²¹ Inε fei ì mà ηa iyi iku í naai hai bi inε akā. Bεεβε mòi kujli iku ηa í naa hai bi inε akā. ²² Ntò ntò, si bei ara akā nwa do Adamu í jò awa fei aa ka na ka ku, bεεβε mòi anu akā nwa iyi à ce do Kirisi á jò awa fei ka na ka jì hai si bale, ²³ amma inε fei do waatiεi. Sinte Kirisii, si anyii nηu inε ηa iyi à je titεε si waati iyi á nyi wa. ²⁴⁻²⁵ Si anyiε iri ku kpai andunya á to wa, nò kù nε bei á ce iyi Kirisi kù je bomma hee koo ceò mbεεε ηau fei bi ku lesi isεε. Si anyiε nò ku so bommau ku daa Ilaađ Baaba si awò. Ntò ntò, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ηa do ilu gbugbā ηa do inε ngbo ηau fei. ²⁶ Mbεεi ankāanyi iyi Kirisi á kpa nηui í je iku. ²⁷ Si tiai idei Ilaađ à kòò à ni, Ilaađ í daa mii fei si awò. Amma baa bii kukòu í ni bεεβε, kù je do Ilaađ takae iyi í jò mii fei wa sūaa iri ilēui wa fāa. ²⁸ Nò waati iyi á daa Kirisi mii fei si awò, nηu iyi wa je Amau, á so arae ku daa Ilaađ si awò, ku ba Ilaađ ku wa si antai mii fei.

²⁹ Ntòì, Kirisi í jì hai si bale. Bii kù je bεεβε, inε ηa iyi à ce inyi ku dasi si agbei iku ηa, aranfāani yoomai à waa ba. Bii í je ntòì iku ηa a kaa jì, na mii í ce inε ηa à ce inyi ku dasi si agbe nηa. ³⁰ Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kpāai mbirisi waati kāma fei. ³¹ Inε inεm ηa, ajò fei si anui ikui ñ ya n maa n wa. Nò ntò ntò bεεbei, si bei ì mà ηa ntò ntò iyi ñ wa n tòò fufu na saabu nηe si Lafēε nwa Jesu Kirisi. ³² Inε ηa iyi a kòsim Efεεzu bε a

yei bei injai sako ηa iyi awaò ηa à waa jabu. Aranfāani yoomai ñ nε bii í je ñ wa n jabui na didōi andunyau ihē nηu akā. Bii í je iku ηa a kaa jì, “ka je nò ka mò domi ala aa ka ku”.

³³ I maà ya jò a dī iju nηe. Kpaasi laalò, nηui í ya beje ide jiidae iyi ì waa ce. ³⁴ I jò laakai jiiida nηe ku nyi wa si bei á sīa, nò ì jò kookoosui dulum. Gògò nηe ηa a kù mà Ilaađ do ntò. Ñ wa n fò iyi ihēi ku ba anyò ku mu ηe.

Ara titò iyi aa kajìò hai si bale

³⁵ Ñ mà inε gò ηa aa bee a ni, beirei iku ηa aa ce a jì. Dimii ara mii aa nε. ³⁶ Amma an je nηa n ni ì kù nε bisi ηa. I kù mà ηa iyi bii ì gbē ngboi mii gò kaa fita bii kù je í ku. ³⁷ Mii iyi amanε wa gbē fei dimii ngògòì í ya je, bei ijui iya, walakò ngògò. Kù je kpokpoo takaei aa tu wa ì naa ì lo. ³⁸ Nò Ilaađ í na dimi ηau fei ara ikā ikā si bei í bi, í na ngboi mii fei arae ikā ikā.

³⁹ Mii ηa iyi à waa mi fei, injai ara nηa kù je dimi akā. Ti amanε ηa ikā, ti mεemu ηa ikā, ti yei ηa ikā, ti cēε ηa mò ikā.

⁴⁰ Arai lele í wεεi, ti andunya mò í wεεi. Arai lele í nε kusīaei, nò ti andunya mò í nε tēei. ⁴¹ Nunu í nε kusīaei, nò cukpa mò í nε tēei do andaiya ηa. Nò baa si inòì andaiya ηau à reò nje do kusīa.

⁴² Bεεβε mòi á ye si waati iyi Ilaađ á jì iku ηa. Ara iyi à siu, ara iyi á bejei, amma bii à jūu kaa beje má. ⁴³ Bii à suu ci ya nε bεεε, amma bii à jūu ilu jirima nlai. Bii à suu, hai

ne gbugbāi, amma bii à jūu á ne gbugbā. ⁴⁴ Bii à suu, arai ilei, amma bii à jūu ti lelei á je. Ntò ntò, arai ile í wεε, nò bεεβε mɔi arai lele mɔ í wεε. ⁴⁵ Bεεβε mɔi à kɔɔ à ni, waati iyi à taka Adamu sinte à daa si kuwεε, amma Kirisi iyi à ya kpe Adamu ankāanyiu, nηui í je hunde nò nηui í ya daa ine ηa si kuwεε. ⁴⁶ Kù je arai lelei í tako í naa, arai ileui, ti leleu í bei í naa. ⁴⁷ Adamu sinteu, í naai hai si ile nò í je ti ile. Nò Adamu minjisiau í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁸ Ine ηa iyi à je ti ileu ihē fei à yei bei ine sinte iyi à taka hai ile. Nò ine ηa iyi à je ti lelei Aɔ à yei bei ine iyi í naa hai lelei Aɔ. ⁴⁹ Nò si bei à jò inei ileu, bεεβε mɔi aa ka jò inei leleu.

⁵⁰ Ine inem ηa, iyi ihēi nò wa n fɔ, arai ile kaa yɔkɔ ku ba ikpēε si bommai Ilaaɔ. Nηu iyi í je ti iku kaa yɔkɔ ku ba kuwεε hai tā.

⁵¹ Idei asii wee iyi nò wa n sɔ ηε. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaaɔ á kpaasi awa fei ⁵² gbakā, si iju kameε akā, waati iyi kākākāki ankāanyi á kpata. Waati iyi kākākāki ankāanyiu á kpata Ilaaɔ á jì iku ηa nò a kaa ku má, nò ku kpaasi awa mɔ. ⁵³ Ntò ntò, ara iyi á bejeu kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya beje. Nηu iyi í je ti iku, kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya ku. ⁵⁴ Nò waati iyi ara ku bejeu á kpaasi iyi kaa beje, nò ti iku mɔ ku kpaasi iyi kaa ku, waati bεεbei ide iyi à kɔu á ce, iyi í ni,

Ilaaɔ í kāmia iku mam mam.

⁵⁵ Iku kaa kāmia ine ηa má.

Iku kaa ne gbugbā si ine ηa má. ⁵⁶ Iku kaa wεε wo bii kù je na dulum, nò dulum mɔ kaa ne gbugbā wo bii kù je na wooda. ⁵⁷ Amma ka saabu Ilaaɔ, nηu iyi wa mu nwa gbugbā à waa kāmiaɔ dulum na anu akā nwa iyi à ce do Lafēε nwa Jesu Kirisi. ⁵⁸ Na nηu, inje baakɔɔm ηa, i leeki dim dim i maà tekεε ηa. I ce kookaai si icei Lafēε do aɔ fei si na iyi í jò ì mà ηa ice iyi ì waa cea Lafēε kaa ce nfe ηa.

16

Fia ku tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ηa

¹ Nsei, ka fɔ idei fia iyi à waa tɔtɔ na woo dasi Jesu naane ηa iyi à wa Zeruzalemu. Í sɔa inje mɔ i ce bei nò sɔ inei igbei Jesu ηa iyi à wa ilei Galati. ² Si aɔ ama azuma fei í sɔa ine fei ku nya fiaε ikā, zaka bei á yɔkɔ, si bei Ilaaɔ í muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati iyi nò to wa i bei i maa tɔtɔ fiaηa. ³ Bii nò naa, an be ine ηa iyi ì cica ηau Zeruzalemu do amua nηe do tia iyi á sisi nηa yaaseε. ⁴ Bii í nò í je í sɔa amu takam n koo mɔi, awɔɔ ηa aa ka koo aɔ.

Mii ηa iyi Pɔlu wa bi ku ce

⁵ Bii í kɔɔsi an bɔ ilei Masedoni nò hai be an naa bi tu ηε. ⁶ An ce baa aɔ minji bi tu ηε, bii i kù laakai mɔm, bei an je kpa. Si anyii nηu, nò i sobim do bii nò ne ku bɔ ηa. ⁷ Bεbei n kù bi n ye ηe do saasa, amma bii Lafēε í bi an kpe bi tu ηε be.

⁸ Amma hee aɔi Pantekotu koo toò wa an maa n wa Efεezu ihē titā ⁹ domi Ilaaɔ í cɔim kpāa nla nla n ceò ice ihē

iyi á nɛ aranfãani, baa bii mbɛɛ
 ɲa à kpɔ.

¹⁰ Bii Timɔtee í to wa bi tu
 ɲɛ, i gbaa do yaase bei á nɛð ara
 ku fũ si anini nɲɛ, domi nɲu
 mɔ icɛi Lafɛɛi wa ce bei ñ wa n
 ceu. ¹¹ Na nɲu, i maà jò inɛ gɔ
 ku dondaɛ ɲa, amma i sobiɛ si
 isɛɛnɛɛ iyi á ce ku baað wa ku
 ba ku to wa bi tom do laakai
 ku sũ, domi ñ wa n cɔ kpãaɛ
 nɲu do kpaasi ɲa iyi à waa suu
 wa.

¹² Amma iyi í jɛ ideɪ kpaasi
 nwa Apolo, tuuba nkpɔ nkpɔi
 ñ ya n maa n sɔɔ n ni koo cɔ ɲɛ
 do kpaasi nwa gɔ ɲa ajɔ, amma
 si nsei titã kù waa bi ku naa
 kpata kpata. Bii í ba fayaa á
 naa.

Ideɪ ankãanyi ɲa

¹³ I ce laakaii ara nɲɛ, i leekɪ
 si naane ku dasi dim dim ɲa. I
 ce wɔɔkɔ ku ba i ba gbugbã ɲa.
¹⁴ Iyi ñ waa ce fei, i coo do kubi
 ɲa.

¹⁵ Ì mà ɲa iyi Setefani do
 inɛi kpasɛɛ ɲai à jɛ woo dasi
 Jesu naane sinte si ilɛi Gerɛsi
 à nɔ à na ara ɲa à sobið woo
 dasi Jesu naane ɲa. Inɛ inɛm
 ɲa, ñ wa n tɔɔ ɲɛi, ¹⁶ amane
 dimi bɛɛbɛ ɲa do inɛ ɲa iyi
 à waa ba ɲa icɛu ku ce do
 himma fei, i ya jirima ɲa ɲa.

¹⁷ Ñ nɛ inɔ didɔ do kunaai
 Setefani, do Fɔɔtunatu do
 Akaiku, domi si bei i kù wa
 ihɛ ɲa aɲai à ce mii iyi ñ nɛ ku
 ce ɲa. ¹⁸ Inɛ ɲau à tũ inɔm bei
 à ya tũ tu ɲɛ mɔ. Í sɪa i saabu
 inɛ dimi bɛɛbɛ ɲa.

¹⁹ Igbei inɛi Jesu ɲa iyi à wa
 ilɛi Azii à waa ce ɲɛ fɔɔ. Akilasi
 do Piisila do inɛi igbei Jesu
 ɲa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ ɲa, à

waa ce ɲɛ fɔɔ jiida jiida do irii
 Lafɛɛ. ²⁰ Kpaasi woo dasi Jesu
 naane ɲa fei à waa ce ɲɛ fɔɔ.

Inɛ mɔ i ce nɲɛ fɔɔ ɲa do
 kubi.

²¹ Amu Pɔlu, amui ñ kɔ nɲɛ
 fɔɔu ihɛ wa do awɔm.

²² Inɛ iyi kù nɛ kubii Lafɛɛ
 fei, ikpe ku muu.

Lafɛɛ Jesu ku nyi wa.

²³ Didɔi Lafɛɛ Jesu ku wɛɛ do
 inɛ.

²⁴ Kubim í wɛɛ do inɛ fei na
 anu akã nwa do Jesu Kirisi.
 Ami.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inei Kɔrenti ɲa

Idei fɔɔ

¹ Amui Pɔlu woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inei igbei Ilaaɔ ɲa iyi à wa Kɔrenti fɔɔ do woo dasi naane ɲa fei iyi à wa si ilɛi GEResi fei. ² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛe Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ

³ Ka saabu Ilaaɔ, Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi, ɲɲui í ne araare, nɔ ɲɲui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei. ⁴ Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce beɛbei ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi ine ɲa iyi à waa wahala do yaase bei í tũɔ ti awa mɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ, à ne ikpɛ nla nla si ijuukpãi Kirisi, amma bei ijuukpãu í la í to, beɛbe mɔi yaase bei Kirisi wa tũɔ idɔ nwa ɲau mɔ í to. ⁶ Bii à ye ijuukpã, na iri ɲɲei, ku ba i ba faaba ɲa nɔ Ilaaɔ ku tũ idɔ ɲɲe. Bii Ilaaɔ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri ɲɲei, ɲɲe mɔ i temua ɲa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yeu, nɔ idɔi ɲɲe mɔ ku tũ. ⁷ À waa naane ɲe ntɔ ntɔ domi à mã, si bei ì ne ikpɛ si ijuukpã nwa ɲa, beɛbe mɔi Ilaaɔ á tũ idɔ ɲɲe si bei wa tũ tu wa.

⁸ ɲɲe ine nwa ɲa, à bi i mà ɲa wahala iyi í ba wa si ilɛi Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si hunde

má. ⁹ À tamaa bei à ye taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sãa ka dasi naane nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naane nwa fei si Ilaaɔ ɲɲu akã iyi á jĩ iku ɲa. ¹⁰ ɲɲui í nya wa hai si iku dimi beɛbe, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãaé á nyi ku nya wa má. ¹¹ ɲɲe taka ɲɲe ì waa sobi wa do kutɔɔ ɲɲe. Ilaaɔ á gba kutɔɔ iyi ine nkpɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ ku ba ine nkpɔ ku saabu na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi idei ilu ku bɛ

¹² Ide iyi í jò à waa tɔɔɔ fufu wee. Idɔ nwa wa je nwa seeda iyi iseɛne nwa í má si wajui inei andunya ɲa, nɔ iyi í re mɔm ɲɲui í je si waju ɲɲe. Kù nɔ kù je do muafiti. Mii ɲau be fei, hai bi Ilaaɔi wa naa. Kù je do bisii amane ɲa, amma do didɔi Ilaaɔi. ¹³⁻¹⁴ Beɛbei si tia iyi à ce ɲɲe, a kù kɔ ɲɲe mii mmu gɔ bii kù je iyi ì cio ì gbɔ yaasee ɲau be. Si ajɔ iyi Lafɛe Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri ɲɲe. Beɛbe mɔi ɲɲe mɔ aa yɔkɔ í tɔɔ fufu ɲa na iri nwa. Í gbɔ yaasei ideu ihɛ keeke tã ɲa, amma ñ bi i gbɔ yaasee ɲai mam mam.

¹⁵ Na saabui ideu ihɛi í jò ñ tako ñ dasi idɔ n bɔ bi tu ɲe ku ba i ba didɔ ikɔ minji ɲa. ¹⁶ Ñ lasabu bii ñ wa n bɔ ikpa ilei Masedɔni n yaa n ye ɲe, nɔ n nyi n ye ɲe má bii ñ wa n baa. Beɛbei aa sobim si iseɛnem ɲa n bɔɔ ikpa ilei Zudee. ¹⁷ Si ide iyi ñ lasabuu, idɔ minjii ñ ce? Mà ì waa tamaa ɲa ñ ya n ni ñ wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide

má n ni n kù wa n naa bei inei andunya ɲa à ya cei? ¹⁸ Si bei ì mà ɲa iyi Ilaaḍ í je ilu naane, ñ bi i mà ɲa iyi n ci ya ni, ñ wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaḍ, ɲɲu iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo ɲɲeu, kù naa do do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaḍ, ²⁰ nɔ kuwã ɲa iyi Ilaaḍ í ce fei í kɔ sie. Na ɲɲu na saabuɛi à waa ni, ami, à waa saabuɔ Ilaaḍ. ²¹ Ilaaḍi í jɔ awae ɲa fei à leeki si Kirisi dim dim aɲɔ. Nɲui í nɔ í cica wa ikã. ²² Nɲui í ce si wa seɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à je tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundee si idɔ ku je nwa bei kaazigi.

²³ Ilaaḍ í je seɛdam n kù bi n ba ɲe ide ku gaabu ku ce. Na ɲɔi í ce n kù nyi wa Kɔrenti. ²⁴ A kù bi ka jile ɲɲe ide gɔ do tilasi si naane ku dasi ɲɲe si na iyi í jɔ ì waa leeki dim dim ɲa tã si naane ku dasiu, amma à bi ka ce icei awae ɲa aɲɔ ka mu ɲɲe inɔ didɔ.

2

¹ Nɲui í jɔ ñ lasabu n maà n ti n naa bi tu ɲe n naa n fɔ inɔ ɲɲe má. ² N kù bi n fɔ inɔ ɲɲe domi bii ñ fɔ inɔ ɲɲe, yooi á tũ inɔm má bii kù je inɲe iyi ñ fɔ inɔ ɲɲeu. ³ Na ɲɔi í jɔ ñ tako ñ kɔ ɲɲe tiaɔ be wa do yaase beɛbe. N kù bi n naa bi tu ɲe, inɲe iyi hai bi tu ɲei an ba inɔ didɔ, ì fɔ inɔm ɲa. Ñ wa n naane inɲe fei iyi bii inɔm í dɔ, inɔ didɔi inɲe feii. ⁴ Beɛbei ñ kɔ ɲɲe tiaɔ wa do inɔ ku fɔ do cikãaju nkpɔ nkpɔ, kù je n fɔ inɔ ɲɲe, ñ bi i mà ɲa zaka bei ñ bi ɲe í toi.

Iya kpa idei kurara ɲa

⁵ Si bei inɲe gɔ ɲɲe í fɔ inɔm, kù je inɔi amu akãi í fɔ, ti inɲe feii. Walakɔ ñ tamaa í sɩa n ni, inɔi inɲe gɔ ɲɲe ɲai í fɔ, domi n kù bi n fɔ n lɔsi. ⁶ Amma í to beɛbe, si bei inɲe nkpɔ ɲɲe í kpãa iju. ⁷ Í sɩa i kpa idei kuraraɛ i mua gbugbã ɲa ku ba inɔ ku fɔ nlau ku maà caa sie. ⁸ Na ɲɲu, ñ wa n tɔɔ ɲe, i ceaa bei á mà iyi ì bi ɲɲu ɲa. ⁹ Na ɲɔi í jɔ ñ tako ñ kɔ ɲɲe tia wa wo n cɔ laakai ɲɲe ku ba n mà bii í je ì waa jirima fei ndɛɛ ɲa. ¹⁰ Inɲe iyi ì kpa idei kuraraɛ ɲa, amu mɔ ñ kpaa mbe baa do iyi kù je amui í raraa. Nɔ ideu iyi ñ kpa, ñ kpaai na iri ɲɲe si wajui Kirisi, ¹¹ ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà sãa sãa iyi wa bi ku ce.

À je igũ si kpãai Jesu Kirisi

¹² Iyi ñ to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, ñ yɔɔ iyi didɔi Lafɛi í cɩim kpãa n ceò ice be. ¹³ Amma laakaim kù sũ sɛɛ si bei n kù ye kpaasim Titee. Na ɲɔi í jɔ ñ tɔɔ inɲe Torasi ɲa sukudɔ ñ ne ilei Masedoni.

¹⁴ Amma ka saabu Ilaaḍ, domi í mu nwa gbugbã ka jeò igũ waati kãma fei si kpãai Kirisi. Wa ceò wa ice ku ba ku jɔ inɲe ɲa a mà Kirisi, nɔ kumai Kirisiu ku fangaa bii fei bei inúnùì tulare í ya fangaa. ¹⁵ Ntɔi, si wajui Ilaaḍ à yei bei inúnùì didɔi Kirisi, bi inɲe ɲa iyi à ba faaba, do bi woo bɔ nfe ku ce ɲa. ¹⁶ Bi inɲe ɲa iyi à waa bɔ bi ku ce nfe, inúnùì ikui iyi wa bí iku. Bi inɲe ɲa mɔ iyi à waa ba faaba, inúnùì kuwɛi iyi wa na kuwɛɛ. Yooi í to ku ce dimii

iceu be. ¹⁷ A kù je bei ine gò ña iyi à waa sisi idei Ilaaḏ do ibo na fia. Amma si na iyi í jḏ Ilaaḏi í be wa wa, ññui í jḏ à waa fò ide dee dee na anu akā iyi à ce do Kirisi, kù je do muafiti.

3

Amaace ña iyi aa sisia ine ña akabuu titḥ

¹ Ide iyi à fò nsei u ihē í ye bei à waa tḥo fufu máí? Awa mḥ à ne bukaatai ka naa bi tu ñe do tia iyi á sisi ññe yaase nwai, bei ine gò ña à ya ce? Mḥ ka tḥo ñe i kḥ nwa dimiē ñai. ² Ññe taka ññei ì je bei tia nwa iyi à kḥ si idḥ nwa. Í ye ñai bei tia iyi ine fei í mà wa cioe. ³ Kookoosu ññe wa nyisi ntḥ ntḥo iyi ññei í je bei tia iyi Kirisi í kḥ na ice nwa iyi à ce si inḥ ññe. Tiau, kù je do biikii à kḥo, amma do Hundei Ilaaḏi à kḥo, ññu iyi í je icui kuwēe. Kù je si kutai à kḥo, si idḥi amanē ñai.

⁴ Naane ññui à ne si wajui Ilaaḏ do saabui Kirisi. ⁵ Ntḥi, a kù to ara nwa ka ni à ce ngḥgḥ do ara nwa. Mii iyi à yḥkḥ à waa ce fei, hai bi Ilaaḏi wa naa, ⁶ domi ññui í mu nwa gbugbḥ ka jeḥ amaacee ña ka sisia ine ña akabuu titḥ. Akabuuu kù waa ce ice do wooda iyi à kḥu, bi kù je do Hundei Ilaaḏ. Wooda iyi à kḥu í ya jḏ ine ku kui, amma Hundei Ilaaḏi í ya na kuwēi.

⁷ Waati iyi à kḥ woodau akā akā si kuta, amboei Ilaaḏ í má inya. Amboeu í jḏ wajui Moizi wa daana hee inei Izireli ña à mḥngḥ ku kāsie iju. Do ññu fei, amboeu í na í tā. Bii í je wooda iyi í jḏ ine ña à kui í naa do

dimii amboe beēbe, ⁸ amboei ice iyi Hundei Ilaaḏ wa ce kaa re beēbe? Ntḥ ntḥo á re. ⁹ Icai wooda iyi í ya ye taalei ine ña í ne amboe, amma ti ice iyi í jḏ ine ña à je dee dee si wajui Ilaaḏ í roo hee bii í jḏ. ¹⁰ Aa ka yḥkḥ ka ni mḥm amboe iyi wa má inya tako kù to ngḥgḥ do ti nsei iyi í la í roo. ¹¹ Ntḥi, bii mii iyi kaa kpe í ne amboe, zaka beirei amboei mii iyi á ya maa wee do aḥo fei á la ku to.

¹² À waa fò ide do naane si na iyi í jḏ à ne kpāa ku cḥu ihē. ¹³ A kù je bei Moizi iyi í bii fuugesē ku ba inei Izireli ña a maḥ ye waati iyi amboeu í sekee hai si wajue. ¹⁴ Amma à lele idḥ ññe a kù yḥkḥ a kù gbḥ yaasee. Baa do nnyi fei bii à waa cio tiai akabuu sintei idei Ilaaḏ, í yei bei fuugesēu í kḥ í wa be. Nḥ fuugesēu kaa nya bii kù je à dasi Kirisi naane. ¹⁵ Baa nnyi má, waati iyi inei Izireli ña à waa cio tia iyi Moizi í kḥ fei, í ya ye bei fuugesēu wa ganji ña a gbḥ yaasee. ¹⁶ Amma kukoi idei Ilaaḏ wa fḥ í ni, waati iyi ine í kpaasi idḥe í sinda si Lafēe, waati beēbei fuugesēu á nya. ¹⁷ Nḥ wee, Lafēeu, Hundei. Tengi bii Hundei Lafēe í wa, tengi bei ara ku ne í ya wa. ¹⁸ Fuugesēu kù wa si waju nwa má nḥ ine ña à ya maa ye amboei Lafēe si wai bei si digi, nḥ amboeē iyi à waa cḥu, ññui wa kpaasi wa ku ba ka jḥo, nḥ í ya maa kḥsii waati kḥma fei si wa. Iceu be, Hundei Lafēei wa coo.

4

Amanii Hunde iyi í wa si wa

¹ Ilaaõi í da nwa iceu si awõ na jiidá ku jεε. Nñui í jò a kù mǎngõ munya. ² À nyõ daai anyõ ña iyi inε ña à ya ce si asii. A kù wεε do baai bisii laalõ, a kù kpaasi ide ntõ Ilaaõ ibo. Amma à jò inε ña à waa mà ntõu sãa sãa ku ba inε fei ku mà si idõε awa ilu ntõ ñai si wajui Ilaaõ. ³ Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, inε gõ ña a ci ya gbõ yaaseε, amma inε ña iyi aa ce nfe aña akãi a ci ya gbõ yaaseε. ⁴ Inε ñau a kù dasi naane si na iyi í jò Seetam, lafẽei andunyau í nya laakai ñña. Í nya laakai ññai ku ba a maà yε inya kumái laabaau jiidau. Laabaau jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í je Ilaaõ takæ. ⁵ Do ntõ, a kù waa waazõ ideii iri nwa. Si waazõ nwa à waa fõ iyi Jesu Kirisii í je Lafẽε nõ awa mõ à je woo ce ice nñε ña na iriε. ⁶ Ilaaõi í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, nñui í nõ í da nwa si inya kumáε si idõ nwa ku ba ka mà amboεε. Amboei Ilaaõui à waa yε si wajui Kirisi. ⁷ Amma awa iyi à ne amani nlau ihẽ, à yei bei cakai amà ku ba kulai gbugbãu ku je ti Ilaaõ, ku maà je ti awa taka nwa. ⁸ À yõyõ wa do ijuukpã ikã ikã fei, amma a kù ku. À bitii amma a kù mǎngõ. ⁹ Inε ña à kpã wa iju, amma Ilaaõ kù kõsi wa. À keke wa, amma a kù kpa wa. ¹⁰ Ajõ fei si wahalau ihẽ í yei bei à waa ba ikpẽ nwa si ikui Jesu bii à waa bõ fei ku ba a yε kuwεεε si ara nwa. ¹¹ Ntõ, baa do iyi à wεε fei, si anui ikui à ya ka wa waati kãma fei na irii Jesu, ku ba a yε kuwεεε si ara

nwa. ¹² Bεεbei awa si anui ikui à wa, amma inε, kuwεεi í je tu ñε.

¹³ Naane ku dasi nwa í yε bei ti inε iyi í kõ si kukõi ideii Ilaaõ í ni, ñ dasi naane, na ñõi í jò ñ wa n fõ ide. Na nñu, awa mõ, si na iyi í jò à dasi naane, nñui í jò à waa fõ. ¹⁴ À mà do ntõ, inε iyi í jì Lafẽε Jesu hai si balε, á jì wa do Jesu ajõ nõ kù jò awaε ña ka kò si wajue. ¹⁵ Na iri nñei à waa temuaõ mii ñau ihẽ fei ku ba inε ña iyi à ba didõi Ilaaõu, akpõ ñña ku ya maa kõõsi nõ a ya maa saabue ntõ ntõ, domi bεεbei aa nyisiõ amboεε.

Ka je kuwεε do naane ku dasi

¹⁶ Nñui í jò a kaa ka mǎngõ munya. Baa bii ara nwa wa gbo, hunde nwa í ya maa wεε titõ do ajõ fei. ¹⁷ Ijuukpã keeke iyi à waa yε si nsei u ihẽ wa ce nwa sõõlui amboe iyi ci ya tãii iyi í la í re ijuukpãu. ¹⁸ Ntõ ntõ laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa yε, í gbe si mii iyi kù waa yε. Mii iyi iju wa yε ci ya kpe, amma mii iyi kù waa yε í ya wεεi do ajõ fei.

5

¹ Arai í je bi ku wai hunde nwa si ileu ihẽ. Nõ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaõ í jile nwa bi ku wa lele iyi nñu takæ í ce, kù je amanε. Bi ku wau á maa wεεi do ajõ fei. ² Nõ à wasi ku weewea si na iyi í jò hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bei amanε í ya dasi ibõ. ³ Í bi bεεbei domi bii à dasi, hunde nwa kaa wεε hai ne bi ku wau. ⁴ Ntõ ntõ, si waati iyi à wa si arau ihẽ à waa weewea à waa ne bei inε iyi

aso wa wɔɔ. Kù je à bi ka wɛɛ hai nɛ ara amma à bi a da nwa si ara titõi leleu, ku ba kuwɛɛu ku kpa irii mii ɲa iyi í je ti iku. ⁵ Inɛ iyi í jilɛ nwa mii ɲau ihɛ ɲɲui í je Ilaaõ. ɲɲui í mu nwa Hundɛɛ bei kaazigi.

⁶ ɲɲui í jò à ya ka nɛ wɔɔkɔ ajɔ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihɛ à jìd bi ku wai Lafɛɛ. ⁷ À waa ce isɛɛnɛ nwa na naanɛ ku dasi, kù je na mii iyi à waa yɛ. ⁸ Ntɔ ntɔ à ya ka nɛ wɔɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ ɲɲui í je ka jò arau ihɛ ka bɔ bi Lafɛɛ ka maa wa bi tɛɛ. ⁹ ɲɲui í jò à waa ce kookaai ka ce iyi á dõa Lafɛɛ si, bii í je à wɛɛ si arau ihɛ walakɔ bii à ku. ¹⁰ Í sía ka ce iyi á dõa si domi kù nɛ bei aa ka ce iyi a kù leekí si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku sãa inɛ fei si bei kookoosu iyi í ce si kuwɛɛɛ í to, bii laalɔi, bii í nɔ í je jiida mɔi.

Kirisi í jò à dõ do Ilaaõ

¹¹ Ilaaõ í mà wa sãa sãa, nɔ bɛɛbɛ mɔi n̄ tamaa inɛ taka ɲɲɛ í mà wa ɲa. Si na iyi í jò à mà bɛɛrɛi Lafɛɛ. À waa dɛ ka kãmia inɛ ɲai. ¹² Kù je à waa tɔɔ fufu bi tu ɲɛ. Amma à waa bi i ba yaase bei aa ce i wɛɛð inɔ didõ ɲai na iri nwa. Bɛɛbei aa ba bei aa jɛa inɛ ɲa iyi à waa tɔɔ fufu na mii ɲa iyi à waa yɛ ɲɲu akã, nɔ à fũsi iyi í je ti idɔu awɔ. ¹³ Bii à waa ce wa sũmu, na Ilaaõi. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai ɲa mɔi, na iri ɲɲɛi. ¹⁴ Kubii Kirisii wa nɛð wa. Si na iyi í jò à mà inɛ akãi í ku na inɛ fei, à nɔ à mà iyi inɛ feii í nɛ ikpɛ si ikuɛ. ¹⁵ Í kui na inɛ fei ku ba inɛ ɲa iyi à wɛɛ si hunde

a maà wɛɛ na irii ɲɲa taka ɲɲa má, í gbe na iriɛ, ɲɲu iyi í kù nɔ í jì na iri ɲɲa.

¹⁶ Na ɲɲu, bɛɛbei a kaa ka cɔ iyi à waa yɛð iju si amanɛ ɲɲu akã. Baa bii bɛɛbei à tako à cea Kirisi wo, nsei a kaà ka ce bɛɛbɛ má. ¹⁷ Bii inɛ gɔ í nɛ anu akã do Kirisi í je inɛ titõ. Mii ndii tako ɲau à lɔ, nɔ wee mii titõ ɲai à sãsi wa. ¹⁸ Mii ɲau ihɛ fei icei Ilaaõi, ɲɲu iyi í jò à dõ do ɲɲu na saabui Kirisi, nɔ í bɛ wa ku ba awa mɔ ka jò inɛ ɲa a dõ do ɲɲu. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisii Ilaaõ í jò inɛ ɲa à dõ do ɲɲu. Í kpa idei kurara ɲɲa kù waa dooae má, nɔ í jilɛ nwa ice ka sisia inɛ ɲa bei aa ce a dõ do ɲɲu.

²⁰ Na ɲɲu, à je woo bei Kirisi ɲa. Í yɛi bei Ilaaõ takaei wa ba ɲɛ ide ku fɔ hai bi tu wa nɔ à waa tɔɔ ɲɛ do irii Kirisi, i jò i dõ do Ilaaõ ɲa. ²¹ Kirisi, ɲɲu iyi kù ce dulum kãma, ɲɲui Ilaaõ í kãa dulum du wa ku ba ka je dee dee si wajue na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajɔ.

6

¹ Awa iyi à waa ce ice do Ilaaõ ajɔ, à waa tɔɔ ɲɛi i maà jò didõ iyi Ilaaõ í ce ɲɲɛu ku ce nfe. ² Si tiai idei Ilaaõ à kɔɔ à ni, Ilaaõ í ni, N̄ gbɔ kutɔɔɛ nɔ n̄ jɛɛ si waati jiida.

N̄ sobiɛ si ajɔi faaba. To, nseií í je waati jiidau, nnyii ajɔi faaba.

³ A kù waa bi inɛ gɔ ku yɛ taalei ice nwa. ɲɲui í jò a kù waa ce ngɔgɔ iyi á dasi inɛ kurara. ⁴ Amma si kookoosu

nwa fei à waa bi kuwεε nwa ku nyisi iyi à jε woo ce ice jiidai Ilaaõ ña. À waa temua ntõ ntõ si wahala do si are do si ijuukpã. ⁵ À tε nwa kpõtõõ à dasi wa piisõõ, nõ inε ña à dede gidi si wa amma si fei ndεε à yõkõ temua. À ya ka ce ice hee ka gbεεji, à ya ka wõ njoo, nõ à ya ka ði anu. ⁶⁻⁷ À waa nyisi iyi à jε woo ce icei Ilaaõ ña do kuwεε jiiida nwa, do kumà nwa, do suuru nwa, do jiiida ku jε nwa, do kubi hai nε muafiti nwa, do idei ntõu ku waazo. Nõ gbugbãi Ilaaõ do ice iyi Hundee wa ce si wa wa nyisi iyi à jε woo ce iceε ña. Dee dee ku jei í jε nyauí igũ nwa iyi à ya ka jaõ nõ ka kõõ ara nwa. ⁸ À ya ka temuai bii inε ña à mà bæere nwa walakõ bii à waa nya fũne nwa. Bεεbe mõi à ya ka temua bii à waa fõ jiiida nwa walakõ bii à waa fõ laalõ nwa. À waa cõ wa bei woo sõ ibo ña baa do iyi à waa fõ ntõ fei. ⁹ À waa cõ wa bei a kù mà wa, baa bii inε fei í mà wa sãa sãa. À waa cõ wa bei inε ña iyi à kasãm, amma hee nsei à wεε si baani. À kpã wa iju ntõ ntõ, amma a kù kpa wa. ¹⁰ À waa cõ wa bei ilu inõ ku fõ ña, amma à ya ka maa nε inõ didõi waati kãma fei. À waa cõ wa bei ilu are ña, amma à waa mua inε nkpõ amani. À waa cõ wa bei a kù nε ngõgõ, amma à nε fei ndεε.

¹¹ Inε inei Kõrenti ña, à sõ ñε ide ntõ iyi í wa si idõ nwa fei. Idõ nwa í nε kubi ñε jiiida jiiida. ¹² Kubi nwa kù kaye si gãme ñε, amma inεi i kù na

wa ara. ¹³ Na ññu, i ce nwa bei awa mõ à waa ce ñε. Ñ wa n ba ñε ide ku fõ bei amam ña, i jõ i bi wa jiiida jiiida ña.

I maà nε anu tõõsi do hai dasi Jesu naane ña

¹⁴ I maà nε anu tõõsi do hai dasi Jesu naane ña domi i kù jõ ña ña. Bεirei jiiida do laalõ á ce ku tõtõ. Mà bεirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tõtõ.

¹⁵ Bεirei Kirisi do Seetam aa ce a gbõ si ñε. Mà mii woo dasi Jesu naane do hai dasi naane à nε si gãmei ñε. ¹⁶ Bεirei bi ku wai Ilaaõ do iwε ña á ce ku tõtõ. Awai à jε bi ku wai Ilaaõ, ññu iyi í jε icui kuwεε. Nõ ññu takæ í fõ í ni,

An wεε do aña nõ awaõ ña ka maa nε.

An jε Lafεε ñña nõ aa jε inεm ña.

¹⁷ Na ññi í jõ Ilaaõ í nyi í ni má, I fa ara ñε hai bi tu ña nõ í jõ ña ña.

I maà má kækai mii iyi í riisi ña.

Bii ì waa ce bæεbe ña an gba ñε.

¹⁸ An jε baa ñε.

Nõ inε mõ aa jε ama inεmõkõ do ama inaabom ña.

Mii iyi Ilaaõ ilu gbugbã fei í fõ mbε.

7

¹ Baakõõm ña, kuwãu ihε fei tutu wai. Na ññu, ka jõ idõ nwa ku má sãa sãa si mii fei ku ba ara nwa do idõ nwa ku maà nε taale kãma, nõ kumá nwa ku maa kõõsi si Ilaaõ nõ ka màõ bæereε.

Inõ didõi Põlu

² I jõ i nε kubi nwa ña. A kù raraa inε gõ, a kù bæje kuwεεi inε gõ, a kù nõ a kù taki inε gõ.

³ N kù wa n fõ beεbe na n ye taale nηε. Ntõ, si bei ñ fõ tã, à ne kubi nηε si idõ nwa, baa bii í je si kuwεε wala si andei ikui. ⁴ Ñ wa n naane ηε ntõ ntõ, nõ ñ wa n tõõ fufu na iri nηε si mii fei. Ñ ba gbugbã na iri nηε nõ inõm í dõ í caa si ijuukpã nwa fei.

⁵ Ijuukpãu í jõ a kù simi waati iyi à to ilei Masedõni. À ba ijuukpã ikã ikã baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nõ si idõ nwa njo wa mu wa. ⁶ Amma Ilaaõ, nηu iyi wa mua ilu inõ ku fõ ηa gbugbã, í jõ kunaai Titee í mu nwa gbugbã. ⁷ Kù je kunaae nηu akãí í mu nwa gbugbã, amma iyi í ni má inηe taka nηε ì mua nηu gbugbã ηa. Í nõ í sõ wa bei ì waa bi ku yem ηa ntõ ntõ, do bei ì ne inõ ku fõ ηa, do bei ì ne kubim ηa jiida. Ideeu í jõ inõ didõm í kõõsi hee í caa.

⁸ Na ηõí í jõ baa bii tia iyi ñ kõ nηε í fõ inõ nηε, n kù ne inõ ku fõ do iyi ñ kõõ. Ñ tako ñ ne inõ ku fõε si waati iyi ñ ye í fõ inõ nηε si waati keeke gõ. ⁹ Amma nsei inõm í dõ. Kù je na iyi í jõ ñ fõ inõ nηε, amma si na iyi í jõ inõ ku fõ nηε í jõ ñ kpaasi daa ηa. Beεbei í ce si na iyi í jõ Ilaaõ í ceõ inõ ku fõ nηε ice. Na nηu, a kù ce nηε laalõ kãma. ¹⁰ Ntõ ntõ, inõ ku fõ iyi Ilaaõ wa ceõ ice í ya jõ inε ku kpaasi daae nõ ku ba faaba. Dimii daa ku kpaasi beεbe í kaa ni, bii ñ mã. Amma inõ ku fõí andunya í ya bí ikui. ¹¹ Ilaaõ í ceõ inõ ku fõ nηeu ice, nõ í cõ ribae nsei ηa. I cõ zaka bei inõ ku fõu í jõ ì ce laakai ηa ì ce himma ì kõõ ara

nηe ηa. Nõ í jõ inõ nηe kù waa dõ wo nõ ì waa ce njo ηa, ì kpã woo ce laalõu iju ηa. Nõ í jõ ì bi í yem má ηa nõ ì ne kubim ηa. Si fei ndεε ì nyisi iyi ì má si ideu ηa.

¹² Na nηu, bii ñ kõ nηε tiauw, n kù kõõ na inε iyi í ce laalõu nηu akã, walakõ na inε iyi í cea laalõu nηu akã. Amma ñ kõõi ku ba í mã sãa sãa ηa si wajui Ilaaõ iyi ì ne kubi nwa ntõ ntõ ηa. ¹³ Na ηõí í jõ à ba gbugbãu.

Kù nõ kù je gbugbã nηu akãí à ba, amma iyi í re mõm, à ye iyi Titee í wεεõ inõ didõ si na iyi í jõ inηe fei ì tũ inõε. Nηu bei í jõ inõ didõ nwa í kõõsi má. ¹⁴ Baa bii ñ tõõ fufu keeke bi tεε na iri nηε wo, ì kù dasim anyõ ηa, domi si bei ide ηa iyi à sõ ηeu fei ntõ, beεbe mõi Titee í yõõ iyi fufu ku tõõ nwa si ntõ. ¹⁵ Kubi nηε iyi Titee í ne wa kõõsi si bei wa ye gigi iyi inηe fei ì jirimae nõ ì gbaa ηa do beεre nla nla. ¹⁶ Ñ ne inõ didõ do iyi an yõkõ n dasi ηe naane si mii fei.

8

I ce amua do inõ didõ

¹ Inηe kpaasim ηa, à bi í mã ηa bei Ilaaõ í cea igbei inei Jesu ηa iyi à wa ilei Masedõni didõ. ² Anjai à ye laakai ku cõ si ijuukpã jiida. Amma inõ didõ nla nηa í jõ à ce amua nηa do inõ akã, baa do iyi are nηa í la. ³ Ñ jé seeda iyi à na do idõõbi nηa zaka bei à yõkõ, nõ à na mõm nii hee í re zaka bei a kù waa tamaaõ. ⁴ À mante wa ntõ ntõ à ni ka jõ anja mõ anja a na sobii anja na irii woo dasi

naane ña iyi à wa ilei Zudee.
 5 À ce í re baa zaka bei à waa
 tamaa. Sinte titã à na Lafëe ara
 ñña, à bei à na awa mō ara ñña
 do idōbii Ilaaõ. 6 Nñui í jò à
 tō Titee ku naa bi tu ñe ku na
 ku sobi ñe si bei í tako í sintie,
 ku ba ñe mō i tambō ice jiidau
 be ña. 7 Fei ndee í caa si ñe,
 hai naane ku dasi do ide ku fō
 do kumà, do himma ññe si mii
 fei, do kubi nwa iyi ì ne ña.
 Nñui í jò à bi ice jiidau be mō
 ku caa si ñe.

8 Kù je woodai ñ wa n na ñe,
 himmai ine gō ñai ñ wa n sō ñe
 ku ba ku mu ññe kpāa iyi á jò
 ine ña a yōo iyi kubi ññeu ntōi.
 9 Ì nō ì mà didōi Lafëe nwa Jesu
 Kirisi ña, ññu iyi í tako í je ilu
 amani, nō í ce arae ilu are na
 iri ññe ku ba areu ku ce ñe ilu
 amani ña.

10 Si ideu ihē ikōi ñ wa n na
 ñe. Hai icí ññei ì je ine sinte ña
 si iceu. Kù je si kucee ññu akā,
 amma sinte ññei ì dasi idō i coo
 ña. Ññei í sīa i temua i mōsiò
 iceu ña. 11 Na ññu, i hanya si
 beebe nsei i kpa irii iceu ña. Si
 bei ì dasi idō ntō ntō ì sintie
 do himma ña, beebe mōi á sīa
 i tambōe ña do himma si bei
 kune ññe í to. 12 Bii ì na do inō
 akā, Ilaaõ í ya gbai. Zaka bei ì
 ñei í ya cō, nō baae ci ya wa si
 iyi ì kù ne ña.

13 N kù bi ti ññe mō ku na ku
 maa gaizia ñe na faabai ine gō
 ña, amma í sīa kune ññe do tu
 ña ku munga. 14 Si nsei, kune
 ññe í la. Na ññu, aa yōkō i sobi
 ine ña iyi à wa si are. Nō ajō
 iyi ññe mō ì na ì wa si are, bii
 kune ñña í la, aña mō a sobi
 ñe. Beebēi kunei ññe fei á maa

munga. 15 Beebēi kukōi idei
 Ilaaõ í fō í ni,

Ine iyi í kō mana í kpō, kù re
 gūa.

Ine mō iyi í ko keeke, kù gaizia
 gūa.

*Ine ña iyi à bō amuaau ku gba
 wa*

16 Ñ wa n saabu Ilaaõ, ññu
 iyi í jò Titee í bi ñe bei awa
 taka nwa à bi ñe. 17 Waati iyi
 ñ tōe ku naa bi tu ñe í jesi
 idem tengi be gbakā, nō ññu
 takae í dasi idō mō wo ntō ntō
 ku naa bi tu ñe hai a kù sōo.
 18 Nō à waa be ine nwa gō wa do
 ññu takae ajō, ine iyi igbei inei
 Jesu ña fei à waa saabu na icei
 laabaau jiidau iyi wa ce. 19 Iyi
 í re mōm, igbei inei Jesu ña à
 cicae ku si wa si iseene nwa ka
 naaõ amuaau wa. Iceu à waa
 cooi ka naõ Lafëe takae amboe
 nō ka nyisiò iyi à ne idō jiiida ka
 sobiò ine ña.

20 À waa ce kookaai ku ba
 ine gō ku maà ye taale nwa na
 fia nlau ihē ku muē iyi à da
 nwa si awō. 21 Ntō ntō, à waa
 bi ka ce mii iyi í sīa, ku maà je
 si ijui Lafëe ññu akā, amma do
 bi amanē ña fei.

22 À waa be ña do ine nwa
 gō má, ine iyi à cō laakaie
 ise feefelo, à nō à ye í je ilu
 himma si ice nkpō. Amma
 nsei himmae í kōsi domi wa
 naane ñe ntō ntō. 23 Ine ña iyi
 à be si ñe ñau wee. Titee ññui í
 je minjisiām iyi wa bam ice ku
 ce bi tu ñe. Ine ña mō iyi aa suu
 wa, aña à je woo bei igbei inei
 Jesu ña nō à je ine ña iyi à waa
 na Kirisi amboe. 24 Na ññu, i
 nyisi ña iyi ì bi ña ña ntō ntō,

ku ba igbei inei Jesu na a mà iyi à nε kpāa ka tɔɔ fufu na iri nne.

9

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naane na

¹ Kù jεem tilasi n kɔ nne tia wa na sobi iyi á je ti woo dasi Jesu naane na iyi à wa ilei Zudee. ² Ñ wa n fɔ bεεbei si na iyi í jò ñ mà kubi jiida nne nɔ ñ tɔɔ fufu na iri nne bi inei Masedoni na ñ ni inje woo dasi naane na iyi ì wa ilei Geresi na ì tã sɔɔlui sobiu hai icí na. Himmã nne í dasi ine nkpɔ nna kookaai. ³ Do nnu fei, ñ wa n be si ne ine nwa nau ihě wa ku ba fufu ku tɔɔ nwa na iri nne ku maà je ngbe si ideu ihě. Ñ bi i wεεɔ sɔɔlu na si bei ñ fɔu. ⁴ Bii kù je bεεbe, bii inei Masedoni gɔ na à sim wa, nɔ à na à ba i kù ce sɔɔlu na, naane nwa iyi à nε si ne á kpaasi anyɔ. Aa fɔ idei inε má? ⁵ Na nni í jò ñ yɔɔ iyi í sɔa n tɔɔ kpaasi nwa nau ihě a cuaam wa bi tu ne a ceɔ sɔɔlui amua jiida iyi ì wãu tã na. Si bεεbe á maa jilei hee n maa n to wa, nɔ ku nyisi iyi ì waa na do inɔ akã na, kù je do tilasi.

⁶ I kù mà na, ine iyi í gbě keeke, keeke í ya da? Inε mɔ iyi í nɔ í gbě í la, nla nlaí í ya da. ⁷ Na nnu, í sɔa ine fei ku na bei í dasi idɔ, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do wewea, domi ine iyi wa na do inɔ didɔi Ilaađ í bi. ⁸ Ilaađ á yɔkɔ ku jò didɔ ikã ikã fei ku caa si ne ku ba i nε fei ndεε do ajɔ fei na. Si bεεbei aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei na, hee ku gbe

nne nla nla i ceɔ ice jiida fei na. ⁹ Bεεbei kukɔi idei Ilaađ wa fɔ í ni, Ilaađ í kpěa ilu are na amanie do inɔ akã.

Inɔ akãe kaa tã baa ajɔ gɔ.

¹⁰ Ilaađi í ya na woo gbě dimi nɔ ku jò ku so jiida ku je mii iyi á je. Nnu mɔi á mu nne gbugbã i ceɔ amuau na. Amuau á yei bei dimi iyi ì waa gbě na, nɔ Ilaađ ku jò ice jiida nne ku kɔɔsi jiida. ¹¹ Á na ne amani ikã ikã fei iyi á to i ya ceɔ amua na do inɔ didɔ. Nɔ ine nkpɔ á saabu Ilaađ na amua nne iyi aa ka na nau. ¹² Ntɔ ntɔ, ice iyi ì waa ce na wa wãa bukaatai woo dasi naane na jiida. Amma kù je baa iyi be nnu akã. Á jò ine nkpɔ ku saabu Ilaađ. ¹³ Amuau á dɔa ine na si hee ku jò a maa saabu Ilaađ do yaase bei ì waa jirimae na. Ilaađ ku jirima nnei wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidai Kirisi naane na. Nɔ aa nyi a saabue má do yaase bei ì ce ikpěi amani nne do inɔ akã injeɔ ine na iyi à gbe fei. ¹⁴ Aa ce nne kutɔɔ do kubi nla nla na irii didɔ nlau ihě iyi Ilaađ í ce nne. ¹⁵ Ka saabu Ilaađ na amuae iyi í kpeɔ kufɔ do gele.

10

Pɔlu wa kɔɔ araε na iceε

¹ Amu Pɔlu, amu takam nii ñ wa n fãa ne, amu iyi à ni ñ ya n kaye aram bii ñ wa bi tu ne, bii ñ jìɔ ne nɔ n ba ne ide ku fɔ do kulele. Amma do daa didɔi Kirisi do jiida ku jeei ñ wa n tɔɔ ne ideu ihě. ² I maà tilasim n ba ne ide ku fɔ do kulele waati iyi an na n

to wa bi tu ηε, domi bεεbei n̄ dasi idɔ n̄ cea ine gɔ ηa iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce. ³ Ntɔi, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara. ⁴ J̄ine i gũ ηa iyi à waa jabuð kù je ti andunya, amma gbugbāi Ilaaḏi iyi á j̄ò ka keke bindi ηa ka kp̄að irii lasabui kurarai amanε ⁵ do dimii ara ku so iyi ine ηa à ne fei à waa j̄að ide ntɔi Ilaaḏ. Nɔ do n̄jui à waa kāmiað lasabu fei ku ba a jirima Kirisi. ⁶ À nɔ à tã sɔɔlu ka kp̄a ine ηa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì waa jirimæ dee dee ηa.

⁷ I j̄ò i cɔ mii ηa iyi ì waa ye si waju n̄ηε. Bii ine gɔ í mà kam kam iyi n̄jui í je ti Kirisi, ku mà si idɔε iyi bεεbe m̄oi awa m̄ò à je ti Kirisi. ⁸ Laf̄εε í mu nwa yiiko ku ba ka mu n̄ηε gbugbā, kù je ka keke ηε. Nɔ baa bii fufu ku tɔɔ nwa í la keeke na yiikou n̄ kaa n̄ ye anyɔ. ⁹ N kù bi a ni n̄ wa n̄ da zigi n̄ηε do tiam ηa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, ine ηa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii n̄ wa inɔ n̄ηε n̄ ci ya ne gbugbā, ide ku f̄m ci ya ne bεεε. ¹¹ Inε iyi wa f̄ bεεbe í s̄ia ku mà iyi ih̄ε. Do yaase bei à waa k̄o si tia nwa bii a kù wa bε, do yaase bεεbe m̄oi kookoosu nwa á ye waati iyi aa ka wa bi tu ηε.

¹² Ntɔi, a kaa ka je ka wā ara nwa do ine ηa iyi à ya maa so ara n̄ηa lele hee ka j̄ò ηa. Inε n̄jui ηau a kù ne bisi domi à so ara n̄ηa í baa í je mii ku wā n̄je, nɔ à ya maa wā n̄je an̄ja duus̄ɔ. ¹³ Amma awa, a kaa ka tɔɔ fufu si mii iyi a kù ne kp̄aa ka tɔɔð fufu. Si icε iyi Ilaaḏ í jile nwa

ku cei aa ka tɔɔð fufu, nɔ in̄je ì je ribai icε nwa. ¹⁴ Ntɔ ntɔ, awai à naa n̄ηε laabau jiidau wa. Bii kù je bεεbe wo, a kaa ka ne kp̄ai fufu ku tɔɔ. ¹⁵ Si bεεbe, a kù waa tɔɔð icεi ine gɔ fufu. Amma à waa cɔ kp̄aa, si bei naane ku dasi n̄ηε í la wa k̄ɔsi, icε nwa m̄ò á na ku k̄ɔsi si anini n̄ηε ¹⁶ ku ba ka ȳk̄o ka b̄òð laabaau jiidau si ilu ηa iyi à wa waju n̄ηε, ku maà ti ku je do fufu ku tɔɔ na saabui icε iyi ine gɔ ηa à ce tã.

¹⁷ Kuk̄oi ide i Ilaaḏ wa f̄, í ni, Inε iyi wa tɔɔ fufu, ku tɔɔ fufu na Laf̄εε.

¹⁸ Na n̄jui, ine iyi wa cɔ arae ine jiiida, kù je n̄jui Ilaaḏ á saabu, í gbe ine iyi Aḏ Laf̄εε takae wa cɔ ine jiiida.

11

P̄olu í ni a ce laakai do woo be ilu ibo ηa

¹ Oo, n̄ bi i temuaðm ηa bii n̄ f̄o ide keeke iyi kù ne yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaðm ηa. ² N̄ wa n̄ ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaḏ na iri n̄ηε, domi ì ye ηai bei mud̄εε iyi n̄ mua m̄ok̄o ak̄a. M̄ok̄oui í je Kirisi nɔ n̄ bi n̄ kooð ηε bi t̄ei bei mud̄εε iyi kù mà m̄ok̄o. ³ Amma si bei Seetam n̄jou, í d̄i ijui Efa wo do bisi laal̄ε, n̄ wa n̄ ce n̄jo lasabu n̄ηε m̄ò ku maa na ku sinda hai si kp̄ai Kirisi iyi ì waa too n̄sei ηa do naane hai ne muafiti. ⁴ N̄jo í nyi wa mum má si na iyi í j̄ò bii ine gɔ í naa wa sisi n̄ηε ide i Jesu mmu gɔ i ci ya k̄o ηa. Ì ba Hundei Ilaaḏ tã ηa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba hunde mmu gɔ má ηa. Ì gba

laabaau jiidau tã ña, amma ì nyi ì tã sòlu ì gba laabaau ikã má ña.

⁵ Ñ wa n tamaa ine ñau ihē iyi à waa cõ ara ñja woo be nla ñau, kãma ñja gõ kù rem do ngõgõ. ⁶ Baa bii n kù dõ gele bei ine ñau ihē, kù je ñ kua kumã, ñ nõ ñ nyisi ñe si fei ndeē fei mam mam.

⁷ Waati iyi ñ sisi ñje laabaau jiidai Ilaaõ, ñ cooi ngbe ngbe. Ñ kaye aram ku ba n so ñe lele. Iyi ñ ce beēbe ñ rarai?

⁸ Ñ gba fiã igbei inei Jesu gõ ña wai fei sãa sãa ñ na ñ sobi ñeð. ⁹ Waati iyi ñ wa bi tu ñe n kù je asoi ine gõ ñje. Bii ñ ne bukaatai ngõgõ, ine nwa ña iyi à ya naa hai ilei Masedõni añai à ya naam mii iyi ñ ne bukaatae fei wa. Ñ mu aram si fei ndeē ku ba n maã n je aso ñje. Beēbe mõi an nõ n maa n mu aram. ¹⁰ Do ide ntõi Kirisi iyi ì wa sim, n wa n sõ ñe iyi ine gõ kù weē si ilei Geresi fei iyi á ganjiim n tõi fufu si ideu ihē.

¹¹ Na mii ì jò ñ ce beēbe. Ì waa tamaa n kù bi ñei? Ilaaõ ì mã sãa sãa iyi ñ bi ñe.

¹² Amma bei ñ wa n ce nsei, beēbei an maa n ce má ku ba n ði ñja kpãa, aña iyi à waa ðe a tõi fufu a ni awað ña ña akã. ¹³ Ine ñau, woo be ilu ibo ñai iyi à ya ði ijuu ine gõ ña, nõ à waa kpe ara ñja woo bei Kirisi ña. ¹⁴ Nkãma kù wa be iyi á biti ine, domi Seetam takæ á yõkõ ku kpaasi araē bei amalekai Ilaaõ. ¹⁵ Na ñju, biti gõ kù weē bii woo ce iceē ña à kpaasi ara ñja bei woo ce icei Ilaaõ ña. Amma aa ba riba ñja

si bei ice ñja ì ye.

Ijuukpã iyi Põlu ì ye si kubee

¹⁶ Ñ wa n fõ má, ine gõ ku maã cõm bei sũmu. Amma baa bii ì waa cõm sũmu ña, ì gbam do beēbe, ku ba amu mõ n tõi fufu keeke. ¹⁷ Iyi ñ wa n fõ nsei kù je bei Lafēe ì bi ine ña a ya fõ. Amma si ideu ihē ñ wa n tõi fufu nõ ñ fõ ide bei sũmu. Nõ bii ñ wa n tõi fufu ñ ne mii iyi ñ wa n tõi fufu. ¹⁸ Amu takam mõ an tõi fufu si na iyi ì jò ine nkpõ wa tõi fufu na ara. ¹⁹ Ì waa temuãð ine hai ne yaase ña, ñje iyi ì waa tamaa ì ne yaase jiidã ña. ²⁰ Ì waa coko à waa ce ñe aru ña, à waa ce ñe ile, à waa taki ñe, nõ à waa donda ñe, nõ à waa sambala ñe. ²¹ Anyõ wa mum n sõ ñe iyi n kù ne gbugbã n ce ñje beēbe.

Do ñju fei, bii ine gõ ì ne wõkõ wa tõi fufu amu mõ ñ ne. Ñ wa n fõ ide bei sũmu. ²² À je inei Ebeē ñai? Beēbe mõi amu takam. À je inei Izireli ñai? Beēbe mõi amu takam. À je tõi kui Aburahamui? Beēbe mõi amu takam. ²³ À je woo ce icei Kirisi ñai? Ñ re ña si be. Idem nõu, idei sũmui. Ñ ce ice ñ re ña, à dasim piisõõ ì re ña, à teem kpõtõõ n kù mã baa jiaē. Ise nkpõ nkpõ ñ maai iku. ²⁴ Ise gbewui Zuifu ña à teem kpõtõõ anu ciiji fakã kù wa si. ²⁵ Inei Romu ña à cãm do golo ì to ise gbæta. À tam kuta à bi a kpam gbakã akã. Ise gbætai akõ inyi iyi ñ lõ ì je inyi, nõ ñ dasi inyi gbakã akã ñ wa be hai daakõ hee iju ì koo ì mã. ²⁶ Si iseenem ña ajõ nkpõ nkpõ

si mbirisii ñ ya n maa n wa na kukõsi ido do woo bata ku gba ña iyi à wa si kpãa. Ajõ gõ ña ñ ya n wa si mbirisi bi dimii inem ña, ajõ gõ ña mõ bi dimi mmu ña, ajõ gõ ña mõ si inõ ilu, ajõ gõ ña mõ si gbabua, ajõ gõ ña mõ si tenku, ajõ gõ ña mõ bi inem ña iyi à sõ ibo à waa ni anja à je kpaasi woo dasi naane ña. ²⁷ Ñ mà ice ku gaabu ña do wahala nla nla ña, à ganjiim njoo ku sũ. Ari í ya kpam nõ agbe í ya kpam, ñ ce anu ku ði do tilasi, ñ wahala do tũtũ nõ n kũ ne jine ku dasi ña. ²⁸ Si anyii mii ñau be fei, lasabum í ya maa wa si ice ña iyi ñ cea igbei inei Jesu ña fei. ²⁹ Bii inem gõ kũ ne gbugbã, amu mõ n ci ya n ne gbugbã. Bii inem gõ í dasi dulum ñ ya n ne ara kuroi jiida.

³⁰ Bii í je ñ wa n tõe fufui, an tõi si mii iyi wa nyisi gbugbã hai nem fei. ³¹ Ka saabu Ilaaõ baai Lafẽe nwa Jesu do ajõ fei. Nñui í mà iyi n kũ wa n sõ ibo. ³² Waati iyi à wa Damasi, inem ngbo iyi amanlu Aretasi í jile si iluu í jile inem ñai a maa degbe anu koofai ilu nlau a ba a mum. ³³ Amma à jõ ñ fitai hai do ferentii bindii iluu nõ à kitaam nii si kãlõ, nõ do yaase bebei ñ ce ñ gbãõ.

12

Kuye do kukõsi iyi Ilaaõ í nyisi Põlu

¹ Debei í gbe n tõe fufu, baa bii í je kũ ne aranfãani gõ. Amma nsei an fõ idei kuye do kukõsi iyi Lafẽe í nyisim. ² Ñ mà inei Kirisi gõ iyi à soo hee

lelei Aõ í to adõ maatẽe nnyi. Do araei à soo do ntõ? Mà í ce kuyei? N kũ mà. Ilaaõ nñu akã dei í mà. ³⁻⁴ Ñ mà iyi à so mækõu hee bi Ilaaõ. Nõ ñ sisi ñ wa n fõ má, do araei à soo do ntõ? Mà í ce kuyei? Ilaaõ nñu akã í mà. Tengi bei í gbõ ide iyi kũ jõ amanem ku fõ, nõ kaa yõkõ ku fõ mãm. ⁵ An tõe fufu si inem be. Amma n kaa n tõe fufu si aram, bii kũ je si gbugbã hai nem. ⁶ Bii í je ñ bi n tõe fufu n kaa n je sũmu, domi an fõ ntõ. Amma n kũ wa n tõe fufu ku ba inem gõ ku maã cam ku re bei wa yem, walakõ bei wa gbõ hai si gelem.

⁷ Amma ku ba n maã n ce faao na kukõsi nlau, bõõ gõ í na í sãke sim bei agũ. Í naai bei woo bei Seetam * ku na ku cam nõ ku ganjiim faao ku ce. ⁸ Ise gbeetai ñ tõe Lafẽe na irii bõõu ku ba ku jõ n ba iri. ⁹ Amma í jem í ni, didõm í tõe domi si gbugbã hai neei inem ña aa ye gbugbãm. Na nñu, ñ bi n tõe fufu si gbugbã hai nem ku ba gbugbã Kirisi ku wa sim. ¹⁰ Na ñoi í jõ ñ ne inõ didõ si gbugbã hai nem, do arabu ña, do inõ ku fõ ña, do ijuukpã ña do wahala ña iyi í ya bam na irii Kirisi. Ñ ya n ne inõ didõ domi waati iyi amu takam n kũ ne gbugbã, waati bebei Ilaaõ í ya muum gbugbã.

Zigiida iyi Põlu í ne na inei Kõrenti ña

¹¹ Ñ wa n fõ ide bei sũmu, amma ñ tilasim ñai. Inei í sãa

* **12:7** woo bei Seetam amalekai Seetam nii Zuifu ña à ya kpe ña do fee nñu, nõ yaasei amalekai í je woo be.

i fõ jiidam ña wo, domi baa bii n kù je ngõgõ, ine ñau ihē iyi à waa cõ ara ñña woo be nla ñau, a kù rem. ¹² Ñ nyisi ñe ntõ ntõ iyi ñ je woo be si kookoosum ña do temua nla nla iyi ñ ce. Kookoosu ñau ññui í je maamaake dimi ikã ikã ña do ice gbugbã ñau fei. ¹³ Mii ñ cea igbei inei Jesu gõ ña iyi n kù ce ññe, bii kù je iyi ñ ni n kù bi n je aso ññe. Nõ bii na ññui, i ceem suurui kuraram.

¹⁴ Wee ñ tã sõõlu n naa bi tu ñe ise gbetasia. Nõ n kaa n je aso ññe má. Ine taka ññei ñ bi, kù je fia ññe. Kù je amu ñai aa ba fia a wõõ baa ñña ña, amma baa ñai aa ba fia a wõõ ama ñña ña, mà irei. ¹⁵ Inõ didõm nii n je mii iyi ñ ne fei, nõ n loõ aram na hunde ññe. Bii kubi ññe iyi ñ ne wa kõõsi, kubi iyi ñ bim ña á kaye?

¹⁶ Ì mà do ntõ ña iyi n kù je aso ññe amma ine gõ ña à ni ñ ya n ce ññe bisii n maa n gba fia ññe si asii. ¹⁷ Mà ine ña iyi ñ ya n be si ñe wa ñau, baa ine akã ñña, í taki ñei? ¹⁸ Ñ tõõ Titee ku naa bi tu ñe, ñ bõõ wai ññu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki ñe má ñai? Lasabui awaõ fei kù je akã? Kookoosu nwa kù je akã?

¹⁹ Ì tamaa bei hai kukpe à waa de ka kõõ ara nwa si waju ññei? Aawo, kù je beebe baakõõ nwa ña. À waa fõ ide bei Kirisi í bi si wajui Ilaaõ ku ba naane ku dasi ññe ku bõ waju. ²⁰ Ñ wa n ce njo bii ñ na ñ to wa bi tu ñe n maà n na n ba ñe bei n kù bi, ine mõ, i maa ti i

na i bam bei i kù bi ña. Ñ wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ñe, do idõkõ, do ñe ku wã, do arabu ña, do irii ine ku sõ, do faau, do mii hai ne yaase. ²¹ Ñ wa n ce njo Ilaaõ ku maà na ku kayem si waju ññe waati iyi an na ñ nyi wa bi tu ñe má. Nõ ñ wa n ce njo má n maa n na n kpata na irii ine nkpõ ña iyi à tako à ce dulum wo nõ a kù kpaasi idõ hai si abo kaafe ña ku sũõ do si daa sãmi nkpõ do daa nkpõ nkpõ iyi à ya ce.

13

Idei ankãanyi do fõõ

¹ Kukõi ide i Ilaaõ wa fõ í ni, i bei i ye taalei ine baa yooma fei í sã ku je do seeda amane minji walakõ meta. Wee ise gbetasiam nii ñ wa n naa bi tu ñe bebei. ² Nõ ñ ne ide iyi an sõ ine ña iyi à ce dulum wo, do ine ña iyi à gbe fei. Ñ fõõ tã waati iyi ñ wa bi tu ñe ise gbejisiau. Amma nsei iyi n kù wa be, ñ sisi ñ wa n fõ má. Waati iyi an na n to wa bi tu ñe be má, bii ine gõ ññe í ce ide gõ an fõ sie ide do kugaabu. ³ An gaabu si na iyi í jõ ñ bi n nyisi ñe iyi Kirisi wa fõ ide hai bi tom ña. Debei, aa yõõ ña. Kirisi kù kua gbugbã bi tu ñe, amma wa nyisi gbugbãe si anini ññe. ⁴ Ntõ, à kpakpae si jli ku gaau si gbugbã hai nee, amma nsei í wee do saabui gbugbã i Ilaaõ. Awa mõ à je hai ne gbugbã si anu akã nwa do ññu, amma aa ka maa wee do ññu si anini ññe na saabui gbugbã i Ilaaõ.

⁵ I wuse ara ññe i cõ yaasei kuwee ññe bii í je iseene ññe

wa too naane iyi ì dasi ɲa do ntɔ. I kù mà ɲa iyi Jesu Kirisi í wa si ɲei? Í gbe bii inɛ ì mɔngɔ ku nyisi iyi ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa. ⁶ Amma do ɲɲu fei ñ tamaa aa yɔɔ ɲa iyi kù nɛ sika awa à dasi naane ntɔ ntɔ. ⁷ Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ ɲɲui í jɛ i maà na i ce laalɔ kãma ɲa. Kù jɛ à waa de inɛ ɲa a saabu ice jiiida nwa ɲɲu akã, amma iyi à waa lele, ɲɲui í jɛ i ce mii jiiida ɲa, baa bii inɛ ɲa à waa ni awa a kù ce nkãma. ⁸ A kù nɛ gbugbã ka kpaasiò ide ntɔ do ibo, bii kù jɛ ka jò ntɔu ku bɔ waju. ⁹ À wɛɛò inɔ didɔ ka jɛ hai nɛ gbugbã ɲa bii ntɔ ntɔ inɛ ì nɛ gbugbã ɲa. Nɔ ɲɲu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaɔ ku ba i kɔ ɲa. ¹⁰ Na ɲɔi í ce ñ kɔ ɲɲɛ mii ɲau ihɛ hai waati iyi ñ wa n jìò ɲɛ ku ba bii ñ to wa, n maà n gaabu si ɲɛ do gbugbã iyi Lafɛɛ í muum. Í muum gbugbãm nii, kù jɛ n kɛkɛò ɲɛ, amma ku ba n jò naane ku dasi ɲɲɛ ku bɔ wajui.

¹¹ Iyi í gbe nsei, inɛ inem ɲa, i jò ì nɛ inɔ didɔ ɲa, i ce kookaai i jɛò inɛ ɲa iyi à kɔ, i ya maa mua nɲɛ gbugbã ɲa. I ce anu akã ɲa, i wɛɛò laakai ku sũ ɲa. Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ, ɲɲu iyi í bi wa nɔ wa mu nwa laakai ku sũ.

¹² I ce nɲɛ fɔɔ do kubi jiiida ɲa. Woo dasi naane ɲau fei à waa ce ɲɛ fɔɔ.

¹³ Didɔi Lafɛɛ Jesu Kirisi, do kubii Ilaaɔ, do anu akãi Hundi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í cea ineí Galati ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amu Pɔlu woo beu, amui n̄ kɔ n̄ɲe tiau ih̄e wa. Kù je aman̄eí í kpem n̄ jèò woo be, kù nɔ kù je in̄e ɔɔí í b̄em. Jesu Kirisii í kpem, n̄ɲu do Ilaaḡ Baaba iyi í j̄uu hai si bal̄e. ² Amu do kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa ih̄e fei à ce igbei in̄eí Jesu ɲa iyi à wa ilei Galati fɔɔ. ³ Ilaaḡ Baaba do Laf̄e Jesu Kirisi a mu n̄ɲe did̄ḡ do laakai ku s̄u. ⁴ Jesu Kirisi í na arāe na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laal̄oi andunyau ih̄e. Bēebei í ce í ceò id̄ōbii Ilaaḡ Baa nwa. ⁵ Ilaaḡi í n̄e amboe hee do aɲo fei. Ami.

Laabaau j̄iida ak̄ai í w̄e

⁶ Ideu í mum biti do iyi ì f̄usi Ilaaḡ awo gb̄aa gb̄aa bēebe tā ɲa, n̄ɲu iyi í kpe ɲe wa si did̄oi Kirisi, nɔ ì waa bi í too laabaau mmu ɔɔ má ɲa. ⁷ Ntɔ ntɔ, laabaau j̄iida k̄ama ɔɔ kù w̄e má. Amma in̄e ɔɔ ɲa à waa f̄o lasabu n̄ɲe dei, nɔ à waa bi a kpaasi laabaau j̄iidai Kirisiu. ⁸ Amma baa awa taka nwai walak̄o amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce n̄ɲe waazoi laabaau mmu ɔɔ má, bii kù je iyi à ce n̄ɲeu ih̄e, Ilaaḡ ku ceekpe laf̄e. ⁹ À tako à f̄o wo n̄ nɔ n̄ wa n̄ f̄o má, bii in̄e ɔɔ í ce n̄ɲe waazoi ide mmu ɔɔ iyi kù je iyi ì jesiu tā ɲa Ilaaḡ ku ceekpe laf̄e.

¹⁰ Si ideu ih̄e aa ni n̄ wa n̄ de saabui aman̄e ɲai? Aawo, saabui Ilaaḡi n̄ bi. N̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ḡa aman̄e ɲa si? Aawo, bii n̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ḡa aman̄e ɲa si, n̄ kaa n̄ je woo ce icei Kirisi.

B̄ei Pɔlu í j̄eò woo be

¹¹ In̄e kpaasim ɲa, n̄ bi í mà ɲa iyi laabaau j̄iida iyi n̄ sisi n̄ɲeu kù je hai bi aman̄eí í naa. ¹² Kù je aman̄eí í s̄om, in̄e k̄ama sisi í ceem cioe, Jesu Kirisi n̄ɲu ak̄ai í nyisim.

¹³ Í gb̄o bei kuw̄eem í ye ɲa wo si waati iyi n̄ wa n̄ t̄ḡ Ilaaḡ bei Zuifu ɲa. In̄e fei ì mà ɲa kookaai iyi n̄ tako n̄ ce n̄ kp̄ò in̄eí igbei Ilaaḡ ɲa iju ku ba n̄ ce n̄fe ɲa. ¹⁴ Si kp̄ai Zuifu ɲa ku too n̄ wa si in̄oi in̄e ɲa iyi à waa je waju si in̄oi saam ɲa.

¹⁵ Amma Ilaaḡ í cicaam à bei à b̄im nɔ í kpem si did̄e n̄ cea ice. ¹⁶ Si waati iyi í j̄ileu, í nyisim Amae ku ba n̄ cea dimi mmu ɲa waazoi laabaau j̄iidae. Nɔ n̄ kù b̄o bi in̄e k̄ama ku muum bisi. ¹⁷ N kù nɔ n̄ kù b̄o Zeruzalemu n̄ koo n̄ ye in̄e ɲa iyi à tako à je woo be ɲa n̄ bei n̄ j̄eò woo be. Amma iyi n̄ dede gbak̄a ilei Arabii n̄ b̄o. Hai be nɔ n̄ nyi Damasi má. ¹⁸ Í kpe í to zakai ad̄ḡ meeta n̄ bei n̄ b̄o Zeruzalemu n̄ koo n̄ mà Sefaa*, nɔ n̄ ce aɲo maat̄u bi t̄e. ¹⁹ N kù nɔ n̄ kù ye woo be mmu k̄ama be má, bii kù je Zaaki, if̄oi Laf̄e.

²⁰ Iyi n̄ wa n̄ k̄ou ih̄e nt̄oi. Ilaaḡi í je seedam bii n̄ wa n̄ s̄o iboi.

* **1:18** Sefaa n̄ɲui à ya kpe Piee má.

²¹ Si anyiε nɔ̀ n̄ bɔ̀ ilei Siri do Silisi ηa. ²² Waati beεbe igbei inei Kirisi ηa iyi à wa ilei Zudee a kù ye wajum titā. ²³ N̄ju de à gbɔ̀ iyi inε iyi í tako wa kpā ηa ijuu, wee nsei wa waazo ideii woo dasi Jesu naane ηa, ide iyi n̄ju takae wa bi ku ce nfeεu wo. ²⁴ Nɔ̀ à saabu Ilaaḍ na irim.

2

Pɔlu do woo be ηa iyi à gbe

¹ Iyi í kpe í to zakai adḵ maatēε ηoi n̄ nyi Zeruzalemu má, amu do Baanabasi. Nɔ̀ à gbā Titee í si wa. ² N̄ kooi si na iyi í jḵ n̄ ce kuyε. Nɔ̀ si kuyεu Ilaaḵi í ni n koo. N̄ kpe inε ngbo ηa ikāi awaḵ ηa à tɔtɔ nɔ̀ n̄ sisi n̄ja yaasei ideii laabaau jiidau iyi n̄ ya n cea dimi mmu ηa waazoεu wo. N̄ ce beεbei si na iyi í jḵ n̄ kù bi icem iyi n̄ ce wo, walakɔ̀ iyi n̄ wa n ce nsei ku ce nfe. ³ Nɔ̀ inε ngbo ηau a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom n̄ou ku ce bango baa do iyi í je Gereki fei. ⁴ A kù tilasie baa do iyi inε gɔ̀ ηa iyi a kù je inε nwa ηa do ntɔ̀ à lɔ̀ wa si igbeu à waa bi a tilasi inε fei ku ce bango. Inε ηau woo zamba inε ηai. À naai do bisi ku ba a beje ara ku ne nwa si anu akā nwa do Jesu Kirisi nɔ̀ a ce wa aru. ⁵ Amma awa a kù je ide n̄ja baa keeke domi à bi ka leeki si ntɔ̀ laabaau jiidau na iri n̄je. ⁶ Nɔ̀ inε ηa iyi à ne jirima à re a kù kḵosi ide kāma má si ide iyi n̄ f̄ou. Ntɔ̀i, baa bii ājai à je ilu jirima ηa kù jeem nkāma, domi bi Ilaaḵ inε gɔ̀ kù re n̄je. Inε ngbo ηau be a kù kḵom si ide kāma. ⁷ Amma

à ye iyi Ilaaḵ í daam laabaau jiidau si awɔ̀ n sisia dimi mmu ηa, si bei í daa Pieε si awɔ̀ ku sisia Zuifu ηa. ⁸ Ilaaḵi í na Pieε gbugbā ku j̄ɔ̀ woo beε bi Zuifu ηa, mà irei. N̄ju m̄oi í nɔ̀ í nam gbugbā n̄ j̄ɔ̀ woo beε bi dimi mmu ηa. ⁹ Nɔ̀ Zaaki do Pieε do Zāa, āja iyi à je bei sɔ̀be si igbei inei Jesu ηa, à ye iyi Ilaaḵi í daam icεu ih̄ε si awɔ̀ na didḵε. N̄oi à jesi ka ce anu akā, amu do Baanabasi ka bɔ̀ bi dimi mmu ηa nɔ̀ āja m̄o a bɔ̀ bi Zuifu ηa. ¹⁰ Amma à tɔ̀ wa ka ye gigii ilu are n̄ja ηa. Nɔ̀ beεbe m̄oi amu takam n̄ dasi idḵ tā.

Pɔlu wa gbagba si Pieε Antiḵsi

¹¹ Si waati iyi Pieε í naa Antiḵsi be n̄ gbagba sie si bantuma si na iyi í jḵ wa ce taale. ¹² Taaleεu wee. Inε gɔ̀ ηa iyi à wa bi Zaaki à naa Antiḵsi. Inε ηau à ya na gbugbā si bango ku ce. Hee a maa to wa Pieε í ya maa je do dimi mmu woo dasi Jesu naane ηa ājɔ̀. Amma iyi inε ηau à na à to wa, í fa arae ci ya je ājaḵ ηa má domi wa ce n̄jo n̄ja. ¹³ N̄oi Zuifu woo dasi Jesu naane ηa iyi à wa beu, gɔ̀gɔ̀ ηa m̄o à ce bei Pieε í ceu hee à fa Baanabasi m̄o si muafiti n̄ja. ¹⁴ Iyi n̄ ye a kù waa ne do inḵ akā si kpāai laabaau jiidau, ηoi n̄ s̄s̄ Pieε si wajui āja fei n̄ ni, awɔ̀ Zuifui nɔ̀ i waa ce bei dimi mmu ηa, i kù waa ce kucei Zuifu ηa. To, beirei aa ce i tilasi dimi mmu ηa a ce kucei Zuifu ηa.

Zuifu ηa do dimi mmu ηa à ba faaba na naane ku dasi

15 Ntɔi, awa Zuifu ηai, a kù je dimi mmu ηa iyi à ya kpe ilu dulum ηa, domi Zuifu ηai à bí wa. 16 Do nηu fei, à mà iyi amanε kaa je dee dee si wajui Ilaaḏ na wooda ku too, bii kù je na naanε iyi á dasi Jesu Kirisi. Na nηu, awa mɔ à dasi Jesu Kirisi naanε ku ba ka je dee dee na naanε iyi à dasi Kirisi, kù je na wooda ku too. Ilaaḏ kaa ce inε gɔ dee dee si na iyi í jò wa jirima wooda. 17 Nsei, bii à waa de ka je dee dee na saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu dulum ηai bei hai je Zuifu ηa, aa ka je ka ni icei Kirisii í jò dulum wa kɔɔsi? Aawo, ka maà lasabu beεbe. 18 Nsei, bii n teese n wa n ma mii iyi n tako n lege wo, n baa n je ilu taalei. 19 Ntɔ ntɔ, woodau takae í jò n ye bei iku si wajue, ku ba n ce kuwεem na Ilaaḏ. 20 Í ye bei à kpakpaam si jji do Kirisi ajɔ. Na nηu, kù je na aram nii n wee má, bebei Kirisii wa ce kuwεεε sim. Nɔ kuwεε iyi n wa n wee nsei, n wa n weei do naanε iyi n dasi Amai Ilaaḏ, nηu iyi í bim nɔ í na kuwεεε na irim. 21 N kaa n fūsi didɔi Ilaaḏ awɔ n maa n jirima wooda, domi bii í je amanε á yɔkɔ ku je dee dee na wooda ku jirima, debei ikui Kirisiu ngbei.

3

Wooda ku jirima de, mà naanε ku dasi

1 Inε inei Galati ηau, i kù ne laakai ηa. Inε iyi à sisia ideɪ Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jji ku gaau sãa sãa, yooi í kɔɔtɛ ηε. 2 N bi i sɔm ide icu akãu

ihε ηa. Í ba Hundei Ilaaḏ na wooda ku jirima nηei de, mà na laabaau jiidau iyi í gbɔ í dasi naanε ηai. 3 Beirei í ce í kua laakai beεbe ηa. Í sinti do Hundei Ilaaḏ ηa nɔ í waa bi i kpa irie do gbugbã ara nηe? 4 Ijuukpã iyi í ye wo ηa na naanε ku dasi nηe, nsei aa jò ku je ngbe ηai? N tamaa í kaa jò ku je ngbe ηa. 5 Iyi Ilaaḏ í na ηε Hundee, nɔ wa ce maamaake ηa si anini nηe, wa cooi na wooda ku jirima nηe? Mà na iyi í jò í gbɔ ideɪ laabaau jiiida í dasi naanε ηai.

6 Í mà ηa iyi kukɔi ideɪ Ilaaḏ í ni, Aburhamu í dasi Ilaaḏ naanε, nηui í jò Ilaaḏ í dooae amanε dee dee. 7 Na nηu, i jò i mà ηa iyi woo dasi Jesu naanε ηai á je tɔkui Aburhamu ηa do ntɔ. 8 Hai tako wo Ilaaḏ í mà iyi nηu á jò dimi mmu ηa a je dee dee na naanε ku dasi nηa. Nɔi í jò í sisia Aburhamu laabaau jiidau hai ku kpe í ni, hai bi tɛi an weea inei andunya fei. 9 Aburhamu í dasi naanε nɔ í ba kuwee. Beεbe mɔi inε ηa iyi à dasi naanε aa ba kuwee do nηu ajɔ.

10 Inε ηa iyi à waa na gbugbã si wooda ku jirima ikpei í je tu ηa, domi à kɔɔ à ni, inε iyi kù waa mu ide à kɔ si tiai woodau fei nɔ kù waa jirimae, lafɛε ilu ikpei. 11 Nɔ nsei à yɔɔ mam mam iyi inε gɔ kaa je dee dee si wajui Ilaaḏ na wooda ku jirima, domi à kɔɔ à ni, inε iyi Ilaaḏ í jò í je dee dee na naanε ku dasi, lafɛε á ne kuwεε. 12 Ntɔ ntɔ, icui wooda kù wa si naanε ku dasi. Amma à kɔɔ à ni, inε iyi í yɔkɔ wa

jirima woodau dee dee, lafēei á basi kuwēε.

¹³ Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi í na í je ilu ikpe na iri nwa. Í na í je ilu ikpe si na iyi í jò kukòidei Ilaaḥ wa fò í ni, inε iyi à kpakpa si antai j̄i fei ilu ikpei. ¹⁴ Kirisi í ce bεεbei ku ba kuwee iyi Ilaaḥ í weea Aburahamuu kú je ti dimi mmu ḡa na saabui Jesu Kirisi. Nò si bεεbe awa fei aa ka ba Hunde iyi Ilaaḥ í wāḥ wa na naane ku dasi.

Wooda ku jirima do ide kuwā

¹⁵ Inε inεm ḡa, an so yaasei ide gò iyi inε fei í mà. Bii inε gò í kò bei í bi a kpē amanie hai kù ku í jilḥ, inε gò kaa yòkò ku ganji ideu hee má je ku kḥosi, baa do iyi amanai í kḥò. ¹⁶ To, Aburhamu do tòkuei Ilaaḥ í cea kuwā. Bii à ni tòkue ḡa, inε nkprò à fāa. Amma à ni tòkuei, waatò inε akāi, nò nḡui í je Kirisiu. ¹⁷ Na nḡu, ide iyi ñ wa n bi n fò wee. Ilaaḥ í ce kuwāi ideu nò í jilḥ. Nsei, wooda iyi í naa si anyii adḥ c̄lḥ c̄lḥ mεε do kuntaa, kaa yòkò ku ganji ideu hee ku jò ide iyi Ilaaḥ í wāu ku je ngbe. ¹⁸ Amma bii na wooda ku jirimai à je tubu, kù je na idei kuwā má. Nò wee do kuwāi Ilaaḥ í cead Aburhamu didḥ.

¹⁹ Debei, na mii í ce Ilaaḥ í na wooda. Í naai ku ba kookoosu iyi kù je tεε ku fita gbugbāa. Nò woodau wa ce icεei hee tókui Aburahamuu koo tóo wa. Tòkueui à cea inε ḡa kuwāεu. Woodau amaleka ḡai Ilaaḥ í jò à na Moizi, nḡu iyi í wa ḡamei Ilaaḥ do amanε ḡa, nò nḡu mḥ ku sḥ inε ḡau.

²⁰ Amma waati iyi Ilaaḥ í ce kuwāu, kù ne bukaatai inε iyi á wa si ḡamei nḡu do amanε ḡa, domi nḡu akāi í ce kuwāu.

Mii iyi wooda wa lele

²¹ Debei, woodau wa j̄a ide iyi Ilaaḥ í wāu mεε. Aawo, kù je bεεbe. Ntò ntò, bii í je à na wooda wo iyi á yòkò ku mua amanε kuwēε, Ilaaḥ á jò amanε ku je dee dee wo na woodau. ²² Amma kukòidei Ilaaḥ wa nyisi iyi inε fei í wa si awḥ gbugbāi dulum, ku ba do saabui naane ku dasi, kuwāu ku je ti woo dasi Jesu Kirisi naane ḡa.

²³ Tako wo wooda wa mu wai bei aru wa gbā wa hee Kirisi ku maa to wa ku na ku nyisi wa kpāai naane ku dasi. ²⁴ Bεεbei, woodau wa gbā wa wa bḥḥ wa bi Kirisi ku ba Ilaaḥ ku jò ka je dee dee na naane ku dasiu. ²⁵ Nsei iyi waatii naane ku dasiu í to, a kù ne bukaatai woodau ku gbā wa má.

²⁶ Bεεbei inε fei ì je amai Ilaaḥ na naane iyi ì dasi Jesu Kirisi ḡa. ²⁷ Ntò ntò, inε iyi ì ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ḡai. ²⁸ Inε fei ì je akā si anu akā nḡe iyi ì ce do Jesu Kirisi ḡa. Na nḡu, inε gò kù je ikā, hai Zuifu ḡa hee do dimi mmu ḡa, hai aru ḡa do inε ḡa iyi à ne ara nḡa, hai inaabo ḡa hee do inεmòkò ḡa. ²⁹ Bii ì nò ì je ti Kirisi ḡa, ì je tókui Aburhamu ḡa. Nò aa je tubu ḡa bei Ilaaḥ takae í ce kuwāεu.

4

¹ Nsei ñ wa n bi n na nḡe yaase gò. Yaaseu wee. Ama iyi á je

tubui baaε, si waati iyi wa je amau kù tia aru * gɔ, baa do iyi fei ndεε á na ku je titeε. ² Si waati iyi wa je amau, ine gɔ ηa à wεε iyi à waa muu, nɔ à waa cea wūa hee í tóò waati iyi baaε í jileaa. ³ Bεεβε mɔi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wεε bei ama keeke ηa, à je arui mii ndii andunya ηa wo. ⁴ Amma iyi waati iyi Ilaađ í jileu í na í to, ηai í be Amaε wa. Inaaboi í buu, nɔ si woodai Zuifu ηai wa ne ⁵ ku ba ku ya ine ηa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce bεεbei ku ba ka je amai Ilaađ ηa.

⁶ Nɔ Ilaađ í be Hundei Amaε wa si idɔ nwa ku nyisiò iyi awai à je amaε ηa. Hundeu wa kpoo Baaba. ⁷ Si bεεβε í kù je aru má ηa, injeu amu ηai bεbei. To, nsei iyi í je amai Ilaađ ηa, Ilaađ í nyi í ce ηe woo je tubue ηa má.

Zigiida iyi Pɔlu í ne na inei Galati ηa

⁸ Tako wo í kù mà Ilaađ ηa, nɔ í je arui iwē ηa iyi a kù je Ilaađ. ⁹ Amma nsei í mà Ilaađ ηa. Nɔ iyi í re mɔm Ilaađ í mà ηe. To, beirei í ce í waa bi í sinda si mii ndii andunya ηa má ηa, iyi kù ne gbugbã nɔ kù ne bεεε. Na mii í ce í waa bi í je aru nηa má ηa. ¹⁰ Í ya maa na ajɔi jingau gɔ ηa gbugbã ηa, do cukpa gɔ ηa do waati gɔ ηa do adɔ gɔ ηa. ¹¹ Nsei n̄ wa n ce njo ice iyi n̄ ce si gãme n̄ηe ku maà ce nfe.

¹² N̄ wa n tɔɔ ηe, inje inem ηa, í jile ara n̄ηe si agbem bei amu mɔ n̄ jile aram si agbe

n̄ηe. Waati iyi n̄ wa bi tu ηe, í kù ceem kurara gɔ ηa. ¹³ Í mà sãa sãa ηa, waati iyi n̄ sinti ku ce n̄ηe waazoi laabaau jiidau, do b̄ɔi arai. ¹⁴ Amma í kù dondam ηa, í kù nɔ í kù kɔsim ηa, baa bii b̄ɔm n̄ou ku yeε í cé ηe. Do n̄ηu fei, í gbam ηai bei aa gba amalekai Ilaađ ηa, walakɔ bei Jesu Kiriisi takae. ¹⁵ Í ne inɔ didɔ wo ηa. To, nsei, mii í ce ηe. An yɔkɔ n̄ je sεeda na iri n̄ηe n̄ ni bii á ce wo aa nya iju n̄ηe í nam ηa. ¹⁶ Si na iyi í jò n̄ s̄ ηe ntɔui í jò n̄ je mbεε n̄ηe nsei?

¹⁷ Ine ηau, à waa na ηe ara amma kù je do yaase jiiida. À waa bi a fa ηei hai bi tu wa ku ba í na ηa ara ηa. ¹⁸ Í s̄ia í ne himma si mii jiiida ku ce ηa waati kãma fei, nɔ ku maà je bii n̄ wa inɔ n̄ηe n̄ηu akã. ¹⁹ Inje amam ηa, bei inaabo iyi wa bi ku bí í ya gbɔ ara kuro, bεεβε mɔi amu mɔ n̄ wa n gbɔ ara kuro má hee idei Kiriisi ku buba si ηe ntɔ ntɔ. ²⁰ N̄ bi n̄ wa inɔ n̄ηe nsei ku ba n̄ maà n̄ fɔ ide be ihē má, amma do n̄ηu fei n̄ ne zigiida na iri n̄ηe.

Idei Aгаа do Sara

²¹ Í jò n̄ bee ηe, inje iyi í bi í wa si awɔi wooda ηa, í kù gbɔ iyi wooda wa fɔ ηai? ²² À kɔɔ à ni Aburhamu í bí ama inemakɔ minji, akã do abo aru gɔ, akã mɔ do abo iyi í ne arae. ²³ Aruu, í bí amaεi bei à ya bí ine fei, amma ine iyi í ne araeu í bí amaεi do kuwãi Ilaađ. ²⁴⁻²⁵ Ideu ihē í yei bei mɔnda. Inaabo minji ηau ηai

* **4:1** kù tia aru Aru do woo ce ice fei ide akãu mbε si feei ine ηa iyi à kɔ akabuu tit̄si idei Ilaađ.

à jε bei akabuu minji. Agaa nηui í jε bei akabuu iyi Ilaađ í na inε ηa tako wo si geetei Sinai si ilēi Arabi. Nηu bei í jε wooda iyi wa dasi inε ηa aru. Nɔ Agaa í yei má bei ilui Zeruzalemu iyi í wεε nsei, domi í wa si aru do inεε ηa fei. ²⁶ Amma Sara í yei bei Zeruzalemu iyi í wa leleu iyi í ne araε. Nηui í jε iye nwa. ²⁷ Nɔ à kɔɔ à ni,

Jò inɔε ku dɔ, awɔ inaabo gbenda iyi i kù bí.

La, i dɔ anu do inɔ didɔ, awɔ iyi i kù mà ara kuroi kubí, Domi inaabo iyi à kɔsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa ide i mɔkɔ.

²⁸ Nsei inε inεm ηa, inεi ì jε amu ηa iyi Ilaađ í ce kuwæu bei Izaaki í yeu. ²⁹ Waati nηu, ama iyi à bí bei à ya bí inε fei í kpã inε iyi à bí do gbugbãi Hundei Ilaađu iju. Bεεβε mɔi í ye nsei. ³⁰ Amma kukɔi ide i Ilaađ wa fɔ, í ni,

Lele aruu do amaε fei, Domi amai aru kaa je tubu do amai abo iyi í ne araεu ajɔ.

³¹ Bεεβε mɔi inε inεm ηa, ì mà ηa iyi a kù jε amai aru, amma amai inε iyi í ne araεi à jε.

5

I leekí dim dim ηa si ara ku ne nηε

¹ Kirisi í jò à ne ara nwa ku ba ka ne ara nwa do ntɔ. Na nηu, i leekí dim dim ηa si ara ku ne nηε, i maà jò ì na i jε aru má ηa.

² I de ití i gbɔ. Amu Pɔlui ñ wa n sɔ ηε ideu ihē. Bii ì jò à dasi ηε bango, icei Kirisi kù ne aranfãani kãma bi tu ηε. ³ Ñ nyi ñ sisi ñ wa n fɔ má, inε iyi í jò à dasie bango, tilasii lafēε ku jirima wooda fei. ⁴ Inε iyi ì waa bi i jε dee dee si wajui Ilaađ na wooda ku jirima, ì fεεε ara nηε do Kirisii nɔ ì fūsi didɔi Ilaađ awɔ ηa. ⁵ Amma awa, Hundei Ilaađ wa sɔ wa mam mam iyi Ilaađ á jò ka jε dee dee na naane ku dasi nwa. ⁶ Ntɔ ntɔ, bii à ne anu akã do Jesu Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù jε ide kãma. Ide iyi í ne amboe í re nηui í jε naane ku dasi iyi wa ce ice do kubi.

⁷ Ì waa ce kuwεε nηε wo dee dee ηa. Yooi í ganji ηε í jò ì kù waa jirima ntɔu má ηa. ⁸ Ikɔ iyi à na ηeu be kù waa naa hai bi Ilaađ, nηu iyi í kpe ηε. ⁹ Na nηu, i ce laakai ηa, domi à ya fɔ a ni lefee keekei í ya dede pēε fei. ¹⁰ Amma Lafēε í jò ñ wa n naane ηε iyi i kaa ce lasabu gɔ iyi í jε ikã do lasabu iyi ñ ceu be ηa. Inε mɔ iyi wa bitandi ηε, baa bii yooi Ilaađ á kpãa iju.

¹¹ Inε inεm ηa, bii í jε amu takam ñ wa n waazo hee nsei ñ ni inε ηa a ce bangoi, na mii í ce à ya maa kpãm iju. Bii í jε bεεβε mɔm nii ñ wa n ce, ikui Jesu si jli kãa jεa inε ηa bi ku ko ise. ¹² Inε ηa iyi à waa bitandi ηeu be, ñ bi a nya ηa ikã*.

¹³ Inε inεm ηa, à kpe ηei i na i ne ara nηε. Do nηu fei, i maà jò ara ku ne nηε ku mua daai inε taka nηε kpãa i ceò idɔɔbii ara nηε. Amma i ya maa sobi

* 5:12 ñ bi a nya ηa ikã inε gɔ ηa à ni, bii à bi mɔm a bãntãm ara nηa gbakã.

nje do kubi ηα, ¹⁴ domi wooda fei í wa si irií ide akāu ihē iyi í ni, bi ine mmu ηα bei í bi arae. ¹⁵ I maà ya maa ηα nje ηα bei inai sako ηα. I ce laakai ηα ku ba i maà ce nfei nje ηα.

Kajò Hundei Ilaaḍ ku neḍ wa

¹⁶ Ide iyi ñ wa n fəu wee, i jò Hundei Ilaaḍ ku maa neḍ ηε. Bii ì waa ce beεβε ηα, i kaa ce kubi nfe nfei ara nηε má, ¹⁷ domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya je dimi akā do iyi Hundei Ilaaḍ í bi. Kubi minji ηau, à ya maa jai hee a kaa ka yəkə ka ce bei à bi. ¹⁸ Amma bii Hundei Ilaaḍ wa neḍ ηε i kù wa si awəi wooda má ηα.

¹⁹ Ine fei í mà daai amane sāa sāa. Daa ηauì à je sēε ku tətə hai ne yaase, do daa sāmi do daa nkpə nkpə, ²⁰ do iwē ku tə, do dobu dobu ku ce, do mbεεte, do ija, do igu, do idəəkə yaamə, do nje ku wā, do kakə, do nje ku fεεfe, ²¹ do kəδεε, do atē ku kpa ine, do ije ku bi, do mii iyi í jə beεβε fei. Ñ wa n sō ηε bei ñ tako ñ fə ñ ni, ine ηα iyi à waa ce dimi beεβε a kaa ba tubu kāma si andunya titōi Ilaaḍ.

²² Amma mii iyi Hundei Ilaaḍ í ya bí, nηui í je kubi, do inə didə, do laakai ku sū, do temua, do jiida ku je, do inə akā, do naane, ²³ do daa didə, do ara ku mu. Mii ηau be fei, wooda kù ganji ηα. ²⁴ Nə ine ηα iyi à je ti Jesu Kirisi í ye bei à kpa kucei daai ara nηa si jji ku gaauu, do bine do kubie fei. ²⁵ Si bei Hundei Ilaaḍi wa

mu nwa kuwεε, ka jò ku neḍ wa. ²⁶ Kù sīa ka je ilu faao, wala woo kosi ine ηα, walakə ka maa ce igu si awa duusə.

6

I ya sobi nje si aso ηα

¹ Ine inem ηα, inje iyi Hundei Ilaaḍ wa neḍ ηε, bii ì mu ine gə si kurara, i nyisi lafēε kpāa jiida do daa didə ηα. Nə ì ce laakai ηα ku ba inje mə i maà na i dasi kurara beεβε. ² I sobi nje si aso * ku so ηα. Bii ì waa ce beεβε ηα ì waa jirima woodai Kirisi ηai. ³ Bii ine gə wa cə arae ngəgə nə wee kù je ngəgə, wa lele araei. ⁴ I jò ine fei ku wuse daai nηu takae nə ku ye si bii nηu á tə fufu, amma ku maà tə fufu na iyi nηu í re ine gə, ⁵ domi ine fei á so asoi † nηu takaei.

⁶ Awə iyi à waa kə idei Ilaaḍ, mii iyi ì ne fei jò ì kpəə do ine iyi wa kəε si.

⁷ I maà ti i lele ara nηε. A ci ya nyaanyi Ilaaḍ. Mii iyi amane í gbē nηui á da. ⁸ Bii wa gbē iyi daai nηu takae í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nə wa gbē iyi Hundei Ilaaḍ í bi, kuwεε hai tāi Hundei Ilaaḍu á bíaa. ⁹ Na nηu, ka maà gbεεji do jiida ku ce, domi bii a kù məngə aa ka ba ka da si awaati iyi í jə. ¹⁰ Beεβε məi waati iyi à ba awəε fei, ka cea ine fei jiidaε. Nə iyi í re məm, ka cea kpaasi woo dasi Jesu naane ηau beεβε.

Idei ankāanyi do fə

* **6:2** aso nηui í je wahala ηα. † **6:5** Yaasei isεεdeu ihēi í je, domi ine feii a na ku fə bei nηu í ce ice.

11 Hai ihē bei do awōi amu takam nii n̄ kō n̄ɛ wa †. In̄e taka n̄ɛ aa yōō m̄əm bei kukō ηau à la à to. 12 In̄e ηa iyi à waa bi a tilasi ηe i ceò bango ηau à waa ce b̄εεbei ku ba a ce mii iyi á d̄ōa aman̄e ηa si, n̄o a maà kp̄ā ηa iju na irii ikui Jesu Kirisi si j̄li ku gaauu. 13 Amma aηa taka n̄ηa, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda. À bi a dasi ηe bango ku cei ku ba a tōō fufu si na iyi í j̄ò à yōkō à kāmia ηe. 14 Amma amu n̄ kù n̄ wa n̄ tōō fufu bii kù je na ikui Laf̄ēε nwa Jesu Kirisi si j̄li ku gaau. Na ikuεu mii ndii andunya fei í yεem nii bei mii iyi kù wεε má, n̄o b̄εεbe m̄oi n̄ wa n̄ yōō baq do kuwεei amu takam fei. 15 À ce bango, a kù ce bango kù je ide kāmā. Mii iyi í n̄e amboe í re, n̄ηui í je a taka in̄e tit̄ō. 16 Laakai ku sū do did̄ō ku wεεa in̄e ηa iyi à waa too woodau ihē hee do in̄ei Izireli ηa, aηa iyi à je in̄ei Ilaaō ηa.

17 Hai nnyi in̄e kāmā ku maà wahalam má domi na irii Jesu n̄ ba dalai juju ηa iyi à wa si aram n̄ou ihē.

18 In̄e in̄em ηa, did̄ōi Laf̄ēε nwa Jesu Kirisi ku wεε do in̄e fei. Ami.

† 6:11 hai bei do awōi amu takam nii n̄ kō n̄ɛ wa Si d̄oonee n̄ηa bii à waa ce leeti à ya maa f̄oi n̄o in̄e gō ku maa k̄ōō. Amma P̄olu í kō idei ankāanyi ηau ihē do awōe.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Efeezu ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ.

Inɛ inei Efeezu ɲa, inɛ woo dasi Jesu Kirisi naane ɲa, ñ wa n ce ɲe fɔɔ, inɛ iyi Ilaaɔ í cicau.

² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa si anu akã nwa do Kirisi

³ I jò ka saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwa do Kirisi, í wee nwa do didɔ ikã ikã iyi Hundee wa mu nwa wa hai lele. ⁴ Ilaaɔ í cica wa tã hai waati iyi kù taka andunya ka je titee si kpãai Kirisi, nɔ ka je inɛ kumá ɲa ka maà nɛ taale kãma bi tɛɛ. ⁵ Si kubie í lasabu wo hai ku kpe ku ce wa amaɛ ɲa si anu akã nwa do Jesu Kirisi, si bei í bi si jiida ku jɛɛ ⁶ ku ba ka saabu didɔ nla nlaɛ iyi í ce nwa si anu akã nwa do amaɛ, inɛ iyi siei kubie fei í wa.

⁷ Do saabui nɛi Jesui Ilaaɔ í ya wa nɔ í kpa idei dulum du wa si didɔ nlaɛ iyi í nyisi wa.

⁸ Didɔ iyi í ce nwa í caa si bei i mu nwa bisii nla nla do laakai jiida. ⁹ Nɔ í jò a mà asii iyi ɲɲu takae í dasi idɔ ku ce hai tako na jiida ku jɛɛ. ¹⁰ Lasabui Ilaaɔu iyi á ce si aɲɔ iyi awaatie í to ɲɲui í je ku tɔtɔ mii iyi í taka fei, hai mii iyi í wa lele do

iyi í wa ile fei, nɔ Kirisi ku je iriɛ.

¹¹ Ntɔ ntɔ, mii fei wa cei si bei Ilaaɔ í bi. Na ɲɲu, à je woo je tubu bi tɛɛ na anu akã nwa do Kirisi, si na iyi í jò í cica wa wo si bei ɲɲu takae í dasi idɔ hai tako. ¹² Na ɲɲu, i jò ka saabu kulai Ilaaɔ, awa Zuifu ɲa iyi à tako à waa cɔ kpãai Kirisi wo.

¹³ Nɔ inɛ dimi mmu ɲa mɔ, aɲɔ iyi ñ gbɔ ide ntɔu iyi í je laabaau jiida iyi wa naa ɲɛ faaba wa, waati beɛbei inɛ mɔ í dasi Kirisi naane ɲa. Nɔ Ilaaɔ í dasi nyindai ɲɲu takae si ɲe. Nyindau ɲɲui í je Hundee iyi í da ɲɛ si si bei í ce kuwãɛ wo. ¹⁴ Hundeeu ɲɲui í ye bei kaazigii tubu nwa iyi Ilaaɔ í wãð inɛɛ ɲa wo. Nɔ wa sɔ wa kam kam iyi aa ka je tubuu si waati iyi Ilaaɔ á ya inɛɛ ɲa mam mam. Na ɲɲu, ka saabu kulae.

Kutɔɔi Polu

¹⁵ Na saabui ide ɲau be feii í jò hai waati iyi ñ gbɔ baau naane ku dasi ɲɛ si Lafɛɛ Jesu do bei ñ bi woo dasie naane ɲa fei, ¹⁶ n ci ya n gbɛɛjið Ilaaɔ ku saabu na iri ɲɛ. Ñ wa n ye gigi ɲɛ si kutɔɔm. ¹⁷ Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ilu amboe, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ku ce ɲe ilu laakai jiida nɔ ku nyisi ɲe bei ɲɲu takae í ye ku ba i màa sãa sãa ɲa. ¹⁸ Ñ wa n tɔɔɛ má ku jò inya kumá ku lɔ si idɔ ɲɛ ku ba i mà yaasei kpãa ku cɔ si bii í kpe ɲe, do si bei tubu iyi í jilea woo dasie naane ɲa í la í to, ¹⁹ do bei gbugbã nlaɛ wa ce icɛ si awa iyi à dasie naane.

Gbugbāu, í je akā do gbugbā nla ²⁰ iyi í ce í jìò Kirisi hai si bale, nò í bubæ si awə njεε lele. ²¹ Bei Kirisi í wa í reò ilu irii lele fei do ilu yiiko ηa do ilu gbugbā ηa do lafēε ηa fei. Nə iriε í re iri fei si waatiu ihē do si waati iyi wa naa. ²² Nə Ilaađ í jò í je irii mii fei, nò í cicæ ku je ilaalu nla i gbεε. ²³ Igbεui í je arai Kirisi. Si igbεui Kirisi takæ í wa nò í kō dee dee, ηηu iyi í wa bii fei si mii baa yooma fei.

2

Hai si iku à bə si kuwεε

¹ Tako wo ì ye ηai bei iku ηa na irii kurara nηε do dulum du ηε. ² Kucei tako nηε í jə ti inei andunya ηa, nò ì ya maa jirima Seetam, ilaalui ilu gbugbāi lele ηa. Ilaaluu ηηui í je hunde iyi wa ce icε hee nsei si idəi inε ηa iyi a kù waa jirima idei Ilaađ. ³ Ntoi, awa fei à tako à yei wo bei aηa mə. Binε nwai wa nεò wa, nò à waa ce mii iyi awa taka nwa à bi do iyi à waa lasabu. À yei wo bei inei andunya ηa, aηa iyi aa na a ye idəəkōi Ilaađ.

⁴ Amma araarei Ilaađ í la na kubi nlaε iyi í bi wa. ⁵ Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bei iku ηa, Ilaađ í mu nwa kuwεε do Kirisi ajə. Na didəi ì baò faaba ηa. ⁶ Si anu akā nwa do Kirisi, Ilaađ í jì wa hai si bale ka je bomma lele do Jesu Kirisi ajə. ⁷ Í ce bεεbei ku ba ku nyisi didə nla hai ne kəεε si jiida ku jεε iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do ajə fei. ⁸ Na didəi Ilaađi ì ba faaba ηa do saabui naanε ku dasi.

Kù je na himma nηε, amuai Ilaađi. ⁹ Kù je ribai icε nηε. Na ηηu, inε gə kaa yəkə ku təə fufu. ¹⁰ Awa icεi awəi Ilaađi à je. Í taka wai si anu akā nwa do Jesu Kirisi ka ceò icε jiida iyi í ce səəluε hai ku kpe.

Dimi fei í je akā si Kirisi

¹¹ Inε dimi mmu ηa, i ye gigi ηa iyi inε ηa iyi à ya ce bango ηau à ya maa kpe ηε hai ce bango ηa wo. ¹² Waati bεεbe ì jìò Kirisi ηa wo nò ì je isε mmu bi inei Izireli ηa. I kù ne baa nηε si akabuu iyi Ilaađ í wāò inεε ηa. Ì wa si andunya ihē i kù waa cəò kpāai nkāma ηa, nò ì kù wεεa Ilaađ ηa. ¹³ Amma nsei iyi ì ne anu akā do Jesu Kirisi ηa, inε iyi ì tako ì wa ijì ηa, wee nsei ì ce amεε do Ilaađ ηa do saabui njei Kirisi. ¹⁴ Kirisi takæi í je nwa laakai ku sū, ηηu iyi í ce Zuifu ηa do dimi mmu ηa akā. Nηui í kpa mbeete iyi í ye bei idi iyi wa fεεfe wa wo. ¹⁵ Do ikui araεi í kpaò irii woodai Zuifu ηa do iwəε ηa ku ba ku yəkə ku ce dimi minji ηau dimi titə akā lege lege si ηηu takæ. Si bεεbei, í dasi laakai ku sū si anini ηa. ¹⁶ Do saabui ikue si antai jìi ku gaauui í kpaò mbeete iyi a waa muò nje wo, nò í tətəə dimi minji ηau akā í jò à dš do Ilaađ. Aηa fei à baa à je ara akā ajə. ¹⁷ Bεεbei kukəi idei Ilaađ í kō, si bei í ni Kirisi í naa ku sisi laabaauui laakai ku sū bi tu ηε, inε iyi ì tako ì jìò Ilaađ, do bi Zuifu ηa, aηa iyi à ceðε amεε. ¹⁸ Nə ntoi, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ηa do dimi mmu ηa, aa ka yəkə ka

bɔ wajui Ilaaɔ Baaba do sobii Hundede akāu.

¹⁹ Si bɛɛbɛ, i kù jɛ dimi mmu ɲa ma, walakɔ ise mmu, amma nsei ì jɛ inɛi ilu akā ɲa do woo dasi Jesu naane ɲa fei, nɔ ì jɛ inɛi kpasɛi Ilaaɔ ɲa. ²⁰ Inɛ mɔ ì yɛi bɛi idɪ iyi à ma si antai icui ile iyi woo bɛ ɲau do walii ɲau à jilɛ. Jesu Kirisi takæi í jɛ kuta sintei icui ileu. ²¹ Nɲui á jò ileu ku la nɔ ku nɛ gbugbã nɔ ku jɛ bi ku tɔɔi Lafɛɛ iyi í má jiidai. ²² Na anu akā nɲɛ do Kirisi, inɛ mɔ ì yɛi bɛi ileu, nɔ inɛɔ ɲa ì jɛɔ bi ku wai Hundei Ilaaɔ ɲa.

3

Icɛi Pɔlu na dimi mmu ɲa

¹ Na saabui iyi ihɛi amu Pɔlu n̄ wa n ce kutɔɔ, amu iyi n̄ wa piisɔɔ si na iyi í jò n̄ wa n ce icɛi Kirisi na irii inɛ dimi mmu ɲa. ² N̄ mà kam kam iyi ì gbɔ tã ɲa bɛi Ilaaɔ í ceem didɔ ku ba n naa n sisi nɲɛ yaasei didɔu, ³ do si bɛi nɲu takæ í jò n̄ mà asiiɛ. Wee n̄ kɔ ideu keeke tã. ⁴ Bii ì cio ideu ɲa, aa yɔɔ ɲa iyi n̄ mà asiii idei Kirisi do ntɔ. ⁵ A kù sɔ inɛi tako ɲa asiii ideu, amma nsei Ilaaɔ í jò Hundɛɛ í nyisi woo bɛɛ do walii kumáɛ ɲa. ⁶ Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidai dimi mmu ɲa do Zuifu ɲau à jɛɔ woo jɛ tubu ajɔ. Anɔɔ ɲa à baa à jɛ ara akã, nɔ anɔ mɔ à nɛ baa nɲa si ide iyi Ilaaɔ í wã nɲu ku ce si Jesu Kirisiu.

⁷ Do saabui didɔ iyi Ilaaɔ í ceem si gbugbãɛ ɲɔi í jò n̄ jɛ woo ce icɛi laabaau jiidau. ⁸ Amu iyi n̄ jɛ keekei woo dasi Jesu naane ɲa fei, amui Ilaaɔ

í cea didɔ n sisi dimi mmu ɲa laabaau jiidai nɔ n sɔ ɲa bɛi didɔi Kirisi í la í to nɔ í re kumà nwa. ⁹ Nɔ n sisi inɛ fei bɛi yaasei asiii Ilaaɔ á ce ku ceɔ. Ilaaɔ, nɲu iyi í taka mii fei í singa asiiu ihɛ hai ku kpe, ¹⁰ ku ba inɛ ngboi lele ɲa do ilu yiikoi lele ɲa a mà yaasei bisie do saabui igbɛi inɛi Jesu ɲa si waatiu ihɛ. ¹¹ Bɛɛbɛi í ce í jilɛɔ ide iyi wa ce, í bɛi í takæɔ andunya, nɔ í kpa iriɛ si Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa. ¹² Naane iyi à dasiɛui í jò à nɛ anu akã do nɲu. Na ɲɔi í jò à nɛ ara nwa ka bɔ wajui Ilaaɔ do laakai akã. ¹³ Na nɲu, n̄ wa n tɔɔ ɲɛ i maà mɔngɔ temua ɲa na ijuukpã iyi n̄ wa n yɛ na iri nɲɛ, domi ijuukpãu, nɲui á jò i nɛ bɛɛɛ ɲa ntɔ ntɔ.

Kubii Kirisi

¹⁴ Nɔ na saabui ideui n̄ wa n gule si wajui Ilaaɔ Baaba. ¹⁵ Nɲui í jɛ Baaí nyaanze baa yooma fei iyi i wa lele do iyi í wa ile fei. ¹⁶ N̄ wa n tɔɔɛ ku jò Hundɛɛ ku mu nɲɛ gbugbã jiidai jiidai si idɔ nɲɛ si bɛi amboeɛ í la í to, ¹⁷ nɔ Kirisi ku ce bi ku wæ si idɔ nɲɛ na naane ku dasi nɲɛ. Nɔ n̄ wa n tɔɔ má ku jò i nɛ gbugbã i maa leekɪ dim dim si kubi ɲa, ¹⁸ ku ba inɛ do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à gbe fei i yɔkɔ i mà zaka bɛi kubii Kirisi í cɪ í to do kusæ do kujjisæ do kugbokæ. ¹⁹ Baa do iyi kubiu í re kumàì amanɛ fei, n̄ bi i mà yaaseɛ ɲa ku ba ì kɔ mam mam bɛi Ilaaɔ í kɔ.

²⁰ Ilaaɔ í nɛ yiiko ku ce mii iyi à waa tɔɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ á yɔkɔ ku ce baa

mii iyi í re beɛbe mɔm hee ku caa. ²¹ Í s̄la inɛi igbɛɛ ɲa a jò inɛ ɲa a mà beɛɛɛ waati kãma fei hee do aɲɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

4

Anu akã iyi à nɛ, awa iyi à jɛ arai Kirisi

¹ Na nɲu, amu iyi ñ wa piis̄ɔ si na iyi í jò ñ wa n ce icɛi Lafɛɛ, ñ wa n tɔɔ ɲɛ i maa nɛ dee dee si bei í jò inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́ í kpe à ya nɛ. ² I ya maa nɛ do ara ku kaye ɲa, do daa did̄ɔ do temua, nɔ í ya maa mu nɲɛ ɲa do kubi. ³ I ce kookaai i ya mu anu akã iyi Hundei Ilaaɔ́ wa mu nɲɛ na saabui laakai ku sũ iyi í tɔtɔɔ ɲɛ. ⁴ Ara akãi í wɛɛ, Hunde akã mɔi í wɛɛ, nɔ kp̄aa ku cɔ akã mɔi í wɛɛ si bii Ilaaɔ́ í kpe ɲɛ. ⁵ Lafɛɛ akãi í wɛɛ, naanɛ ku dasi akã mɔi í wɛɛ, nɔ inyi ku dasi akãi í wɛɛ. ⁶ Ilaaɔ́ akãi í wɛɛ iyi í jɛ baai inɛ fei. Nɲui í jɛ ilaalui mii fei, nɲui í wa bi inɛ fei, nɔ í wa si inɛ fei. ⁷ Amma do nɲu fei awa fei à ba amua nwa si bei Kirisi í mu nwa. ⁸ Na nɲu, kukɔi idei Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni, Waati iyi í gũ lele

Í jɛ mbɛɛɛ ɲa igũ í mu ɲa aru, Nɔ́ í cea inɛ ɲa amua ɲa.

⁹ Tɔ, bii à ni í gũ lele, iyi be wa nyisi iyi í tako í kita í bɔ hee lɛlɛi ilɛi. ¹⁰ Inɛ iyi í kita í bɔ hee lɛlɛi ilɛu nɔ́ í nyi í gũ leleu má inɛ akãui, ku ba ku jò mii fei ku kɔ́ dee dee. ¹¹ Amua ɲa iyi í cea inɛ ɲa wee, í cica inɛ gɔ ɲa à jɛ woo bɛ ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ walii ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ woo sisi laabaau jiiida ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ woo degbe inɛi

igbei Jesu ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ woo kɔ́ inɛ ɲa si cio. ¹² Beɛbei í ce ku ba ku ceò s̄ɔlui woo dasi Jesu naanɛ ɲa si icɛɛ, ku ba ku k̄ɔsi gbugbãi arai Kirisi. ¹³ Nɔ beɛbe mɔi awa fei aa ka ce anu akã si naanɛ ku dasiu nɔ ka mà Amai Ilaaɔ́, nɔ ka jɛ inɛ ngbo ka tóo alái Kirisi. ¹⁴ Do yaase beɛbei a kaa ka jɛ bei amu ɲa má, hee cio ikã ikã ku maa tale wa ih̄ɛ walakɔ ih̄ɔ bei fufu í ya maa tale akɔi inyi bii fei. Nɔ inɛ ɲa a kaa d̄i iju nwa má hee má jɛ a wa inyii it̄i nwa do bisi laalɔ ɲɲa. ¹⁵ Amma bii à waa sisi nt̄au do kubi aa ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í jɛ iriu. ¹⁶ Siei awa fei à waa kã bei ik̄ɔi ara, nɔ arau fei í m̄asiɛ do ik̄ɔ ik̄ɔɛ. Nsei, bii ik̄ɔ fei wa ce icɛ si bei í jò, arau fei á lai ku maa k̄ɔsi na saabui kubi.

Kuwɛɛ tit̄ɔ si Kirisi

¹⁷ Ide iyi ñ wa n s̄ɔ ɲɛ do irii Lafɛɛ wee. I maà jò i ya maa nɛ má bei hai dasi Jesu naanɛ ɲa, inɛ ɲa iyi à waa too lasabu nfe nfe ɲɲa. ¹⁸ A kù nɛ laakai jiiida. À le id̄ɔ ɲɲa nɔ a kù mà nkãma. Nɲui í jò a kù nɛ ikp̄ɛ si kuwɛɛ iyi Ilaaɔ́ wa mu nwa. ¹⁹ A kù nɛ anyɔ gɔ má, à na ara ɲɲa mam mam si dulum a ceò daa laalɔ dimi ikã ikã fei do binɛ.

²⁰ Amma inɛ, kù jɛ beɛbei ì màò Kirisi ɲa. ²¹ Ñ nɔ ñ mà kam kam iyi ì gbɔ ideɛ ɲa, nɔ à kɔ ɲɛ si nt̄ɔ iyi í wa si Jesu. ²² Na nɲu, í jò daa nwo nɲɛ ɲa iyi wa n̄èò kuwɛɛ nɲɛ wo, domi binɛi daa nwo nɲɛ ɲauí wa d̄i iju nɲɛ nɔ wa b̄òð ɲɛ nfe ku ce. ²³ I jò i nɛ id̄ɔ tit̄ɔ do lasabu tit̄ɔ mam mam ɲa, ²⁴ nɔ í jò i nɛ daa tit̄ɔ ɲa iyi í jò ti Ilaaɔ́.

Daa tit̄ɔ, aa yɔɔi si dee dee ku je n̄ɛ do kuwɛɛ hai nɛ dulum. Iyi bɛ hai bi nt̄ai wa naa.

²⁵ Na n̄ɛ, i maà ya sɔ ibo má ɲa. I j̄ɔ inɛ fei ku sɔ kpaasiɛ nt̄ɔ, domi à jɛ ik̄ɔ ik̄ā ik̄āi ara ak̄ā. ²⁶ Baa bii idɔ n̄ɛ í k̄ɔ, i maà ya ce dulum ɲa. I maà ya j̄ɔ idɔk̄ɔ ku wɛɛ n̄ɛ hee inunu koo lɔ̀. ²⁷ I maà j̄ɔ Seetam ku ba bi ku dasi ise si ɲɛ. ²⁸ Inɛ iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile má, amma ku ya ce ice do awɔɛ. Bɛɛbɛi á ba mii jiida ɲa iyi á sobiɔ ilu are ɲa. ²⁹ Nɔ i maà ya j̄ɔ ide laalɔ k̄āma ku fita hai si gele n̄ɛ. Amma i ya fɔ ide jiida iyi á mua inɛ ɲa gbugbā si naane ku dasi nɔ ku sobi ɲa si bukaata n̄ɛ nɔ inɛ ɲa iyi à waa gbɔɔ ku je n̄ɛ aranf̄aani jiida. ³⁰ I maà fɔ inɔi Hundei Ilaaɔ ɲa, domi Hundeu bei í je sɛɛdai Ilaaɔ si ɲɛ hee koo tò aɔ iyi Ilaaɔ á yá inɛɛ ɲa mam mam. ³¹ I n̄yɔ daa kuro n̄ɛ fei do idɔk̄ɔ yaamɔ do idɔk̄ɔ. Nɔ i maà ya gbagba si n̄ɛ walakɔ i maà sɔ irii n̄ɛ ɲa. I j̄ɔ inɔ s̄āmi baa yooma fei. ³² I cea n̄ɛ didɔ ɲa, nɔ i ya nɛ araare n̄ɛ ɲa, nɔ i ya kpaɔ n̄ɛ ide i kurara ɲa bei Ilaaɔ í kpa ide i kurarai inɛ mɔ na irii Kirisi.

5

Kuwɛɛ si inya kumá

¹ Na n̄ɛ, si na iyi í j̄ɔ ì je amu ɲa iyi Ilaaɔ í bi ɲa, i ce bei n̄ɛ takɛ. ² I j̄ɔ kookoosu kuwɛɛ n̄ɛ kú nyisi kubi bei Kirisi í bi wa, nɔ í na kuwɛɛɛ na iri nwa. Kuwɛɛɛ iyi í nau n̄ɛui í je kuwɛɛ jiida iyi inunue í d̄ɔa Ilaaɔ si.

³ Inɛ ti Ilaaɔi í je ɲa. Na n̄ɛ, i maà ya ce baa ngɔɔɔ iyi á j̄ɔ inɛ ɲa a sɔ iri n̄ɛ a ni ì t̄ɔɔ s̄ɛɛ hai nɛ yaase ɲa walakɔ a ni ì ce daa laalɔ ɲa walakɔ binɛ. ⁴ Nɔ i maà ya j̄ɔ ide i anyɔ walakɔ ide hai nɛ yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita hai si gele n̄ɛ, domi ide dimi bɛɛbɛ kù j̄ɔɔ ɲɛ, amma i j̄ɔ ide n̄ɛ ku ya jɛ Ilaaɔ ku saabu. ⁵ I j̄ɔ i mà ɲa kam kam iyi woo t̄ɔɔ s̄ɛɛ hai nɛ yaase do ilu daa s̄āmi ɲa, k̄āma n̄ɛ kù nɛ ikp̄ɛ si bommai Ilaaɔ do ti Kirisi. Bɛɛbɛ m̄ai hee do ilu binɛ ɲa fei, k̄āma n̄ɛ kù nɛ ikp̄ɛ si bommai Ilaaɔ do ti Kirisi domi binɛ í yɛi bei iwɛ ku t̄ɔɔ.

⁶ I maà ya j̄ɔ inɛ gɔ ku d̄i iju n̄ɛ do ide nfe, domi na n̄ɛ bei í j̄ɔ idɔk̄ɔi Ilaaɔ wa naa si irii inɛ ɲa iyi a kù waa jirimɛ. ⁷ Na n̄ɛ, i maà ya j̄ɔ ide gɔ ku t̄ɔɔ ɲɛ do amanɛ dimi bɛɛbɛ ɲa. ⁸ Inɛ taka n̄ɛ, si ilu kukui ì wa ɲa wo, amma n̄ɛ, ì wa si inya kumá ɲa na anu ak̄ā n̄ɛ do Laf̄ɛɛ. Na n̄ɛ, i j̄ɔ isɛɛnɛ n̄ɛ ku j̄ɔ inɛ ɲa iyi à waa nɛ si inya kumá, ⁹ domi bii à waa nɛ si inya kumá kuce iyi aa ka ce n̄ɛui í je daa didɔ baa yooma fei do dee dee ku je do nt̄ɔ ku fɔ. ¹⁰ I ce kookaai i mà mii iyi á d̄ɔa Laf̄ɛɛ si. ¹¹ I maà dasi ara n̄ɛ si kookoosu laalɔ iyi amanɛ ɲa à waa ce si ilu kuku. Amma kookoosu dimi bɛɛbɛ i ya fɔɔ ɲa. ¹² Anyɔ nla nla m̄am nii bii à fɔ mii iyi inɛ ɲau à waa ce si asii. ¹³ Amma kookoosuu bɛ bii à fɔɔ á fita si inya kumá. ¹⁴ Nɔ mii iyi í fita gbugbā fei í ya mái. Na ɲoi í ce kuk̄oi kuk̄oi ide i Ilaaɔ í fɔ í ni,

AWɔ iyi ì waa sɪ njoo, jì.
Dede hai si inɔi iku ɲa,
Nɔ Kirisi ku máe inya.

¹⁵ Na nɲu, i ce laakaii isɛɛnɛ nɲɛ. I maà jò i maa nɛ bei inɛ ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i maa nɛ do laakai ɲa. ¹⁶ Waati iyi ì nɛ ɲa, i ceò ice, domi waatiu ihɛ bei waati laalɔi. ¹⁷ Na nɲu, i maà yɛ bei inɛ ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i hanyà ɲa ku ba i mà mii iyi Aɔ Lafɛɛ í bi i ce ɲa.

¹⁸ I maà ya jò atɛ ku kpa nɛ, domi si bei daa bɛɛtɛke fei í wa. Amma i jò i kɔɔ Hundeì Ilaaɔ ɲa. ¹⁹ I jò saabu do iri ku kɔ ku ya wa si faaji nɲɛ, i ya kɔ iri do irii Ilaaɔ, i cūu do idɔ nɲɛ fei. ²⁰ I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba waati kãma fei ɲa si mii fei do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Abo do mɔkɔ

²¹ Inɛ iyi ì mà bɛɛɛi Kirisi, i ya sūa nɲɛ iri ile ɲa. ²² Inɛ inaabo ɲa i sūa mɔkɔ nɲɛ ɲa iri ile bei aa cea Lafɛɛ ɲa, ²³ domi mɔkɔi í je inɛ ngboi aboɛ, bei Kirisi mɔ í je inɛ ngboi igbɛɛ. Igbɛui í je arai Kirisi, nɔ Kirisi mɔi í je woo faabaɛ. ²⁴ Nɔ si bei igbɛu í ya sūa Kirisi iri ile, bɛɛbe mɔi inaabo ɲa à nɛ a sūa mɔkɔ nɲa ɲa iri ile si mii fei.

²⁵ Nɔ inɛ mɔkɔ ɲau i bi abo nɲɛ ɲa bei Kirisi í bi inɛi igbɛɛ ɲa, nɔ í na kuwɛɛɛ na iri nɲa. ²⁶ Í nya ɲa ikã nɔ í wɛ ɲa í jò à má na saabui ideɛ. ²⁷ Í bi igbɛu ku naa si wajue do kusɪaɛ fei, ku maà ti ku nɛ riisi gɔ, nɔ batai araɛ ku maà yuguu, nɔ ku maà nɛ mii mmu dimi bɛɛbe gɔ ɲa má, amma í

bi ku jɛ dee deei, ku maà nɛ taale kãma. ²⁸ Bɛɛbei í jɔ mɔkɔ ɲa á bi abo nɲa ɲa bei à bi ara nɲa. Inɛ iyi í bi aboɛ í bi araei. ²⁹ Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi í cé arae, amma í ya maa wɔoi nɔ ku maa gbɔa bei Kirisi wa ce na igbɛɛ. ³⁰ Igbɛɛu nɲui í je arae nɔ awa fei à yɛi bei ikɔ ikɔi araeu. ³¹ Kukɔi ideì Ilaaɔ wa fɔ í ni, na nɲu, mɔkɔ á jò iyeò baaei, nɔ ku wɛɛ do aboɛ ku ba aɲa minji fei a baa a je ara akã. ³² Asiiu ihɛ ide nla nlaì, amma ideì Kirisi do igbɛɛi nɔ wa n fãa. ³³ Na nɲu, mɔkɔ fei ku bi aboɛ bei í bi arae, nɔ abo fei ku jirima mɔkɔɛ.

6

Amu ɲa do baa nɲa ɲa

¹ Inɛ amu ɲa, i jirima inɛ ɲa iyi à waa mu nɲɛ si bei Ilaaɔ í bi, domi bɛɛbei í sɪa. ² Wooda sinte iyi Ilaaɔ í ceò kuwã wee. I jirima iyeò baa nɲɛ ɲa ³ ku ba i nɛ inɔ didɔ ɲa nɔ hunde nɲɛ ku sɔ si andunya.

⁴ Inɛ baa ɲa, i maà ya kɔ idɔi ama nɲɛ ɲa, amma i bi ɲa, i dasi ɲa iju ɲa i kɔ ɲa si ideì Aɔ Lafɛɛ ɲa.

Aru do lafɛɛ

⁵ Inɛ aru ɲa, i jirima lafɛɛ nɲɛ ɲa si andunyau ihɛ do bɛɛɛ do kuyaya, ku maà je do muafiti, nɔ kú yɛ bei Kirisii ì waa cea ɲa. ⁶ Ku maà je bii à leekɪ à waa cɔ nɲɛ nɲu akã. Bii í je waati iyi à waa cɔ nɲɛ nɲu akãì, í yɛ bei amane ɲai ì waa cea ɲa ku ba ku dɔ ɲa si. Amma i jò i ce idɔbii Ilaaɔ do idɔ nɲɛ fei bei arui Kirisi ɲa. ⁷ Ice iyi à dasi nɲɛ, i jò i coo do

himmā ḡa, nō kú ye bei Ilaaḡi i waa cea ḡa, ku maà ti ku je amanē nḡu akā. ⁸ Ì mà sāa sāa ḡa iyi Ilaaḡ á sāa inē fei ribai icē jiiida iyi í ce, baa bii aru, walakō inē iyi í nē araēi.

⁹ Inē lafēe ḡa mō, i cea aru nḡe ḡa bēēbē, i maà ya ta nḡa gbugbā. I mà ḡa iyi inēò ḡa fei Lafēe akāi i nē lele bii inē gō kù re inē gō.

Jīnei igūi woo dasi Jesu naane

¹⁰ Ide iyi í gbe ñ wa n bi n sō ḡe wee. Si anu akā nḡe do Lafēe i jò gbugbā nlaē ku mua inē mō gbugbā ḡa. ¹¹ I ḡi jīnei igū ḡa iyi Ilaaḡ wa mu nḡe fei, ku ba i yōkō i leekī dim dim i kōsiò kookoosu ikā ikāi Seetam ḡa, ¹² domi kù je do amanē ḡai à waa ja. À waa jai do ilu iri laabi lele ḡa do ilu yi-iko ḡa, do ilaalui andunyai ilu kuku ḡau ihē, do inēi inōòko woo ce icēi Seetam ḡa. ¹³ Na nḡu, i so jīnei igūi Ilaaḡ fei i ḡi ḡa. Si bēēbē, bii aḡai wahala í na í naa, aa yōkō i kōò ara nḡe si wajui Seetam mbēe nḡeu. Nō bii i ce igū i tā ḡa, i leekī dim dim hee kōò. ¹⁴ Na nḡu, i dede i leekī dim dim ḡa. I jò ntō ku wēe nḡe bei santiiki iyi sooge í ya ḡiò gbankilie, nō i jò dee dee ku je ku wēe nḡe má bei ibōi isō. ¹⁵ I jò himmai laabaau jiiida ku sisi ku wēe nḡe bei baata nḡe. Laabaau jiiidau i á naaò laakai ku sū wa. ¹⁶ Nō iyi í re mām, i jò naane ku dasi ku wēe nḡe jiiida jiiida bei teli iyi á ganji afa ku nē ina iyi Seetam mbēe á ta wau ku to wa si ḡe. ¹⁷ Ì gba faabau bei fulai isō, nō idei

Ilaaḡ mō i gbaa ḡa bei taakubai Hundei Ilaaḡ. ¹⁸ Waati kāmā fei i ya ce kutōò ḡa nō i ya maa tōò sobii Ilaaḡ ḡa. I dede i leekī do temua ḡa si idei kutōò do gbugbāi Hundei Ilaaḡ, nō i ya ce kutōò ḡa irii woo dasi naane fei ḡa. ¹⁹ Nō i cea amu mō kutōò ḡa ku ba bii ñ cī gēe, n ya n ba ide iyi an fō nō n nē wōòkō n sisiò idei laabaau jiiida iyi wa singau wo. ²⁰ Na irii ideui ñ je woo bei Ilaaḡ baa do iyi ñ wa piisōò si nsei. Na nḡu, i ce kutōò ku ba n yōkō n sisi ideu do wōòkō bei á sīa.

Fōi sukudō

²¹ Tisiki baakōò nwa, woo ce icē ilu naane si kpāai icēi Lafēe, á sisi nḡe laabaau fei ku ba i mà bei ñ wēeò ḡa do mii iyi ñ wa n ce. ²² Na ḡai í ce ñ bōò wa si ḡe ku naa ku sō ḡe bei à wēeò ku ba ku tū idō nḡe.

²³ Nō Ilaaḡ Baaba do Lafēe Jesu Kirisi a mua kpaasi woo dasi Jesu naane ḡa fei laakai ku sū do kubi do naane jiiida. ²⁴ Nō ḡiò Ilaaḡ ku wēe do inē ḡa iyi à bi Lafēe nwa Jesu Kirisi fei nō kubi nḡa ci ya kpaasi.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Filipi ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu do Timotee, aɯa woo ce icei Jesu Kirisi ɲa. À ce inɛ ɲa iyi Jesu Kirisi í cica à je tɛɛ si ilui Filipi fei fɔɔ, hee do inɛ ɲa iyi à je inɛ ngboi igbeu do woo ce icei igbeu fei. ² Ilaaɔ Baa nwa do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a mu ɲɲɛ ididɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu í cea inei Filipi ɲa kutɔɔ

³ Ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ waati kãma iyi n ye gigi ɲɲɛ fei. ⁴ Si kutɔɔm ɲa fei iyi n ya n maa n ce na irii inɛ fei, n ya n cooi do inɔ didɔ, ⁵ si na iyi í jò ì sobim ɲa n sisiò laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsei. ⁶ Ñ wa n mà kam kam, Ilaaɔ iyi í sinti ice jiidau ihɛ si ɲɛ á maa cooi hee koo kpaɔ iriɛ si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wa. ⁷ Nɔ í sɪa n ce lasabu ɲɲɛ beɛbe, domi n ne kubi ɲɲɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì ya bam ice ku ce ɲa ile piisɔɔ ihɛ do waati iyi n ne aram wo n ya n maa n sisi laabaau jiidau ku ba ku ne gbugbã ku maa koo nɔ n ya n maa n jabu na iriɛ. ⁸ Ilaaɔi í je seɛdam iyi n bi inɛ fei bei kubii Jesu Kirisi í ye.

⁹ Mii iyi n wa n bee si kutɔɔm ɲɲui í je kubi ɲɲɛ ku kɔɔsi ku maa koo nɔ kubi ɲɲɛu ku jò kumà ɲɲɛ do bisi ɲɲɛ ku kɔɔsi, ¹⁰ ku ba i yɔkɔ i wũa mii ɲa iyi à je jiidau à re ɲa. Beɛbe mɔi aa je inɛ kumá ɲa, nɔ si ajɔi

Kirisiu i kaa ne taale kãma ɲa, ¹¹ nɔ ice jiidau ɲɲɛ ɲa iyi ì waa ce ɲa na saabui Jesu Kirisiu ku kɔ, nɔ ku jò inɛ ɲa a ye amboei Ilaaɔ nɔ a maa saabue.

Kirisi ɲɲui í je kuwɛɛ

¹² Kpaasim ɲa, n bi i mà ɲa iyi mii iyi í bam nɔu ihɛi í je waju ku bɔi laabaau jiidau. ¹³ Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ɲau do inɛ ɲa iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisii n wa piisɔɔu ihɛ. ¹⁴ Ile piisɔɔ ku wam í mua kpaasi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane nkpaɔ gbugbã í kɔɔsi à waa sisiò ideɪ Ilaaɔ do idɔ ku bubu do wɔkɔ.

¹⁵ Ntɔi, inɛ gɔ ɲa à waa sisi ideɪ Kirisi do igu do nɲɛ ku wã, amma inɛ gɔ ɲa à waa cooi do yaase jiidau. ¹⁶ Inɛ ɲɲu ɲau à waa cooi do kubi domi à mà iyi icem nii n jabu na irii laabaau jiidau. ¹⁷ Inɛ ihɔ ɲa mɔ à waa waazo ideɪ Kirisi, kù je do inɔ akã, amma do nɲɛ ku wã. À tamaa bei aa kɔɔm si ijuukpãui si ile piisɔɔu ihɛ.

¹⁸ Bii í yɔkɔ lasabu ɲɲa kú je laalɔ walakɔ kú je jiidau, kãmaɛ kù jeem taale. Baa bii beirei ɲɲu de a sisi ideɪ Kirisi. Inɔm í dɔ á nɔ ku dɔ ku maa kooi, ¹⁹ domi n mà iri kukpai iyi ihɛ ɲɲui í je faabam na saabui kutɔɔ ɲɲɛ, do sobii Hundei Jesu Kirisi. ²⁰ Mii iyi n dasi idɔ nɔ n wa n cɔ kpãaɛ kam kam ɲɲui í je n maà n ce nkãma iyi á jò anyɔ ku mum. Mii iyi n bi ɲɲui í je n ne wɔkɔ bei n ne hai tako n maa n nyisiò kulai Kirisi bii n wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í je n ku mɔi. ²¹ Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii n wɛɛ, na irii Kirisii n wɛɛ,

bii ñ nɔ ñ ku mɔi, an ba riba. ²² Amma bii í je ñ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce icɛ jiida iyi í ne aranfãani, to, n kù mà iyi an cica. ²³ Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ñ bi n ne n koo n wa bi Kirisi, domi iyi bei í sɪa í re. ²⁴ Amma na aranfãani nɛi í sɪa í re n maa n wa si andunya má. ²⁵ Na nɛu, ñ mà iyi kù ne sika kãma an buba n wɛɛ do inɛ fei na waju ku bɔ nɛ do inɔ didɔ nɛ si naane ku dasi nɛ. ²⁶ Si beɛbe aa ba kpãa ì saabu Jesu Kirisi ña do inɔ didɔ na irim si waati iyi an na n wa anini nɛ má.

²⁷ Nɛu de i ya jò isɛne nɛ ña ku ye bei laabaau jiidai Kirisi í fɔ. Bii ì waa ce beɛbe ña, bii ñ naa bi tu nɛ, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa leeki si dim dim ña, i ya maa gbɔsi nɛ nɔ i maa jabu do inɔ akã ña na laabaau jiidau iyi í je icui naane ku dasi nɛ. ²⁸ I maà jò mbɛɛ nɛ ña a da zigi nɛ si nkãma. Nɛui á nyisi ña iyi aɲai à waa bɔ nfe ku ce, nɔ ku nyisi inɛ mɔ iyi ì wa si kpãai faaba ña. Iyi be fei wa naai hai bi Ilaaɔ, ²⁹ domi Ilaaɔ í ce nɛ didɔ ì dasi Kirisi naane ña, amma kù je baa iyi be nɛu akã, í ce nɛ didɔ má ì ya maa yeð ijuukpã ña na iriɛ. ³⁰ Inɛ mɔ ì bam ku jabu ña si kujabu iyi ì ye ñ ce ña wo nɔ ì waa gbɔ ña iyi hee nsei ñ wa n mɔsi.

2

Kukayei Kirisi do alãe

¹ Ì mà sãa sãa ña, naane iyi ì dasi Kirisi ña wa mu nɛ

gbugbã. Kubie wa dasi nɛ himma. Hundei Ilaaɔ í jò ì ne anu akã ña. Araarei Kirisi do jiida ku je í wa si anini nɛ. ² Na nɛu, ñ wa n tɔɔ nɛ, i jò ì ya ne anu akã ña, do kubi akã, do idɔ akã, do lasabu akã. Iyi bei á jò inɔ didɔm ku kɔ. ³ I maà ya ce ngɔgɔ do nɛ ku wã ña walakɔ do fufu ku tɔɔ, amma i kaye ara nɛ i ya dooɔ inɛ ña bei mii iyi à re nɛ. ⁴ Nɔ kãma nɛ gɔ ku maà ya ce lasabui iri nɛu akã, amma ku ya ce lasabui inɛ mmu mɔ ña má. ⁵ I jò lasabu nɛ si gãmei nɛ ku ye bei Jesu Kirisi mɔ í ce.

⁶ Baa do iyi í to Ilaaɔ, kù cɔ arae bei mii iyi í je saai Ilaaɔ do tilasi.

⁷ Amma andi mii iyi í ne fei í jò nɔ í baa í je amane, í naa í je mɔm nii bei aru.

Iyi í sinda amane í tã,

⁸ Í kaye arae ma nɔ í jirima Ilaaɔ hee í na arae í to sið iku si antai jli ku gaau mɔm.

⁹ Na saabu nɛui Ilaaɔ í soo lele ntɔ ntɔ nɔ í naa iri iyi í ne beɛɛ í re iri fei,

¹⁰ Ku ba inɛ fei ku gule ku nyisið beɛɛi Jesu, hai inɛ ña iyi à wa lele do inɛ ña iyi à wa ile hee do lelei ile fei.

¹¹ Nɔ gelei inɛ fei ku jesi iyi Jesu Kirisi í je Lafɛɛ. Nɛu bei á na Ilaaɔ Baaba amboe.

I má inya ña bei fitila si andunya

¹² Inɛ baakɔm ña, ì ya jirimam ña si waati iyi ñ wa inɔ nɛ wo. Nsei iyi ñ jlo nɛ í sɪa i ya maa jirimam ku re

ɲa. I kookaai i ce ice do njo do kuyaya ku ba ice jiiɗa nɲe ku jò a mà iyi ì ba faaba ɲa, ¹³ domi Ilaaɗi wa ce ice si nɲe ku ba ku mu nɲe idɔɔbi do gbugbã iyi aa yɔkɔ ì cooð ɲa bei nɲu takae í bi.

¹⁴ Mii iyi ì waa ce fei i coo ɲa kugbagba ku maà wasi walakɔ kakɔɔ, ¹⁵ ku ba i má dee dee ɲa nɔ i maà ne taale gɔ, inɲe iyi ì je amai Ilaaɗ ɲa. Kù sɓa i ne kurara gɔ si wajui inɲe laalɔi andunya ɲa iyi a kù waa too kpãa. Í sɓa i maa má inya ɲa si anini nɲa bei fitila ɲa, ¹⁶ nɔ i ya maa sɔ ɲa ideɪ kuwee ɲa. Bii ì waa ce beɛbe ɲa an tɔɔ fufu na iri nɲe si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í jò icem do kookaaim kù je ngbe.

¹⁷ Naane ku dasi nɲe í yei bei kuwee iyi ì waa cea Ilaaɗ ɲa. Nɔ baa bii í je à kpam nii, nɔ n̄ nikã nɲem bei kuwee iyi à nikã si antai kuwee nɲeu, do nɲu fei inɔm á dɔ, nɔ awae ɲa ka kpɛ inɔ didɔ. ¹⁸ Beɛbe mɔi í sɓa inɲe mɔ i weeð inɔ didɔ nɔ inɔ didɔ nɲeu i kpɔɔ ɲa do amu.

Timotee do Epafoditi

¹⁹ Bii Lafɛe Jesu í je, si ajɔ gbeejiu ihɛ an be Timotee wa bi tu nɲe ku ba amu mɔ n gbo laabaau nɲe nɔ ku muum gbugbã. ²⁰ Inɲe kãma kù wa bi tom ihɛ má iyi awaò à ne lasabu akã bii kù je nɲu akã, nɔ nɲu akãi lasabue í wa si nɲe ntɔ ntɔ. ²¹ Inɲe ɲa iyi à gbe fei, lasabui ideɪ aɲa taka nɲai à waa ce, lasabu nɲa kù wa si ideɪ Jesu Kirisi. ²² Inɲe taka nɲe ì mà ɲa iyi Timotee í nyisi arae

ilu naane nɔ í na arae si icei laabaau jiiɗau ku ce do amu bei ama do baae. ²³ Nɔi í jò n̄ wa n bi n bɔɔ wa bi tu nɲe si waati iyi an mà bii n̄ wa. ²⁴ N̄ ne naane iyi Lafɛe á jò amu takam n naa bi tu nɲe be si ajɔ gbeejiu ihɛ.

²⁵ Amma nsei, n̄ ye í sɓa n jò kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu nɲe, nɲu iyi ì tako ì be sim wa ɲa do sobi iyi n̄ biu. Nɲui í je kpaasi woo ce icem nɔ wa bam ku jabu. ²⁶ N̄ wa n sindae wai si na iyi í jò wa bi inɲe fei ku ye ntɔ ntɔ, nɔ laakae í dede do iyi ì gbo ɲa kù waa ne baani. ²⁷ Í ce bɔɔi ntɔ ntɔ hee í maai iku, amma Ilaaɗ í ce araaree. Nɔ kù je araarei Epafoditi nɲu akã, do ti amu takam nii, ku ba inɔ kufɔm nɔu ku maà kɔɔsi má. ²⁸ Nɔi í jò n̄ wa n saasa n ba n sinda nɲe wa ku ba inɔ nɲe ku dɔ má bii ì yɔɔ ɲa, nɔ inɔ kufɔi amu takam ku kaye. ²⁹ Na nɲu, i gbaa ɲa do irii Lafɛe do inɔ didɔ nla nla. Í sɓa i mà beɛrei inɲe dimi beɛbe ɲa, ³⁰ domi í maai iku si icei Kirisi. Í ta hundee í naaò sobi iyi inɲe taka nɲe i kù ba fayae i naam wa ɲa wo.

3

Béi aa jèò dee dee si wajui Ilaaɗ

¹ Nsei inɲe inɲem ɲa, i ya jò i wee do inɔ didɔ ɲa do iyi ì je ti Lafɛe ɲa.

Bi ti amu n kaa n gbeejiò ide akãu ku kɔ nɲe wa, domi n̄ mà iyi á mu nɲe gbugbã. ² I ya maa ce laakaii woo ce ice laalɔ ɲa iyi à ne daa sãmi bei aja ɲa. Inɲe ɲau à waa kaaba

bango iyi à bu si ara. ³ Awai à ce bango do ntò, awa iyi à waa tɔɔ Ilaaḍ do gbugbāi Hundee, nɔ à waa tɔɔ fufu na iriɪ Jesu Kirisi, kù nɔ kù jɛ kuce nwai à waa kaaba. ⁴ Nɔ bii amu takam n̄ bi an yɔkɔ n̄ kaaba kuce nwau. Bii ine gɔ wa tamaa si n̄jɔ á yɔkɔ ku kaaba kuce nwau, aa fɔ ideɪ amu má? ⁵ Si aɔ m̄eɔjɔsɪai à dasim bango, amuu amai Izireliu, si dimii Benzam̄e. Amuu alalai Zuifu ηai, bii si woodai Zuifu ηa ku jirimai n̄ jɛ Farisi. ⁶ N̄ n̄e himma ntò ntò hee n̄ kpā in̄ei igbei Jesu ηa iju. Ine gɔ kaa ye taalem do yaase bei n̄ jirima ideɪ wooda n̄ wa n̄ dede n̄ j̄ɔ in̄e dee dee. ⁷ Amma mii ηa iyi n̄ wa n̄ tamaa à n̄e riba tako fei wo, n̄sei n̄ wa n̄ cɔɔi bei mii hai n̄e b̄eere na saabui Kirisi. ⁸ N̄ d̄oo fei ndee fei m̄om̄ bei mii hai n̄e b̄eere na ide iyi í n̄e amboe í re. Ideu n̄jɔ í j̄e Jesu Kirisi Laf̄eem iyi n̄ mà. Na iriɪi n̄ j̄ɔ mii fei, n̄ doo aηa fei b̄eb̄ei bei riisi iyi à kpā ku ba n̄ n̄e Kirisi, ⁹ nɔ n̄ w̄eɛ do n̄jɔ. Nɔ n̄ wa n̄ mà n̄ kaa n̄ yɔkɔ n̄ j̄e dee dee na wooda ku jirima, amma n̄ j̄e dee deei si na iyi í j̄ɔ n̄ dasi Kirisi naane. Dee dee ku j̄e u wa naai hai bi Ilaaḍ na saabui naane iyi à dasiu. ¹⁰ Iyi n̄ bi, n̄jɔ í j̄e n̄ mà Kirisi, do gbugbā iyi í j̄ɔ hai si bale nɔ n̄ n̄e ikp̄e si ijuukp̄aeu hee ku ye bei amu m̄o n̄ ku do n̄jɔ aɔ, ¹¹ ku ba n̄ n̄e kpāa ku cɔ iyi amu m̄o an j̄i hai si bale.

Amanii lele ku sei si

¹² Kù j̄e n̄ mà Kirisi b̄eere titā n̄ kù toò awɔ kù nɔ kù j̄e n̄ k̄ɔ. Amma n̄ wa n̄ ce kookaai fei

ku ba n̄ màa. Na n̄jɔ í j̄ɔ Jesu Kirisi í cem tit̄e. ¹³ In̄e in̄em ηa, n̄ kù wa n̄ cɔ aram bei mii iyi n̄ toò awɔ titā, amma mii akāi n̄ wa n̄ ce. N̄ ya n̄ maa n̄ gb̄eje mii iyi í wa do anyim nii, nɔ n̄ ce kookaai n̄ maa n̄ lele ti waju. ¹⁴ B̄eere bei n̄ ce n̄ wa n̄ b̄ɔɔ waju bei in̄e iyi wa ce gaasai kusei, ku ba n̄ ba riba iyi Ilaaḍ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.

¹⁵ Na n̄jɔ, awa iyi à j̄la si kpāai naane ku dasi, ka ce lasabu b̄eere. Amma bii í waa ce lasabu gɔ iyi kù waa too kpāa ηa, Ilaaḍi á nyisi ηe iyi kù j̄e dee dee. ¹⁶ Si bei í j̄e u fei, awa de ka maa b̄ɔ waju si kpāa akā iyi à waa toou.

¹⁷ In̄e in̄em ηa, in̄e fei i s̄is̄im ηa. À nyisi ηe kuce jiida. Na n̄jɔ, i ya maa cɔ in̄e ηa m̄o iyi à yɔkɔ à waa ce b̄eere. ¹⁸ N̄ s̄ɔ ηe tā ise f̄eefelo, nɔ n̄ nyi n̄ wa n̄ sisi n̄j̄e má do kukpata, in̄e nkp̄ɔ í w̄eɛ iyi wa j̄e mb̄eɛi ideɪ ikui Kirisi si j̄i ku gaauu. ¹⁹ Nfe ku cei aa kpaò iriɪ, domi in̄ɔ n̄j̄ai à ya maa cea ice si agbei Ilaaḍ. Iyi í j̄ɔ ku j̄e n̄j̄a anyɔ n̄j̄ui aa ya maa t̄ɔɔ fufu. Mii ndii andunya ih̄e n̄j̄u akāi à waa lasabu si. ²⁰ Amma awa, lelei Āsi í j̄e ilu nwa. Hai bei à waa degbe woo faaba nwa Laf̄e Jesu Kirisi ku nyi wa. ²¹ Do gbugbāe iyi á j̄ɔ mii fei ku jirimāɔ n̄j̄ui á kpaasīɔ ara hai n̄e b̄eere nwau ku j̄ɔ arai n̄j̄u takae iyi í n̄e amboe.

4

Ide iyi à j̄ile nwa ka ce

¹ Na n̄ɲu in̄e baakɔ̄m ɲa, in̄e iyi n̄ wa n bi ku ye j̄ida j̄ida má, in̄e iyi ì ya j̄ò n ne in̄o did̄ò, nɔ n̄ ya n tɔɔ fufu na iri n̄ɲe, ì j̄ò ì leek̄i b̄eɛɛ ɲa dim dim si Laf̄ɛɛ.

² N̄ wa n tɔɔ inaabo minji ɲau ih̄ɛ Efodi do Sentiki a ya j̄ò anu n̄ɲa ku je ak̄a si ideì Laf̄ɛɛ.

³ Awɔ mɔ woo ce ice kpaasim, awɔ iyi ì je ilu naane, n̄ wa n tɔɔɛ ì sobi inaabo minji ɲau b̄e. An̄ai à bam kujabu wo si laabaau j̄idau ku sisiɛ, an̄a do Kelema do woo ce ice kpaasim ɲa iyi à gbe fei, an̄a iyi iri n̄ɲa ì wa si t̄iai kuw̄ɛɛu.

⁴ I ya j̄ò in̄o n̄ɲe ku maa d̄ò si Laf̄ɛɛu do aj̄o fei ɲa, n̄ nyi n̄ fɔ n̄ wa n sisi ma, ì ya j̄ò in̄o n̄ɲe ku maa d̄ò.

⁵ I j̄ò in̄e fei ku ye daa did̄ò n̄ɲe ɲa, domi kunȳii Laf̄ɛɛ ì maai wa. ⁶ I maà ya j̄ò zigi n̄ɲe ku da do ngɔɔɔ. Amma si mii fei ì ya tɔɔ Ilaā do ku saabu nɔ ì beɛɛ bukaatai mii iyi ì bi ɲa. ⁷ Nɔ laakai ku s̄ui Ilaā iyi ì re kum̄ai aman̄e fei á degbe id̄o n̄ɲe do lasabu n̄ɲe si anu ak̄a iyi ì ne do Jesu Kirisi ɲa.

⁸ Iyi ì gbe n̄ɲe, in̄e in̄em ɲa, ì ya ce lasabu ɲa si mii iyi ì s̄ia, iyi Ilaā á saabu. Mii ɲau ì je mii iyi ì je nt̄o fei, do mii iyi ì ne b̄eɛɛ fei, do iyi wa too kp̄aa fei, do iyi ì má fei, do iyi ì d̄ò fei, do iyi ì j̄o aman̄e ku saabu fei. ⁹ Ide iyi n̄ kɔ n̄ɲe si nɔ ì jesi ɲau, do iyi n̄ s̄o ɲe do iyi ì ye n̄ ce ɲa, ì ya coo ɲa. Nɔ Ilaā, n̄ɲu iyi wa mu nwa laakai ku s̄u á w̄ɛɛ do in̄e.

Pɔlu wa saabu in̄eì Filipi ɲa na amua ɲa

¹⁰ N̄ ne in̄o did̄ò nt̄o nt̄o do iyi n̄ ye ì waa ce lasabum má ɲa, nɔ n̄ wa n saabu Laf̄ɛɛ. N kaa n yɔkɔ n ni ì ci ya ce lasabum ɲa, faya dei ì ci ya ba ɲa. ¹¹ Kù je a ni n̄ ne bukaatai ngɔɔɔ ì j̄ò n̄ wa n fɔ b̄eɛɛ, domi n̄ kɔkɔ in̄o did̄ò ku ne si mii iyi ì bam fei.

¹² N̄ mà bei n̄ ya n je kuw̄ɛɛm si waatii are, n̄ nɔ n̄ mà bei n̄ ya n je kuw̄ɛɛm si waatii ayo. Bii fei do iyi ì bam fei, n̄ ya n w̄ɛɛ do in̄o did̄ò, si waatii ayo do si waatii ari. N̄ nɔ n̄ mà bei an̄ ce bii n̄ ne n̄la n̄la do bii n̄ kù ne. ¹³ An yɔkɔ n ce fei nd̄eɛ do saabui Kirisi iyi wa muum gbugb̄a. ¹⁴ Do n̄ɲu fei, ì ce ì s̄ia ɲa do iyi ì kp̄ɛ wahalam n̄ou ɲa.

¹⁵ In̄e in̄eì Filipi ɲau, in̄e taka n̄ɲe ì mà s̄aa s̄aa ɲa iyi laabaau j̄idau ku sinti ku f̄oɛ si waatii iyi n̄ ne hai Mased̄oni, igbei in̄eì Jesu gɔ kù sobim bii kù je in̄e ak̄a, awaɛ ɲai à sobi n̄je.

¹⁶ Waatii iyi n̄ wa Tesalonika, ì sobim si bukaatam ɲa, iyi kù je baa gbak̄a ak̄a m̄om. ¹⁷ Kù je a ni amuai n̄ wa n tɔɔ, amma n̄ wa n bi riba n̄ɲe ku k̄òs̄ii.

¹⁸ Andi mii iyi ì sambaam wa fei ɲa n̄ yɔɔ. Ì nɔ ì to hee ì gbe. Bei Epafoditi ì naam amua n̄ɲe wa ì ceem zaka. Amua n̄ɲe ì yeem nii bei kuwee iyi ì ne in̄unu j̄ida iyi Ilaā ì gba ì d̄òa si. ¹⁹ Do saabui Jesu Kirisi Ilaā á mua in̄e fei bukaatai mii iyi ì ne ɲa si bei aman̄ii amboeɛ ì to. ²⁰ Amboeì Ilaā Baa nwa ku w̄ɛɛ do aj̄o fei. Ami.

Fɔsi ank̄aanyi

²¹ I ce in̄e ɲa iyi Jesu Kirisi ì cica à je t̄ɛɛu fei f̄oɔ ɲa. Amu do

ine ηα iyi à wa bi tom à ce iηε
fei fɔɔ. ²² Inε ηα iyi Jesu í cica
à jε tεεu, aηα iyi à wa ihē fei à
ce ηε fɔɔ. Ti inei kpasēi ilaalu
ηau, ine nηu í re mɔm.

²³ Didōi Lafēε nwa Jesu
Kirisi ku wεε do iηε fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Kolosee ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ, amu do Timɔtee ine nwa, ² à ce ɲe fɔɔ, ɲe ine nwa ilu naane ɲa iyi Kirisi í cica ì je tɛɛ ɲa si ilui Kolosee be. Ilaaɔ Baa nwa ku mu ɲe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ na iri ɲa

³⁻⁴ Hai waati iyi à gbɔ bei ì dasi Jesu Kirisi naane ɲa, do bei ì bi woo dasi Jesu naane ɲa fei, à ya ka maa ce ɲe kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ⁵ Waati iyi ideí laabaau jiiida iyi í je ntɔu í sinti to wa bi tu ɲe, à jɔ ì mà kpãa ku cɔ iyi ì ne ɲa. Si beɛbe, naane ku dasi ɲe do kubi ɲe fei, si kpãa ku cɔ iyi à jile ɲe ikpa leleui í wa. ⁶ Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaɔ kuwee wa si andunya fei. Nɔ í la wa kɔɔsi si bei í ce bi tu ɲeu hai waati iyi ì gbɔ ideí didɔi Ilaaɔu ɲa nɔ ì mà bei í ye ɲa do ntɔ. ⁷ Epafaasi, woo ce ice baakɔɔ nwa, ɲɲui í kɔ ɲe si. Wa ce ice na aranfãani ɲe, ɲɲu iyi í je ilu naane woo ce iceí Kirisi. ⁸ ɲɲui í sɔ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ í mu ɲe.

⁹ Na ɲɲu, hai waati iyi à gbɔ laabaau ɲe, waati kãma fei à ya ka maa ce ɲe kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ ku jɔ Hundee ku mu ɲe bisi do laakai ku ba

í mà idɔɔbie ɲa mam mam. ¹⁰ Beɛbe iseene ɲe ɲa á jɔ ti ine ɲa iyi à je ti Lafɛɛ, nɔ waati kãma fei í ya ce iyi á dɔaa si ɲa. Nɔ í ya ce ice jiiida ikã ikã fei ɲa, nɔ Ilaaɔ kumà ɲe ku kɔɔsi. ¹¹ À waa tɔɔ Ilaaɔ ku mu ɲe gbugbã si mii fei do saabui gbugbãi yiikoe ku ba í yɔkɔ temua si mii fei ɲa, nɔ í ya maa leekí dim dim ɲa. ¹² I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba do inɔ didɔ ɲa, ɲɲu iyi í jɔ ì ne ikpɛ si tubu iyi í jileɔ woo dasi naane ɲa si inya kumá. ¹³ Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãi ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ iyi í bi. ¹⁴ Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa ideí dulum du wa.

Yaasei Jesu takae do iceɛ

¹⁵ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku ye Ilaaɔ. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔi, nɔ à yɔɔ, í nɔ í jɔɔi dee dee. Kirisiu í weɛi hai waati iyi a kù taka andunya. ¹⁶ ɲɲui í taka mii fei, nɔ mii fei í weɛi ɲa irie. Na saabuei Ilaaɔ í takaɔ mii fei iyi í wa lele do ile. Mii ɲa iyi à waa ye do iyi a kù waa ye fei, ɲɲui í taka ɲa. Hai ilaalui lele ɲa do ilu iri ɲa do ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa fei icei awɔe. ¹⁷ Kirisi ɲe í weɛ tã à bei à taka mii fei. Do gbugbãe í jɔ mii fei í wa si agbɛɛ. ¹⁸ Igbɛɛ í yei bei ara, nɔ ɲɲu mɔi í je iri. ɲɲui í je icui kuweɛ, nɔ ɲɲu mɔi í tako í jɪ hai si bale, ku ba ku je sinte si mii fei. ¹⁹ Ilaaɔ í bi ɲɲu ku wa si amai ɲɲu mam mam. ²⁰ Beɛbe mɔi í bi ineí andunya fei ku dɔ do ɲɲu, hai mii iyi í wa ile hee do iyi í wa lele fei. Í ce ɲɲu bei si waati iyi Amaɛ

í ku nɔ́ í níkǎ nǵɛɛ si antai jǵi ku gaauu nɔ́ í naaò laakai ku sũ wa.

²¹ Inǵe mǎ, baa do iyi ì jǵò Ilaaǵ ña wo, nɔ́ lasabu laalɔ́ nǵe do kuce laalɔ́ nǵe ña à jǵò ì je mbɛɛɛ ña, ²² do nǵu fei, nsei Ilaaǵ í jǵò ì dǵò do nǵu ña. Í ce nǵu bei si waati iyi í jǵò Amaɛu í so arai amane ku ba ku ku, ku ba i naa i leekǵi si wajue ña hai ne dulum, riisi do taale gɔ́ ku maà wa si. ²³ Amma í gbe i temua ña si naane ku dasi i leekǵi si dim dim ña. Nɔ́ si bei ì gbɔ́ laabaau jiidau ña iyi à sisia inei andunya fei, i maà ti i jǵò a sinda ñe hai si kpǎa ku cɔ́ iyi wa jile nǵe. Laabaau jiidau, amu Pɔlu, amui ñ je woo ce iceɛ.

Ice iyi à dasi Pɔlu na irii igbei inei Jesu ña

²⁴ Nsei ñ ya n ne inɔ́ didǵ si ijuukpǎ iyi ñ wa n ye na iri nǵe. Nɔ́ mii iyi í gaizia si wahala ña iyi Kirisi í ne ku ye, *, amui an tambɔe si aram na arae iyi í je igbeu. ²⁵ Nɔ́ Ilaaǵ í cem woo ce icei igbeu, si bei í jileem na iri nǵe, ku ba n sisi idee mam mam. ²⁶ Ideu, asiii iyi í singaa inɛ fei hai ku kpe, amma nsei í nyisi inɛɛ ña. ²⁷ Í nyisi ñai si na iyi í jǵò wa bi a mà bei asiii nǵu í ne bɛere do yiiko si anini dimi mmu ña. Asiiu wee. Kirisi í wa si ñe, nɔ́ wa mu nǵe kpǎa ku cɔ́ iyi inǵe mǎ aa ba ikpɛ́ si amboei Ilaaǵ ña. ²⁸ Idei Kirisii à waa sisi, nɔ́ à waa sǵo inɛ fei ku ce laakai, nɔ́ à

kɔ́ ña si cioɛ do bisi baa yooma fei. À waa ce bɛɛbei ku ba inɛ fei ku jǵa si anu akǎɛ do Kirisi ka bei ka tuse ña bi Ilaaǵ. ²⁹ Na ñai í jǵò ñ wa n ce ice do kookaai ñ wa n jabu do gbugbǎi Kirisi iyi wa ce ice sim.

2

¹ Ñ bi i mà ña bei kujabum í la í to na iri nǵe do inei Laodisee ña do inɛ ña iyi a kù yem do iju fei. ² Ñ wa n ce bɛɛbei ku ba n mu nǵa gbugbǎ, nɔ́ a gbɔ́si nǵe do kubi, nɔ́ kumà nǵa ku maa kǵɔ́si, sika kǎma ku maà wa si. Bɛɛbe mǎi aa mà asiii Ilaaǵ iyi í je Kirisi takae. ³ Bisi nla do kumà Ilaaǵ fei wa singa sie.

⁴ Ñ wa n sǵo ñe ide ñau ihɛi ku ba inɛ gɔ́ ku maà dǵi iju nǵe do gele didǵ. ⁵ Ntɔ́ ntɔ́, baa do iyi aram í jǵò ñe, lasabum í wa si ñe. Nɔ́ ñ ne inɔ́ didǵ si na iyi í jǵò inɛ fei wa ce ice si bei í jǵò, nɔ́ naane ku dasi nǵe wa leekǵi si Kirisi dim dim.

Kuwɛɛ iyi í kǵo si Kirisi

⁶ Na nǵu, si bei ì gba Jesu Kirisi í je Lafɛɛ nǵe, i ce iseene nǵe si anu akǎ do nǵu. ⁷ I jǵò icǎ nǵe ku mi sie, nɔ́ i ba gbugbǎ nǵe fei hai bi tee ña. I leekǵi si naane ku dasiu ña si bei à kɔ́ nǵe si, nɔ́ i ya saabu si ña.

⁸ Nɔ́ i ya ce laakai ku ba inɛ gɔ́ ku maà na ku mu ñe do taae do bisii nǵu takae walakɔ́ do ide ña iyi à ya dǵò ijui amane ña. Mii nǵu ñau be wa naai hai si dedembai amane ña do

* **1:24** mii iyi í gaizia si wahala ña iyi Kirisi í ne ku ye Bii Pɔlu í ni bɛɛbe, kù je a ni ngɔgɔ́ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbeuei wa ba wahala. Nɔ́ bii igbeu wa ba wahala, nǵu iyi í je irieu kù ne sika kǎma wahalau á to siei.

mii ndii andunya ɲa, kù jɛ hai bi Kirisi. ⁹ Ntɔ ntɔ zaka bei Ilaaɔ́ í to fei, à yɔɔ si arai Kirisi mam mam. ¹⁰ Nɔ inɛ mɔ̀ ì kɔ̀ ɲa do saabui anu akā nɲɛ do nɲu, nɲu iyi í jɛ inɛ ngboi ilaalui lele ɲa do ilu yiiko ɲa fei.

¹¹ Nɔ si anu akā nɲɛ do nɲu à dasi ɲɛ bango. Kù jɛ bango iyi amanɛ ɲa à ya ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, nɲui í jɛ daa nwo nwa ɲa iyi Kirisi í bu í nyɔu. ¹² Ntɔi, si waati iyi à dasi ɲɛ inyi í yɛi bei à si ɲɛ do Kirisi. Nɔ̀ à dede ɲɛ do nɲu, si na iyi í jò̀ ì naane gbugbāi Ilaaɔ́ iyi í jūu hai si bale ɲa. ¹³ Tako wo, ì yɛi bei iku ɲa na irii kurara nɲɛ do iyi ì jɛ dimi mmu ɲa iyi a kù ce bango. Amma nsei Ilaaɔ́ í ce ɲɛ ilu hunde do Kirisi aɲɔ.

Í kpa ideidulum du wa fei.

¹⁴ Tako wo í yɛi bei à kɔ̀ gbesei dulum du wa si tia
Iyi wa yɛ taale nwa na wooda hai jirima nwa.

Nɔ̀ Ilaaɔ́ í so tiau í kpa idee

Í kpakpae si j̄li ku gaauu í kpa irie.

¹⁵ Bɛɛbei í kamiaò ilaalui lele ɲa do ilu yiiko ɲa

Í dasi ɲa anyɔ si bantuma.

Do ikui Amaɛ si antai j̄li ku gaauu í kāmiaò ɲa

Nɔ̀ wa dabiio ɲa si inɔ̀ ilu bei ilaalui ɲa à ya dabiio inɛ ɲa iyi à mu wa hai si igū, zamaa fei ku yɛ ɲa.

¹⁶ Na nɲu, ì maà ya jò̀ inɛ gɔ̀ ku yɛ taale nɲɛ si ijɛ do si mii ku mɔ̀. Ì maà jò̀ inɛ gɔ̀ ku tilasi ɲɛ ì maa jirimaò wooda ɲa iyi à jile na aɲɔi jingau ɲa iyi à ya ce adɔ̀ do adɔ̀ walakɔ̀

jingau cukpa titɔ̀ walakɔ̀ aɲɔi kusimi. ¹⁷ Mii ɲau bɛ fei kù yɛ kaa bei ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takae nɲui í jɛ mii nɔu. ¹⁸ Ì maà jò̀ inɛ gɔ̀ ku jò̀ ì kua ribai ala nɲɛ ku dasi ɲɛ amaleka ɲa ku tɔ̀. Dimii amanɛ bɛɛbɛ ɲa à ya naai do ideidulum ara ku kaye, amma do ntɔ̀ à ya maa saabu ara nɲai na kuyɛ ɲa iyi à ya maa ce nɔ̀ à ya maa tɔ̀ fufu si lasabu nfe nfei amanɛ ɲa. ¹⁹ Inɛ ɲau a kù waa leekɪ si Kirisi, nɲu iyi í jɛ iri nɔ̀ siei ara fei í tɔ̀tɔ̀ do ikɔ̀ ikɔ̀ɛ nɔ̀ í ba gbugbā wa lá bei Ilaaɔ́ ì bi.

Ka ku nɔ̀ ka wɛɛ do Kirisi

²⁰ Ì kù do Kirisi aɲɔ ɲa si mii ndii andunya ɲa. To, na mii í ce ì waa ce kuwɛɛ nɲɛ bei inɛ ɲa iyi à jɛ ti andunya. Na mii í ce ì jò̀ à kāa nɲɛ wooda, aɲa iyi à ya ni, ²¹ maà jɛ iyi ihɛ, maà tie iyi ihɛ, maà lu iyi ihɛ. ²² Mii ɲau bɛ fei á ce nfe bii à ceò ɲa ice. Woodai amanɛ ɲa do cio nɲa nɲui ì waa too ɲa. ²³ Ntɔi, wooda ɲau, bii ì waa cɔ̀ ɲa aa ni à s̄lai domi aa sobi wa ka jirima kpāai Aɔ̀ ku tɔ̀ gɔ̀, nɔ̀ aa jò̀ ka kaye ara nwa, nɔ̀ ka kpā ara nwa iju, amma a kaa sobi wa ka kāmiaò kubii ara nwa.

3

Kuwɛɛ nwo do kuwɛɛ titɔ̀

¹ Ilaaɔ́ í dede ɲɛ hai si bale do Kirisi aɲɔ. Na nɲu, ì de mii ndii lele bii Kirisi wa buba si awɔ̀ nɲei Ilaaɔ́ ɲa. ² Mii ndii lele ɲai í s̄la ì ya maa lasabu si ɲa. Ì maà ce lasabui mii ndii ile ihɛ ɲa, ³ domi ì ku si mii ndii andunya ɲa, kuwɛɛ titɔ̀ nɲɛ ì nɔ̀ wa singa do Kirisi aɲɔ bi Ilaaɔ́. ⁴ Kirisii í jɛ kuwɛɛ nɲɛ

do ntɔ, nɔ aɔ̃ iyí á faata wa, do inɛi aɔ̃, nɔ aa ba ikpɛ nɛɛ si amboeɛ.

5 Na nɛɛ, i kpa kubii mii ndii andunya iyí wa ce ice si nɛ fei. Mii ndii andunya nɛɛi í je abo kaafe ku sũɔ, do daa laalɔ, do binɛ, do kubi nfe nfe, do kɔdɛɛi mii nkɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce kɔdɛɛ, mii nkɔi í ya tɔɔ si agbei Ilaaɔ. 6 Mii nɛɛ be feii í ya fa idɔkɔi Ilaaɔ wa si inɛ nɛɛ iyí à kɔ ku jirima idee. 7 Inɛ taka nɛɛ beɛbei ì ya tako i maa ce nɛɛ wo waati iyí ì wa si dulum nɛɛ be nɛɛ.

8 Amma nɛɛi, i nɛɛ mii nɛɛ be fei nɛɛ, hai idɔkɔ, do mbɛɛɛ, do inɔ sãmi. I maà ya jɔ arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si gele nɛɛ nɛɛ. 9 Nɔ i maà ya sɔa nɛɛ ibo nɛɛ si na iyí í jɔ ì jɔ daa nwo do dɔnɛɛ tã nɛɛ, 10 nɔ ì nɛ daa titɔ nɛɛ. Ì baa ì je amanɛ titɔ nɛɛ iyí Ilaaɔ woo taka nwa wa kpaasi kpele kpele ku ba i jɔ nɔ i màa sãa sãa nɛɛ. 11 Beɛbe mɔi si inɔ nɛɛ inɛ gɔ kù je mmu, hai dimu mmu nɛɛ hee do Zuifu nɛɛ, hai inɛ nɛɛ iyí à ce bango hee do inɛ nɛɛ iyí a kù ce fei, hai inɛi ilɛɛko nɛɛ do ilu iju dũdũ nɛɛ, hai aru nɛɛ do hai je aru nɛɛ. Nɛɛ nɛɛ be fei Kirisi nɛɛ akã í je fei ndɛɛ nɔ í wa si inɛ fei.

12 Na nɛɛ, si na iyí í jɔ Ilaaɔ í bi nɛɛ nɔ í cica nɛɛ ì je tɛɛ nɛɛ, mii iyí í jɔ i mu nɛɛ wee, araare do jiiida ku je do ara ku kaye do daa didɔ do temua. 13 Í ya yɔkɔɔ nɛɛ temua nɛɛ nɔ i ya kpa idei kurarai nɛɛ nɛɛ bii ide gɔ í lɔ si anini nɛɛ. Si bei Kirisi í kpa idei kurara nɛɛ, inɛ mɔ

i ya cea nɛɛ beɛbe nɛɛ. 14 Iyí í re mɔm i bi nɛɛ nɛɛ. Kubiui á jɔ i ya maa gbɔsi nɛɛ jiiida jiiida nɛɛ. 15 Nɔ i jɔ laakai ku sũ iyí Kirisi í mu nɛɛ ku maa ce ice si idɔ nɛɛ, domi si laakai ku sũu bei Ilaaɔ í kpe nɛɛ i jeɔ ara akã nɛɛ. Nɔ i ya maa saabuɛ nɛɛ. 16 I jɔ idei Kirisi ku kɔ mam mam si idɔ nɛɛ nɛɛ, nɔ ku mu nɛɛ bisi ntɔ ntɔ ku ba i kɔ nɛɛ si cio nɔ i mua nɛɛ gbugbã nɛɛ. 17 Si kookoosu nɛɛ do si kufɔ nɛɛ i ce fei ndɛɛ do irii Lafɛɛ Jesu nɔ i saabu Ilaaɔ Baaba nɛɛ na saabuɛ.

Anu akã inɛ nɛɛ si kuwɛɛ titɔ

18 Inɛ inaabo nɛɛ, i sũa mɔkɔ nɛɛ nɛɛ iri ile si bei í jɔ inɛ iyí í nɛ anu akã do Lafɛɛ ku ce.

19 Inɛ mɔkɔ nɛɛ, i bi abo nɛɛ nɛɛ, i maà ya jɔ ì gaabu si nɛɛ nɛɛ.

20 Inɛ amu nɛɛ, i jirima iyeɔ baa nɛɛ nɛɛ si ide baa yooma fei, domi beɛbei á dɔa Lafɛɛ si.

21 Inɛ baa nɛɛ mɔ, i maà kɔ idɔi ama nɛɛ nɛɛ inɔ nɛɛ ku fɔ.

22 Inɛ aru nɛɛ, i jirima lafɛɛ nɛɛ nɛɛ si fei ndɛɛ si andunyau ihɛ, ku maà je bii à leekí à waa cɔ nɛɛ nɛɛ akã. I jirima nɛɛ do inɔ akã nɛɛ si na iyí í jɔ ì mà beɛrei Lafɛɛ nɛɛ, nɔ ku maà je mii iyí á dɔa amanɛ nɛɛ si nɛɛ akã ì waa bi ku ce nɛɛ. 23 Iyí ì waa ce fei i coo do inɔ akã nɛɛ, nɔ ku je bei Lafɛɛi ì waa cea nɛɛ, kù je amanɛ nɛɛ. 24 I mà nɛɛ iyí Lafɛɛ á sã nɛɛ riba nɛɛ nɛɛ, iyí í je tubu iyí í jilɛa inɛɛ nɛɛ, domi Kirisi í je Lafɛɛ nɛɛ iyí ì waa cea ice nɛɛ. 25 Amma inɛ iyí í ya maa ce laalɔ, á ye ribaɛ si bei laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaɔ ci ya nɛɛ inɛ gɔ ikã.

4

¹ Ine lafɛɛ ɲa, i cea aru ɲɛ ɲa dee dee si bei í jɔ. I ye gɪgɪ iyi inɛ mɔ̀ ì nɛ Lafɛɛ iyi í wa lele ɲa.

Iyi à dasi wa

² I temua si kutɔɔ ɲa, i ya maa tɔɔ Ilaaɔ waati kãma fei nɔ̀ i maa saabue ɲa. ³ Nɔ̀ i ce nwa kutɔɔ ɲa ku ba Ilaaɔ ku fũ nwa kpãa ka waazo ideɛ, ku ba ka yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ñ waɔ piisɔɔ nsei. ⁴ Na ɲɲu, i ce kutɔɔ ɲa ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bei í jɔ ku ba inɛ ɲa a mà ideu sãa sãa.

⁵ I je kuwɛɛ ɲɲɛ do laakai ɲa si inɔ̀ hai dasi naane ɲau. I ya ce ice jiida si waati iyi ì nɛ fei ɲa. ⁶ I ya jɔ̀ ide ɲɲɛ ku dɔ̀ ku gbɔ̀ nɔ̀ ku too kpãa, ku ba i mà si bei í sɪa i jɛa inɛ fei ide ɲa.

Fɔ̀ɔi sukudɔ̀

⁷ Tisiki baakɔɔ nwa, ɲɲu iyi í je woo ce ice ilu naane do minjisiã si icei Lafɛɛ, á sisi ɲɲɛ baaum fei. ⁸ Ñ wa n bɔɔ wai bi tu ɲɛ ku sɔ̀ ɲɛ bei à wɛɛɔ, nɔ̀ ku tũ idɔ̀ ɲɲɛ. ⁹ Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naane, iyi í je inɛi ide ɲɲɛui á suu wa. Anɲai aa sisi ɲɲɛ mii iyi í ba wa ihɛ fei.

¹⁰ Aritaaki iyi awaɔ̀ à wa piisɔɔ í ce ɲɛ fɔ̀ɔ. Maaku ifɔ̀i Baanabasiu mɔ̀ wa ce ɲɛ fɔ̀ɔ. Ñ nɔ̀ ñ sisi ɲɲɛ idei Maakuu tã wo. Bii í naa bi tu ɲɛ i gbaa do inɔ̀ didɔ̀ ɲa. ¹¹ Jesu iyi à waa kpe Zusitu, ɲɲu mɔ̀ í ce ɲɛ fɔ̀ɔ. Amanɛ mɛɛta ɲau anɲa akãi à je Zuifu woo dasi Jesu naane ɲa iyi à waa bam ice ku ce na bommai Ilaaɔ̀. À muum gbugbã ntɔ̀ ntɔ̀.

¹² Epafaasi, inɛi ide ɲɲɛ, woo ce icei Jesu Kirisi, ɲɲu mɔ̀ í ce ɲɛ fɔ̀ɔ. Waati kãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔɔ na iri ɲɲɛ ku ba i jɪa si idei Ilaaɔ̀ nɔ̀ i yɔkɔ i leekɪ si dim dim ɲa nɔ̀ i tã sɔ̀lu i maa ceɔ̀ idɔ̀ɔbii Ilaaɔ̀ fei ɲa. ¹³ An yɔkɔ n je sɛɛdaɛ iyi wa ce lasabu ɲɲɛ ntɔ̀ ntɔ̀, do inɛ ɲa iyi à wa Laodisee do Herapolisi. ¹⁴ Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, ɲɲu do Demasi à ce ɲɛ fɔ̀ɔ.

¹⁵ I ce inɛ nwa ɲa iyi à wa Laodiseeu fɔ̀ɔ do abo iyi à waa kpe Nɛnfa do inɛi igbei Jesu ɲa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛɛ. ¹⁶ Bii ì cio tiaui ihɛ ì tã ɲa i na inɛi igbei Jesu ɲa iyi à wa Laodiseeu a cioɛ. Nɔ̀ bii inɛi Laodisee ɲau mɔ̀ à cio tiaui iyi ñ samba ɲɲau à tã, anɲa mɔ̀ aa samba ɲɲɛ wa i cioɛ ɲa. ¹⁷ Nɔ̀ i sɔ̀ Aasipu ku dasi icei Lafɛɛ iyi à jilɛau iju ku ba ku yɔkɔ ku faataɛ.

¹⁸ Fɔ̀ɔu ihɛ amu takam nii ñ kɔɔ wa. Amui Pɔ̀lu ñ ce ɲɛ fɔ̀ɔ. I maà gbeje iyi ñ wa ile piisɔɔ ɲa.

Nɔ̀ didɔ̀i Ilaaɔ̀ ku wa si ɲɛ. Ami.

Ti a sinte iyi Pɔlu í kɔa inei Tesalonika ɲa

*Pɔlu í ce inei Tesalonika ɲa
fɔɔ*

¹ Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, inɛ inei igbei Jesu ɲa iyi ì wa Tesalonika ɲa, inɛ iyi ì je ti Ilaaɔ Baaba do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi ɲa. Didɔ do laakai ku sũ ku wɛɛ ɲɛ.

*Naane ku dasii inei
Tesalonika ɲa*

² À ya ka maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na irii inɛ fei, à ya ka nɔ ka maa ye gigi ɲɛ si kutɔɔ nwa. ³ À waa ye gigi ɲɛ si wajui Ilaaɔ Baa nwa do yaase bei ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa, do bei ì bi inɛ ɲa do bei ì ya maa cɔ kpãai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi dim dim ɲa. ⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Ilaaɔ í bi, à mà iyi í cica ɲe ì je tee ɲa. ⁵ Nɔ laabaau jiiida iyi à sisi ɲɛ wo kù naa bi tu ɲɛ do ide ɲɲu akã, amma do gbugbãi í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Inɛ taka ɲɛ ì mà bei à je kuwɛɛ nwa si anini ɲɛ na aranfãani ɲɛ. ⁶ Inɛ mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛɛ, domi ì gba idei Ilaaɔ ɲa do inɔ didɔ iyi Hundee í mu ɲɛ, baa do iyi í naa ɲɛ ijuukpã nla nla wa. ⁷ Si beɛbe, ì baa ì je yaase jiiida iyi woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔni do Gerɛsi fei aa yɔkɔ a too si. ⁸ Ntɔ ntɔ idei

Lafɛɛu í fangaa hai bi tu ɲɛ, kù je si Masedɔni do Gerɛsi ɲɲu akã. Amma baau naane ku dasi ɲɛ si Ilaaɔ í fangaa bii fei hee kù je baa tilasi mɔm ka fɔ ideu. ⁹ A waa fɔ bei ì mu wa ɲa si waati iyi à naa bi tu ɲɛu, do bei ì jɔ iwɛ ku tɔɔ ɲa, ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ ɲa ku ba ì ceaa ice ɲa, ɲɲu akã iyi í je Ilaaɔ do ntɔ nɔ ɲɲui í je icui kuwɛɛ. ¹⁰ Nɔ à gbɔ bei ì waa degbe Jesu amaɛu ku nyi wa hai lele ɲa. ɲɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ í jì hai si bale, nɔ á na ku faaba wa hai si idɔɔkɔi Ilaaɔ iyi wa naa.

2

Ice iyi Pɔlu í ce Tesalonika

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ taka ɲɛ ì mà kunaa nwa bi tu ɲɛ kù je ngbe. ² Ì mà ɲa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi be à bei à naa bi tu ɲɛ. Do ɲɲu fei, Ilaaɔ í mu nwa wɔkɔ à sisiɔ laabaau jiiidaɛ si anini ɲɛ, baa do iyi inɛ ɲa à bi a ganji wa ntɔ ntɔ. ³ Kurara kù wa si waaɔi nwa, nɔ baa yaase bei à waa sisi ɲɛ ideu í je dee dee, a kù waa dɔ iju ɲɛ. ⁴ Amma si bei Ilaaɔ í dasi wa naane, í so laabaau jiiidaɛ í da nwa si awɔ, beɛbe mɔi à waa sisi ideu. A kù waa coo si bei á dɔa amanɛ ɲa si. À waa cooi bei á dɔa Ilaaɔ si, ɲɲu iyi í mà yaasei idɔ nwa. ⁵ Inɛ taka ɲɛ ì mà sãa sãa ɲa nɔ Ilaaɔ í je seɛda nwa iyi a kù lele ɲɛ do ide didɔ gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba fia ɲɛ. ⁶ Nɔ a kù waa de saabu bi tu ɲɛ walakɔ bi inɛ gɔ ɲa, ⁷ baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ɲɛ gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ à je woo bei Kirisi ɲa.

Amma à ce ice do daa didõ si anini nɛ bei iyei ama í ya ce do amaɛ ɲa. ⁸ Si na iyi í jò à bi ɲe ntò ntò, à ya ka tã sɔɔlu, kù je ka na ɲe laabaau jiidai Ilaaõ ɲɲu akã, amma do kuwɛɛi awa taka nwai, domi à nɛ kubi ɲɲe ntò ntò. ⁹ Inɛ inɛ nwa ɲa, ì waa ye gigi bei à ce ice si anini ɲɲe hee à gbɛɛji. À ce ice dasã do idũ ku ba ka maà je asoi inɛ gɔ ɲɲe si waati iyi à waa sisi laabaau jiidai ideɪ Ilaaõ si anini ɲɲe.

¹⁰ Inɛi ì je sɛɛda nwa ɲa do Ilaaõ takɛ iyi isɛɛnɛ nwa si wajui inɛ woo dasi Jesu naanɛ ɲau í má, í je dee dee, nɔ taale kãma kù wa si. ¹¹ Inɛ fei ì nɔ ì mà ɲa iyi à ce ɲɲeɪ bei baa í ya cea amaɛ ɲa. ¹² À mu ɲɲe gbugbã, nɔ à tũ idɔ ɲɲe, nɔ à tɔɔ ɲe ntò ntò ì jò ì maa nɛ ɲa si bei á sɪaa Ilaaõ si, ɲɲu iyi í kpe ɲe si bommaɛ do si amboɛɛ.

¹³ À ya ka maa saabu Ilaaõ ajɔ fei domi si waati iyi à waaɔo ɲɲe ì kù doo ideu si ideɪ amanɛ ɲa, amma ì gbaa ɲai si ti Ilaaõ. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í je do ntò, nɔ wa ce ice si inɛ woo dasi Jesu naanɛ ɲa. ¹⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, mii iyi í ba igbei inɛi Jesu Kirisi ɲa iyi à je ti Ilaaõ si ìlɛi Zudee, ɲɲui í ba inɛ mɔ nɛi. Ntò ntò ì ye ijuukpã ɲa hai bi inɛi ide ɲɲe ɲa, bei inɛ ɲau mɔ à ye bi Zuifu ɲa. ¹⁵ Zuifu ɲau ì kpa Lafɛɛ Jesu do walii ɲau, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa ɲɲa ci ya dãa Ilaaõ si, nɔ à je mbɛɛi inɛ fei. ¹⁶ À ganji mɔm ka cea dimi mmu ɲa waaɔo iyi á jò a ba faaba. Bɛɛbei dulum du ɲa iyi à ya maa ce waati kãma fei

í teese wa kãosi wa caa. Amma idɔkõi Ilaaõ í fuka si iri ɲɲa bɛbei.

Pɔlu í bi inɛi Tesalonika ɲau ku ye má

¹⁷ Inɛ inɛ nwa ɲa, si bei à kpɛò nje ku ye, nɔ à fɛɛfɛɛ nje do ara baa do iyi kù je do idɔ, à waa ce bɛge ɲɲe ntò ntò à waa ce kookaai ku ba ka ye ɲe. ¹⁸ À bi ka nyi wa bi tu ɲe bɛ má wo, nɔ amu Pɔlu ñ dasi idɔ isɛ fɛɛfɛlo n naa bɛ, amma Seetam í da nwa kpãa. ¹⁹ Ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á je kpãa ku cɔ nwa do inɔ didõ nwa. Mii aa ka tɔɔð fufu má si wajue bii kù je inɛ. ²⁰ Ntò, na iri ɲɲeɪ aa ka tɔɔ fufu nɔ aa ka nɛ inɔ didõ na iri ɲɲe.

3

¹ Nɲui í jò waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Ateni. ² Nɔ à bɛ Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce ice do Ilaaõ ajɔ si iceɪ laabaau jiidai Kirisiu. À bɔɔ bi tu ɲe ku ba ku sobi ɲe ì leekɪ si dim dim ɲa, nɔ ku mu ɲɲe gbugbã si naanɛ ku dasi ɲɲe, ³ ku ba baa inɛ akã ɲɲe ku maà jò ijuukpãu ku da zigie. Inɛ taka ɲɲe ì waa mà si ɲa, inɛ ɲɲu kù nɛ bei á ce iyi kù ba wa. ⁴ Baa hai waati iyi awaɛ ɲa à wɛɛ, à ya ka sɔ ɲe wo ka ni aa kpã wa iju. Bɛɛbɛ mɔi ì nɔ í ce, si bei ì waa mà si sãa sãa ɲa. ⁵ Nɔi í jò waati iyi idɔm í kɔ ku sũ, ñ bɛ Timɔtee bi tu ɲe bɛ ku ba n mà bei naanɛ ku dasi ɲɲe wa ye. Ñ wa n ce njo Seetam, woo lɛlɛ inɛu, ku maa na ku lɛlɛ ɲe ì ce

dulum ɲa, nɔ ice nwa ku maa na ku je ngbe.

⁶ Amma nsei iyi Timotee í baa hai bi tu ɲe, í sɔ walaabaau jiidai naane ku dasi ɲe do kubi ɲe. Í sɔ wa iyi ì ya maa ye gigi nwa do kubi ɲa nɔ ì waa bi ku ye wa ntɔ ntɔ si bei awa taka nwa mɔ à waa bi ku ye ɲe. ⁷ Na ɲɲu, ɲe ine nwa ɲa, baa bii í je à ye ijuukpã do wahala fei, inɔ nwa de í tũ do saabui naane ku dasi ɲe. ⁸ Bebei idɔ nwa í baa, si bei ì waa leeki si kpãai Lafɛe dim dim ɲa. ⁹ Zaka beirei aa ka yɔkɔ ka saabu Ilaaɔ na inɔ didɔ nla nla iyi à ne si wajui Ilaaɔ Lafɛe nwa na iri ɲe. ¹⁰ Dasã do idũ fei à waa tɔɔe ntɔ ntɔ ku jɔ ka ye ɲe do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia ɲe si naane ku dasiu ka kɔɔ ɲe si.

¹¹ Ilaaɔ Baa nwa takae do Lafɛe nwa Jesu a ce nwa kpãa ka naa bi tu ɲe. ¹² Nɔ Lafɛe ku kɔɔ ɲe si kubi si ɲe duusɔ do si ɲe fei hee kú to bei awa mɔ à bi ɲe. ¹³ Nɔ ku jɔ idɔ ɲe ku leeki si dim dim, ku jeɔ dee dee, ku maà ne taale gɔ si wajui Ilaaɔ Baa nwa, si waati iyi Lafɛe nwa Jesu á nyi wa do ine ɲa iyi í cica fei.

4

Kookoosu iyi wa dɔa Ilaaɔ si

¹ ɲe ine nwa ɲa, à kɔ ɲe si bei í sɔa i maa ne ɲa ku ba ku dɔa Ilaaɔ si. Ntɔi, ì waa ce beebe tã ɲa. Amma iyi í gbe nsei, à waa tɔɔ ɲe do irii Lafɛe Jesu, i hanya i ce beebe i maa koo ɲa. ² Ntɔ ntɔ, ì mà ikɔ ɲa iyi à ba hai bi Lafɛe Jesu nɔ à sɔ ɲe. ³ Mii iyi Ilaaɔ í bi si ɲe,

ɲɲui í je i má ɲa, waatɔ i nɔ ara ɲe mam mam i maà ya ce sakara ɲa. ⁴ ɲe fei í sɔa i mà ara ɲe ku mu nɔ kuwee ɲe ku má nɔ ku ne beere, ⁵ ku maà ti ku je do kɔɔei ara bei dimi mmu ɲa à waa ce, aɲa iyi a kù mà Ilaaɔ. ⁶ Si ideu ihɛ, ine gɔ ku maà raraa kpaasie walakɔ ku jɔɔ taki, domi Aɔ Lafɛe á kpã woo ce mii beebe ɲa fei iju. À nɔ à sɔ ɲe à kɔnkɔm du ɲe tã à ni i ce laakai ɲa. ⁷ Ilaaɔ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka je ine kumá ɲa. ⁸ Na ɲɲu, ine iyi í kɔsi ikɔ ɲau ihɛ, kù je amanɛi í kɔsi amma Ilaaɔ takaei, ɲɲu iyi í mu ɲe Hundeɛ.

⁹ Iyi í je kubii woo dasi Jesu naane ɲa, kù je tilasi a kɔ ɲe wa, domi Ilaaɔ í nyisi ɲe si bei í jɔ i bi ɲe ɲe duusɔ. ¹⁰ Ntɔi, ì ne kubii ɲe tã ɲa hee do woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔni fei. Amma à waa tɔɔ ɲe, ɲe ine nwa ɲa, i hanya i ya maa ce beebe i maa koo ɲa. ¹¹ I kookaai ku ba i ya wa si anu akã ɲa, nɔ i ya ce wũai ara ɲe ɲa, nɔ i ya ce ice do awɔ ɲe ku ba i ba mii iyi aa maa weɛɔ ɲa si bei à jile ɲe. ¹² Bii ì waa ce beebe ɲa, iseene ɲe á ne beere baa si wajui hai dasi Jesu naane ɲa, nɔ i kaa je asoi ine kãma ɲa.

Kunyii Lafɛe wa

¹³ ɲe ine nwa ɲa, a kù bi i wee hai mà yaase iyi í je ti ine ɲa iyi à ku ɲa, ku ba i maà ne inɔ ku fɔ, bei ine ɲa iyi à gbe, aɲa iyi a kù ne kpãa gɔ iyi à waa cɔ. ¹⁴ Awa à dasi naane iyi Jesu í ku, nɔ í jɪ hai si bale má. Beebe

mɔi à dasi naane iyi ine ɲa iyi à dasi Jesu naane à bei à ku, Ilaaɗ á jì aɲa mɔ má hai si bale.

¹⁵ Iyi ihē ikɔi Lafēei à waa sɔ ɲe be. Awa iyi aa ka wee si hunde si waati iyi Lafēe Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku ɲa. ¹⁶ Waati nɲu, aa ka gbɔ anu ku dɔ, do imui amaleka nlau do anui kākākāki Ilaaɗ. Nɔ Lafēe takae á kita wa hai lele. Inei Kirisi ɲa iyi à ku, aɲai aa tako a jì. ¹⁷ Si anyii nɲu, awa iyi à wee si hunde si waati beɛbe, á so wa awaɔ ɲa ajɔ si kudūi ijì, nɔ ka ko Lafēe lele be. Si beɛbei aa ka maa wee do Lafēe hee do ajɔ fei. ¹⁸ Na nɲu, i jò i ya maa mua nje gbugbā ɲa na ideu ihē.

5

¹ Ine ine nwa ɲa, iyi í je ideu ajɔu do waati si bii mii ɲau be á na ku ce, kù je tilasii ka kɔ ɲe. ² Ine taka ɲe ì waa mà sãa sãa ɲa iyi Lafēe á na ku nyi wai si ajɔ iyi ine kãma kaa mà, bei woo ce ile ɲa à ya naa idū. ³ Waati iyi ine ɲa à waa ni laakai ku sū í wee, zigiiida kù wee má, be gbakā iri ku kpai andunya á boe ɲa, bei ara kuro í ya ba bāasí. A kaa ba bii aa sa a bɔ má. ⁴ Amma ine ine nwa ɲa, i kù wa si ilu kuku ɲa hee ajɔu ku zamba ɲe bei kunaai ile. ⁵ Ine fei ì je inei inya kumá ɲa do inei dasā ɲa. A kù je inei idū ɲa iyi à wa si ilu kuku. ⁶ Na nɲu, ka maà sí njoo bei ine ɲa iyi à gbe, amma í sía ka wɔ njoo ka maa ceɔ laakaii ara nwa. ⁷ Idūi ine ɲa à ya sí njoo, nɔ idū mɔi woo mɔ atē ɲa à ya mɔ atē ku maa kpa ɲa. ⁸ Amma awa iyi à je inei dasā

ɲa, í sía ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jò naane ku dasi do kubi ku degbe wa bei ibɔi igū, nɔ kpāi faaba ku cɔ ku je nwa bei fulai isɔ. ⁹ Ntɔ ntɔ, Ilaaɗ kù kpe wa ka naa ka ye idɔkɔe, amma ku ba ka ba faaba do saabui Lafēe nwa Jesu Kirisi. ¹⁰ Nɲui í ku na iri nwa ku ba bii à wee si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ bii à nɔ à ku mɔi, ka wee do nɲu ajɔ. ¹¹ Na nɲu, i ya mua nje gbugbā ɲa nɔ i ya maa sobi nje ku ba i la si naane ku dasi ɲe, si bei ì waa ce tã ɲa.

Idei ankāanyi do fɔɔe

¹² Ine ine nwa ɲa, à waa tɔɔ ɲe i ya jirima ine ɲa iyi à waa ce ice ntɔ ntɔ si inɔ ɲe, ine ɲa iyi Lafēe í jò à waa gbā ɲe nɔ à waa nyisi ɲe kpāa. ¹³ I jò i ne kubi ɲa jiiida nɔ i mà beere ɲa ɲa na irii ice ɲa. I ya jò i weeɔ laakai ku sū ine duusɔ.

¹⁴ À waa tɔɔ ɲe ine ine nwa ɲa, i sɔ ilu ika ɲa a ce laakai. Ine ɲa iyi à mɔngɔ munya, i mu ɲa gbugbā. I sobi hai ne gbugbā ɲa. I temua do ine fei ɲa. ¹⁵ I ce laakai ɲa i maà jò ine gɔ ku sãa kpaasie laalo, amma i hanya i cea nje jiiida waati kãma fei ɲa do ine ɲa iyi à gbe fei.

¹⁶ I jò i ya ne inɔ didɔ waati kãma fei ɲa. ¹⁷ I ce kutɔɔ hai ne kɔɔ ɲa. ¹⁸ Bei í jèɔ fei i saabu Ilaaɗ ɲa. Beɛbei Ilaaɗ í bi i ce ɲa si kuwee ɲe do Jesu Kirisi.

¹⁹ I maà ganji Hundei Ilaaɗ ku ce ice si ɲe. ²⁰ I maà donda amuai walii ku ce ɲa. ²¹ Amma i jò i wūa mii fei ɲa nɔ i mu iyi í sía ɲa. ²² I mu ara

nηε si kp̃ai laalɔ fei ηα. ²³ Nɔ
 Ilaaɔ takae, nηu iyi í je icui
 laakai ku sũ, ku nya ηε í je titεε
 mam mam ηα, nɔ ku degbe
 hunde nηε do laakai nηε do
 ara nηε, taale gɔ ku maà wa si,
 hee ku tód ajɔ iyi Lafẽε nwa
 Jesu Kirisi á nyi wa. ²⁴ Ilaaɔ,
 nηu iyi í kpe ηεu, í ne naane,
 á nɔ ku ce fei ndεε.

²⁵ Iηε ine nwa ηα, i ce nwa
 kutɔɔ ηα.

²⁶ I ce ine nwa ηα fei fɔɔ do
 kubi ηα.

²⁷ Ñ wa n tɔɔ ηε do irii Lafẽε,
 i cioa ine nwa ηα fei tiau ihẽ.

²⁸ Nɔ didɔi Lafẽε nwa Jesu
 Kirisi ku wa si ηε.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tɛsalonika ɲa

*Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ɲa
fɔɔ*

¹ Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, inɛ inɛi igbɛi Jesu ɲa iyi ì wa Tɛsalonika, inɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ Baa nwa do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi.

² Ilaaɔ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

*Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa si ajɔ iyi
Kirisi á nyi wa*

³ Inɛ inɛ nwa ɲa, í s̄la ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri ɲɛ. I jɔ ka maa ce bɛɛbe domi naane ku dasi ɲɛ wa kɔɔsi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ì nɛ inɛ duusɔɔ í la wa kɔɔsii.

⁴ Nɔi í jɔ à waa tɔɔ fufu na iri ɲɛ si igbɛi inɛi Ilaaɔ ɲa na temua ɲɛ do naane ku dasi ɲɛ si ijuukpã do wahala ɲɛ fei.

⁵ Iyi ihɛi wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ í jɛ dee dee, domi ijuukpã iyi ì yɛ fei ɲa na irii bommai Ilaaɔi. Nɲui á jɔ Ilaaɔ ku ka ɲe si inɛ ɲa iyi à to a lɔsi bommaɛu. ⁶ Ntɔi, Ilaaɔ á ce iyi í jɛ dee dee. Inɛ ɲa iyi à waa kpã ɲe iju, á sã ɲɲa ijuukpã. ⁷ Nɔ inɛ iyi ì waa yɛ ijuukpã ɲau á mu ɲɛ kusimi do awa taka nwa. Iyi bɛ á cei si waati iyi Lafɛɛ Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbãɛ ɲa. ⁸ Á naai do ina sàsá ku ba ku kpã inɛ ɲa iyi a kù mà Ilaaɔ iju, aɲa iyi a kù

waa jirima laabaau jiidai Lafɛɛ nwa Jesu. ⁹ Gbese iyi aa sã ɲɲa ɲɲui í jɛ nfe ku ce hee do ajɔ fei. Aa fɛɛɛ do Lafɛɛ Jesu do si amboe ilu gbugbãɛ ¹⁰ si waati iyi á nyi wa ku jɛ ilu jirima bi inɛ ɲa iyi à jɛ tɛɛ, nɔ inɛ ɲa iyi à dasiɛ naane ɲa fei aa maa cɔɔ do bɛɛɛ si ajɔ ɲɲu. Inɛ taka ɲɲe aa wa inɔ ɲɲa ɲa, domi ì dasi sɛɛda iyi à jɛ ɲɲɛu naane ɲa.

¹¹ Na ɲɔi í ce à waa ce kutɔɔ ajɔ fei na iri ɲɲɛ. À waa tɔɔ Aɔ Lafɛɛ nwa ku jɔ ì jɛ kuwɛɛ ɲɲɛ dee dee si bɛi í jɔ inɛ ɲa iyi à gbɔ kukpɛɛ a ce. Nɔ à waa tɔɔ má gbugbãɛ ku jɔ ì ce jiiida iyi ì waa dasi idɔ ɲa nɔ ku jɔ kookoosui naane ku dasi ɲɲɛ ku kɔ. ¹² Bɛɛbɛi irii Lafɛɛ nwa Jesu á baɔ amboe hai bi tu ɲɛ, nɔ inɛ mɔ ì baɔ amboe hai bi tɛɛ ɲa, do saabui didɔi Ilaaɔ do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

2

Woo ce laalo

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, i jɔ n fɔ idei kubaai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔtɔɔ nwa do ɲɲu ajɔ. Ñ wa n tɔɔ ɲɛ ² i maà jɔ idɔ ɲɲɛ ku dede ɲya ɲya bii inɛ gɔ ɲa à ni ajoi Lafɛɛ í to wa tã. Nɔ ì maà jɔ ku mu ɲɛ biti bii à ce waliie walakɔ waazɔɛ, walakɔ baa bii à ni awai à kɔɔ bɛɛbɛ. ³ I maà jɔ inɛ gɔ ku d̄i iju ɲɲɛ si ide kãma. Ajoi Lafɛɛu ku bɛi ku to wa inɛ nkpɔi á f̄usi naane ku dasiɛ awɔ. Si anyii ɲɲu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa, ɲɲu iyi í jɛ amai nfe ku ce. ⁴ Mbɛɛi Ilaaɔi wa jɛ. Á so araɛ ku re mii fei, nɔ ku kɔsi Ilaaɔ do mii

iyi inɛ ɲa à waa tɔɔ fei. Kpasɛi Ilaaɔ mɔm nii á koo ku buba ku maa kpe araɛ Ilaaɔ.

⁵ I kù ye gígí iyi ñ sɔ ɲɛ ideu ihɛ tã waati iyi ñ wa bi tu ɲɛ? ⁶ Amma titã ngɔgɔ wa ganjɛ ku naa nsei, ñ nɔ ñ mà sãa sãa mii iyi í jɛ ɲa. Si bɛɛbɛ, kaa naa bii kù jɛ waatiɛ í to. ⁷ Ntɔ ntɔ laalɔ wa ce tã si asii, amma í gbe inɛ iyi wa ganjiɛu ku nè ku bei ku fita gbugbãa.

⁸ Si anyii ɲɲu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛɛ Jesu ku kpa iriɛ. Jesuu, ɲɲui á kpa do fufui gɛɛɛ. ⁹ Inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á naai do gbugbãi Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi ikã ikã fei do dobu dobu ɲa ku diò ijui inɛ ɲa. ¹⁰ Á nɔ ku ce laalɔ dimi ikã ikã baa yooma fei ku diò ijui inɛ ɲa iyi à waa bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù nɛ kubii ntɔu iyi á faaba ɲa. ¹¹ Nɔi í jò Ilaaɔ á samba banlala nla nla wa si ɲa ku ba a ya dasi ibo naanɛ. ¹² Bɛɛbɛ mɔi inɛ ɲa iyi a kù dasi ntɔ naanɛ, nɔ à waa ce laalɔ do inɔ didɔ, aa so taale dei.

À cica ɲɛi i baò faaba ɲa

¹³ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Lafɛɛ í bi, à nɛ ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri ɲɲɛ, domi Ilaaɔ í cica ɲɛ hai sintɛɛ i baò faaba ɲa do gbugbãi Hundɛɛ, do naanɛ ɲɲɛ iyi ñ nɛ si ntɔu ɲa. Hundɛu ɲɲui í jò ñ jɛ inɛ kumá ɲa. ¹⁴ Mii iyi Ilaaɔ wa le mbɛ waati iyi í kpe ɲɛ do laabaau jiidau iyi à sisi ɲɲɛ, ku ba i nɛ ikpɛ si amboei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ¹⁵ Na ɲɲu, inɛ inɛ nwa ɲa, i leekɪ dim dim i

mu ide ɲa iyi à kɔ ɲa si gɛɛð gɛɛ walakɔ si tia nwau.

¹⁶ Nɔ Ilaaɔ Baa nwa, ɲɲu iyi í bi wa, nɔ do saabui didɔɛ í mu nwa gbugbã iyi kù nɛ kɔ do kpãa ku cɔ jiiɔa, ɲɲu do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi takɛ ¹⁷ a mua idɔ ɲɲɛ gbugbã, nɔ a jò ñ leekɪ si dim dim i ceð icɛ jiiɔa do ide jiiɔa fei ɲa.

3

Pɔlu í ni a cea aɲa kutɔɔ

¹ Iyi í gbe, inɛ inɛ nwa ɲa, i ce nwa kutɔɔ ɲa ku ba idei Lafɛɛu ku fangaa gbãa gbãa nɔ inɛ ɲa a mà bɛɛɛɛ, si bei i ce si anini ɲɲɛ. ² I ce kutɔɔ ɲa ku ba Ilaaɔ ku nya wa hai si awɔi amanɛ laalɔ hai nɛ iri ɲau, domi kù jɛ inɛ feii wa dasi ideu naanɛ.

³ Amma Lafɛɛ ilu naanɛi. Á mu ɲɲɛ gbugbã nɔ ku degbe ɲɲɛ na irii Seetam, inɛ laalɔu.

⁴ Lafɛɛ í jò à dasi ɲɛ naanɛ. Á mà iyi mii iyi à jilɛ ɲɲɛu ñ waa coo ɲa, nɔ bɛɛbɛi aa ce i maa koo ɲa.

⁵ Nɔ Lafɛɛ ku jò kubii Ilaaɔ ku kɔɔsi si idɔ ɲɲɛ do temua iyi Kirisi takɛ wa mu nwa.

Í sɪa amanɛ ku ce icɛ

⁶ Inɛ inɛ nwa ɲa, à waa tɔɔ ɲɛ do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, i jìð kpaasi woo dasi Jesu naanɛ baa yooma fei iyi à jɛ ilu ika ɲa nɔ a kù waa too si kukɔsi iyi à na ɲɲu. ⁷ Inɛ taka ɲɲɛ ñ mà ɲa iyi í sɪa i sisiɔ daa nwa ɲa. Í sɪa i sisiɔ daa nwa ɲa domi a kù jɛ kuwɛɛ nwa si anini ɲɲɛ do ika. ⁸ A kù jò inɛ gɔ ku wo wa nfe nfe hai sã fia, amma à ya ka maa ce icɛi ntɔ ntɔ alɛð daakɔ

hee ka gbɛɛji ku ba ka maà jɛ asoi inɛ ɔ. ⁹ Kù jɛ a ni a kù nɛ kpãɛ, amma à bi awa taka nwa ka nyisi nɛ yaase jiida iyi inɛ mɔ aa yɔkɔ i sisi, ¹⁰ domi baa waati iyi à wa bi tu nɛ à sɔ nɛ à ni, inɛ iyi kù bi icɛ ku ce, kù nɛ a jò lafɛɛ ku jɛ.

¹¹ Wee à gbɔ iyi inɛ ɔ nɛ nɛ ilu ika nɛi iyi a kù waa ce ngɔɔ í gbe wɔbia ku gũ. ¹² À waa sɔ amanɛ dimi bɛɛɛ nɛ a tɔ nɛ suuru na irii Lafɛɛ Jesu Kirisi, a ya ce icɛ ku ba a wo ara nɛ.

¹³ Amma inɛ inɛ nwa nɛ, i maà ya gbɛɛji do jiida ku ce. ¹⁴ Inɛ iyi í kɔ ku gbɔ ide iyi à kɔ si tiau ihɛ i laakɛ nɛ nɔ i maà jò ngɔɔ ku kosi nɛ do nɛ, ku ba anyɔ ku muu. ¹⁵ Amma do nɛ fei i maà ti i dooɛ bei mbɛɛ, amma i nyisiɛ kpãa bei inɛ nɛ.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁶ Nɔ Lafɛɛ, nɛ iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku mu nɛ laakai ku sũ waati kãma fei si mii iyi í ba nɛ fei. Lafɛɛ kú wɛɛ do inɛ fei.

¹⁷ Amui Pɔlu, n ce nɛ fɔɔ. Fɔɔu ihɛ, do awɔi amu takam nii n kɔɔ. Nɛi í jɛ sɛɛdam si tiam nɛ fei. Kukɔm nii mbɛ.

¹⁸ Nɔ didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi kú wɛɛ do inɛ fei.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amu Pɔlu ñ wa n ceɛ fɔɔ, amu iyi ñ jɛ woo bei Jesu Kirisi. Ilaaɗ woo faaba nwa do Jesu Kirisi, nɲu iyi à waa cɔ kpãaɛ, aɲai à jilɔɔ si n jɛ woo bɛ.

² Ñ ceɛ tiau ihɛ wai Timotee, awɔ iyi ñ yɛ bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɗ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araareɛ a muuɛ didɔ do laakai ku sũ.

I ce laakai woo kɔsi cio ilu ibo ɲa

³ Nsei, ñ bi i buba Efɛɛzu si bei ñ sɔɛ wo si waati iyi ñ bɔ ilei Masedɔni. Ine gɔ ɲa à wa be iyi à waa kɔ inɛ ɲa si cio mmu. Ganji ɲa. ⁴ Sɔ ɲa a maà ti a dasi laakai ɲa si ide ɲa iyi inɛ ɲa à bu à waa fɔ do irii bala nwa ɲa iyi à ya maa dɛ ku mà. Nɲu ɲau bei wa naaɔ kakɔɔ ɲa wa, kaa nɔ kù mua inɛ ɲa gbugbã si naane ku dasi ɲa icei Ilaaɗ ku bei ku bɔ waju. ⁵ Amma mii iyi à waa le à waa sɔ ɲɛɔ ideu ihɛi í jɛ kubi nɲɛ ku kɔɔsi, kubi iyi wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai nɛ taale. ⁶ Wee inɛ gɔ ɲa à yaa hai si ideu ihɛ nɔ à koo à lɔ si kakɔɔ nfe ku ce. ⁷ À bi aɲa a jɛ woo kɔ inɛ ɲa si cioi woodai Ilaaɗ, amma aɲa taka ɲa a kù mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à waa fɔɔ do naane nla nla.

⁸ Awa à mà iyi wooda í sɛa bii amanɛ ɲa à waa ceɔ ice si bei í jɔ. ⁹ Nɔ à mà iyi a kù

jile wooda na inɛ dee dee ɲa. À jilɔɔi na woo donda wooda ɲa, do hai gbɔ ide ɲa, do ilu dulum ɲa, do inɛ ɲa iyi a kù mà bɛɛɛi Ilaaɗ walakɔ mii ɲa iyi à jɛ tɛɛ, do inɛ ɲa iyi à waa kpa iyeɔ baa nɲa ɲa, do woo kpa inɛ ɲa, ¹⁰ do woo ce sakara ɲa, do inɛmɔkɔ ɲa iyi à ya maa sũɔ nɲɛ, do inɛ ɲa iyi à waa ce inɛ ɲa ile à waa ta, do woo sɔ ibo ɲa, do woo ceekpe si ibo ɲa, do inɛ ɲa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi kù waa too si cio jiidau. ¹¹ Cio jiidau í naai hai si laabaau jiidau iyi à daam si awɔ. Ilaaɗ ilu amboei iyi í ya weea inɛ ɲai laabaau jiidau wa fãa.

Í saabu Ilaaɗ na araareɛ

¹² Ñ saabu Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa, nɲu iyi í muum gbugbã ñ ceɔ icɛm. Ñ saabue si na iyi í jɔ í kam ilu naane nɔ í cicaam si icɛɛ, ¹³ baa do iyi ñ ya n maa n fɔ laalɔɛ wo nɔ ñ ya n maa n kpãa iju nɔ idɔɔkɔm ci ya jɪ. Do nɲu fei, í ce araarem si bei n kù mà mii iyi ñ wa n ce, si na iyi í jɔ n kù dasie naane wo. ¹⁴ Nɔ wee didɔi Lafɛɛ nwa í caa sim, nɔ í jɔ ñ dasie naane nɔ ñ nɛ kubii inɛ ɲa. ¹⁵ Ide ilu naane iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba ɲa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi í naai si andunya ku faaba ilu dulum ɲa. Amui ñ re ɲa do dulum, ¹⁶ amma Ilaaɗ í ce araarem ku ba Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai nɛ kɔɔɛ si amu iyi ñ jɛ inɛ ngboi ilu dulum ɲa. Nɔ ñ bi n jɛa inɛ ɲa iyi aa na a dasie naane a ba kuwɛɛ hai tã yaase jiidau. ¹⁷ Ilaaɗ nɲu akãi í

je ilaalu hee do ajo fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔɔ do iju. Ka saabue nɔ ka mà bɛɛɛɛ hee do ajo fei. Ami.

¹⁸ Timotee amam, ide iyi n wa n jilɛɛ wee si bei à ce waliie wo na iriɛ. Jò idei waliuu ku je jine i gũɛ iyi aa maa jabuò i ceò i gũ jiiida. ¹⁹ Leekɪ dim dim si naane ku dasiɛ nɔ i màà ce nkama iyi á jò idɔe ku ye taalee. Amma ine gɔ nɔ ngu nɔ à kɔ ku gbɔ lasabu jiiida iyi idɔ nɔ wa sɔ nɔ à jò naane ku dasi nɔ a i ce nfe. ²⁰ Si inɔ nɔai Himenee do Alesandu à wa, nɔ nɔ so nɔ nɔ daa Seetam si awɔ ku ba a mà iyi kù sɪa a maa fɔ laaloɪ Ilaaɔ.

Idei kutɔɔ

2

¹ Mii sinte iyi n wa n tɔɔ nɛi í je i ya ce kutɔɔ nɔ. Mii iyi i nɛ bukaataɛ fei, i ya tɔɔ Ilaaɔ nɔ i ya ce kutɔɔ na irii ine fei nɔ i ya saabu Ilaaɔ na iri nɔ nɔ. ² Nɔ i ya ce kutɔɔ nɔ na irii ine ngboi ile nɔ hee do ine anyi nɔ nɔ fei, ku ba ka yɔkɔ ka je andunya nwa do laakai ku sũ, nɔ ka ya ce kuwɛɛ jiiida ku ba ine nɔ a mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ. ³ Dimii kutɔɔ bɛɛɛɛ í sɪa nɔ í ya dɔɔ Ilaaɔ woo faaba nwa si. ⁴ Í bi bɛɛɛɛ domi í bi ine fei ku ba faaba nɔ ku mà ntɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ Ilaaɔ akã í wɛɛ, nɔ ine akã moi í wa si afei Ilaaɔ do amane nɔ ku ba ku jò amane nɔ a dɔ do Ilaaɔ. Lafɛɛu nɔui í je Jesu Kirisi, nɔui iyi í baa í je amane, ⁶ nɔ í na arae ku yaò ine fei hai si dulum dɛɛ. Bɛɛɛɛ si waati jiiidaɛ í nyisi wa iyi Ilaaɔ í bi amane fei ku ba faaba. ⁷ Na nɔui Ilaaɔ í cicaam n je woo waazo do woo bɛ, nɔ n kɔ dimi

mmu nɔ si cio si ide ntɔ nɔ n sɔ nɔ a dasi Jesu naane. Ntɔi n wa n fɔ n kù wa n sɔ ibo.

⁸ Na nɔui, tengi bii à ya ce kutɔɔ nɔ fei, bii inemɔkɔ nɔ à wu awɔ lele à waa ce kutɔɔ, n bi ku ya je do idɔ kumá, idɔɔkɔ do kakɔɔ ku màà ya wasi.

⁹⁻¹⁰ Bɛɛɛɛ moi n bi inaabo nɔ a ya dasi jine ku nɛ bɛɛɛɛ nɔ si azaka. Í sɪa booda nɔ kú je kookoosu jiiida si bei í jò inaabo nɔ iyi à ni a nɔ à mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ a ya ce, ku màà ti ku je do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura nɔ walakɔ do lege nɔ, nɔ a màà ya dasi jine fia nkpɔ nkpɔ. ¹¹ Í sɪa inaabo nɔ a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam. ¹² N kù je inaabo nɔ a kɔ si cio walakɔ a je ine ngboi inemɔkɔ nɔ. Amma í sɪa a ya maa coko. ¹³ N wa n fɔ bɛɛɛɛ si na iyi í jò Adamui Ilaaɔ í tako í taka í bei í taka Efa. ¹⁴ Nɔ kù je Adamui Seetam í dɪ ijue. Ijuí aboei í dɪ nɔ abou í kua woodai Ilaaɔ. ¹⁵ Amma inaabo nɔ a ba faaba si kpãai ama ku bí bii à waa mu ara nɔ à leekɪ si kpãai naane ku dasi do kubi do kuwɛɛ iyi í má.

Ine ngboi inei igbei Jesu nɔ

3

¹ Ide ilu naane wee. Bii ine gɔ í bi nɔui ku je ine ngbo si igbei inei Jesu nɔ, ice jiidai í bi. ² Í sɪa lafɛɛ ku màà nɛ taale gɔ nɔ ku nɛ abo akã lege lege, si anyie nɔ ku je ine gɔ iyi í ya saku nɔ ku mà arae, ku màà je amane yaka yaka, amma ku je ine gɔ iyi í ya yaɛ ine njoo nɔ ku je ine gɔ iyi á yɔkɔ ku

kɔ inɛ ɲa si cio. ³ Nɔ ku maà je woo mɔ atɛ walakɔ woo bi ija, amma ku je ilu suuru iyi wa de laakai ku sũ, nɔ ku maà je woo bi fia yaamɔ. ⁴ Nɔ ku je inɛ gɔ iyi í nɔ kpasɛ mam mam, nɔ amae ɲa à ya jirimae nɔ à mà beɛrei inɛ ɲa. ⁵ Ntɔ ntɔ, bii inɛ kù mà bei á ce ku mu kpasɛi ɲju takae, beirei lafɛɛ á ce ku mu inɛi igbei Ilaaɔ ɲa. ⁶ Nɔ kù sɪa ku je inɛ iyi í dasi Jesu naane titɔ titɔ, domi á yɔkɔ ku na ku ne faau nɔ Ilaaɔ á ye taaleɛ bei í ye taalei Seetam. ⁷ Si anyii ɲju, í sɪa hai dasi Jesu naane ɲa a máa je seeda jiidae ku ba a maà dondae, nɔ ku maà na ku dasi cekũm dii Seetam.

Woo ce icei igbei inɛi Jesu ɲa

⁸ Beɛbe mɔi woo ce icei igbei inɛi Jesu ɲa á sɪa a je inɛ ɲa iyi à ne beɛɛ, a maà ti a je ilu gele minji ɲa, walakɔ woo mɔ atɛ yaamɔ, walakɔ woo de fia do bisi laalɔ. ⁹ Amma í sɪa a leeki dim dim si naane ku dasi do idɔ iyi í má. ¹⁰ Nɔ í sɪa a cɔ laakai ɲja titá. Bii à ye a kù ne taale gɔ a bei a lɔsi ice ɲja ku ce. ¹¹ Beɛbe mɔi í sɪa abo ɲja ɲa a je inɛ ɲa iyi à ne beɛɛ, nɔ a maà je woo sɔ irii inɛ, amma a je woo gaya ɲa iyi à ne naane si mii fei. ¹² Í sɪa woo ce icei igbe ɲau a je ilu abo akã lege lege nɔ a je inɛ ɲa iyi à nɔ ama ɲja ɲa do inɛi kpasɛ ɲja ɲa mam mam. ¹³ Woo ce ice ɲau, bii à waa ce ice ɲja do inɔ akã aa ne beɛɛ si kuwɛɛ ɲja, nɔ aa ne idɔ ku buba ntɔ ntɔ si naane ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

¹⁴ Ñ dasi idɔ n naa n yeɛ, amma ñ kɔɛ tiau ihɛ wai ¹⁵ ku ba baa bii í na wa kpɛi, í mà bei í jɔ inɛi nyaanzei Ilaaɔ ɲa a maa neɔ ara ɲja, waatɔ inɛi igbeɛ ɲa, ɲju iyi í je icui kuwɛɛ. Igbeui í ye bei sɔbei ntɔu do gbugbãɛ. ¹⁶ Do ntɔ, inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku já kulai asiii kpãai Ilaaɔ ku tɔɔ nwa.

Kirisi í baa í je amane nɔ à yɔɔ, Nɔ Hundei Ilaaɔ í jɔ à mà iyi inɛ dee deei.

Amaleka ɲa mɔ à yɔɔ.

À waazo ideɛ si dimi baa yooma fei.

Nɔ à dasi ideɛ naane si andunya.

Nɔ à soo lele í nyi si amboeɛ.

Woo kasi cio ilu ibo ɲa

4

¹ Hundei Ilaaɔ í fɔ dee dee í ni si awaatii ankãanyi inɛ gɔ ɲa aa jɔ kpãai naane ku dasi, a máa jirimai ideɛ woo dɪ ijui inɛ ɲa do kukɔsii Seetam. ² Dimii kukɔsi ɲju wa naai hai bi ilu muafiti ɲa do woo sɔ ibo ɲa. Inɛ ɲau à lele idɔ ɲja hee ci ya ye taale ɲja má. ³ Amanɛ dimi beɛbe ɲai à ya ni kù sɪa inɛ ɲa a sɔ nje. Nɔ à ya nyi a ni má ije gɔ ɲa à wɛɛ iyi kù sɪa inɛ ɲa a jɔɔ, baa do iyi ije ɲau Ilaaɔ í taka ɲai ku ba woo dasiɛ naane ɲa iyi à mà ntɔu a ya jɔɔ do saabu ajɔ. ⁴ Nkãma kù wa si iyi aa nyɔ, domi mii iyi Ilaaɔ í taka fei mii jiidai, nɔ í sɪa ka gba fei ndɛɛ do saabu. ⁵ Ntɔ ntɔ, mii fei í mái bii à waa ceɔ ice do yaase bei ideɛ Ilaaɔ í fɔ do bii à waa ce kutɔɔ.

Woo ce ice jiidai Jesu Kirisi

⁶ Bii ì waa kɔa woo dasi Jesu naane ña si bisiu ihē, aa je woo ce ice jiidai Jesu Kirisi, nɔ naane ku dasi do idei kukɔsi jiiida iyi ì waa too si á yei bei ije iyi ì waa na hundee. ⁷ Amma kɔsi ará hai ne yaase ña iyi a kù waa too si idei Ilaaḏ. Hanya i ce kuwɛɛɛ si bei á dḥa Ilaaḏ si. ⁸ Ntɔi, icei ara aranfāaniɛ kù la, amma idei Ilaaḏ ku leeki si í ne aranfāani si mii fei, domi si bei à ne kuwɛɛi nsei do ti ala. ⁹ Ide iyi à fɔu be ide ilu naanei iyi í jɔ í yɔ awɔ i gba ña mam mam. ¹⁰ Na ñɔi í ce à jabu à waa ceò ice, domi kpāa ku cɔ nwa si Ilaaḏi í wa, nñu iyi í je icui kuwɛɛ, nɔ í je woo faabai ine fei, woo dasi Jesu naane ña mɔm nii à re.

¹¹ Sḥ ña a jirima mii ñau ihē nɔ i kɔ ñña si cioe. ¹² Maà ti i jò a dondaɛ na awaasū ku jee, amma jò i nyisi woo dasi Jesu naane ña yaase jiiida si ide ku fɔe, do kookoosui kuceɛ, do kubie, do naane ku dasie, do dee dee ku jee. ¹³ Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi ideI Ilaaḏ, nɔ i kɔ ine ña si, nɔ i ce waaZoɛ. ¹⁴ Maà ti i ce ataffi si amua iyi í wa sie, iyi Hundi Ilaaḏ í muɛɛ si waati iyi à ce walii na irie nɔ ine ngboi igbei Jesu ña à lee awɔ si iri. ¹⁵ Laakaiɛ fei ku wa si ideu ihē, nɔ i ñaa arae mam mam ku ba ine fei ku ye waju ku bɔe. ¹⁶ Ce laakai do bei ì waa je kuwɛɛɛ do cio iyi ì waa kɔ si nɔ i ya maa temua si. Bii ì waa ce beɛbe, aa ba faaba, awɔ do ine ña iyi à waa gbɔ idee.

Iseɛnei woo dasi naane ña anja duusḥ

5

¹ Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo ña ide do gbugbā, amma jò i ba ña ide ku fɔ kpɛle kpɛle bei baai awɔ takae. Nɔ i cea awaasū ña bei ifɔe ña do igbāe ña, ² abo ngbo ña mɔ bei iyee ña, nɔ inaabo saatara ña mɔ i ce ñña bei wecɛ ña, daae fei kú má bi tu ña.

³ Gbɔa jaaḏ ña nɔ i mà beɛɛe ñña, anja iyi à je jaaḏ do ntɔ. ⁴ Amma bii jaaḏ gɔ í ne amu ña wala tɔku ña, í sɛa amaɛ ñau a woo bei nñu mɔ í tako í ce ñña. Bii à waa ce beɛbe à waa cea Ilaaḏ icei, nɔ nñui á dḥa Ilaaḏ si. ⁵ Inaabo iyi í je jaaḏ do ntɔ nɔ kù ne ine gɔ iyi á woo, kpāa ku cɔe fei si Ilaaḏi í ya wa nɔ í ya maa ce kutɔɔ ku maa tɔɔ sobie dasḥ idū. ⁶ Amma jaaḏ iyi wa je andunyaɛ do faayi í ye bei iku baa bii í weɛ si hunde. ⁷ Ide ña iyi aa ya maa sḥ ña mbe ku ba ine gɔ ku maà ye taale ñña. ⁸ Ine iyi kù waa gbɔa nyaanzeɛ ña, iyi í re mɔm inei kpasɛɛ ña, lafɛɛ í kɔsi naane ku dasi, nɔ laaɔ ku jee í re baa hai dasi Jesu naane.

⁹ Maà ti i kɔ irii jaaḏ gɔ si tia bii à ya kɔ irii jaaḏ ña * bii kù je lafɛɛ í ne adḥ kita, nɔ kú je ilu mɔkɔ akā, ¹⁰ nɔ ku je ine gɔ iyi à waa je seɛdai ice jiidae. Nɔ ku je inaabo iyi í mà amu ña ku mu, nɔ ku je ine gɔ iyi í ya yaae ine njoo ña nɔ ku wie kutei woo

* **5:9** tia bii à ya kɔ irii jaaḏ. Si tiau bei à ya kɔ irii jaaḏ ña iyi à jesi anja a maà so mɔkɔ má nɔ a na kuwɛɛ ñña a ceàḥ Ilaaḏ ice hee kɔi kuwɛɛ ñña. Anjai inei igbei Jesu ñau à ya na bukaatai mii iyi à ne.

dasi Jesu naane ña †, nɔ ku ya sobi ine ña iyi a wa si wahala, nɔ kú je ine gɔ iyi í ya ce ice jiida baa yooma fei.

¹¹ Amma maà ti i doo jaað saatarã ña si inoi jaað ña, domi waati iyi kubi á tale ña aa ce Kirisi atafii, aa bi a so mækɔ ¹² nɔ aa je ilu taale ña si na iyi í jò a kù ceò ide iyi à wãu ice. ¹³ Si anyie nɔ aa ne ikà a ya maa dabii dabii kpasẽ do kpasẽ. Iyi í re mɔm, aa ya maa sɔ irii ine ña nɔ a ya maa gũ wɔbia nɔ aa je woo sisi ide ña. ¹⁴ Na ññu ñau bei í jò ñ bi jaað saatarã ña a so mækɔ a bí ama, nɔ a dasi kpasẽ ñña iju jiida, ku ba a maà na a mua mbɛɛ nwa ña kpãa a fɔ laalɔ nwa. ¹⁵ Ntɔ ntɔ jaað ñau, gɔgɔ ña à yaa tã à waa too kpãai Seetam. ¹⁶ Amma bii woo dasi Jesu naane gɔ í ne jaað ña si nyaanzeɛ, í sɩa ku sobi ña, ku maà ti ku kãa igbei inei Jesu ña asou ku ba igbeu ku yɔkɔ ku sobi jaað ña iyi a kù ne ine gɔ.

¹⁷ Si anyii ññu, ine ngboi igbe ñau iyi à waa ce ice jiida, í sɩa i doo ña ilu beere iyi à ne aranfaani nla nla. Iyi í re mɔm ññui í je ine ña iyi à waa ce kookaai si waazo do cio ku kɔsi. ¹⁸ Kukɔi idei Ilaað wa fɔ í ni, i maà ti í dɩ gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yɔyɔɛ. Nɔ wa fɔ má í ni, woo ce ice í ne kpãa ku gba fiaɛ. ¹⁹ Bii à aa à sɛɛ taale iyi ine ngboi igbe gɔ í ce, maà ti i jesi ideu, bii kù je amanɛ minji wala meeta í je sɛɛdaɛ. ²⁰ Ine ña iyi à waa ce

dulum, sɔ ña si wajui inei igbe ñau fei ku ba ine ña iyi à gbe a ce njo.

²¹ Ñ wa n tɔɔɛ si wajui Ilaað do Jesu Kirisi do si wajui amaleka kumáɛ ña, gbɔ idei kukɔsiu ihɛ, maà ti i ce njoi ijui ine gɔ. Nɔ i maà ti i ce ngɔgɔ na kubii kpaasi. ²² Maà ti i saasa i lea ine gɔ awɔ si iri ku ba i maà ne ikpɛ si dulum dii ine gɔ. Fa arɛ hai si dulum.

²³ Maà ya mɔ inyi ññu akã, amma i ya mɔ vɛɛ keeke na baanii inɔɛ si na iyi í jò í ci ya fe bɔɔ.

²⁴ Dulum dii ine gɔ ña í ya fitai gbasasa a bei a kiiti ña. Amma ti ine gɔ ña í ya fitai do ankãanyi. ²⁵ Beɛbe mɔi ice jiida mɔ í ya fitai gbasasa, nɔ baa bubue iyi a kù yɔɔ waati beɛbe, kaa manji do ajo fei.

6

¹ Ine ña iyi à je aru fei í sɩa a doo lafɛɛ ñña ña ilu jirima ña si mii fei, ku ba ine gɔ ku maà ba faya ku fɔ taalei irii Ilaað walakɔ kukɔsi nwa. ² Aru ña iyi à ne lafɛɛ woo dasi Jesu naane ña a maa donda ña a ni aña à je saa na saabui Lafɛɛ. Amma si na iyi í jò ine ña iyi à waa je aranfaanii ice ññau à je woo dasi Jesu naane ña iyi Ilaað í bi, ññui í jò í sɩa a ce ñña ice ku re. Mii iyi í sɩa i waazo ñña mbe nɔ i kɔ ña si cioɛ.

Kukɔsi ibo do amani jiida

³ Ine iyi wa kɔa ine ña si cio mmu gɔ nɔ kù waa too ide ntoi

† 5:10 ku wie kutei woo dasi Jesu naane ña Bi Zuifu ña bii ine gɔ í naa kpasẽ ñña à ya wieaa kutɛi bei awa mɔ à ya ka muaa ine inyi ku mɔ. Amma bi Zuifu ñau, arui í ya wie kutei ine njoou.

Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi iyi á jò ka mà bèereɪ Ilaaɔ, ⁴ lafɛɛ ilu faau nla nlaɪ, kù mà nkāma. Amma wa ce bɔ̄ɔi kakɔɔ do ide ku fengee. Nɔ hai bei igu do ija do arabu wa naa, nɔ nɔɔi í ya jò ine ɲa a ci ya naane nɲe. ⁵ Nɔ í jò irii ine ɲa í sinda a kù mà ntɔ, à ya maa ce kakɔɔ hai ne kɔɔ. À tamaa kpāai ideɪ Ilaaɔ ku too á ce ɲa ilu amani ɲai.

⁶ Ntɔi, kpāai ideɪ Ilaaɔ ku tɔɔ amani nla ɔɔi, bii amane í saabu si mii iyi í ne. ⁷ Ntɔ ntɔ, a kù naaɔ nkāma wa si andunyau ihɛ, nɔ bèebe mɔi a kaa ka neɔ nkāma. ⁸ Na nɲu, bii à ne ije do nyau ɲa á sɪa ku to wai wo. ⁹ Amma ine ɲa iyi à waa bi aɲa a je ilu fia nla, à ya dasi kulelei, nɔ bine laalɔ nkpɔ nkpɔ hai ne yaase a mu ɲa bei cekūm nɔ ku sɔsi ɲa si ina iyi ci ya ku a ce nfe. ¹⁰ Bèebɛi á ce si na iyi í jò kubii fiaɪ í je icāi laalɔ ikā ikā baa yooma fei. Nɲui ine ɔɔ ɲa à lɔsi ku de hee à yaa hai si kpāai naane ku dasi, à baa à dasi ara ɲa si kpāai wahala.

Iyi Pɔlu í dasi Timotee ku ce

¹¹ Amma awɔ iyi ì je ti Ilaaɔ, saa mii ɲau be fei. Nɔ i lele kpāai dee dee ku je do bèereɪ Ilaaɔ ku mà do naane ku dasi do kubi do temua do daa didɔ. ¹² Jabu jjiida si kpāai naane ku dasi. Leekɪ dim dim si kpāai kuwɛɛ hai tā si bei Ilaaɔ í kpee. Na kuwɛɛui ì je seɛda jjiida si wajui ine nkpɔ. ¹³ Ñ wa n sɛɛ si wajui Ilaaɔ, nɲu iyi wa na mii fei kuwɛɛ, do si wajui Jesu Kirisi, nɲu iyi í je seɛda jjiida si wajui Pɔnsu Pilati, ¹⁴ jirima woodau, nɔ kuwɛɛɛ ku maà

ne riisi do taale ɔɔ hee ku toɔ ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁵ Ilaaɔ, nɲu iyi í je icui inɔ didɔ fei, á jò ajɔu ku to wa si waatiɛ. Nɲu akā lege lege í ne yiiko si mii fei, nɲui í je ilaalui ilaalu ɲa, do Lafɛɛi lafɛɛ ɲa. ¹⁶ Nɲu akāi í je ine iyi ci ya ku. Nɔ í wa si inya kumá iyi ine ɔɔ kaa yɔkɔ ku maai si. Ine ɔɔ kù yɔɔ, nɔ ine ɔɔ kaa yɔkɔ ku yɔɔ mɔm. Nɲui í ne bèere do gbughā iyi ci ya tā. Ami.

¹⁷ Sɔ ilu amani ɲa a maà ti a tɔɔ fufu, nɔ naane ɲa ku maà wa si amani iyi á na ku tā, amma a jò naane ɲa ku wa si Ilaaɔ, nɲu iyi wa mu nwa fei ndɛɛ do inɔ akā ku ba ka wɛɛɔ inɔ didɔ. ¹⁸ Sɔ ɲa a ce mii iyi í sɪa, a je ilu amani si jjiida ku ce, nɔ a ya kpɛa ine ɲa amani ɲa do inɔ didɔ. ¹⁹ Bèebɛi aa singaa ara ɲa amani jjiidaɪ ala iyi kaa beje nɔ a ba kuwɛɛ iyi í je kuwɛɛ do ntɔ.

²⁰ Timotee, ide iyi à dae si awɔu, muu ku sɪa. Fa arae hai si ide nfe nfei andunya. Maà ce kakɔɔ do ine ɲa iyi à waa tamaa aɲa à ne kumà. ²¹ Kumàui ine ɔɔ ɲa à waa ni aɲa à ne, nɲui í jò à nyɔ hai si kpāai naane ku dasi.

Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ. Ilaaɔ í dasim n sisi idei kuwɛɛ iyi í wãɔ wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

² Amui ñ kɔɛ tiaɯ ihɛ wa Timotee, awɔ iyi ñ bi jiidã nɔ ñ ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araareɛ a muue didɔ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

³ Ñ wa n saabu Ilaaɔ, nɲu iyi ñ wa n tɔɔ do idɔ hai ne taale si bei balam ɲa à tako à ce wo. Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ na iriɛ, nɔ dasãɔ idũ fei ñ ya n maa n ye gigie si kutɔm. ⁴ Ñ wa n ye gigii kukpataɛ *, nɲui í jò ñ bi ku yeɛ ntɔ ntɔ ku ba inɔ didãm nɔu ku kɔ. ⁵ Ñ wa n ye gigii naane ku dasi hai ne muafiti iyi ñ ne. Dimiei ayie Loisi do iyeɛ Enisi à nɛu. Ñ mà kam kam iyi awɔ mɔ ñ nɔɔ. ⁶ Nɔi í jò ñ wa n yeɛ gigi iyi í sãa i ce ice do amua iyi Ilaaɔ í muɛɛ si waati iyi ñ lee awɔ si iriu, ⁷ domi Hunde iyi Ilaaɔ í mu nwa kaa jò ka ce njo, amma í ya jò ka ne gbugbã do kubi do ara ku mu.

⁸ Na nɲu, maà ti i ce anyɔi seɛdai Lafɛɛ nwa ku je, nɔ i maà ya ce anyɔi amu takam, amu iyi ñ wa ile piisɔɔ na iriɛ. Amma jò i jesí awaɛ ka

ye ijuukpã ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ i maa nɛɔ gbugbã iyi Ilaaɔ í muɛɛ. ⁹ Nɲui í faaba wa nɔ í kpe wa ka je inɛɛ ɲa. Kù je na ice nwa ɲa iyi à ce, amma si na iyi í jò nɲu takae í bi beebei na didɔɛ. Didɔɛu í jile nwai hai tako tako na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ¹⁰ Nsei, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisii í nyisi wa didɔu. Jesu Kirisiui í kpa irii gbugbãi iku nɔ í nyisi wa kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabui laabaau jiidau.

¹¹ Ilaaɔi í jò ñ je woo be do woo kasi cio ku ba n sisia inɛ ɲa laabaau jiidau. ¹² Nɔi í jò ñ wa n ye ijuukpãu ihɛ. Amma anyɔ kù waa muum, domi ñ mà inɛ iyi ñ dasi naane ñ nɔ ñ mà kam kam iyi í ne gbugbã ku maa mu ide iyi í jòɔm nɔu hee ajɔu koo toɔ wa. ¹³ Ide ntɔu iyi ñ sisie, muu do naane jiidã do kubi iyi à ne si anu akã nwa do Jesu Kirisi. ¹⁴ Ide jiidã iyi à daɛ si awɔ, muu do gbugbãi Hundei Ilaaɔ iyi í wa si wa.

¹⁵ Awɔ takae ñ mà iyi inɛi Azii ɲau fei à fũ sim awɔ. Si inɔ nɲa bei Fijeli do Heemɔjeni à wa. ¹⁶ Ilaaɔ kú ce araarei nyaanzei Onɛzifɔɔ domi í muum gbugbã isɛ fɛɛfelo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi ñ wa piisɔɔ. ¹⁷ Iyi í to wa Romu mɔm i dedɛem nii do inɔ akã hee í koo í yem. ¹⁸ Nɔ Lafɛɛ ku jò Ilaaɔ ku ce araareɛ si ajoi kiitiu. Awɔ takae ñ mà sãa sãa ice iyi í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

* **1:4** ñ wa n ye gigii kukpataɛ Timotee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa ne. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ nɲau ku kpa iri.

2

¹ Na n̄ɲu, awɔ amam, mua arae gbugbā si didɔ iyi à n̄e do anu akā nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ² Iyi ì gbɔ̀ n̄ wa n̄ fɔ̀ si wajui ilu sɛɛda n̄kpɔu, daa ilu naane gɔ̀ ɲa mɔ̀ si awɔ̀, in̄e ɲa iyi aa yɔ̀kɔ̀ a kɔ̀ in̄e gɔ̀ ɲa mɔ̀ si cio.

³ Ijuukpā iyi á naa siɛ bei amu mɔ̀ fei, j̄ɔ̀ ì j̄esi bei woo jabu jiidai Jesu Kirisi. ⁴ Sooge iyi í wa ikoi igū ci ya ce wūai andunya bii wa bi ku ce idɔ̀bii in̄e ngboɛ. ⁵ Woo ce gaasai ku sei kaa yɔ̀kɔ̀ ku ba ribai areɛ bii kù j̄e í jirima woodae ɲa. ⁶ Bɛɛbɛ mɔ̀i woo logoo iyi í ce ice do wahala n̄ɲui á tako ku j̄e amaajɛe * . ⁷ Lasabu si ide ɲa iyi ñ wa n̄ fɔ̀u ih̄e, nɔ̀ Laf̄ɛe á sobiɛ i bei ì gbɔ̀ɔ̀ yaasei fei ndɛɛ.

⁸ Ye gigii Jesu Kirisi, tɔ̀kui Davidi, iyi í j̄i hai si baleu. Idei í wa si laabaau jiidau iyi ñ wa n̄ waazo. ⁹ Na laabaau jiidau ñ wa n̄ ye ijuukpā hee à ðim do sesee bei woo ce laalɔ̀. Amma idei Ilaaɔ̀ si à ði. ¹⁰ N̄ɔ̀i í j̄ɔ̀ ñ wa n̄ temuad̄ fei ndɛɛ na irii in̄e ɲa iyi Ilaaɔ̀ í cicau, ku ba aɲa mɔ̀ a ba faaba do saabui Jesu Kirisi, nɔ̀ a n̄e ikp̄ɛ si amboeɛ iyi ci ya tā. ¹¹ Ide ilu naane wee.

Bii à ku do n̄ɲu, aa ka wɛɛ do n̄ɲu.

¹² Bii à temua, aa ka j̄e bomma do n̄ɲu ajɔ̀.

Bii à nɔ̀ à kɔ̀siɛ, n̄ɲu mɔ̀ á kɔ̀si wa.

¹³ Baa bii à j̄e hai n̄e naane ɲa, do n̄ɲu fei, n̄ɲu í j̄e ilu naane,

Domi kaa yɔ̀kɔ̀ ku kɔ̀si arae.

Woo ce ice iyi kù waa ce anyɔ̀i iceɛ

¹⁴ Ye in̄e ɲa gigii ide ɲau ih̄e fei nɔ̀ ì kɔ̀nkɔ̀n du ɲa si wajui Ilaaɔ̀ ì ni a maà ya maa ce kakɔ̀ si ide ɲa, domi dimii kakɔ̀ bɛɛbɛ kù n̄e aranfāani kāma, í gbe ku j̄ɔ̀ in̄e ɲa iyi à waa gbɔ̀ɔ̀ a ce nfe. ¹⁵ Ce kookaai ì maa ce iyi aa baɔ̀ saabu si wajui Ilaaɔ̀, bei woo ce ice iyi kù waa ce anyɔ̀i iceɛɛ, iyi í ya maa sisi ide ntɔ̀i Ilaaɔ̀ dee dee. ¹⁶ Amma waasu ide ɲa iyi a kù n̄e aranfāani gɔ̀ nɔ̀ a kaa sobi in̄e ɲa si naane ku dasi ɲa, domi in̄e ɲa iyi à waa ce bɛɛbɛ à ya na a j̄iɔ̀ Ilaaɔ̀ a maa kooi. ¹⁷ Idei in̄e ɲau be í yei bei juju sām̄i iyi wa beje ara. Si inɔ̀ n̄ɲai Himeneɛ do Filetu à wa, ¹⁸ aɲa iyi à j̄ɔ̀ kpāai ntɔ̀ nɔ̀ à waa keke naane ku dasii in̄e n̄kpɔ̀ domi à ni awaatii kuj̄i iku ɲa í lɔ̀ tā. ¹⁹ Do n̄ɲu fei, icui naane ku dasi nwa iyi Ilaaɔ̀ í jile do gbugbā kaa yaya. À mà iyi ntɔ̀i si na iyi ì j̄ɔ̀ kukɔ̀i idei Ilaaɔ̀ wa fɔ̀ í ni, Laf̄ɛe í mà in̄e ɲa. Nɔ̀ í ni má, in̄e iyi wa kpe irii Laf̄ɛe fei ku saa laalɔ̀ ku ce.

²⁰ Si ile nla j̄ɛɛ dimi ikā ikāi í ya wa be. À ce gɔ̀gɔ̀ ɲa do wura, gɔ̀gɔ̀ ɲa mɔ̀ do isɔ̀ fūfū. In̄e n̄ɲu ɲau be ajɔ̀i jingau nla ɲai à ya ceɔ̀ ice. Amma gɔ̀gɔ̀ ɲa mɔ̀ à wɛɛ má iyi à ce do amà, gɔ̀gɔ̀ ɲa mɔ̀ kaalei, in̄e n̄ɲu ɲai à ya maa ceɔ̀ icei ajɔ̀ fei. ²¹ Na n̄ɲu, in̄e iyi wa nya arae hai si laalɔ̀ ɲa iyi ñ fɔ̀ ideɛu fei, á yei bei j̄ɛɛ iyi í n̄e bɛɛɛɛ. Á j̄e in̄e iyi

* 2:6 Si tia nwo gɔ̀ ɲa à ya ni, “bɛɛbɛ mɔ̀i woo logoo á ce icei do wahala ku bei ku ba amaajɛe.”

Ilaaḏ í cica ikā ku je tee mam mam, nō Lafēe á yōkō ku ceò ice si na iyi í jò í tã sōlu ku ceò ice jiida baa yooma fei. ²² Saa kubi nfe nfei awaasū ŋa, dēde kpāai dee dee ku je, do naane ku dasi, do kubi, do laakai ku sū, awō do ine ŋa iyi à waa tōō Lafēe do inō akā. ²³ Amma maà ya ce kakōō si miì iyi kù ne aranfāani do iyi kù ne yaase, domi ì mà kam kam iyi nḡui í ya na ku bí ija. ²⁴ Nō wee kù sīa woo ce icei Lafēe ku maa ja, amma í sīa kù bí ine fei, nō kù je ine iyi á yōkō ku kō si cio nō ku ya temua. ²⁵ Ine ŋa iyi a kù waa jesi idee í sīa ku ba ŋa ide ku fō do kúrò. Á yōkō ku je Ilaaḏ á mu ŋa kpāa a kpaasiò idō ŋa a mà ntō, ²⁶ nō laakai ŋa ku baa, a gbā hai si taai Seetam, nḡu iyi wa mu ŋa wo nō í jò à waa ce idōobiē.

Waatii ankāanyi

3

¹ Amma í sīa ì mà ŋa iyi kuwee nwa á na ku gaabu si waatii ankāanyi. ² Amane ŋa aa maa ce ideì iri ŋa, lasabu ŋa fei si fiaì á ya wa, aa je woo tōō fufu, aa nyisi iyi aḡa à je ngōgō, aa maa bu Ilaaḏ. A kaa jirima baa ŋa ŋa, aa je gudulu ŋa, a kaa mà beerei Ilaaḏ. ³ Aa je hai ne kubi ŋa, a kaa ne araarei ine ŋa, aa je woo sō iriì ine ŋa, a kaa mà ara ŋa, aa je ine ku gaabu ŋa, nō aa je mbeei woo ce jiida ŋa. ⁴ Aa je ilu zamba ŋa, a kaa ne lasabu jiida, aa ne faaō. Aa bi faayii andunya ku re Ilaaḏ. ⁵ Aa maa too kpāai Ilaaḏ

do gele, amma ilu muafiti ŋai domi à kōsi gbugbāe. Fa arae hai bi amane dimi beebe ŋa. ⁶ Gōgō ŋa aa maa lō kpasē do kpasē ŋa a maa kāmia inaabo hai donda kulele ŋa. Inaabo ŋau, dulum du ŋa í caa nō à waa too bine ikā ikā fei. ⁷ Iju iyi í má fei inaabo beebe ŋau à waa de aḡa a mà ngōgō, amma a kaa nō a mà ntōu pai. ⁸ Si bei Zanesi do Zambesi à kōsi Moizi wo, beebe mōi ine ŋau mō à kōsi ntōu, iri ŋa í sinda mam mam. Naane ku dasi ŋa kù ne aranfāani kāma. ⁹ Amma kookaai ŋa kaa bōō ŋa bii kāma, domi ine fei á na ku ye sūmu ku je ŋa, si bei à ye ti Zanesi do Zambesi.

Iyi Pōlu í dasi Timotee ku ce

¹⁰ Amma awō ì mà sāa sāa yaase bei ñ kō ine ŋa si cio do yaase bei ñ ce iseenem bi tu ŋe, do miì ŋa iyi ñ dasi idō n ce, do naane ku dasim, do laakaim, do suorum, do kubim, do temuam. ¹¹ Ì mà bōne iyi à nyisim do ijuukpā iyi í bam si ilui Antiōsi do Ikonimu do Lisitu. Kù ne bōne gō iyi n kù ye be. Amma Lafēe í nyam hai si fei ndee. ¹² Ntōi, ine iyi wa bi ku ce kuweee dee dee si wajui Ilaaḏ si anu akā iyi í ce do Jesu Kirisi kù ne bei á ce iyi kù ye ijuukpā. ¹³ Amma ine laalō ŋa do woo sō ibo ŋa waati kāma fei laalō ŋa í ya maa kōōsii. Si bei à waa dī ijuì ine gō ŋa, beebe mōi à waa dī ijuì ara ŋa. ¹⁴ Amma awō, leekī dim dim si cio iyi à kōe si, iyi ì dasi naane, domi ì mà ine iyi í kōe si. ¹⁵ Hai keekei, ì mà kukōi ideì Ilaaḏ iyi á yōkō ku muē bisì

i dasiò Jesu Kirisi naane ku ba i ba faaba. ¹⁶ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ fei hai bi Ilaaɔi wa naa. Nɔ í ne aranfaani ku kó ine ɲa si cio, ku nyisi amanɛ kuraraɛ, nɔ ku dasiɛ kpāa jiida má, nɔ ku nyisiɛ yaase bei á jɛð dee dee, ¹⁷ ku ba inɛi Ilaaɔ ku kɔ, nɔ ku tā sɔlu ku ceð ice jiida baa yooma fei.

4

¹⁻² Ñ wa n tɔɔɛi Timotee, i ya maa waazoa ine ɲa ideɪ Ilaaɔ waati kama fei. I ya tā sɔlu baa bii beirei, à jɛ a kù jɛ. Ñ wa n tɔɔɛi si wajui Ilaaɔ do si wajui Jesu Kirisi, nɲu iyi á kiiti ilu hunde do iku ɲa. Na irii kunyie wa do kunaai bommaei ñ wa n dasiɛ iceu be. Na nɲu, lele ɲa, nɔ í nyisi ɲa kurara ɲa, mu ɲa gbugbā, nɔ í kɔ ɲa si cioi ideɪ Ilaaɔ do suuru nla nla. ³ Ñ wa n fɔ beɛbeɪ domi waati gɔ wa naa iyi ine ɲa a kaa bi ideɪ kukɔsi jiida ku gbɔ, amma aa dɛdɛa ara ɲa woo kɔ si cio nkpɔ, ine ɲa iyi aa lele ɲa do ide iyi à bi ku gbɔ. ⁴ Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ aa sinda ara ɲa si ideɪ arái amanɛ ɲa. ⁵ Amma awɔ, mu araɛ si mii fei, temua do ijuukpā, ce icei laabaau jiidau ku waazoe, nɔ í jò icei ideɪ Ilaaɔ iyi í waa ce ku kɔ mam mam.

⁶ Amma amu takam, kuwɛɛm í jɛ bei atɛi kuwee iyi à waa nikā, nɔ waati iyi an jò andunya í maai wa. ⁷ Ñ jabu jiida, nɔ ñ sei ñ bɔ hee kɔɔ, nɔ ñ wa n leekɪ si naane ku dasi dim dim. ⁸ Nsei, ñ mà iyi an ba

ribai dee dee ku jɛ. Lafɛɛ woo kiiti dee deei á muum si ajò nɲu. Kù jɛ amu akā, amma hee do ine ɲa iyi à bi ajò kunyie wa fei.

Ideɪ ankāanyi

⁹ Ce kookaai i hāmɛɛm wa ɲya ɲya, ¹⁰ domi Demasi í jòm í bɔ Tesalonika si na iyi í jò í bi andunya kaa kaa. Kerɛsani, ine nɲu í ne ikpa ilei Galati nɔ Titee mɔ í ne ikpa ilei Dalumasi. ¹¹ Luku nɲu akāi í wa bi tom ihɛ. Gbā Maaku inɛð í naa wa ajò ɲa, domi á yɔkɔ ku sobim si icɛm nɔu. ¹² Ñ be Tisiki Efɛɛzu. ¹³ Bii í waa naa, soom kumboo ku nya tūtüm wa iyi ñ jò Torasi kpasɛi Kaapusu, do tiam ɲa, iyi í re mɔm nɲui í jɛ iyi à ce do batau.

¹⁴ Alesandu gbɛdɛu *, í ceem laalɔ ntɔ ntɔ. Lafɛɛ á sãa mii iyi í ce. ¹⁵ Awɔ mɔ laakaie, domi í kòsí ide nwa do gbugbā.

¹⁶ Inɛ kama kù nɔ kù leekɪ do amu sinteu mɔm iyi ñ wa n kòð aram, aɲa feii à jòm. Ilaaɔ ku maà mu ɲa do. ¹⁷ Do nɲu fei, Lafɛɛ í leekɪ do amu í muum gbugbā, ku ba n waazo laabaau jiidau mam mam nɔ dimi mmu ɲau fei a gbɔɔ. Nɔ ñ fita si wahalau bei ine iyi í gbā hai si gelei muusu nla. ¹⁸ Lafɛɛ á nyam hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ kú jò n lɔ si bommai leleɛ do alaafia. Ka saabuɛ hee do ajò fei. Ami.

Fɔɔi ankāanyi

¹⁹ Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inɛi kpasɛi Onezifɔɔ ɲa.

* **4:14** gbɛdɛu Gbɛde iyi à waa fāau ihɛ kù jɛ bei gbɛdɛ ku rɔ kaako ɲa. Inɛ nɲu iso ku ce booda ɲa do iwɛ iyi ine ɲa à ya maa tɔɔi í ya yó.

²⁰ Erasitu í gbe Karenti be nò ò jò Torofimu Miletu, domi kù waa ne baani. ²¹ Ce kookaai i naa hee sukui tütü ku maa to.

Ebulusi, do Pudeni, do Linusi, do Kolodia, do ine nwa ñau fei à waa ce fò.

²² Lafëe ku wee do awò.

Nò didõi Ilaaõ ku wa si iñe fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Titee

Pɔlu í ce Titee fɔ

¹ Amui Pɔlu, woo ce icei Ilaaɔ do woo bei Jesu Kirisi, amui n̄ kɔ tiau wa. À b̄em nii n̄ koo n̄ sobi in̄e n̄a iyi Ilaaɔ í cicau ku ba a dasīe naane, n̄a a mà nt̄ou si ḡamei kp̄ai naane ku dasi nwa. ² Iyi bei á j̄ò a maa cɔ kp̄ai kuw̄e hai t̄a. Ilaaɔ ci ya sɔ ibo. N̄o baa hai kù takai andunya í ce kuw̄ai kuw̄e hai t̄a. ³ N̄o nsei, si awaati iyi í j̄ileu, í j̄ò ideu í fita. Ideui í daam si aw̄o n̄ waaZoe si bei í j̄ileem, n̄ju iyi í je Ilaaɔ woo faaba nwa.

⁴ Amu Pɔlu n̄ wa n̄ ceɛ tiau ih̄e wai, Titee. Si bei do saabum nii ì dasiò Jesu naane bei amu m̄o, n̄jui í j̄ò ì je ama ab̄im. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi woo faaba nwa a muue did̄o do laakai ak̄a.

Ic̄e iyi Pɔlu í dasi Titee Kereti

⁵ N̄j̄e Kereti bei ku ba i teese ide n̄a iyi í gbeu, n̄o í cica in̄e ngbo n̄a si igbei in̄e Jesu n̄a si ilu n̄au fei si bei n̄ s̄e. ⁶ In̄e iyi á je in̄e ngboi igbeu í gbe ku je in̄e iyi kù n̄e taale ḡo, iyi í n̄e abo ak̄a lege lege n̄o amaɛ n̄a à je woo dasi Jesu naane n̄a. Ku maà je a maa sɔ iri n̄a do daa bututu n̄o a maà je amu n̄a iyi a ci ya jirima in̄e. ⁷ Nt̄o nt̄o, in̄e ngboi igbeu icei Ilaaɔi wa ce. Na n̄ju í gbe ku je hai n̄e taale. Kù s̄ia ku je ilu faau, walak̄o ilu id̄ok̄o, walak̄o woo m̄o at̄e, walak̄o à bi ija, walak̄o in̄e iyi wa bi ku ba fia do bisi laalo.

⁸ Amma í gbe ku je in̄e iyi í ya yaaɛ in̄e njoo n̄a, n̄o ku ya bi mii jiida ku ce. N̄o ku je in̄e iyi í mà araɛ. Ku je in̄e dee dee do in̄e kumá n̄o ku ya saku. ⁹ Í gbe ku maa mu ide iyi í n̄e naaneu dim dim si bei à k̄oaa si. B̄ebei á ȳk̄o ku mua in̄e n̄a iyi à gbe gbugb̄a n̄o ku tuse n̄a yaasei cio jiida n̄o ku k̄amia woo j̄a ide n̄a.

¹⁰ N̄ wa n̄ f̄o b̄ebei domi in̄e nk̄p̄ai í wa si igbeu iyi a kù waa jirima in̄e ngbo n̄au, in̄e n̄a iyi à waa dasi in̄e n̄a iju d̄ud̄u do ide nfe. Si in̄o n̄a, Zuifu n̄a iyi à dasi Jesu naaneu, a n̄a m̄m nii à re. ¹¹ Í gbe a ganji n̄a, domi à waa bitandi nyaanze nk̄p̄o si bei à ya maa cio n̄a mii iyi kù j̄o. À ya maa ce b̄ebei ku ba a baò fia do bisi laalo. ¹² In̄e Kereti ḡo takae iyi í je woo sisi idei iw̄e n̄a í ni, waati k̄ama fei in̄e Kereti n̄a woo sɔ ibo n̄ai, n̄o à gaabu bei in̄ai sako n̄a, ilu ika n̄ai, lasabu n̄a fei si kp̄ai ijei í wa. ¹³ N̄o ide iyi í f̄ou nt̄oi. Na n̄ju, s̄o n̄a ide do kugaabu ku ba a leek̄i dim dim si kp̄ai naane ku dasi, ¹⁴ n̄o a maà na a too si alai Zuifu n̄au, walak̄o woodai in̄e n̄a iyi à yaa hai si kp̄ai nt̄o. ¹⁵ Mii fei í mái bi in̄e n̄a iyi à má, amma nk̄ama ci ya má bi ilu riisi n̄a do hai dasi naane n̄a, domi lasabu n̄a do id̄o n̄a fei í n̄e riisi. ¹⁶ À waa f̄o do gele à ni a n̄a à mà Ilaaɔ, amma kookoosu n̄a wa j̄a n̄a ide. À je in̄e laalo do woo k̄o ide n̄a, a kaa ȳk̄o a ce mii jiida k̄ama má.

2

Kukasi jiida

¹ Awɔ takae kɔ ɲa si cio jiida.
² Sɔ mɔkɔ ngbo ɲa a jɔ a mà mii
 iyi à waa ce, nɔ a jɛ ilu bɛɛɛ
 iyi à mà ara ɲa nɔ a leeki si
 kpāai naane ku dasiu dim dim
 do ti kubi do ti temua. ³ Sɔ abo
 ngbo ɲa mɔ a maa jɛ kuwɛɛ
 ɲa dee dee béi í jɔ inei Ilaaɔ
 ɲa à ya ce. A maà jɛ woo sɔ
 irii inɛ ɲa wala woo mɔ atɛ. Í
 sɛa a ya maa mua abo aso mɔkɔ
 saatara ɲa bisi jiida ⁴ ku ba a
 mà bei aa bi mɔkɔ ɲa ɲa do
 ama ɲa ɲa. ⁵ Nɔ a kɔ ɲa si a
 mà ara ɲa a jɛ inɛ ɲa iyi aa
 leeki do mɔkɔ ɲa ɲa a maa ce
 icei abo aso mɔkɔ ɲa, a jɛ inɛ
 jiida ɲa iyi aa sɛa mɔkɔ ɲa ɲa
 iri ilɛ. Iyi bei á jɔ inɛ gɔ kaa
 yɔkɔ ku fɔ laaloɪ ideɪ Ilaaɔ na
 iri ɲa.

⁶ Sɔ awaasɔ ɲa mɔ a mà ara
 ɲa. ⁷ Bɛɛɛɛ mɔi awɔ takae, i
 ya jɔ a yɛ siɛ jiida ku ce si mii
 fei. Si cioɛ, nyisi ɲa iyi ò jɛ dee
 dee nɔ ò waa ce mii iyi à dasiɛ.
⁸ Sɔ ɲa ideɪ ntɔu iyi a kaa yɛò
 taaleɪ ideɛ. Iyi bei á jɔ anyɔ ku
 mu mbɛɛ nɲɛ ɲa domi a kaa ba
 laalo nwa a fɔ.

⁹ Sɔ aru ɲa mɔ a jirima lafɛɛ
 ɲa ɲa si mii fei nɔ a ya ce
 mii iyi á dɔ ɲa si. A maà ya
 ba ɲa kakɔ ku ce, ¹⁰ nɔ a maà
 ya ce ɲa ile, amma a nyisi ara
 ɲa iyi aɲa à jɛ ilu naane si mii
 fei. Bɛɛɛɛ inɛ ɲa aa màò bɛɛɛɛ
 cioɪ Ilaaɔ woo faaba nwa.

¹¹ Ñ ni i ce bɛɛɛɛɛ domi Ilaaɔ
 í jɔ didɔɛ í naa si andunya.
 Didɔu á yɔkɔ ku mua inɛ fei
 faaba. ¹² Didɔu wa sɔ wa ka
 jɔ kɔɔɛɛ andunya do kuwɛɛ

iyi kù waa mà bɛɛɛɛɛ Ilaaɔ.
 Bɛɛɛɛɛ aa ka ce kuwɛɛ nwa
 si andunya ihɛ dee dee, ka
 màò ara nwa, nɔ ka màò bɛɛɛɛɛ
 Ilaaɔ, ¹³ nɔ ka maa degbeò aɲɔ
 jiida iyi à waa cɔ kpāae, si bii
 Jesu Kirisi woo faaba nwa á
 nyisi amboeɛ. Jesu Kirisi nɲui
 í jɛ Ilaaɔ, nɔ nɲui í la. ¹⁴ Í so
 arae í na na iri nwa ku ya wa
 hai si laalo baa yooma fei, nɔ
 ku ce wa inɛ kumá ɲa ka na ka
 jɛ bei dimi akā iyi á jɛ titi nɲu
 akā nɔ ka jɛ ilu himma ka maa
 ceò ice jiida.

¹⁵ Bɛɛɛɛɛ í sɛa i ya cioa inɛ ɲa.
 Sɔ ɲa ide do kugaabu, nɔ i mu
 ɲa gbugbā si bei ò nɛ kpāae.
 Maà jɔ inɛ gɔ ku dondaɛ.

3

Iseɛɛɛ inei Jesu ɲa

¹ Ye inei igbei Jesu ɲau fei
 gigi a ya sɛa ilaaluɪ ilɛ ɲa do inɛ
 ngbo ɲa iri ilɛ, a ya jirima ɲa,
 nɔ a ya tā sɔɔlu si ice jiida fei ku
 ce. ² Sɔ ɲa a maà ya fɔ laaloɪ inɛ
 gɔ, nɔ a maà ya de anui inɛ gɔ,
 amma a ya cea inɛ fei jiida nɔ
 a nyisi inɛ ɲa daa didɔ. ³ Í sɛa
 ka ce bɛɛɛɛɛ domi takɔ wo awa
 mɔ à yɛi bei inɛ ɲa iyi à gbe. A
 kù nɛ yaase, a ci ya ka jirima
 Ilaaɔ, à ya ka maa ce kurara.
 Kɔɔɛɛ andunya baa yooma fei
 do faayi ɲai à waa nɛò wa. À
 waa ce kuwɛɛ nwa do inɔ sãmi
 do binɛ. Nɔ à cé nɲɛ. ⁴ Amma
 waati iyi Ilaaɔ woo faaba nwa
 í nyisi jiida ku jɛɛ do bei í bi
 amanɛ ɲa, ⁵ í faaba wa. Waati
 bɛɛɛɛɛ Hundɛɛ iyi í da nwa si
 í bí wa ise gbɛɛɛɛɛɛɛ nɔ í mu
 nwa kuwɛɛ titɔ. Kù faaba wa si
 na iyi í jɔ à ce ice jiida, amma

si na iyi í jò í ce araare nwai. ⁶ Ilaaṣ í mu nwa Hundee do ino akā na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa, ⁷ ku ba ka na ka je inε dee dee si wajui Ilaaṣ na didṣe nṓ ka je tubui kuwεε hai tā iyi à waa cṓ kpāae. ⁸ Ideu í ne naane. N̄ bi i fṓ ideu i sisi ku ba inε ηa iyi à dasi Ilaaṣ naane a ce kookaai a ceò ice jiiida. Ideu ide jiidai nṓ í ne aranfāani bi inε ηa. ⁹ Amma i ya feò kudedei ide hai ne yaase ηa ku ce, nṓ i maà ya de irii bala nwa ηa kú mà, nṓ i maà ya maa ce kakṓ hai tā si gāmei wooda. Iyi be fei ngbei, kù ne aranfāani kāma. ¹⁰ Inε iyi wa feεfe inε ηa, sṓṓ bei ise gbeeji i bei i nya lafēe ikā. ¹¹ Awṓ takae ì mà iyi amanε dimi beεbe í yaai hai si kpāa jiiida, wa ce dulum nṓ kookoosue í jò à ye taaleε.

Idei ankāanyi

¹² Wee an na n be Atemasi walakṓ Tisiki wa bi tεε. Waati iyi inε akā nηa á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam Nikopolisi, domi bei n̄ bi n maa n wa sukui tūtū. ¹³ Mua Zenasi woo mà woodau do Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si isεene nηau, ku ba ngṓṓ ku maà gaizia ηa. ¹⁴ Í s̄ia inε nwa ηau mṓ a hanya si ice jiiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi à bi nṓ a maà je kuwεε nηa ngbe ngbe.

¹⁵ Inε ηa iyi à wa bi tom ihē fei à ceε fṓṓ. Ce inε ηa iyi à bi wa si kpāai naane ku dasi fṓṓ.

Didṣi Ilaaṣ ku wa si inε fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Filemoo

Pɔlu í ce Filemoo fɔɔ

¹ Amu Pɔlu iyi ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, amu do Timotee inɛ nwa à ceɛ tiau ihɛ wai Filemoo, awɔ baakɔɔ nwa do minjisia nwa si icɛu. ² Nɔ à ce inɛi igbei Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpaɛɛu fɔɔ do weɔɔ nwa Apia, do Aasipu, nɔu iyi wa ba wa ku jabu. ³ Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nɔɛ didɔ do laakai ku sũ.

Kubii Filemoo do naane ku dasiɛ

⁴ Waati iyi ñ wa n ce kutɔɔ fei ñ ya n ye gigiei nɔ ñ ya n saabu Aɔ Lafɛɛm na iriɛ, ⁵ domi ñ wa n gbɔ baau i naaneɛ iyi ñ dasi Lafɛɛ Jesu do bei ñ bi woo dasi Jesu naane ŋa fei. ⁶ Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ku jò anu akã iyi awaɛ ŋa à nɛ na naane ku dasiu ku jò ñ mà mii jiiɔa iyi à nɛ si kpãai Kirisi fei. ⁷ Baakɔɔm, kubieu í muum gbugbã ntɔ ntɔ do inɔ didɔ nla nla, domi ñ waa tú inɔi inɛi Ilaaɔ ŋa.

Pɔlu wa tɔɔa Onezimu suuru

⁸ Na nɔu, baa do iyi ñ nɛ kpãa na irii Kirisi iyi an tilasie ñ ce iyi í sɔa, ⁹ do nɔu fei, na kubii í jò ñ wa n tɔɔɛ suuru. Amu Pɔlu, amu iyi ñ jɛ mɔkɔ ngbo, nɔ weɛ nsei ñ wa piisɔɔ na irii Jesu Kirisi, ¹⁰ ñ wa n tɔɔɛ suurui na irii Onezimu, nɔu iyi ñ jɛ bei amam iyi ñ bí si kpãai naane ku dasi si ile

piisɔɔ ihɛ. ¹¹ Tako wo kù sobie jiiɔa, amma nsei í jɛ sobi nla nla bi tɛɛ do bi tom.

¹² Nsei ñ bɔɔ wai bi tɛɛ, nɔu iyi ñ bi bei arai amu takam.

¹³ Ñ bi ku wa kɔkɔm nii wo ku sobim si agbɛɛ si waati iyi ñ wa piisɔɔ ihɛ na laabaau jiiɔau. ¹⁴ Amma n kù bi n ce ngɔɔɔ bii kù yeɛ, domi n kù bi ñ sobim do tilasi, bii kù jɛ do idɔɔbie.

¹⁵ Á yɔkɔ ku jɛ inɛɔ Onezimu ñ fɛɛfɛ nɔɛ ŋai wo si waati keekeu ku ba ñ naa ñ nɔɔ do ajo fei. ¹⁶ Kaa nyi wa bi tɛɛ baa bei aru nɔu akã má, amma í re aru. Á nyi wai bei baakɔɔ jiiɔaɛ. Ñ nɛ kubie ntɔ ntɔ, nɔ ñ sɔa titeɛ ku re, domi kù jɛ arue nɔu akã, í jɛ baakɔɔɛ si kpãai Kirisi má.

¹⁷ Na nɔu, bii ñ waa kam bei kpaasie, gba nɔu mɔ bei aa gba amu takam. ¹⁸ Bii ñ raraɛ, walakɔ bii wa mu gbeseɛ, sindoɛ si irim. ¹⁹ Wee, ñ wa n kɔ iyi ihɛ do awɔi amu takam, amu Pɔlu, an sãaɛ fei ndɛɛ. Baa bii n kù fɔɔ, awɔ takaa ñ mà iyi ñ waa mu gbesem na kuwɛɛɛ iyi ñ ba. ²⁰ Na nɔu, awɔ inɛm, ñ wa n tɔɔɛ ñ ceem didɔu be na irii Lafɛɛ. Tú inɔm si kpãai Kirisi.

²¹ Ñ ceɛ tiau ihɛ wai si na iyi ñ jò ñ wa n naaneɛ iyi aa jirima ide iyi ñ wa n fɔu, nɔ ñ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ñ wa n tɔɔɛu. ²² Mii akã ñ gbe, ceem sɔɔlui ile bii an naa ñ wa, domi ñ wa n cɔ kpãa iyi Ilaaɔ á na ku sindoom wa bi tu ŋɛ má na saabui kutɔɔ nɔɛ.

Sukudɔ ku tɔɔ

²³ Epafaasi, awaᵋᵋ inε iyi a
 wa ile piisᵋᵋ na irii Jesu Kiri-
 siu, í ni n ceε fᵋᵋ. ²⁴ Beεbe
 mᵋi woo bam icε ku ce ηa,
 Maaku do Aritaaki do Demasi
 do Luku, aηa fei à ceε fᵋᵋ.

²⁵ Didᵋi Lafᵋε Jesu Kirisi ku
 wa si ηε.

Tia iyi à kɔa inei Ebeε ηa

Ilaaḏ í jò Amai nηu takae í ba wa ide ku fɔ

¹ Tako bala nwa ηa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaḏ hai si gelei waliie ηa ise fεεfelo si kpāa ikā ikā. ² Amma si waatii ankāanyiu ihē awa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaḏ hai si gelei Amaε takae. Amaui Ilaaḏ í cica ku je woo je tubui mii fei, nηu iyi aηaḏ à taka andunya. ³ Amboe iyi Ilaaḏ í ne fei, si Amaei aa ka yɔɔ. Amau í jɔ Ilaaḏ takae dee dee, í nɔ wa mu mii fei do gbugbāi ideε. Waati iyi í ce ice iyi á kpa idei dulum dii ine ηa í tã, ηɔi í koo í buba lele si awɔ njei Ilaaḏ ilu gbugbā fei.

Amai Ilaaḏ í re amaleka ηa

⁴ Si bei Ilaaḏ í na Amaεu iri iyi í re ti amaleka ηa, beεbe mɔi Amau takae í re amaleka ηa. ⁵ Do ntɔ, Ilaaḏ kù sɔ ine akāi amaleka ηau ku ni, Awɔi í je Amam. Hai nnyi n je baε. Kù nɔ kù je amaleka gɔi wa fāa iyi í ni, An je baε, nɔ nηu mɔ ku je amam. ⁶ Amma waati iyi Ilaaḏ í be ama yemmaε wa si andunya í ni, Amalekam ηa fei a gulea. ⁷ Ide iyi Ilaaḏ í fɔ na irii amaleka ηau wee. Í ni, N ce amalekam ηai bei fufu, Woo ce icem ηau mɔ bei amei ina. ⁸ Amma Amaei wa fāa iyi í ni,

Awɔi í je Ilaaḏ. N jile bommaε hee do aɔ fei.

Dee dee ku jei í je akpai bommaε.

⁹ Ì bi jüida nɔ ì cé laalɔ.

Na ηɔi í ce amu Ilaaḏ n cicaε, awɔ Ilaaḏ.

N nɔ n muue inɔ didɔ nɔ n jò beεreε í re ti kpaasi ηa.

¹⁰ Nɔ í sɔɔ má í ni,

Awɔ Lafēε, hai sinte awɔi ì jile icui ile.

Do awɔei ì ceḏ lele.

¹¹ Fei ndεε á ce nfe amma awɔi aa Wεε.

Lele do ile fei á gboi bei ibɔ.

¹² Awɔi aa taabu ηa bei jñε.

Aa nɔ a maa kpaasi bei à ya kpaasi ibɔ.

Amma awɔ i kaa kpaasi, nɔ kuwεεε kàa kpa iri.

¹³ Ilaaḏ kù nɔ kù sɔ amalekaε gɔ kù ni,

Buba awɔ njem hee n ce mbeεεε ηa bi ku lesi iseε.

¹⁴ Debei, mii amaleka ηa à je. À je hunde ηa iyi à waa cea Ilaaḏ ice, aηai í ya be a koo a sobi ine ηa iyi aa ba faaba.

2

Idei faaba

¹ Na nηu, í sña ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nyɔɔ, ² domi baa ide iyi amaleka ηa à naaḏ wa í ne gbugbā hee ine iyi kù saalue walakɔ kù jirimae fei í ba ijuukpā iyi í jɔ. ³ Debei, beirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa ijuukpā bii à waa ceidɔ idei faaba iyi í to beεbe. Lafēε takae í tako í sisi idei faabau, nɔ si anyie ine ηa iyi à gbɔɔ à sɔ wa à ni ideu ntɔi. ⁴ Nɔ Ilaaḏ í ce maamaake ikā ikā fei ku ba gbugbāi seεda

nɲau ku kɔ̄osi. Nɔ́ í cea inɛ ɲa amua ikā́ ikā́i Hundee si beí í bi.

Woo faaba inɛ ɲa

⁵ Ntɔ́ ntɔ́, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fáau, kù je amaleka ɲai Ilaaḥ́ í jilɛ a je inɛ ngboɛ. ⁶ Amma inɛ ɔ́ í kɔ́ bii ɔ́ í ba Ilaaḥ́ ide ku fɔ́ í ni, Mii amanɛ́ í je hee ì waa ce lasabuɛ.

Yooi í je amanɛ́ hee i maa gbɔ́aa.

⁷ Si waati keeke ɔ́ ì coo inɛ iyi kù to amaleka ɲa.

Ì muaa amboe nɔ́ ì jò́ í nɛ jirima nla nla.

⁸ Ì muaa gbugbā́ si mii fei.

Ntɔ́i, iyi à ni Ilaaḥ́́ í naa gbugbā́ si mii fei, nkā́ma kù wɛɛ iyi kaa sū́aa iri ilɛ. Amma a kù ye bii mii fei í sū́aa iri ilɛ titā́.

⁹ Do nɲu fei Jesu nɲu iyi à kaye wo, nsei à waa yɔ́ do amboe do jirima nla nla na wahala iyi í ye í kuò. Ntɔ́i, didḥ́i Ilaaḥ́́ í tako í jò́ kù to amaleka ɲa si waati keeke ɔ́. Ilaaḥ́́ í ce beɛbeɛi ku ba ku ye wahala ku kuò na irii inɛ fei. ¹⁰ Do ntɔ́, Ilaaḥ́́, nɲu iyi í taka mii fei nɔ́ wa mu fei ndɛɛ, í yɔ́ iyi í sī́a Jesu ku ye ijuukpā́ ku ba ku je amanɛ́ iyi í kḥ́ nɔ́ ku gbā́ amanɛ́ nkɔ́ nkɔ́ ku naaò ɲa wa si amboeɛ, domi Jesui í je icui faaba nɲa.

¹¹ Jesu iyi í wɛ inɛ ɲa hai si dulum du ɲa, nɲu do inɛ ɲa iyi í wɛ ɲau à je amai baa akā́. Na nɲu, kù ce anyɔ́i ku kpe ɲa ifɔ́ɛ ɲa ¹² tengi bii í ba Ilaaḥ́́ ide ku fɔ́ í ni,

An sisia ifɔ́m ɲa ideɛ.

An saabuɛ si aninii inɛ ɲa iyi à tɔ́tɔ́.

¹³ Nɔ́ í ni má, An dasi Ilaaḥ́́ naanɛm. Si anyiɛ má nɔ́ í ni,

Amu wee do inɛ ɲa iyi Ilaaḥ́́ í muum.

¹⁴ Si bei inɛ ɲau à nɛ ara do nje, Jesu takɛ́ í na í so ara bei aɲa mɔ́. Í ce beɛbeɛi ku ba na saabui ikuɛ ku kpa gbugbā́i Seetam, nɲu iyi í nɛ gbugbā́i iku wo, ¹⁵ nɔ́ ku ya inɛ ɲa iyi à je bei aru ɲa si kuwɛɛ ɲa fei na njoɪ iku. ¹⁶ Ntɔ́ ntɔ́, kù je amaleka ɲai í naa ku sobi, tɔ́kui Aburhamu ɲai í naa ku sobi. ¹⁷ Na nɲu, kù nɛ bei á ce iyi kù jɔ́ ifɔ́ɛ ɲa si mii fei ku ba ku na ku je woo wee nla iyi í nɛ araare nɔ́ ku je ilu naanɛ si icei Ilaaḥ́́, nɔ́ ku sã gbesei dulum dii inɛ ɲa. ¹⁸ Do yaase beɛbe á yɔ́kɔ́ ku sobi inɛ ɲa iyi à wa si kulelɛ, domi nɲu takɛ́ í ye ijuukpā́ si kulelɛ.

3

Jesu í re Moizi

¹ Na nɲu, inɛ inɛm ɲa, inɛ iyi ì je ti Ilaaḥ́́, inɛ iyi í kpe do woo dasi Jesu naanɛ ɲa iyi à gbe ku ba í bɔ́ lelei Aḥ́ ɲa, í jò́ í cɔ́ Jesu, nɲu iyi Ilaaḥ́́ í be wa ku je woo wee nla si kpā́ai naanɛ ku dasi iyi à waa sisi. ² Bei Moizi í tako í je ilu naanɛ si iceɛ iyi í cea inɛi Izireli ɲa fei, beɛbe mɔ́i Jesu takɛ́ í nɛ naanɛ si wajui Ilaaḥ́́, nɲu iyi í jilɔ́ si iceu. ³ Inɛ iyi í ma ile í nɛ beɛɛɛ́ í re ileu takɛ́. Beɛbe mɔ́i Jesu í nɛ amboe nla nla iyi í re ti Moizi. ⁴ Ntɔ́i, ile iyi ì ye fei amanɛ́i í maa, amma Ilaaḥ́́i í je inɛ iyi í ma mii fei. ⁵ Si ice iyi Moizi í cea inɛi Izireli ɲa fei, í ye bei amaace ilu naanɛ si kpasḗi Ilaaḥ́́ kú

je nwa seɛdai mii iyi á na ku ce. ⁶ Amma Kirisi nje amai kpasẽ ilu naanei iyi Ilaaã í ce ine ngboi kpasẽɛu. Inei kpasẽɛ ηau ma, awai bii à waa leekí si naane dim dim do si kpãa ku cɔ iyi à waa tɔɔɔ fufu.

Kusími iyi Ilaaã í jileá inee ηa

⁷ Na ηηu, i sofi i gbɔ ide iyi Hundei Ilaaã í fɔ í ní,
Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaã nnyi ηa,

⁸ I maà lele idɔ nηe má bei si ajɔ iyi ì kɔsɪe ηa,

Si waati iyi ì cɔ laakaie ηa si ghabua.

⁹ Nɔi Ilaaã í ní,

Tengi bei bala nηe ηa à kɔsim à dede idɔɔkɔm,

Baa do iyi à ye mii iyi ñ ce hee adɔ ciiji.

¹⁰ Na ηɔi í jò ñ ce idɔɔkɔ do aηa. Nɔ ñ ye idɔ nηa í ya sindai ajɔ fei hai bi tom.

A kù mà kpãam.

¹¹ Si idɔɔkɔm ñ ceekpe ñ ni,

A kaa lɔsi bi kusími iyi ñ ce nηa sɔɔluɛu ajɔ kãma.

¹² Na ηηu, inɛ inem ηa, i ce laakai, i maà jò ine gɔ nηe ku ne idɔ laalo hai dasi naane, iyi á jò ku sinda hai bi Ilaaã, ηηu iyi í wɛɛ. ¹³ Amma si na iyi í jò Ilaaã í mu nwa ajɔi nnyi, nɔ ala kù je tu wa, í sɪa i ya maa mua nje gbugbã ajɔ fei ηa ku ba ine gɔ nηe ku maà jò dulum ku dɪ ijuɛ hee ku le idɔɛ. ¹⁴ Ntɔi, à ne ikpẽ si kuwɛei Kirisi bii à waa leekí dim dim si naane ku dasi iyi à ne hai sinte hee kɔɔɛ.

¹⁵ Na ηɔi í jò à ni,

Bii ì waa gbɔ ide ku fɔi Ilaaã nnyi ηa,

I maà lele idɔ nηe má bei si ajɔ iyi ì kɔsɪe ηa,

¹⁶ Yoo ηai à gbɔ ide ku fɔi Ilaaã nɔ à kɔsɪe bii kù je ine ηa iyi Moizi í gbã hai ilei Ezibitiu fei. ¹⁷ Mà yoo ηai Ilaaã wa ce idɔɔkɔ hee zakai adɔ ciiji bii kù je do ine ηa iyi à ce dulum nɔ à cuku à ku si ghabuau. ¹⁸ Si waati iyi Ilaaã í ceekpe í ni, a kaa lɔsi bi kusími iyi ηηu í ce nηa sɔɔluɛu, yoo ηai wa fãa bii kù je ine ηa iyi a kù jirima idee. ¹⁹ Bɛɛɛɛ mɔi, à ye iyi a kù yɔkɔ a kù lɔsi bi kusímiu si na iyi í jò a kù dasi naane.

4

¹ Kuwãi Ilaaã iyi í ni aa ka lɔsi bi kusímiu í wɛɛ baa nnyi. Na ηηu, i ce laakai ku ba ine gɔ nηe ηa a maà na a to wa do ankãanyi nɔ a ba wee aηa a kaa ba a lɔ bi kusímiu. ² À waaZO nwa laabaau jiida si bei à cea ine ηa iyi à tako à wa si ghabuau. À gbɔ ideu amma kù ce nηa aranfãani kãma domi si waati iyi à gbɔɔ, a kù dasi naane. ³ Awa iyi à dasi naane aa ka lɔsi bi kusímiu, bi kusími iyi Ilaaã í fɔ idee í ni,

Si idɔɔkɔm ñ ceekpe ñ ni,

A kaa lɔsi bi kusími iyi ñ ce nηa sɔɔluɛu.

Í fɔ bɛɛɛɛ baa do iyi í ce sɔɔluu kusímiu tã hai waati iyi í taka andunya. ⁴ Do ntɔi, bii gɔ à fɔ idei ajɔ mɛɛjesiau à ni, Ilaaã í kpa irii icɛɛ fei nɔ í sími si ajɔ mɛɛjesia.

⁵ Do ηηu fei Ilaaã í fɔ ide iyi à tako à ka wau wo iyi í ni,

A kaa lɔ si bi kusími iyi ñ ce nηa sɔɔluɛu ajɔ kãma.

⁶ Inε gɔ ɲa aa na a lɔ si bi kusĩmiu. Amma inε sinte ɲa iyi à gbɔ laabaau jiidau a kù lɔsi na ide hai jirima ɲɲau. ⁷ Na nɲu, nsei Ilaađ í jile ajɔ má, nɔ ajɔui nnyi. Ideu í cei bei Ilaađ í jò à na à gbɔɔ hai si gelei Davidi si anyii adɔ nkpɔ nkpɔ. Ideu í ni,

Bii ì gbɔ ide ku fɔi Ilaađ nnyi ɲa,

I maà ti i lele idɔ nɲε.

⁸ Ntɔi, bii í je si kusĩmiu bei Zozue í bɔ̀̀̀ inε ɲau wo, Ilaađ kaa fɔ idei ajɔi kusĩmi mmu gɔ iyi á na ku naa. ⁹ Bεεbei kusĩmi í wεε má iyi í je ti inei Ilaađ ɲa bei Ilaađ takæ í sĩmi si ajɔ mεεjesiau. ¹⁰ Inε iyi í lɔsi bi kusĩmi iyi Ilaađ í ce sɔ̀̀̀luεu, í kpa irii icεei si bei Ilaađ mɔ́ í kpa irii tεε. ¹¹ Na nɲu, ka ce kookaai ka lɔsi bi kusĩmiu. Kãma nwa ku maà je hai gbɔ ide bei inε ɲau. Bii kù je bεεbe aa ka na ka cuku ka kua bi kusĩmiu.

¹² Idei Ilaađi í je kuwεε, í nɔ́ í ne gbugbã. Í dɔ́ anu í re taakuba ilu andε minji. Í ne gbugbã iyi á yɔ̀̀̀kɔ ku lɔ̀̀̀ hee lelei idɔ ku fεεfe idɔi amanε do lasabuε, ikɔ́i ara mɔ́ do lompi. Nɔ́ á wuεε idɔ̀̀̀bii amanε do lasabuε. * ¹³ Nkãma kù wεε iyi wa manjia Ilaađ woo taka. Fei ndεε í cĩ wa jilei si wajue. Nɔ́ nɲui awa fei aa ka tusea kuwεε nwa.

Jesui í je woo wee nlau

¹⁴ Do ntɔi à ne woo wee nla iyi í bɔ̀̀̀ lelei Ađ í to hee bi Ilaađ takæ. Nɲui í je Jesu amaε. Na nɲu, ka leekĩ dim dim si naane

iyi à dasi, ¹⁵ domi woo wee nla iyi à neu á yɔ̀̀̀kɔ ku ce araarei gbugbã hai ne nwa si na iyi í jò à leleε ku ceɔ̀̀ laalɔ si mii fei bei awa mɔ́, amma kù ce dulum. ¹⁶ Kitãi bommai Ilaađi í je tengi bii aa ka ba didɔ́. Na nɲu, ka sεkeε si kitãu si kutɔ̀̀ nwa do idɔ́ ku bubu, ku ba ku ce araare nwa nɔ́ ku mu nwa didɔ́ iyi á sobi wa si waati iyi í jɔ́.

5

¹ Woo wee nla iyi à ya so hai si inɔ́i amanε ɲa fei, à ya sooi ku cea Ilaađ ice na iri ɲɲa ku ba ku ya kooa Ilaađ amua ɲɲa ɲa nɔ́ ku ce kuwee ɲa na irii dulum du ɲa. ² Á yɔ̀̀̀kɔ ku ce suuru do inε ɲa iyi a kù mà ngɔ̀̀̀gɔ do inε ɲa iyi à yaa hai si kpãa, si na iyi í jò nɲu takæ mɔ́ kù kɔ́. ³ Na ɲɔ́i í jò, kù ne bei á ce iyi kù ce kuwee na irii dulum dii nɲu takæ bei wa ce na irii inε ɲa. ⁴ Inε gɔ kaa yɔ̀̀̀kɔ ku so araε ku ni nɲu í je woo wee nlau, bii kù je Ilaađi í kpoo bei í kpe Arɔ̀̀̀ wo.

⁵ Bεεbe mɔ́i baq Kirisi takæ kù so araε lele kù ni nɲu í je woo wee nlau. Ilaađi í cicæ, nɲu iyi í sɔ̀̀̀ í ni, Awɔ́i ì je Amam. Hai nnyi ì je Baæ.

⁶ Bii gɔ́ à kɔ́ ide iyi í sɔ̀̀̀ má í ni, Awɔ́i aa je woo wee do ajɔ fei bei Mεekizedeki.

⁷ Si waati iyi Jesu í wa si andunya í ya ce kutɔ̀̀ do anu ku dɔ́ nla nla do cikãaju. Í tɔ̀̀̀ sobii Ilaađ, nɲu iyi á yɔ̀̀̀kɔ ku nyaa hai si awɔ́i iku, nɔ́ í gbɔa

* **4:12** Idei Ilaađ í je kuwεε tia nwo ɲau à ni, “Idei Ilaađ í wεε njaawe”.

si na iyi í jò í sūaa iri ile. ⁸ Do iyi í je Amaí Ilaađ fei, í kəkə ku jirimae si ijuukpā iyi í ye. ⁹ Iyi í kō í tā nō í baa í jea ine ŋa iyi à waa jirimae fei icui faaba iyi ci ya tā. ¹⁰ Nō Ilaađ í coo woo wee nlau bei Mεεkizedeki.

Ka maà jò naane ku dasi nwa

¹¹ Mii nkpə í weε iyi aa ka yəkə ka fə si gāmei ideu ihē, amma á gaabu a sisi nŋe yaaseε domi ì baa ì je ine ŋa iyi a ci ya gbə yaasei ide ŋya ŋya ŋa. ¹² Waati í to bebei bii í jə inε mə i kə ine gə ŋa mə si ideu, nə do nŋu fei, ì kə ì waa ne bukaatai ine iyi á kə ŋe si mii sinte ŋa si idei Ilaađ. Inε iyi ì to í je ije kili nla nō ì nyi ì waa ne bukaatai amə má ŋa. ¹³ Inε iyi wa məmə fei amai, kaa yəkə ku wūa jiida do laalə. ¹⁴ Amma ije kili, ijei ine ngbo ŋai, aŋa iyi à mà jiida do laalə ku wūa si na iyi í jò à ne dənnεε.

6

¹ Na nŋu, ka jò ide sinte ŋau si gāmei Kirisi nə ka bə waju ka je ine ŋa iyi à jīa. A kaa ka jile icui ideu ku kəsi má. Ideui í je idei idə ku kpaasi hai si kookoosui nfe ku ce, do idei naane ku dasi si Ilaađ, ² do idei ikəi inyi ku dasi ikā ikā, do idei awə ku lea ine ŋa si iri, do idei kujīi iku ŋa, do ide iyi Ilaađ á jile hee do ajə fei si kiitiu. ³ Kookaaii waju ku bəi aa ka ce bii Ilaađ í bi.

⁴ Inε ŋa iyi à ba inya kumái Ilaađ tā, nə à tie amuai lele, nə à ba ikpē si Hundei Ilaađ, ⁵ nə à yəə iyi idei Ilaađ í sīa, nə à mà gbugbāi kuweei ala, ⁶ bii à sinda à toa idei Ilaađ anyi, a

kaa yəkə a sinda idə má, domi à sisi à waa kpakpa Amaí Ilaađ si jīi ku gaauu má nə à waa dasie anyə si bantuma.

⁷ Ntə ntə, ile á yəkə ku mə inyii ijī nə amaa je iyi á cea woo logoo ŋa aranfāani á fita. Bii ileu í ce beεbe, á ba kuweei Ilaađ. ⁸ Amma bii agū do agū fūfū ŋai à fita si, ileu kù ce nceei. Bii í kōəsi Ilaađ á ceekpee, si anyie nə ku joo.

⁹ Inε baakəə nwa ŋa, baa do iyi à waa fə beεbe, à waa naane ŋe. À mà iyi ì wa si kpāai faaba ŋa. ¹⁰ Ilaađ í je ine dee dee, kaa gbeje ice nŋe do kubi iyi ì nyisi na irie ŋa, si bei ì gbəa ineε ŋa wo ŋa, nə ì waa gbə ŋa baa nsei ŋa. ¹¹ Amma à bi ine baa yooma nŋe fei ku hanya do iju nkpa ku leekī si ideu hee kəεε ku ba mii iyi ì waa cə kpāae ŋau ku ce mam mam. ¹² A kù bi i na i ce ika ŋa, amma i sisi ine ŋa iyi à dasi naane nə à temua à waa jəd tubu iyi Ilaađ í wā ŋa dou.

Ide iyi Ilaađ í wā kù ne sika

¹³ Waati iyi Ilaađ í cea Aburhamu kuwā í gbasi do irii nŋu takae si na iyi í jò ine gə kù weε iyi í roo má, ¹⁴ í ni, an weε do ntə, nə n jò dimie ku kpə. ¹⁵ Si beεbei Aburhamu wa temuaə nə í ba mii iyi Ilaađ í wā do. ¹⁶ Bii ine ŋa à waa gbasi ide, à ya cooi do irii ine iyi í re ŋa, nə kugbasiu ku jò a mà iyi ntə ntə á cooi nə ku kpa irii kakəə fei. ¹⁷ Beεbei, ine ŋa iyi Ilaađ í cea kuwāu, í bi ku nyisi ŋa mam mam iyi idei nŋu kù ne gele ku kəbia. Na ŋoi í jò í gbasi ku ba a mà iyi ntə ntə

á cooi. ¹⁸ Na n̄ju, idei kuwā do kugbasi, āṅa minjii à wεε iyi kaa kp̄aasi, n̄o si ide minji ṅau be Ilaaḅ kaa ȳk̄o ku s̄o ibo. Si ide minji ṅau bei Ilaaḅ wa mu nwa gbugbā nt̄o nt̄o, awa iyi à waa leek̄i si kp̄aa ku c̄o iyi í jile nwa n̄o à ba bi ku manji nwa sie. ¹⁹ Kp̄aa ku c̄ou wa mu id̄o nwai dim dim bei is̄oi ak̄oi inyi í ya gεε ak̄ou. Is̄o iyi à n̄eu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaḅ lele. ²⁰ Tenḡi bei Jesu í cua nwa í l̄o na iri nwa domi í baa í j̄e woo wee nla do āj̄o fei bei Mεεkizedeki.

7

Mεεkizedeki í j̄e ilaalu n̄o í j̄e woo wee má

¹ Mεεkizedekii í j̄e ilaalui Salemu do woo weei Ilaaḅ ilu gbugbā fei. Si waati iyi Aburahamu í j̄e amanlu ṅa igū wa baa, ṅoi Mεεkizedeki í b̄o ku k̄o ku weeaa. ² Mii iyi Aburahamu í ba wa fei, í naa í ce ikp̄εε, si mεεwa fei í nya akā í na Mεεkizedeki. Yaasei irii Mεεkizedekiui í j̄e ilaalu iyi í j̄e dee dee. Si anyii n̄ju, í j̄e ilaalui Salemu, waat̄o ilaalui laakai ku sū. ³ Ine ḡo k̄u mà baaε walak̄o iyeε walak̄o balae ḡo. A k̄u ce faajii kubíε hee má j̄e faajii ikue. Si beεbe í j̄o Amaí Ilaaḅ, n̄o í j̄e woo wee do āj̄o fei.

⁴ I c̄o zaka bei kulai m̄ok̄ou í to, n̄ju iyi si waati iyi Aburahamu bal̄a nla nwa í j̄e igū, mii ṅa iyi í ba wa, si mεεwa fei í nya akā í náa. ⁵ Si in̄oi inei Levi ṅa, ine ṅa iyi à j̄e woo wee ṅau, wooda nwa í na ṅa kp̄aa, si mεεwa fei inei Izireli ṅa a nya akā a na

ṅa. Do n̄ju fei, à j̄e nyaanze akā, āṅa fei t̄okui Aburahamu ṅai. ⁶ Mεεkizedeki í weea Aburahamu iyi Ilaaḅ í cea kuwāu, n̄o baa do iyi Mεεkizedeki k̄u j̄e dimii Levi, do n̄ju fei, Aburahamu í náa ikp̄εu. ⁷ K̄u ne sika ḡo, ine iyi í re n̄jui í ya weea kpaasi. ⁸ Inei Levi ṅa, āṅa iyi ine ṅa à ya na akā si mεεwau fei, amanε ṅai iyi à ya ku, amma Mεεkizedeki í wεε, si bei kukoi idei Ilaaḅ wa f̄o. ⁹ Nsei, si waati iyi Aburahamu í náa zakaa, í yei bei Levi takae m̄o í náa, n̄ju iyi amae ṅa à waa ba zakaa, ¹⁰ domi baa do iyi a k̄u bí Levi waati beεbe, í ye bei í wa si arai balae waati iyi balaeu í ko Mεεkizedeki.

¹¹ Wooda iyi Ilaaḅ í na inei Izireli ṅa, kp̄aaí kuweei inei Levi ṅai í j̄e icue. Nsei, bii í j̄e kp̄aaí kuweeu be á ȳk̄o ku j̄o ine ṅa a k̄s̄ mam mam, a kaa ne bukaatai woo wee mmu ḡo ku naa má bei Mεεkizedeki, ine iyi k̄u j̄e dimii Arḅo, ¹² domi bii à kpaasi kp̄aaí kuwee beεbe, tilasi í gbe a kpaasi wooda m̄o. ¹³ Nt̄oi, Laf̄ε nwa iyi ideu wa f̄aa, í j̄e inei dimi mmu ḡo, n̄o si dimiu ine k̄ama k̄u ce ic̄ei kuwee. ¹⁴ Nt̄o nt̄o, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi k̄u n̄o k̄u f̄o idei ine k̄ama si ḡamei dimiu iyi á na ku j̄e woo wee.

Woo wee ḡo iyi í ye bei Mεεkizedeki

¹⁵ Yaasei ideu í fita s̄aa s̄aa si bei à ye woo wee mmu ḡo í fita iyi í ye bei Mεεkizedeki. ¹⁶ A k̄u coo woo wee si na iyi í j̄o à buu si dimii woo wee ṅa, amma do gbugbāi kuwεε iyi ci

ya tã. ¹⁷ Do ntɔi, kukɔi idei
 Ilaaɔ́ í fɔ na iriɛ í ni,
 Awɔi aa jɛ woo wee do ajɔ fei
 bei Mɛɛkizedeki.
¹⁸⁻¹⁹ Si beɛbei à kpa wooda
 nwou nɔ à naaò kpãa ku cɔ
 iyi í roo wa, nɔ do saabuɛi
 à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ́. À kpa
 wooda nwoi si na iyi í jò kù
 nɛ gbugbã nɔ kù nɛ aranfãani.
 Ntɔ ntɔ, wooda kù jò nkãma kù
 kɔ́ mam mam.

²⁰ Ilaaɔ́ í jilɔ woo wee bei
 Mɛɛkizedeki nɔ í gbasi ideu.
 Inɛ ihɔ́ ɲa à jɛ woo wee ɲa, kù
 jɛ do kugbasii Ilaaɔ́. ²¹ Amma
 do kugbasii Aɔ́ Lafɛɛ í ce Jesu
 woo wee í ni,
 Amu Aɔ́ Lafɛɛ ñ gbasi ideu.
 N kaa n nɔ n dede si idem má.
 Aa jɛ woo wee do ajɔ fei.

²² Beɛbei Jesu í jɛ nwa bei
 akaasii akabuu iyi í sɛa í re wa.

²³ Tengi bii idei Jesu do idei
 woo wee ɲau í nya ikã wee.
 Woo wee ɲau à kpɔ́ si na iyi í
 jò amanɛ ɲai iyi à ya na à ku,
 nɔ icɛ ɲɲa ku leeki. ²⁴ Amma
 Jesu ɲjɛ í wɛɛi do ajɔ fei, ɲɔi
 í jò inɛ mmu gɔ́ kaa sãsi agbɛɛ
 ajɔ kãma. ²⁵ Na ɲɲu á yɔkɔ
 ku faaba inɛ ɲa iyi à waa sɛkɛɛ
 si Ilaaɔ́ do saabuɛ mam mam,
 domi í wɛɛi hee do ajɔ fei ku
 maa tɔɔ́ Ilaaɔ́ na iri ɲɲa.

²⁶ Na ɲɲu, Jesu í jɛ woo wee
 nla iyi à nɛ bukaataɛ. Kuwɛɛi
 ɲɲu do ti ilu dulum ɲa kù jɛ
 dimi akã. Í má, kù ce dulum
 ajɔ kãma nɔ riisi kãma kù wa
 siɛ. À soo í nɛ hee lelei Ilaaɔ́.
²⁷ Kù yɛ bei woo wee nla iyi
 ihɔ́ ɲa, aɲa iyi à nɛ bukaatai
 kuwee ajɔ fei, sinte na irii du-
 lum dii aɲa taka ɲɲa, si anyiɛ
 ti inɛ ɲa iyi à gbe. Inɛ ɲɲu í

ce kuwee akã iyi í to hee do
 ajɔ fei si waati iyi ɲɲu takɛ í
 na araɛ. ²⁸ Woo wee nla ɲa
 iyi à waa ce icɛ bei woodai
 Moizi í jilɛ, a kù kɔ́. Amma
 woo wee nla iyi Ilaaɔ́ í jilɛ do
 idei kugbasie iyi í fɔ si anyii
 woodau, ɲɲui í jɛ Amaɛ iyi í kɔ́
 hee do ajɔ fei.

8

Jesu woo wee nla nwa

¹ Nsei, irii ideu wee. Awa
 à nɛ woo wee nla dimi beɛbe,
 inɛ iyi wa buba lele si awɔ́ njei
 kitã bommai Ilaaɔ́ ilu gbugbã
 fei. ² Wa ce icɛi woo wee nla
 si inɔ kumáí bi ku wai Aɔ́ Lafɛɛ
 takɛ, iyi Aɔ́ Lafɛɛ í ce, kù jɛ
 amanɛ.

³ À jilɛ woo wee nla baa
 yooma fei ku cea Ilaaɔ́ amua
 do kuwee ɲa. Na ɲɲu, í gbe
 woo wee nla nwa kù nɛ ngɔɔ́
 iyi á ceò kuwee. ⁴ Bii í jɛ í
 wa si andunya kaa jɛ woo wee,
 domi woo wee ɲa à wɛɛi iyi à
 waa ce kuwee si bei woodai
 Moizi wa fɔ. ⁵ Woo wee ɲau
 à waa sɛsɛ icɛi lele. Icɛ ɲɲa í jò
 icɛi kuwee ntɔ iyi wa ce leleu.
 Beɛbe mɔi, waati iyi Moizi í tã
 sɔɔlu ku ce ilei acɔ, Ilaaɔ́ í sɔɔ
 í ni, jò í coo mam mam ku yɛ
 bei ñ nyisie si antai iri kutau.
⁶ Do yaase bei icɛi Jesu í reò tu
 ɲa, beɛbei akabuu iyi í teese si
 gãmei Ilaaɔ́ do amanɛ ɲa í nɛ
 beɛɛɛ í re. Akabuuu, kuwã iyi
 í re do beɛɛɛui í jɛ icuɛ.

⁷ Bii akabuu sinteu í kɔ́, kaa
 nɛ a kpaasie má. ⁸ Amma Ilaaɔ́
 í yɛ taalei inɛɛ ɲa waati iyi í ni,
 Amu Aɔ́ Lafɛɛ ñ ni, ajɔ wa naa
 iyi an ði akabuu titɔ́ do

dimii inei Izireli do inei Zuda ŋa.

⁹ Kaa ye bei iyi ñ ði do bala ŋa ŋa,

Ajɔ iyi ñ mu awɔ ŋa ñ fitaɔ ŋa hai ilei Ezibiti.

A kù leeki do akabuu iyi ñ ði do aŋa.

Na ŋu, ñ ce si ŋa atafii.

Ideu bei, amu Aɔ Lafɛɛ ñ fɔ.

¹⁰ Nɔ ñ ni má, akabuum wee, iyi an ði do dimii inei Izireli ŋa si anyii ajɔ ŋu.

An dasi woodam si lasabu ŋa.

An kɔɔ si idɔ ŋa.

An je Aɔ Lafɛɛ ŋa nɔ aa je inem ŋa.

¹¹ Ine kãma ŋa kaa kó inei ilue si cio má walakɔ kpaasie ku ba ku mà̀m,

Domi aŋa fei aa mà̀m hai ama keeke hee ku bɔ inɛ ngbo.

¹² An kpa ideɪ kuce laalɔ ŋa. N kaa n ye gɪgɪ dulum du ŋa má.

¹³ Idei akabuu titɔ iyi Ilaaɔ wa fɔui í jɔ̀ ti takou kù ne aranfãani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bɔ ku kpa irii.

9

Kutɔɔi akabuu sinte do ti lele

¹ Si waatii akabuu sinteu wooda í weɛ si gãmei kutɔɔ, nɔ ile bi kuwai Ilaaɔ mɔ́ í weɛ si andunya. ² Ntɔi à gũ ilei aɔɔ. Inɔ sinteu à ya kpe ile kumá. Bei fitila í wa do taabu do pɛɛ iyi à jileɔ Ilaaɔ. ³ Do wajui aɔɔ minjisiau * inɔ mmue gɔ́ í wa be má iyi à ya kpe ile iyi í re do

kumá. ⁴ Bei bi kuwee iyi à ce do wura í wa, si antaɛi à ya jɔ tularɛ. Be mɔi kpakoi akabuu Ilaaɔ í wa iyi à bii do wura. Si inɔ kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi mana †. Nɔ si inɔ kpakou mɔi goloɪ Arɔɔ iyi Ilaaɔ í jɔ̀ í da koko wo í wa, do kuta ku munga anu si bii à kɔ wooda. ⁵ Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ŋau à wa. Wurai à yɔ̀ à ceɔ amaleka ŋau. À jɔ̀ ikpa ŋa í fũ í bii tengi bii à ya nikã njei kuwee na dulum. Amma a kaa ka yɔ̀kɔ ka sisi ideɪ mii ŋau ihɛ fei nsei.

⁶ Do yaase beɛbei à jile fei ndɛɛ nɔ woo wee ŋa à ya lɔ inɔ sinteu ajɔ fei a maa ce icei kutɔɔ ŋa. ⁷ Amma woo wee nlaɔ ŋu akãí í ya lɔ inɔ minjisiau adɔ do adɔ gbakã akã do njei mɛɛmu iyi í ya ceɔɔ Ilaaɔ kuwee na dulum dii ŋu takae do iyi inɛ ŋa à ce si kumà hai mà̀ ŋa. ⁸ Beɛbei Hundei Ilaaɔ wa nyisi wa iyi kpãa iyi wa bɔ inɔ ntɔ̀ iyi í re do kumá a kù cũu titã waati iyi ile sinteu í weɛ. ⁹ Iyi bei í je nwa yaasei mii iyi wa ce nsei ihɛ, domi wa nyisi wa iyi amua ŋa do mɛɛmu ŋa iyi à ya ceɔɔ Ilaaɔ kuwee ŋau kù to ku jɔ̀ idɔi inɛ iyi wa coou kú má mam mam. ¹⁰ Mii ŋau be fei wa fɔ ideɪ kuje do kumɔ do ara ku wiɛ dimi ikã ikã. Woodai ara ŋu akãí iyi Ilaaɔ í jile hee titɔɛ ku maa naa.

¹¹ Amma waati iyi Kirisi í naa, í je woo wee nla iyi í naaɔ mii jiidai ala wa nnyi. Nŋui í lɔ ile gɔ̀ iyi í la í re nɔ í sɪa

* **9:3** aɔɔ minjisiau aɔɔ sinteu í je bi ku lɔ. † **9:4** mana ije iyi Ilaaɔ í sambaa inei Izireli ŋa wa hai lele waati iyi à wa ghabuau.

í re. Kù je amanε ηαι à coo, waatō kù wa si andunya iyi à taka. ¹² Kirisi nje í lō inō iyi í re do kumáui gbakā akā hee do ajo fei, nō kù je do njei iwo ηa walakō ti ama ketε ηa. Njei ηηu takaei í lōd. Beεbei í jō à baò faaba iyi ci ya tā. ¹³ Inε ηa iyi a kù má à ya fāsi ηa njei iwo ηai do ti ketε kombo ηa do irurui ketε ηa iyi à jo, ara ηηa ku bei ku má. ¹⁴ Bii beεbei, beirei aranfāanii njei Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaō iyi kaa kui í naò Ilaaō arae bei kuwee iyi kù ne agbe. Njei á jō idō nwa ku má hai si ice nfe nfe ku ce ku ba ka yōkō ka tōo Ilaaō, ηηu iyi í je icui kuweε.

¹⁵ Na ηoi í jō Kirisi í je woo teese kpāa ku ba Ilaaō ku dī akabuu titō do amanε ηa nō inε ηa iyi Ilaaō í kpe a je tubu iyi ci ya tā iyi í ce ηηa kuwāεu. Aa yōkō a je tubuui na iku iyi Kirisi í ku, ku yaò inε ηa hai si kurara ηηa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

¹⁶ Akabuu dimi beεbe iyi í je ti tubu ku kpē, ku bei ku ce ice tilasi í gbe inε iyi í ce akabuuu ku ku titā. ¹⁷ Ntōi, a kaa ceò akabuui tubu ku kpē ice bii kù je inε iyi í ce akabuuu takae í ku, domi bii í weε si hunde akabuuu kaa ne gbugbā ku ce ice. ¹⁸ Na ηoi í ce baa akabuu sinteu, do njei à dūu. ¹⁹ Sinte Moizi í sisia inε fei wooda baa yooma fei si bei Ilaaō í jilō. Si anyii ηηu, nō í so njei ama ketε ηa do ti iwo ηa do inyi, nō í so ikū nkpa do amaawōi jii ndii isōpu, í dasi njeu nō í fāsi tiai woodau do inε fei. ²⁰ Nō í ni, iyi ihēi í je nje iyi

wa mua akabuu iyi Ilaaō í dī do inεu gbugbā. ²¹ Nō í so njeu má í fāsi ilei acōu do mii ηa iyi à ya ceò kuweeu fei. ²² Si idei wooda njei í ya jō mii nkpo ku má. Bii nje kù nikā Ilaaō kaa kpa dulum dii inε kāma. ²³ Mii ndii andunya ηau ihēi iyi à jō mii ndii lele ηau à má do kuwee dimi beεbe. Amma mii ndii lele ηa taka ηηa à ne bukaatai kuwee iyi í re do beεε.

Kuweei Kirisi í kpa idei dulum

²⁴ À mà sāa sāa iyi Kirisi kù lō ile kumá iyi amanε ηa à ce. Kù lō ile iyi í jō bi ku wa ntō ntōi Ilaaōu, amma í lōi hee lele takae nō nsei wa leekī si wajui Ilaaō na iri nwa. ²⁵ Si bei í lō be, kù je á ni í ne bukaatai koo ce kuweei arae tuuba nkpo nkpo. Woo wee nlau, inε ηηu í ya lōi adō do adō si inō iyi í re do kumá do njei mεemu gō. ²⁶ Bii í je Kirisi í lō be tuuba nkpo nkpo wo, á ye ijuukpā isε fεεfelo hai sintei andunya. Amma nsei, si waatii ankāanyiu ihē, í na arae bei kuwee gbakā akā iyi í to ku kpa idei dulum hee do ajo fei. ²⁷ Si bei Ilaaō í jileā inε fei ku ku gbakā akā ku bei ku kiitie, ²⁸ beεbe mōi Kirisi í na arae gbakā akā bei kuwee í soò dulum dii inε nkpo. Á nō ku na ku faata wa isε gbeejisia, kù je ku naa ku so dulum dii inε ηa má, amma ku ba faabai inε ηa iyi à waa degbeε ηau kú kō mam mam nii.

10

¹ Woodai Moizi idei mii ηa

iyi à jò mii jiida ɲa iyi aa na a naai wa fɔ, kù jɛ mii jiida ɲau taka ɲɲa. Na ɲɲu, inɛ ɲa iyi à waa sekeɛ si Ilaaɔ do kuwee ɲa iyi à ya maa ce dimi akā adō do adō hai nɛ kɔɔ, woodau bɛ kaa yɔkɔ ku jò a kō mam mam. ² Bii í jɛ yaasei Ilaaɔ ku tɔɔ bɛɛbɛi á jò inɛ ɲau a má wo, idɔ ɲɲa kaa yɛ taale ɲɲa nɔ a kaa nɛ bukaatai a maa ce kuwee má. ³ Amma kuweeu, í jɛ mii gɔ iyi í ya ye inɛ ɲa gigii dulum du ɲa adō do adō. ⁴ Ntɔ ntɔ, ɲɛi ketɛ do ti iwo ɲau kaa yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum.

⁵ Na ɲɲu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sɔ Ilaaɔ í ni,

Kù jɛ kuwee walakɔ amua ɲai ì bi,

Na ɲɔi í jò ì ceem ara.

⁶ Kù jɛ kuwee ɲa iyi à ya jɔ si ina fei sãa sãa
Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii inɛ ɲai á dɔɛ si.

⁷ Si anyii ɲɲu nɔ ñ ni, amu wee Ilaaɔ.

Ñ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ
Si bei à kɔ idem si tiai wooda.

⁸ Sinte titã Kirisi í ni, kù jɛ kuwee walakɔ amua ɲai ì bi.
Kù nɔ kù jɛ kuwee ɲa iyi à ya jɔ si ina fei sãa sãa walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á dɔɛ si. Do ɲɲu fei kuwee ɲa iyi wa fãau à waa cooi si bei wooda í jilɔɔ.

⁹ Si anyii ɲɲu í ni, amu wee ñ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ. Si bɛɛbɛi ì kpa irii kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasiɛ do mmuɛ. ¹⁰ Si bei Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɔ, na ɲɔi í jò aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum du wa ɲa na saabui kuweei araɛ iyi í ce gbakã akã hee do ajɔ fei.

¹¹ Woo wee fei í ya maa ce iceɛi ajɔ baa yooma fei. Nɔ tuuba nkpɔ nkpɔ kuwee akãu bei í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum. ¹² Amma kuwee akãi Kirisi í ce na irii dulum. Si anyii ɲɲu, í koo í buba si awɔ ɲɛi Ilaaɔ hee do ajɔ fei, ¹³ wa degbe ajɔ iyi Ilaaɔ á ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ. ¹⁴ Á yɔkɔ ku maa bubae si na iyi í jò amua akãui í jò inɛ ɲa iyi Ilaaɔ í ce inɛɛ ɲa à má mam mam hee do ajɔ fei. ¹⁵ Hundei Ilaaɔ mɔ wa jɛ nwa seɛdai ideu. Sinte titã í ni,

¹⁶ Aɔ Lafɛɛ í ni, akabuu iyi an ði do ɲɲa si anyii ajɔ ɲɲu wee.

An dasi woodam si idɔ ɲɲa.

An kɔɔ si lasabu ɲɲa.

¹⁷ Nɔ í ni má,

N kaa n ye gigii dulum du ɲa Do wooda ku kua ɲɲa má.

¹⁸ Debei, bii à kpa ideɪ dulum, kù nɛ a ce kuwee gɔ na iriɛ má.

Ka sekeɛ si Ilaaɔ

¹⁹ Na ɲɲu, inɛ inɛm ɲa, aa ka yɔkɔ ka lɔ si inɔ iyi í re do kumáú do idɔ ku buba na saabui ɲɛi Jesu. ²⁰ Ridoo iyi wa ganji inɛ ɲa a lɔ inɔ iyi í re do kumáú í ga si waati iyi Jesu í na araɛ. Bɛɛbɛi í nya nwaɔ kpãa titɔ iyi í jɛ ti kuweɛ. ²¹ Nɔ à nɛ woo wee nla iyi í jɛ inɛ ngboi kpasɛi Ilaaɔ. ²² Na ɲɲu, ka sekeɛ si Ilaaɔ do idɔ hai nɛ muafiti do naanɛ ku dasi hai nɛ sika, do idɔ kumáú iyi kù waa yɛ taale nwa do ara iyi à wɛ do inyi iyi í má. ²³ Ka jò ka leeki dim dim si kpãa ku cɔ iyi à waa jɛ seɛdaɛu ihɛ, domi Ilaaɔ, ɲɲu iyi í ce kuwã í jɛ ilu naanɛ. ²⁴ Ka ce laakaii ɲɛ ku

ba ka ya mua nje gbugbā iyi á jò ka bi inε ηa nò ka maa ce ice jiiida. ²⁵ Ka maà ti ka jò ideì kutótò nwa, si bei inε gò ηa à ya maa ce. Amma ka mua nje gbugbā. Bei ì ye ajoi Lafēε wa maai wa fei, beεbe mòi aa ya maa muaò nje gbugbā ηa.

²⁶ Awa iyi à mà ntò tã, bii à waa m̀osi dulum ku ce, kuwee gò kù wεε ma iyi á kpa ideì dulum, ²⁷ í gbe ka wεεò njo ka maa degbe kiitii Ilaaõ do ina nla iyi á ce nfei mbεεε ηa. ²⁸ Inε baa yooma iyi í kua woodai Moizi fei, bii amanε minji mεeta í je seεdaε à ya kpaai, a ci ya ce araareε. ²⁹ Debei, inε iyi wa donda Amai Ilaaõ wa cò njeε nfe, nje si bii Ilaaõ í dī akabuue iyi á jò lafēε ku má, nò wa bu Hundei Ilaaõ iyi wa nyisi wa didõu, i cò zaka bei mii iyi á na ku ba lafēε si ajoi kiituu á to. ³⁰ Ntò ntò, awa à mà inε iyi í fò í ni, amui an sãa inε laalò iyi í ce, amui an kpã woo ce laalò iju. Nò í ni má, amu Aõ Lafēε an kiiti inεm ηa. ³¹ Ideu í to njo nla nla bii amanε í dasi awoi Ilaaõ, nηu iyi í wεε.

³² I ye gigi mii iyi í tako í ba ηe wo ηa si waati iyi ì ye inya kumái Ilaaõ ηa, ì ba ijuukpã ηa ntò ntò amma ì leekí si dim dim ηa. ³³ Waati gò ηa à ya maa bu ηe nò à kpã ηe iju si bantumã, nò si waati gò ηa m̀ò ì ya maa mua inε gò ηa iyi à waa ye dimii wahalau be gbugbā ηa. ³⁴ Ntòì, ì ce araarei inei piisõo ηa. Iyi inε ηa à nò à gba mii ndu ηe ηa ì je ηai do inò didõ, domi ì mà ηa iyi ì ne amani iyi í re do beεre iyi í ya

maa wεε do ajò fei. ³⁵ Na nηu, i maà fūsi idò ku buba ηe awò, domi ribaε í la. ³⁶ Do ntò, í gbe i temua ηa ku ba bii ì ce idòbii Ilaaõ ì tã ηa, i ba mii iyi í ce ηe kuwãε. ³⁷ Ntòì, si bei kukoi ideì Ilaaõ wa fò í ni, Waati í gbe keeke, keekeke m̀am.

Nò inε iyi í nε ku naa á naa, kaa kpε.

³⁸ Nò inεm iyi í je dee dee, á maa wεε do saabui naanε ku dasi.

Amma bii í nyi do anyi, inεm kaa dõ do nηu má.

³⁹ Awa a kù je inε ηa iyi aa nyi do anyi a koo a ce nfe. Amma à dasi naanε nò à wa si kpãai faaba.

11

Kpãai naanε ku dasi

¹ Inε iyi í dasi Jesu naanε í mà kam kam mii iyi nηu wa cò kpãaεu nηu á baa. Í nò í mà mii iyi a kù ye do iju í wεei do ntò. ² Naanε ku dasi dimi beεbei inei tako ηa à nε, ηoi í jò kuwεε nηa í s̄laa Ilaaõ si.

³ Na naanε ku dasii, à mà iyi Ilaaõì í taka andunya do idee. Beεbei í taka mii iyi à waa ye hai si mii iyi a kù waa ye.

⁴ Na naanε ku dasii, Abeli í cea Ilaaõ kuwee iyi í nε beεre í re ti Kaēε. Na saabui naanε ku dasiε Ilaaõ takæ í jesi amuaε nò í kpoo inε dee dee. Na naanε ku dasiui Abeli wa ba wa ide ku fò hee nsei baa do iyi í ku fei.

⁵ Na naanε ku dasii Enòku kù kù, Ilaaõ í soo kù wa bi tεε, nò inε gò kù yoo do iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa je seεdaε iyi kookoosue í

dɔ̃a Ilaaɔ si. ⁶ Nɔ wee ine ɔɔ kù wɛɛ iyi kookoosue á dɔ̃a Ilaaɔ si bii kù je do naane ku dasi. Ntɔi, ine iyi wa sekee si Ilaaɔ í ne ku dasi naane iyi Ilaaɔ í wɛɛ nɔ ine ɔa iyi à waa dedee í ya sã nɔa ribae.

⁷ Na naane ku dasii, Nowee í gbɔ idei Ilaaɔ waati iyi í ni ku ce laakai si mii iyi á na ku naa iyi kù ye titã. Í jirima idei Ilaaɔ nɔ í gbɛ akɔi inyi si bii nɔu do inei kpasɛɛ ɔa fei aa ba faaba. Na naane ku dasiei í yèð taalei inei andunya ɔa nɔ Ilaaɔ í ni í je amanɛ dee dee.

⁸ Na naane ku dasii, Aburhamu í jèð kukpei Ilaaɔ nɔ í dasi kpãa wa ne ikpa ile ɔɔ iyi Ilaaɔ á náa bei tubu. Í dasi kpãa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ. ⁹ Na naane ku dasii í koo í buba si ileu bei ise mmu, si ile iyi Ilaaɔ í ceaa kuwãe. Si ilei acɔ ɔa mɔm nii í wa. Bɛɛbei mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyie, ɔa iyi Ilaaɔ í cea kuwã akãu. ¹⁰ Aburhamu í ce bɛɛbei wa degbeð ilu nla iyi icue í ne gbugbãu. Iluu, Ilaaɔi í jile yaase bei á ye, nɔi á nɔ ku maa.

¹¹ Na saabui naane ku dasii, Sara takae * í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi waatie í lɔ. Í mà iyi Ilaaɔ, nɔu iyi í ce kuwã, í je ilu naane. ¹² Bɛɛbe mɔi inemakɔ akãu be, nɔu iyi í maai iku, takue ɔa à na à kpɔ bei andaiyai lele ɔa do bei sãai ido iyi ine ɔɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiaɛ.

¹³ Si naane ku dasii ine ɔa be fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaɔ í ce nɔa kuwãeu, amma à yɔi hai jiji à coo cenkã. À fɔ iyi ɔa à je ine nɔo ɔa do hai ne ide ɔa si andunya ihɛ. ¹⁴ Ine ɔa iyi à waa fɔ bɛɛbe, à waa nyisi mam mam iyi ɔa à waa de ile iyi á je tu ɔai. ¹⁵ Bii í je à waa ce begɛi ide nɔa iyi à jè wa wo, aa ba kpãa a sinda a nyi. ¹⁶ Amma nsei à waa de ide iyi í sãa í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ɔi í ce anyɔ kù waa mu Ilaaɔ a kpoo Lafɛɛ nɔa domi í ce nɔa sɔɔlui ilu ɔɔ.

¹⁷ Na naane ku dasii, Aburhamu í jesi ku ceð Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaɔ wa cɔ laakaiɛ. Nɔu iyi Ilaaɔ í cea kuwãu, í tã sɔɔlu ku ceð ama akãeu kuwee. ¹⁸ Nɔui Ilaaɔ í sɔ wo í ni, hai bi Izaaki dimie á fita. ¹⁹ Í mà iyi Ilaaɔ í ne gbugbã ku ji ine baa hai si bale. Do ntɔ aa ka yɔkɔ ka ni í yei bei Ilaaɔ í jɔu hai si bale.

²⁰ Na naane ku dasii, Izaaki í weea Zakɔbu do Esau, í sɔ ɔa mii iyi á na ku ce.

²¹ Na naane ku dasii, Zakɔbu, waati iyi í maai iku, í weea amai Zozefu ɔa akã akã, nɔ í lókɔ si golo í tɔð Ilaaɔ.

²² Na naane ku dasii, Zozefu mɔ, waati iyi í maai iku, í fɔ idei kufitai inei Izireli ɔa hai ilei Ezibiti do bei aa cea küküi nɔu ɔa.

²³ Si waati iyi à bí Moizi, na naane ku dasii baaɛ ɔa a kù ce nɔi a kua woodai ilaaluu

* **11:11** Na saabui naane ku dasii, Sara takae Tia nwo ɔɔ ɔa à ni, na saabui naane ku dasii, Aburhamu í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi í gbɔ nɔ Sara takae í je gbɛnda.

nə à singaε zakai cukpa mεeta, domi à yε í je ama ku s̄ia.

²⁴ Na naane ku dasii, Moizi í kə a kpe n̄ju amai ama inaaboí Faraḥ waati iyi í na í la. ²⁵ Í gbasi a kpā n̄ju iju do inei Ilaaḥ ḡa aḡo do iyi n̄ju á maa wεεḋ inḋ didḥ si faayii dulum iyi kaa kpe. ²⁶ Í gbasi a yaako n̄ju bei aa na a yaako Kirisi. Wa lasabu iyi dimii yaako beεbe ku yε í ne beεre í re amanii Ezibiti, domi amanii alai wa lele.

²⁷ Na naane ku dasii Moizi í fita hai ilei Ezibiti, kù ce n̄joi idəkk̄si ilaaluu. Í leek̄ii dim dim bei mii iyi í yε inε iyi a ci ya yε. ²⁸ Na naane ku dasii í jḋ à je jingauí Iku ku kua. Nə í jḋ à fāsi n̄jei angudā ḡa si ande koofa ḡa ku ba amaleka iyi á kpa ama yemma ḡa ku maà lu amai Izireli ḡa.

²⁹ Na naane ku dasii, inei Izireli ḡa à kua Tenku Nkpau si ile ngbe. Amma waati iyi inei Ezibiti ḡa à bi a ce beεbe, inyi í je ḡa.

³⁰ Na naane ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inei Izireli ḡa à kaako iluu aḡo mεεje. ³¹ Na naane ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do inε ḡa iyi a kù jirima Ilaaḥ aḡo, si na iyi í jḋ í gba woo be ḡau do inḋ akā.

³² Mii an fə má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeḥ do ti Baraki do Samsḋo do Zεfute do Davidi do Samuēli do walii ḡau. ³³ Na naane ku dasii à je amanlu ḡau igū, à ce iyi í je dee dee, nə à ba à gba mii iyi Ilaaḥ í ce n̄ja kuwāε. À dī gεlei muusu nla ḡa, ³⁴ à kpa

gbugbāi ina nla, à ba à fita hai si awəi inε ḡa iyi à waa de a kpa ḡa do taakuba. À kua gbugbā wo, amma à na à ba gbugbā má. À waa ce n̄jo n̄ja si igū, à je dimi mmu ḡa igū. ³⁵ Na naane ku dasii, inaabo ḡo ḡa à ba inε n̄ja ḡa à jī wa hai iku.

Inε ḡo ḡa mḋ, baa do iyi à kpā ḡa iju hee à ku, a kù de aḡa a fita si, domi a waa bi aḡa a na a koo a ba kuwεε iyi í je jiida í re. ³⁶ À yaako inε ḡo ḡa mḋ nə à te n̄ja kpətəḋ. À dī inε ḡo ḡa do sесе à dasi ḡa piisḋo. ³⁷ Gḡo ḡa à ta ḡa kuta à kpa ḡa, inε ḡo ḡa mḋ à bu ḡa kiti minji, gḡo ḡa mḋ à kpa ḡa do taakuba. Inε ḡo ḡa mḋ à dī batai angudā do batai iwo à waa dabiiḋ. A kù ne nkāma, à kpā ḡa iju, à wahala ḡa, ³⁸ a kù jḋo andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ḡa. À wa si isai kuta ḡa do isai ile ḡa.

³⁹ Inε ḡau fei, à je n̄ja sεeda jiida na naane ku dasi n̄ja. Do n̄ju fei, a kù ba kuwā iyi Ilaaḥ í ceu. ⁴⁰ Ntəi, si bei Ilaaḥ í jile nwa mii iyi í ne beεre í re, kù bi inε ḡau a kḥ dee dee iyi kù je do awa aḡo.

12

Ilaaḥ Baa nwa

¹ Na n̄ju, si na iyi í jḋ woo je sεeda nkpəu be wa kaako wa, awa mḋ ka nyḋ mii iyi wa bitandi wa si kuwεε nwa do dulum iyi ci ya kpetε ku má si wa dim dim. Nə ka temua si kpāai kuwεε iyi wa degbe wa bei woo sei í ya temua si areε. ² Ka dasi laakai nwa fei si Jesu.

Hai bi tɛɛi naane ku dasi nwa wa naa, nɲu mɔi í nɔ wa kɔɔ. Í jò à kpaa si j̄i ku gaau, kù cɔ anyɔi dimii ikuu domi wa cɔ kp̄ai inɔ didɔ̄ iyi à jileaa. Nsei, wa buba si awɔ nɲei kit̄ai bommai Ilaaɔ. ³ Í jò i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bei í temua do mbɛɛɛɛ nlaɔ hee í jò ilu dulum ɲa à kpaa. I mu ideu ɲa ku ba i maà kua gbugbã ɲa, nɔ i maà mɔngɔ munya ɲa.

⁴ Inɛ, si kujabu nɲe do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titã ɲa, ⁵ nɔ ì gbeɲe idei gbugbã iyi à mu nɲe waati iyi à kɔ à ni, Amam, bii Aɔ Lafɛɛ wa kp̄ae iju, ikɔi wa nae, maà ce si atafii.

Inɛ ku maà fɔ bii wa fɔ sie ide, ⁶ Domi inɛ iyi Aɔ Lafɛɛ í bi, nɲui í ya kp̄a iju, Nɔ ku cã inɛ ɲa iyi í doo si amaɛ ɲa fei.

⁷ Na nɲu, i temua do ijuukpã nɲe domi Ilaaɔ wa ce nɲei bei amaɛ ɲa. Ama yoomai í wɛɛ iyi baaɛ ci ya kp̄aa iju. ⁸ Bii a kù kp̄a ɲe iju bei amu ɲa iyi à gbe, debɛi í kù je amai Baaba ɲa, inɛ ama seege ɲai. ⁹ Baa nwa ɲa iyi à wa ilɛ ihɛ à ya kp̄a wa iju à ya ka nɔ ka jirima ɲa. Bii bɛɛɛɛi, beirei iri ilɛ ku s̄ua Baa nwa iyi í wa leleu í nɛ ku to ku ba ka nɛ kuwɛɛ. ¹⁰ Baa nwa ɲa à ya kp̄a wa iju si waati keeke si bei í s̄ia nɲa. Amma Ilaaɔ í ya kp̄a wa iju na aranfãani nwa ku ba ka nɛ ikp̄ɛ si kumáɛ.

¹¹ Nt̄ai, bii à waa kp̄a wa iju, inɔ ku fɔi í ya je nwa titã, ci ya je inɔ didɔ̄. Amma si anyii nɲu, inɛ ɲa iyi à ba ijuukpãu nɔ à kpaasi, à ya je dee dee nɔ a je kuwɛɛ nɲa si laakai ku s̄u.

¹² Na nɲu, inɛ iyi ì waa mɔngɔ temua, i wu awɔ nɲe lele, nɔ ilugũ nɲe ɲa iyi à gbɛɛɲi ɲau i mu nɲa gbugbã ɲa. ¹³ Nɔ i cea isɛ nɲe ɲa kp̄aa iyi í munga anu ɲa ku ba ilu kute bɔɔ ɲa a maà tambɔ kute nɲa ɲau má, amma a ba iri.

Ide iyi à s̄o wa ka ce

¹⁴ I dɛ laakai ku s̄u do inɛ fei nɔ i ce kuwɛɛ iyi í má ɲa domi inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɛ Lafɛɛ bii kuwɛɛɛ kù má. ¹⁵ I ce laakai ɲa kãma nɲe ku maà na ku toa didɔi Ilaaɔ anyi, nɔ i maà je ilu inɔ ku ro ɲa, domi inɔ ku rou á na ku la nɔ ku tosi inɛ nkpɔ bei icãi j̄i í ya yɔ. ¹⁶ I ce laakai ɲa ku ba inɛ gɔ ku maà ce sakara, nɔ inɛ gɔ ku maà na ku kɔ ku mà bɛɛɛɛi mii j̄ida ɲa. Bɛɛɛɛi Esau í ce waati iyi í so yemma ku jɛɛ í taa na ije jɛɛ akã. ¹⁷ Si anyii nɲu, inɛ taka nɲe ì mà ɲa iyi í bi baa nɲu ku weea nɲu, amma í kɔaa domi kù ba kp̄aa ku kpaasi mii iyi í tako í ce baa do iyi wa dɛɛɛ do cikãaju fei.

¹⁸ Inɛ, kù je iri kuta gɔ iyi aa yɔkɔ a lui ì sekeɛ si ɲa, bei inɛi Izireli ɲa à sekeɛ si iri kutai Sinai. S̄i antai kutai Sinai ina nla nlaí í wa bɛ do kudũi iji do ilu kuku do fufu dabii, ¹⁹ do kãakãaki do ide ku fɔ nla nla. Iyi inɛi Izireli ɲau à gbɔ ide ku fɔu à tɔɔ suuru à ni ku maà ti ku ba aɲa ide ku fɔ má, ²⁰ domi à waa ce nɲoi wooda iyi í ni, ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau, baa bii mɛɛmui, aa taa kuta a kpaai. ²¹ Mii iyi à yɛ bɛ, í nɛ njo hee Moizi í fɔ í ni, njo í mum hee ñ wa n yaya.

²² Amma inɛ, iri kutai Siɔɔi ì sekeɛ si ɲa, bii ilui Ilaaɔ, nɲu

iyi í wɛɛ í wa. Iluu, nɲui í je Zeruzalemui lele, tengi bii amaleka ɲa à ya tɔtɔ nkpɔ nkpɔ do inɔ didɔ. ²³ Ì sɛkɛɛ si inɛ ɲa iyi à kɔ iri ɲa lele ɲa, aɲa iyi à je ama yemmai Ilaaɔ ɲa. Ì sɛkɛɛ si Ilaaɔ ɲa, nɲu iyi í je woo kiitii inɛ fei, nɔ ì sɛkɛɛ si inɛ jiidai tako ɲa iyi Ilaaɔ í jò à kɔ tã ɲa. ²⁴ Ì sɛkɛɛ si Jesu do nɲɛ iyi í nikãu ɲa. Jesui í je woo teese kpãa ku ba Ilaaɔ ku ði akabuu titɔ do amanɛ ɲa. Nɲɛui, wa ba wa ide ku fɔ, nɔ ideɛ í dɔ ku gbɔ í re ti Abeli.

²⁵ Na nɲu, i ce laakai ɲa í maà kɔ ku gbɔ ideɛ inɛ iyi wa ba ɲɛ ide ku fɔ ɲa. Moizi í ba inɛ ɲa ide ku fɔ si andunyau ihɛ í ni a ce laakai, nɔ inɛ ɲa iyi à kɔ ku gbɔ ideɛu a kù fita si ijuukpã. To, awa mɔ iyi à waa gbɔ inɛ iyi wa fɔ ide wa hai lelei Aɔ, beirei aa ka ce ka fita si ijuukpã bii à waa toaa anyi. ²⁶ Inɛ iyi ide ku fɔɛ í tako í jò ìlɛ í yayau, í fɔ má nsei í ni, an nyi n yaya ìlɛ má gbakã akã amma kù je ìlɛ nɲu akã, hee do lele feii. ²⁷ Iyi í ni, an nɔ n coo má gbakã akã, wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lɔ ku ba mii iyi kaa yaya ku wɛɛ.

²⁸ Na nɲu, ka saabu Ilaaɔ domi à nɛ bomma iyi kaa yaya nɔ ka tɔɛ si bei í bi, ka mà beɛɛɛ nɔ ka jirimæ. ²⁹ Ntɔi, Aɔ Lafɛɛ nwa í yɛi bei ina iyi í ya ce nfei mii ɲa.

13

Mii iyi aa ka ce ka dɔa Ilaaɔ si

¹ I ya temua si kpaasi woo dasi naane ɲa ku bi. ² I ye gigi iyi í sɫa i ya yaaɛ inɛ njoo ɲa,

domi inɛ ɲa iyi à waa ce beɛbe, gɔgɔ ɲa ɲa à yaaɛ amaleka ɲa a kù mà. ³ Nɔ i ya ye gigi inɛ piisɔɔ ɲa bei mii iyi à mu inɛ mɔ piisɔɔ ɲa. I ye gigi inɛ ɲa iyi à waa ye ijuukpã bei mii iyi inɛ taka ɲɛ i ye ijuukpã ɲa.

⁴ I jò mɔkɔ do abo baa yooma fei ku mà beɛɛɛ abɔdɔ nɔ a leeklɔ nɲɛ dim dim domi Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa iyi à waa sũd nɲɛ hai ce abɔdɔ do inɛ ɲa iyi à waa ce sakara.

⁵ I maà ti i jò kubii fia ku mu ɲɛ. I jò iyi ì nɛ ku ce ɲɲɛ zaka, domi Ilaaɔ í ni, n kaa n jòɛ pai, n kaa n nɔ n fũ sie awɔ baa ajɔ gɔ. ⁶ Na nɲu, aa ka yɔkɔ ka cã gɛndɛ ka ni,

Aɔ Lafɛɛ í je inɛ iyi á sobim.

Njo kù waa mum.

Mii amanɛ á yɔkɔ ku ceem.

⁷ I ye gigi woo cuai tako ɲɲɛ ɲa, inɛ ɲa iyi à tako à sisi ɲɲɛ ideɛ Ilaaɔ. I lasabuð aranfãani iyi kuwɛɛ ɲa í naaɔ wa, nɔ inɛ mɔ i sisi naane ku dasi ɲa ɲa. ⁸ Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do nnyi hee do ajɔ fei. ⁹ I maà ti i jò a fa ɲɛ si kukɔsi ikã ikã, domi í sɫa idɔ nwa ku maa leeklɔ si didɔi Ilaaɔ, ku maà je si iwɔi ije ku je ɲa. Inɛ ɲa iyi à waa too kpãau be fei a kù ba aranfãaniɛ kãma.

¹⁰ Awa à nɛ bi kuwee gɔ nɔ woo wee ɲa iyi à waa ce ice si ìlɛ kumáú a kù nɛ kpãa a je ijei kuweeu. ¹¹ Í yɛi bei kuwee iyi woo wee nlau í ya ce. Í ya lɔð nɲɛi mɛɛmu ɲau si inɔ iyi í re do kumáú ku ceð kuwee na dulum dii amanɛ ɲa. Amma inɲai mɛɛmuu takæ, angulei iluui à ya koo a joo. ¹² Na ɲɔi í jò Jesu mɔ, waati iyi

í bi ku jò inɛ ɲa a má do njei nɲu takæ, í jò a kpaɔ angule. ¹³ Na nɲu, ka bɔ bi titɛɛ angule bɛ, ka jɛsi à donda wa bei a dondaɛ, ¹⁴ domi a kù nɛ ilu gɔ si ilɛu ihɛ iyi á maa wɛɛ hee do ajɔ fei. Ilu iyi wa naa nɲui à waa dɛdɛ. ¹⁵ Do saabuɛ ka maa saabu Ilaaɔ, waatɔ ka ya fɔ do gɛlɛ nwa mii iyi í ce si wajui inɛ ɲa. Nɔ saabuu kú jɛ bei kuwee iyi à waa ceaa waati kãma fei. ¹⁶ I maà gbeje jiida ku ce, nɔ i ya maa sobi nje ɲa, domi dimii kuwee bɛɛbɛ í ya dɔa Ilaaɔ si.

¹⁷ I gbɔ ideɛ woo cua nɲɛ ɲa nɔ i sũ nɲa iri ilɛ, domi à waa cɔ baanii hunde nɲɛ si na iyi í jò Ilaaɔ á na ku bee ɲa ideɛ. I ce bɛɛbɛ ɲa ku ba a coo do inɔ didɔ, ku maà ti ku jɛ do inɔ ku fɔ. Bii à coo do inɔ ku fɔ, kaa ce nɲɛ aranfaani kãma.

¹⁸ I ya ce nwa kutɔɔ ɲa. À mà kam kam iyi idɔ nwa kù waa yɛ taale nwa domi à bi ka ce isɛɛnɛ nwa dee dee si mii fei. ¹⁹ Iyi n wa n tɔɔ nɲɛ ntɔ ntɔ, nɲui í jɛ i ce kutɔɔ Ilaaɔ ku jò n baa nɲa nɲa bi tu nɲɛ má.

Kutɔɔ

²⁰ Lafɛɛ nwa Jesui í jɛ Woo degbe iyi í re. Na njeɛ iyi í nikã, í jilɛ nwa akabuu titɔ iyi ci ya tã. Na nɲu Ilaaɔ ilu laakai ku sũ, nɲu iyi í dedɛɛ hai si bale, ²¹ ku mu nɲɛ gbugbã i ceò daa jiida ɲa ku ba i ce idɔɔbiɛ. Nɔ ku ce si nɲɛ mii iyi á dɔaa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku jɛ ti Jesu Kirisi hee do ajɔ fei. Ami.

²² Inɛ inɛm ɲa, n wa n tɔɔ nɲɛ i jò i gbɔ ideɛ gbugbã ku mua iyi n kɔ nɲɛ wa si tiau ihɛ do temua, domi kù sɔ. ²³ N bi i mà ɲa iyi à da Timotee inɛ nwau hai piisɔɔ. Bii í to wa nɲa, an naaɛ wa bi tu nɲɛ.

²⁴ I ce woo cua nɲɛ ɲa fei fɔɔ hee do inɛ ɲa iyi à jɛ ti Ilaaɔ fei. Woo dasi Jesu naanɛi ilei Itali ɲa à ce nɲɛ fɔɔ.

²⁵ Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ fei.

Tia iyi Zaaki í kò

Zaaki í ce ña fò

¹ Amui Zaaki woo ce icei Ilaaḥ do ti Lafḗḗ Jesu Kirisi.

Ñ ce dimii Zuifu maateoji ña iyi à fangaa si andunya fei fò.

Naane do bisi

² Kpaasim ña, dimii laakai ku cò iyi á naa si ñe fei i ya jò ku je ññe inò didḥ nla nla, ³ domi ì mà ña, bii Ilaaḥ wa cò laakai naane ku dasi ññe nò i kù mǎngò ña á bí ññe temua.

⁴ Amma i jò temua ññeu ku ce icee sãa sãa ku ba i je ine ña iyi à jla nò à kḥ, nò nkãma kù gbe ññe má. ⁵ Do ññu fei bii bisi í na wa gaizia ine akã ññe gò, ku tḥ Ilaaḥ, ññu iyi í ya mua ine fei do inò akã, kù ne kugbagba.

⁶ Amma lafḗḗ ku ce kutḥ do naane, ku maà sika sika, domi ine iyi wa sika sika í yei bei inyii tenku iyi fufu wa yaya bii fei. ⁷ Ine dimi beɛbe ku maà tamaa mà ññu á ba ngògò hai bi Aḥ Lafḗḗ, ⁸ domi í je ilu idò minji iyi kù waa too kpãa akã si kuwɛɛɛ.

Are do fia ku ne

⁹ Í siã ilu are woo dasi Jesu naane ku tḥ fufu si na iyi í jò Ilaaḥ í soo lele. ¹⁰ Ilu fia mò ku tḥ fufu na irii kukayee domi á na ku lò bei kokoi jli. ¹¹ Bei inunu í ya dede do inya gbãa nò ku jo wua ku gbe, nò kókou ku cuku kusiaɛ ku tã, beɛbe mòi ilu fia á na ku wó bei kokoi jli si aninii icee.

Laakai ine ku cò do kulele

¹² Ilu inò didḥi ine iyi í yòkò í leeki dim dim si waati iyi Ilaaḥ wa cò laakaɛ, domi si anyii laakai ku còu á ba ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aḥ Lafḗḗ í wàḥ ine ña iyi à buu. ¹³ Bii à waa lele ine gò do laalò ku maà ti ku ni Ilaaḥi wa lele ññu. A ci ya lele Ilaaḥ do laalò, beɛbe mòi ññu takaɛ ci ya lele ine gò do laalò. ¹⁴ Amma waati iyi binei ine í faa í muu, ññu bei í je kulele. ¹⁵ Si anyie, bii binɛu í na í la, dulum nii á bí. Bii dulum nòu í ce ice sie í tã nò ku bí iku.

¹⁶ Baakḥm ña, i maà ði iju ññe. ¹⁷ Amua jiiida do amua ku sía baa yooma fei hai lelei Aḥi í ya naa. Wa naai hai bi Ilaaḥ Baaba, ññu iyi í ce inya kumái lele ña. Ilaaḥ ci ya kpaasi nò ilu kuku kù wa sie. ¹⁸ Si idòɔbie, í bí wa ise gbeejisia do saabui ide ntæ ku ba hai si ine ña iyi í taka fei ka je bei amaaɛe sinte ña iyi à je tɛɛ.

Kugbò do kuce

¹⁹ Baakḥm ña, ì mà ideu ihè tã ña. Na ññu, í sía ine fei ku ya saku ku gbòḥ ide, nò ku maà ya saasaḥ ide ku fò, nò idæ ku maà ya kḥ gbãa gbãa. ²⁰ Kù sía idoi ine ku ya kḥ gbãa gbãa domi kù je do idòkḥi amanɛ á ceò mii iyi í je dee dee si wajui Ilaaḥ. ²¹ Na ññu, i nyò andi mii iyi í je riisi do laalò fei ña. Nò i gba ide iyi Ilaaḥ wa gbḗ si idò ññe ña do ara kukaye, domi ideui á yòkò ku faaba ñe.

²² I maà jò í leekiḥ ide ku gbò ññu akã, amma i ya ceò ice ña. Bii kù je beɛbe, ì waa ði ijuu ara ññe ñai. ²³ Ntḥ ntḥ, ine iyi í gbò ideu nò kù waa ceò ice, í yei bei mòkò gò iyi wa cò araɛ si digi.

24 Iyi í cə digiu í tã nɔ́ í sinda wa ne, tengi be gbakã nɔ́ í gbeje bei arae í ye. 25 Amma ine iyi á je ilu inɔ́ didɔ́ si mii iyi wa ce fei nɔ́ui í je ine iyi wa cio wooda do laakai nɔ́ wa jirimae do temua. Nɔ́ bii í gbɔ́ ideu ci ya gbeje nsei nsei amma í ya ceò icei. Lafɛe á je ilu inɔ́ didɔ́ si na iyi í jò woodau í je dee dee nɔ́ á nya ine.

26 Ine iyi wa tamaa nɔ́ui wa too kpãai Ilaaɔ́ nɔ́ kù waa nɔ́ amee, lafɛe wa sɔa arae iboi. Kpãai Ilaaɔ́ ku tooe ngbei. 27 Kpãai Ilaaɔ́ ku too iyi í má nɔ́ kù ne riisi kãma iyi Ilaaɔ́ Baaba í jilɔ́ si í je ntɔ́, nɔ́ui í je ine ku ya ce araarei kɔyɔ́ ɔ́a do jaaɔ́ ɔ́a iyi à waa wahala, nɔ́ ku mà arae ku mu si laalɔ́ yaamɔ́i andunya.

2

Maà ya cə bei amanɛ ɔ́a à reò nje do beere

1 Kpaasim ɔ́a, inje iyi ì dasi Lafɛe nwa Jesu Kirisi naane, nɔ́ui iyi í je ilu amboe, i maà ya jò naane ku dasi nje ku tɔtɔò beerei ine ɔ́a ku cə. 2 Yaase gɔ́ wee. Ilu fia gɔ́ iyi í ne ibɔ́ jiiida do leɛawɔ́i wura í naa si kutɔtɔɔ nje. To, wee, ilu are gɔ́ mɔ́ í naa be do ibɔ́ ku gae. 3 Bii ì jirima ilu ibɔ́ jiidau ɔ́a nɔ́ ì ni ku buba si kitai ine nla ɔ́a, nɔ́ ì sɔ́ ilu areu mɔ́ ì ni ku leeki ihɔ́, walakɔ́ ku buba ile, 4 ì waa cə bei ine ɔ́a à reò nje do beere ɔ́ai. Nɔ́ ì waa kiiti ine ɔ́a mbe do lasabu iyi kù je dee dee.

5 Baakɔ́m ɔ́a, i gbɔ́. Ine ɔ́a iyi à je ilu are si andunyau ihɛi Ilaaɔ́ í cica ku ba naane nɔ́a ku

la nɔ́ a baò bommae iyi í wãò ine ɔ́a iyi à buu. 6 Amma inje, ì ya donda ilu are ɔ́ai. Wee ilu fia ɔ́ai à waa kpã nje iju nɔ́ aɔ́ai à ya bɔò nje ile kiiti, mà iboi. 7 Aɔ́ai à ya maa nya cɔ́i iri jiiida iyi Ilaaɔ́ í mu nje.

8 Kukɔ́i idei Ilaaɔ́ í ni, bi ine mmu bei ì bi arae. Ntɔ́ ntɔ́, mii jiidai ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaɔ́u be ɔ́a. 9 Amma bii ì waa cə bei ine ɔ́a à reò nje do beere ɔ́a, dulum nii ì waa ce ɔ́a nɔ́ woodai Ilaaɔ́ á ye taale nje domi i kù waa jirimae ɔ́a. 10 Ntɔ́ ntɔ́, ine iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bebei fei ngbei. 11 Ine iyi í ni, i maà ce sakara, nɔ́ui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na nɔ́ui, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai. 12 Na nɔ́ui, i ya fɔ́ ide nɔ́ i ya ce bei ine ɔ́a iyi wooda iyi í ya nya ine á kiiti. 13 Ine iyi kù ne araarei kpaasi, Ilaaɔ́ á kiiti nɔ́ui mɔ́i kaa ce araare. Amma ine iyi í ne araarei kpaasi ɔ́a á je igù si aɔ́i kiitiu.

Naane ku dasi do ice ku ce

14 Kpaasim ɔ́a, riba yoomai amanɛ í ne bii í ni nɔ́ui í je woo dasi naane nɔ́ kù waa ce kookoosue. Naaneu be á faaba lafɛe? 15 Bii ine gɔ́ nje, inemakɔ́ walakɔ́ inaabo gɔ́ í ne arei jaae, nɔ́ kù ne baa ije iyi á je, 16 nɔ́ ine gɔ́ nje ku ni, ka sukudɔ́, i ya je i yo, maà jò tütü ku kpaɛ, bii kù muua bukaatai mii iyi í ne, sukudɔ́i mii wa niaa. 17 Bebe mɔ́i, naane ku dasi iyi a kù waa ye kookoosue, naaneu ngbei.

18 Ine gɔ́ á yɔ́kɔ́ ku ni, ine ihɛ́ í dasi naane, ine ihɔ́ mɔ́

wa ce kookoosue. Amma amu an jεaa n ni, nyisim naane ku dasie iyi kù je do kookoosu, nò amu mò n nyisi naane ku dasim do kookoosue. ¹⁹ Kù je ì dasi naane iyi Ilaaḍ akāi í wεε? Í s̄la. Baa inei inòoko ḡa mò à mà bεεbe nò à waa yaya do njo. ²⁰ Amma awò iyi i kù ne laakai, ì bi n nyisie iyi naane ku dasii ine gò iyi kù waa ce kookoosue, ngbei? ²¹ Bala nwa Aburhamu í je dee dee si wajui Ilaaḍ na kookoosue iyi í ce, si iyi í jesi nḡu ku saka amae Izaaki ku ceàò Ilaaḍ kuwee. ²² I kù ye naane ku dasii Aburhamu nje do kookoosue wa too njei ba. Naane iyi í dasi í bàà í kḵ na kookoosue iyi wa ce. ²³ Bεεbei kukoi idei Ilaaḍu í ce iyi í ni, “Aburhamu í dasi Ilaaḍ naane, nò do saabui naaneu Aḵ mò í kàa si ine dee dee”. Nò à waa kpoo kpaasii Ilaaḍ. ²⁴ Debei amanε í ya je dee dee si wajui Ilaaḍi na saabui kookoosue iyi wa ce, kù je na naane iyi í dasi nḡu akā.

²⁵ Bεεbe mòi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í je amanε dee dee si wajui Ilaaḍ na kookoosue si na iyi í jḵ í gba Zuifu woo be ḡau si kpasεε nò í nya ḡa do kpāa mmu. ²⁶ Nḵi í jḵ à ni ara iyi kù ne hunde, ara ikui. Bεεbe mòi naane ku dasi iyi kù waa ce kookoosue naane ikui.

3

Idei ame

¹ Kpaasim ḡa, i màà dε i kpò inje iyi ì waa bi i maa kò ine ḡa si idei Ilaaḍ, domi ì mà ḡa, awa iyi à waa kò ine ḡa si cioi idei

Ilaaḍ, Ilaaḍ kaa ce araare nwa si kiitie. ² Si mii nkpoi awa fei à ya ka rara. Ine iyi kù waa ce kurara si ide ku fòε, lafεε ine ku j̄lai nò í ye bei ine iyi í dasi araε fei arezem. ³ Bεεbe mòi à ya ka dasi arezem si geleì aḵ ḡa ku ba a jirima wa, ka bei ka yòkò ka bḵò ara nḡa bii à bi. ⁴ Nò i ya cò akoi inyi má ḡa, do bei à lau fei nò fufu jiida wa ce í ya tale ḡai, amma do falafili keeke gòì woo nyimbo akòu í ya bḵòε bii í bi. ⁵ Bεεbe mòi ame í je mii keeke si ara, amma í ya tḵò fufu si mii nla.

I cò bei ina nyenyε í kere í to, amma do nḡu fei á yòkò ku jo agbo nla nla. ⁶ Bεεbe mòi ame í ye bei ina. Nḡui í je laalo nla nla. Nḡu mò ikḵ akāi ara nwai, nò í ya beje ara nwa fei bei ina, domi laalo iyi í ya ce í yei bei inai ala. ⁷ Amanε á yòkò ku kāmia inḡai sako ikā ikā fei, do yei ḡa do mii ku cā ile ḡa fei do mii ndii inò inyi ḡa, í nò ḡa t̄a m̄m de. ⁸ Amma ine kāmā ci ya nò amεε. Mii laalo gòì iyi ine gò kaa yòkò ku kāmia, Í ne aḵ ntò ntò ku kpa amanε. ⁹ Do amei à ya ka saabuḵ Baaba Lafεε nwa, nò do nḡui à ya ka ceekpeḵ ine ḡa iyi Ilaaḍ í taka bei nḡu takae. ¹⁰ Nò hai si gele akāu bei idei saabu do ikpe í ya fita. Inje kpaasim ḡa, kù s̄la ku je bεεbe. ¹¹ Isḵ akā kaa yòkò ku ne inyi didḵ do inyi laalo ajḵ. ¹² Bεεbe mòi kpaasim ḡa, i jḵ i mà ḡa iyi j̄li ndii figi kaa so olivi, nò j̄li ndii rezεε mò kaa so figi. Bεεbe mòi i kaa yòkò i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

13 Yoo n̄jei í ne kumà do bisi. Bii laf̄e í ne bisii do nt̄o, kú j̄ò a ȳò si is̄ene j̄idae do si kookoosu ña iyi wa ce do ara ku kaye. 14 Amma bii ì waa ce igu yaam̄o do n̄je ku w̄ã, maà t̄o fufu, maà s̄a nt̄o ibo, 15-16 domi tengi bii igu do n̄je ku w̄ã í wa, bei daa b̄eteke do kuce laal̄o fei í ya wa. Dimii bisi b̄ebe kù waa naa hai lele. Ine n̄ju be ti andunyai, do ti id̄obii amane, n̄o hai bi Seetam nii wa naa. 17 Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte tit̄ã í má. Si anyie ine iyi í ne bisiu í ya bi ine ña a ne anu ak̄ã, í ya maa mu arae, n̄o í ya bi n̄ju ku ce mii iyi á d̄õa ine ña si. Í ya ne araare n̄o í ya ce ice j̄ida. Ci ya na kubi nt̄o, kù n̄o kù ne muafiti. 18 Ine ña iyi à waa de anu ak̄ã à ya ce kuw̄ee ña feii si laakai ku s̄u. Laakai ku s̄u í yei bei dimi iyi à waa gb̄e n̄o mii iyi aa na a da n̄jui í je kuw̄ee dee dee.

4

K̄odeei andunya

1 Mii í ya naaò kak̄o do ija wa si aninii n̄je. N̄ju be wa naai hai si k̄odeei mii nk̄p̄o iyi wa ba id̄o n̄je ku ja. 2 Í bi í ne nḡo iyi í kaa ȳk̄o í ba ña, ño í ce ì ya bi ine ku kpa ña. Ì waa ce k̄odeei mii iyi í kaa ba ña, ì waa ce kak̄o do ija in̄e duus̄o. I kù ne mii iyi ì bi ña domi í ci ya t̄o Ilaā ña. 3 N̄o baa bii ì t̄o Ilaā ña kaa ba ña domi do kurarai ì waa t̄o ña. Mii iyi ì waa t̄o ña irii faayii ara n̄jei. 4 In̄e iyi í kù leek̄o ine ak̄ã ña, í kù mà ña iyi bii ì

bi andunya, mb̄ei Ilaā ñi ì ya je ña? Ine iyi í bi andunya, mb̄ei Ilaā ñi í ya je. 5 I maà tamaa si nḡbei kuk̄o idei Ilaā wa f̄o í ni, Ilaā í bi Hunde iyi í da nwa si do igu. 6 Amma Ilaā ñi í ya mu nwa did̄o iyi í la í re. N̄o b̄ebe kuk̄o idei Ilaā wa f̄o í ni, Ilaā kù wa anyii ilu faau ña amma woo kaye ara ñai wa mua did̄o. 7 Na n̄ju, í s̄ua Ilaā ñi iri il̄e. I k̄osi Seetam á sa n̄je ku j̄i. 8 I s̄eke si Ilaā ño n̄ju m̄o ku s̄eke si ñe wa. In̄e ilu dulum ña, í w̄o aw̄o n̄je. N̄o í f̄uta id̄o n̄je, in̄e ilu id̄o minji ñau. 9 I j̄ò í w̄ee do in̄o kuf̄o ña, í buba ḡoowo n̄je do kukpata. I j̄ò anyi n̄je ku kpaasi do kukpata, n̄o in̄o did̄o n̄je ku je n̄je in̄o kuf̄o. 10 I kaye ara n̄je si wajui Āo Laf̄e n̄o ku so ñe lele.

Maà kiiti kpaasie

11 In̄e kpaasim ña, í maà ya s̄o n̄je laal̄o ña. Ine iyi wa s̄o kpaasie laal̄o, laalo woodai wa f̄o. Ine iyi wa kiiti kpaasie, woodai wa kiiti. Wee, bii ì waa kiiti woodau í kù je ine iyi wa jirimae, amma ì jile arae si aḡbei woo kiituu. 12 Ilaā ñu ak̄ã wa na wooda, n̄jui í n̄o í je woo kiiti. N̄ju ak̄ã á ȳk̄o ku faaba ine, n̄jui á n̄o ku ȳk̄o ku ce ine nfe. Beirei aw̄o ì ye ì waa kiitiò kpaasie ña.

Maà t̄o fufu

13 In̄e iyi ì ya maa ni, nnyii walak̄o ala aa ka b̄o ilu ih̄o ka ce s̄ia b̄e zakai ad̄o ak̄ã ku ba ka ba fia, í de it̄i í gb̄o iyi ñ wa n f̄o nsei. 14 I kù mà bei ala n̄je á ye. Mii kuw̄ee n̄je í je. Kuw̄ee n̄je í yei bei buk̄o iyi á t̄o ñe nsei

nsei nɔ ku fangaa ma. ¹⁵ Ide iyi í jɔ i fɔ ɲa wee, i ya ni ɲa, bii Ilaaɗ í bi aa ka wɛɛ, aa ka nɔ ka ce iyi ihɛ walakɔ aa ka ce iyi ihɔ. ¹⁶ Amma nsei ì waa tɔɔ fufu ì so ara nɲe lele. Dimii faau bɛɛbɛ fei kù sɪa. ¹⁷ Bɛɛbɛi inɛ iyi í mà mii iyi í jɛ jiida nɔ kù waa coo wa dasi araɛ dulum nii.

5

Laabaau iyi à sɔ ilu fia ɲa

¹ Nsei, inɛ ilu fia ɲa, i gbɔ iyi ñ wa n sɔ ɲɛ. I kpata í cã kpokpo ɲa na wahala ɲa iyi aa naa si ɲɛ! ² Amani nɲɛ ɲa í sãmi, nɔ tütü ɲa à jɛ ibɔ nɲɛ ɲa má. ³ Wura nɲɛ ɲa do isɔ fãfã nɲɛ ɲa fei à mu atɛ. Atɛ ku mu nɲaui á jɛ sɛɛda si ɲɛ nɔ ku ɲɔ ara nɲɛ bei ina. Ì ko amani ì tɔtɔɛ ɲa si waatii ankãanyiu ihɛ. ⁴ Wee i ci ya sãa woo da amaajɛ nɲɛ ɲa fia ɲa. I cɔ inɔ kufɔ ɲa ɲa! Anu ku dɔi inɛ ɲau í to hee si itii Aɗ Lafɛɛ ilu gbugbã. ⁵ Ì ce kuwɛɛ nɲɛ ɲa si andunya do amani nla nla do faayi. Ì jɛ ì ce kaato bei angudã iyi aa bɔð asɔ laga ɲa. ⁶ Ì yɛ taalei inɛ dee dee ɲa ì kpa ɲa ɲa, a kù nɔ a kù kɔð ara ɲa.

Temua do kutɔɔ

⁷ Kpaasim ɲa, inɛ fei i yɔkɔ temua ɲa hee Lafɛɛ koo nyið wa má. I cɔ bei woo logoo i ya temua ku maa cɔ ilɛɛ hee amaajɛ koo jɪað. Temuai í ya ce ku yɛð ijɪ sinte hee do ti ankãanyie fei. ⁸ Inɛ mɔ i yɔkɔ temua ɲa, i jɔ idɔ nɲɛ ku leekɪ dim dim ɲa, domi kunaai Lafɛɛ í maai wa mbɛ.

⁹ Inɛ kpaasim ɲa, i maà ya yɛ taalei nɲɛ ɲa ku ba Ilaaɗ mɔ ku maà na ku yɛ taale nɲɛ. Woo kiiti wee wa to wa, wa bi ku lɔ wa. ¹⁰ Inɛ kpaasim ɲa, i ye gigii walii ɲa iyi à fɔ ide wo do irii Lafɛɛ. I sɪsɪ temua ɲa iyi à ce si ijuukpã ɲa. ¹¹ Aa ka yɔkɔ ka ni ilu inɔ didɔ ɲai domi ngu ɲa à yɔkɔ temua. Ì gbɔ temuai Zɔɔbu ɲa, nɔ ì mà mii iyi Aɗ Lafɛɛ ilu araare si jiida ku jɛɛ í ceaa ɲa si anyii wahalaɛ.

¹² Inɛ kpaasim ɲa, iyi í re mɔm, i maà ya ceekpe do lele ɲa wala do ilɛ wala do ide mmu gɔ. Bii ntɔi, ni ntɔi, bii ibo mɔi ni iboi, ku ba i maà na i dasi kiitii Ilaaɗ ɲa.

¹³ Wahala í ba inɛ gɔ nɲɛi? Ku ce kutɔɔ. Inɔi inɛ gɔ nɲɛ wa dɔi? Ku saabu Ilaaɗ do iri ku kɔ. ¹⁴ Inɛ akã nɲɛ wa ce bɔɔi? Ku kpe inɛ ngboi igbei inɛi Jesu ɲa, aɲai aa jɔaa ikpo si iri do irii Lafɛɛ nɔ a ceaa kutɔɔ. ¹⁵ Kutɔɔ do naaneu á yɔkɔ ku faaba bɔɔu. Aɗ Lafɛɛ á muaa baani, bii í nɔ í ce dulum nii á kpa idei dulum deɛ. ¹⁶ Na nɲu, inɛ fei i ce tuubai dulum du ɲɛ si wajui nɲɛ ɲa nɔ i ya cea nɲɛ kutɔɔ ɲa ku ba i ba iri ɲa. Kutɔɔi inɛ dee dee í nɛ gbugbã nla nla. ¹⁷ Elii amaneɪ bei awa mɔ. Í ce kutɔɔ ntɔ ntɔ ijɪ ku maà rɔ, ijɪu í nɔ í leekɪ zakai adɔ mɛɛta do cukpa mɛɛfa. ¹⁸ Si anyii nɲu nɔ í ce kutɔɔ má nɔ Ilaaɗ í jɔ ijɪ í rɔ nɔ í jɔ ijɛ í fita si ilɛ.

¹⁹ Inɛ kpaasim ɲa, bii inɛ gɔ nɲɛ í jɪð ntɔ nɔ kpaasi gɔ í baɛ wa si kpãai ntɔ, ²⁰ i mà ɲa, inɛ iyi í baàð ilu dulum wa hai si

kpãa laalɔ bii í wa wo, í faaba
hundeɪ ilu dulum nɔui hai si
kpãai iku, nɔ ɪlaaɔ á kra ideɪ
kurara nkpɔ nkpɔɛ.

Tia sinte iyi Piεε í kɔ

Piεε í ce ηa fɔ

¹ Amui Piεε woo bei Jesu Kirisi.

N̄ kɔ n̄ηe tiau ihēi, in̄e iyi Ilaaḡ í cica nɔ ì fangaa ì je ise mmu ηa si ilei Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini. ² Ilaaḡ Baaba í cica ηei si bei í dasi idɔ n̄ju ku ce. Nɔ ì je in̄e ηa do saabui Hundee, ku ba í jirima Jesu Kirisi ηa nɔ n̄ηe ku we ηe.

Didḡ do laakai ku sū ku kɔḡsi si kuwεε n̄ηe.

Kpāa ku cɔ iyi í je ti kuwεε

³ Ka saabu Ilaaḡ, Baai Lafēe nwa Jesu Kirisi. Si araare nlae, í jò kujji Jesu Kirisi wa hai si bale í bí wa ise gbeejisia. Si beεbe í mu nwa kpāa ku cɔ iyi í je ti kuwεε. ⁴ Nɔ í jile nwa tubu iyi kaa beje, kaa riisi, nɔ kuslae kaa tā. Tubuui à jile n̄ηe lele, ⁵ in̄e iyi gbugbāi Ilaaḡ wa degbe do saabui naane ku dasi, aa ba faaba mam mam ηa. Faabau Ilaaḡ í ce sɔlue ku nyisi ηe si ajoí ankāanyiu.

⁶ Na ηoi í jò ì ya ne inɔ didḡ nla nla ηa, baa bii í je ì wa si inɔ ku fɔ nsei ηa si waati keeke, si laakai ku cɔ dimi ikā ikā. ⁷ Naane ku dasi n̄ηe í ne beere ntɔ ntɔ í re wura, domi wura á na ku tā. Do n̄ju fei, do inai à yɔɔ à nya riisiε. Beεbe mɔi, Ilaaḡ wa cɔ laakaii naane ku dasi n̄ηe ku ba ku mà gbugbāe. Nɔ aa ba saabu do yiiko do beere ηa waati iyi Jesu Kirisi

á faata wa. ⁸ Ì buu baa do iyi í kù yɔɔ ηa. Ì dasiε naane baa do iyi í kù yɔɔ titā ηa. N̄oi í jò ì weεḡ inɔ didḡ nla nla ηa iyi í ne amboe hee í kpeḡḡ ku fɔ do gele. ⁹ Ì weεḡ inɔ didḡ nla nla ηa si na iyi í jò ì waa ba ribai naane ku dasi n̄ηe, iyi í je faabai hunde n̄ηe.

¹⁰ Si ideí faabau ihē walii ηa iyi à ce walii si gāmei didḡ iyi Ilaaḡ í jile n̄ηe à ce kudede jiida jiida ku ba a mà yaaseε.

¹¹ Hundei Kirisiu í wa si ηa nɔ í s̄ḡ ηa do njuma iyi Kirisi á ba ijuukpā, nɔ si anyie á ba amboe. Nɔ à ce himma ku ba a mà waatiu do kpāa iyi wa fāau. ¹² Ilaaḡ í sisia walii ηau í ni ide iyi n̄ju í s̄ḡ ηau kù je ti aηa taka n̄ηa, tu ηei. Nsei woo sisi laabaau jiida ηau à waazo n̄ηe nɔ ì gbɔ ideu ηa. À fɔ ideí do gbugbāi Hundei Ilaaḡ iyi à be wa hai lele. Nɔ amaleka ηau taka n̄ηa à waa bi a mà yaasei ideu.

Ka leekí si kuwεε iyi í má

¹³ Na n̄ju, i ce laakai ηa. I mu ara n̄ηe ηa, nɔ i dàsi kpāa ku cɔ n̄ηe fei si didḡ iyi aa na ηe si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁴ Ijò ì je bei amu ηa iyi à ya gbɔ ide nɔ i maḡ ti í jò kɔdeε iyi í ya tako i maa ce ηa wo si waati iyi í kù mà ngɔgɔ ηa kú maa neḡ ḡe. ¹⁵ Amma í jò iseεne n̄ηe ηa fei ku má, bei Ilaaḡ í má, n̄ju iyi í kpe ηe. ¹⁶ Ilaaḡ takae í fɔ si kukɔε í ni, í jò kuwεε n̄ηe ku má, domi amu takam ñ má.

¹⁷ Ilaaḡ, n̄ju iyi ì ya kpe Baaba ηa si kutɔɔ n̄ηe, n̄ju í je in̄e iyi á kiiti in̄e fei si bei in̄e fei í ce nɔ kaa cɔ ijui in̄e

gɔ. Na nɲu, waati iyi í gbe nɲe si andunya i jɔɔ do jirima ɲa. ¹⁸ Bala nɲe ɲa à jò nɲe tubui kuwɛɛ nfe nfe. Nɔ inɛ taka nɲe ì mà ɲa iyi à ya ɲei hai si kuwɛɛu. Kù je do isɔ fufū walakɔ wura iyi á na ku tã à ya ɲeð. ¹⁹ Aawo, à faaba ɲei do nɲe ilu beɛɛɛi Kirisi, nɲu iyi í ye bei angudã kuwee hai ne leebu nɔ kù ne riisi gɔ. ²⁰ Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ í cica Kirisiu, amma í nyisi arae si waatii ankãanyiu ihẽ na aranfãani nɲe. ²¹ Na saabuɛi ì dasi Ilaaɔ naane ɲa, nɲu iyi í dedeɛ hai si bale nɔ í muaa amboe ku ba naane ku dasi nɲe do kpãa ku cɔ nɲe ku wa si Ilaaɔ.

²² Nsei, si ntɔ ku jirimai ì fūuta idɔ nɲe ɲa ku ba kubii kpaasi woo dasi naane ɲa iyi ì ne ɲa ku maà je do muafiti. Na nɲu, i bi nɲe ntɔ ntɔ do idɔ nɲe fei ɲa. ²³ Í sɪa i ce beɛbe ɲa si na iyi í jò à bí ɲei ise gbeejisia, nɔ kù je do dimi iyi á ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í je ideɛ Ilaaɔ, nɲui í je icui kuwɛɛ nɔ kaa tã. ²⁴ Kukoi ideɛ Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ine fei í yei bei fɔfɔ, Nɔ beɛɛɛi ine fei í yei bei kokoi fɔfɔ.

Fɔfɔ í ya gbɛ, nɔ kokoe ku wɔ. ²⁵ Amma ideɛ Aɔ Lafɛɛ á maa wɛɛi do ajɔ fei. Ideu, nɲui í je laabaau jiida iyi à waazo nɲe.

2

Kuta ilu hunde

¹ Na nɲu, i jò laalo baa yooma fei ɲa, hai ibo ku sɔ, do muafiti, do igu, do irii ine

ku sɔ. ² Si bei ama kpɔtɔɔ í ya bi àmɔ, inɛ mɔ í sɪa i bi àmɔ iyi í má iyi í je ideɛ Ilaaɔ. Hundei Ilaaɔi wa mu nɲe amɔu ku ba i la si kpãai faabau ɲa, ³ si bei ì tie didɔi Aɔ Lafɛɛ tã ɲa.

⁴ I sekeɛ si Lafɛɛ wa, nɲu iyi í je kuta ilu hunde iyi ine ɲa à kɔsi, amma Ilaaɔ í cicaɛ si na iyi í jò í ne beɛɛɛ bi tɛɛ. ⁵ Inɛ mɔ, i naa wa bei kuta ilu hunde a ceð ɲe ice a mað ile bi ku wai Hundei Ilaaɔ. Bei aa je woo wee ɲa iyi à má iyi à na Ilaaɔ ara nɲa bei kuwee iyi á dɔaa si do saabuɛi Jesu Kirisi. ⁶ Í sɪa i ce beɛbe ɲa si na iyi í jò à kɔ si tiai ideɛ Ilaaɔ à ni, Ilaaɔ í ni,

N̄ cica kuta ilu beɛɛɛ ñ jilɔɔ ilui
Sìɔɔ bei kuta gbugbãi
icui ile.

Ine iyi í dasie naane, kaa ye anyɔ.

⁷ Kutau, í ne beɛɛɛ bi inɛ woo dasi Jesu naane ɲa, amma hai dasi naane ɲa à kɔsiɛ. Do nɲu fei, kukoi ideɛ Ilaaɔ í ni, Kuta iyi woo ma ɲa à kɔsi Nɲui í na í je kuta gbugbãi icui ile.

⁸ Nɔ bii gɔ ɲa à ya ni má, Kutau ihẽi í jò ine ɲa à waa koose.

Nɲui í ya maa keke ɲa. À koosei si na iyi í jò à kɔ ku dasi ideu naane. Nɔ nɲu bei Ilaaɔ í jile ɲa.

⁹ Amma inɛi ì je dimi iyi Ilaaɔ í cica, nɔ inɛi ì je woo weei ilaalu ɲa, ì je dimi iyi í má ɲa iyi Ilaaɔ í ya ku ba i sisi jiida ku jɛɛ, nɲu iyi í kpe ɲe hai si ilu kuku ì naa ì lɔsi inya kumá ilu beɛɛɛɛ. ¹⁰ Tako wo i kù je dimi ɲa iyi ine gɔ í mà, amma nsei

ì je inei Ilaaã ña. Tako wo i kù mà mà Ilaaã wa ce araare nñe, amma nsei bei ì màa ña.

Kuwëei woo dasi naane

¹¹ Ine baakoom ña, ñ wa n tɔɔ ñei, inñe iyi ì ye bei inñe njoo do ise mmu ña si andunyau ihë, i jò ì nɔ ara nñe do binei ara iyi í ya maa ce igũ do hunde nñe.

¹² I jò ì ne daa jjiida ña si inñi hai dasi Jesu naane ña, domi baa bii à waa kpe ñe inñe laalɔ ña, aa ye ice jjiida nñe nɔ a saabu Ilaaã si a jò iyi á kiiti ña.

¹³ I jirima ilu iri fei ña na irii Lafëe, hai ilu ile, nñu iyi í re do gbugbã, ¹⁴ hee ku koo si ilaalui ilu ña, inñe ña iyi í be wa ku ba a kpã woo ce laalɔ ña iju, nɔ a saabu woo ce jjiida ña. ¹⁵ Do ntɔ, iyi Ilaaã í bi, nñui í je ice jjiida nñe ku ñi gelei hai mà ngɔgɔ ña si ide hai ne yaase nñe. ¹⁶ Í sɔa i ya maa nè bei inñe ña iyi à ne ara nñe, amma i maà ti i jò ara ku ne nñe ku ye bei aco iyi wa bii laalɔ. I je kuwëe nñe bei woo ce icei Ilaaã ña. ¹⁷ I jirima inñe fei ña, i bi kpaasi woo dasi Jesu naane nñe ña, i ce njoi Ilaaã, nɔ i jirima ilu ileu ña.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

¹⁸ Inñe amaace ña, i sũa lafëe nñe ña iri ile i jirima ña ntɔ ntɔ, kù je inñe jjiida do amane ku rɔ aña akãl aa ya cea ña, amma hee do inñe ku gaabu ña feii. ¹⁹ Do ntɔ, bii à waa kpã ñe iju nfe nfe, í sɔa i yɔkɔ temua ña na irii Ilaaã. ²⁰ Bii ì yɔkɔ temuai goloi kurarae i kù ne saabu kãma. Amma bii ì ba ijuukpã na jjiida iyi ì waa

ce ña nɔ ì temua, mii jjiida si wajui Ilaaã. ²¹ Na ideu bei Ilaaã í kpe ñe domi Kirisi takae í ba ijuukpã na iri nñe nɔ wa nyisi ñe yaase jjiida ku ba i too tuuba ña. ²² Kù ce dulum, a kù nɔ a kù gbɔ ibo si gelee a jò kãma. ²³ Iyi à buu, kù sã nña arabu. Iyi à kpãa iju, kù ceekpe ña, amma í leeki do Ilaaã iyi í ya kiiti dee dee. ²⁴ Kirisi takae í so dulum du wa si ara ñe si jji ku gaauu, ku ba ka je bei iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwëe nwa dee dee. Do saabui kumëee ñai à baò iri. ²⁵ Tako wo ì ye ñai bei angudã ña iyi à nyɔ, amma nsei ì nyi wa bi woo degbeu ña, nñu iyi wa degbe hunde nñe.

3

Abo do mɔkɔ

¹ Bëebe mɔi inñe inaabo ña, i sũa mɔkɔ nñe ña iri ile, hee baa bii í je gɔgɔ ña ña a kù dasi idei Ilaaã naane, daa nñe ku jò a dasi naane. Waati bëebe i kù ne bukaatai ide ku fɔ má ña, ² domi aa ye kuwëe nñe í má, ì nɔ ì mà bëerei amane ña. ³ I maà dɛdɛ i je abo kusɔa ña do mii ndii ara nñu akã, bei iri ku ba, do sabai wura ña, do nyau kusɔa ña. ⁴ Amma i jò kusɔa nñe ku je si idɔ nñe, kusɔa iyi ci ya tã. Nñui í je daa didɔ do idɔ ku buba. Iyi bei í je mii ilu bëere jjiida si wajui Ilaaã. ⁵ Bëebei inaaboi tako ña iyi à mà bëerei Ilaaã nɔ à dasie naane à ya teese ara ña nɔ à ya sũa mɔkɔ ña ña iri ile. ⁶ Bëebei Sara í ce, í ya maa jirima Aburhamu, nɔ wa kpoo lafëe. Nsei, bii ì

waa ce jiida ɲa nɔ i kù waa ce ɲjoi nkāma, inɛ mɔ ì jɛ bei ama inaaboɛ ɲa.

⁷ Inɛ inɛmɔkɔ ɲa mɔ, si kuwɛɛ nɲɛ do abo nɲɛ ɲa, i ye gɪgɪ iyi a kù to ɲɛð gbugbā. I jò ì mà bɛɛɛɛ ɲɲa ɲa, domi Ilaaɔ á mua aɲa mɔ kuwɛɛ inɛð ɲa ajɔ. I ya maa ce bɛɛbɛ ku ba nkāma ku maà ganji ɲɛ si kutɔɔ nɲɛ.

Ijuukpã na jiida ku ce

⁸ Si anyii fei ndɛɛ i jò inɛ fei i nɛ lasabu akā do kubi akā ɲa. I bi nɲɛ bei igbā do ifɔ ɲa, i ce araarei nɲɛ do ara ku kaye ɲa.

⁹ I maà ya sãa inɛ laalɔɛ, walakɔ arabu ɲa iyi í buɛ. Í sɪa mɔm i ya jɛaa do kuwee, domi Ilaaɔ í kpe ɲɛi ku ba i ba kuwee ɲa.

¹⁰ Si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Inɛ iyi í bi ku ce kuwɛɛ jiida nɔ
kú nɛ inɔ didɔ ajɔ fei,
Kú jò laalɔ ku fɔ nɔ kú nɔ gɛɛɛ
si ibo ku sɔ.

¹¹ Í sɪa ku saa laalɔ nɔ ku ce
jiida,

Í sɪa ku maa dɛ laakai ku sũ
waati kãma fei,

¹² Domi Lafɛɛ wa degbe inɛ
dee dee ɲa

Nɔ wa gbɔ kutɔɔ ɲɲa.

Amma í fũsi woo ce laalɔ ɲa
awɔ.

¹³ Yooi á ce nɲɛ laalɔ bii ì
hanya ì waa ce jiida ɲa. ¹⁴ Baa
bii ì waa ba ijuukpã ɲa na dee
dee ku jɛ nɲɛ, i nɛ inɔ didɔ ɲa.

I maà ce ɲjoi amanɛ ɲa, nɔ i
maà ya biti ɲa. ¹⁵ Amma i jò
Kirisí ku jɛ Lafɛɛ si idɔ nɲɛ. I
tã sɔlu waati kãma fei i jɛa inɛ
ɲa iyi à waa bee yaasei kpãa
ku cɔ nɲɛ. ¹⁶ Amma i jɛ ɲɲa do
ide didɔ do bɛɛɛɛ. I jò idɔ nɲɛ
ku maa má ku ba bii à waa má

ɲɛ ide si isɛɛɛɛ jiida nɲɛ iyi wa
naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu
ɲa si ideu. ¹⁷ Bii í jɛ na idɔɔbii
Ilaaɔi à waa kpãɛ iju na jiida iyi
ì waa ce, iyi bɛ í sɪa do iyi aa
maa kpãɛ iju na laalɔ. ¹⁸ Gbakã
akãi Kirisi í ku na dulum. Nɲu
iyi í jɛ inɛ dee dee, í ku na inɛ
laalɔ ɲa, ku ba ku bɔð wa bi
Ilaaɔ. Waati iyi à kpaa araɛ í
ku amma hundɛɛ í wɛɛ. ¹⁹ Do
hundɛɛui í koo í waaZoa iku
ɲa iyi à waa mu bei inɛi piisɔɔ
ɲa, ²⁰ inɛ ɲa iyi a kù tako a kù
waa jirima Ilaaɔ si waati iyi í
temuað ɲa hee Nowee í koo í
ceð akɔi inyiu í tã. Inɛ ɲa iyi à
lɔ si akɔi inyiu a kù kpɔ, a kù re
aɲa mɛɛjɔ, nɔ à ba faaba hai si
inɔ inyi nlau. ²¹ Inyiu, í yei bei
inyi ku dasi. Kù jɛ a ni wa nya
riisii ara, amma wa nyisi iyi
inɛ í dasi idɔ nɲu ku ce kuwɛɛ
iyi idɔi nɲu kaa ye taalei nɲu si
wajui Ilaaɔ. Mii ɲau bɛ fei í ce
na saabui kujji Jesu Kirisi hai
si bale, ²² nɲu iyi í bɔ lele nɔ
wa buba si awɔ ɲɛi Ilaaɔ. Bei
amaleka ɲa do ilu yiikoi lele
ɲa do ilu gbugbā ɲa à waa sũaa
iri ile.

4

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

¹ Kirisi í ba ijuukpã si araɛ.
Na nɲu, i mà ɲa iyi inɛ mɔ aa ba
ijuukpã nɔ í sɪa i yɔkɔ temua
ɲa, domi inɛ iyi í temuað
ijuukpã si araɛ, dulum kaa
kãmiaɛ má, ² nɔ waati iyi í gbe
si kuwɛɛi andunyaɛ ku jɛ si
idɔɔbii Ilaaɔ, ku maà ti ku jɛ
do kɔdɛɛ nfe nfei ara. ³ Ntɔ
ntɔ, tako wo ì ce bei hai dasi
Jesu naane ɲa à ya bi, amma
í to bɛɛbɛ. Í tako ì ce mii iyi

í d̄sa ara n̄je si ɲa, do bine, do at̄e ku m̄o, do at̄e ku kpa ine, do buki, do iw̄e ku t̄ōo iyi kù waa too wooda. ⁴ Nsei à bitì si bei i kù waa ba ɲa daa bututu ɲau ku ce má ɲa, n̄o à waa bu ɲe. ⁵ Amma aa na a koo a sisi daa n̄ja bi Ilaaḍ, n̄ju iyi í t̄a s̄ōlu ku kiiti ilu hunde do iku ɲa. ⁶ Na n̄ju m̄om nii í j̄ò à tako à sisia ine ɲa laabaau j̄iidau wo ku ba baa do iyi à ku nsei na kiitii Ilaaḍ iyi í tosi ine fei, hunde n̄ja ku maa w̄eε bei Ilaaḍ takae í w̄eε.

Ine ɲa iyi à waa ce ice do amuai Ilaaḍ dee dee

⁷ K̄ōi mii fei í maaí wa. Na n̄ju, i mu ara n̄je do laakai, n̄o i j̄ò hunde n̄je ku w̄o n̄joo ku ba i ȳk̄o i ce kut̄ōo ɲa. ⁸ Iyi í re fei nd̄eε, n̄juí í je i ce kookaai i bi n̄je ɲa, domi kubi í ya bii dulum n̄kp̄o. ⁹ I ya yaae n̄je ɲa do in̄o ak̄ā, kugbagba kù maà wa si. ¹⁰ Ine baa yooma n̄je fei í ba amua hai bi Ilaaḍ. Na n̄ju, i ceò amua ik̄ā ik̄āi Ilaaḍu ice ɲa i m̄aa sobiò n̄je bei woo ce ice ilu naane ɲa. ¹¹ Ine iyi wa waazo í s̄la ku f̄o ideí Ilaaḍ. Ine m̄o iyi wa cea ine ḡo ice ku coo do gbugb̄a iyi Ilaaḍ í muaa, ku ba si mii fei a ye amboei Ilaaḍ do saabui Jesu Kirisi, n̄ju iyi í n̄e amboe do gbugb̄a hee do ajo fei. Ami.

Temuai inei Kirisi ɲa si ijuukp̄a

¹² Ine baak̄ōm ɲa, i maà bitì do ijuukp̄a iyi wa naa si ɲe bei ina ku c̄ò laakai n̄je. I maà ti i dooe mii ik̄ā. ¹³ Amma i j̄ò in̄o n̄je ku d̄s̄ bii ì waa ba ikp̄e si wahalai Kirisi ɲa, ku ba i n̄e in̄o did̄s̄ n̄la n̄la ɲa si ajo iyi

á nyisi amboeε. ¹⁴ Ine ilu in̄o did̄s̄ ɲai bii à waa bu ɲe na irii Kirisi, domi Hundei Ilaaḍ, ilu amboe, í wa si ɲe. ¹⁵ Ine k̄āma n̄je ku maà j̄ò ku ye ijuukp̄a na ine ku kpa, walak̄o na ile, walak̄o na laalo ku ce, walak̄o na w̄obia ku ḡū. ¹⁶ Amma ine iyi wa wahala si na iyi í j̄ò í je inei Kirisi, ku maà j̄ò anyo ku muu, amma í s̄la ku saabu Ilaaḍ si na iyi í j̄ò wa so irii Kirisiu.

¹⁷ Waati í to kiitiu ku sinti. Inei Ilaaḍ ɲai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi tu wa, beirei iri ku kp̄ae á ye bi ine ɲa iyi à k̄o ku dasi laabaau j̄iidai Ilaaḍ naane. ¹⁸ Kuk̄ōi ideí Ilaaḍ wa f̄o í ni, Bii faabai ine j̄iida ɲa í gaabu, Beirei ti ilu dulum ɲa do ine ɲa iyi a kù mà beerei Ilaaḍ á ye.

¹⁹ Na n̄ju, ine ɲa iyi à waa ye ijuukp̄a si id̄ōobii Ilaaḍ, í s̄la a teese a maa ce j̄iidaε n̄o a leek̄i do woo taka ɲa iyi í je ilu naane.

5

Ka gb̄oa inei Ilaaḍ ɲa

¹ Nsei, si in̄o n̄je, ine ɲa iyi à je ine ngboi igbei Ilaaḍ ɲai ñ wa n f̄āa. Amu m̄o ine ngboi bei aɲa m̄o, ñ n̄o ñ j̄e sēedai ijuukp̄ai Kirisi n̄o ñ n̄e ikp̄e si amboe iyi á na ku naa. ² Ñ wa n t̄ōo ɲe, i gb̄oa ine ɲa iyi Ilaaḍ í da n̄je si aw̄o bei à ya gb̄oa angud̄ā ɲa, ku maà ti ku je do tilasi walak̄o do binei fia, amma i na ara n̄je si iceu do in̄o ak̄ā si bei Ilaaḍ í bi. ³ I maà taa ine ɲa iyi à da n̄je si aw̄o ɲau gbugb̄a, amma i nyisi ɲa

kuce jiidā iyī āā too si. ⁴ Nō waati iyī Kirisi á faata wa, n̄ju iyī í jē inē ngboi woo degbe ηau, āā gba riba ilu amboe iyī kusīae kaa tā ηa.

⁵ Bēēbe mōi, inē awaasū ηa, i sūa inē ngboi igbe ηau iri ilē. Inē fei i jò ara ku kaye ku jē n̄jē bei ibō iyī à ya dasi, domi kukōi idei Ilaaḏ wa fō í ni, Ilaaḏ kù wa anyii woo tōo fufu ηa, amma wa cea woo kaye ara ηa didō. ⁶ Na n̄ju, i kaye ara n̄jē si awō gbugbāi Ilaaḏ, ku ba ku so ηē lele si ajō iyī í dau. ⁷ I sō wahala n̄jē fei bi tēē, domi n̄jui wa gbō n̄jē.

⁸ I mu ara n̄jē ηa, i jò hunde n̄jē ku wō njoo, domi Seetam, mbēē n̄jēi, í dabii wa dō anu bei muusu nla, wa dēdē inē iyī á ηō. ⁹ I kōò ara n̄jē si wajue do naane ku dasi nla nla domi ì mà ηa kpaasi woo dasi Jesu naane n̄jē ηa iyī à fangaa si andunya fei, ijuukpā dimi akāu bei à waa ye. ¹⁰ Amma bii ì ye ijuukpā si waati keeke ì tā ηa, Ilaaḏ ilu didō fei, n̄ju iyī í kpe ηē ku ba i nē ikpē si amboe hai nē kōōe na saabui anu akā n̄jē do Kirisi, n̄ju takaēi á jò ì kō dee dee ηa. N̄jui á nō ku jò ì leekī dim dim ηa, nō ku mu n̄jē gbugbā, ì maà tekēē hai si ideē ηa. ¹¹ N̄jui í nē yiiko hee do ajō fei. Ami.

Fōi ankāanyi

¹² Ñ wa n kō n̄jē ide keekeu ihē wai do sobii Silasi kpaasi ilu naane nwa. Ñ bi n mu n̄jē gbugbā nō n nyisi ηē iyī ideu ihē iyī ì waa leekī si dim dim ηau, didōi Ilaaḏi do ntō.

¹³ Igbei inēi Jesu ηa iyī í wa ilui Babilōni, iyī Ilaaḏ í cica bei inē mō, wa ce ηē fōo, bēēbe mōi Maaku iyī wa jē bei amam si naane ku dasi, wa ce ηē fōo. ¹⁴ I ce n̄jē fōo do kubi jiidā ηa.

Laakai akā ku wēēò inē iyī ì jē ti Kirisi fei ηa.

Tia minjisia iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ɲa fɔ

1 Amui Simɔɔ Piɛɛ amaace woo bei Jesu Kirisi.

Ñ kɔ nɲe tiau ihɛi, inɛ iyi Jesu Kirisi, nɲu iyi í jɛ Ilaaɔ woo faaba nwa, í jò ì dasi naane ɲa na dee dee ku jɛɛ. Naane iyi ì dasi ɲau í ne beere bei ti awa mɔ. ² Didɔ do laakai ku sũ ku kɔɔ nɲe si, si na iyi í jò ì mà Ilaaɔ do Jesu Lafɛɛ nwa ɲa.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ

3 Yiikoi Ilaaɔ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuwɛɛ nwa do kutɔɔ nwa ku maa bɔ waju. Nɔ í ce beebɛi si bei í jò à màa, nɲu iyi í kpe wa ka ba ikpɛ si amboeɛ do si jiida ku jɛɛ. ⁴ Beebɛi í ce nwa kuwã nla nla ilu beere ɲa. Kuwã ɲau aa jò ì ye bei nɲu takae í ye nɔ i saa kuce laalɔ sãmi ɲa iyi í wa si andunya na bine. ⁵ Na nɲu, i ce kookaai i kɔɔsi iseeɛɛ jiida si naane ku dasi nɲe, nɔ si iseeɛɛ jiida i kɔɔsi kumà, ⁶ nɔ si kumà i kɔɔsi gaya, nɔ si gaya i kɔɔsi temua, nɔ si temua i kɔɔsi beerei Ilaaɔ ku mà, ⁷ nɔ si beerei Ilaaɔ ku mà i kɔɔsi jiida ku cea nɲe, nɔ si jiida ku cea nɲe i kɔɔsi kubi. ⁸ Bii mii ɲau be à wa si nɲe nɔ wa kɔɔsi, aa jò ì ya maa ce kookaai si ice nɲe, nɔ ice nɲeu ku ne aranfãani ku ba i mà Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa. ⁹ Amma ine iyi kù ne mii ɲau be í yei bei feɛju, walakɔ bei ine iyi ijuɛ kù waa dɔ, nɔ kaa ye ilu

ku jì. Nɔ í gbɛje iyi nɲu í má hai si dulum dii takoe.

¹⁰ Na nɲu, inɛ inem ɲa, i kɔɔsi himma ku ba i mà sãa sãa iyi Ilaaɔi í kpe nɲe nɔ í cica nɲe, domi bii ì waa ce beebɛ ɲa, i kaa dasi dulum ajɔ kãma ɲa. ¹¹ Beebɛi aa jò ì lo do beere ɲa si bomma hai tãi Lafɛɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi.

¹² Na ɲoi í ce n kaa n gbɛɛjiò ku ye nɲe gigii mii ɲau ihɛ, baa do iyi ì màa tã ɲa, nɔ ì waa leekí dim dim si ntɔ iyi ì waa mu nseiuhɛ ɲa. ¹³ Ntɔ ntɔ, waati iyi ñ wɛɛ si hunde, ñ ne n ya n maa n ye nɲe gigii ku ba i ya maa wɔ njoo si ɲa. ¹⁴ Ñ wa n fɔ beebɛi si na iyi í jò ñ mà iyi kaa kpe má an jò arau ihɛ, si bei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi í sɔm. ¹⁵ An ce kookaai n sɔ nɲe yaaseɛ ku ba i yɔkɔ i ye gigii mii ɲau do ajɔ fei ɲa si anyii ikum.

Ine ɲa iyi à ye amboei Kirisi

¹⁶ Do ntɔ, a kù waa too si ará iyi ine ɲa à waa kpa do bisi nɲa, si waati iyi à jò ì mà gbugbãi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa do kunyie wa. Amma awa taka nwa mɔ à ye kulae do iju nwa ¹⁷ nɔ à gbɔ imui Ilaaɔ Baaba waati iyi í fɔ hai lele í ni, ine ihɛi í jɛ ama akãm iyi ñ bi jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa. Waati nɲu Ilaaɔ, ilu amboe nla nla, í nyisi beerei Kirisiu do amboeɛ. ¹⁸ Si anyie, à nyi à gbɔ imui Ilaaɔ wa má hai lele si waati iyi awaò ɲa à wa si antai geete kumáu.

¹⁹ Beebɛ mɔi naane nwa í kɔɔsi si ideɛi walii ɲau. I jò ì de sie ití ɲa, domi í yei bei fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju

koo máò nò Jesu, n̄ju iyi í ye bei andaiyai daakò, ku má inya si idò n̄je. ²⁰ Sinte, i jò i mà iyi ih̄ ña, iyi idei walii gò kù w̄e si kukò i ide i Ilaaḥ iyi in̄e gò á tuse nd̄e bei í bi *, ²¹ domi ide i walii gò kù w̄e iyi in̄e gò í ce do idò bii n̄ju takae, amma in̄e ña à ya sisi ide i Ilaaḥi si bei Hundee í nyisi ña.

2

*Woo kò si cio ilu ibo ña
(Cò Zudu 4-13)*

¹ Walii ilu ibo ña à w̄e wo si in̄o in̄e ñau. B̄e b̄e m̄oi woo kò si cio ilu ibo ña aa faata wa si anini n̄je. Aa naaò kukò si ibo wa do bisi, iyi á ce in̄e ña nfe, nò aa kò si Laf̄e iyi í ya ña. B̄e bei aa faa ara ña nfe ku ce anu akā. ² In̄e nk̄p̄ai á too daa laalò ña, nò na iri ña in̄e gò ña aa bu kp̄ai ntò. ³ Na bin̄e ña aa je ñe taki do ide ña iyi aña taka ña à waa lasabu. Amma hai ku k̄pe woo kiiti ña í t̄a sòlu ku kiiti ña. N̄ju m̄oi á ce ña nfe nò kaa k̄pe m̄om.

⁴ Baa amaleka ña iyi à ce dulum wo, Ilaaḥ kù jò ña, amma í tale si ña si isa nla nla. Tengi bei à waa mu ña si ilu kuku hee ajò kiiti. ⁵ Ilaaḥ kù nò kù jò in̄e tako ñau m̄o waati iyi í jò ij̄i n̄lu í je in̄e andunya ña iyi a kù mà b̄e b̄e, amma Nowee, n̄ju iyi í ce waazoi ide ntòu í faaba do aman̄e m̄e je gò ña. ⁶ Si anyie í nyi í ye taalei in̄e Sodomu do Ḡom̄o ña m̄o má, nò í kpa ña do ina. Iyi beu bei í je s̄e da na in̄e laalò ña iyi aa

na a naa. ⁷⁻⁸ Amma í nya Lotu in̄e jiida iyi í wa si in̄o in̄e laalò ñau. Í nyaai si na iyi í jò í ya ne in̄o ku f̄o na daa bututu ña, nò iju iyi wa má fei laalò iyi wa ye do iyi wa gb̄o wa bitandi idò dee dee. ⁹ B̄e b̄e m̄oi Aḥ Laf̄e í mà bei á ce ku faaba in̄e ña iyi à mà b̄e b̄e si wahala. Í nò í mà bei á mu in̄e laalò ña ku wahala ña si ajò kiiti. ¹⁰ In̄e ña iyi à waa ce kubi nfe nfe ara ña nò à donda yiikoi Ilaaḥ, wahala ña á caa.

Woo kò si cio ilu ibo ñau à je ilu w̄okò yaam̄o ña do woo t̄o fufu ña iyi a kù waa ce n̄joi ilu yiikoi lele ña ku bu. ¹¹ Baa amaleka ñau, aña iyi à re ña do gbugb̄a do yiiko ntò ntò, a kù waa ye taalei ilu yiikoi lele ñau hee má je a bu ña si wajui Aḥ Laf̄e. ¹² Amma in̄e ñau à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yei bei in̄ai sako ña iyi a kù ne lasabu k̄ama, nò aa ce nfe bei in̄ai sako ñau iyi à bí ku ba a mu ña a kpa ña. ¹³ Laalò iyi à cea in̄e ñai aa s̄a ña. In̄o did̄o ña fei si inaabo ñai í ya wa baa bii das̄a nk̄pai. Baa waati iyi in̄e ña à t̄o t̄o à waa je ije Laf̄e ajò ña, à ya maa ce daa laalò ñai nò a maa ne si in̄o did̄o. À yei bei angud̄ai kuwee ña iyi à ne leebu do riisi. ¹⁴ Iju ña fei si abo kaafe ñai í ya wa, dulum ci ya to ña. À ya mu in̄e ña iyi a kù waa leek̄i dim dim do taa. Idò ña í ne d̄o ñe bin̄e. Ilaaḥ í ce k̄pe ña. ¹⁵ À jò kp̄ai jiida nò à nyò. À too kp̄ai walii Balamu, amai

* **1:20** iyi in̄e gò á tuse nd̄e bii í bi Yaasei ideu be á yòkò ku je má, iyi in̄e gò í kò do arae.

Beə, n̄u iyi í bi ribai laalɔ ku jɛ. ¹⁶ Amma Ilaaɔ í fɔ siɛ ide na kuraraɛ. Ntai, gbankelɛ iyi ci ya fɔ ide, Ilaaɔ í jò í baa ide ku fɔ bei amanɛ nɔ í leekɪ ide hai nɛ yaasei waliu.

¹⁷ Inɛ n̄au, à yei bei isɔ hai nɛ inyi walakɔ bei ijɪ iyi í dū nɔ kaa rɔ si na iyi í jò fufu wa taleɛ. Ilaaɔ í ce n̄a sɔɔlui bi ku wa si ilu kuku nla nla. ¹⁸ À waa fɔ ideí fufu ku tɔɔ iyi kù nɛ iri. À waa fa inɛ gɔ n̄a do bine ikā ikāi mii iyi lafɛɛ n̄a à nɛ si idɔ n̄a n̄a ku ba a mu n̄a do taa. Inɛ n̄au, do wahalai à ba à gbā wa hai bi inɛ n̄a iyi à wa si kurarau. ¹⁹ Inɛ n̄a iyi à ba à mu n̄au, à ya ce n̄a kuwāi ara ku nei, amma ān̄a taka n̄a à jɛ arui daa n̄a iyi wa bɔð n̄a nfe ku ce, domi inɛ fei í jɛ arui mii iyi í kāmiaɛ. ²⁰ Ntai, inɛ n̄a iyi à jò laalɔ ku cei andunya si na iyi í jò à mà Lafɛɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi, bii à nyi à jò laalɔ ku ceu í mu n̄a má í kāmia n̄a isɛ gbeejisia, kuwɛɛi tako n̄a á tia do ti ankāanyiu. ²¹ Á tia n̄a bii í jɛ a kù mà kpāai ntɔ wo do iyi à màa tã nɔ à toa woodai Ilaaɔ iyi à na n̄au anyi. ²² Mii iyi í ba n̄au bɛ wa nyisi iyi mɔndau ihɛ í jɛ ntɔ. Mɔndau í ni, aja í nyi í koo wa fa itue má. À ya ni má, kusɔɔ iyi à wɛ í nyi wa bimbili si pɔkɔdɔ má.

3

Lafɛɛ á nyi wa si bei í ce kuwāɛ

¹ Inɛ baakɔɔm n̄a, tia minjisiám weɛ iyi n̄ kɔ n̄ɛ. Si tia sinteu do minjisiau fei n̄ wa

n de n jɪ lasabu jiida n̄ɛ do kukɔsi n̄a iyi n̄ wa n ye n̄ɛ gigi. ² N̄ bi i ye gigi ide iyi walii kumá n̄au à fɔ wo, do woodai Lafɛɛ woo faaba iyi woo bɛ n̄ɛ n̄a à sisi n̄ɛ. ³ Sinte, n̄ bi i mà n̄a iyi si waatii ankāanyi inɛ gɔ n̄a aa na a maa nɛ si idɔɔbi n̄a. Nɔ aa yaako n̄ɛ ⁴ a maa ni, Kirisi í ce kuwā í ni n̄u á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa nyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa n̄a à ku, mii fei í wɛɛi bei hai sintei andunya ku taka. ⁵ Amma mii akāi inɛ n̄au à gbɛjɛ na kance. Mii iyi à gbɛjɛ weɛ. Waati iyi Ilaaɔ í taka lele do ilɛ, í taka n̄ai do ideí gɛɛɛ. Do ide ku fɔɛi í nyað ilɛ hai si inɔ inyi nɔ í fɛɛfɛɛ do inyi. ⁶ Nɔ si anyiɛ, do ide kufɔɛui í kpað irii andunyai tako si waati iyi í jò inyi í jɛ mii fei. ⁷ Lele do ilɛ iyi í wɛɛ n̄ɛi, do ide akāu bei Ilaaɔ á kpa n̄að, amma bɛbei do inai á jɛ. Wa mu n̄ai titā hee koo toð ajɔ iyi á kiiti inɛ n̄a iyi a kù mà bɛɛɛɛ nɔ á ce n̄a nfe.

⁸ Amma inɛ baakɔɔm n̄a, i mað jò í gbɛjɛ mii akāu ihɛ n̄a, iyi ajɔ akā í yɛa Ilaaɔi bei adɔ dubu, nɔ adɔ dubu í yɛai bei ajɔ akā. ⁹ Aɔ Lafɛɛ ci ya jò ideí kuwāɛ iyi í jilɛu ku kpe ideu ku kɔð si bei inɛ gɔ n̄a à waa tamaa. Amma wa temua n̄ɛi, domi kù bi baa inɛ akā ku ce nfe. Í bi mɔm ku jɛ inɛ fei ku kpaasi idɔ.

¹⁰ Do n̄u fei, ajɔi Lafɛɛ á naai bei ilɛ. Si ajɔ n̄ui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa bɛ fei, á yɔ si ina nɔ ilɛ do mii iyi í wa si fei á kpa iri.

¹¹ Na n̄u, si bei mii n̄au fei á ce nfe beεbe, i jò i mà sãa sãa n̄a zaka bei í s̄ia isεεnε n̄ε ku maa má nò i mà beεrei Ilaaã n̄a.

¹² Nò i maa degbe ajou n̄a i maa ce kookaai ku ba ku naa n̄ya n̄ya. Si ajò n̄hui ina á ce nfei lele, nò mii iyi í wa si fei ku yò do inya gbãa nla n̄lai inau.

¹³ Amma Ilaaã í ce kuwã n̄u ku ce lele do ile fei titò bii dee dee ku je á wa. N̄hui à waa degbe.

¹⁴ Na saabu n̄u, inε baakòom n̄a, si bei ì waa degbe ajou, i ce kookaai Lafëε ku na ku ba n̄ε si laakai ku sũ, riisi do kurara ku mà wa si n̄ε.

¹⁵ I doo temuai Lafëε nwa bei kpãai faaba n̄ε, si bei Pòlu baakòo nwa í kò n̄ε do bisi iyi Ilaaã í muaa. ¹⁶ Ideu ih̄i í kò si tia iyi í kò fei tengi bii wa fò ideu mii n̄au ih̄ε. Si tiaε n̄au bii gò n̄a í wεε iyi í gaabu ku gbò, nò hai mà n̄a iyi a kù waa leekì si dim dim à ya maa beje yaasei ideui, si bei à ya maa ce do mbò i kukò i ideu Ilaaã gò n̄a. Beεbei à waa faa ara n̄a nfe ku ce.

¹⁷ Amma inε baakòom n̄a, ì mà ideu tã n̄a. Na n̄u, i ce laakai ara n̄ε ku ba kurarai inε n̄a iyi a kù mà beεrei Ilaaã ku mà jò i yaa hai si kpãa jüida iyi ì waa leekì si dim dim n̄a. ¹⁸ Amma didò i Lafëε woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa kòosi si n̄ε, nò kumà iyi í n̄ε si gãmεε n̄a ku kòosi ku maa koo. N̄hui í je ilu amboe hai nsei hee do ajò fei. Ami.

Tia sinte iyi Zãa í kò

Jesu, n̄ju iyi à ya kpe Ideu, n̄juí í je icui kuwεε

¹ À waa kò n̄je si ideí Jesu, n̄ju iyi í wεε hai sintei mii fei. N̄juí í je Ideu, nò í je icui kuwεε má. À gbò ideε, nò à yòò do iju nwa, à còò do laakai, nò awò nwa í luu. ² Waati iyi kuwεεu í faata wa à yòò, n̄jì í jò à waa je sεεdaε, nò à waa sisi n̄je ideí kuwεε hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaḍ Baaba wo, nò wee nsei í nyisi wa. ³ Iyi à ye do iyi à gbò, n̄juí à waa sisia in̄e m̄o ku ba awaε n̄a ka ne anu akã, nò anu akã iyi à ne u à n̄oí do Ilaaḍ Baaba do amaε Jesu Kirisi. ⁴ À kò n̄je tiau ih̄ei ku ba inò did̄oi awa fei ku k̄o.

Ilaaḍi í je inya kumá

⁵ Laabaau iyi à gbò hai bi Jesu Kirisi, nò à waa sisi n̄je wee. Ilaaḍi í je inya kumá, ilu kuku kãma kù wa siε. ⁶ Bii à ni à ne anu akã do n̄ju nò à bei à waa ne si ilu kuku, à waa sò iboi a kù waa ce kookoosui ntò. ⁷ Amma bii à waa ne si inya kumá, si bei Ilaaḍ takae í wa si inya kumá, aa ka ne anu akã awa duus̄ò, nò n̄jei Jesu amaε á jò ka má hai si dulum fei.

⁸ Bii à ni a kù ne dulum, à waa sò ara nwa iboi, nò ntò kù wa si wa. ⁹ Amma bii à ce tuubai dulum du wa, Ilaaḍ ilu naanei, n̄ju iyi í ya ce dee dee, á kpa ideí dulum du wa nò ku

jò ka má hai si laalò ku ce nwa fei. ¹⁰ Bii à ni a kù ce dulum à waa ce Ilaaḍ ilu iboi, nò ideε kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2

¹ In̄e amam n̄a, n̄ kò n̄je ideu ih̄e wai, ku ba i maà ce dulum n̄a. Amma bii in̄e gò í ce dulum, à ne in̄e gò iyi á tòò nwa suuru bi Ilaaḍ Baaba, n̄juí í je Jesu Kirisi in̄e dee deeu. ² N̄ju takae í ce kuweei araε ku ba ku kpa ideí dulum du wa, amma kù je ti awa akã, do ti in̄ei andunya feii.

³ Bii à waa jirima woodaε, si beεbei aa ka mà iyi à màa. ⁴ Bii in̄e gò í ni n̄ju í màa, nò kù waa jirima woodaε, laf̄εε ilu iboi, ntò kù wa siε. ⁵ Amma in̄e iyi wa jirima ideε, sisi kubii Ilaaḍ í ya k̄o do ntò. Mii iyi á jò ka mà iyi à ne anu akã do n̄ju wee. ⁶ In̄e iyi í ni n̄ju í ne anu akã do n̄ju, laf̄εε í ne ku maa nei bei Jesu takae í ne.

Wooda tit̄ò

⁷ In̄e baak̄òm n̄a, kù je wooda tit̄oi n̄ kò n̄je. Wooda nwoi, iyi ì ne hai sinte wo n̄a. Wooda nwou, n̄juí í je ide iyi ì tako ì gbò tã n̄a. ⁸ Do n̄ju fei, wooda iyi ì wa n̄ kò n̄jeu ih̄e, in̄e n̄ju wooda tit̄oi, nò à waa ye nt̄oí si Kirisi do si in̄e taka n̄je, domi ilu kuku wa sεkεε, nò inya kumá ntò wa daana.

⁹ In̄e iyi í f̄o wa ni n̄ju í wa si inya kumá nò í cé kpaasie, si ilu kukui í wa hee nsei. ¹⁰ In̄e iyi í bi kpaasie, laf̄εε í wa si inya kumá, nò nkãma kù wεεa

* **2:10** iyi á dasie dulum Si tiai ideí Ilaaḍ gò n̄a à ni, “iyi á dasiò in̄e gò dulum”.

iyi á dasiē dulum *. ¹¹ Amma inē iyi í cé kpaasiē, si ilu kukui í wa, si ilu kukuu moi í nō wa ne si. Kù mà bii wa bō, domi ilu kukuu í dasiē fēju.

¹² Ñ kō nņe wai, inē amam ņa, si na iyi í jò Ilaađ í nya dulum du ņe na irii Jesu. ¹³ Ñ kō nņe wai, inē baaba ņa, si na iyi í jò ì mà inē iyi í wēe hai sinte ņa. Nō ñ kō nņe wai, inē awaasū ņa, si na iyi í jò ì je Seetam inē laalou igū ņa.

¹⁴ Ñ kō nņe má, inē amu ņa, si na iyi í jò ì mà Ilaađ Baaba ņa. Nō ñ kō nņe má, inē baaba ņa, si na iyi í jò ì mà inē iyi í wēe hai sinte ņa. Nō ñ kō nņe má, inē awaasū ņa, si na iyi í jò ì ne gbugbā ņa, nō idei Ilaađ í wa si ņe, nō ì je Seetam inē laalou igū ņa.

¹⁵ I maà ti i bi andunya ņa do mii ņa iyi à wa si andunya. Ine iyi í bi andunya, kubii Ilaađ Baaba kù wa siē, ¹⁶ domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi nfe nfei amanē, do kōđei mii iyi iju wa ye, hee do faau ku ce, gōgōe gō kù waa naa hai bi Baaba, bii kù je hai si andunya. ¹⁷ Andunya í nō wa tā mbe do binēē, amma inē iyi wa ce idōbii Ilaađ á maa wēei hee do ajō fei.

Mbēei Kirisi

¹⁸ Inē amam ņa, kōoi andunya í maai wa. Si bei ì gbō ņa à ni inē gō iyi í je mbēei Kirisi á naa, wee nsei, mbēei Kirisi nkpō í to wa. Nōi í jò à mà iyi kōoi andunya í maai. ¹⁹ Mbēē ņau, hai si inō nwai à fita, amma a kù je inē nwa ņa, domi bii à je inē nwa ņai wo

aa wa inō nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kāma ņja kù je inē nwai wo do ntō.

²⁰ Amma inē ì ba Hundei Ilaađ hai bi inē kumáu ņa, nņui í jò inē fei ì ne kumà ņa. ²¹ Bii ñ kō nņe, kù je a ni i kù mà ntō ņa, amma si na iyi í jò ì mà ņai, ì nō ì mà ņa iyi ibo kāma kaa yōkō ku fita hai si ntō.

²² Yooi í je woo sō ibo bii kù je inē iyi í ni Jesu kù je Kirisi. Lafēē, mbēei Kirisii iyi wa kōsi Baaba do Ama ajō. ²³ Ntōi inē iyi í kōsi Ama, kù ne Baaba. Ine iyi í gba Amau í ne Baau moi.

²⁴ Inē mō, ide iyi ì gbō hai sinteu i jò ku wa si idō nņe. Bii í wa si idō nņe aa ne anu akā ņa do Ama do Baau. ²⁵ Kirisi í ce nwa kuwā. Kuwā iyi í ce nwau, nņui í je kuwēē hai tā.

²⁶ Iyi ñ kō nņeu ihē, ñ kōo wai na inē ņa iyi à waa bi a dasi ņe kurara. ²⁷ Amma inē, Hundei Ilaađ iyi Kirisi í na ņeu, í wa si ņe. Na nņu, i kù ne bukaatai inē gō ku kō nņe si ciei ngōgō, domi Hundeu wa kō ņe si ciei mii fei iyi í je ntō, ibo kù wa si. Na nņu, i jò ì ne anu akā do Kirisi ņa, si bei Hundei Ilaađ í nyisi ņe.

²⁸ Nsei, inē amam ņa, i jò ì ne anu akā do Kirisi ņa, ku ba ajō iyi á faata wa ka ne idō ku buba, nō anyō ku maà mu wa si wajue si ajō iyi á nyi wau. ²⁹ Si bei ì mà ņa iyi Kirisi í je dee dee, i jò ì mà ņa iyi inē iyi wa ce dee dee fei amaēi.

3

¹ I cɔ kubi nla nla iyi Ilaaɔ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amaɛ ɲa. Nɔ ntɔi bɛɛbɛi à jɛ. Nɔi í jò inɛi andunya ɲa a kù mà wa domi a kù mà Ilaaɔ mɔm wo. ² Inɛ baakɔɔm ɲa, si nsei à jɛ amai Ilaaɔ ɲa, amma a kù mà bɛirei aa ka na ka jɛ ala. Do nɲu fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jɔɔ, domi aa ka yɔɔ bɛi í yɛ. ³ Inɛ iyi wa cɔ kpāai ideu ihē fei, wa ce kookaai ku ba ku má bɛi Kirisi mɔ í má.

⁴ Inɛ mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaɔi, domi dulum wooda ku kuai. ⁵ Í mà ɲa iyi Jesu, nɲu iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amanɛ ɲa. ⁶ Na nɲu, inɛ iyi í wɛɛ do nɲu fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma inɛ iyi wa ce dulum, lafēɛ kù yɔɔ, kù nɔ kù màa.

⁷ Inɛ amam ɲa, i maà ti i jò inɛ gɔ ku dī iju nɲɛ. Inɛ iyi wa ce mii iyi í jɛ dee dee, inɛ dee deei, si bɛi Jesu takaa í yɛ. ⁸ Inɛ iyi í ya maa mɔsi dulum ku ce, inɛi Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na nɲi í jò Jesu, amai Ilaaɔ, í naa ku kpaɔ icɛi Seetam.

⁹ Inɛ iyi í jɛ amai Ilaaɔ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛɛi Ilaaɔ í wa sie. Kaa yɔkɔ ku maa ce dulum, domi í jɛ amai Ilaaɔ. ¹⁰ Nsei, aa ka yɔkɔ ka mà inɛ ɲa iyi à jɛ amai Ilaaɔ ɲa do inɛ ɲa iyi à jɛ ti Seetam. Inɛ iyi kù waa ce mii iyi í jɛ dee dee fei, do inɛ iyi kù bi kpaasie, kù jɛ ti Ilaaɔ.

Ka bi nje

¹¹ Ide iyi ì gbɔ hai sinte ɲa, nɲui í jɛ ka bi nje, ¹² nɔ ka maà yɛ bɛi Kaɛɛ inɛi Seetam inɛ laalɔu, nɲu iyi í kpa ifɔɛ. Na mii í ce í kpa. Í kpaai si na iyi í jò kuceɛ í jɛ laalɔ, nɔ ti ifɔɛ í jɛ jiida.

¹³ Inɛ inɛm ɲa, bii inɛi andunya ɲa à cé ɲɛ, i maà jò ku mu ɲɛ biti. ¹⁴ À mà iyi à kua ikui, nɔ à lɔ si kuwɛɛ si na iyi í jò à bi kpaasi nwa ɲa. Inɛ iyi kù nɛ kubi, si ikui í wa. ¹⁵ Inɛ iyi í cé kpaasie fei, woo kpa inɛi. Inɛ taka nɲɛ ì nɔ ì mà ɲa iyi woo kpa inɛ ci ya nɛ kuwɛɛ hai tā. ¹⁶ À mà bɛi kubi í yɛ si na iyi í jò Kirisi í na kuwɛɛɛ na iri nwa. Na nɲu, awa mɔ ka na kuwɛɛ nwa na irii kpaasi nwa ɲa. ¹⁷ Bii inɛ gɔ í nɛ amani si andunyau ihē, nɔ í yɛ kpaasie í wa si are nɔ í toaa anyi, bɛirei kubii Ilaaɔ á ce ku wa si inɛɛu bɛ. ¹⁸ Inɛ amam ɲa, i maà jò ka bi nje do ide ku fɔi gele nɲu akā, amma ka bi nje do ntɔ do si kuce.

Laakai ku sū si wajui Ilaaɔ

¹⁹⁻²⁰ Bii idɔ nwa wa yɛ taale nwa aa ka mà iyi à jɛ ti ntɔ na kookoosu jiida ɲa iy à waa ce, nɔ laakai nwa á maa sūi bi Ilaaɔ, domi à mà iyi Ilaaɔ í re idɔ nwa, í nɔ í mà mii fei. ²¹ Na nɲu, inɛ baakɔɔm ɲa, bii idɔ nwa kù waa yɛ taale nwa, à nɛ laakai ku sū bi Ilaaɔ. ²² Nɔ mii iyi à tɔɔɛ fei á mu nwa wai, domi à waa jirima woodaɛ nɔ à waa ce mii iyi á dɔaa si. ²³ Woodaɛu wee, ka dasi irii amaɛ Jesu Kirisi naanɛ, nɔ ka bi nje si bɛi í jile nwa. ²⁴ Inɛ iyi wa jirima woodai Ilaaɔ ɲa,

í wa si Ilaaḏi nṓ Ilaaḏ mṓ í wa si lafēε. Hundee iyi í mu nwa, nḡui í jḏ à mà iyi í wa si wa.

Hundei Ilaaḏ do hundei mbεε

4

¹ Inε baakṓm ḡa, i maà ya naane ine ḡa iyi à ya ni aḡa à ne Hundei Ilaaḏ fei, amma i cṓ yaase nḡa mà à je ti Ilaaḏ ntṓ ntṓ, domi walii ilu ibo ḡa à waa kṓi si andunyau ihē. ² Yaase bei aa yṓkṓ i mà ine ḡa iyi à ne Hundei Ilaaḏ ḡa wee. Ine iyi í jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amane do ntṓ fei, lafēεi í je ti Ilaaḏ. ³ Ine iyi kù jesi iyi Jesu í baa í je amane do ntṓ, lafēε kù je ti Ilaaḏ, ti mbeei Kirisii. Mbeei Kirisuii ì gbṓ à ni wa naa ḡau, wee í to wa si andunya tā mṓm.

⁴ Inε amam ḡa, ì je ti Ilaaḏ ḡa, ì nṓ ì kāmia walii ilu ibo ḡau tā ḡa, domi ine iyi í wa si ḡe í ne gbugbā í re ine iyi í wa si andunyau. ⁵ Ine nḡu ḡa ti andunyai à je, ḡoi í jḏ à waa fṓ ide do bisii andunya, nṓ inei andunya ḡa à waa gbṓ ide nḡa.

⁶ Amma awa ti Ilaaḏi à je. Ine iyi í mà Ilaaḏ fei i ya gbṓ ide nwai, amma ine iyi kù je ti Ilaaḏ ci ya gbṓ ide nwa. Si beεbei aa ka yṓkṓ ka wūa ntṓ do ibo.

Ilaaḏi í je kubi

⁷ Inε baakṓm ḡa, i jḏ ka bi nje, domi kubi wa naai hai bi Ilaaḏ. Ine iyi í ne kubi, lafēε amai Ilaaḏi, í nṓ í mà Ilaaḏ. ⁸ Ine iyi kù ne kubi, lafēε kù mà Ilaaḏ, domi Ilaaḏi í je kubi. ⁹ I cṓ bei Ilaaḏ í nyisi wa kubie. Í be ama akāε wa si andunya ku

ba ka ba kuwεε na irie. ¹⁰ Kù je awai à tako à bi Ilaaḏ amma nḡui í bi wa, nṓ í be amae wa ku ba ku je kuwee iyi á kpa dulum du wa.

¹¹ Inε baakṓm ḡa, bii beεbei Ilaaḏ í bi wa, í sía awa mṓ ka bi nje. ¹² Ine ḡṓ kù ye Ilaaḏ aḡṓ ḡṓ, amma bii à bi nje, Ilaaḏ í wa si wa, nṓ kubie á kṓ si idṓ nwa.

¹³ A mà iyi à wa sie nṓ nḡu takae í wa si wa, si na iyi í jḏ í mu nwa Hundee. ¹⁴ Awa mṓ à ye iyi Ilaaḏ Baaba í be amae wa ku je woo faabai inei andunya ḡa, à nṓ à waa je seεdae. ¹⁵ Ine iyi í jesi iyi Jesu í je amai Ilaaḏ, Ilaaḏ í wa sie, nṓ lafēε mṓ í wa si Ilaaḏ. ¹⁶ Nṓ awa à mà kubi iyi Ilaaḏ í bi wa, nṓ à dasi kubiu naane.

Ilaaḏi í je kubi. Ine iyi í ne kubi í wa si Ilaaḏi, nṓ Ilaaḏ mṓ í wa sie. ¹⁷ Beεbei kubie í kṓ si idṓ nwa, ku ba ka ne laakai ku sū si aḡoi kiituu, domi si bei Kirisi í ye, beεbe mṓi awa mṓ à ye si andunyau. ¹⁸ Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í kṓ í ya lele njo. Na nḡu, ine iyi í ne njo, kubi ci ya kṓ sie domi njo ijuukpāi wa ce.

¹⁹ Awa à ne kubi domi Ilaaḏ í tako í bi wa. ²⁰ Bii ine ḡṓ í ni nḡu í bi Ilaaḏ nṓ í cé kpaasie, ilu iboi, domi ine iyi kù bi kpaasie iyi wa ye, kaa yṓkṓ ku bi Ilaaḏ iyi kù waa ye. ²¹ Kirisi í na wa woodau ihē í ni, ine iyi í bi Ilaaḏ á bi kpaasie mṓ.

Andunya ku kāmia

5

¹ Ine iyi í dasi naane iyi Jesu í je Kirisi, lafēε amai Ilaaḏi, nṓ ine iyi í bi Baa í bi Ama mṓi. ² Bii à bi Ilaaḏ nṓ à waa

jirima woodaε, nηui á jò ka mà iyi à bi amai Ilaađ ηa mɔ. ³ Ilaađ ku bii í je woodaε ηa ku jirima. Woodaε ηau a kù nɔ a kù gaabu. ⁴ Ntɔ ntɔ, amai Ilaađ baα yooma fei í ya kāmia andunyaí. Naane ku dasi nwai á jò ka kāmiaò andunya. ⁵ Yooi í kāmia andunya bii kù je inε iyi í dasi naane iyi Jesu í je amai Ilaađ.

Seeda iyi à jea Jesu Kirisí

⁶ Jesu Kirisii í je inε iyi í naa do inyi do nje. Kù naa do inyi nηu akā, amma do njei ajɔ. Hundei Ilaađ takae wa je seedaε, domi nηui í je ntɔ. ⁷ Woo je seeda ηau aηa meetai à weε *. ⁸ Aηa wee, Hundei Ilaađ, do inyi, do nje. Aηa meeta ηau à ce anu akā. ⁹ Awa, à ya ka jesi seedaí amane ηa, amma seedaí Ilaađ í la í re beεbe, nɔ nηu mɔi í je seeda iyi í jea amaε. ¹⁰ Inε iyi í dasi amai Ilaađ naane, í ne seedaú si idɔε. Inε iyi kù dasi naane, í ce Ilaađ ilu iboi, domi kù jesi seeda iyi Ilaađ í jea amaε. ¹¹ Seedaú wee, Ilaađ í mu nwa kuweε hai tā. Kuweεu, í wa si amaε. ¹² Inε iyi í ne Amaí Ilaađ, í ne kuweε. Inε iyi kù ne Amau kù ne kuweεu.

Kuweε hai tā

¹³ Ñ kɔ nηe iyi ihē wai, inε iyi í dasi irii amai Ilaađ naane, ku ba i mà iyi í ne kuweε hai tā ηa. ¹⁴ À nɔ à ne naane iyi bii à tɔε ngɔgɔ iyi í je ti idɔɔbiε, á gbɔ nwa. ¹⁵ Nɔ si bei à mà iyi wa gbɔ kutɔɔ nwa, à mà kam

kam iyi mii iyi à tɔε fei, tu wai tā.

¹⁶ Bii inε gɔ í ye kpaasiε wa ce dulum iyi kù je ti iku, kú ce kutɔɔ nɔ Ilaađ á muαα kuweε. Amma dulum gɔ í weε iyi í ya bí iku. Ñ kù ni inε gɔ ku ce kutɔɔ na nηu. ¹⁷ Iyi kù je dee dee fei dulum nii, amma kù je fei ndeεi í je ti iku.

¹⁸ À mà inε iyi í je amai Ilaađ fei ci ya ce dulum ku maa mɔsi, domi Amaí Ilaađ wa degbeε, nɔ Seetam, inε laalɔu, kaa yɔkɔ ku ceαα ngɔgɔ.

¹⁹ À mà iyi à je amai Ilaađ ηa, nɔ andunyau fei í wa si gbugbāi inε laalɔu.

²⁰ À nɔ à mà iyi Amaí Ilaađ í naa, nɔ í mu nwa bisi ka mà Ilaađ ilu ntɔu. Nɔ à weε do ilu ntɔu do saabui amaε Jesu Kirisí. Jesu Kirisiiu í je Ilaađ ilu ntɔ, nɔ í je kuweε hai tā.

²¹ Inε amam ηa, i feò iwē ku tɔɔ ηa.

* **5:7** Si tia nwo gɔ ηa, kɔɔi isei ideu mbe. Amma si tia nwo gɔ ηa à ni, "... lelei Ađ. Aηa wee, Ilaađ Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundei Ilaađ. Aηa meeta ηau à je inε akā. Nɔ seeda meeta mɔi í wa si andunyau."

Tia minjisia iyi Zāa í kɔ

Fɔɔ

¹ Amu inε ngboi igbei inεi Jesu ηa, n̄ ceε fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaɔ́ í cica. Nɔ́ n̄ ce amaε ηa mɔ́ fɔɔ, aηa iyi n̄ bi si kpāai ntɔu. Nɔ́ kù jε amu akāi n̄ bi ηa, amma hee do inε ηa iyi à mà ntɔu fei à bi ηai. ² À bi ηai si na iyi í jò ntɔu í wa si idɔ́ nwa, á nɔ́ ku maa wεεi do awa do ajɔ́ fei. ³ Ilaaɔ́ Baaba do Jesu Kirisi amaε a mu nwa didɔ́ do laakai ku sū nɔ́ a ce araare nwa ku ba ka wεε do ntɔ́ do si kubi.

Ntɔ́ do kubi

⁴ N̄ nε inɔ́ didɔ́ ntɔ́ ntɔ́ do iyi n̄ gbɔ́ amaε gɔ́ ηa à waa nε si kpāai ntɔ́, si bei Ilaaɔ́ Baaba í jile nwa. ⁵ Nsei abooyi, ide iyi n̄ kɔε wau ihē kù jε wooda titɔ́, amma iyi à nε hai sintei. N̄ wa n̄ tɔɔei, í jò ka bi nje awa duusɔ́ ηa. ⁶ Kubii í jε wooda Ilaaɔ́ ku jirima. Nηui í jε wooda iyi ì gbɔ́ hai sinteε ηa, si nηui í s̄ia í maa nε ηa. ⁷ Woo wa inyii it̄i nkprɔ́i í fangaa si andunya, inε ηa iyi a kù jesi iyi Jesu Kirisi í baa í jε amanε. Inε iyi wa ce bεεbe, woo wa inyii it̄i inεi do mbεei Kirisi. ⁸ Na nηu, i ce laakai ηa i maà ti i nyɔ́ ribai ice nηε, í jò í jε baakae ηa.

⁹ Inε iyi kù leekí si kukɔ́sii Kirisi, nɔ́ i kɔ́osi tεε, kù nε Ilaaɔ́. Amma inε iyi wa leekí si, í nε Baaba do Ama. ¹⁰ Bii inε gɔ́ ì naa bi tu ηε, nɔ́ kù jε do kukɔ́siu ihē, i maà gba lafēε, nɔ́ i maà coo cenkā, ¹¹ domi

inε iyi í coo cenkā, í nε ikpē si kuce laalɔ́εu bei.

Idei ankāanyi

¹² N̄ nε mii nkprɔ́ ku s̄ɔ́ ηε, amma n̄ kù bi n̄ kɔ́ fei ndεε si tia. N̄ bi n̄ naa n̄ ye ηei awae ηa ka fɔ́ ide geleð gele, ku ba inɔ́ didɔ́ nwa ku kɔ́. ¹³ Ifɔ́ε iyi Ilaaɔ́ í cicau, amaε ηa à ceε fɔɔ wa.

Tia mεεtasia iyi Zāa í kō

Fɔɔ

¹ Amu inε ngboi igbei inεi Jesu ηa, n̄ ceε fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi n̄ bi jiida si kpāai ntɔ.

² Awɔ baakɔɔm, n̄ wa n tɔɔ fei ndεε ku maa neε dee dee, nɔ araε ku maa ne baani si bei hundee í ye. ³ Inɔm í d̄s̄ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ηa à naa nɔ à je sεɛda si bei ntɔ í wa siε do si bei í waa ne si ntɔu. ⁴ N̄ kù ne inɔ did̄s̄ gɔ iyi í la í re iyi n̄ gbɔ à ni amam ηa à waa ne si kpāai ntɔ.

Gayusi, ilu naane

⁵ Awɔ baakɔɔm, í je ilu naane si mii ηa iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naane ηa hee do kpaasi woo dasi naane inε njoo ηau fei. ⁶ Inε ηau fei à waa je sεɛdai kubie si inɔi igbei inεi Jesu ηa. Ce n̄ηa kos̄ta si isεene n̄ηau si bei í s̄ta inεi Ilaaɔ̄ ku ce, ⁷ domi na irii Jesu Kirisii à waa ce isεeneu, a kù nɔ a kù gba nkāma bi hai dasi naane ηa. ⁸ Na n̄ηu, í s̄ta ka sobi amanε dimi beεbe ηa, ku ba awa taka nwa ka ne ikpē awaò ηa si icei ntɔu ku sisie.

Diotεefu do Demetiru

⁹ N̄ kɔa inεi igbei Jesu ηa tia keeke gɔ, amma Diotεefu, n̄ηu iyi í bi ku je woo cua n̄ηa, kù jesi idem. ¹⁰ Na n̄ηu, bii n̄ naa, an fɔ daa ηa iyi í ne, do bei wa má wa ide laalɔ. Kù je baa iyi be n̄ηu akā, ci ya gba inε njoo woo dasi naane ηa. Bii inε gɔ ηa à bi à gba ηa mɔm í ya kɔi,

nɔ ku lele ηa hai si igbei inεi Jesu ηa.

¹¹ Awɔ baakɔɔm, maà too kuce laalɔ, bii kù je kuce jiida. Inε iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔ̄i, amma inε iyi wa ce laalɔ kù mà Ilaaɔ̄.

¹² Inε fei, hee do ntɔ takae fei à waa je sεɛdai jiida ku jei Demetiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa je sεɛdai jiida ku jεεu, ì nɔ ì mà iyi sεɛda nwa í je ntɔ.

Fɔɔi ankāanyi

¹³ N̄ ne mii nkpɔ ku s̄εe, amma n̄ kù bi n kɔ fei ndεε si tia. ¹⁴ N̄ wa n bi ka ye nje bii í ce ajɔ minji ka fɔ ide geled̄ gele.

¹⁵ Laakai ku sū ku wεε do awɔ.

Kpaasie ηa fei à ceε fɔɔ. Nɔ í ce kpaasi nwa ηau fei fɔɔ akā.

Tia iyi Zudu í kò

Zudu í ce ña fò

1 Amu Zudu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi ñ je ifoi Zaaki, amui ñ kò ññe tiau ihẽ wa, inje iyi Ilaađ Baaba í kpe. Í bi ñe, nò wa degbe ñe i je ti Jesu Kirisi ña.

2 Ilaađ ku jò araaree do laakai ku sũ do kubi ku maa kòosi si ñe.

Woo kòsi cio ilu ibo ña (Cò Piẽ 2, 2:1-17)

3 Inje baakòom ña, ñ dasi ido wo ntò ntò n kò ññe tia wa, na ideí faabai awae ñau. Amma wee ñ ye í cem tilasi n kò ññe tiau ihẽ wa nsei n kò ññe si himma ku ba i jabu i maa leekí si kukòsi ntò iyi à na inei Ilaađ ña gbakã akã hee do ajò fei.

4 Tilasii n kò ññe wa nsei si na iyi í jò ine laalò gò ña à lòsi inò ññe do ile, aña iyi à waa kpaasi didòsi Ilaađ a ba a ceò daa sãmi ñña, nò a kòsi Jesu Kirisi, ññu akã iyi í je ilaalu nwa do Lafẽe nwa. Hai tako takoi à kò ideí ijuukpã iyi ine ñau aa na a ye si ajòí kiitiu.

5 Nò baa bii ì mà fei ndee sãa sãa ña, do ññu fei, ñ wa n bi n ye ñe gígí iyi si inòí inei Izireli ña iyi Ađ Lafẽe í nya hai ilei Ezibiti, ine ña iyi a kù na a kù waa dasie naane í ce nfe ñña. 6 Nò i ye gígí amaleka ña mò iyi à donda bi ku wa ñña à kòsi. Ilaađ í jò à đí ñai si ilu kuku hee do ajò fei à waa degbeò ajòí kiiti nla nla.

7 Beee mòi inei Sodomu do inei Gomoo ña do ilu ña iyi à kaako ña à ya maa ce daa laalò bei amaleka ñau, inemàkò do inemàkò à ya maa sũò ñje. Na ñoi í jò à kpa irii ilu ñau do ina iyi ci ya ku, nò ññu be í jea ine ña seeda.

8 Do ññu fei, ine ña iyi à lò inò ññe ñau, à waa ce beee. Faayi ñña í jò à waa dasi ara ñña daa sãmi ñau be. À donda yiikoi Ilaađ nò à waa bu inei lele ilu amboe ña. 9 Wee baa Miseli, ññu iyi í je ine ngboi amaleka ñau kù ce beee. Si kakòo iyi añaò Seetam à ce à waa ja si ikui Moizi kù je kù ye taalei Seetam hee ku buu, amma í sòò í ni Ađ Lafẽe á la sie. 10 Amma ine ñau, mii iyi a kù mà yaasee fei à ya buui. Nò baa mii ña iyi à mà bei meemu ña mò à ya mà, ññui í ya ce nfe ñña. 11 Aa ye ijuukpã, domi tuubai Kaẽe à waa too, à dasi ara ñña kurara ku ba a ba fia bei Balamu í ce, nò à kòsi Ilaađ bei Koree í ce nò à ce nfei ara ñña. 12 Ine ñauí à je sankala si jingau * ññeu, à waa ba ñe ku je do iju hai ne anyò, ara ññai à waa wo ngbe ngbe. À yei bei ijí iyi í dũ nò kaa rò si na iyi í jò fufu wa talee. À yei bei jli iyi í da koko nò kù so, bei jli iyi à wuu do icãe í kù mam mam. 13 À yei bei tenku iyi wa tãngãm do gbugbã. Si bei kutãngãm nòu í ya fã inyiu, beee mòi kucei iju hai ne anyò ñña í ya maa fangaa. À yei má bei andaiya iyi í kua kpãae, nò

* 1:12 jingau ññeu Woo dasi naane ñau à ya tətəoi a maa je nò a maa jèò ijei Lafẽe. I cò tiai Kòrenti I, 11:18-22.

Ilaaḥ wa jile nḡa ilu kuku nla nla hee do aḡo fei.

¹⁴ Enaku mḡo iyi í je tḡku mējesiai Adamu í ce walii na iri nḡa í ni, Aḥ Lafēe wee wa naa do amaleka kumáe nḡa bututu, ¹⁵ ku kiitiò inē fei nḡo ku ye taalei inē nḡa iyi a kù màa nḡau na kuce laalo nḡa fei do bei à dondae, do na ide laalo nḡa iyi ilu dulum nḡa à ya maa fḡaa. ¹⁶ Inē nḡau, à ya maa gbagbai, nḡo nkāma kù wēe iyi í ya sīa nḡa si, bine nḡai wa cua nḡa. À ya maa tḡo fufui nḡo à ya maa lele inē nḡai do ide didḥo ku ba a ba mii ndii lafēe nḡa.

Bei woo dasi naane nḡa à ne a ce

¹⁷ Amma inḡe baakḡom nḡa, í sīa i ye gigii ide iyi woo bei Lafēe nwa Jesu Kirisi nḡau à tako à fḡ wo. ¹⁸ À sḡ nḡe wo à ni, si waatii ankāanyi, woo yaako inē nḡa aa naa iyi a kù mà bēerei Ilaaḥ, nḡo bine nḡai a maa cua nḡa. ¹⁹ Anḡai aa jḡ inē nḡa a ja a maa fēfē nḡe. Iyi à bi nḡai aa ya maa ce, domi a kù nē Hundei Ilaaḥ. ²⁰ Amma inḡe baakḡom nḡa, i ya maa mua nḡe gbugbā si naane iyi ì dasi Jesu nḡa, nḡo i ya ce kutḡo do gbugbāi Hundei Ilaaḥ nḡa. ²¹ Nḡo i leekī si kubii Ilaaḥ nḡa, i maa degbeò aḡo iyi Lafēe nwa Jesu Kirisi á mu nḡe kuwēe hai tā na araare nḡe iyi wa ce.

²² I ya ce araarei inē nḡa iyi à waa sika sika nḡa. ²³ Inē nḡa iyi aa yḡkḡo a ba faabau, i nya nḡa wa hai si ina nḡa. Inē nḡa iyi à gbe nḡau mḡo i ce araare nḡa, amma i ya ce laakai nḡa ku ba inḡe taka nḡe i màa dasi dulum

du nḡa nḡa. I màa lu baa ibḡo nḡa nḡa iyi dulum du nḡa í riisi.

Saabui ankāanyi

²⁴⁻²⁵ Ilaaḥ nḡu akāi í je woo faaba nwa, nḡu iyi á yḡkḡo ku degbe nḡe i màa na i cuku nḡa, nḡo ku jḡ i naa si amboe nḡa do inḡo didḥo, taale ku màa wa si. Amboe do jirima do gbugbā do yiiko ku je tēe hai sinte, do nsei, hee do aḡo fei na saabui Lafēe nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyei Zāa

Yaasei tiau

¹ Si tiau ihē ñ kō asii ña iyi Jesu Kirisi í nya gbugbāa *. Ilaađi í naa kpāa ku nyisi woo ce icēe ña mii ña iyi á na ku ce bii í kōosi. Nō Kirisi í bē sim amaleka wa, amu Zāa woo ce icēe, ku ba n mà mii ñau. ² Hai ide iyi Ilaađ í fō hee ku bō si sēeda iyi Jesu Kirisi í je fei, mii iyi ñ ye fei ñ wa n je sēedaē. ³ Inē iyi wa cio idei waliu ihē do inē ña iyi à waa gbōō ñō à waa jirimaē, ilu inō didō ñai domi awaatiu í maai wa.

Zāa í ce igbē mējei inēi Jesu ña fōō

⁴⁻⁵ Amui Zāa, ñ ce ñe fōō, inē igbē mējei inēi Jesu ña iyi ñ wa ílei Azii.

Ilaađ, ññu iyi í wēe, iyi í tako í wēe wo, ñō wa naa, ku mu ññe didō do laakai ku sū, ññu do Jesu Kirisi do hunde mēje ña iyi à wa si wajui kitāi bommaē. Jesu Kirisiu ññui í je woo je sēeda ilu naanē, do inē sinte iyi í jī hai si bale, ñō í je amanlui amanlu ña.

Í bi wa ñō í faaba wa hai si dulum du wa do ñjēe. ⁶ Nō í tōtō wa í je ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaađ baaē. Amboe do gbugbā ku je tēe hee do ajō fei. Ami.

⁷ Wee, wa naa si kudūi iji.

Nō ijui inē fei á yōō,
Baa inē ña iyi à gūu à kpaa.
Dimi ikā ikāi andunya fei
Á kpata na iriē.

Bēēbei á ce. Ami.

⁸ Ađ Lafēē, ilu gbugbā fei,

Ññu iyi í wēe, iyi í tako í wēe
wo,

Nō ññui wa naa í ni,

Amui ñ je sinte do iri ku kpa.

Zāa í ye Kirisi si kuyēe

⁹ Amui Zāa, kpaasi ññe. Anu akā iyi ñ ñe do Jesui í jō ñ ñe ikpē si ijuukpā iyi inē mō ñ waa ye ña, do si bommai Ilaađ, do si temua. À bōòm gungum gō iyi à ya kpe Patimōsi na idei Ilaađ do sēedai Jesu iyi ñ wa n je. ¹⁰ Si ajō amaazuma gō Hundeni Ilaađ í naa sim, ñō ñ gbō imu nla nla gō do anyim bei ti kākākāki ¹¹ í ni, kō iyi ñ waa ye si tia, ñō i samba tiau bi inēi igbē mējei Jesu ña iyi à wa si ilui Efēezu, do Simiinu, do Pēegamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadēfi, do Laodisee.

¹² Iyi ñ sinda ñ cō inē iyi wa bam ide ku fōu ñōi ñ ye bi ku lesi fitilai wura mēje. ¹³ Nō ñ ye inē gō í jō Amai Amanē wa leeki si aninii bi ku lesi fitila ñau. Wa dasi ibō sisō ñō wa dī santikii wura si gāgāe. ¹⁴ Iriē do ntoi iriē ña fei í fūuta pai pai bei iwu, ñō ijue í ye bei amei ina. ¹⁵ Isee wa daana bei isō danya iyi à yō si ina à wiē, ñō imue í jō ibai inyii tenku. ¹⁶ Wa mu andaiya mēje si awō ñjēe, ñō taakuba ilu andē didō minji wa fita hai si gelee ñō wajuē wa daana bei nunui dasā. ¹⁷ Iyi ñ yōō, ñ cuku si isee bei iku. Nō í lesim awō ñjēe í ni, mað ce njo, amui ñ je sinte do iri ku kpa. ¹⁸ Amui ñ je ilu hunde. Ñ tako ñ ku wo amma

* 1:1 Jesu Kirisi í nya gbugbāa yaasei ideu ihē á yōkō ku je má “si gāmei ññu takae”.

nsei n̄ wεε hee do ajɔ fei. N̄ ne yiiko si antai iku n̄ n̄ wa n̄ mu kileei bi ku wai iku n̄a. ¹⁹ Na n̄ju, kɔ iyi ì ye do iyi wa ce nsei do iyi á na ku ce si anyie. ²⁰ Andaiya mεεje n̄a iyi ì ye si awɔ njem n̄ou do bi ku lesi fitilai wura mεεje n̄au yaasei an̄a fei wee. Andaiya mεεje n̄au ì je amaleka † mεεje n̄a iyi à waa mu igbe n̄au n̄o bi ku lesi fitila mεεje n̄au, akā fei igbe akāi.

2

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa Efεezu

¹ Kirisi í s̄om í ni, kɔa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa Efεezu. Kɔaa i ni, in̄e iyi wa mu andaiya mεεje si awɔ njεε, n̄o wa ne si an̄inii bi ku lesi fitilai wura mεεje n̄au í ni, ² n̄ mà kuce n̄je do ice n̄je do temua iyi ì ne n̄a. N̄ mà iyi i kaa yɔkɔ i temua do in̄e laalɔ n̄a. N̄o ì cɔ laakai in̄e n̄a iyi à waa kpe ara n̄ja woo be amma a kù je woo be n̄a, n̄o ì nyisi iyi woo s̄o ibo n̄ai. ³ Ì waa temua n̄a, n̄o ì ye ijuukpā na irim n̄a, i kù n̄o i kù gbεεji n̄a. ⁴ Amma iyi ì ye si n̄e wee, i kù bim bei tako má n̄a. ⁵ Na n̄ju, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa n̄a, n̄o i kpaasi idɔ i ce bei ì sintiɔ wa n̄a. Bii ì kù kpaasi idɔ n̄a, an na n̄ so bi ku lesi fitila n̄je hai si agbεε. ⁶ Do n̄ju fei, ì ne mii akā iyi í s̄la n̄a. Ì cé kookoosui in̄ei Nikolaiti n̄a bei amu takam n̄ c̄oo.

⁷ In̄e iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa s̄o igbei in̄ei Jesu n̄a fei.

In̄e iyi í je igũ, an j̄o ku je isoi j̄i ndii kuwεε iyi í wa lelei Aɔ.

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa Simiinu

⁸ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa Simiinu. Kɔaa i ni, in̄e iyi í je sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo n̄o í dede má si kuwεε í ni, ⁹ n̄ mà ijuukpā n̄je, n̄o ì mà are ku je n̄je. Do n̄ju fei, ì je ilu amani n̄a. In̄e n̄a iyi à waa kpe ara n̄ja Zuifu amma a kù je Juifu n̄a, n̄ mà laalɔ iyi à ya maa ma n̄e. In̄e n̄au in̄ei igbei Seetam n̄ai à je. ¹⁰ I maɔ ce n̄jo na ijuukpā iyi wa naa si n̄e. Seetam á j̄o a dasi in̄e gɔ n̄je n̄a piis̄ɔ ku cɔ laakai n̄je. Aa ye wahala hee ajɔ mεεwa n̄a. Amma i j̄o i leek̄i dim dim hee i koo i kuò n̄a. Bii ì ce bεεbe n̄a an mu n̄je kuwεε ku je riba n̄je.

¹¹ In̄e iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa s̄o igbei in̄ei Jesu n̄a fei.

In̄e iyi í je igũ, iku minjisiau kaa ceaa nkāma.

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa Pεεgamu

¹² Kirisi í ni ma, kɔa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa Pεεgamu. Kɔaa i ni, in̄e iyi wa mu taakuba ilu and̄e did̄ɔ minjiu í ni, ¹³ n̄ mà bii ì wa n̄a, Seetam nii wa je bommaε do gbugbā. Do n̄ju fei, ì waa jirima irim n̄a, n̄o i kù fūsi naane iyi ì dasim awɔ n̄a, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu

† 1:20 amaleka Yaasei amalekau woo bei.

naane woo je seɛdam bi tu ηe bi ku wai Seetam be. ¹⁴ Amma mii iyi n̄ ye si ηe wee. Ine gɔ ηa à wa si inɔ n̄ηe iyi à waa too si ikɔi Balamu. Balamu í tako í s̄ Balaki bei á ce ku dasi inei Izireli ηa kurara ku ba a ηɔ in̄a iyi à ceað iwē ηa kuwee, nɔ a s̄ũ abo kaafe ηa. ¹⁵ Beɛbe m̄oi, ine gɔ ηa à wa inɔ n̄ηe iyi à waa too si ikɔi inei Nikolaiti ηa. ¹⁶ Na n̄ηu, i kpaasi idɔ ηa. Bii kù je beɛbe, an naa si ηe bii í k̄ɔsi nɔ n ce igũ do ine ηau do taakuba iyi wa fita hai si gelem.

¹⁷ Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbɔ mii iyi Hundeɪ Ilaaɔ wa s̄ igbei inei Jesu ηa fei.

Ine iyi í je igũ, n̄ηui an mua mana iyi wa manji wo. Nɔ n muaa kuta f̄uf̄u si bii à kɔ iri tit̄ɛ iyi ine gɔ kù mà bii kù je n̄ηu iyi n̄ mua.

Ide iyi à s̄ inei Jesu ηa iyi à wa Tiatii

¹⁸ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ηa iyi í wa Tiatii. Kɔaa i ni, Amai Ilaaɔ iyi ijuɛ í ye bei amei ina, nɔ isɛɛ wa daana bei isɔ danya iyi à yɔ si ina à wie í ni, ¹⁹ n̄ mà kuce n̄ηe. Nɔ n̄ mà kubi n̄ηe, do naane ku dasi n̄ηe, do ice jiida n̄ηe, do temua n̄ηe. N̄ mà iyi icei nsei n̄ηe í re ti tako. ²⁰ Amma mii iyi n̄ ye si ηe wee. Ì waa temuað abo iyi à ya kpe Zezabeli ηa, n̄ηu iyi wa kpe arae walii, nɔ ì j̄ò wa wa inyii it̄i woo ce icem ηa do ikɔɛ ku ba a ya maa s̄ũ abo kaafe ηa nɔ a ya maa ηɔ in̄a iyi à ceað iwē ηa kuwee. ²¹ N̄ muaa waati ku kpaasi idɔɛ, amma kù bi ku j̄ò kuce

laalɔɛ. ²² Na ηɔi í ce an j̄ò ku s̄ũ b̄ɔɔ. Inem̄akɔ ηa m̄o iyi à ya maa ce sakara do n̄ηu, an dasi ηa ijuukp̄a nla nla, bii kù je à kpaasi idɔ à j̄ò kuce laalɔ n̄ηa. ²³ Si anyie an kpa amae ηa. Waati beɛbe igbei inei Jesu ηa fei aa mà iyi n̄ mà idɔi ine ηa do lasabu n̄ηa. An s̄aa ine fei si bei kookoosue í to.

²⁴ Amma in̄e iyi ì gbe si ilui Tiatii, in̄e iyi i ù too si ikɔ laalɔu ηa nɔ ì kù mà mii iyi ine gɔ ηa à ya kpe asii n̄lai Seetam, n̄ wa n s̄ɔ ηe, n kaa n k̄a n̄ηe aso gɔ má. ²⁵ Amma iyi ì ne ηa, i muu dim dim ηa hee n koo n toð wa.

²⁶⁻²⁷ Ine iyi wa ce iyi n̄ bi hee í jeð igũ hee k̄ɔɔ, n̄ηui an mua yiiko iyi amu takam n gba hai bi Baam. An muaa yiikou si antai dimi fei ku maa gb̄a ηa do goloɪ isɔ ku c̄a ηa ku lege ηa bei caka. ²⁸ Nɔ an muaa andaiyai ameejuuma.

²⁹ Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbɔ mii iyi Hundeɪ Ilaaɔ wa s̄ igbei inei Jesu ηa fei.

3

Ide iyi à s̄ inei Jesu ηa iyi à wa Saadi

¹ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ηa iyi í wa Saadi. Kɔaa i ni, ine iyi í ne hunde meejeɪ Ilaaɔ ηau do andaiya meeje ηau í ni, n̄ mà kuce n̄ηe. N̄ mà iyi à waa f̄ɔ à ni ì je ilu hunde ηa baa do iyi ì je iku ηa. ² I j̄i hai si iri n̄joo ηa nɔ ì leek̄i si kuweɛ keeke iyi í gbe n̄ηe ku ba i mað ku mam mam ηa, domi n̄ ye kookoosu n̄ηe kù je dee dee bi Ilaaɔ. ³ Na n̄ηu, i ye gigii mii iyi à kɔ n̄ηe si do bei ì

gbɔ ɲa. I jirimæ ɲa nɔ i kpaasi idɔ ɲɲɛ. Bii i kù jì hai si iri njoo ɲa, an na n ba ɲɛ bei ile. I kaa mà waati iyi an naa si ɲɛ. ⁴ Do ɲɲu fei, inɛ gɔ ɲa à wa inɔ ɲɲɛ iyi a kù dasi ara ɲɲa riisi, aɲai aa toom nɔ a maa dasi nyau fufū, domi aɲai à jɔd.

⁵ Inɛ iyi í jɛ igū, ɲɲui á dasi jaaɛ fufū bɛɛbɛ. N kaa n kpa iriɛ si tiai kuwɛɛ pai. Si bantuma an jesi si wajui Baam do amalekaɛ ɲa iyi inɛm nii.

⁶ Inɛ iyi í nɛ ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa sɔ igbei inɛi Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ inɛi Jesu ɲa iyi à wa Filadɛɛfi

⁷ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inɛm ɲa iyi í wa Filadɛɛfi. Kɔaa i ni, inɛ iyi í jɛ inɛ kumá do ilu ntɔ, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, ɲɲu iyi bii í cūu, inɛ gɔ kaa cīmboɛ, bii í nɔ í cīmboɛ, inɛ gɔ kaa cūu, ɲɲui í ni, ⁸ n̄ mà kuce ɲɲɛ. N̄ mà iyi gbugbā ɲɲɛ kù la. Do ɲɲu fei, ì jirima idem nɔ i kù kɔsi irim ɲa. ɲɲui í jò n̄ cī ɲɲɛ gambo iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku cīmbo. ⁹ Wee an da ɲɲɛ inɛi igbei Seetam ɲa si awɔ, inɛ ɲa iyi à waa kpe ara ɲɲa Zuifu amma a kù jɛ Zuifu ɲa, iboi à waa sɔ. An jò a na bi tu ɲɛ a naa a gule si wajui ɲɲɛ. Aɲa fei aa mà iyi n̄ bi ɲɛ. ¹⁰ N̄ ni i temua ɲa, nɔ i jirima idem nɔu ɲa. Na ɲɔi í jò amu mɔ an degbe ɲɛ si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii inɛ ɲa. ¹¹ An nyi wa, kaa kpe. Iyi ì nɛ ɲa, i muu dim dim ɲa ku ba inɛ gɔ

ku màà na ku gba ribai igū ku jɛ ɲɲɛ.

¹² Inɛ iyi í jɛ igū, an jò ku jɛ sɔbe si kpasɛi Ilaaɔ, kaa fita má. An kɔ irii Ilaaɔ siɛ do irii iluɛ iyi í jɛ Zeruzalemu titɔ iyi Ilaaɔ á jò ku kita wa hai lele. Nɔ n kɔ iri titɔm siɛ.

¹³ Inɛ iyi í nɛ ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa sɔ igbei inɛi Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ inɛi Jesu ɲa iyi à wa Laodisee

¹⁴ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inɛm ɲa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, inɛ iyi à ya kpe Ami, woo jɛ sɛɛda ilu naane iyi í jɛ ntɔu, ɲɲu iyi í jɛ icui mii iyi Ilaaɔ í taka fei í ni, ¹⁵ n̄ mà kuce ɲɲɛ. N̄ mà iyi í kù tū ɲa, i kù nɔ i kù gbāa ɲa. N̄ bi wo i tū ɲa walakɔ i gbāa ɲa. ¹⁶ Amma si na iyi í jò ì jɛ wɔɔwɔɔ ɲa, an kpɔ ɲɛ wai hai si gelem. ¹⁷ Ì ya fɔ i ni ɲa ì jɛ ilu fia ɲa, ì ba amani ɲa, nɔ i kù waa ce arei ngɔgɔ ɲa. Amma n̄ wa n sɔ ɲɛ iyi idɔ ɲɲɛ wa ce bɔɔ, ì jɛ ilu araare ɲa, do ilu are do fɛɛju do basí ɲa. ¹⁸ Na ɲɔi í ce n̄ wa n mu ɲɲɛ bisi, i jò i ra wura iyi à yɔ si ina à wie bi tom ɲa ku ba i jɛ ilu amani do ntɔ ɲa. Nɔ i ra nyau fufū i biiò anyii ara ɲɲɛ ɲa ku ba i màà maa nɛ bumbūm ɲa nɔ anyɔ ku màà maa mu ɲɛ. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju ɲɲɛ ku ba i yɛ ilu ɲa. ¹⁹ Inɛ ɲa iyi n̄ bi fei, n̄ ya n kpā ɲa iju nɔ n nyisi ɲa kpāa. Na ɲɲu, ì hanya i kpaasi idɔ ɲa. ²⁰ Wee n̄ wa n leekí andei ile, nɔ n̄ wa n cā gambo. Inɛ iyi í gbɔ imum nɔ

í c̄lim, an lɔ bi tɛɛ, nɔ n baa ku jɛ, nɔ awaɔ ka jɛ aɔ.

²¹ Inɛ iyi í jɛ igũ, lafɛi an jò ku bam ku buba si kitāi bommam, si bei amu mɔ ñ jɛ igũ nɔ ñ buba do Baam si kitāi bommaɛ. ²² Inɛ iyi í nɛ itl, ku sotl ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa sɔ igbei inɛi Jesu ña fei.

4

Ilaaɔ ku tɔɔ lele

¹ Si anyii n̄ɲu bɛ, si kuyɛ ñ yɛ gambo gɔ í c̄l lelei Aɔ.

Inɛ iyi í tako í bam ide ku fɔ wo, n̄ɲu iyi imue í yɛ bei ti kākākākī, í bam ide ku fɔ má í ni, gũ wa ihɛ n nyisɛ mii iyi á na ku naa si anyiɛ. ² Gbakā Hundei Ilaaɔ í so í nɛem. Nɔ lelei Aɔ bɛ ñ yɛ kitāi bomma gɔ, inɛ gɔ wa buba si. ³ Inɛ iyi wa buba beu wa daanai bei kuta ku nɛ fia gɔ ña iyi á ya kpe zasipu do saaduanɛ. Njoi Aɔ í sũ í kaako kitāu nɔ wa daana bei emeroɔdu. ⁴ Nɔ ñ yɛ kitāi bomma kɔnfia do mɛɛ í kaako kitāi bommau. Nɔ inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ wa buba si antai kitā ñau, à dasi nyau fufu do fulai wura. ⁵ N̄ɔi hai si kitāi bommau kun̄ɔi ij̄l wa fita, do anu ku d̄s, do kulai ij̄l. Fitila mɛɛje iyi wa má í wa si wajui kitāi bommau. An̄ai à jɛ hunde mɛɛjei Ilaaɔu. ⁶ Si wajui kitāu dimii tenku gɔ í wa bɛ, wa daana bei digi.

Mii ilu hunde mɛɛ gɔ ña à kaako kitāi bommau cingɔ do cingɛ, à nɛ iju bii fei anyiɔ wajui. ⁷ Mii ilu hunde sinteu í yɛi bei muusu nla, minjisiau mɔ í yɛi bei ama kete,

mɛɛtasiau wajue í yɛi bei wajui amane, nɔ mɛɛsiau í yɛi bei kungbā iyi wa fo. ⁸ Ilu hunde mɛɛ ñau à nɛ ikpa mɛɛfa mɛɛfa, nɔ à nɛ iju bii fei inɔ do waduude. À ya maa kɔ iri waati kāma fei alɛɔ daakɔ a maa ni,
Kumá, Kumá, Kumá,
Bɛɛbei Aɔ Lafɛɛ ilu gbugbā fei í jɛ,

N̄ɲu iyi í tako í wɛɛ wo, nɔ í wɛɛ baa nsei, nɔ wa naa.

⁹ Ilu hunde ñau à waa kɔ iri à waa saabu inɛ iyi wa buba si antai kitāi bommau, nɔ à waa fɔ idei amboeɛ do bɛɛɛɛ, n̄ɲu iyi í wɛɛ do aɔ fei. ¹⁰ Waati iyi à waa kɔ iri bɛɛbɛ fei inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ñau à ya sɛɛbataa a maa tɔɔɛi. Nɔ à ya bɔ fula ña ñai a jilɔ si wajui kitāi bommau a maa ni,

¹¹ Awɔ Ilaaɔ, Lafɛɛ nwa,
Awɔi ì to í nɛ amboe do bɛɛɛ
do gbugbā,

Domi awɔi ì taka mii fei.
Si idɔɔbɛi ì taka ña nɔ à wɛɛ.

5

Tia do Angudā

¹ N̄ɔi ñ yɛ inɛ iyi wa buba si kitāi bommau wa mu tia gɔ iyi à ka si awɔ n̄jɛɛ. À kɔ tiau anyiɔ wajui, nɔ à c̄imboe do sɛɛda mɛɛje. ² Nɔ ñ yɛ amaleka ilu gbugbā gɔ, í là do gbugbā í ni, yooi í to ku ga sɛɛda ñau ihɛ, nɔ ku fũ tia. ³ Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í wa lele walakɔ ilɛ walakɔ lelei ilɛ iyi á yɔkɔ ku c̄l tia ku cɔ inɔɛ. ⁴ Ñ kpata ntɔ ntɔ si na iyi í jò inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í to ku c̄l tia ku cɔ inɔɛ. ⁵ N̄ɔi inɛ akāi inɛ ngbo ñau í s̄m í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita

hai si dimii Zuda, iyi í je tókui Davidiu í je igũ, á yókò ku ga sɛɛda mɛɛje ŋau nò ku fũ tiau.

⁶ Iyi ñ cò ikpa bi kitāi bommau nò ñ ye Angudā iyi à ceò kuwee wo wa leekí anini bɛ, nò ilu hunde mɛɛ do inɛ ngbo ŋau à kaakoɛ. Angudāu, í nɛ ngo mɛɛje do iju mɛɛje iyi í je hunde mɛɛjei Ilaaḍ ŋa iyi í bɛ si andunya fei. ⁷ Angudāu í bò bi inɛ iyi wa buba si antai kitāu, nò í gba tiau hai si awò njeɛ. ⁸ Iyi à naa tiau, ŋoi ilu hunde mɛɛ ŋau do inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à sɛɛbata si wajue. Anja fei à nɛ mɔɔbò do kɔɔfui wura ŋa si biì tulare í wa. Tulareui í je kutɔi inɛi Ilaaḍ ŋa. ⁹ Nò à kɔ iri titɔ gò à waa ni, Awòì ì to i gba tiau Nò i ga sɛɛda ŋau, Domi à kpae wo. Nò do njeɛi ì raa Ilaaḍ amanɛ ŋa Hai si dimi fei, do fee ikā ikā fei,

Do ile fei.

¹⁰ Ì tɔtɔ ŋa ì je ilaalu nja, Ì ce ŋa woo weei Ilaaḍ Lafɛɛ nwa,

Nò aa je bomma si andunya.

¹¹ Iyi ñ cò ilu má nò ñ gbò anui amaleka nkpò gò ŋa, kukpò nja í to dubu nkpò nkpò. À kaako kitāi bommau do ilu hunde ŋau do inɛ ngbo ŋau. ¹² À dɔ anu à waa ni, Angudā iyi à ceò kuweeu wo í to ku ba yiiko,

Do amani, do kumà, do gbugbā,

Do bɛɛɛ, do amboe, do saabu.

¹³ Nò ñ gbò mii ilu hunde ŋa fei iyi à wa lele do ile, do si lele ile, do si inò iyi, andi ilu

hunde iyi í wa si andunya fei, à dɔ anu à waa ni,

Inɛ iyi wa buba si kitāi bommau

Do Angudāu,

Saabu, do bɛɛɛ, do amboe,

Do gbugbā ku je tu ŋa hee do ajò fei.

¹⁴ Nò ilu hunde mɛɛ ŋau à je à ni, ami. Nò inɛ ngbo ŋau à gule à ce kutɔ.

6

À ga sɛɛda mɛɛfa

¹ Njoi ñ ye Angudāu í ga akāi sɛɛda mɛɛje ŋa iyi wa mási tiau, nò ñ gbò inɛ akāi ilu hunde mɛɛ ŋau í la hee aa ni bei kulai ijii. Í ni, naa wa. ² Iyi ñ cò ilu, ŋoi ñ ye ačí fũfũ gò wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu bioo, nò à daa si fulai amanlu. Í dasi kpāa bei woo je igũ iyi wa bò ku je igũ wa má.

³ Njoi Angudāu í ga sɛɛda minjisiau, nò ñ gbò ilu hunde minjisiau í ni, naa wa. ⁴ Nò ačí nkpa gò mò í fita wa. Nò à mua inɛ iyi wa gũu gbugbā ku dede igũ si andunya ku ba inɛ ŋa a kpa nje. Nò à naa taakuba nla gò.

⁵ Njoi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nò ñ gbò ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi ñ cò nò ñ ye ačí dũdũ gò wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu gũa si awɔɛ. ⁶ Nò ñ gbò imu gò hai si aninii ilu hunde mɛɛ ŋau, í ni, jò inɛ ŋa a ya ra bilee tongoo akā do fiaí icei ajò akā. Bɛɛbɛ mɔi fiaí ɔɔzu tongoo mɛɛta á ya je. Amma jò fiaí ikpo do vɛɛ si agbɛɛ.

⁷ Nɔi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ ñ gbɔ ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa. ⁸ Ñ cɔ ilu nɔ ñ yɛ aɕí fufū fɛ̀fɛ̀fɛ̀ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gūu, iriei Iku, nɔ bi ku wai iku ŋa wa tooɛ. Aŋai à na gbugbā a kpa ikɔ akāi kukpɛ mɛɛi inɛi andunya ŋau do injai sako ŋa iyi à wa si ilɛu do taakuba, do ari, do bɔɔ.

⁹ Si anyii nŋu, Angudāu í ga sɛɛda miusia iyi wa mási tiau. Nɔ ñ yɛ hundeí amane ŋa si icui bi kuweeu, aŋa iyi à kpa na ideí Ilaaɔ do na sɛɛdai Jesu iyi à jɛ. ¹⁰ Hunde ŋau à la à ni, Lafɛɛ kumá, ilu ntɔ, hee waati yoomai ì waa degbe í bei í kiiti inɛi andunya ŋa, í sã nŋa gbese si na iyi í jɔ̀ à kpa wa. ¹¹ Iyi à dɔ̀ bɛɛbɛ à tã ŋɔi à daa aŋa fei si jaaɛ fufū, nɔ à sɔ̀ ŋa à ni a sími keeke titã hee jiai woo ce ice kpaasi nŋa ŋa ku kɔ, aŋa iyi aa na a kpa bei à tako à kpa aŋa mɔ.

¹² Ñ cɔ ilu má si waati iyi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa mási tiau. Nɔ ilɛ í yaya do gbugbā, nɔ inunu í kuku inya kiti kiti bei aɕɔ dūdū ilu sisima, nɔ cukpa í kpā konkom bei nje. ¹³ Nɔ andaiya ŋa à wɔ wa hai lele bɛi isoi j̄i iko í ya wɔ wa waati iyi fufu nla wa ce wa yagae. ¹⁴ Nɔ lele í tɔtɔ inya akā bei sɛɛ iyi à ka. Nɔ iri kuta do gungum ŋa fei à yaya a kù wa agbɛ nŋa má. ¹⁵ Waati bɛɛbei amanlui andunya ŋa, do ilu ilɛ ŋa, do ilaalui sooge ŋa, do ilu amani ŋa, do ilu gbugbā ŋa, do inɛ fei de, aru do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa, à waa manji si isai

kuta do si afei kuta ŋa. ¹⁶ À waa dɔ̀ anu si iri kuta ŋau do si kuta ŋau à waa ni, í cuku si wa wa, í bii wa ku ba Ilaaɔ ku maà yɛ wa, nŋu iyi wa buba si kitāi amanlu, do hai si idɔ̀kɔi Angudāu. ¹⁷ Í bii wa ŋa si na iyi í jɔ̀ aɔi idɔ̀kɔ nla nla nŋau í to wa. Yooi á yɔ̀kɔ ku leekí si waju nŋa.

7

Inɛi Izireli 144.000

¹ Si anyii nŋu, ñ yɛ amaleka mɛɛ gɔ ŋa à waa leekí si andunya gonta mɛɛ, à waa ganji fufui andunya gonta mɛɛu ku ce si ilɛ do si tenku nɔ ku maà yaga j̄i gɔ. ² Nɔ ñ yɛ amaleka mmu gɔ wa naa hai nunui daakɔ, wa mu nyindai Ilaaɔ, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ í dɔ̀ anu si amaleka mɛɛ ŋa iyi Ilaaɔ í mu nŋa gbugbā a cea ilɛ do tenku laalɔu, ³ í ni, í maà cea ilɛ do tenku do j̄i gɔ laalɔ hee káa cea woo ce iceí Ilaaɔ ŋa nyinda si ikpo nŋa. ⁴ Nɔi à sɔ̀m jiai inɛ ŋa iyi à cea nyindai Ilaaɔ si ikpo nŋa. À wɛɛi aŋa dubu cɔ̀ do ciiji do mɛɛ (144.000) hai si dimii inɛi Izireli ŋa fei. ⁵ Si dimii Zuda amane dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bɛɛbɛ mɔi si dimii Rubɛɛ amane dubu maateejii. Si dimii Gadi amane dubu maateejii. ⁶ Si dimii AZɛɛ amane dubu maateejii. Si dimii Nɛfitali amane dubu maateejii. Si dimii Manasee amane dubu maateejii. ⁷ Si dimii Simeɔ amane dubu maateejii. Si dimii Levi amane dubu maateejii. Si dimii Isakaa amane dubu

maateejii. ⁸ Si dimii Zabolōo amanε dubu maateejii. Si dimii Zozεfu amanε dubu maateejii. Si dimii Benzamεε amanε dubu maateejii. Inε ηa iyi à daa si nyindau mbε.

Zamaa nkpɔ nkpɔ

⁹ Si anyii nηu, nɔ n̄ cɔ ilu má nɔ n̄ yε zamaa nkpɔ nkpɔ iyi inε gɔ kaa yɔkɔ ku ka ηa. À fita wa hai ilε fei do si dimi fei do si fee ikā ikā fei. Anηa fei à waa leekɪ si wajui kitāu do Angudāu, à waa dasi jaaε fūfū nɔ à waa mu wuai kpakpa si awɔ nηa. ¹⁰ À waa dō anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaō Lafēε nwa iyi wa buba si kitāi bommau do hai bi Angudāu. ¹¹ Nɔ amaleka ηau fei à leekɪ à kaako kitāi bommau do inε ngbo ηau do ilu hunde mεε ηau. À seεbata si wajui kitāu à waa tɔɔ Ilaaō ¹² à ni, ami.

Kucɪ do amboe
Do kumà do saabu do bεεε,
Do gbugbā, do yiiko,
Fei ndεε ku jε ti Ilaaō Lafēε nwa
Hee do ajɔ fei. Ami.

¹³ Nɔi inε akāi inε ngbo ηau í beem í ni, yoo ηai à waa dasi jaaε fūfū ηau ihē. Hai iwoi à naa. ¹⁴ Nɔ n̄ jεaa n̄ ni, lafēεm, n kù mà, awɔi aa mà. Nɔ í s̄m í ni, inε ηau ihē à fita wai hai si b̄nε nla nla. À fɔ jaaε nηa ηa à fūutae do njei Angudāu. ¹⁵ Nηui í jò à waa leekɪ si wajui kitāi bommai Ilaaō à waa tɔɔε dasāo idū inɔ kpasēε. Nɔ Ilaaō á wa inɔ nηa ku maa degbe ηa. ¹⁶ Ari kaa kpa ηa má hee má jε agbε, nɔ inunu kaa cā ηa má, bεεβε m̄oi inya gbāa kaa

wahala ηa ma. ¹⁷ Angudā iyi wa leekɪ bi kitāi bommau á gbā ηa ku b̄oɔ ηa is̄oi kuwεε. Ilaaō m̄o á gbā cikāaju nηa fei.

8

À ga seεda mεεjesia

¹ Waati iyi Angudāu í ga seεda mεεjesiau, ilu í coko lelei Aō zakai iju kamεε kuntaa. ² Si anyii nηu, nɔ n̄ yε à na amaleka mεεje ηa iyi à ya maa leekɪ si wajui Ilaaōu kākākāki mεεje.

³ Si anyii nηu, amaleka mmu gɔ í na í leekɪ kəkɔi bi kuweeu, wa mu fatai wura bii à ya jo tulare. À náa tulare nkpɔ nkpɔ ku tɔtɔɔ kutɔoi woo dasi naanε ηa ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitāi bommai Ilaaōu. ⁴ Cuaɪ tulareu do kutɔoi woo dasi naanε ηau í dede lele si wajui Ilaaō hai si awɔi amalekau. ⁵ Nɔi amalekau í so fatau nɔ í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inɔε hee í k̄ɔ, nɔ í nyɔɔ ilε bε. Waati bεεβε à gbɔ kulai iji do iba ηa nɔ à yε kuɲoi iji do kuyayai ilε.

Kākākāki ηa

⁶ Si anyiε, amaleka mεεje ηa iyi à waa mu kākākāki mεεje ηau, à ce s̄ɔlu a fāa.

⁷ Amaleka sinteu í fā kākākākiε. Nɔi kutai iji do ina do nje í yɔgεε si nje nɔ wa naa hai lele do gbugbā. Nɔ ikɔ akāi kukp̄ε mεetai ilε í jo do j̄ii ηa do f̄ɔf̄o tūtū ηa fei.

⁸ Nɔ amaleka minjisiau í fā kākākākiε. Nɔ à nyɔ ngɔgɔ iyi í yε bei iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Nɔi ikɔ akāi kukp̄ε

mɛɛtai tenkuu í kp̄ò nje, ⁹ nò ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai mii ilu hunde ɲa iyi à wa si inyiu à ku, nò ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai ak̄oi inyi fei í ce nfe.

¹⁰ Si anyii nɲu, amaleka mɛɛtasiau í f̄ā k̄āak̄āak̄ɛ. Nɲi andaiya nla ḡo iyi í ya ina bei jugula í cuku wa hai lele si ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai ido do is̄ɔ ɲa. ¹¹ Irii andaiyauí Kuro. Nò ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai inyiu í ro. Iyi inɛ ɲa à m̄oo, nkp̄o ɲa í ku si na iyi í j̄ò inyiu í ro.

¹² Si anyii nɲu, amaleka mɛɛsiau í f̄ā k̄āak̄āak̄ɛ. Nɲi ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai inunu do ti cukpa do ti andaiya ɲa í dū, nò ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai inya kumái das̄ā kù wɛɛ má, bɛɛbɛ m̄oi ik̄ò ak̄āi kukp̄ɛ mɛɛtai inya kumái idū kù wɛɛ má.

¹³ Iyi ñ c̄o ilu má nò ñ ye kungb̄ā wa fo hee lelei Āɔ. Kungb̄āu wa kpata wa d̄ɔ anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jem, iko í jem. Beirei ijuukp̄āi inei andunya ɲa á to si waati iyi amaleka mɛɛta ɲa iyi à gbe ɲau aa f̄ā k̄āak̄āak̄ɛ ɲa.

9

K̄āak̄āak̄ɛ miusia

¹ Si anyii nɲu, amaleka miusiau í f̄ā k̄āak̄āak̄ɛ. Nò ñ ye andaiya ḡo í cuku ilɛ hai lele wa. Nɲui à na kileei isa nla hai nɛ k̄oo. ² Andaiyau í c̄i isau nò cua wa fita bei cuai ina nla, nò í bii inunu í j̄ò inya fei í dū.

³ Nò ketengbo ɲa à fita wa hai si cuau à waa te ilɛ, nò à mu ɲa gbugb̄ā bei ac̄i cencee. ⁴ À na ɲa wooda à ni a maà beje f̄ofo walak̄o mii t̄ūt̄u ḡo walak̄o j̄li ḡo bii kù jɛ inɛ ɲa iyi a kù nɛ

nyindai Ilaāɔ si ikpo ɲa. ⁵ A kù na ketengbo ɲau wooda a kp̄ò amanɛ ɲa bii kù jɛ a kp̄ā ɲa iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi ijuukp̄āu í munḡaò bei bii cencee í ta amanɛ. ⁶ Si cukpa miuu, inɛ ɲa aa d̄ɛd̄ɛ iku amma a kaa ba. Aa bi aɲa a ku amma iku á sa ɲa.

⁷ Ketengbo ɲau à j̄o ac̄i ɲa iyi à t̄ā s̄oɔlu a b̄o iḡū. Nḡoḡo í wa si iri ɲa bei fulai wura, nò waju ɲa í ye bei ti amanɛ ɲa. ⁸ Ntoi iri ɲa í ye bei ntoi irii inaabo ɲa nò inyi ɲa í ye bei ti muusu nla ɲa. ⁹ À bii gende ɲa do bata ku nɛ sisima ḡo iyi bii li ȳoo aa ni is̄oi. Nò ikpa ɲa í ya maa ce iba bei sareti nkp̄o iyi ac̄i ɲa à waa fa bi ku ce iḡū. ¹⁰ À nɛ akpaamu ku nɛ ac̄i bei cencee ɲa. Do akpaamu ɲau bei aa kp̄āò amanɛ ɲa iju si cukpa miuu. ¹¹ Ilaalui ketengbo ɲau í jɛ amaleka ilu irii isa nla hai nɛ k̄oo. Irii í jɛ Abad̄ɔ do feei Ebɛɛ. Do Ger̄eki m̄o à ya kpooi Apolīɔ, waat̄o Woo beje.

¹² Nsei, iyi ijuukp̄ā sinte í l̄o í gbe ijuukp̄ā minji ḡo ɲa iyi aa naa má.

K̄āak̄āak̄ɛ mɛɛfasia

¹³ Nɲi amaleka mɛɛfasiau í f̄ā k̄āak̄āak̄ɛ. Nò ñ gb̄o ide ku f̄o ḡo hai gonta m̄ei bi kuweei wura iyi í wa si wajui Ilaāɔ. ¹⁴ Ide ku f̄ou í s̄o amaleka mɛɛfasia iyi wa mu k̄āak̄āak̄ɛ í ni, f̄ū amaleka m̄ɛɛ ɲa iyi à d̄i k̄ok̄oi ido nla iyi à ya kpe Efaratau. ¹⁵ Nɲi à f̄ū amaleka m̄ɛɛ ɲau. Na ad̄ou do cukpau do aj̄ou do is̄ou bei amaleka ɲau à t̄ā s̄oɔlu

mam mam ku ba a kpa ikō akāi kukpē mēetai amanē ŋa. ¹⁶ A sōm jiai masa ŋau, à wēi dubu minji ikō dubu cīō má (200.000.000). ¹⁷ Si bei n̄ ye ačí ŋau do masa ŋau si kuyem wee. À dasi batai igū nkpa bei ina do boogu bei bulam do igbaagba bei fainwita. Irii ačí ŋau í ye bei irii muusu nla, nō ina do cua do fainwita wa fita wa hai si gele ŋja. ¹⁸ Ikō akāi kukpē mēetai inei andunya ŋa á ku na saabui bōne mēeta ŋau, waatō ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si geleí ačí ŋau. ¹⁹ Gbugbāi ačí ŋau í wai si gele ŋja do si akpaamu ŋja. Akpaamuu í yei bei njo, nō í ne iri. Do n̄jui à ya kpā inē ŋa iju. ²⁰ Do n̄ju fei, inei andunya ŋa iyi à gbe a kù ku si bōneú à kō ku kpaasi idō. Nō à kō ku jō mii ŋa iyi à ce do awō ŋja ku tō. À waa mōsi inei inōko ŋa ku tō do iwē ŋa iyi à ce do wura do isō fūfū do isō danya do kuta do jli ŋa, aŋa iyi a kaa yōkō a gbō ide, a kaa nō a yōkō a ye ilu, hee má je a ne. ²¹ Bēebe mōi inē ŋau a kù jō inē ku kpa do dobu dobu ŋja ŋa ku ce, do sakara ku ce, do ile ŋja ŋa.

10

Amaleka do tia keeke

¹ N̄ nyi n̄ ye amaleka ilu gbugbā gō má wa kita wa hai lele. Kudūi ijī í biie bei jine iyi í dasi, nō n̄joi llaaō í wenwee si irie, wajue wa daana bei inunu, nō kutēe í ye bei amei ina. ² Wa mu tia keeke gō iyi wa cí si awōe. Í lesi ise n̄je si antai tenku, ise cangae mō si ile. ³ Nō

í dō anu bei muusu nla. Iyi í dō anu í tā ŋoi dagba lele mēje gō ŋa mō à waa dō anu. ⁴ Iyi dagba lele mēje ŋau à dō anu à tā, gbakā n̄ tā sōlu n kō ide ŋja. Amma n̄ gbō ide ku fō gō wa hai lele wa ni, maà ti i kō mii iyi dagba lele mēje ŋau à fō. Muu si asii.

⁵ N̄oi amaleka iyi n̄ ye wa leekí si antai tenku do si ileu, í wu awō n̄je lele, ⁶ nō í gbasi do irii inē iyi í wēe hee do ajo fei, iyi í taka lele do ile do tenku do mii ndu ŋa ŋa fei. Amalekau í fō í ni, waati iyi í gbe kù waa sō má, ⁷ amma waati iyi amaleka mējesiau mō á fá kākāakīe, waati bēebe llaaō á kō mii iyi í dasi idō ku ce iyi inē kāma kù m̄au, si bei í sō walli woo ce icēe ŋa wo.

⁸ Si anyii n̄ju, imu iyi n̄ tako n̄ gbō hai leleu, í bam ide ku fō má í ni, koo gba tia keeke iyi wa cíu hai si awōi amaleka iyi wa leekí si antai tenku do si ileu. ⁹ N̄oi n̄ bō bi amalekau, n̄ tōe ku nam tia keekeu. Nō í sōm í ni, gba i ŋō. Á ro si inōe, amma á dōi si geleē bei nyikō. ¹⁰ N̄oi n̄ gba tia keekeu hai si awōe, nō n̄ ŋō. N̄oi, í dō si gelem bei nyikō, amma iyi n̄ muu n̄ tā, í roi kom kom si inōm.

¹¹ N̄oi à sōm à ni, í gbe i sisi i ce walli má na inē nkpa, do ile nkpa, do dimi nkpa, do ilaalu nkpa.

11

Woo je sēeda minji ŋa

¹ Si anyii n̄ju, inē gō í nam mii ku wā ile iyi í ye bei akpa, nō í sōm í ni, dede i koo i wā

kpasēi Ilaaḏ do bi kuweeu, nō i ka inē ḡa iyi à waa ce kutəə bē.
 2 Amma maà wā bantumae, domi à mua dimi mmu ḡa, aḡa iyi aa tēēse ilu kumáú si afei cukpa ciiji do minji *. 3 Nō í ni nḡu á jò woo jē sēēda minjii nḡu ḡau a fə idei nḡu. Aa maa we saaki ḡa, nō nḡu á mu nḡa yiiko a ceò walii si afei aḡo dubu do cīə minji do kita † (1.260).

4 Woo jē sēēda minji ḡau i à yē bei jīi ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leekī si wajui Ilaaḏ Lafēi ilēu fei. 5 Bii inē ḡo wa bi ku ce nḡa laalə, ina í ya fitai hai si gele nḡa ku kpa irii mbēē nḡa ḡa. Bēēbei inē iyi wa dēde ku ce nḡa laalə á kuò. 6 À nē gbugbā a cīmbo lele, ijī ku maà rə si waati iyi à waa ce walii. À nō à nē gbugbā a kpaasi inyi nje. À nō à nē gbugbā má a naaò dimii wahala ikā ikā baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.

7 Waati iyi aa jē sēēda a tā, inḡai sako ḡo á ba ḡa igū ku ce ku kāmia ḡa ku kpa ḡa. Inḡai sakou á fita wai hai si iḡa nla hai nē kəəu. 8 Iku nḡa á maa sūi si bantumai ilu nla bii à kpakpa Lafēe nḡa si jīi nōu. À nē a kpe iluui wo Sodomu walakə Ezibiti. 9 Inē ḡa si dimi fei do si fee fei do si ilē fei aa cə iku nḡa zakai aḡo mēeta do bubu, a kaa jē a si ḡa. 10 Inəi inēi andunya ḡa á dš, aa ce jingau nō a sambaa nje amua ḡa si na iyi í jò walii minji iyi

à tako à wahala ḡa ḡau à ku.

11 Si anyii aḡo mēeta do bubuu, Ilaaḏ í nyi í da nḡa si hunde ma, nō à dede à leekī. Nḡo nla nlaí í mu inē ḡa iyi à yē ḡa fei. 12 Nḡoi walii minji ḡau à gbə ide ku fə ḡo wa hai lele wa ni, i gū wa ihē. Nō à gū lele si kudūi ijī ijui mbēē nḡa ḡa. 13 Bē gbakā nō ilē í yaya ntə ntə, nō ikə akāi kukpē mēēwai iluu í cuku. Inē ḡa iyi à ku si kuyayai ilēu, kukpə nḡa í to amanē dubu mēēje (7.000). Zigii inē ḡa iyi à gbe í da ntə ntə, nō à ni Ilaaḏ í la.

14 Nsei, ijuukpā minjisiau í lə, wee mēetasiaē wa naa má.

Kāakāakī mējesia

15 Si anyii nḡu, amaleka mējesiauí í fā kāakāakīē. Nḡoi à gbə anu ku dš nla nla ḡo ḡa lelei Aš à ni, a sindoa Aš Lafēe nwa do inē iyi í cicau bommai andunyaú, nō a jē bomma hee do aḡo fei. 16 Waati bēēbei inē ngbo kənfia do mēē ḡa iyi à waa buba si kitāi bomma si wajui Ilaaḏu, à sēebata à waa təə 17 à waa ni, Aš Lafēe, ilu gbugbā fei, Awə iyi ì wēē nsei, ì nō ì wēē wo,

À waa saabuēi si na iyi í jò ì ce ice do gbugbā nlaē.

Nō ì sinti bommaē ku jē.

18 Dimii andunya fei í daməə.

Amma idəəkšē í to wa.

Waati í to í kiiti iku ḡa.

Waati í nō í to í na walii woo ce icēē ḡa riba nḡa,

Do woo dasi naane ḡa do inē ḡa iyi à waa jirimae,

Hai keekeò nlaē.

* 11:2 cukpa ciiji do minji waatə adš mēeta do cukpa mēēfa. † 11:3 aḡo dubu do cīə do minji do kita, waatə adš mēeta do cukpa mēēfa.

Waati í to i ce nfei inε nja iyi á waa ce nfei andunya.

¹⁹ Njoi à cī kpasēi Ilaaḍ iyi í wa lele nḵ à yε kpakoi akabuue si inḵε. Nḵ iji wa nḵ, nḵ à waa gbḵ iba nja do kulai iji. Nḵ ile wa yaya, nḵ kutai iji nja à waa cuku wa do gbugbā.

12

Abo gḵ do akandama

¹ Njoi nyinda nla gḵ í fita lelei Aḵ. Inaabo gḵ í wa bε, nunui í je ibḵε, nḵ wa leeki si cukpa nḵ wa dasi fulai andaiya maatejei. ² Abou í ne aḵi, nḵ wahalai kubí do ara ku roi inḵu í jḵ wa dḵ anu.

³ Njoi nyinda mmu gḵ í fita má lelei Aḵ. Akandama nkpa nla nla gḵ í wa bε, í ne iri meeje do ngo meeḵa nḵ wa dasi fulai bomma si iriu akā fei. ⁴ Akandamau í wḵ ikḵ akāi kukpē meeḵai andaiyai lele nja í nyḵ nja wa si ile do akpaamue. Nḵ í koo í leeki si wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku nḵ amau bii í cuku wa. ⁵ Njoi abou í bi ama inεmḵkḵ. Amaui á gbā dimi fei do goloí isḵ. Hee akandamau ku maa nḵ amau à so à bḵḵε bi Ilaaḵ, bii wa buba si kitāi bommaε. ⁶ Abou í sa í ne ikpa ghabua bii Ilaaḵ í cea sḵlui inya bii á wa a maa woo si afei ajḵ dubu do cīḵ minji do kita (1.260).

⁷ Njoi igū í dede lele bε. Miseli do amalekaε nja à ce igū do akandamau do amalekaε nja. ⁸ Nḵ Miseli do amalekaε nja à je nja igū. Nḵ à kḵ akandamau do amalekaε nja a wa lele bε má. ⁹ Njoi à nyḵ akandama nla nlau wa ile. Akandamau

í je njo iyi í wεε hai tako. Njui á ya kpe mbirisi walakḵ Seetam. Nḵ njui í dī ijui inei andunya nja fei. À nyḵḵ wa ile do amalekaε nja ajḵ.

¹⁰ Si anyii nḵu, nḵ nḵ gbḵ ide ku fḵ nla gḵ lele í ni, Nsei, waatii faabau í to wa.

Nsei, Aḵ Lafēε nwa í nyisi gbugbāε, nḵ í jile bommaε.

Nsei, inε iyi í cicau í gba inε ngbo ku jεε,

Domi woo fḵ laalḵi inε nwa nja, nḵu iyi í ya maa fḵ laalḵ nja

si wajui Ilaaḵ dasḵḵ idū

À nyḵḵ wa hai lele.

¹¹ Inε nwa nḵau à jḵḵ igū do saabui njei Angudāu do seεḵai ntḵu iyi á je.

A kḵ doo kuwεε nja nkāma, amma à jesi anja a ku.

¹² Na nḵu, lele, jḵ i wεεḵ inḵ didḵ,

Nḵ inε iyi í wa lele, i wεεḵ inḵ didḵ nja.

Amma inḵ ku fḵi í je ti ile,

Nḵ inḵ ku fḵi í je ti tenku,

Domi Seetam í kita si nje wa do idḵḵkḵ nla nla,

Si na iyi í jḵ í mḵ iyi waati keekei í gbea nḵu.

¹³ Iyi akandamau í ba à nyḵ nḵu wa ile, njoi í lḵsi ku lele abo iyi í bí ama inεmḵkḵ.

¹⁴ Amma à na abou ikpa minjii kungbā nla ku ba ku fo ku bḵ ikpa inya iyi Ilaaḵ í cea sḵluεu si ghabua bii aa woo adḵ meeḵa do bubu. Tengí bei á jḵḵ njou. ¹⁵ Njoi njou í tu inyi wa hai si gelee, wa cā bei ido nla nla si anyii abou ku ba inyi ku jḵḵ. ¹⁶ Amma ile í faaba

about, domi í là, í mǎ inyi iyi wa fita hai si gelei akandamau wa. ¹⁷ Nǎi idǎi akandamau í kǎ si about ntǎ ntǎ, nǎ í bǎ igũ ku ce do dimie ña iyi à gbe, aña iyi à waa jirima woodai Ilaaǎ fei, ine ña iyi à waa leekĩ dim dim si seedai Jesu. ¹⁸ Nǎ í koo í leekĩ si sǎai tenku.

13

Injai sako iyi wa fita hai si tenku

¹ Si anyii ññu, ñ ye injai sako gǎ wa fita wa hai inǎ tenku. Í ne ngo mee wa do iri meeje nǎ fulai bomma wa lesi ngo ñau fei, nǎ si iri ñau fei à kǎ iri laalǎ ña ikǎ ikǎ iyi wa yaako Ilaaǎ. ² Injai sako iyi ñ yeu í gaabu bei mua, nǎ kutee í ne gbugbǎ, nǎ gelee í ye bei ti muusu nla. Akandamau í so gbugbǎi ññu takae í naa, do kitǎi bommae do yiiko nlae. ³ Iri akǎi injai sakou í jǎ bei í ba kumee iyi á yǎkǎ ku kpaá, amma kumeeu í tǎ nǎ í ba iri. Inei andunya ña fei à waa cǎo do biti nǎ à waa tooe. ⁴ Aña fei à waa tǎo akandamau si na iyi í jǎ í na injai sakou yiiko. Nǎ à waa tǎo injai sakou mǎ à waa ni, yooi í ye bei injai sakou ihē. Yooi á yǎkǎ ku baa igũ ku ce.

⁵ Injai sakou í ne kpǎa ku tǎoð fufu nǎ ku bu Ilaaǎ, nǎ í ne yiiko ku ceð gbugbǎe ice zakai cukpa ciiji do minji. ⁶ Nǎi í cĩ gelee wa bu Ilaaǎ do bi ku wae do ine ña iyi à wa lele fei nǎ wa fǎ si ña ide laalǎ. ⁷ À muaa kpǎa ku ce igũ do inei Ilaaǎ ña

nǎ ku je ña igũ. Nǎ à naa yiiko si dimi fei do fee fei do ile baa yooma fei. ⁸ Inei andunya fei á tǎoe, waato ine ña iyi Ilaaǎ kũ kǎ iri ñña si tia kuwēe hee ku maa taka andunya, tia iyi í je ti Angudǎ iyi à kpau.

⁹ Na ññu, ine iyi í ne itĩ, ku gbǎ. ¹⁰ Ine iyi í ne piisǎo ku bǎ, tilasi piisǎoi á bǎ. Ine mǎ iyi à ne a kpa do taakuba, tilasi taakubai á kpaá. Na ññu, í sǎa woo dasi naane ña a ya maa temua nǎ a leekĩ si naane ku dasi ñña*.

Injai sako iyi wa fita hai si ile

¹¹ Si anyii ññu, ñ ye injai sako gǎ má wa fita wa hai si ile. Í ne ngo minji bei ngoi angudǎ, nǎ wa fǎ ide bei akandama. ¹² Inja sinteui í naa yiiko iyi í ne fei ku ceð ice si waju. Í tilasi inei ile ña a tǎo inja sinte iyi í ba kumee iyi á yǎkǎ ku kpaá wo, nǎ í ba iriu. ¹³ Inja minjisiau bei í ce dobu dobu nla nla ña hee í jǎ ina í kita wa hai lele í naa ile si wajui amane ña. ¹⁴ Í ðĩ ijui inei andunya ña do dobu dobu ña iyi í ce si wajui inja sinte iyi í náa yikou. Wa sǎ inei andunya ña a gbe mii iyi á jǎ inja sinte iyi à tako à mee do taakuba nǎ kũ kuu. ¹⁵ Injai ankǎanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwēe, nǎ ku fǎ ide bei amane, ku ba ku kpa ine ña iyi à kǎ ku tǎoe fei. ¹⁶ Nǎ inja í tilasi ine fei, ilu gbugbǎ ña do hai ne gbugbǎ ña, ilu fia ña do ilu are ña, aru ña do ine ña iyi à ne ara ñña ña, à ce ñña

* **13:10** Tia nwo gǎ ña à ya ni, ine iyi í dasi kpaasie piisǎo, piisǎoi aa na a dasi ññu mǎ. Ine iyi í kpa ine gǎ do taakuba, do taakubai aa kpa ññu mǎ.

nyinda si awə nje nja walakə si ikpo nja. ¹⁷ Ine gə kù wεε iyi á yəkə ku ra walakə ku ta bii kù ne nyinda iyi í je irii injai sakou, walakə lambai iriε.

¹⁸ Iyi í s̄la ka ce si laakai wee, ine iyi í ne bisi fei í s̄la ku mà yaasei lambai injai sakou. Lambae, lambai amanēi. Jiaei c̄ə mεefa do kita do mεefa (666).

14

Iri ku k̄ai ine ja iyi à faaba

¹ Si anyiε iyi n̄ cə ilu nə n̄ ye Angudāu wa leek̄i si iri kutai Siḵ. Amanε dubu c̄ə do ciiji do mεε (144.000) í wa bi tεε, aṅa iyi à kə irii Angudāu do ti Baae si ikpo nja. ² Nə n̄ gbə imu gə hai lele aa ni bei ibai iri cuui inyi nla, walakə bei kulai ij̄i. Iba iyi n̄ gbəu wa d̄ai bei m̄əɔə iyi ine ja à waa c̄a. ³ Ine jau à waa leek̄i si wajui kit̄ai bommau, bii ilu hunde mεε jau do ine ngbo jau à wa. À waa k̄ə iri tit̄ə iyi ine gə kaa yəkə ku mà bii kù je amanε dubu c̄ə do ciiji do mεε jau (144.000), aṅa iyi à yá hai si andunya. ⁴ Ine jau, a kù s̄ò inaabo. À mu ara nja a kù mà inaabo tit̄a. À waa too Angudāu bii wa bə fei. À yá ja hai si in̄ai amanε ja. À yei bei amaaje sinte iyi à na Ilaaḵ do Angudāu. ⁵ Ine gə kù gbə ibo hai si gele nja, à je ine ja iyi a kù ne taale.

Amaleka mεeta ja

⁶ N̄oi n̄ nyi n̄ ye amaleka gə má wa fo hee lelei Aḵ. N̄hui á sisi laabaau j̄ida iyi ci ya tā bi inei andunya fei, si ilε fei, do si dimi fei, do si fee ik̄a ik̄a fei, do bi ine fei. ⁷ Í d̄ə anu wa ni, i jirima Ilaaḵ nə i naa amboe ja, domi waati í to ku kiitiò ine fei. I t̄ə Ilaaḵ, n̄ju iyi í taka lele do ilε, do tenku, do is̄ə ja.

⁸ Amaleka minjisia gə wa too anyiε wa ni, Babil̄oni, ilu n̄lau, í cuku, í cuku. N̄hui í fa dimi fei si sakara hai ne k̄əε. Sakaraεui í ye bei at̄ε iyi wa c̄i ja iju. At̄ε v̄εεui í je id̄ək̄i Ilaaḵ.

⁹ Amaleka mεetasia gə wa too ine minji ja iyi à cuau, nə í d̄ə anu wa ni, ine iyi wa t̄ə injai sakou do mii iyi í gbeu * fei, nə í j̄ə à kə iriε si ikpoe walakə si awəε, ¹⁰ n̄ju m̄á m̄ə at̄ε iyi í je id̄ək̄i Ilaaḵ. Ine iyi wa ce beεbe fei á ye b̄nε si ina do fainwita si wajui Angudāu do amaleka kumá jau. ¹¹ Cuai ina iyi á nyisi ja b̄nεu á dedei hee lele hee do aj̄ə fei. Ine ja iyi à waa t̄ə injai sakou do mii iyi à gbeu †, do ine ja iyi à ne nyindai iriεu, a kaa ne kus̄imi al̄əḵ daakə.

¹² Na n̄ju, í s̄la woo dasi naane ja a temua, aṅa iyi à waa jirima woodai Ilaaḵ nə à dasi Jesu naane.

¹³ Si anyii n̄ju, n̄ gbə ide ku f̄ə gə má hai lele í ni, kə iyi ih̄ε, ilu in̄ə did̄ə nai ine ja iyi aa na a ku hai nsei na naane iyi à dasi Laf̄ε. N̄oi Hunde Ilaaḵ í

* **14:9** mii iyi í gbeu idei mii iyi à gbe í j̄ə inja sinteui wa f̄aa (cə Kuyε 13:14) † **14:11** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í j̄ə inja sinteui wa f̄aa (cə Kuyε 13:14)

ni, ntai, bebei. Aa simi, domi ribai ice jiida nja á too nja.

Kudai amane ŋa

¹⁴ Si anyii nŋu, nɔ n ye anduulai iji gɔ, ine gɔ wa buba be í jɔ amai amane. Wa dasi fulai wurai amanlu si irie, nɔ wa mu kɔma ku dɔ anu gɔ. ¹⁵ Amaleka gɔ í fita wa hai kpasɛi Ilaaɔ, nɔ í dɔ anu í sɔ ine iyi wa buba si kudui ijiu í ni, so kɔmae i mu, domi awaatii kumu í to. Andunyau í to ku mu. ¹⁶ Nɔi ine iyi wa buba si kudui ijiu í dasi kɔmae si andunya, wa mu.

¹⁷ Amaleka gɔ í fita wa hai kpasɛi Ilaaɔ iyi í wa leleu má, nŋu mɔ wa mu kɔma ku dɔ anu gɔ.

¹⁸ Nɔ amaleka gɔ í fita wa má hai bi kuweeu, í ne gbugbã si antai ina. Í la hee lele í sɔ ine iyi wa mu kɔma didɔu í ni, ka rezɛɛ iyi í wasi andunya do kɔmae domi í jia. ¹⁹ Amalekau í dasi kɔmae nɔ í kaɔ isoi jli ŋau, nɔ í cuusi dangala bi ku fɔ inyii rezɛɛ. Iyi be wa nyisi idɔkɔi Ilaaɔ. ²⁰ À fɔ isoi rezɛɛu bi ku fɔ anyii inɔ iluu. Nɔ hai bi ku fɔ inyii isoi jli nɔu, nje í cã wa be hee kusɔe í to dubu akã do cɔ mɛefa † (1.600) si yaasei ile ku wã, nɔ kujji isae í to gendɛi ací.

15

Amaleka ŋa do ijuukpã ankãanyi

† **14:20** dubu akã do cɔ mɛefa si yaasei ile ku wã Lambau í ne yaase gɔ. Kusɔe í to kilo cɔ mɛeta (300). * **15:2** mii iyi à gbeu ideii mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuye 13:14) † **15:3** Irii Moizii do ti Angudãu Ine gɔ ŋa si kuye nŋa, à ya ni iri ikã ikã minjii. Ine gɔ ŋa mɔ à ya ni iri akãii iyi wa fɔ bei Ilaaɔ í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bei í tako í faaba inei Izireli ŋau na saabui Moizi.

¹ Si anyii nŋu, n ye nyinda gɔ má lelei Aɔ, í lá nɔ í ne njo. Iyi n ye wee, amaleka mɛɛje gɔ ŋa à waa mu ijuukpã mɛɛje. Anjai à je ijuukpãii ankãanyi domi si bei idɔkɔi Ilaaɔ á tã.

² Nɔi n ye tenku gɔ wa daana bei digi í yɔgeɛ do ina. Nɔ n ye ine ŋa iyi à je iŋai sakou igũ do mii iyi à gbeu * do lambai irie. Ine ŋau à waa leekɔ si antai tenkuu à waa mu mɔlɔ ŋa iyi Ilaaɔ í na ŋa. ³ À waa kɔ irii Moizi, woo ce icei Ilaaɔu, do ti Angudãu †, à waa ni, Aɔ Lafɛɛ, ilu gbugbã fei, Iceɛ í la, nɔ í je maamaake. Awɔi ì je amanlui ile fei. Kpãae í je ntɔ, nɔ í je dee dee.

⁴ Yooi kaa ce njoɛ, Lafɛɛ.

Yooi á kɔ ku saabu irie.

Awɔ akãii ì je ine kumá.

Inei ile baa yooma fei á naa bi tɛɛ,

Aa na a gule a tɔɛ,

Domi ì nyisi iyi kiitie í je dee dee.

⁵ Si anyii nŋu, iyi n cɔ ilu nɔ n ye à cɔ kpasɛi Ilaaɔ iyi í wa lele, tengi bii í je bi kuwai akabuueu. ⁶ Amaleka mɛɛje ŋa iyi à waa mu ijuukpã mɛɛje ŋau à fita hai kpasɛu. À waa dasi nyau fũfũ iyi wa daana nɔ à waa dɔi santikii wura si kpaka nŋa. ⁷ Nɔi ine akãii mii ilu hunde mɛɛ ŋau í na amaleka mɛɛje ŋau fatai wura ara mɛɛje iyi í kɔ do idɔkɔi Ilaaɔ, nŋu iyi í wɛɛ hee do ajɔ fei. ⁸ Nɔ kpasɛu í kɔ do cua

iyi wa naa hai si amboei Ilaaḥ do gbugbāe. Ine gə kaa nə ku yəkə ku lə si inəe hee ijuukpāi amaleka meeje ηau koo kpaḍ iri.

16

Fatai idəəkḍi Ilaaḥ ηa

¹ Nḍi n̄ gbə ide ku fə nla gə hai kpasēi Ilaaḥu í sḥ amaleka meeje ηau í ni, i koo i nikā idəəkḍi Ilaaḥ iyi í wa si fata meeje ηau si ilē.

² Amaleka sinteu í koo í nikā titēe ilē. Nḍi dimii ngoli kuro laalə gə í naa si inē ηa iyi à ne nyindai injai sakou nə à waa tə mii iyi à gbeu *.

³ Nḍi amaleka minjisiau mə í nikā titēe si tenku. Inyiu í sinda bei njei iku, nə mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inə inyiu.

⁴ Nḍi amaleka meetasiau mə í nikā titēe si ido nla ηa do si isḥ ηa, nə inyi nḥa í kpaasi nje.

⁵ Nə n̄ gbə anui amaleka iyi í ne gbugbā si antai inyiu í ni, awə Ilaaḥ ì ne ntə i kiiti be ihē, awə inē kumá, awə iyi ì wēe, ì nə ì wēei wo. ⁶ Ine ηau à kpa woo dasi naane ηa do walii ηa à nikā nje nḥa, nə ì na ηa nje a mə. Bēebei à jəḍ. ⁷ Si anyii nḥu, n̄ gbə ide ku fə gə má hai bi kuweeu í ni, ntəi Aḥ Lafēe ilu gbugbā fei, kiitiē í tē í je ntə.

⁸ Nḍi amaleka meesiau mə í nikā titēe si inunu, nə inunu í ba gbugbā wa jo amane ηa do inya gbāae bei ina. ⁹ Nə inya gbāa nlau í jo amane ηa, nə à waa bu Ilaaḥ, nḥu iyi í ne yiiko

si antai bḥne ηau. Amma à kə ku kpaasi ido a jirimae.

¹⁰ Nḍi amaleka miusiau mə í nikā titēe si antai kitāi bommai inja buuu. Nə ilu í kuku si bommaeu. Nə inē ηa à waa ηə ame nḥa ηa na ara kuro. ¹¹ À waa bu Ilaaḥ na ara kuro do ngoli nḥa ηa, amma à kə ku jə laalə ku ce nḥa.

¹² Nḍi amaleka meefasiau mə í nikā titēe si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nə í gbe mam mam ku mua amanlui nunui daakə ηa kpāa a kua. ¹³ Nə n̄ ye inēi inəoko meeta gə ηa à kpaasi ara nḥa bei kpəḶ, akā í fita wa hai si gelei akandamau, akā mə hai si gelei inja buuu, meetasiau mə hai si gelei walii ilu ibou. ¹⁴ Inēi inəoko ηauì à je məcəi Seetam ηa iyi à waa ce dobu dobu ηa. Nə à waa bə bi amanlui andunya ηa fei a tətə ηa a ce igū si ajə nlai Ilaaḥ ilu gbugbā fei.

¹⁵ Nḍi Jesu í ni, n̄ wa n naa ku zamba ηe bei ile. Ilu inə didḥi inē iyi wa wə njoo, nə wa dasi jḥne ηa ku ba ku maà na ku dasi kpāa bāsí ku na ku ye anyə si bantuma.

¹⁶ Nḍi inēi inəoko ηau à tətə amanlu ηau fei bii gə iyi à ya kpe do feei Ebeē Aamagedḥ.

¹⁷ Si anyii nḥu, amaleka meejesiau mə í nikā titēe si fufu. Nə à gbə ide ku fə nla gə hai bi kitāi bomma iyi í wa kpasēi Ilaaḥu í ni, ide í tā. ¹⁸ Nḍi ijí í ηə, nə à gbə iba ηa do kulai ijí. Nə ile í yaya ntə ntə. Ilē kuyayau í caa. Dimiē kù ce titā hai waati iyi à taka amane

* 16:2 mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jo inja sinteui wa fāa (cə Kuyei 13:14)

ηα. ¹⁹ Ilu nlau í kpē ikō mēeta, nō ilui ile fei í cuku. Ilaaḡ kù gbēje laalo ku cei inēi Babilōni ηα ilu nlau nō í nyisi ηα idōokō nlae. ²⁰ Gungum kāmā kù wa be má, nō a kù waa ye iri kuta ηα mō má. ²¹ Nōi kutai ijī nla nla ηα à waa cuku si inē ηα wa. Akāe fei í to kilo ciiji. Nō à waa bu Ilaaḡ nā bōnei kutai ijīu, domi bōneu í caa.

17

Abo à ce sakara nla nla

¹ Nōi inē akāi amaleka mēeje ηα iyi à waa mu fata mēeje ηau í sōm í ni, naa wa, an nyisiē bei Ilaaḡ á kiiti abo à ce sakara nlau ihē, nηu iyi wa buba si antai inyi nlau. ² Abo à ce sakara nlau í dasi amanlui andunya ηα sakara ku ce, nō inēi andunya ηα à waa too si daa nkpō nkpōe hee í baa í sinda iri nηa bei atē í ya sinda irii inē.

³ Nōi Hundei Ilaaḡ í naa sim nō amalekau í bōm gbabua. Bei, n̄ ye abo gō wa buba si antai injai sako nkpa gō. Injai sakou í ne iri mēeje do ngo mēewa nō à kō si araē fei iri laalo ku yaako Ilaaḡ ηa. ⁴ Abou wa dasi nyau nkpa jiida gō dimi iyi amanlu ηα à ya dasi, nō wa dasi booda ηα iyi à ce do wura do kuta ku ne fia gō ηα do lege fūfū bii fei. Wa mu kōfui wura si awō si bii mii laalo do riisii sakara ku ceē wa kō. ⁵ A kō iri gō si ikpōe, yaasei iriui í je asii. Iriu wee, Babilōni ilu nla, iyei inaabo à ce sakarai andunya ηα, do iyei daa bututu fei. ⁶ Nō n̄ ye abou í mō njei woo dasi naane ηα do

ti inē ηa iyi à kpa si na iyi í jō à je sēedai Jesu, nō iriē í sinda bei atē í ya sinda irii inē.

Iyi n̄ yōō, n̄ biti ntō ntō. ⁷ Nōi amalekau í sōm í ni, na mii í ce ì waa biti. An sisie asii abou do ti injai sako iyi í ne iri mēeje do ngo mēewau. ⁸ Injai sako iyi ì yeu be í wēe wo amma kù wēe má nsei. Bii í kōōsi à fita wa hai si isa nla hai ne kōōu ku bō nfe ku ce. Inēi andunya ηa iyi Ilaaḡ kù kō iri nηa si tiai kuwēe hee ku maa taka andunya, aa biti bii à ye injai sakou má, domi í tako í wēe wo amma kù wēe má nsei nō á na ku faata wa má.

⁹ Inē ku bei ku gbō yaasei ideu, í ne bukaatai bisi iyi í ne laakai. Iri mēeje ηau, anjai à je iri kuta mēeje bii abou wa buba. ¹⁰ Nō anjai à nyi à je amanlu mēeje ηau. Amanlu miu í cuku tā, inē akā í wēe si nsei, nō inē akā mō kù to wa titā. Bii í na í to wa, kaa kpe. ¹¹ Nō injai sako iyi í wēe wo nō kù wēe nsei máu, nηu takae í je ilaalu mēejōsia, nō í je inē akāi amanlu mēeje ηau nō wa bō nfe ku ce.

¹² Ngo mēewa iyi ì yeu, anjai à je amanlu mēewa ηa iyi a kù je bomma titā, amma aa ba yiiko a je bomma isō akā do injai sakou ajō. ¹³ Anja mēewau fei mii akāi à waa lele, nō aa na injai sakou gbugbā do yiiko nηa. ¹⁴ Aa ce igū do Angudāu, amma Angudāu á je ηa igū si na iyi í jō í je Lafēi lafēe ηa nō í je Amanlui amanlu ηa. Nō ilu naane ηa iyi Ilaaḡ í kpe í cica, anjāō Angudāu aa je igū ajō.

¹⁵ Nō amalekau í sōm má í ni, inyi iyi ì ye abo à ce sakarau

wa buba si antaεu be, nηui í je ine nkpɔ iyi wa naa hai ile ikā ikā nɔ à waa fɔ fee ikā ikā. ¹⁶ Nɔ mεεwa iyi í yeu be do injai sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mii iyi í ne fei nɔ a jɔɔ basí. Aa nɔ injaε nɔ a joo ina mam mam. ¹⁷ Aa ce beεbei si na iyi í jò Ilaaɔ́ í jò à ce idɔɔbiε. Beεbei à ce anu akā ku ba a so yiikoi amanlu nηa a na injai sakou. Aa maa jirima injai sakoui hee idei Ilaaɔ́ koo ceò.

¹⁸ Abo iyi í yeu, nηui í je ilu nla iyi í ne gbugbā si amanlui ile fei.

18

Kucukui Babilɔni ilu nlau

¹ Si anyii nηu n ye amaleka mmu gɔ wa kita wa hai lele. Í ne yiiko nla nla, nɔ amboεε wa daana bari bari wa má inya si andunya fei. ² Í dɔ anu í ni, Babilɔni ilu nlau, í cuku, í cuku. Nsei í baa í je bii ku wai zii nηa do bii ku manjii inei inɔko baa yooma fei. Yei laalɔ do yei sāmí fei í wa be. ³ À jò iluu í cuku si na iyi í jò dimi fei í dasi sakaraε ku ce. Sakaraεui í ye bei atē iyi wa cí nηa iju. Í dasi amanlui andunya nηa sakara ku ce do nηu takae ajɔ, nɔ woo nya sɔai andunya nηa à ce fia na amani nlaεu.

⁴ Nɔi n gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, inje inεm nηa, i fita wa hai inɔ iluu, ku ba i maà na i ne ikpē si dulum dεε nɔ bɔne nηa iyi á baa ku maà ba nε, ⁵ domi dulum dεεu í ká hee lele, nɔ Ilaaɔ́ kù gbεje laalɔ nηa iyi í ce. ⁶ Bei í cea ine nηa, i sãa beεbe ise gbeeji. Wahala

iyi í dasi ine nηa í sãa ikɔ minji. ⁷ Zaka bei í so araε lele í wεε do inɔ didɔ si amani nlaε, inje mɔ i nyisie ijuukpā do inɔ ku fɔ zaka beεbe nηa. Wa ni si idɔε, n wa n buba bei amanlu, n kù je jaaɔ. Beεbe mɔi n kaa n ye inɔ ku fɔ pai. ⁸ Na nηu, bɔne ikā ikā á baa si ajɔ akā. Bɔne nηau wee, bɔɔ do inɔ kufɔi iku do ari. Nηu takae á joi mam mam, domi Aɔ Lafēε iyi í kiitie í je ilu gbugbā.

⁹ Amanlui andunya nηa iyi à ce daa nkpɔ nkpɔ do abo à ce sakarau fei nɔ à kpē amani nlaεu, aa na a kpata, aa cā buubuu na iriε si waati iyi aa ye cuai ina iyi wa joou. ¹⁰ Aa leeki a jɔde si na iyi í jò à waa ce nɔi ijuukpā iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi, waiyooi, Babilɔni ilu nla ilu gbugbā, si isɔ akāi kiiti í jeε.

¹¹ Woo nya sɔai andunya nηa aa kpata do inɔ ku fɔ na iriε, si na iyi í jò ine gɔ kù waa ra iwò nηa má ¹² iyi í je wura do isɔ fufū, do kuta jiida ku ne fia nηa, do lege fufū nηa, do aɔ fufū kù ne fia gɔ do aɔ iyi í je ti ilaalu do aɔ iyi à ya ceò maɔgò bɔnsue do aɔ nkpa jiida. Ine gɔ kù waa ra jɔi ku ne inunu jiida ilu fia má, do dimii mii ikā ikā iyi à ce do inyii jua walakɔ do jɔi jiida wala do isɔ nkpa wala do isɔ wala do kuta fufū. ¹³ A kù waa ra fufui anyii jɔi iyi à ya kpe kaneli, do nyauí aye do tulare do ikpo ku dɔ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu gɔ má, do vεε do ikpo do iyafū do bilee, do ketε nηa do angudā nηa, do aɔi do sareti nηa nηa, do

aru ŋa. ¹⁴ Nɔ woo nya sɪa ŋau à sɔ iluu à ni, mii jiiida iyi ì bi ku je titɛɛ fei wo í lɛɛ, nɔ amanie do mii ku sɪaɛ fei í nyɔɛ, amanɛ kaa yɔɔ má pai.

¹⁵ Woo nya sɪa ŋau, aŋa iyi à ce fia do saabui iluu aa leekɪ ku jɪ, aa maa kpata, a maa weewea na njoɪ ijuukpā iyi í baau, ¹⁶ aa maa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bɔnɛ iyi í ba ilu nɪlɔ ihɛ. Iluu í tako í yɛi bei abo iyi í ya we aɔɔ fufu ku nɛ fia gɔ, do aɔɔ nkpa jiiida do aɔɔ iyi í je ti ilaalu, nɔ í ya dasi wura si arae do kuta jiiida ku nɛ fia ŋa, do lɛgɛ fufu ŋa. ¹⁷ Nɔ si isɔ akā amanie fei í ce nfe.

Woo mu akɔi inyi ŋau fei do woo ce icɛɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à wa inɔ akɔi inyi ŋau fei hee do inɛ ŋa iyi à waa ba ije si inyi dūdū, à leekɪ à jìdɛ, ¹⁸ à waa dɔ anu iyi à yɛ cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nɪlɔ gɔ kù wɛɛ bei iluu ihɛ má. ¹⁹ À waa kosi iri ŋa sãa à waa nyisiò inɔ ku fɔ ŋa. À waa kpata à dɔ anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bɔnɛ iyi í ba ilu nɪlɔ ihɛ. Do saabui amaniei ilu akɔi inyi ŋa fei à ceò fia. Nɔ si isɔ akā, fei ndɛɛ í kpɔò bomma.

²⁰ Inɛ inɛi lele ŋa, i jò inɔ nɛɛ ku dɔ. Inɛ woo dasi naane ŋa mɔ do woo bɛ ŋa do walii ŋa, i jò inɔ nɛɛ ku dɔ, si na iyi í jò Ilaaɔ í kiiti iluu í sã nɛɛ gbese.

²¹ Nɔi amaleka ilu gbugbā gɔ í so kuta nɪlɔ bei alɔ gɔ í nyɔɔ si inyi dūdū í ni, bɛɛbɛ moi aa kɛkɛ Babilɔni ilu nɪlɔ do gbugbā nɔ a kaa yɔɔ má pai. ²² A kaa gbɔ anu ku dɔi mɔlɔ má bi titɛɛ do woo kɔ iri ŋau do gaasia ŋau do woo fã

kāakāakɪ ŋau. A kaa ba woo ce icɛi awo dimi ikā ikā má, a kaa gbɔ ibai alɔ iyi wa lɔlɔ má. ²³ A kaa yɛ inya kumai fitila bɛ má, a kaa nɔ a gbɔ geleɪ abo titɔ do mɔkɔ titɔ. Woo nya sɪaɛ ŋai à nɛ gbugbā à re wo si andunyau ihɛ fei, nɔ ì dɪ ijui inɛi ilɛu ihɛ fei do dobu do buɛ.

²⁴ À nyisi ilui Babilɔni ijuukpā si na iyi í jò à yɛ sie njei walii ŋa do ti woo dasi naane ŋa do njei inɛ ŋa iyi à kpa si andunyau ihɛ fei.

19

¹ Si anyii nɛɛ, ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ bei anu ku dɔi zamaa ikpa lelei Aɔ í ni, ka saabui Ilaaɔ Lafɛɛ nwa, nɛɛi í faaba wa, í nɔ í nɛ amboe do gbugbā. ² Kiitie í je ntɔ, nɔ í tɛ, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í beje andunya fei do daa bututuɛ, nɔ í nyisie bɔnɛ si na iyi í jò í nikā njei woo ce icɛɛ ŋa. ³ Nɔ à dɔ anu má à waa ni, ka saabui Ilaaɔ Lafɛɛ nwa. Cuai ilu nɪlɔ á maa bɔ lelei hee do aɔɔ fei. ⁴ Nɔi inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau do ilu hunde mɛɛ ŋau à sɛɛbata si wajui Ilaaɔ, nɛɛi iyi wa buba si kitai bommau à tɔɔɛ à waa ni, ami, ka saabui Ilaaɔ Lafɛɛ nwa.

Jingauɪ abɔdɔi Angudāu

⁵ Waati bɛɛbei à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai ikpa bi kitai bommau í ni, i saabui Ilaaɔ Lafɛɛ nwa, inɛ woo ce icɛɛ ŋa fei, inɛ iyi ì waa ce njoɛ, keekeò nɪlɔ. ⁶ Nɔ ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ bei imui zamaa. Aa ni bei iri cuui inyi nɪlɔ gɔi walakɔ bei kulai ijɪ. Ide ku fɔu í ni, ka saabui Ilaaɔ, domi Ilaaɔ Lafɛɛ nwa ilu gbugbā fei í je bomma.

⁷ I jò ka nyaanyi, ka wεεò inò didõ. I jò ka saabu amboeε domi abòdõ Angudāu í to wa, mudξeu takae mò í tã sòolu. ⁸ À jò í dasi nyau fufũ wau wau ku ne bæere iyi í má. Nyau ku ne bæereui í je kookoosu jiidai woo dasi naane ña.

⁹ Nõi amalekau í sãm í ni, kò iyi ihẽ. Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à kpe ku je bi ku ce abòdõ Angudāu. Nò í sãm má í ni, ideu ide ku fõi Ilaaõ takaei.

¹⁰ Nõi ñ sεebata ku ba n tõe, amma í ni, maà ce bæεε. Amu mò woo ce icεi bei awò do bei kpaasie ña iyi à waa mu ide ntò iyi Jesu í nyisi wau. Tõe Ilaaõ.

Ide ntò iyi Jesu í nyisi wau ñjui í je icui idei walii fei.

Masa ilu acĩ fufũ

¹¹ Si anyii ñju, ñ ye lelei Aõ í cĩ nò acĩ fufũ gò í faata wa. Inε iyi wa gũui à ya kpe ilu naane do ilu ntò. Si ntò í ya kiiti, bæεε mòi í ya ceò igũ. ¹² Ijuε í yei bei amei ina, nò wa dasi fulai bomma nkpò si irie. Nò à kò iri gò sie iyi inε gò kù mà bii kù je ñju akã. ¹³ Wa dasi ibò gò iyi à mù do nje. Iriei Idei Ilaaõ.

¹⁴ Woo ce igũi lele ña à gũ acĩ fufũ ña à waa tooε nò à waa dasi jaεe fufũ ku ne bæere iyi í má wau wau. ¹⁵ Taakuba didõ gò wa fita wa hai si gelee iyi á jeò dimii andunya ña igũ. Si anyie nò ku gbã ña do goloí isò nò ku fõ inyii isoi jñi ndii rezẽε. Iyi be wa nyisi idòakõ nlai Ilaaõ ilu gbugbã fei iyi á naa si inei andunya ña. ¹⁶ Si ibòε do si itãε à kò irie à ni, Amanlui amanlu ña do Lafẽei lafẽε ña.

¹⁷ Nò ñ ye amaleka gò ma wa leeki si inunu. Nò í dõ anu wa kpe yei ña iyi à waa fo hee lelei Aõ fei wa ni, i naa i tətò i je jingau nlai Ilaaõ ña. ¹⁸ I naa i je ñjai arai ilaalu ña do ti inε ngboi sooge ña do ti woo ce igũ ña, do ti acĩ ña do masa ñja ña, do ñjai inε fei, hai aru hee do inε ña iyi à ne ara ñja, keekeò nla.

¹⁹ Nõi ñ ye ñjai sakou do amanlui andunya ña do woo ce igũ ñja ña, aña fei à tətò ku ba a ce igũ do inε iyi wa gũ acĩu do woo ce igũε ña. ²⁰ Nõi masau do woo ce igũε ña à mu ñjai sakou do walii ilu ibou ajò, ñju iyi wa ce dobu dobu si wajui ñjai sakou wo. Do dobu dobuui í dñi ijuí inε ña iyi à tako à ne nyindai ñjai sakou nò à tõe mii iyi à gbeu. À sasi aña minji fei si ina nla iyi wa jo do fainwitau njaawe. ²¹ Nò masau í kpa woo ce igũ ñja ña do taakuba iyi wa fita wa hai si gelee. Nò yei fei í je ñja ñja í yo.

20

Adõ dubu

¹ Si anyii ñju, ñ ye amaleka gò má wa kita wa hai lelei Aõ, wa mu kileeí isa hai ne kòu do sесе nla gò. ² Nõi í bata akandama, njo iyi í weε hai tako tako, iyi í je mbirisi do Seetam, nò í dũu do sесеu hee adõ dubu. ³ Nò í tale sie inò isa nlau í sòkò sie nò í ce nyinda ku ba ku maà dñi ijuí dimii inei andunya ña má hee adõ dubuu koo tãò. Si anyie à ne a cũu nò a fũu si waati keeke má.

⁴ N̄oi n̄ ye kitāi bomma gō ŋa nō in̄e ŋa à waa buba si. À na in̄e ŋa iyi à waa buba si ŋau yiiko a kiiti in̄e ŋa. Nō n̄ ye in̄e ŋa iyi à bu iri ŋŋa na ideī Ilaaḥ do si na iyi í j̄ò à j̄e seēdai Jesu. Aŋai a kù t̄o in̄ai sakou hee má j̄e mii iyi à gbeu, nō a kù j̄e aŋa a ne nyindaē si ikpo ŋŋa wala si aḡo ŋŋa. À dede hai si bale nō à j̄e bomma do Kirisi aḡo ad̄o dubu. ⁵ Iyi bei í j̄e kudede sintei iku ŋa. Amma iku ŋa iyi à gbe a kù dede hai si bale, í gbe hee ad̄o dubuu koo k̄ò. ⁶ Ilu in̄o did̄o ŋai in̄e ŋa iyi à wa si kudede sinteu. Aŋai à nya ikā na iriī Ilaaḥ. Iku minjisiau kù ne gbugbā si ŋa má, amma aa maa j̄e woo weei Ilaaḥ ŋa do ti Kirisi, nō aa j̄e bomma do ŋŋu ad̄o dubu.

À j̄e Seetam igū

⁷ Bii ad̄o dubuu í k̄o aa j̄ò Seetam hai si piis̄oē. ⁸ Nō á fita koo dī ijui dimii in̄ei andunya ŋa fei, waat̄o Gōgu do Magōgu *, nō ku t̄oŋo ŋa a ce igū. Aa kp̄o bei sāai aḋi ido. ⁹ Aŋai à dede wa hai il̄e fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naane ŋa do ilu iyi Ilaaḥ í biu. Amma ina í naa hai lele, nō aŋa fei à jo. ¹⁰ N̄oi à so Seetam, ŋŋu iyi í dī ijui in̄e ŋau, à s̄osi ina nla iyi wa jo do fainwitau, tengi bii à dasi in̄ai sakou do waliī ilu ibou wo. Bei aa ye ijuukpā nla nla das̄o idū hee do aḡo fei.

Kiitii ankāanyi

* **20:8** Gōgu do Magōgu Ezekielī 38 do 39 í f̄o ideī Gōgu do Magōgu. Si afeu be, Gōgu ilaalui, Magōgu m̄o il̄eī.

¹¹ Si anyii ŋŋu, ŋoi n̄ ye kitāi bomma nla fūfū gō do in̄e iyi wa buba si antae. Nō il̄e do lele à sa hai wajue, nō a kù ye gōgō ŋŋa gō má. ¹² N̄oi n̄ ye iku ŋa, keekeò nla, à waa leekī si wajui kitāi bommau. Nō à cī tia ŋa do tia gō iyi à ya ni tiai kuwēē. À kiiti iku ŋa si bei kookoosu ŋŋa iyi à k̄o si tia ŋau í to. ¹³ Waati beēbei tenku í sindo iku ŋa iyi à wa in̄e wa, nō iku do bi ku wai iku ŋa à sindo iku ŋŋa ŋa iyi à waa mu wo. Aŋa fei à baa si kuwēē nō à kiiti ŋa si bei kookoosu ŋŋa í to. ¹⁴ N̄oi à so iku do bi ku wai iku ŋau à dasi ina nla. Ina nlaui í j̄e iku minjisia. ¹⁵ In̄e baa yooma iyi a kù k̄o iriē si tiai kuwēēu à soo à dasi ina nla.

21

Lele tit̄o do il̄e tit̄o

¹ Si anyii ŋŋu, n̄ ye lele tit̄o do il̄e tit̄o. Lele nwo do il̄e nwo ŋau a kù wēē má. Tenku m̄o kù wēē má. ² Nō n̄ ye ilu kumá iyi í j̄e Zeruzalemu tit̄o í kita wa hai lelei Aḥ. Í t̄a s̄oalu bei abo tit̄o iyi wa b̄o m̄ok̄oē ku ko. ³ Nō n̄ gb̄o ide ku f̄o nla gō hai bi kitāi bommau í ni, nsei bi kuwai Ilaaḥ í wēē do aman̄e ŋa. Ilaaḥ á maa wēē do aŋa, nō aa j̄e in̄e ŋa. Ilaaḥ takae á wa si anini ŋŋa. ⁴ Á gb̄a cikāaju ŋŋa ŋa fei. Iku do in̄o ku f̄o do kukpata do ara ku ro kaa wēē má, domi mii ndii tako ŋau fei í l̄o.

⁵ Waati beēbei in̄e iyi wa buba si kitāi bommau í ni,

wee ñ ce mii fei titō. Nō í sōm í ni, kō iyi ihē domi idem ide ntōi, nō í ne naane. ⁶ Nō í sōm má í ni, fei nde í tā. Ine kāma kù takom nō ine kāma kaa naa do anyim. Amui ñ je sintei mii fei do iri ku kpaē. Ine iyi agbe wa kpa fei an jò ku mō inyii isō hai ne fia ku sā. Nō ine iyi í mō inyiu fei á maa weei. ⁷ Ine iyi í je igū aa naa mii ηau be, nō an je Ilaaō Baabae, nō nηu mō ku je amam. ⁸ Amma ine ηa iyi à mōngō do hai dasi naane ηa do woo ce laalō ηa do woo kpa ine ηa do woo ce sakara ηa, do woo ce dobu dobu ηa do woo tō iwē ηa do woo sō ibo ηa fei aa ba ikpē nηa si ina nla iyi wa jo do fainwitau. Iyi bei í je iku minjisiau.

Zeruzalemu titō

⁹ Nōi amaleka meeje ηa iyi à tako à waa mu fata meeje ηa si bii bōne meeje í wa siu, ine akā nηa í naa í sōm í ni, naa wa n nyisie abo titō iyi Angudāu í so. ¹⁰ Hundei Ilaaō í naa sim nō amalekau í bōm si antai iri kuta nla gō. Í nyisim Zeruzalemu, ilu kumá iyi wa kita wa hai lelei Aōu. ¹¹ Wa daana do amboei Ilaaō bei kuta kusla jüda ku ne fia gō iyi à ya kpe zasipu, iyi í má bei digi. ¹² Nō bindi nla ku gboka gō í kaakoē. Í ne ande maateji, nō amaleka maateji gō ηa à waa degbe ande koofa ηau. Si ande koofa ηau í kō irii dimi maatejii inei Izireli ηau. ¹³ Gonta meeí bindiu fei í ne ande meeeta meeeta. Ande meeeta í wa ikpa

nunui ale, meeeta mō í wa ikpa nunui daakō, nō meeeta meeeta í wa cingaa do cingaa. ¹⁴ À nyō icui bindii iluui do kuta maateji. Si antaei à kō irii woo be maatejii Angudāu.

¹⁵ Amaleka iyi wa bam ide ku fōu, wa mu goloí wura iyi í je mii ku wā ku ba ku wādo iluu do koofae ηa do bindie. ¹⁶ Gontai iluu fei wa mungai, kučē do kusōe fei akāi. Amalekau í wāa do golo ku wāe. Nō kusōe í ce dubu maateji (12.000) si yaasei ile ku wā *. Beebe mōi kučē do kugbokae. ¹⁷ Amalekau í wā bindiu nō sisimae í ce agbāawō cō do ciiji do mee (144). Í wāa do yaase bei amanē ηa mō à ya ce. ¹⁸ À ma bindiui do dimii kuta ku ne fia gō iyi à ya kpe zasipu nō à ma iluu takaei do wura alala iyi í má bei digi. ¹⁹ À nyō icui bindiui à ce boodae do kuta kusla ku ne fia gō ηa dimi ikā ikā, í ne ila ikā ikā. Kuta sinteui à ya kpe zasipu, minjisiae mō safira, meetasiae agati, meesiae emerodu, ²⁰ miusiae saadonisi, meefasiae saadoni, meejesiae kisoliti, meejosiae berili, meesāsiae topazi, meewasiae kisopazi, maatakāsiae zasenti, maatejisiae ametisi. ²¹ Nō à ce gamboi lege maateji. Gambo akā fei à cooi do lege fūfū akā ku ne fia. Nō à ce kpāai iluu do wura alala iyi í má bei digi.

²² N kù ye bi kuwai Ilaaō si iluu si na iyi í jò Aō Lafēe ilu gbugbā fei do Angudāu, à wai

* **21:16** dubu maateji si yaasei ile ku wā Lambau í ne yaase gō. Kusōe í to kilo dubu minji do cō minji (2.200).

bii fei. ²³ Iluu kù nε bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á máa inya, domi amboei Ilaaḍ wa má inya siε, nɔ Angudāu í je fitilae. ²⁴ Dimii ilε fei á maa nε si inya kumáε, nɔ amanlui ilε ηa fei aa naaḍ amani nηa wa bε. ²⁵ Koofai iluu á maa cii waati káma fei, domi idū kaa dū bε má pai. ²⁶ Aa naaḍ amanii ilε fei wa do bεεεε si iluu. ²⁷ Amma mii riisi káma kaa lɔ bε. Bεεbε mɔi inε iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo a kaa lɔ bε pai. Inε ηa iyi aa lɔ bε, aηai à je inε ηa iyi à kɔ iri nηa si tiai Angudāu iyi í je tiai kuwεε.

22

¹ Si anyii nηu, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na inε ηa kuwεε. Inyiu wa daana bei digi nɔ wa cā wa hai si kitāi bommai Ilaaḍ do Angudāu. ² Wa cā si aninii kpāai iluu. J̄li ndii kuwεε wa leek̄i si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateaji si adḥ akā, gbakā akā si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do wuai j̄li nɔu a faabaḍ dimii andunya fei. ³ Ilaaḍ kaa ceekpe inε gɔ má.

Kitāi bommai Ilaaḍ do ti Angudāu í wa bε, nɔ woo ce icei Ilaaḍ ηau aa maa tɔε. ⁴ Aa ye wajue, nɔ á kɔ iriε si ikpo nηa. ⁵ Idū kaa ya dū bε. A kaa nε bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi Aḥ Lafēi í je inya kumá nηa. Aa nɔ a je bomma hee do aḥ fei.

Kubaai Jesu

⁶ N̄oi amalekau í s̄m í ni, ideu ihē ide nt̄oi, í nɔ í nε naanε. Aḥ Lafēε, nηu iyi í gbā walii ηau, í bε amalekaε wa bi

woo ce icεε ηa ku s̄ ηa mii iyi á ce bii í k̄ḥsi.

⁷ N̄oi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpe. Ilu inɔ didḥi inε iyi wa jirima ide iyi à ce waliie si tiau ihē.

⁸ Amu Zāa n̄ gbɔ ideu ihē, nɔ n̄ ye mii ηau. Iyi n̄ gbɔ nɔ n̄ yɔḥ n̄ tā, η̄oi n̄ seebata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndεeu ku ba n̄ tɔε. ⁹ Amma í s̄m í ni, maà ce bεεbε. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei walii kpaasie ηa do bei inε ηa iyi à waa jirima idei tiau ihē fei. Tɔḥ Ilaaḍ. ¹⁰ N̄oi í ni má, maà ti i singaa inε ηa idei walii iyi à kɔ si tiau ihē domi waati í maai wa ku ce. ¹¹ Inε iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔε, inε mɔ iyi wa ce daa s̄ami ku hanya ku maa ce daa s̄amiε. Inε mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidaε, inε mɔ iyi í je inε kuma ku j̄ḥ ku má ku maa koo.

¹² Jesu í ni, wee n̄ kaa n̄ kpete n̄ nyi wa. An naaḍ riba wa n̄ sāaḍ inε fei si bei icεε í to. ¹³ Amui n̄ je iriḍ isε. Inε káma kù takom nɔ inε káma kaa naa do anyim. Amui n̄ je sintei mii fei do iri ku kpaε.

¹⁴ Ilu inɔ didḥ ηai inε ηa iyi kuwεε nηa í má bei nyau iyi à f̄ s̄aa s̄aa, ku ba a ba kpāa a je isoi j̄li ndii kuwεeu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andεε. ¹⁵ Amma woo ce laalɔ ηa anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu ηa do woo ce sakara ηa do woo kpa inε ηa do woo tɔḥ iwē ηa do inε ηa iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.

¹⁶ Amu Jesu, amui n̄ bε nηε amalekam wa ku s̄ igbei inem ηa fei ideu ihē. Amui n̄ je

təkui Davidi, nɔ̀ n̄ jε andaiyai
amεεjuuma iyi wa má inya.

¹⁷ Hundi Ilaaḱ do abo titḱ à
fɔ̀ à waa ni, naa wa, Lafḱε Jesu.

Inε iyi wa gbɔ̀ ideu fei n̄ju
mɔ̀ ku ni ku naa wa.

Inε iyi agbε wa kpa ku naa
wa, inε mɔ̀ iyi í bi inyi iyi í ya
na inε ηa kuwεε ku naa ku gba,
kù nε ku sã.

Iri ku kpai ide

¹⁸ Amu Zãa, ide iyi n̄ wa n sḱ
inε baa yooma iyi wa gbɔ̀ ide
tiai waliu ihḱ wee, bi inε gɔ̀ í
kḱosi ide gɔ̀ si antai iyi à kḱ si

tiau ihḱ, Ilaaḱ á kḱosi ijuukpã
lafḱε do bḱne ηa iyi à kḱ si tiau.

¹⁹ Bεεβε mɔ̀ inε iyi í kaye ide
gɔ̀ hai si tiai ide waliu ihḱ,
Ilaaḱ á kḱ lafḱε ikpḱi isoi j̄i ndii
kuwεε do ilu kumá iyi à sisi
yaaseε si tiau ihḱ.

²⁰ Jesu, n̄ju iyi í fɔ̀ ideu ihḱ
fei í j̄ilɔ̀ do naane, í ni, bεεbei
an nyi wa kaa kpe.

Nɔ̀ amu Zãa n̄ jε n̄ ni, ami,
naa wa Lafḱε Jesu.

²¹ Didḱi Lafḱε Jesu ku wεε do
inεε ηa fei. Ami.